...РАТКА

...ЩА ИСТОРІЯ.

КРАТКА

ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ.

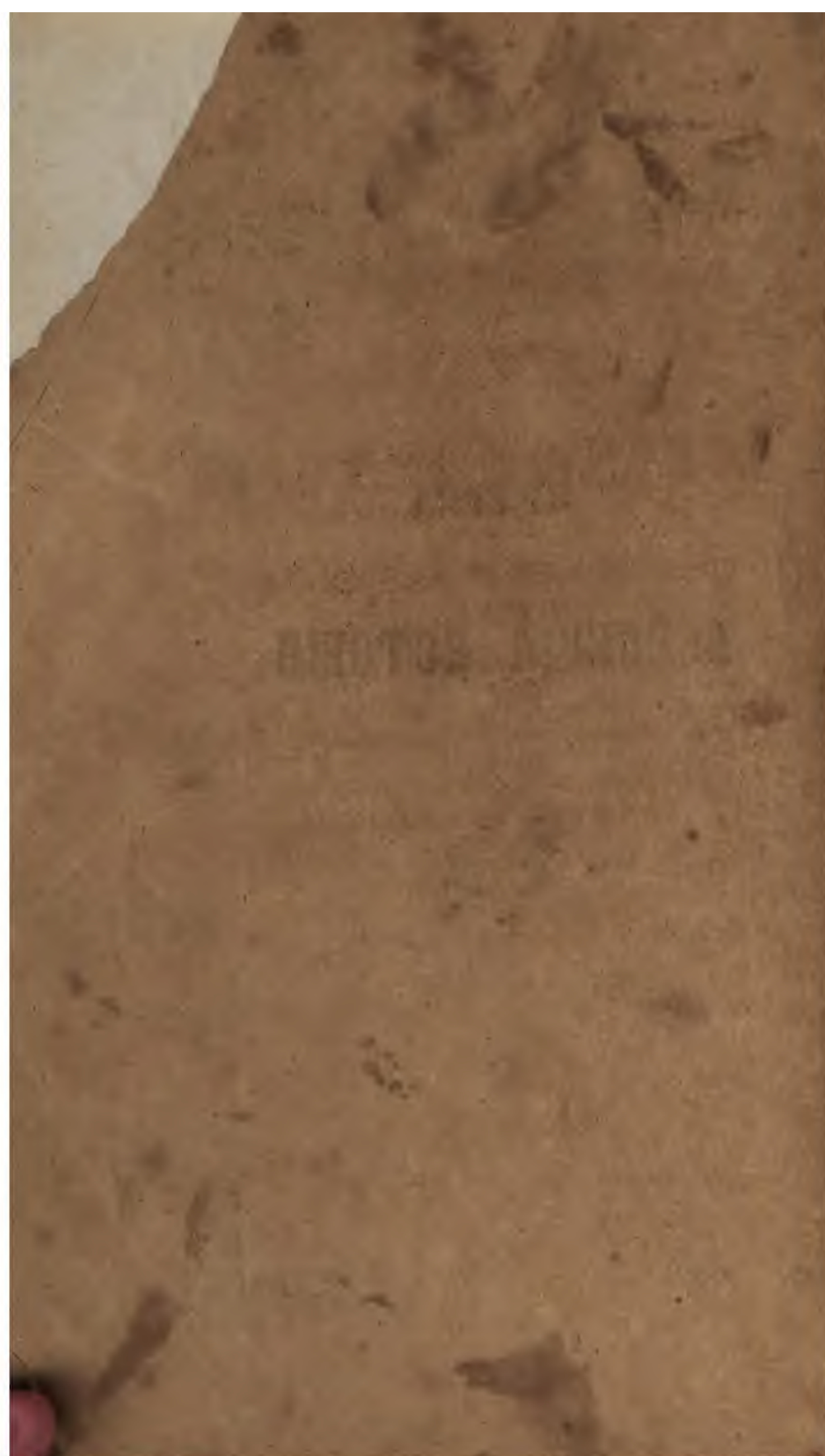

КРАТКА
ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ
ВЪ ПРОСТЫ РАЗКАЗЫ

РАДИ ЮНОШЕСТВА

Превелъ отъ Русскый языкъ

ГЕОРГІЙ С. ІОШЕВЪ.

Berte, N

КРАТКА
ВСЕОБЩА ИСТОРІЯ
ВЪ ПРОСТЫ РАЗКАЗЫ
РАДИ ЮНОШЕСТВА

превелъ отъ Русскый языкъ

ГЕОРГІЙ С. ІОШЕВЪ.

Съ вопросы за повтореніе на разказы-тѣ, съ общо хронологыческо обозрѣніе на Исторіѭ-тѫ и съ 4 историческы харты.

БѢЛГРАДЪ.

Въ Княжеско-Сърбскѫ-тѫ книгопечатнѭ.

1861.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

II.

Европейскы господарства въ старытѣ времена.

ГРЬЦКА ИСТОРІЯ.

Періодъ пьрвый. Древны времена на Грьціѭ до Персидски-тѣ войны.

Періодъ вторый. Отъ время-то на Персидскы-тѣ войны до покореніе-то на Грьціѭ отъ Македоняне-тѣ.

ИСТОРІЯ НА МАКЕДОНСКО-ТО ГОСПОДАРСТВО.

РИМСКА ИСТОРІЯ.

Вступленіе.

Періодъ прьвый. Римъ при царове-тѣ.

Періодъ вторый. Римска республика.

СРЕДНЯ ИСТОРІЯ.

НОВА ИСТОРІЯ.

НАЙ-НОВА ИСТОРІЯ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Преподаванье-то на Всеобщѫ-тѫ Исторіѭ на млады ученици непрестанно е обрѫщало и обрѫща вниманіе-то на най-новы-тѣ педагогы. Общо-то мнѣніе на педагогы-тѣ увѣрилося, че ученици-тѣ, кои-то започинятъ изученіе-то на Исторіѭ-тѫ по прагматическы курсъ, съкращенъ или подробенъ, трѣбва да сѫ приготвени за това съзнаніе на теченіе-то на най-важны-тѣ историческы произшествія съ характера на знамениты-тѣ лица и въобще съ главныя моментъ съ живота на народы-тѣ и съ сѫдбы-тѣ на господарства-та. Но достиженіе-то на тѫѭ цѣль е скопчано съ значителны трудности. За доказателство на това служатъ много-то въ най-ново време напечятаны по другы-тѣ дрьжявы съкращенны историческы рѫководства и опыты, біографіи и монографіи, сборници отъ историческы разказы и анекдоты. Всичкы-тѣ тыя съчиненія, назначены за млады ученици, представляватъ голѣмо разнообразіе, какво-то въ плана на първоначално-то обученіе на дѣца-та въ Исторіѭ-тѫ, така и въ испълненіе-то на тоя планъ, за то и твьрдѣ малко отъ тыя изданія могѫтъ да бѫдѫтъ признаны за съотвѣтствующы на своѭ-тѫ цѣль

Съставители-тѣ отъ сборници-тѣ на историческы-тѣ разказы и анекдоты обыкновенно впадатъ въ крайность, като украшяватъ и различно изображяватъ историческы-тѣ факты съ преувеличены баснословны преданія, до толко, что-то въвождатъ дѣте-то въ самѫ-тѫ область на фантазіѭ-тѫ, отъ коѭ-то е нему мѫчно да намѣри пѫть въ область-тѫ на Исторіѭ-тѫ. Отъ другѫ странѫ сухо-то и кратко-то изложеніе на събытія-та, убійственнѫ-тѫ номенклатурѫ на факты-тѣ, въ съкращенны учебници, не съотвѣтствува на возраста дѣтинскы, утомлява вниманіе-то и подавлява умственнѫ-тѫ имъ дѣя-

телность. Още по-малко може да води камъ цѣль-тѫ исторический онализъ, критический прегледъ живота и отношенія-та на народы-тѣ, обясненіе-то на причины-тѣ и слѣдствія-та на историческы-тѣ събытія, или даже и наборъ-тъ на надмѣнны-тѣ фразы: всичко това не е достѫпно на дѣтинскыя умъ.

Біографическый начинъ на изложеніе-то на Исторіѭ-тѫ, кой-то е намѣрилъ толко много прѣдставители и поборници по другы-тѣ страны, може да принесе на дѣца-та сѫщественнѫ полѕѫ; съ това повече, че сѫ ся често, особено въ срѣдни-тѣ и най-новы-тѣ вѣкове, показвали лица, кои-то сѫ были като прѣдставители духа своего времени и народа. Но при всичко това и тоя начинъ на изложенія-та историческы недостигнува подпѫлно своѭ-тѫ цѣль. Въ нѣкои отношенія допуща той неизбѣжно произволеніе, непълнотѫ, одломци; одвлича незамѣтно вниманіе-то дѣтинско отъ главны-тѣ събытія съ отстранены-тѣ частности; затруднява познаніе-то на вѫтрешнѫ-тѫ свѣзь на историческы-тѣ разказы, и въобще препятствува да ся разумѣе съдържаніе-то на Исторіѭ. Не всегда, а особено въ древны-тѣ времена ся е изражявалъ въ характера и живота на поединны лица духъ-тъ на народа и время-то; не е всегда имало человѣци, кои-то бы рѫководили и управляли, человѣци, кои-то бы пробуждали стремленіе-то на вѣка и налагали бы на него печятъ на своѭ-тѫ индивидуальность.

За най-добро приготвително рѫководство може да служи свръзанный обзоръ на Исторіѭ-тѫ въ цѣлыя нейнъ съставъ и въ отдѣлены-тѣ нейны събытія, съ съблюденіе слѣдующы-тѣ условія. Дѣца-та трѣбва да ся поставлятъ въ възможность, така, что-то да разумѣватъ въ историческѫ-тѫ свръзкѫ постепенно-то и естественно-то развиванье най-важны-тѣ моменты на отношенія-та и живота на пръвы-тѣ человѣци, домочядія, общества, народы и господарства. А побочны-тѣ произшествія, подробности-тѣ за подвигы-тѣ на отдѣлны лица, за войны-тѣ, ако тіи нѣмѫтъ общи интересъ, домочядны-тѣ нечистоты, и т. п. сѫ излишны, и само уморяватъ и развличятъ вниманіе-то дѣтинско. Много баснословны прѣданія, кои-то не сѫ испытаны съ историческѫ критикѫ неизбѣжны сѫ, повече за то, че тіи сѫ влѣзли даже

и въ състава на учебны-тѣ курсове; но тіи не трѣбва съ намѣреніе да въвождатъ дѣца-та въ заблужденіе или да имъ подаватъ поводъ, отъ кои-то повече да ся разигравать тѣхны-тѣ въображенія.

Такъвъ обзоръ отъ общы-тѣ и частны прѣдметы отъ живота на народы-тѣ и сѫдбы-тѣ на господарства-та трѣбва да ся прѣдставя съ строгѫ послѣдователность въ конкретнѫ, пластическѫ нарядена формѫ и въ обработваніе достѫпно на дѣтинскы-тѣ понятія. Пластическы жива картина на събытія-та трѣбва да е прѣдставена въ просты естественны формы на изложенія-та, за да може да възбуди дѣтинскыя интересъ. При това не трѣбва да ся допущатъ ни отвлеченъ языкъ и обиліе на риторическы фигуры, нити темны и неудобовразумителны фразы, ни сентименталны възгласы и замѣчанія, ни остроты и умствованія. Въобще трѣбува колко-то е възможно да ся измѣряватъ изложенія-та на всякы фактъ и всякое израженіе, та да ся незаборавя, че на дѣца-та е всичко темно, и ся незадоволяватъ съ това, зачто-то дѣца-та отъ такывы израженія само половинѫ отъ Исторіѭ-тѫ щѫтъ можя да разумѣватъ или нагаждатъ.

Ето мысли, по кои-то сьмъ ся азъ трудилъ да ся рѫководствувамъ при съставленіе-то на тыя историческы разказы. Главна-та моя цѣль ся е състояла въ това, да бы, като ся съображявамъ съ потрѣбности-тѣ на домашно-то ученіе и въ малкы-тѣ училища, да прѣдставя на дѣца-та пъленъ обзоръ на Всеобщѫ-тѫ Исторіѭ, въ ясны, просты и колко-то е възможно на кратки разказы, отъ кои-то бы всякый съставлялъ отдѣленъ, легкъ урокъ.

При това азъ сьмъ ся дрьжялъ спорядъ порядъка отъ изложенія-та на историческы-тѣ рѫководства, кой-то е уведенъ въ наши-тѣ училища, така, что-то да бы ся между мои-тѣ разказы и учебны курсы съхранявала внѫтрешна связь.

При съставленіе-то своего труда, имахъ сьмъ прѣдъ очи най-добры-тѣ по тѫѭ часть съчиненія Вебера, Дитмара, Дилица, Гюнтера, Вельтера, Нессельта, Каппа, Ланге, Дистервега и други.

За изощреніе на память-тѫ дѣтинскѫ и за пріучванье тѣхно на мысленье, азъ намѣрихъ за добро да приложѭ въпросы за главны-тѣ предмѣты

на всякы урокъ. На тыя въпросы дѣца-та бы могли и писменно да излагатъ свои-тѣ отвѣты. Отъ това бы произлѣзла двояка полза: събытія-та бы могли пò-добрѣ да ся впечатлѣѭтъ въ дѣтинскѫ-тѫ памятъ, и учащійтѣся имали бы съставены отъ тѣхъ сами-тѣ начертанія на всичкѫ-тѫ Исторіѭ.

Приложенны-тѣ же на това съчиненіе историческы харты вмѣстены сѫ за съдържаніе-то на разказы-тѣ.

Н. БЕРТЕ.

Възлюбленнѣйшіи ми единородцы!

Желающи да принесѫ и азъ нѣкоѭ ползѫ на мои-тѣ мили съотечественници, още преди *три* годины преведохъ настоящѫ-тѫ Исторіѭ, за коѭ-то и обявленіе още тогава издадохъ, въ кое-то ся обѣщахъ, че щѫ скоро да ѭ напечатамъ; но при всичко-то мое желаніе и стараніе, отъ еднѫ странѫ да видѫ и самъ свой-тъ трудъ на свѣтъ, а отъ другѫ, да испълнѭ желаніе-то на спомоществователи-тѣ, обстоятелства-та не ми дозволиха до днесь да ѭ напечатамъ. Най-главно-то обстоятелство, кое-то мя задрьжяваше отъ печятаніе-то, то е, що твърдѣ малко спомоществователи събрахъ. Но при всичко това, сега ся рѣшихъ да ѭ напечатамъ, съ надеждѫ, че щѫтъ г. г. учители-тѣ, кои-то сѫ посвятили себѣ на това свято званіе, а лишавать ся отъ печятаны за преподаванье историческы книгы, да ѭ въведѫтъ въ наши-тѣ народны училища. —

Понеже е съчинитель-тъ на настоящѫ-тѫ Исторіѭ г. *Бертъ* изчислилъ всичкы-тѣ начины, за кои-то ся придържяватъ историци-тѣ при съставлянье-то на свои-тѣ историческы съчиненія: то азъ поставлямъ напредъ и негово-то предисловіе цѣло, за по-добро обясненіе на Исторіѭ-тѫ.

Не могѫ да пропуснѫ, да не кажѫ още, че тая Історія е поредъ многоразличны исторіи, кои-то ся тамъ всякоѭ годинѫ издаватъ, първый пѫть въ 1855. годинѫ напечятана; въ сѫщѫ-тѫ годинѫ е вторый пѫть препечятана, а въ 1856. годинѫ третый пѫть препечятана! И така отъ първы-тѣ двѣ изданія, какво-то що казватъ самъ съчинитель-тъ ѝ, г. Бертъ, въ предисловіе-то отъ трето-то изданіе, распродалъ е 13.000 книгы! Дай Боже! да ся събудятъ и наши-тѣ съотечественници отъ дълбокыя

сънъ, за да започнатъ и тѣ да подражяватъ добры-тѣ примѣры въ ученіе-то на изображенны-тѣ народы, а отъ злы-тѣ да избѣгаватъ. Азъ сьмъ превелъ тая Исторія отъ първо-то изданіе, а по трето-то сьмъ ѭ поправилъ.

Азъ щѫ за твърдѣ щастливъ да ся считавамъ, ако ся тоя мой трудъ употреби въ наши-тѣ народны училища, кой-то, мысля, ще да принесе добръ плодъ на наши-тѣ млады ученици, за кои-то е единственно и съставена настояща-та Исторія.

Колко-то за типографическы-тѣ погрѣшкы, кои-то ся намиратъ въ Исторіѭ-тѫ, умолявамъ да мя извинѭтъ читатели-тѣ; защо-то при печятаніе-то не могохъ да предстоявамъ самъ. Въ първый и вторый табакъ освѣнъ погрѣшкы-тѣ, употребено е и друго правописаніе безъ мое знаніе и съгласіе, кои-то мыслѣхъ второ да препечятамъ, но понеже ся много задържа книга-та, оставихъ гы за сега така; а ако даде господъ скоро да ся распродаде, и потрѣбва да ся препечятава, тогава щѫ какъ типографическы-тѣ погрѣшкы, така и правописаніе-то да поправѭ.

Георгій С. Іошевъ.

Въ Виддинъ.
1-вый Май 1861. година.

В'ВЕДЕНИЕ ВЪ ИСТОРІЯ-ТА

1. Първи люди и тѣхни потомци до Ноя.

Мы знаеме изъ Священнѫ-тѫ Исторіѭ че е Богъ въ шесть дни изъ ничто създалъ тоя міръ (свѣтъ), т. е. небо-то наедно съ звѣзды-тѣ, сълнце-то, месяца и землѭ-тѫ на коѭ-то мы живѣемъ.

Въ начяло-то земля-та была темна, пуста и не устроена, на неѭ нѣмало още ни горы, ни морета, ни рѣкы, ни растенія, ни животны. Богъ кога-то създалъ свѣта и небесныя сводъ съ неговы-тѣ свѣтила (съ сълнце-то, мѣсяца, и звѣзды-тѣ), и устроилъ землѭ-тѫ, т. е. отдѣлилъ водѫ-тѫ отъ сушѭ-тѫ, тогава той повелѣлъ на землѭ-тѫ да издаде растѣнія, и сътворилъ животны-тѣ; и най-послѣ първы-тѣ человѣцы *Адама* и *Евѫ*, и заселилъ гы въ прѣкраснѫ градинѫ или *рай*. Рай былъ въ Азіѭ въ онаѭ странѫ, гдѣ-то протичятъ сега рѣкы-тѣ *Тигръ* и *Ефратъ*.

Адамъ и Ева были въ начяло *невинни*, *безгрѣшни*, *щастливи* и *безсмъртни*. Всичкы-тѣ животны, па и оныя, отъ кои-то ся мы боимъ, на примѣръ: вълци, медвѣди, тигри, лви, были имъ покорни. А Богъ давалъ на человѣци-тѣ, всичко что имъ было потрѣбно. При това той самъ дохождалъ при тѣхъ, говорилъ съ тѣхъ, за да имъ покаже съ това че гы обичя. За тѫѭ обичь искалъ Богъ отъ человѣци-тѣ да му ся покоряватъ. Заради това той

имъ въспретилъ да не ядѫтъ отъ плода на нѣкое дьрво, кое-то показувало и добро и зло; но Адамъ и Ева прѣстѫпили тѫѭ заповѣдь, за това и Богъ гы испѫдилъ изъ рая. И така ся начнѫлъ по между человѣци-тѣ грѣхъ-тъ и нещастие-то, а послѣ и смрьть-та.

Адамъ имαлъ два сына — *Каина* и *Авеля*. Каинъ отъ зависть ўбилъ брата си и побѣгнѫлъ отъ свои-тѣ родители. А въ мѣсто Авеля Богъ далъ Адаму третяго сына — *Сита*, кой то былъ благочестивъ и богобоязливъ. Отъ Сита произлѣзнѫли добри человѣци, а отъ Каина — зли.

Кой и кога е създалъ тоя міръ? Въ начяло-то каква е была земля-та? Колко человѣци създалъ Богъ на землѭ-тѫ и какъ ся именували и гдѣ живѣяли? Гдѣ былъ рай? Въ какво състояние были први-тѣ человѣци въ рая? какъвъ былъ камъ тѣхъ Богъ, кога-то живѣяли тія още въ рая? Зачто гы Богъ испѫдилъ изъ рая? Что произлѣзнало отъ грѣха? Колко сынове ямалъ Адамъ и какъ ся именували? Какви были Каинъ и Ситъ и тѣхни-тѣ потомци.

2. Земледѣлие и скотоводство при каиновы-тѣ потомцы.

Каинъ былъ земледѣлецъ т. е. той обработавалъ полета, за да има съ какво да ся храни. Въ онова время человѣци-тѣ нѣмали ни плугове, ни орала, ни млатила, ни воденицы. Заради това Каинъ съ свои-тѣ потомцы трѣбува да е трьсилъ подобры полета, кои-то не е трѣбувало да орѫтъ; но всичкы-тѣ человѣци не были така щастливи: мнозина сѫ были принуждени ако и да не орѫтъ полета-та, какво-то что гы орѫтъ сега человѣци-тѣ, а то поне да раскопаватъ землѭ-тѫ, за да бы могло сѣмя-то по-добрѣ да залови корень. Заради то-

ва трѣбва человѣци-тѣ тогава да сѫ употрѣбявали дьрвета; рогове или ребра одъ нѣкои животны, какво-то что правятъ и сега нѣкои диви народи. Намъ не е извѣстно съ какъвъ начинъ сѫ потомци-тѣ Каинови млѣли жито; но може само да сѫ го разбивали и растривали по между два камена: мы знаемъ, че человѣци-тѣ въ найстары-тѣ времена сѫ знаяли да растриватъ житны-тѣ зрьна по между два камена.

Земледѣлие-то принудило человѣци-тѣ да живѣѭтъ на едно мѣсто. Гдѣ-то посѣйвалъ человѣкъ жито, былъ принужденъ тамъ да стои доклѣ го ожьне. Послѣ было нуждно пакъ да обработуватъ и на ново да засѣватъ полета-та. За то человѣци-тѣ сѫ были принуждени да си правятъ хыжи по посѣяны-тѣ поля. Библія-та приказува за Каина, че той, като побѣгнѫлъ отъ родители-тѣ си, направилъ единъ градъ, т. е. направилъ на свои-тѣ поля за себе и за дѣца-та си просты хыжи изъ землѭ или изъ прьтье, зачто-то тогава още нѣмало ни сѣкыры, ни други сѣчива (инструменты), каквы-то сѫ нуждны за такавѫ работѫ. Но малко по-малко человѣци-тѣ научили да правятъ по-яко и по-хубаво свои-тѣ домове, особено изнамѣрили огѫня и начнѫли да ковѫтъ желѣзо и да правятъ различны сѣчива.

Но всычки-тѣ потомци Каинови не станѫли земледѣлци. Нѣкои отъ тѣхъ видѣли въ поле-то звѣрове, кои-то ся не само не бояли отъ тѣхъ, но даже и прихождали при тѣхъ. За то человѣци-тѣ възлюбили тыя животны, примамили гы при себе и видѣли, че тіи, особено же овцы-тѣ, козы-тѣ, кравы-тѣ, конье-тѣ, камылы-тѣ, могѫтъ да приносятъ голѣмѫ полза человѣку. Человѣци-тѣ начнѫли да пазятъ тыя животны и да гы развъждатъ. Тогава тыя пастыри и тѣхни-тѣ домочядія не можяли да ся занимаватъ съ земледѣлие. Тіи были принуждени да

прѣкарвать стада-та си отъ едно мѣсто на друго, гдѣ-то имало по-добрѫ пашѫ. Заради това пастыри-тѣ нѣмали постоянны жилища, но на всѣкадѣ, гдѣ-то минували съ стада-та си распинали шатры (черги), въ кои-то живѣли съ свои-ты домочадія. Трѣбува да си прѣдставимъ, че тія шятры были сѫ просты: закопавали нѣколко кольця въ землѭ-тѫ и отъ горѣ на тѣхъ распростирали свои-тѣ пастырскы дрехы, т. е. звѣрскы-тѣ кожи. Тія пастыри малко по малко толко ся умножили, что-то най-послѣ цѣли народи ся занимавали съ скотоводство-то. Такыва народи, кои-то ходили съ стада-та си отъ едно мѣсто на друго, наричяли ся номади (шятерници). По между пастыри-тѣ имало и богати человѣци, кои-то имали много работници и стада, кои-то послѣ начнѫли да наричятъ *патріархи*, и уважавали гы като цареве. Но за тѣхъ послѣ ще да говоримъ.

Земледѣлие-то и скотоводство-то кое-то человѣци-тѣ приели отъ Каиновы-тѣ потомцы, принесло на человѣчество-то много ползы. Тія привикнѫли да живѣятъ наедно и да помагатъ единъ другому. Полскы-тѣ растѣнія и домашный скотъ давали человѣку здравѫ хранѫ. А отъ нѣкои польскы растѣнія и отъ вълнѫ-тѫ на домашны-тѣ животны научилися человѣци-тѣ да правятъ добры и топлы облекла. Безъ това щѣха да бѫдѫтъ всичкы-тѣ человѣци като оныя дивы народы, кои-то нѣмѫтъ ни кѫщы, ни здравѫ хранѫ, ни прилично облекло, и щѣхѫ да бѫдѫтъ принуждени да ся скытатъ по горы-тѣ, да ся пазятъ отъ дивы-тѣ звѣрове и да ся хранятъ съ тѣхно-то месо.

Съ какво ся занимавалъ и хранилъ Каинъ? Всичкы-тѣ ли негови потомци были земледѣлци и съ какво ся занимавали нѣкои отъ тѣхъ? Какъ обработували тія свои-

тѣ поля? Какъ приготвували тіи брашно за хлѣбъ? Какъ ся научили нѣкой отъ потомци-тѣ Каинови да ся занимаватъ съ скотоводство? Каквы главны домашны животны имали тіи? Зачто неможяли пастыри-тѣ да ся занимаватъ съ земледѣлие-то? Какъ живѣли пастыри-тѣ? кои бѣха патріарси? Гдѣ и какъ живѣяли земледѣлци-тѣ и пастыри-тѣ? — Отъ какво си правили тіи колибы и шятры? Каквѫ ползѫ принесло на человѣци-тѣ земледѣлие-то и скотоводство-то? Какъ щѣли да бѫдѫтъ принуждени человѣци-тѣ да живѣятъ, ако не были ся научили на земледѣлие-то и скотоводство-то.

---

3. Пьрвы изобрѣтенія.

Потомци-тѣ Каинови ся прославили съ замѣчателны изобрѣтенія. Единъ отъ тѣхъ (*Увалъ*) направилъ свиркѫ, и гуслы. Тыя пьрвы музикалны орѫдія (инструменты) наистинѫ не сѫ были добрѣ направени. Свирѣлкѫ-тѫ правили отъ трьсть или отъ дьрвенѫ корѫ; а гуслы наричали тогава еднѫ чясть (парче) отъ дьрво съ опнаты на него струны, кои-то сѫ были изсушены отъ черва-та на животны-тѣ.

Но ето още по-важно изобрѣтение. Не е извѣстно, кога, и какъ сѫ узнали человѣци-тѣ силѫ-тѫ на огѫня. Довольно е, че единъ отъ потомци-тѣ Каиновы (*Товелъ*) не само знаялъ да прави огѫнь; но още измыслилъ да растопува и да кове на него желѣзо и мѣдь. Може да си прѣдстави человѣкъ, каквѫ ползѫ е принело на человѣци-тѣ това изобрѣтение. Отъ тогава начнѫли земледѣлци-тѣ да правятъ различны вещы отъ мѣдь и желѣзо, каквы-то имъ сѫ были потрѣбны за кѫщны-тѣ работы, и различны сѣчива, съ кои-то могли да обработуватъ матеріялъ за граденье домове: а пастыри-тѣ започнѫли да правятъ отъ желѣзо различно оружие, съ кое-то да могѫтъ по-добрѣ да сѧ бранятъ, кога-

то дивы-тѣ звѣрове нападали на тѣхъ и на тѣхны-тѣ стада, а не да ся бранятъ съ тоягы и каманье.

Тыя двѣ изобрѣтенія быдоха благодѣтельны не само за потомци-тѣ Каиновы, но и за всичкы-тѣ человѣци во всичкы-тѣ времена. Кога-то ся научили какъ да правятъ огѫнь и да ковѫтъ сѣчива и другы нѣчта отъ мѣдь и желѣзо, тогава человѣци-тѣ начнѫли, да ся усъвръшенствоватъ въ свои-тѣ изобрѣтенія и научилися да работятъ хубаво и здраво всичко, что видимъ около себе въ кѫщы-тѣ и по улицы-тѣ. Во всичкы-тѣ сегашны мусикалны инструменты, кои-то развеселяватъ наши-тѣ срьца, мы нахождаме пакъ свиркѫ-тѫ и гуслы-тѣ на потомци-тѣ Каиновы, само въ по-добъръ видъ и подобъръ тонъ.

Какво изнамѣрили потомци-тѣ каиновы? Отъ что правили свиркы и гуслы? Каквѫ ползѫ принесло изобрѣтение-то мусикалны-тѣ инструменты на сегашны-тѣ человѣци? Каквы нѣчта начнѫли да правятъ каинови-тѣ потомци отъ желѣзо и мѣдь отъ какъ изнамерили силѫ-тѫ огненнѫ? Съ что были важны тыя нѣчта за пьрвы-тѣ земледѣлцы и пастыри? Каква ползѫ принесло изобрѣтение-то на тыя нѣчта въ послѣдно време?

---

4. Всемірный потопъ. Ной и потомци-тѣ на сынове-тѣ му, отъ кои-то произлезнали пьрви-тѣ народи.

Богобоязливи-тѣ потомци на Сита сына Адамова, много врѣмя не ся зближявали съ безбожны-тѣ потомци Каиновы, но живѣяли отдвоено. А послѣ като пріяли отъ потомци-тѣ Каиновы тѣхны-тѣ изобрѣтенія; не само что начнѫли да ся зближяватъ съ злы-тѣ человѣци, но още начнѫли да даватъ

тѣмъ и свои-тѣ дѫщеры. Отъ тогава добри-тѣ человѣци начнѫли да слѣдуватъ лошавый примѣръ на безбожницы-тѣ, и най-послѣ съвсѣмъ забравили Бога.

Само още единъ человѣкъ за имя *Ной* помнилъ и боялъ ся отъ Бога. Ной по повелѣние божие 120 години предохранявалъ человѣци-тѣ и гы съвѣтувалъ да ся покаѭтъ; но безбожници-тѣ не само что го не послушали, но още му ся и присмѣвали. Тогава Богъ проводилъ на человѣци-тѣ страшно наказание — потопъ. По между това Ной направилъ единъ огромный плавающій домъ, *ковчегъ*, за да ся избави съ него, въ кого-то влѣзлъ наедно съ женѫ си, трима-та си сынове и съ тѣхны-тѣ жены, и взялъ и по нѣколко животны одъ всичкы-тѣ родове. Тогава рукнала вода изъ подземны-тѣ морета на землѭ-тѫ поврьхность и начналъ да вали силенъ дъждъ. Четыредесятъ дни вода-та ся все по-вече и по-вече подвигала на горе така, что-то найпослѣ покрыла и най-высокы тѣ планины. Тогда погынали всичкы-тѣ человѣци и животны, освѣнъ оныя, кои-то ся намирали въ ковчега.

Кога-то почнѫла дася умалява вода-та; тогава ковчега Ноевъ ся остановилъ на горѫ-тѫ *Араратскѫ*, въ Азіѭ, близо до извора на рѣкѫ Ефратъ. А кога-то ся събрала всичка-та вода въ опредѣленны-тѣ низскы мѣста, земля-та ся осушила, а человѣци-тѣ и животны-тѣ излѣзнѫли изъ ковчега.

Преди потопа въздухъ-тъ не былъ на землѭ-тѫ като сегашныя. Въ сегашнѭ Оландіѭ на примѣръ, расли палмови дрьвета подъ открыто небо, кои-то растѫтъ само въ най-топлы-тѣ страны: отъ това ся види, колко е было тогава топло въ тѫѭ часть на Европѫ. Въ Сибиръ, въ тѫѭ студенѫ странѫ, въдилися слонови и носорози, кои-то могѫтъ да живѣятъ само въ топлы-тѣ страны. До скоро ся намирали замрьзнали слонови въ голѣмы-тѣ ледевы

планины Сибирскы. Това показва, че слѣдъ потопа отъ веднѫждъ тамъ станало только студено, что-то е замрѫзнала вода-та, въ коѭ-то сѫ были потѫнали слонови-тѣ.

Можемъ да си представимъ, колько е силно подѣйствовала на человѣци-тѣ тая промѣна на въздуха послѣ потопа. Тіи станали много по слабы, и не могли вече да живѣѭтъ така много длъго какво-то прѣдъ потопа.

Библія-та приказва за Ноя, че, като излѣзналъ изъ ковчега, веднага принелъ Богу на жертвѫ различны животны, и, че ся занимавалъ съ земледѣлие, садилъ виноградъ и начналъ да прави вино. Сѫщо така мы знаемъ, че Ной направилъ огромный ковчегъ толко искусно и толко яко, что-то ся събрали въ него много животны. Въ тоя ковчегъ за еднѫ цѣлѫ годинѫ никакъ не влѣзнала вода. Отъ това ся види, че открытія-та и заниманія-та на потомци-тѣ Каинови прѣминали и въ Ноя, а отъ него въ потомци-тѣ му, и все по-добрѣ ся усъвръшенствовали, и че първый человѣкъ послѣ потопа помнилъ Бога и Му слугувалъ. То е истинна *религія*. Но испослѣ повече-то отъ потомци-тѣ Ноевы пакъ забравили Бога.

Отъ какво станѫли богобоязливи-тѣ человѣци, или потомци-тѣ ситови безбожници? Много ли богобоязливи человѣци останали най-послѣ? Какъ наказалъ Богъ безбожници-тѣ? Какъ ся избавилъ Ной? Кого взелъ той въ ковчега при себе? Какъ ся начнѫлъ потопъ-тъ? Кои погыналъ отъ потопа? Гдѣ ся запрѣлъ ковчегъ-тъ, кога-то ся умалила вода-та? Какво промѣнение произвелъ потопъ-тъ въ въздуха? Отъ гдѣ знаемъ мы за това? Какъ подѣйствувало промѣнение-то въздушно на человѣци-тѣ? Съ какво показалъ Ной свое-то благочестие подиръ потопа? Всичкы-тѣ потомци ноеви имаха ли правѫ вѣрѫ?

Отъ что ся познава, че заниманія-та на потомци-тѣ каиновы сѫ минали и въ Ноя а отъ него въ потомци-тѣ му?

---

5. Вавилонско стълпотворение. Потомци симови, хамови и Іафетови.

Първи народи.

Послѣ потопа Ной съ женѫ си и трима-та си синове: Сима, Хама и Іафета ся заселилъ въ онѭѭ истѫ странѫ, гдѣ-то излезнали изъ ковчега. А когато начнали тыя домочядія да ся умножаватъ, тогава мнозина отъ сынове-тѣ и внуцы-тѣ Симовы, Хамови и Іафетовы ся пуснали съ свои-тѣ домочядія на юго-въстокъ по край брѣга на рѣкѫ Ефратъ, и начнѫли да правятъ тамъ тухлы (циглы), за да си направятъ градъ. Послѣ имъ дошло на память, да направятъ огромнѫ и высокѫ башнѭ, коя-то да достига облацы-тѣ. Това было Богу противно, зато имъ Той сбръкалъ работѫ-тѫ, зачто-то тіи ѭ начнѫли отъ гордость, за да ся прославятъ. Прѣди начнуванье на башнѭ-тѫ всичкы-тѣ человѣци говорили единъ языкъ; но, като начнали да правятъ тѭѭ высокѫ башнѭ, тогава работници-тѣ начнали да говорятъ различны языци, така, что-то неразумѣвали единъ другому, и то станало причина за да не могѫтъ да продължаватъ работѫ-тѫ си. Градъ-тъ, кого-то были начнали да правятъ, наричался *Вавилонъ, вавилонскый стълпъ.*

Человѣци-тѣ като видѣли, че не могѫтъ да свръшятъ строение-то на башнѭ-тѫ разнесли ся на толпы (купове) по всичкы-тѣ четиры страны: на въстокъ, западъ, сѣверъ и югъ, и ся заселили въ Азіѭ и Африкѫ а послѣ и въ Европѫ.

Потомци-тѣ Симови завзели страны-тѣ сѣверно и въсточно отъ Вавилонъ въ юго-западнѫ Азіѭ. Отъ тѣхъ произлѣли Вавилоняни-тѣ, Асіряни-тѣ Еврей-

тѣ, Мидяни-тѣ и Перси-тѣ. Потомци-тѣ Хамовы ся преселили на югъ и западъ, въ сегашнѫ Аравіѭ камъ въсточныя брѣгъ на средиземно море и въ сѣвернѫ Африкѫ. Отъ потомци-тѣ Хамовы произлѣзли Араби-тѣ или Аравитяни-тѣ и Египтяны-тѣ. А потомци-тѣ Іафетови минали въ среднѫ и сѣвернѫ Азіѭ и Европѫ.

Така отъ трима-та сынове Ноевы съставили ся различны народи, кои-то ся отличявали единъ отъ другаго по вънкашныя изглѣдъ на лице-то по языка, вѣрѫ-тѫ и живота.

Мнозина отъ тыя народи начнали да правятъ градища, за да бы могли да живѣѭтъ постоянно; а нѣкои отъ тѣхъ живѣли номадскы (шатерническы).

Гдѣ най-напрѣдъ ся заселили домочядія-та на трима-та Ноевы сынове? Гдѣ отишли послѣ мнозина отъ потомцы-тѣ Ноевы? Съ какво начнали тіи да ся занимаватъ тамъ? Какъ ся именувалъ пръвый градъ и башнята въ него? Зачто и какъ гы сбръкалъ Богъ да ся не прави вавилонскій стълпъ? Гдѣ ся преселили послѣ потомци-тѣ Симови, Хамови и Іафетови и какви народи ся изродили отъ тѣхъ? Съ какво ся отличявали тіи народи единъ отъ другы?

НАЧАЛО НА ПЬРВЫ-ТѢ ГОСПОДАРСТВА. ЗАНИМАНІЯ, РЕЛИГІЯ И КЛАСОВЕ НА ПЬРВЫ-ТѢ НАРОДЫ

6. Начяло на пьрвы-тѣ господарства.

Кога-то на единъ и сѫщъ народъ ставало тѣсно да живѣе въ единъ градъ, тогава правили още и другы градове, и всичкы-тѣ тыя градове съставля-

вали господарство. За да бы ся одрьжявалъ рядъ въ господарство-то, народъ-тъ избиралъ *цареве*, на кои-то всички-тѣ были длъжни да ся покорявать заради своѭ ползѫ. По нѣкогажь въ всичко-то господарство ставалъ само единъ царь, а по нѣкогажь въ всякой голѣмъ градъ, отъ единъ и сѫщъ народъ, имало особенъ царь. Нѣкой же народъ съвсѣмъ немали царове; но тамъ самый народъ или нѣколко избрани отъ него человѣци, кои-то сѫ были познати съ своѭ-тѫ опытность и своя умъ, давали наставленія и приказанія (*законы*), какъ да живѣѭтъ и постѫпвать. Господарства-та гдѣ-то има цареве, наричятся *монархіи*, а гдѣ-то нема цареве, но само народъ-тъ има царскѫ власть наричятся республики (народоуправленія).

Нѣкои отъ първы-тѣ цареве събрали отважны и силны человѣци и наедно съ тѣхъ начнали да нападатъ на съсѣдны-тѣ народы; но тіи народи ся защищавали. И така ся съставили първы-тѣ *войскы* и начнали ся *войны*. Въ тыя войны единъ народъ побѣждавалъ другы, и господарства-та ся измѣнявали: едно ся увеличявало, а друго умалявало. Оныя господарства ся увеличявали, гдѣ-то имало умны царове, храбра войска и народъ-тъ е былъ силенъ. нѣкои господарства ся съвсѣмъ изгубвали, а на тѣхно мѣсто ся появляли нови народи и нови господарства.

Отъ всичкы-тѣ ся най-малко прославили номадскы-тѣ народи, кои-то ся занимавали само съ скотоводство, и живѣяли просто, въ шатры или на кола, всѣко домочядие за себе. Тіи, като нѣмали градове, то нѣмали ни господарства, ни пакъ царове; но имали само старейшины, кои-то прегледвали прѣнія-та по между номады-тѣ. Тіи не воевали съ другы-тѣ народы какво-то что требува, но само нападали на тѣхъ като разбойници.

имъ въспретилъ да не ядѫтъ отъ плода на нѣкое дьрво, кое-то показувало и добро и зло; но Адамъ и Ева прѣстѫпили тѫѭ заповѣдь, за това и Богъ гы испѫдилъ изъ рая. И така ся начнѫлъ по между человѣци-тѣ грѣхъ-тъ и нещастие-то, а послѣ и смрьть-та.

Адамъ ималъ два сына — *Каина* и *Авеля*. Каинъ отъ зависть убилъ брата си и побѣгнѫлъ отъ своитѣ родители. А въ мѣсто Авеля Богъ далъ Адаму третяго сына — *Сита*, кой то былъ благочестивъ и богобоязливъ. Отъ Сита произлѣзнѫли добри человѣци, а отъ Каина — зли.

Кой и кога е създалъ тоя міръ? Въ начяло-то каква е была земля-та? Колко человѣци създалъ Богъ на землѭ-тѫ и какъ ся именували и гдѣ живѣяли? Гдѣ былъ рай? Въ какво състояние были първи-тѣ человѣци въ рая? какъвъ былъ камъ тѣхъ Богъ, кога-то живѣяли тія още въ рая? Зачто гы Богъ испѫдилъ изъ рая? Что произлѣзнало отъ грѣха? Колко сынове ималъ Адамъ и какъ ся именували? Какви были Каинъ и Ситъ и тѣхни-тѣ потомци.

2. Земледѣлие и скотоводство при каиновы-тѣ потомцы.

Каинъ былъ земледѣлецъ т. е. той обработавалъ полета, за да има съ какво да ся храни. Въ онова время человѣци-тѣ нѣмали ни плугове, ни орала, ни млатила, ни воденицы. Заради това Каинъ съ свои-тѣ потомцы трѣбува да е трьсилъ подобры полета, кои-то не е трѣбувало да орѫтъ; но всичкы-тѣ человѣци не были така щастливи: мнозина сѫ были принуждени ако и да не орѫтъ полета-та, какво-то что гы орѫтъ сега человѣци-тѣ, а то поне да раскопаватъ землѭ-тѫ, за да бы могло сѣмя-то по-добрѣ да залови корень. Заради то-

на трѣбва человѣци-тѣ тогава да сѫ употрѣбявали дървета; рогове или ребра одъ нѣкои животны, какво-то что правять и сега нѣкои дивы народи. Намъ не е извѣстно съ какъвъ начинъ сѫ потомци-тѣ Каинови мѣли жито; но може само да сѫ го разбивали и растривали по между два камена: мы знаемъ, че человѣци-тѣ въ най-стары-тѣ времена сѫ знаяли да растриватъ житны-тѣ зрьна по между два камена.

Земледѣлие-то принудило человѣци-тѣ да живѣятъ на едно мѣсто. Гдѣ-то посѣйвалъ человѣкъ жито, былъ принужденъ тамъ да стои докалѣ го ожьне. Послѣ было нуждно пакъ да обработуватъ и на ново да засѣватъ полета-та. За то человѣци-тѣ сѫ были принуждени да си правять хыжи по посѣяны-тѣ поля. Библія-та приказува за Каина, че той, като побѣгнѫлъ отъ родители-тѣ си, направилъ единъ градъ, т. е. направилъ на свои-тѣ поля за себе и за дѣца-та си просты хыжи изъ землѭ или изъ прьтье, зачто-то тогава още нѣмало ни сѣкыры, ни другы сѣчива (инструменты), каквы-то сѫ нуждны за такавѫ работѫ. Но малко по-малко человѣци-тѣ научили да правятъ по-яко и по-хубаво свои-тѣ домове, особено изнамѣрили огня и начнѫли да ковѫтъ желѣзо и да правятъ различны сѣчива.

Но всычки-тѣ потомци Каинови не станѫли земледѣлци. Нѣкои отъ тѣхъ видѣли въ поле-то звѣрове, кои-то ся не само не бояли отъ тѣхъ, но даже и приходждали при тѣхъ. За то человѣци-тѣ възлюбили тыя животны, примамили гы при себе и видѣли, че тіи, особено же овцы-тѣ, козы-тѣ, кравы-тѣ, коньe-тѣ, камылы-тѣ, могѫтъ да приносятъ голѣмѫ полза человѣку. Человѣци-тѣ начнѫли да пазятъ тыя животны и да гы развъждатъ. Тогава тыя пастыри и тѣхни-тѣ домочядія не можяли да ся занимаватъ съ земледѣлие. Тіи были принуждени да

прѣкарватъ стада-та си отъ едно мѣсто на друго, гдѣ-то имало по-добрѫ пашѫ. Заради това пастыри-тѣ нѣмали постоянны жилища, но на всѣкадѣ, гдѣ-то минували съ стада-та си распиняли шатры (черги), въ кои-то живѣли съ свои-ты домочадія. Трѣбува да си прѣдставимъ, че тіи шатры были сѫ просты: закопавали нѣколко кольци въ землѭ-тѫ и отъ горѣ на тѣхъ распростирали свои-тѣ пастырскы дрехы, т. е. звѣрскы-тѣ кожи. Тіи пастыри малко по малко толко ся умножили, что-то най-послѣ цѣли народи ся занимавали съ скотоводство-то. Такыва народи, кои-то ходили съ стада-та си отъ едно мѣсто на друго, наричяли ся номади (шятерници). По между пастыри-тѣ имало и богати человѣци, кои-то имали много работници и стада, кои-то послѣ начнѫли да наричятъ *патріархи*, и уважавали гы като цареве. Но за тѣхъ послѣ ще да говоримъ.

Земледѣлие-то и скотоводство-то кое-то человѣци-тѣ приели отъ Каиновы-тѣ потомцы, принесло на человѣчество-то много ползы. Тіи привикнѫли да живѣятъ наедно и да помагатъ единъ другому. Полскы-тѣ растѣнія и домашный скотъ давали человѣку здравѫ хранѫ. А отъ нѣкои полскы растѣнія и отъ вълнѫ-тѫ на домашны-тѣ животны научилися человѣци-тѣ да правятъ добры и топлы облекла. Безъ това щѣха да бѫдѫтъ всичкы-тѣ человѣци като оныя дивы народы, кои-то нѣмѫтъ ни кѫщы, ни здравѫ хранѫ, ни прилично облекло, и щѣхѫ да бѫдѫтъ принуждени да ся скытатъ по горы-тѣ, да ся пазятъ отъ дивы-тѣ звѣрове и да ся хранятъ съ тѣхно-то месо.

Съ какво ся занимавалъ и хранилъ Каинъ? Всичкы-тѣ ли негови потомци были земледѣлци и съ какво ся занимавали нѣкои отъ тѣхъ? Какъ обработували тіи свои-

тѣ поля? Какъ приготвували тія брашно за хлѣбъ? Какъ ся научили нѣкой отъ потомци-тѣ Каинови да ся занимаватъ съ скотоводство? Каквы главны домашны животны имали тія? Зачто не можяли пастыри-тѣ да ся занимаватъ съ земледѣлие-то? Какъ живѣли пастыри-тѣ? кои бѣха патріарси? Гдѣ и какъ живѣяли земледѣлци-тѣ и пастыри-тѣ? — Отъ какво си правили тія колибы и шатры? Каквѫ ползѫ принесло на человѣци-тѣ земледѣлие-то и скотоводство-то? Какъ щѣли да бѫдѫтъ принуждени человѣци-тѣ да живѣятъ, ако не были ся научили на земледѣлие-то и скотоводство-то.

---

3. Пьрвы изобрѣтенія.

Потомци-тѣ Каинови ся прославили съ замѣчателны изобрѣтенія. Единъ отъ тѣхъ (*Јувалъ*) направилъ свиркѫ, и гуслы. Тыя пьрвы музикалны орѫдія (инструменты) наистинѫ не сѫ были добрѣ направени. Свирѣлкѫ-тѫ правили отъ трьсть или отъ дьрвенѫ корѫ; а гуслы наричали тогава еднѫ чясть (парче) отъ дьрво съ опнаты на него струны, кои-то сѫ были изсушены отъ черва-та на животны-тѣ.

Но ето още по-важно изобрѣтение. Не е извѣстно, кога, и какъ сѫ узнали человѣци-тѣ силѫ-тѫ на огѫня. Довольно е, че единъ отъ потомци-тѣ Каиновы (*Товелъ*) не само знаялъ да прави огѫнь; но още измыслилъ да растопува и да кове на него желѣзо и мѣдь. Може да си прѣдстави человѣкъ, каквѫ ползѫ е принело на человѣци-тѣ това изобрѣтение. Отъ тогава начнѫли земледѣлци-тѣ да правятъ различны вещы отъ мѣдь и желѣзо, каквы-то имъ сѫ были потрѣбны за кѫщны-тѣ работы, и различны сѣчива, съ кои-то могли да обработуватъ матеріялъ за граденье домове: а пастыри-тѣ започнѫли да правятъ отъ желѣзо различно оружие, съ кое-то да могѫтъ по-добрѣ да ся бранятъ, кога-

то дивы-тѣ звѣрове нападали на тѣхъ и на тѣхны-тѣ стада, а не да ся бранятъ съ тоягы и камание.

Тыя двѣ изобрѣтенія быдоха благодѣтельны не само за потомци-тѣ Каиновы, но и за всичкы-тѣ человѣци во всичкы-тѣ времена. Кога-то ся научили какъ да правятъ огѫнь и да ковѫтъ сѣчива и другы нѣчта отъ мѣдь и желѣзо, тогава человѣци-тѣ начнѫли, да ся усъвръшенствоватъ въ свои-тѣ изобрѣтенія и научилися да работятъ хубаво и здраво всичко, что видимъ около себе въ кѫщы-тѣ и по улицы-тѣ. Во всичкы-тѣ сегашны мусикалны инструменты, кои-то развеселяватъ наши-тѣ срьца, мы нахождаме пакъ свиркѫ-тѫ и гуслы-тѣ на потомци-тѣ Каиновы, само въ по-добъръ видъ и подобъръ тонъ.

Какво изнамѣрили потомци-тѣ каиновы? Отъ что правили свиркы и гуслы? Каквѫ ползѫ принесло изобрѣтение-то мусикалны-тѣ инструменты на сегашны-тѣ человѣци? Каквы нѣчта начнѫли да правятъ каинови-тѣ потомци отъ желѣзо и мѣдь отъ какъ изнамерили силѫ-тѫ огненнѫ? Съ что были важны тыя нѣчта за пьрвы-тѣ земледѣлцы и пастыри? Каква ползѫ принесло изобрѣтение-то на тыя нѣчта въ послѣдно време?

---

4. Всемірный потопъ. Ной и потомци-тѣ на синове-тѣ му, отъ кои-то произлезнали пьрви-тѣ народи.

Богобоязливи-тѣ потомци на Сита сына Адамова, много врѣмя не ся зближявали съ безбожны-тѣ потомци Каиновы, но живѣяли отдвоено. А послѣ като пріяли отъ потомци-тѣ Каиновы тѣхны-тѣ изобрѣтенія; не само что начнѫли да ся зближяватъ съ злы-тѣ человѣци, но още начнѫли да даватъ

тѣмъ и свои-тѣ дъщеры. Отъ тогава добри-тѣ человѣци начнѫли да слѣдуватъ лошавый примѣръ на безбожницы-тѣ, и най-послѣ съвсѣмъ забравили Бога.

Само още единъ человѣкъ за имя *Ной* помнилъ и боялъ ся отъ Бога. Ной по повелѣние божие 120 годины предохранявалъ человѣци-тѣ и гы съвѣтувалъ да ся покаѭтъ; но безбожници-тѣ не само что го не послушали, но още му ся и присмѣвали. Тогава Богъ проводилъ на человѣци-тѣ страшно наказание — потопъ. По между това Ной направилъ единъ огромный плавающій домъ, *ковчегъ*, за да ся избави съ него, въ кого-то влѣзлъ наедно съ женѫ си, трима-та си сынове и съ тѣхны-тѣ жены, и взялъ и по нѣколко животны одъ всичкы-тѣ родове. Тогава рукнала вода изъ подземны-тѣ морета на земнѫ-тѫ повръхность и начналъ да вали силенъ дъждъ. Четыредесятъ дни вода-та ся все по-вече и по-вече подвигала на горе така, что-то найпослѣ покрыла и най-высокы тѣ планины. Тогда погынали всичкы-тѣ человѣци и животны, освѣнъ оныя, кои-то ся намирали въ ковчега.

Кога-то почнѫла дася умалява вода-та; тогава ковчега Ноевъ ся остановилъ на горѫ-тѫ *Араратскѫ*, въ Азіѭ, близо до извора на рѣкѫ Ефратъ. А кога-то ся събрала всичка-та вода въ опредѣленны-тѣ низскы мѣста, земля-та ся осушила, а человѣци-тѣ и животны-тѣ излѣзнѫли изъ ковчега.

Преди потопа въздухъ-тъ не былъ на землѭ-тѫ като сегашныя. Въ сегашнѭ Оландіѭ на примѣръ, расли палмови дръвета подъ открыто небо, кои-то растѫтъ само въ най-топлы-тѣ страны: отъ това ся види, колко е было тогава топло въ тѭѭ часть на Европѫ. Въ Сибиръ, въ тѭѭ студенѫ странѫ, въдилися слонови и носорози, кои-то могѫтъ да живѣятъ само въ топлы-тѣ страны. До скоро ся намирали замръзнали слонови въ голѣмы-тѣ ледевы

планины Сибирскы. Това показва, че слѣдъ потопа отъ веднѫждъ тамъ станало только студено, что-то е замрѫзнала вода-та, въ коѭ-то сѫ были потѫнали слонови-тѣ.

Можемъ да си представимъ, колько е силно подѣйствовала на человѣци-тѣ тая промѣна на въздуха послѣ потопа. Тіи станали много по слабы, и не могли вече да живѣѭтъ така много длъго какво-то прѣдъ потопа.

Библія-та приказва за Ноя, че, като излѣзналъ изъ ковчега, веднага принелъ Богу на жертвѫ различны животны, и, че ся занимавалъ съ земледѣлие, садилъ виноградъ и началъ да прави вино. Сѫщо така мы знаемъ, че Ной направилъ огромный ковчегъ толко искусно и толко яко, что-то ся събрали въ него много животны. Въ тоя ковчегъ за еднѫ цѣлѫ годинѫ никакъ не влѣзнала вода. Отъ това ся види, че открытія-та и заниманія-та на потомци-тѣ Каинови прѣминали и въ Ноя, а отъ него въ потомци-тѣ му, и все по-добрѣ ся усъвръшенствовали, и че първый человѣкъ послѣ потопа помнилъ Бога и Му слугувалъ. То е истинна *религія*. Но испослѣ повече-то отъ потомци-тѣ Ноевы пакъ забравили Бога.

Отъ какво станѫли богобоязливи-тѣ человѣци, или потомци-тѣ ситови безбожници? Много ли богобоязливи человѣци останали най-послѣ? Какъ наказалъ Богъ безбожници-тѣ? Какъ ся избавилъ Ной? Кого взелъ той въ ковчега при себе? Какъ ся начнѫлъ потопъ-тъ? Кои погыналъ отъ потопа? Гдѣ ся запрѣлъ ковчегъ-тъ, кога-то ся умалила вода-та? Какво промѣнение произвелъ потопъ-тъ въ въздуха? Отъ гдѣ знаемъ мы за това? Какъ подѣйствувало промѣнение-то въздушно на человѣци-тѣ? Съ какво показалъ Ной свое-то благочестие подиръ потопа? Всичкы-тѣ потомци ноеви имаха ли правѫ вѣрѫ?

Отъ что ся познава, че занимания-та на потомци-тѣ каиновы сѫ минали и въ Ноя а отъ него въ потомци-тѣ му?

---

5. Вавилонско стълпотворение. Потомци симови, хамови и Іафетови.

Първи народи.

Послѣ потопа Ной съ женѫ си и трима-та си синове: Сима, Хама и Іафета ся заселилъ въ онѭѭ истѫ странѫ, гдѣ-то излезнали изъ ковчега. А кога-то начнали тыя домочядія да ся умножаватъ, тогава множина отъ сынове-тѣ и внуцы-тѣ Симовы, Хамови и Іафетовы ся пуснали съ свои-тѣ домочядія на юго-въстокъ по край брѣга на рѣкѫ Ефратъ, и начнѫли да правятъ тамъ тухлы (циглы), за да си направятъ градъ. Послѣ имъ дошло на память, да направятъ огромнѫ и высокѫ башнѭ, коя-то да достига облацы-тѣ. Това было Богу противно, зато имъ Той сбръкалъ работѫ-тѫ, зачто-то тіи ѭ начнѫли отъ гордость, за да ся прославятъ. Прѣди начнуванье на башнѭ-тѫ всичкы-тѣ человѣци говорили единъ языкъ; но, като начнали да правятъ тѭѭ высокѫ башнѭ, тогава работници-тѣ начнали да говорятъ различны языци, така, что-то неразумѣвали единъ другому, и то станало причина за да не могѫтъ да продължаватъ работѫ-тѫ си. Градъ-тъ, кого-то были начнали да правятъ, наричался *Вавилонъ, вавилонскый стълпъ.*

Человѣци-тѣ като видѣли, че не могѫтъ да свършятъ строение-то на башнѭ-тѫ разнесли ся на толпы (купове) по всичкы-тѣ четиры страны: на въстокъ, западъ, сѣверъ и югъ, и ся заселили въ Азіѭ и Африкѫ а послѣ и въ Европѫ.

Потомци-тѣ Симови завзели страны-тѣ сѣверно и въсточно отъ Вавилонъ въ юго-западнѫ Азіѭ. Отъ тѣхъ произлѣли Вавилоняни-тѣ, Асіряни-тѣ Евреи-

тѣ, Мидяни-тѣ и Перси-тѣ. Потомци-тѣ Хамовы ся преселили на югъ и западъ, въ сегашнѫ Аравіѭ камъ въсточныя брѣгъ на средиземно море и въ сѣвернѫ Африкѫ. Отъ потомци-тѣ Хамовы произлѣзли Араби-тѣ или Аравитяни-тѣ и Египтяны-тѣ. А потомци-тѣ Іафетови минали въ среднѫ и сѣвернѫ Азіѭ и Европѫ.

Така отъ трима-та сынове Ноевы съставили ся различны народи, кои-то ся отличявали единъ отъ другаго по вънкашныя изглѣдъ на лице-то по языка, вѣрѫ-тѫ и живота.

Мнозина отъ тыя народи начнали да правятъ градища, за да бы могли да живѣѭтъ постоянно; а нѣкои отъ тѣхъ живѣли номадскы (шатерническы).

Гдѣ най-напрѣдъ ся заселили домочядія-та на трима-та Ноевы сынове? Гдѣ отишли послѣ мнозина отъ потомцы-тѣ Ноевы? Съ какво начнали тіи да ся занимаватъ тамъ? Какъ ся именувалъ прьвый градъ и башнята въ него? Зачто и какъ гы сбрькалъ Богъ да ся не прави вавилонскій стълпъ? Гдѣ ся преселили послѣ потомци-тѣ Симови, Хамови и Іафетови и какви народи ся изродили отъ тѣхъ? Съ какво ся отличявали тіи народи единъ отъ другы?

НАЧАЛО НА ПЬРВЫ-ТѢ ГОСПОДАРСТВА. ЗАНИМАНІЯ, РЕЛИГІЯ И КЛАСОВЕ НА ПЬРВЫ-ТѢ НАРОДЫ

6. Начяло на пьрвы-тѣ господарства.

Кога-то на единъ и сѫщъ народъ ставало тѣсно да живѣе въ единъ градъ, тогава правили още и другы градове, и всичкы-тѣ тыя градове съставля-

вали господарство. За да бы ся одрьжавалъ рядъ въ господарство-то, народъ-тъ избиралъ *цареве*, на кои-то всичкы-тѣ были длъжни да ся покорявать заради своѭ ползѫ. По нѣкогажь въ всичко-то господарство ставалъ само единъ царь, а по нѣкогажь въ всякой голѣмъ градъ, отъ единъ и сѫщъ народъ, имало особенъ царь. Нѣкой же народъ съвсѣмъ немали царове; но тамъ самый народъ или нѣколко избрани отъ него человѣци, кои-то сѫ были познати съ своѭ-тѫ опытность и своя умъ, давали наставленія и приказанія (*законы*), какъ да живѣѭтъ и постѫпватъ. Господарства-та гдѣ-то има цареве, наричятся *монархіи*, а гдѣ-то нема цареве, но само народъ-тъ има царскѫ власть наричятся республики (народоуправленія).

Нѣкои отъ първы-тѣ цареве събрали отважны и силны человѣци и наедно съ тѣхъ начнали да нападатъ на съсѣдны-тѣ народы; но тіи народи ся защищавали. И така ся съставили първы-тѣ *войскы* и начнали ся *войны*. Въ тыя войны единъ народъ побѣждавалъ другы, и господарства-та ся измѣнявали: едно ся увеличявало, а друго умалявало. Оныя господарства ся увеличявали, гдѣ-то имало умны царове, храбра войска и народъ-тъ е былъ силенъ. нѣкои господарства ся съвсѣмъ изгубвали, а на тѣхно мѣсто ся появляли нови народи и нови господарства.

Отъ всичкы-тѣ ся най-малко прославили номадскы-тѣ народи, кои-то ся занимавали само съ скотоводство, и живѣяли просто, въ шатры или на кола, всѣко домочядие за себе. Тіи, като нѣмали градове, то нѣмали ни господарства, ни пакъ царове; но имали само старейшины, кои-то прегледвали прѣнія-та по между номады-тѣ. Тіи не воевали съ другы-тѣ народы какво-то что требува, но само нападали на тѣхъ като разбойници.

Занимания на първы-тѣ народы

Заниманія-та и животъ-тъ на първы-тѣ народы были различны, т. е. спорѣдъ мѣста-та, гдѣ-то ся были поселили. Въ еднѫ странѫ имало много полета и лѫгове; друга была богата съ плодоносны дървета, а въ третѭ имало повече лѣсове, въ кои-то ся въдило дивячь; а четвърта страна была безплодна, но лежяла покрай морета, въ кои-то имало много рибы и т. д. Заради това нѣкой народъ былъ принужденъ да ся занимава повече съ земледѣлие, другы съ скотоводство, третій съ ловъ, а четвъртый съ рыболовъ и т. д.

Отъ това ся види, че въ единъ народъ е имало едны нѣчта повече а въ другы по-малко. Но, като начнали народи-тѣ да ся съближяватъ, тіи начнали да правятъ размѣнение съ свои-тѣ стокы (товары по русскы), за да быималъ всякой онова, что-то нѣмалъ. Единъ народъ н. п. промѣнвалъ отъ другы звѣрскы кожы за инструменти, или хлѣбъ за рыбѫ, облекло за вино и т. д.

Приморскы-тѣ народи начнали да правятъ корабли, за да бы превозвали свои-тѣ стокы; а другы народи употреблявали за тѫѭ работѫ камылы. И така ся начнала *търговія-та и мореплавание-то.*

При това народи-тѣ, като ся съближявали, тіи приемвали единъ отъ другы различны открытія и изобрѣтенія, каквы-то всякой отъ тѣхъ правилъ съ свое-то занимание. Отъ това станали человѣци-тѣ по-опытни, предпріимчиви, по-богати и по-умни. Нѣкои ся научили да правятъ различны матеріи за облекло, различны нѣчта и украшенія. Други начнали да обихождатъ съ кораблы по далечны морета и рѣкы, привикнали на всѣкоѭ опасность, изнамѣрвали новы мѣста и страны, въ кои-то намирали скѫпы каменье, злато и сребро изъ кое-то начнали да правятъ *левкы (новцы, пары.).*

Нѣкои пакъ гледали какъ слънце-то и мѣсяцъ-тъ обихождатъ землѭ-тѫ, каквы звѣзды ся виждатъ нощемъ на небо-то; и започнали да броятъ дни-тѣ, седмици-тѣ, и мѣсяци-тѣ и да измѣрватъ землѭ-тѫ. И така произлѣзнали наукы-тѣ *астрономія*, *геометрія* и т. д.

Едно занимание и открытие показувало друго. Малко по-малко научилися да пишятъ, и то най-напрѣдъ съ знакове т. е. съ чертицы или фигуры, а послѣ съ буквы. Най-напрѣдъ изрѣзували или врѣзували тыя знакове обычно на каменны строенія, или на таблы отъ каманье и дървета; послѣ начнали да пишятъ на коры отъ различны растѣнія и на кожи (пергаменты.)

Религія на пьрвы-тѣ народы.

Всичкы-тѣ горереченны занимания и открытія много ползы принесли на стары-тѣ народы. Но само едно нѣчто смѣтало на счястие-то человѣческо. Още при зидание-то на вавилонскѫ-тѫ башнѭ какво-то что видѣхме, тіи разсърдили Бога. Отъ тогава повече-то отъ человѣци-тѣ не щѣли да знаѭтъ за Бога, нити да Му ся молятъ, и найпослѣ Го съвсѣмъ забоpавили. Но въ това състояние тіи были неспокойни и несчястни, заради това начнали да измышлявaтъ за себе новы Богове, и начнали да признаватъ за свои богове все, что имъ ся нъравило или отъ что ся бояли, на пр. сълнце-то, огѭня, водѫ-тѫ, полезны-тѣ и вредителны животны и растѣнія. Такыва человѣци ся наричяли *язычници*. *Семитическы-тѣ* народи (т. е. потомци-тѣ симови), обожявали небесны-тѣ тѣла (това е *сабеизмъ*); отъ потомци-тѣ хамовы нѣкои ся кланяли на животны, а другы на безжизненны нѣчта (това е *фетишизмъ*); потомци-тѣ Іафетови по болшей чясти обоготворявали всичкѫ природѫ и представлявали свои-тѣ божества въ человѣческый образъ.

Язычници-тѣ, за да бы имали свои-тѣ богове предъ очи-тѣ си, начнали да изображяватъ тѣхны-тѣ образы отъ каменье и отъ дрьвета. Това е *идоли*, на кои-то ся тіи покланяли, и такыва человѣци ся наричяли *идолопоклонници*.

Идолы-тѣ пазили въ особны зданія, кои-то ся наричяли капища (храмове.)

По между язычници-тѣ имало такыва человѣци, кои-то, какво-то что мыслилъ народъ-тъ, богове-тѣ повече любили отъ другы-тѣ. Тѣхъ наричяли *жреци*. Тіи ся молили за народа, учили го, и пазили идолы-тѣ, а въ нѣкои страны ся занимавали съ науки, пакь застѫпвали даже и царско мѣсто.

Но всичкы-тѣ пьрвы народи не были язычници. Единъ народъ, еврейскый, помнилъ единаго и истиннаго Бога, и, като ся отдѣлилъ отъ язычници-тѣ, всегда Му ся покланялъ, както щемъ видимъ понататакъ.

Произхождение на касты-тѣ.

Человѣци-тѣ, като привикнали на свои-тѣ занимaнія, не гы вече оставяли. Така въ по-голѣмѫ-тѫ чясть на народы-тѣ всегда имало *войници*, *земледѣлци*, *рѫкодѣлци* и *тръговци*, и всичкы-тѣ съставлявали особны класове. Всичкый народъ ся обычно раздѣлявалъ на *класове* или *касты*, и такыва касты въ единъ народъ имало повече, а въ другы по-малко: *) Главны-тѣ отъ тѣхъ были каста-та на жрецы-тѣ и каста-та на войници-тѣ.

Что значи господарство и какъ ся съставили пьрвы-тѣ господарства? Кому и зачто ся покорявалъ народъ-тъ въ всѣкое господарство? Колко царове имáлъ всѣкый отъ стары-тѣ народы, и всичкы-тѣ ли имали царове? Что

*) по три, по четыри и по седьмь.

е монархія и република? Какъ ся начнали прьвы-тѣ войны и какъ ся съставила прьва-та войска? Каквы промѣненія происхождали въ господарства-та отъ войны-тѣ? Кои господарства ставали по силны? Кои народи и зачто ся прославили по малко отъ другы-тѣ?

Съ какво ся наймного занимавалъ всякый отъ стары-тѣ народы? За какво начнали да ся промѣняватъ народи-тѣ по между си съ нѣчта-та и приготовленія-та? Какъ провождалъ единъ народъ другому свои-тѣ стоки? Трьговія-та каквы ползы принесла на народы-тѣ, кога-то начнали тіи да ся зближаватъ по между си? Мореплаванне-то каквѫ ползѫ принесло на человѣци-тѣ и что намирали и открывали тіи чрезъ него? Какъ произлезнали наукы-тѣ: астрономія и геометрія? Какъ и на какво писали стари-тѣ народи?

Кои наричятъ язычници? Какъ станали прьви-тѣ человѣци язычници? Кому ся кланяли язычници-тѣ и что е идолъ? Какъ наричяли зданія-та въ кои-то съхранявали идолы-тѣ? Кои были языческы жреци и съ какво ся занимавали тіи? Кой народъ ся отдѣлилъ отъ стары-тѣ язычници и покланялся единому истинному Богу.

Что ся зове каста? На колко касты были раздѣлени всякый отъ стары-тѣ народы.

---

7. Прѣдмѣтъ на всеобщѫ-тѫ исторіѭ. Нейни источници, раздѣление и главни спомагателны наукы: географія и хронологія.

Прѣдмѣтъ на исторіѭ-тѫ.

Мы видѣхме какъ ся съставили отдѣлни народи и господарства, кой управлявалъ народы-тѣ, какъ господарства-та ся *увеличявали* и *умалявали* или *изгубвали*, какъ ся народи-тѣ зближявали помежду си, съ какво ся занимавали; какъ ся начнала

търговія-та, *мореплавание-то*, *науки-тѣ искуства-та* и *религія-та языческа*, какъ ся народъ-тъ раздѣлявалъ на касове. Всичко това разказува намъ *история-та.* Съ еднѫ рѣчь, мы дознаваме изъ неѭ живота и сѫдбѫ-тѫ на различны-тѣ народы, като начнеме отъ най-стары-тѣ до най-новы-тѣ времена, т. е. дознаваме, какъ, гдѣ, и кога сѫ живѣяли и отличявали или страдали цѣли народи, тѣхни-тѣ управители и другы знаменити человѣци.

Источницы на исторіѭ-тѫ.

Но какъ дознахме за всичкы тыя народы и за всичкы-тѣ знамениты лица? какъ ся съставила история-та? Мы вече казахме, че и стары-тѣ народи знаяли да пишѭтъ. Най-прѣдъ записвали кратко на различны зданія и памятницы, какви сѫ были царове-тѣ, съ какво ся тіи прославили и другы подобни. Подиръ това, нѣкои человѣци а особено жреци-тѣ начнали да записуватъ всичко что было любопытно, что сами виждали или имъ другы человѣци расказували. И така начнали да пишѭтъ историческы приказванія или *лѣтописи.*

Но първи-тѣ лѣтописи были весма рѣдкы, погрѣшни и не плъни. Кога то още незнаяли да пишѭтъ, тіи незнайвали за онова, что ся было случило преди сто, хылядѫ и повече години изъ разказы кои-то преминували отъ отца сыну: слѣдователно тогава могло да ся знае само онова, кое-то е помнилъ народъ-тъ, А тіи разкази не сѫ были вѣрни, зачто-то человѣци-тѣ не были тогава образованны, а при това были и много суевѣрни, па и много нѣчта неразумѣвали. Сѫщо така е познато, че първи-тѣ лѣтописи были рѣдкы въ онова време, кога-то още несѫ знаяли да печятатъ книгы, и кога-то твърдѣ рѣдко сѫ знаяли да пишѭтъ. Най-стары-тѣ и най-вѣрны-тѣ извѣстія за първы-тѣ человѣци намираме въ библіѭ-тѫ, зачто-то е въ неѭ опи-

само само онова, кое-то е самъ Богъ открылъ на человѣци-тѣ.

Спорядъ лѣтописи-тѣ още нѣкои отъ стары-тѣ народы начнали да пишѫтъ подробно исторіѭ-тѫ на пьрвы-тѣ народы. Нѣкои отъ тыя съчиненія и лѣтописи дойдоха и до наше время, та сега по тѣхъ мнозина съставлявать всеобщѫ-тѫ исторіѭ.

При много-то лѣтописы и другы съчиненія, по кои-то можемъ мы сега да пишимъ всеобщѫ-тѫ исторіѭ; пакъ неще тя никога да бѫде пълна; зачто-то много народи намъ почти съвсѣмъ не сѫ извѣстни, едни зачто-то не сѫ писали лѣтописы; а другы зачто-то незнаяли да пишѫтъ. А нѣкои народы сѫ намъ малко познати, зачто-то лѣтописи-тѣ по кои-то е описана тѣхна-та исторія, не сѫ были истинни и подпълни. Исторія-та на най-новы-тѣ народы е много по-истинна и по-вѣрна, и колко-то единъ народъ е по-образованъ, толко повече и негова-та исторія е по-извѣстна.

Раздѣление на исторіѭ-тѫ.

Всичкы-тѣ народи, кои-то сѫ намъ познати изъ исторіѭ-тѫ, раздѣляватся на стары и новы. Стари ся нарвчятъ оныя народи, кои-то сѫ живѣяли преди Рождество Христово въ Азіѭ, Афракѫ и Европѫ. На скоро подиръ рождество христово, появилися въ Европѫ нови народи, кои-то начнали да отнемватъ нѣкои части отъ послѣдно-то старо (имперіѭ-тѫ римскѫ) господарство, кое-то ся състояло изъ господарства-та, кои-то сѫ намъ почти всичкы-тѣ познати изъ исторіѭ-тѫ на стары-тѣ народы, и преди 1,400 год. съставили новы сосподарства. За то ся исторія-та раздѣлява на *старѫ*, коя-то описува стары-тѣ народы и тѣхны-тѣ господарства и на *новѫ*, коя-то упознава насъ съ новы-тѣ народы. Но тіи нови народи и тѣхны-тѣ господарства, не станали отведнѫждъ такыва, каквы-то сѫ сега.

Въ продължение повече отъ 1,000 год. нови-тѣ народи, като̀ были още малко образовани, то имъ ся и господарства-та често изменявали. Тыя времена ся нарачяли *средный вѣкъ*. Най-послѣ преди 350 години настѫпили *новы-тѣ* времена, кога-то европейскы-тѣ народи повече ся образовали, и господарства-та имъ ся устроили. Заради това всеобщѫ-тѫ исторіѭ обично раздѣляватъ на *старѫ средньѭ* и *новаѫ*.

Въ исторіѭ-тѫ на всичкы-тѣ народы често ся случявало важны произшествіяы, отъ кои-то ставали голѣмы промѣненія въ господарства-та. Время-то на такыва промѣненія ся наричя *епоха*, а время-то отъ еднѫ епохѫ до другѫ — *періодъ*. Това може да ся сравни съ человѣческыя животъ. Кога едно дѣте постѫпва въ училище — това е епоха на неговый животъ; отъ това время, до окончание-то на негово-то учение, т. е. до другѫ-тѫ епохѫ, продължява ся періодъ-тъ на живота му.

Географія и хронологія, като спомагателны наукы на исторіѭ-тѫ.

Мы казахме по-горе, че отъ исторіѭ-тѫ дознаваме *гдѣ* и *кога* сѫ живѣяли и ся прославили различни народи, тѣхни-тѣ цареве и другы знаменити человѣци. Но за да познаемъ исторіѭ-тѫ на всякый народъ, трѣбува да знаемъ *географіѭ*, трѣбува да истражваме всякое ново наимянование на страны-тѣ, градове-тѣ, морета-та, рѣкы-тѣ и горы-тѣ въ харты-тѣ на стары-тѣ и новы-тѣ господарства.

Время-то, отъ кое-то ся броятъ годины-тѣ на исторіѭ-тѫ нѣкоего народа, назива ся *ера*. А ера обычно означява нѣкоѭ особено важнѫ епохѫ; на пр. Грьци-тѣ броили ерѫ отъ начяло-то на *олимпійскы-тѣ игры*. Римляни-тѣ — отъ *основание Рима*, а Христіяни-тѣ отъ *Рождество Христово*. Мы раздѣляваме въобще всичкѫ-тѫ старѫ и новѫ исторіѭ на *вѣкове* или столѣтія. Единъ вѣкъ е врѣмя отъ 100

год. Вѣкове-тѣ на старѫ-тѫ исторіѭ считатъ преди рождество Христово, а вѣкове-тѣ на новѫ-тѫ исторіѭ — подиръ рождество Христово. Така н. пр. казватъ: Мойсей живѣялъ въ 16-ть (XVI.) вѣкъ прѣдъ Христа. Петаръ великій умрѣлъ въ начяло-то на 18-тый вѣкъ подиръ рождество Христово. Сѫщо така броимъ и годины-тѣ на произшествія-та отъ рождество христово, и говоримъ: Моисей извелъ Евреи-тѣ изъ Египта 1,500 год. прѣдъ Христа; Петаръ великій умрѣлъ въ 1725-та год. подиръ рождество Христово.

Тука е нуждно да забелѣжимъ, че стари-тѣ народи броили годины-тѣ различно: едни (Египтяни-тѣ и Евреи-тѣ) броили по луннѫ годинѫ, коя-то ся състои отъ 354 дни, а другы (Вавилоняни-тѣ, по много-то отъ Семитическы-тѣ народы, Гръци и Римляни), какъ-то и мы — по слънечнѫ годинѫ, коя-то ся състои отъ 365 дни.

Что ся научяваме отъ всеобщѫ-тѫ Исторіѭ, или что е Всеобща Историја?

Какъ ся съставила Историја-та и что значи лѣтописъ? Какви были първи-тѣ лѣтописи? Зачто были първи-тѣ лѣтописи не пълни, погрѣшни и рѣдкы? Гдѣ намираме най-стары-тѣ и най-вѣрны-тѣ извѣстія за първы-тѣ человѣци и народы? Зачто сѫ библейскы-тѣ извѣстія найвѣрны отъ всичкы-тѣ другы? Зачто въ сегашно время при толко много лѣтописы и другы историческы съчинения, кои-то сѫ дошле до наше время, неможемъ да съставимъ пълнѫ Исторіѭ за всичкы-тѣ народы? Кои народи сѫ намъ по-много познати а кои по-малко?

Какъ ся раздѣляватъ всичкы-тѣ народи кои-то сѫ живѣяли още отъ начало на землѭ-тѫ до-наши-тѣ времена? Кои народи ся наричятъ стары и кои новы? Что

значи Стара, Средня и Нова Исторія? Что означава епоха и періодъ въ Исторіѭ-тѫ?

Зачто е нуждно да ся знае землеописание кога ся рѣгледва Исторіѭ-тѫ? Что е ера? Каквы еры были ъ стары-тѣ Грьцы и Римляны? (б) Какъ броятъ Христиꙗни-тѣ годины-тѣ въ Исторіѭ-тѫ? (б) Что е вѣкъ и какъ ся броятъ вѣкове-тѣ и годины-тѣ въ Исторіѭ-тѫ.

Какъ сѫ бронли стары-тѣ народи годины-тѣ? Кои сѫ бронли по лунни годинѫ и отъ колко дны ся състои лунна-та година? Кои сѫ бронли по слънечнѫ годинѫ? Отъ колко дни ся състои слънечна-та година?

СТАРА ИСТОРІЯ.

---

8. Общій прегледъ.

Старіи народи, за кои-то приказува стара-та история, были: Кытайци. Индийци, Араби, Вавилоняни, Мидяни, Ассиріяни, Перси, Македоняни, Грьци и Римляни.

Да намѣримъ сега въ картѫ-тѫ на стара-тѫ историѭ въ Азіѭ, Африкѫ и Европѫ: *персидскый заливъ*, море-та: *каспійско* и *средиземно* и рѣкы-тѣ. *Индъ, Тигръ, Евфратъ* и *Нилъ*. По тыя морета и рѣкы дознаваме гдѣ сѫ живѣяли всичкы-тѣ стары народи.

Въ Азіѭ живѣли:

Индійци-тѣ юго-въсточно одъ рѣкѫ Индъ.

Кытайци-тѣ — сѣверно отъ Индійци-тѣ въ средниѭ Азіѭ.

Перси-тѣ — западно отъ рѣкѫ Индъ, въ персидскыя заливъ.

Мидяни-тѣ — южно отъ каспійско море.

Ассиріяни-тѣ — въсточно отъ рѣкѫ Тигръ.

Евреи-тѣ — въ Месопотаміѭ помежду рѣкы-тѣ Тигръ и Евфратъ, западно отъ Ассиріяны-тѣ, а послѣ въ *Палестинѫ* около брѣга на средиземно море:

Вавилоняни-тѣ — южно отъ Месопотаміѭ.

Араби-тѣ — на югъ отъ Вавилоняны-тѣ до Арабійскыя заливъ.

Финикыяни-тѣ — около брѣга на средиземно море, сѣверно отъ Палестинѭ.

Въ Африкѫ живѣли:

Египтяни-тѣ — около брѣга на рѣкѫ Нилъ, южно отъ средиземно море.

Въ Европѫ живѣли:

Грьци-тѣ — на полуострова, между Архыпелагъ и іонско море.

Македонци-тѣ — на сѣверъ отъ Грьціѭ.

Римляни-тѣ — на другыя полуостровъ между средиземно и адріатическо море въ *Италіѭ.*

За стары-тѣ Китайци и Индійци мы малко знаемъ. Тіи ся поселили въ счястливы страны, гдѣ-то имали всичко, что имъ было нуждно, та заради това ся и несближявали съ другы-тѣ народы; но живѣли много врѣме въ неизвѣстность. За тѣхъ ся едва тогава дознаяло, кога-то другы-тѣ народи намѣрили тѣхны-тѣ мѣста и начнали войны съ тѣхъ.

Отъ тѣхны-тѣ списанія ся види, че тіи сѫ были народи умни, че сѫ знаяли различны изобрѣтенія и искуства, и че тѣхны-тѣ господарства были одавна добрѣ урѣдены въ онова время кога-то въ другы-тѣ стары господарства имало твърдѣ малъкъ порѣдъкъ.

Сѫщо така сѫ намъ малко познати и стари-тѣ Араби. Мы само знаемъ че тіи нападали на съсѣдны-тѣ народы, а особенно на Египтяны-тѣ, и че много время господарствували надъ тѣхъ.

Първи-тѣ народи, кои-то сѫ намъ познати изъ исторіѭ-тѫ, были Вавилоняни-тѣ, Ассиріяни-тѣ и Египтяни-тѣ. Подиръ тѣхъ ся явили Евреи-тѣ и Финикыняни-тѣ. Вавилоняни-тѣ ся покорили отъ Ассиріяны-тѣ (при цара Нина); но послѣ Ассирійско-то царство ся раздѣлило: на Ассирійско-Вавилонско и Мидійско. Подиръ това отъ всичкы-тѣ Азійскы господарства и отъ Египетъ съставилося персидско-то господарство (при цареве-тѣ *Кыра* и *Камби-*

ва). Македоняни-тѣ покорили (при великій Александра), Персіѭ и Грьціѭ. Но послѣ смрьты великаго Александра, македонска-та монархія ся раздробила. На скоро подирь това Римляни-тѣ завладѣли всичкы-тѣ страны, отъ кои-то ся състояла македонска-та монархія, а освѣнъ това и всичкѫ Италіѭ Галліѭ (сегашнѫ франціѭ), нѣкои острови по средиземно море и Шпаніѭ, съ еднѫ рѣчь — всичкы-тѣ страны, кои-то были тогава познаты въ Европѫ, Азіѭ и Африкѫ. Отъ всичкы-тѣ тыя страны съставилася Римска-та монархія. Най-послѣ Римска-та имперія ослабѣла и раздѣлилася; различны европейскы народи (Германци) начнали да нападатъ на римскы-тѣ владѣнія въ Европѫ, завоевали по-голѣмѫ-тѫ тѣхнѫ чясть и така ся съставили отъ тѣхъ различны новы господарства.

Отъ всичкы-тѣ стары народы пьрви и най-славни сѫ были Грьци-тѣ и Римляни-тѣ. Грьци-тѣ были твьрдѣ храбьрь и войнственъ народъ. Освенъ това тіи имали много отличны художницы, мѫдреци, историцы и стихотворцы. Много отъ тѣхны-тѣ списанія, а особенно отъ стихотворскы-тѣ и историческы-тѣ дондоха и до насъ, пакъ и сега ся имѫтъ за найдобры творенія Римляне-тѣ още повече ся прославили съ своѭ-тѫ храбрость и съ своя умъ При това тіи ся усердно занимавали съ земледѣлието. Египтяни-тѣ, а особено тѣхни-тѣ жрьци, най-послѣ начнали да ся занимаватъ съ наукы-тѣ: съ Аритменикѫ, Геометріѭ и Астрономіѭ. Освѣнъ това Египтяни-тѣ ся прославили съ построяванie огромны пирамиды и великолѣпны храмове. Вавилоняни-тѣ, Египтяни-тѣ и Финикиняни-тѣ изнамѣрили писмо-то. Вавилоняни-тѣ писали съ чрьтежи, Египтяни-тѣ особено же жреци-тѣ имъ — съ различны фигуры *(ероглифы)*, кои-то означявали цѣлы слова и Финикіяни-тѣ начнали да пишѫтъ съ буквы. Въобще Финикіяни-тѣ направили различны полезны изо-

брѣтенія и открытія и были пьрви мореплаватели. Индійци-тѣ ся прославили съ съчиненія и постройкы.

Всичкы-тѣ стари народи были язичници, а само Евреи-тѣ ся кланяли единому истиному Богу.

Сега да поговоримъ отдѣлно за всякый отъ стары-тѣ народы.

Кои стары народи и въ кои мѣста сѫ живѣяли въ Азіѭ, Африкѫ и Европѫ? Что знаемъ мы за стары-тѣ Китайци и Арабы? Какви были най-стари-тѣ народи и кога ся показали? Какви народи и кога ся показали послѣ тѣхъ? Какво господарство, при кои царове и кога ся съставило послѣ отъ всичкы-тѣ азійскы господарства и отъ Египетъ? Кои, при кой царъ и кога завладѣли всичкѫ Персіѭ и Грьціѭ? Кой и кога завладѣлъ оныя страны, отъ кои-то ся състояла Македонска-та монархія? Кой страны още завладѣли Римляни-тѣ? Кой и кога освоилъ по-голѣмѫ-тѫ чясть отъ римскѫ-тѫ имперіѭ? Съ какво ся прославили Грьци-тѣ, Римляни-тѣ и Финикіяни-тѣ? Кой отъ стары-тѣ народы най-напрѣдъ начналъ да ся занимава съ наукы-тѣ? Кои народи начнали най-пьрво да пишѫтъ и какъ? Каква вѣрозаконность имали стари-тѣ народи?

I.

НАЙ-СТАРИ НАРОДИ ВЪ АЗІЯ И АФРИКА.

9. Индійци и Кытайци.

Множина отъ Симовы-тѣ потомци ся заселили въ най-старо время по широкѫ-тѫ висинѫ Иранскѫ, по между рѣкы-тѣ Тигръ и Индъ, въ сегашнѭ Персіѭ, и съставили народъ, познатъ въ исторіѭ-тѫ съ имя *Арійци* или *Зенди*. Зенди-тѣ испослѣ ся раздѣлили на двѣ главны поколѣнія, отъ кои-то едно-то останало въ Иранъ, гдѣ-то ся и размножило, а друго-то — *Индійци-тѣ*, преселило ся на югъ и завла-

дѣло прекрасныя и плодоносныя полуостровъ индій-скы, гдѣ-то живѣялъ тогава единъ чрьникавъ народъ. Индійци-тѣ имали прекрасны способности и прославилися съ построяванье великолѣпны зданія и съ образованость-тѫ. Особено сѫ замѣчателни индійскы-тѣ храмове. (*пагоды*), кои-то сѫ изсѣчены искусно въ скалы-тѣ, по между голѣмы пещеры, кои-то сѫ ся освѣщавали съ много кандила, отъ кое-то получяѣвали очярователенъ видъ. Отъ списанія-та на стары-тѣ Индійци особено сѫ замѣчателни четыри *Вѣды* т. е. священны книгы, на тоя народъ, въ кои-то ся содержява учение за Бога и за человѣческѫ-тѫ душѭ. Главно божество индійско, кое-то е създало всичкыя міръ (свѣтъ), наричя ся *Брама*, а слънце-то — негово образъ. Индійци-тѣ сѫ вѣрували, че въ человѣка има душѭ, но мыслили че тя заради грѣхове е заключена въ тѣло-то, че душя-та на мѫдаръ и добродѣтеленъ человѣкъ слѣдъ смрьть-тѫ му прѣминува прѣзъ звѣзды-тѣ въ рай, а душя-та на порочевъ (грѣшенъ) человѣкъ за очищение преселява-ся най-напрѣдъ въ пѫкъла, а послѣ въ различны животны растѣнія, и най-послѣ, очищена, съединявася съ божество-то. Освѣнъ Вѣды-тѣ, Индійци-тѣ имали много други списанія учебны за различны наукы и стихотворенія.

Всичкы-тѣ жители Индійскы още въ старинѫ ся раздѣлявали на 4 наслѣдственны касты; въ прьвѫ-тѫ принадлежяли *жрьци-тѣ* или *брамини-тѣ* (потомци на божество-то), кои-то имали голѣмѫ власть въ господарство-то; въ вторѫ-тѫ кастѫ принадлежяли *войници-тѣ*, въ третѭ-тѫ — *земледѣлци-тѣ*, въ четвьртѫ-тѫ — *рѫкодѣлци-тѣ*, т. е. оныя отъ потомци-тѣ на прьвобытны-тѣ жители Индійскы, кои-то ся съединили съ Индійскы-тѣ. Освенъ тыя четыри класове въ Индіѭ имало още така нарицаеми *Паріи*, т. е. диви потомци на прьвобытны-тѣ жители, кои-то непринадлежяли ни на еднѫ кастѫ.

Въ всичкѫ Индіѭ управлявали нѣколко цареве, кои-то избирали изъ касты-тѣ на жреци-тѣ или войници-тѣ, а Индійци-тѣ, какво-то что приказватъ сами, были сѫ богаты и счястливи при свои-тѣ цареве, а тѣхна-та страна была подобна на прекраснѫ градинѫ, и въ много нейны градища процвѣтнала тръговія-та рѫкодѣлія-та. — Ето на кратко всичко что знаемъ за стары-тѣ Индійци.

Съсѣдни-тѣ съ Индійци-тѣ *Кытайци* (Хынези) нѣмали сношенія съ другы-тѣ народи, та зато́ стара-та исторіѭ тѣхна е малко извѣстна и напълнена е съ баснословны прѣданія. Тіи ся дружяли само съ Индійци-тѣ, кое-то ся види отъ сходство-то на тѣхнѫ-тѫ религіѭ, съ религіѭ-тѫ на Индійци-тѣ. Извѣстно е че Китайци-тѣ още въ старо время сѫ были богатъ народъ, сеяли оризъ, чяй, памучнѫ хартіѭ и занимавалися съ свиловодство. Тіи сѫ изнамѣрили компаса, нѣкакъвъ родъ пушячный прахъ и кньигопечятание-то, кои-то нѣчта открылися въ Европѫ на нѣколко тисящелѣтія послѣ. Замѣчятелни сѫ още писмена-та и языкъ-тъ Китайскый. Тіи иматъ само 450 единосложны рѣчи, кои-то отъ различно-то ударение, по-вече или по-малко силно, получяватъ различно значение. Тіи нѣматъ азбукѫ, но иматъ нѣколко десятины хиляды правы и кривы чьрты, съ кои-то изражяватъ различны предмѣты и израженія.

Около 500 год. прѣдъ рожд. Христово въ Кытай ся появила нова религія, коѭ-то съставилъ *Конфуцій*, кои-то ся старалъ да изгони грубо-то идолопоклонство, заради това съвсѣмъ исхвърлилъ жрьци-тѣ и поклонение-то на божества-та. Въ Китаѭ въобще нѣма касты, но има множество чиновници, кои-то управляватъ отдѣлны чясти въ господарство-то, но тіи, както и другы-тѣ подинници, намиратся въ пълнѫ зависимость отъ своя господаръ, кого то Китайци-тѣ признаватъ за сына небеснаго.

Какъвъ народъ живѣялъ въ старо время на Иранскѫ-тѫ высинѫ по между Тигръ и Индъ? На колко главны поколѣнія ся раздѣлили послѣ Зенди-тѣ? Гдѣ ся заселили Индійци-тѣ? Съ какво ся наймного прославили? Какъ ся наричятъ индійскы-тѣ храмове и какви сѫ? Каквы священы книгы имѫтъ Индійци-тѣ? Кой е главный Богъ на Индійци-тѣ? Какъ мыслятъ за человѣческѫ-тѫ душѫ? На кълко чясти ся дѣлили Индійци-тѣ? Какъ ся наричяли индійскы-тѣ жрьци? Какви были паріи-тѣ? Кой управлявалъ Индіѭ? Какви были Индійци-тѣ и тѣхна-та страна при царье-тѣ? Гдѣ живѣяли Китайци-тѣ? Какви были стари-тѣ Китайци и съ какво ся занимавали? Какви изобрѣтенія открыли? Съ какво сѫ замѣчятелны языкъ-тъ и писмена-та китайскы? Кой былъ конфуцій? Кой управлява Китайци-тѣ?

---

10. Вавилоняни и Асиріяни.

Послѣ вавилонско-то стълпотворение, единъ отъ внуци-тѣ Хамовы — *Нимродъ* останалъ съ своитѣ потомци въ Вавилонъ, и начналъ да поправя тоя градъ. Послѣ той построилъ още нѣколко градища въ страны-тѣ между Тигръ и Евфратъ, и изъ тыя градища ся съставило Вавилонско-то господарство, а Нимродъ станѫлъ царь. Въ това время единъ отъ сынове-тѣ Симови — *Ассуръ* и негови-тѣ потомци заселилися близу до Вавилоняны-тѣ, западно отъ рѣкѫ Тигръ и основали Ассирійско-то господарство.

Вавилоняни-тѣ и Ассиріяни-тѣ имали често войны по между си. Най-послѣ единъ отъ ассирійскы-тѣ царье *Нинъ* завладѣлъ Вавилоніѭ и всичкы-тѣ страны между средиземно море и рѣкѫ Индъ. Нинъ построилъ на рѣкѫ Тигръ градъ *Ниневіѭ*, кой-то былъ толко голѣмъ, что-то ся събирали въ него до два миліона жители. Всичкый градъ былъ обиколенъ

съ высокѫ каменнѫ стѣнѫ, на коѭ-то были построены 1,500 высокы башны.

Послѣ смрьть-тѫ Ныновѫ, негова супруга царица *Семирамидѣ* опредѣлила Вавилонъ за столицѫ на Асирiйско-то господарство и прекрасно го направила. Вавилонъ былъ построенъ и отъ двѣ-тѣ страны на рѣкѫ Евфратъ и былъ обыколенъ съ четырестраннѫ каменнѫ стѣнѫ, коя-то была высокѫ 14 сажена и толко широкѫ (дебела), что-то можяли въ ширинѫ-тѫ на еднѫ стѣнѫ да ѣздятъ 16 человѣци успорядъ. Всѣкоя страна была дълга 20 върсти (около 4 чяса дължина). На всякоѭ стѣнѫ имало 250 високы башны, а отъ долу отъ всѣкоѭ странѫ имало по 25 желѣзны враты, отъ кои-то приминували прѣзъ всичкыя градъ съвсѣмъ прави улици. Прѣзъ Евфратъ имало высокъ и хубавъ каменъ мостъ. Освѣнъ това въ града имало великолѣпны дворцы и градины. Въ Вавилонъ былъ замѣчателенъ и храмъ-тъ на бога *Бела*.

Вавилоняни-тѣ имали много богове, но най-много почитали сълнце-то и звѣзды-тѣ, а главенъ Богъ имъ былъ *Белъ* (кои-то въ библiѭ-тѫ ся наричя *Ваалъ*), Богъ сълнца. Въ срѣдъ храма на тоя Богъ имало высокѫ башнѭ, отъ коѭ-то вавилонскы-тѣ жрьци или *Халдеи*, какво-то что гы наричяли, гледали за течение-то на сълнце-то и звѣзды-тѣ, и ся научвали по движение-то сълнечно и мѣсячно, да раздѣляватъ годинѫ-тѫ. И така Халдеи-тѣ начнали да ся занимаватъ съ астрономiѭ-тѫ; а при това и съ другы-тѣ наукы, сирѣчь: съ геометрiѭ-тѫ и медицинѫ-тѫ. Но при всичко това, тiи были много суевѣрни, вражували и прѣдсказвали на человѣци-тѣ за бѫдущность-тѫ имъ и тълкували сънове.

Вавилоняни-тѣ ся прославили още съ свои-тѣ фабрикы въ кои-то изработували добры матерiи, и съ своѭ-тѫ търговiѭ. По Евфратъ непрестано плували корабли натоварени съ различны стокы, кои-

то или въ Вавилонъ привозували или пакъ отъ тамъ извозвали. Освѣнъ това дългы и голѣми кервани отъ камылы натоварены съ различны стокы, простиралися по всичкы-тѣ страны. И така Вавилонъ и Ниневія ся обогатили, а жители-тѣ имъ особено цареве-тѣ, като привикнѫли на раскошность, пырщества и безпорядоченъ животъ, разнѣжили ся и отслабели.

Послѣ Семирамидѫ въ Вавилонско-Ассирійското господарство имало до 30 такыва цареве, които обычяли да живѣѭтъ пышно и раскошно. При послѣднаго отъ тѣхъ, *Сарданапъла*, кой-то былъ слабъ, безгрыженъ и изнѣженъ царь, намѣстници-тѣ негови въ Вавилоніѭ и Мидіѭ възбунтовалися и завладѣли Ниневіѭ; заради това *Сарданапълъ*, говорятъ, затворилъ ся наедно съ свои-тѣ съкровища въ Ниневійскыя дворецъ, заповѣдалъ да го запалятъ и изгорѣлъ въ него. Послѣ неговѫ-тѫ смрьть Мидіѭ ся отдѣлила отъ Ассиріѭ и съставила ново царство при *Арбака;* а около 250 год. послѣ ся завоевала отъ Вавилоняни-тѣ при Ассирійскаго намѣстника *Набополассара*, кой-то сталалъ царь на Вавилоняни-тѣ и Мидяни-тѣ, при царя имъ *Кіаксара* I; а Ниневія ся разрушила. Въ това время станала Вавилонія силно господарство: нейный царь *Навуходоносоръ* II, сынъ Набополассаровъ завоевалъ еднѫ часть отъ Палестинѭ *(Іудеѭ)* и другы страны на западъ. Но скоро послѣ неговѫ-тѫ смрьть Вавилонія ся распаднѫла; а послѣ при послѣдняго царя *Валтесара*, наедно съ Мидіѭ покорили ѭ Перси-тѣ. пр.р.х. 600 пр.р.х. 560 пр.р.х. 536

Кой, гдѣ и кога основалъ Вавилонско-то и Ассирійско царство? Какъ, при кои царове и кога тыя царства ставали посилны? Кой и кога гы завоевалъ? Кога, кои царье и царица были достойны за примѣчяние въ Ассиріѭ и Вавилоніѭ и съ какво ся отличили тіи? За какво

были прикѣчателны Ниневія и Вавилонія? Кой имъ былъ главенъ Богъ? Какъ ся именували Вавилонскы-тѣ жрьци и съ какво ся най-много занимавали тіи? Съ какво ся прославили Вавилонскы-тѣ жители? Какво зло принесло на Вавилоняни-тѣ и Нинневитяни-тѣ богатсво-то имъ.

---

11. Етіопци и Египтяни.

Въ сѣверовъсточнѫ-тѫ чясть на Африкѫ протичя отъ югъ на сѣверъ голѣма рѣка *Нилъ*. Тя найнапрѣдъ тече по гористѫ-тѫ странѫ *(Абиссинскѫ)* и послѣ по възвишеность-тѫ *(Нубійскѫ)* и най-послѣ по долинѫ-тѫ *(Египетскѫ)*, гдѣ-то ся отъ нѣколко рѫкава излива въ средиземно море. Въ странѫ-тѫ, която съставлява сегашнѫ Нубіѭ, живѣяли въ старо время *Етіопци-тѣ*, кои-то ся преселили тамъ изъ Аравіѭ а послѣ завели свои колоніи въ различны чясты на сѣвернѫ Африкѫ, и основали градища, по между другы-тѣ въ Египетъ (градъ *Тива*). Египетъ ся състои изъ долины, кои-то сѫ широкы отъ 3—6 чяса, и простирается отъ Нубіѭ до средиземно море отъ двѣ-тѣ страны на р. Нилъ по между двѣ планины. Западно отъ тыя планины лежятъ безплодны пустины *(Ливійскы)*, а на въстокъ въ планы-тѣ има много чървенъ гранитъ, песчяникъ и варъ, отъ кои-то Египетскы-тѣ жители правили свои-тѣ памятници и другы зданія. Долина-та на рѣкѫ Нилъ ся раздѣлява на три чясты: на долній, средній и горній Египетъ. Долній Египетъ *(Дельта)* ся състои изъ островы между два-та рѫкава на Нилъ. при втичяние-то негово въ море-то.

Долина-та на рѣкѫ Нилъ е сама отъ себе безплодна, зачто-то тамъ рѣдко вали дъждъ; но отъ разливанье-то на Нилъ тя станала най-плодородна страна. Всѣкое лѣто отъ Юнія до Септемврія, кога-то потоци-тѣ отъ продължителны и силны дъждове

ся стичятъ отъ Абиссинскы-тѣ планины въ Нилъ, тая рѣка приидва до толко, что-то излиза изъ брѣгове-тѣ и разливася по всичкыя Египетъ. Отъ това земля-та за много время останва влажнѫ, а освѣнъ това всякый пѫтъ отъ разливанье-то остава на поля-та утайкѫ, коя-то е тамъ толко полезна, колко-то въ насъ гноя. При това стари-тѣ жители египетскы, чрезъ много каналы, провели въ своѭ-тѫ странѫ водѫ на всѣкадѣ, гдѣ-то е было нуждно и ископали нѣколко езера, кои-то ся напълняватъ отъ наводнение-то.

Въ тѫѭ плодоноснѫ странѫ, освѣнъ преселеницы-тѣ Етіопскы, кои-то основали въ горній Египетъ градъ Тивѫ, заселили ся слѣдъ вавилонско-то стълпотворение и потомци-тѣ Хамови съ сына му *Менеса* и основали въ средній Египетъ градъ *Мемфисъ*.

Въ странѫ-тѫ гдѣ-то сѫ живѣяли стари-тѣ Египтяни, сохранилися и до днесь останкы отъ различны памятници и зданія, особено же въ горный Египетъ, гдѣ-то ся виждатъ на едно голѣмо пространство развалины отъ градъ Тива, а сѫщо така *катакомбы, дворци, обелискы, свинксъі*, а въ средній Египетъ *пырамиды*. Пырамиди ся именуватъ четвероуголны зданія, кои-то сѫ нѣколко десятины сажена высокы. Една такава *пырамида* (коя-то построилъ царь *Хеопсъ*) имала е около 70 сажена высочина. Пырамиди-тѣ имѫтъ широко основание (темель) а на врьха ся стесняватъ и свръшяватся съ малкѫ четвероуголнѫ площадкѫ. Внѫтрѣ въ тѣхъ устроены ся были ходници въ кои-то Египтяни-тѣ закопавали свои-тѣ царове. Сфинкси-тѣ сѫ изсѣчени изъ каманье, кои-то представляватъ въ голѣмъ видъ лежящаго овна или льва съ овновѫ или человѣческѫ главѫ, и обычно ся намирали по пѫтица-та измежду единъ и другы храмъ. Обелискы-тѣ сѫ были четвероуголны стѫбове изсѣчены изъ цѣлъ камень отъ чьрвенъ гранитъ, высокъ одъ 7 до 20 сажена. Отъ

дворцы-тѣ е най-замѣчателенъ така нарицаемый *лабиринтъ.* Той ся е състоялъ отъ 12 отдѣленія, въ кои-то е имало 1,500 стаи надъ землѭ-тѫ, а толко и подъ землѭ-тѫ и тыя отдѣленія сѫ были съединены по между си съ много искривены пѫтища. Катакомбы ся наричятъ дългы пѫтекы и пещеры въ скалы-тѣ планинскы, гдѣто Египтяни-тѣ закопавали умрѣлы-тѣ. Тыя гробницы были устроены и украшены по-добрѣ отъ домове-тѣ на живы-тѣ. Египтяни-тѣ ся старали още, да съхранятъ умрѣлы-тѣ тѣла отъ изгниванье съ балсамиранье, т. е. изваждали изъ тѣло-то внутренность-тѫ, послѣ напълнявали тѣло-то съ смолѫ и съ миризливы трѣвы, а послѣ го сушили и обвивали въ дългы пелены. Такыва балсамираны тѣла (муміи), съхранявалися въ катакомбы-тѣ невредимы цѣлы тисящелѣтія.

Египтяни-тѣ ся трудили да съчуватъ на тоя начинъ мрьтвы-тѣ тѣла, зачто-то вѣрвали и тіи, какво-то и Индійци-тѣ въ преселение-то на душѭ-тѫ, и мыслили, че душя-та, послѣ смрьть-тѫ человѣческѫ въ продължение 3,000 год., прѣминува изъ едно животно въ друго, а най-послѣ ся возврьща въ прьвото человѣческо тѣло.

Египтяни-тѣ, какво-то и Индійци-тѣ, кланялися на небесны-тѣ тѣла, а особено на слънце-то и мѣсяца, кои-то наричяли *Озирисъ* и *Изида*; освѣнъ това, тіи обожявали 12-те съзвѣздія на зодіяка и даже обоготворяли полезны-тѣ и вредоносны животны, н. пр. котцы, кучета, *ибиса*, еднѫ блатнѫ птицѫ, коя-то ѣде ядовиты-тѣ зміи, *ихневмона*, едно малко животно, подобно на мышка, кое истреблява крокодиловы-тѣ яйца, па и самаго *крокодила*; то е едно страшно и чюдно животно, кое-то ся въди по брѣгове-тѣ на р. Нилъ, и напада на человѣци-тѣ. Главный Богъ отъ животны-тѣ былъ на Египтяни-тѣ чьрнъ быкъ съ бѣлы пятны и на лице-то и на плещи-тѣ. Египтяни-тѣ сѫ го наричяли *аписъ*, и пазили го въ

особенъ храмъ и мыслили, че той быкъ представлявалъ Озириса.

Мы видѣхме каквы огромны пирамиды, дворци и други зданія сѫ строили стары-тѣ Египтяни. Това показва, че тіи сѫ были предпріимчиви и дѣятелни; а въ сѫщо-то время тіи сѫ были единъ отъ най-образованны-тѣ стары народы, и множина одъ тѣхъ, а имено жрьци-тѣ. занимавалися съ различны науки. Въ Тивѫ имало библіотикѫ, коя-то ся състояла изъ множество съчиненія за религіѭ-тѫ, астрономіѭ-тѫ, законы-тѣ, географіѭ-тѫ, исторіѭ-тѫ, медицинѫ-тѫ и др. т. Египетскы-тѣ жрьци сѫ писали на нѣкаквѫ тьнкѫ хартіѭ, коѭ-то сѫ правила отъ тръсть (papyrus), а освѣнъ това и на катакомбы-тѣ и обелискы-тѣ съ различны фигуры, кои-то представлявали различны животны или тѣхны-тѣ членове, а сѫщо така треуголници, крьстове и т. п. Всяка такава фигура обычно е означявала цѣлы слова. Но тыя писмена *(іероглыфи)* были сѫ познаты само на жрьци-тѣ, а народу были непонятны, но той (народъ-тъ) писалъ съ буквы *(димотическо писмо)*.

Всичкый Египетскый народъ, какво-то и Индійскый, испрьво ся дѣлилъ на 4 касты (на кастѫ жрьцевъ, войничкѫ, земледѣлческѫ и рѫкодѣлческѫ), а послѣ на 6. Главны отъ тѣхъ сѫ были, каста-та на жрьци-тѣ и военна-та. Жрьци-тѣ сѫ имали голѣмѫ власть надъ другы-тѣ касты. Тіи отъ всичкы-тѣ по-добрѣ сѫ знаяли законы-тѣ, та зато тіи сѫ и сѫдили престѫпницы-тѣ, и всякой гы е уважявалъ. Тіи за много время сѫ управляли и господарство-то, но послѣ начнали да избиратъ царове изъ военнѫ-тѫ кастѫ.

Египетъ ся испрьво състоялъ изъ нѣколко господарства, отъ кои-то по-главны были: *Тивско-то* и *Мемфійско-то*, и въ всякое господарство имало по единъ царь. Около четыри столѣтія и половина господарствували въ нижній и средній Египетъ номад-

преди скы-тѣ пастыри изъ Сиріѭ и Аравіѭ; но послѣ гы
р. хр. испѫдили изъ Египетъ и начнали пакъ да управляватъ царове (*Фараони*), отъ кои-то ся най-много прославилъ *Сезострисъ*. Той станалъ царь на всичкыя
1450 Египетъ и освоилъ съсѣдны-тѣ страны въ Африкѫ
720 и Азіѭ. Послѣ около 600 год. Египетъ ся раздѣлилъ
650 на 12 господарства; но единъ отъ слѣдующы-тѣ царове — *Псамметихъ* наново съединилъ всичкы-тѣ
525 господарства въ едно. Послѣдный Египетскый царь былъ *Псамменитъ*. Въ время-то на негово-то царуванье Персидскый царь *Камбисъ* покорилъ Египетъ.

Гдѣ лежялъ старый Египетъ? Каква была тая страна и какъ ся раздѣлявала? Съ что е замѣчятелна рѣка Нилъ? Гдѣ основали първы-тѣ градове въ Египетъ? Кой основалъ Тивѫ и Мемфисъ? Кой былъ Менесъ и кога ся прѣселилъ въ Египетъ? Какви памятници и зданія ся съхранили отъ стары-тѣ Египтяны до днесь въ тѣхнѫ-тѫ странѫ? Каквы были египетскы-тѣ пирамиды, сфинксы, обелискы, дворци и катакомбы? Гдѣ ся погребвали стары-тѣ Египтяны? Какъ съхранявали въ Египетъ мрьтвы-тѣ тѣла? Какъ ся именуватъ балсамираны-тѣ тѣла? Какви представленія имали Египтяни-тѣ за человѣческѫ-тѫ душѫ? Кому ся кланяли стары-тѣ Египтяни? Кои были главны-тѣ имъ божества? Какъ и на какво писували египетскы-тѣ жрьци и народъ-тъ? Какъ ся именуватъ тыя египетскы писмена? На колко касты ся дѣлилъ всичкый египетскый народъ? Кои отъ тыя касты были главны? Съ какво ся занимавали египетскы-тѣ жрьци и каквѫ власть имали? Колко господарства имало испрьво въ Египетъ и кои отъ тѣхъ были главны? Послѣ кой и колко време господствувалъ надъ жители-тѣ отъ нижній и среднiй Египетъ? Най-напрѣдъ кой отъ царове-тѣ съединилъ всичкы-тѣ египетскы господарства въ едно? Съ какво ся още прославилъ и кое время е живѣялъ Сезострисъ? Ко-

га ся Егыпетъ пакъ раздѣлилъ на 12 части и послѣ кой гы наново съединилъ въ едно господарство? Кой, при кой царь, и кога завоевалъ Егыпетъ?

---

12. Финикіяни.

Покрай въсточныя брѣгъ на Средиземно море простирася една отъ высокы-тѣ планины *Ливанскы*. Измежду море-то и тыя планины лежи песочлива и безплодна земля. Тамъ было мѣсто-то на *Финикіяны тѣ*, потомци-тѣ Хамовы. Тамъ имало много градища и въ всякы градъ имало особенъ царь. Най-голѣмы-тѣ градища были *Тиръ* и *Сидонъ*.

Финикіяни-тѣ, като неможяли да сѣѭтъ хлѣбъ, нити пакъ да пасѫтъ свои-тѣ стада на песочлива-тѫ си землѭ, захваналися за рыболовство. Но за тѫѭ работѫ нуждны имъ были ладіи (кайци), зато начнали тіи да правятъ малкы ковчези отъ дрѣвета, кои-то растѫтъ по-горы-тѣ. Тіи най-напрѣдъ плували съ свои-тѣ новы кораблы само покрай брегове-тѣ морскы; а послѣ станали по-дързостни и начнали да ся отпущатъ по-навнѫтрѣ на открыто море. Но какъ можяли тіи да намѣрятъ пѫтя въ открыто море, кога-то имъ ся изгубвалъ брѣгъ-тъ отъ прѣдъ очи-тѣ имъ? Тіи ся были научили отъ Халдеи-тѣ да познаватъ по звѣзды-тѣ и така по тѣхно-то теченіе намирали пѫтя.

Близо до Финикіѭ на Средиземно море лежи островъ *Кыпръ*, до кого-то най-напрѣдъ доплували Финикіяни-тѣ, гдѣ-то, освѣнъ диви человѣци, нищо друго не намѣрили, съ кое-то бы могли да живѣѭтъ. Матрози-тѣ уловили нѣколко дивляци, отвезли гы въ чюждѫ землѭ, гдѣто гы размѣнили за различны стокы, каквы-то имъ трѣбували. И така ся начнала тѣхна-тѫ трьговія; но тая трьговія была мѫчна и безполезна; зато тіи начнали да плуватъ по-надалеко. Като дошли на брегове-тѣ *Шпаньолскы* намѣрили

толко множество сребро, что-то не само напълнили свои-тѣ корабли, но още направили отъ него и свои-тѣ котвы (ленгеры).

Послѣ Финикіяни-тѣ отишли още по-надалеко въ сегашнѫ Англіѭ и камъ южны-тѣ брѣгове на балтійско море, въ сегашнѫ Прусіѭ. Съ жителы-тѣ Англійскы промѣнявали олово, а на брѣгове-тѣ на балтійско море намѣрили янтаръ (кихлибаръ), кого-то тогава оцѣнявали повече и отъ злато-то.

Финикіяни-тѣ, за да бы имали всегда пристанища въ оныя мѣста, гдѣ-то често отивали, завели свои колоніи и направили градища по-брѣгове-тѣ на средиземно море. Отъ всичкы тѣ колоніи най-главна была *Картагена* въ Африкѫ.

Финикіяни-тѣ не правили трьговіѭ само по море, но и по сухо на камылы. Тіи прѣвозували въ своѭ-тѫ странѫ изъ Аравіѭ, Индіѭ, Вавилоніѭ и Палестинѭ всичко, что имъ трѣбувало като: злато, драгоцѣнны каманье, жемчюгъ, копринѫ, пряности, свилѫ, хлѣбъ, вино, масло, медъ, робове и пр.

Отъ много пѫтешествія и сношенія съ другы народы, Финикіяни-тѣ правили различны открытія и изобрѣтенія, кои-то отъ тѣхъ преминували въ другы тѣ народы. Отъ много-то изобрѣтенія Финикіянскы найзамѣчятелны сѫ: стькло-то, чървена-та краска (боя), пары-тѣ и искуство-то да ся пише съ буквы. Стькло-то и чървенѫ-тѫ краскѫ научяли тіи случайно да правятъ.

Приказуватъ, че единъ пѫтъ жители-тѣ Тирскы излѣзнѫли изъ корабля на брѣга морскы и поискали да си сварѫтъ ястіе, но да бы направили нѣчто като перустія (троеножецъ), нѣмали каманье, зато донели изъ корабля частицы отъ селитрѫ, на кои-то турнали котела, и направили подъ него силенъ огѫнь. Като сварили, и изѣли ястіе-то, единъ матрозъ земалъ да разбрѫква пепель-тѫ. И за чюдо! той намѣрилъ въ пепель-тѫ прозраченъ, блестящъ каменъ, гладъкъ и

округалъ, какъвъ-то той небылъ виждалъ, кого-то и показалъ на другари-тѣ си и тіи примѣтили, че тоя новъ и красенъ камень е станалъ отъ растопенж-тж селитрж, отъ пѣсака и отъ пепель-тж; и въистинж така и было. Отъ тогава начнали по-често да испытуватъ тоя опытъ, и така изнамѣрили *стькло-то*, кое-то е было изъ прьво сжщо така скжпо, какво-то и злато-то и янтаръ-тъ. Человѣци-тѣ ся радували, кога-то добывали поне еднж малкж чястицж отъ стькло, колко-то грахъ, и турили го въ прьстенье· Стькла за прозорци още несж могли тогава да правятъ.

Червена-та краска е открило едно псе. На единъ морскый брѣгъ, гдѣ-то пасло едно стадо отъ овцы, псето овчярско раскжснало еднж раковинж, въ кожж-то имало чьрвенж краскж, отъ кожж-то си умарало носа. Овчяръ-тъ най-напрѣдъ мыслилъ че си е раскрьвавило носа; но, като му обжрсалъ носа съ вълнж, видѣлъ, че на вълна-та не оставала кръвь, но яснж чьрвенж краскж. Тогава начнали да събиратъ раковины-тѣ и въ всѣкож отъ тѣхъ намѣрили чьрвенж краскж, съ кожж-то начнали да красятъ (боядисватъ) матеріи.

Преди Финикіяны-тѣ никой не е знаялъ за пары. Испрьво сж промѣнявали человѣци-тѣ кжсове мѣдь, сребро и злато за овцы, кравы и за всичко что имъ е трѣбувало. Жители-тѣ Тирскы най-напрѣдъ начнали да издълбаватъ на металны кжсове отъ различнж величинж изображенія на различны животны, и за такавж *монетж* получавали сж изображено-то на нежж животно или друго нѣчто въ сжщж-тж цѣнж.

За писменны-тѣ буквы, казватъ, че сж гы изнамѣрили пакъ Тиряни-тѣ; но мнозина доказуватъ, че тѣхъ сж най-напрѣдъ изнамѣрили Халдеи-тѣ, и че Тиряни-тѣ ся научили отъ Халдеи-тѣ да пишжтъ.

Финикіяни-тѣ ся още занимавали и съ различны ржкодѣлія. Тіи правили платна, свилены матеріи и различны другы нѣчта отъ металы, дрьвета и слоновж

преди р. хр. кость. Финикійскы-тѣ ржкодѣлци на всѣкадѣ ся славили и помагали на другы-тѣ народы въ работы-тѣ.

И така Финикіяни-тѣ ся отличявали отъ другы-тѣ народы съ своѭ-тѫ трьговіѭ и свои-тѣ искуства, съ кои-то ся и обогатили. Но при всичко това тіи были грубы язычници и нещяли да служжтъ единому истиному Богу, ако и да имали случяй да го познаѭтъ отъ чясты-тѣ свои сношенія съ Евреи-тѣ. Тіи не само что ся кланяли, какъ-то и Вавилоняни-тѣ, на слънце-то (*Ваалу*) на мѣсяца (*Астарту*) и на другы прѣдметы одъ природж-тж; но приносвали свему Богу (*Молоху*) на жертвж дѣца, кои-то клали въ обятія-та на нажеженыя металическый идолъ. Освѣнъ това, тіи были народъ горделивъ, любили раскошенъ животъ и въ всякой случяй излъгвали другы-тѣ народы.

За всичко това Богъ предсказалъ и проводилъ на Финикіяни-тѣ наказаніе. Тиръ и Сидонъ ся разрушили най-напрѣдъ одъ Вавилоняни-тѣ при царя
586 *Навуходоносора*, а послѣ отъ великаго *Александра*,
532 царя Македонскаго. Отъ богаты-тѣ финикійскы трьговци нѣкой убили, а нѣкой продали на другы народы. Сега ся намиратъ на оныя мѣста, гдѣ-то были славны-тѣ финикійскы градища, само нѣкои останци отъ развалины-тѣ имъ.

Гдѣ и каква была страна-та на Финикіяни-тѣ? Кои градища были тамо главны? Съ какво ся занимавали и прославили Финикіяны-тѣ? Кадѣ плували тіи и что привозвали въ своѭ-тж странж на корабли-тѣ и камилы-тѣ? Какъ намирали пжть въ море-то? Гдѣ и зачто завели Финикіяны-тѣ свои колоніи? Коя была главна колонія тѣхна въ Африкж? Кои изобрѣтенія финикійскы сж най-замѣчателны? Съ какви ржкодѣлія ся прославили Финикіяни-тѣ? Зачто имъ Богъ предсказалъ и проводилъ на-

казаніе? Кой и кога разрушилъ Тира и Сидона и какъвъ былъ конеца на Финикіѭ? преди р. хр.

---

13. Евреи.

Евреи-тѣ ся намиратъ сега распрѫснѧти по всичкыя свѣтъ, като че нѣматъ свое отечество, и по-много-то отъ тѣхъ сѫ человѣци бѣдни и за съжаленіе достойни. А стари-тѣ Евреи, тѣхни-тѣ предци, кои-то ся наричяли народъ Божій, не были такыва, зачто-то само тіи едни отъ всичкы-тѣ древны народы познавали единаго истинаго Бога.

Отъ начяло Евреи-тѣ, потомци Симовы изъ рода *Еверовъ*, живѣли шятернически въ *Месопотаміѭ*, измежду рѣкы-тѣ Тигръ и Евфратъ, сѣверно отъ Вавилонъ. Единъ отъ тѣхны-тѣ патріярсы или начялници, богобоязливый *Авраамъ* по повелѣніе Божіе преселился наедно съ свои-тѣ хора и съ свои-тѣ стада на югозападъ въ *Ханаанскѫ-тѫ землѭ* (Палестинѭ), коя-то лежяла южно отъ Финикіѭ, покрай брѣга на средиземно море. Тая страна была прекрасна и плодородна. Нейны-тѣ планины были покрыты съ высокы хубавы лѣсове; въ долины-тѣ й истичяли стотини извори, а по-край брѣгове-тѣ имъ расли лозя, гранатны и другы овощны дрьвета. По дебелы-тѣ пастбища пасли многочисленны стада отъ различны домашны животны; а отъ полета-та събирали най-добрѫ хранѫ. Тамъ живѣялъ Авраамъ счястливо и богобоязливо. около 2000 г.

Въ время-то на внука Авраамовъ *Іакова* отведнъждь настѫпилъ въ Ханаанъ такъвъ гладъ, что-то человѣци-тѣ и животны-тѣ нѣмали съ какво да ся хранятъ. Въ това время Іакововый сынъ — *Іосифъ* живѣялъ въ Египетъ, кого-то Египетскый царь много обичялъ. По молбѫ Іосифовѫ, Египетскый царь позволилъ на Евреи-тѣ да ся преселятъ

пр. хр. въ Египетъ и да ся заселятъ въ плодоноснѫ-тѫ
около область *Гесемскѫ*. Тамъ тіи живѣли мирно и спо-
1800 койно доклѣ былъ живъ Іосифъ; а кога-то той умрѣлъ, Египетскы-тѣ царове начнали да угнѣтяватъ Евреи-тѣ и принуждавали гы да работятъ найтяжкы работы, и искали да ся отрѣкѫтъ отъ своя пастырскый животъ, та да ся поселятъ въ градища. Най-послѣ като видѣли, че Евреи-тѣ ся много умножили, Египетскый царь заповѣдалъ да удавуватъ въ Нилъ всичкы-тѣ Еврейскы мѫжкы дѣца.

Единъ пѫть, като ся разхождала царска-та дъщеря по-край брѣга на Нилъ, съглѣдала въ водѫ-тѫ корыто съ Еврейско дѣте, за кое-то ся съжалила и заповедала да го отнесѫтъ въ царскѫ-тѫ палатѫ. Младенець-тъ, именемъ *Мойсей*, порасълъ при Египетскыя дворъ, и послѣ станалъ избавитель своего рода.

около Богъ заповѣдалъ Мойсею да изведе Евреи-тѣ
1500 изъ страны-тѣ на тѣхны-тѣ угнѣтатели въ Аравійскѫ-тѫ пустинѭ, за да гы заведе послѣ въ Ханаанъ. Мойсей водилъ Евреи-тѣ по тѫѭ пустинѭ четиредесять годины. Въ Ханаанъ живѣяли тогава язичници, и Евреи-тѣ трѣбувало да гы испѫдятъ, зачто-то Богъ искалъ да направи тамо ново господарство, въ кое-то да живѣѭтъ само богоугодни человѣци. Заради това Еврейскый народъ, трѣбувало да ся умножи въ пустынѭ-тѫ и да ся приготви за войнѫ. За да бы познали божіѭ-тѫ волѭ и да ся отвикнатъ отъ всичко, что-то было противно Богу, Богъ написалъ *десять заповѣди* и заповѣдалъ Мойсею да гы прѣдаде народу. Освѣнъ това Мойсей далъ Еврейскому народу още и другы различны законы, та да гы научи на строгъ и порядоченъ животъ.

Послѣ четыредесятолѣтно странствование въ пустинѭ-тѫ, Евреи-тѣ освоили Ханаанъ и заселилися тамъ. Тогава языческы-тѣ народи начнали да нападатъ на тѣхъ и безпокоявали гы близу до 350 год.

Но Богъ помагалъ на Евреи-тѣ и проваждалъ имъ умны и храбры полководци, кои-то побѣждавали неприятелы-тѣ. Тыя полководци были въ мирно время народни *сѫдіи*, т. е. тіи пазили за порядъкъ въ господарство-то, искали да пази народъ-тъ законы-тѣ Моисеовы, и по тыя законы сѫдили всичкы-тѣ виновници. Послѣдный отъ сѫдіи-тѣ *Самуилъ*, былъ человѣкъ благочестивъ и уменъ. Той завелъ училища, въ кои-то Евреи-тѣ учили божій законъ да не бы забравили Бога и неговы-тѣ заповѣди. преди р. хр.

Гдѣ живѣяли и какви были стари-тѣ Евреи? Кой и какъвъ былъ тѣхный родоначялникъ въ Ханаанъ? Кога ся преселилъ Авраамъ въ тѫѭ странѫ? Съ какво была примѣчятелна Ханаанска-та земля? Гдѣ, зачто и кога ся преселили Евреи-тѣ слѣдъ смрьть-тѫ Авраамовѫ? По чіѭ молбѫ имъ позволилъ Египетскый царь землѭ въ Египетъ? Подирь смрьть-тѫ Іосифовѫ какъ начнали да ся обхождатъ Египтяны-тѣ съ Евреи-тѣ? Какъ ся избавилъ младенецъ Моисей? Гдѣ и кога извелъ той Евреи-тѣ изъ Египта? Колко годины провели Евреи-тѣ въ пустинѭ-тѫ? Зачто ся задьржавали тіи тамо толко время? Съ какво гы научилъ Богъ да го помнятъ? Съ какво гы е научилъ Моисей на строгъ и порядоченъ животъ? Кои были сѫдіи Еврейскы? Кой и какъвъ былъ послѣдній сѫдія?

---

14. Евреи-тѣ при царове-тѣ.

Самуилъ былъ много время сѫдія на Евреи-тѣ, но народъ-тъ послѣ поискалъ да има царь, и Самуилъ избралъ за царь *Саула*; но понеже Саулъ не пазилъ всегда божія законъ и не слушялъ всякога 1095
съвѣты-тѣ умнаго и богобоязливаго Самуила; заради това той не былъ счястливъ. Той нигдѣ ненами-

преди р. хр. ралъ душевно спокойствіе, но всегда былъ суровъ (намрѫщенъ, невеселъ), раздражителенъ, и най-послѣ ся убилъ.

Послѣ Саула избрали съ божіѭ волѭ за царь
1050 благочестиваго *Давида*. Новый той царь отъ всичко по-напрѣдъ намѣрилъ за нуждно, да увеличи свои-тѣ владѣнія, зачто-то Евреи-тѣ ся были толко умножили что-то вече не могли да ся смѣщавать въ малкѫ-тѫ своѭ странѫ; заради това Давидъ покорилъ съсѣдны-тѣ страны на язычници-тѣ отъ средиземно море до р. Евфратъ. Отъ завоеваны-тѣ градища особено е замѣчателенъ *Іерусалимъ*, кого-то Давидъ избралъ за столичный градъ на господарство-то си.

Давидъ былъ не само войнственъ, но и уменъ, дѣятеленъ и благочестивъ царь. Той написалъ много *псалмы* (духовны пѣсны), кои-то Евреи-тѣ пѣли при богослуженіе-то. Въ тыя псалмы, кои-то сѫ вмѣстены въ священно-то писание (библіѭ-тѫ), Давидъ ту слави величіе-то и благость-тѫ божіѭ; ту изражява свои-тѣ чувства за покаяніе.

При царя *Соломона*, сына Давидова, настѫпили
1015 за Евреи-тѣ спокойны и счястливы времена. Соломонъ ся прославилъ съ своѭ-тѫ мѫдрость, богатство, а особено съ построяванье въ Іерусалимъ величественнаго храма божія. Приказватъ, че тоя храмъ сѫ правили 7 год. 80,000 человѣци; а освѣнъ тѣхъ занимавали сѫ ся друты 100,000 человѣци съ привозванье изъ Тира въ Іерусалимъ различный матеріялъ за правенье. Внѫтрѣ въ храма стѣны-тѣ, сводъ-тъ и полъ-тъ отъ долу, были позлатены; а освѣнъ това стѣны-тѣ были изкытены съ богатоукрашены различны накыты. Всичко-то церковно украшеніе: чаши-тѣ, различни-тѣ съсуды, сѫщо така свѣщници-тѣ и ризлични други украшенія были направены отъ чисто злато.

Освѣнъ тоя, другы храмъ древны-тѣ Евреи нѣмали. Въ него ся пазили двѣ-тѣ каменны плочи

(*скрыжяли*), на кои-то были написани 10-тѣ заповѣди божіи. Тамъ ся священници-тѣ молили за всичкый народъ и приносили Богу жертвж. Отъ всичкы-тѣ страны, и изъ всичкы-тѣ градища дохождали Евреи-тѣ въ Ірусалимскыя храмъ, да ся молятъ Богу, така, что-то по нѣкой пжть ся събиралъ въ Іерусалимъ по нѣколико миліоны отведнъждь. Евреи-тѣ ся привикнали въ Іерусалимъ по-добрѣ да почитатъ и познаватъ единаго и истиннаго Бога, и научили ся да прѣзиратъ идолопоклонство-то. При това тіи подобрѣ ся сдружявали по между си и приемвали единъ отъ другы различны искуства и ржкодѣлія.

Освѣнъ храма, Соломонъ построилъ и за себе единъ огромный и чюдесный дворецъ и другы зданія украсены съ нѣчта отъ чисто злато и съ драгоцѣнны каманье. Соломонъ въобще любилъ раскошность- тж и дрьжялъ въ свой дворъ служители, коньe и каляскы, до толко, что-то всяки ся удивлявалъ на неговж-тж раскошность и богатство, кое-то сжществовало при двора му.

Въ време-то на Соломоново-то царуванье Евреи-тѣ твърдѣ много ся умножили и зато той не само что разширилъ Іерусалимъ, но още построилъ нѣколко новы градища. За всичкы-тѣ тыя строенія трѣбували много пары, кои-то Соломонъ добавлялъ чрезъ трьговіиж-тж, кож-то Евреи-тѣ наедно съ Финикіяни-тѣ правили и съ различны другы народы. И така не само Соломонъ, но и негови-тѣ подданици ся обогатили.

Но право-то и истинно-то счястіе не ся състои въ богатство-то. Това зналъ и мждрый царь Соломонъ, та за това той при всичко-то свое богатство, любилъ и почиталъ Бога, за да бы былъ истинно счястливъ. Но послѣ, кога начналъ той да ся сдружява съ язычници-тѣ, забравилъ Бога, и не само что допущалъ идолослуженіе при своя дворъ, но още построилъ и храмове на язческы-тѣ Богове.

преди р. хр. Така подобно и народъ-тъ привикналъ на безбожіе и неуряденъ животъ, и най-послѣ нещѣлъ да ся покорява своему царю.

Послѣ смрьть-тѫ Соломоновѫ Евреи-тѣ ся раздѣлили на двѣ партіи, отъ кои-то по-голѣма-та чясть не щѣла да признае за царь *Ровоама* сына
975 Соломонова, но избрала за себе другаго царя — *Іеровоама;* а другы-тѣ признали Ровоама за свой царь. Така отъ едно царство Еврейско станали двѣ: *Израильско* и *Іудейско.* Израильтяни-тѣ живѣяли въ сѣвернѫ-тѫ чясть на Палестинѭ, гдѣ-то былъ славенъ градъ най-напредъ *Сихемъ,* а послѣ *Самарія,* а Юдеи-тѣ въ южнѫ (Іудеѭ), гдѣ-то былъ Іерусалимъ.

Отъ тогава начнали Евреи-тѣ да живѣѭтъ въ безпрѣстанны прѣнія по между си, и повече-то отъ тѣхъ останали идолопоклонници, нѣкогажь ся появлявали по между тѣхъ още богобоязливи человѣци, *пророци (Илія, Исаія, Еремія),* на кои-то самъ Богъ заповѣдалъ да запазватъ народа и да му прѣдсказуватъ несчястія-та ако ся непокае; но народъ-тъ нещѣлъ да ся исправи. Тогава настанало за Евреи-тѣ тяжко время, какво то что имъ прѣдсказали
722 пророци-тѣ. Ассирійскій царь *Салманассаръ* завоевалъ Самарія, и отвелъ Израильтяни-тѣ, наедно съ царя имъ *Осія,* въ Ассиріѭ въ робство. Іудейско-то царство сѫществовало послѣ това още около 120 годѝ; но и него нападналъ Вавилонскій царь *На-*
606 *вуходоносоръ,* кой-то разрушилъ Іерусалимскыя храмъ и мнозина Евреи завелъ въ Вавилонъ, гдѣ-то тіи провели въ робство 70 год. А кога-то Персидскый царь Кыръ завоевалъ Вавилоніѭ, той дозволилъ на Евреи-тѣ да ся върнѫтъ въ свое-то отечество. Отъ тогава Палестиня най-напрѣдъ принадлежяла на Перси-тѣ, послѣ на Египтяны-тѣ и Сиріяны-тѣ, а
70 най-послѣ на Римляны-тѣ, кои-то разрушили Іерусалимъ, убили въ него множество народъ, а останали-тѣ Евреи распрѫснали.
послѣ р. хр.

Кой былъ прьвый царь Еврейскый, и кога стѫпилъ той на прѣстола? Какъвъ былъ Саулъ? Кого и кога избрали Евреи-тѣ за царя подлѣ Саула? Какво е замѣчателно царствуванье-то Давидово? Кой отъ завоеваны-тѣ градища назначилъ Давидъ за столичный градъ на своето царство? Кой былъ слѣдующый царь и кога стѫпилъ той на прѣстола? Каквы замѣчателны зданія построилъ Соломонъ въ Іерусалимъ? Какъвъ былъ Іерусалимскый храмъ? Зачто ся всичкый народъ събиралъ въ Іерусалимскыя храмъ на молитвѫ? Каква ползаималъ народъ-тъ като ся събиралъ въ Іерусалимъ? Какъвъ былъ дворецъ-тъ Соломоновъ? Отъ гдѣ добивалъ Соломонъ пары за всичкы-тѣ строенія? Какъвъ былъ Соломонъ и негови-тѣ подданници? На колко чясты и коѭ годинѫ ся раздѣлило Еврейско-то царство послѣ смрьть-тѫ Соломонова? Отъ тогава кому припадалъ Іерусалимъ? Кои были прьви царове на Іудеи-тѣ и Израилтяны-тѣ? Какво были Евреи-тѣ отъ какъ ся раздѣлили тѣхны-тѣ царства? Кой гы предохранявалъ? Что предсказували пророци-тѣ народу и какъ ся испълнили тѣхны-тѣ предсказанія? Кой и кого побѣдилъ Евреи-тѣ? Кой имъ дозволилъ да ся врьнѫтъ въ Палестинѫ? Кой завладѣлъ послѣ Палестинѫ? Кой и кога разрушилъ Іерусалимъ?

---

15. Мидяни и Перси.

Мы говорихме (въ 9 расказъ), че Зенди-тѣ завземали въ старо время высинѫ-тѫ между Тигръ и Индъ, и че ся тіи послѣ раздѣлили на двѣ главны поколѣнія, отъ кои-то едно-то (Индійци-тѣ) минало на югъ, а друго-то останало въ Иранъ. Отъ Зенди-тѣ произлѣзли въ Иранъ различны народи: *Бактріяни*, *Партяни*, *Мидяни*, *Перси* и другы. Въ исторіѭ-тѫ са замѣчателны два-та послѣдны.

Мидяни-тѣ живѣяли въсточно отъ Ассиріѭ и южно отъ Кавказа и Каспійско море, въ еднѫ планинитѫ странѫ, но богатѫ съ лѫгове и полѣта и въ-

обще плодородна. Южно отъ Мидія до Персидскыя заливъ была страна-та на *Перси-тѣ*, отъ кои-то нѣкои живѣли номадскы, а нѣкои ся занимавали съ земледѣліе.

Мидяни-тѣ а особено Перси-тѣ были твърдѣ силни, вѣщи, праводушни и честны; зачто-то още отъ дѣтинство ся учили на добро владанье и полезны занятія. Мѫжкы-тѣ дѣца до 6 год. были подъ надзираніе отъ жены-тѣ, кои-то были познаты съ свое-то добро въспитаніе и качества. А послѣ гы въспитували жреци-тѣ. Тія Персидскы наставници (гувернери) строго пазили подирь свои-тѣ питомци и поучявали гы да бѫдѫтъ камъ всякаго справедливы, покорны на стары-тѣ, а особено на родители-тѣ, и да бѫдѫтъ скромни. При това още учили млады-тѣ Персіянчета да ѣздятъ на конье, да стрѣлятъ изъ лѫкове и да ся борятъ.

Мидяни-тѣ и Перси-тѣ изпрьво были огнепоклонници; а послѣ послѣдували религіозно-то ученіе *Зороастрово*, кое-то е написано въ священнѫ-тѫ книгѫ на Зенды-тѣ — *Зендавѣста*. Зороастъръ е училъ, че има два невидими міра, міръ на добры-тѣ и міръ на злы-тѣ духове, и че прьвыя міръ управлявалъ *Оромаздъ* или *Ормуздъ*, а съ последныя *Ариманъ*, и че тіи непрестанно имѫтъ по между си войнѫ, коя-то ще да ся свръши съ побѣдѫ-тѫ Ормуздовѫ. Мидяни-тѣ и Перси-тѣ не сѫ имали нити идолы нити храмове, зато народъ-тъ не е смѣялъ самъ да ся моли. Жрьци-тѣ (вълхвы-тѣ, *магы-тѣ*) сѫ приносили за народа жертвѫ на Богове-тѣ по върхове-тѣ планинскы, и народъ-тъ е твърдѣ много уважявалъ свои-тѣ жрьци, мысляща, че тій го пазятъ отъ злы-тѣ духове.

Мидяни-тѣ были испрьво подчинены на Ассиріяны-тѣ, но послѣ, какво-то что видѣхме (въ 10 разказъ) при *Арбака*, Мидія станала отдѣлно господарство, кому-то принадлежяла и Персія, а найпослѣ

Кіаксаръ I завладѣлъ и Ассирія; но въ царуванье-то на сына му *Астіага* Мидія ослабѣла, и послѣ смрьть-тѫ на сына му *Кіаксара* II, станала провинція на Персидско-то господарство. преди р. хр.

Приказуватъ, че внукъ Астіаговъ Кыръ, сынъ на дьщеря му *Мандана* и Персидскаго князя, кога былъ още дѣте, хврьлили го въ единъ лѣсъ по заповѣдь отъ суевѣрныя неговъ дѣда, кой-то ся боялъ да не му отнеме Кыръ испослѣ прѣстола. Но Кыра избавилъ и въспиталъ единъ пастырь, при кого-то той живѣялъ въ лѣса около 10 год. а послѣ случяйно пакъ отишьлъ въ двора. Като ся научилъ за него Астіагъ, проводилъ го въ Персія при родителитѣ му. Тамо народъ-тъ наскоро възлюбилъ умнаго, справедливаго и вещаго Кыра, зато ся охотно съгласили храбри-тѣ и силни-тѣ Перси да идѫтъ съ него противъ Астіага, за да го накажѫтъ за обидѫ-тѫ, коѭ-то направилъ той Кыру въ негово-то дѣтинство. 560
Кыръ разбилъ войскѫ-тѫ на дѣда си и завоевалъ неговѫ-тѫ странѫ. Но послѣ пакъ отдалъ Мидія своему дѣду *Кіаксару* II Мидянину сыну Астіагову въ владѣніе, а послѣ неговѫ-тѫ смрьть постаналъ той царь въ Мидія, Персія и въ другы съсѣдны страны, отъ кои-то ся съставило Персидско господарство.

Гдѣ живѣяли Мидяни-тѣ и Перси-тѣ? Каква была тѣхна-та страна? Какви были тіи сами? Какъ въспитували и на какво приучвали млады-тѣ Персіянчета? Въ какво ся състояло ученіе-то Зороастрово? Какъ ся наричяли Персидскы-тѣ и Мидійскы-тѣ жрьци, и зачто гы уважявалъ народъ-тъ? Перси-тѣ и Мидяни-тѣ кого уважявали наймного? Мидія кому была испрьво подчинена? При кого станала Мидія отдѣлно господарство? Кои были послѣдни нейны царове? Кои и кога покорилъ Мидіѭ? Кой былъ Кыръ и какво было негово то счястіе.

преди р. хр.

16 Перси-тѣ при Кыра.

Лидійскый царь Крезъ.

Послѣ покореніе Мидіѭ, Кыръ начналъ войнѫ съ другы-тѣ съсѣдны народы. Най-напрѣдъ той отишьлъ съ войскѫ прѣзъ Ассиріѭ на западъ въ малѫ Азіѭ, (коя-то е полуостровъ между черно и средиземно море), гдѣ-то въ най-стары-тѣ времяна имало различны господарства, отъ кои-то ся по-замѣчателны были *Троянско-то* и *Лидійско-то*. И двѣ-тѣ тыя господарства были завоеваны отъ Грьцкы-тѣ преселеници. А Троянско-то даже было съвсѣмъ истре-
200 блено. Лидяни-тѣ завладѣли послѣ по-голѣмѫ-тѫ чясть отъ малѫ Азіѭ, и станали силенъ народъ, особено въ время-то Мидійскаго царя Астіага. Въ Лидіѭ царувалъ тогава богатый, но гордый и жядный *Крезъ*.

Столица-та на това царство — *Сардисъ* често посѣщавали мѫдреци отъ съсѣдны-тѣ страны. Единъ пѫть дошьлъ въ двора крезовъ Грьцкый мѫдрецъ *Солонъ*. А Крезъ, като му показалъ великолѣпныя си дворецъ и неизбройимо-то си богатство, запыталъ го: „Не сѫмь ли азъ счястливъ человѣкъ?“ Но мѫдрецъ-тъ равнодушно му отговорилъ: „Не мыслѭ че си ты по-счястливъ отъ другы-тѣ. Счястіе-то е непостоянно. Чякай да видимъ, что ще още да ся случи прѣдъ свръшеніе то на твоя животъ.“ Това предвижданье Солоново дѣйствително ся испълнило.

Въ онова время ся разнелъ гласъ за освоеніята Кыровы. Крезъ мыслилъ, че счястіе-то ще да му помогне да побѣди Персидскыя царь, за то и тръгналъ съ войскѫ противъ него; но Кыръ разбилъ Лидійскѫ-тѫ войскѫ, послѣ завладѣлъ всичкѫ Лидіѭ и самаго Креза заробилъ и заповѣдалъ да го изгорятъ. Като наклали огѫнь за да поставятъ Креза на жертвенника, тогава несчястный Крезъ отведнѫждъ

смыслилъ рѣчи-тѣ Солоновы и извыкалъ: „О, Солоне, Солоне, Солоне!“ Кыръ като чюлъ това и научился за разговора Солоновъ съ Креза, съжялился за сѫдбѫ-тѫ на несчястнаго царя Лидійскаго и пощадилъ живота му. предъ р. хр.

Подирь това Кыръ нападналъ на Вавилоняны-тѣ. Той обсаждалъ двѣ год. Вавилонъ но неможялъ да го освои. Най-послѣ Перси-тѣ отбили всичкѫ-тѫ водѫ изъ Евфратъ въ най-близко-то езеро и нощѣ преминали подно-то на рѣкѫ-тѫ исподъ градскѫ-тѫ стѣнѫ въ онова время, кога-то Вавилоняни-тѣ пирували наедно съ своя царь *Валтасаръ*. Перси-тѣ влѣзнали въ двореца, убили царя, и множество народъ, а послѣ завладѣли и всичко то Вавилонско царство, кое то ся тогава състояло изъ Вавилоніѭ, Финикіѭ и Палестынѭ. Кыръ дозволилъ на Евреи-тѣ, кои-то былъ отвелъ Вавилонскый царь Навуходоносоръ въ робство, да ся върнатъ въ Палестынѭ и да вэематъ съ себе всичкы-тѣ священны съсѫды, златны и сребрьны, кои-то были взяты изъ Іерусалимскыя храмъ. Кыръ, като покорылъ всичкы-тѣ страны въ западнѫ Азіѭ, начналъ войнѫ съ единъ силенъ номадскы народъ, кой-то живѣялъ въ пустыны-тѣ въсточно отъ Каспійско море, но тоя походъ не испадналъ добрѣ, зачто-то не само войскѫ-тѫ неговѫ разбили, но какво-то что подтвърждаватъ нѣкои и него самаго 529
убили въ сраженіе-то.

Кыръ, като покорилъ Мидіѭ, гдѣ отишьлъ съ войскѫ-тѫ си? Кои господарства были главны въ старо врѣмя въ малѫ Азіѭ? Кой и кога завоевалъ Троянско-то и Лидійско-то царства? Кога станали Лидійци-тѣ силенъ народъ? Кой былъ тогава Лидійскый царь и съ какво е той замѣчятеленъ? Какъ постѫпилъ Кыръ съ Креза и какъ ся избавилъ Крезъ? Освѣнъ Лидіѭ кои господарства завоювалъ Кыръ? Какъ завладѣлъ той Вавилонъ? Какъ постѫ-

предп пилъ Кыръ съ Евреи-тѣ, кои-то были въ Вавинско-то р. хр. робство? Какъ и кога умрѣлъ Кыръ?

---

17. Персидска-та монархія: става по-силна и по-обширна при Камбиза и Дарія Истаспа, а ослабѣва при Ксеркса и уничтожявася при Дарія Кодомана (529-330 г. пр. р. х.)

Послѣ смрьть-тѫ Кыровѫ, Перси-тѣ ся прославали съ новы завоеванія. Сынъ Кыровъ *Камбизъ* оти-
525 шьлъ съ войскѫ въ Египетъ и въ малко врѣмя завладѣлъ тѫѭ странѫ, а Египетскаго царя Псамменита и много другы Египтяне заповѣдалъ да накажятъ. Въобще Камбизъ былъ жестокъ царь. Той н. пр. заповѣдалъ да убіѭтъ брата му *Смердиса*, кой-то управлявалъ нѣколко въсточны провинціи въ Персидско-то господарство, зачто-то ся боялъ да не отнеме Смердисъ отъ него прѣстола. Но Камбизъ малко царувалъ. Въ онова врѣмя кога-то былъ отишьлъ изъ Египетъ въ Етіопіѭ съ войскѫ, явили му, че въ Персіѭ ся появилъ лѫжецъ, кой-то показвалъ себе за Смердиса и възмущавалъ народа; зато Камбизъ поискалъ брѫзо да отиде въ Персіѭ; но, като щѣлъ да възседне коня, ненадѣйно ся ранилъ отъ своя мечъ и наскоро умрѣлъ.

При това народъ-тъ признала лжесмердиса за царя, съ мысль, че е той братъ Камбизовъ, кой-то и господствувалъ седмь мѣсяци въ Персіѭ. Но, като ся открыло че е той магъ, кого-то уговорили другари-тѣ му да ся вдигне противъ Камбиза, влѣзнѫли седмина Персіянци въ дворецa и убили самозванеца, а на негово мѣсто избрали за Персидскый царь *Дарія Истаспа*, родственника Кырова.

Дарій ся старалъ да заведе по-добъръ порядъкъ въ свое-то господарство, зато и раздѣлилъ всичкѫ

тѫ своѭ обширнѫ монархіѭ на 20 часты — *сатрапіи*, преди
въ коя-то управляли негови намѣстници — *сатрапи*. р. хр.
А при това нарядилъ всякоя сатрапія да плаща царю данькъ съ пары и произведенія земны. Столици на Персидско-то господарство были сѫ: *Суза*, *Вавилонъ*, *Екбатана* и *Персида*. Царскы-тѣ и сатрапскы дворове были тогава съвсѣмъ раскошни и многочисленни. Дарій былъ въобще царь уменъ, войнственъ и дѣятеленъ. Но при всичко това трудно му было да одрьжи порядъкъ въ обширно-то си господарство, зачто-то подчинени-тѣ му народи нещѣли да му ся покоряватъ. Най-напрѣдъ ся вдигнѫли противъ него Вавилонскы-тѣ жители. Повече отъ еднѫ годинѫ и половинѫ обсаждавалъ той Вавилонъ, въ кого-то бунтовници-тѣ нещяли да пустнатъ своего царя. Най-послѣ Дарій завладѣлъ Вавилона и жестоко наказалъ непокорны-тѣ бунтовници. Подиръ това той усмирилъ въстаніе-то въ Мидіѭ и въ другы области; ималъ войны съ *Скыты-тѣ*, въ сегашнѫ Европейскѫ Турціѭ и отнелъ еднѫ часть отъ *Тракіѭ* по между Архипелагъ и черно море. Въ сѫщо-то врѣмя ся повдигнали жители-тѣ отъ Грьцкы тѣ колоніи въ малѫ Азіѭ, кои-то былъ завоевалъ Кыръ. Дарій искалъ да смири бунтовници-тѣ, но тѣмъ начнали да помагатъ Европейскы-тѣ Грьци и отъ тогава ся начнали жестокы войны между Персы-тѣ и Грьци-тѣ. Тыя войны ся продължявали въ царуванье-то на Дарія Истаспа, сына му *Ксеркса* и внука — *Артаксеркса* I и ся свръшили така, что-то Персія ся разорила и принудила ся да признае независимость-тѫ на Грьцкы-тѣ колоніи въ малѫ Азіѭ. — Въ сѫщо-то время и при слѣдующы-тѣ слабы царове ставали безпрестанны въстанія въ сатрапіи-тѣ, а народъ-тъ Персидскы былъ привыкналъ на нѣжность и раскошность. Най-послѣ при *Дарія Кодомана* всичко-то 330
Персидско господарство ся покорило отъ Македонскаго царя Александра великаго.

При кои царове послѣ Кыра станала Персія по-силна и по-обширна? Съ какво е замѣчателенъ и какъвъ былъ Камбизъ? Какъ умрѣлъ той? Кой и колко врѣмя царувалъ послѣ него? Кой былъ лжесмердисъ? Какъ ся свръшилъ неговый животъ? Кого избрали послѣ за царя? Какъвъ былъ Дарій Истаспъ? Какъ раздѣлилъ той господарство-то си? Кои были столици при него въ Персіѭ? Той и негови-тѣ приѣмници съ кого имали войны?

II.

ЕВРОПЕЙСКЫ ГОСПОДАРСТВА ВЪ СТАРЫ-ТѢ ВРЕМЕНА.

ГРЬЦКА ИСТОРІЯ.

ПЕРІОДЪ ПРЬВЫЙ. ДРЕВНЫ ВРЕМЕНА НА ГРЬЦІѬ ДО ПЕРСИДСКЫ-ТѢ ВОЙНЫ.

18. Древни жители на Грьціѭ и тѣхна религія.

Мы говорихме до сега за народы-тѣ и господарства-та въ Азіѭ и Африкѫ. Въ Европѫ была позната въ старо врѣмя само една малка страна, гдѣ-то живѣли *Грьци-тѣ*, потомци *Іафетови*. Грьція была обиколена отъ три страны съ чясты-тѣ на средиземно море и само на сѣверъ ся съединявала съ сухѫ землѭ. Грьція была раздѣлена на сѣвернѫ, среднѭ и южнѫ. Въ всѣкоѭ отъ тѣхъ имало нѣколко провинціи. Особено сѫ примѣчателны: въ сѣвернѫ Грьціѭ. — *Тесалія*, въ срѣднѭ Грьціѭ — *Аттика*, съ прочютый градъ *Атина; Віотія* съ *Тивѫ* и другы градища; въ южнѫ Грьціѭ — Пелопонезъ (сега *Морея),*

гдѣ былъ славный градъ *Шпарта*. Грьція была обыколена съ островы, кои-то принадлежяли на Грьци-тѣ. Освѣнъ това Грьци-тѣ имали колоніи по брѣгове-тѣ на средиземно и черно море. преди р. хр.

Страна-та, гдѣ-то живѣли стари-тѣ Грьци, была прекрасна. Въ нея имало много высокы планины отъ кои-то текжтъ стотини извори и рѣчици по живописны-тѣ долины; а надъ нея е небо-то повече-то чисто и ясно.

Прьви-тѣ жители на Грьціж ся наричали *Пеласгы*. Тіи были человѣци диви и грубы. За тѣхъ казвать, че сж живѣяли въ горы-тѣ и хранилися съ жиръ и коры отъ дрьве-та; тіи нѣмали другы облекла, освѣнъ кожи отъ дивы звѣрове. Пеласгы-тѣ ся едвамъ тогава научили на порядочно заниманіе, когато начнали да дохождатъ при тѣхъ преселенци около изъ Финикіж, Египетъ и другы страны. Изъ Фини- 1500 кіж дошьлъ *Кадмусъ*, и ся заселилъ въ Віотіж, гдѣто начналъ да прави градъ, кой-то ся наименувалъ послѣ *Тива*. Изъ Египетъ ся прѣселилъ въ Аттикж *Кекропсъ*. Въ южнж Грьціж дошли: изъ Египетъ — *Данай* и изъ Лидіж — *Пелопсъ*, на кого-то по имято ся наименова южна Грьція Пелопонесъ. Тіи человѣци научили Пеласгы-тѣ да ся занимаватъ съ земледѣліе, да садятъ дрьвета отъ различны овощія, да правятъ градища и корабли и да пишятъ. Въ сжщо-то врѣмя дошьлъ изъ Азіж въ Грьціж новъ народъ — *Еллины* потомци на Еллина сына Девкаліонова, кой-то, както разказватъ Грьцкы-тѣ писатели, живѣлъ въ Азіж близо до кавказкы-тѣ горы. А нѣкой думатъ, че Еллины-тѣ были отъ едно племя съ Пеласгы-тѣ. Тіи два народа, като ся смѣсили, начнали да ся именуватъ *Грьци* и раздѣлилися на четыры поколѣнія: на *Доряне*, *Еоляне*, *Іоняне* и *Ахеяне*. Доряни-тѣ живѣли въ сѣвернж, Еоляни-тѣ — въ срѣднж, Іоняни-тѣ въ срѣднж и южнж и Ахеяни-тѣ — въ южнж Грьціж.

Религія-та на древны-тѣ Грьци была съвръшено отлична отъ религіи-тѣ на другы-тѣ народы: на Еврей-тѣ, Егыптяны-тѣ, Вавилоняны-тѣ и Перси-тѣ. Грьци-тѣ нѣмали общенародно божество, ни общи храмъ, ни священны книгы, ни господарствующѫ силнѫ кастѫ на жрьци-тѣ. Тіи признавали за свои божества небо-то, слънце-то, мѣсяца, землѭ-тѫ, море-то и другы нѣчта отъ природѫ-тѫ и приносили имъ жертвѫ, прѣдставлявали свои-тѣ божества въ образъ человѣческый.

Царь и отецъ на вси-тѣ богове былъ *Зевсъ (Юпитеръ)*, богъ небу и земли. Него изображявали Грьци-тѣ въ видъ почтенна человѣка съ длъгы распуснаты косы. Въ еднѫ рѫкѫ дрьжялъ той земныя шяръ, а въ другѫ-тѫ — *скыптръ*. Другы-тѣ отъ главны-тѣ ботове были роднини *Зевсови* или *Юпитерови*· *Геро (Юнона)* — жена Юпитерова, была царица небу и земли; *Аполлонъ*, сынъ Юпитеровъ, былъ богъ слънцу; а *Діяна*, сестра му, богыня мѣсяцу. *Посидона* (Нептуна) бога морскаго прѣдставлявали, че ѣзди на конь съ тройно копіе въ рѫцѣ. Такыва богове и богыны Грьци-тѣ имали твърдѣ много.

Грьци-тѣ также обожявали много человѣцы, а особено витезы-тѣ, на кои-то послѣ смрьть-тѫ имъ, жрьци-тѣ приносвали на хубавы олтари въ жертвѫ быкове, накытены съ цвѣтя. Нѣкои правили стихове, въ кои-то похвалявали дѣла-та на богове-тѣ, а народъ-тъ публично пѣлъ тыя стихове.

Грьци-тѣ правили на божества-та си хубавы храмове въ подсѣнны скалы и темны долины, и въ тыя храмове поставяли штатуи на богове-тѣ и богыни-тѣ, кои-то были направени или отъ дрьво или отъ камень, отъ злато или сребро. Такыва штатуи на Грьцкы-тѣ богове ся намиратъ най-много по главны-тѣ градища въ Европѫ.

Суевѣрни-тѣ Грьци мыслили, че богове-тѣ могѫтъ да говорятъ съ человѣци-тѣ, и че въ нѣкои,

а особено въ тайны мѣста, богове-тѣ прѣдсказуваля на человѣци-тѣ бѫдѫще-то съ различны знакове, кои-то обяснявали жрьци-тѣ. Такыва прѣдсказанія ся наричяли *Оракули.* Отъ всичкы-тѣ най-много ся прославилъ оракулъ-тъ въ Делфійскыя Аполоновъ храмъ, кой-то лежялъ въ подножіе-то на *Парнаса,* въ планинѫ-тѫ на музы-тѣ. Тамъ жрица *Питія*, въ нѣкои опредѣлены дни, сѣднувала на единъ троеножный столъ, надъ пещерѫ-тѫ, изъ коѭ-то излязали, силны, задушливы сѣрны (кюкюртовы) пары. Отъ тыя пары Питія добывала различны припадоцы, и тогава тя начнувала да изговаря нѣкои прѣкѫснаты и непонятны рѣчи, кои-то жрьци-тѣ записвали, а послѣ гы тълкували народу, като отвѣты на неговы-тѣ пытанія; и народъ-тъ былъ твърдо увѣренъ въ тыя прѣдсказанія.

Гдѣ была стара Грьція? Какъ ѭ раздѣлявали? Каква была тя? Кои провинціи и градища были въ неѭ примѣчателны? Какъ ся наричяли прьви-тѣ жители на Грьціѭ? какъ живѣли тіи? Какви преселници, отъ гдѣ и кога дошли въ Грьціѭ? На какво научили тіи Пеласгы-тѣ? Съ какъвъ народъ ся смѣсили Пеласгы-тѣ и какъвъ народъ ся съставилъ отъ тѣхъ? Еллини-тѣ на каквы поколѣнія ся раздѣлявали и гдѣ ся заселили тыя поколѣнія? Кому ся кланяли стари-тѣ Грьци и въ какъвъ образъ представяли тіи свои-тѣ божества? Кои божества тѣхны были главны? Кого още обожявали Грьци-тѣ? Каквѫ жертвѫ приносвали на тыя богове? Гдѣ имъ правили храмове? Что е оракулы? Какъвъ и гдѣ былъ главный оракулъ? Кой и какъ прѣдсказувалъ бѫдѫще-то въ Делфійскыя храмъ.

преди р. хр. 19. Грьцкы витези. Походъ Аргонавтовъ. Троянская война.

По расказуванье отъ Грьцкы-тѣ списатели, (кое-то нетрѣбва да ся има за съврьшенѫ истиннѫ, зачто-то е смѣшано съ басны), Грьци-тѣ ся прославили още отъ само-то начяло съ свои-тѣ витежкы дѣла. Грьцкы-тѣ жены живѣли скромно, уединено и прилѣжно прѣли и ткали, а мѫжье-тѣ имъ ся занимавали въ войнскы игры, пѫтешествували по всичкѫ Грьціѭ и испѫждали разбойници-тѣ и дивы-тѣ звѣрове. Отъ тыя юнацы най-много ся отличили *Херкулесъ* сынъ Юпитеровъ, кой-то былъ единъ человѣкъ съ необыкновеннѫ силѫ и *Тезей.*

Грьци-тѣ кога ся научили да правятъ кораблы, захванали да плуватъ по море. Така витезъ *Язонъ*, съ свои-тѣ другары, впустился съ единъ голѣмъ корабль по море за да потрьси счястіе. Много врѣмя тіи витези скытали по различны море-та, догдѣ найпослѣ дошли камъ въсточныя брѣгъ на черно море, въ онѫѭ странѫ, коя-то ся тогава именовала *Колхидія.* Тамъ намѣрили тіи различны богатства, кои-то взѣли съ себе; и послѣ продължително-то и трудно пѫтешествіе, стигнали у дома си. Корабль-тъ съ кого-то плували тіи пѫтешественници, именувался *Арго*; зато това пѫтешествіе ся нарекло *Походъ Аргонавтскы.* Много чюдесіи расказували за тоя походъ на тыя Грьцкы витези; и това морско пѫтешествіе наистина было за Грьци-тѣ твьрдѣ важно; понеже отъ тогава тіи начнали да правятъ тръговіѭ съ другы народы, и станали народъ дьрзостенъ и предприимателенъ.

Това пѫтешествіе ся допаднало на Грьци-тѣ
1200 и подиръ 50 год. тіи направили цѣлѫ флотѫ за да могѫтъ да прѣминатъ прѣзъ Архипелагъ въ Азіѭ, и да начнатъ тамъ войнѫ съ *Троянскы-тѣ* жители. Грьци-тѣ были огорчени противъ Троянци-тѣ за то, че

сынъ Троянскаго царя — *Парисъ*, въ свое-то пѫтешествіе по Грьціѭ открадналъ прѣкраснѫ *Еленѫ*, супругѫ шпартанскаго царя Менелая. Въ тоя походъ отишли 100,000 Грьци, наедно съ свои-тѣ царове, на 1,200 корабли. Но градъ Троѭ да ся вземе было е трудно, зачто-то былъ обыколенъ съ ягкы стѣны, па и Троянци-тѣ ся храбро борили. Десѧтъ год. Грьци-тѣ обсаждавали тоя градъ, и не могли да го освоятъ. Най-послѣ го прѣвзяли съ хитростѫ. Грьци-тѣ, по совѣта Одисеевъ направили единъ голѣмъ дрьвенъ конь, въ кого-то турили Грьцкы солдаты, и завозили го съ солдаты-тѣ прѣдъ враты-тѣ на градъ Троѭ. Тогава Грьци-тѣ казали на Троянци-тѣ, че ставатъ пріятели, и че нещятъ вече да ся біѭтъ съ тѣхъ, и молили гы да пріиматъ тоя дрьвеный конь отъ тѣхъ въ даръ, като знакъ за пріятелство. Като ся трьгнали Грьци-тѣ при свои-тѣ корабли, Троянци-тѣ завлѣкли коня въ града и пакъ затворили враты-тѣ градскы. Прѣзъ нощь-тѫ, кога-то всичкы-тѣ Троянци легнали да спятъ, Грьци-тѣ излѣзнали изъ коня, и отворили враты-тѣ на свои-тѣ другары, кои-то нападнали на Троянци-тѣ, развалили града имъ, и съ голѣмѫ корысть ся врьнали въ свое-то отечество.

Съ какво ся занимавали Грьци-тѣ и тѣхны-тѣ жены най-напрѣдъ? Кои были прьви витези Грьцкы? Гдѣ плувалъ витезъ Язонъ съ свои-тѣ другары? Какъ ся наричя това пѫтешествіе? Каквѫ ползѫ пренесло то на Грьци-тѣ? Гдѣ, зачто и кога Грьци-тѣ отишли въ походъ? Колко голѣма была тѣхна-та флота? Какъ и скоро ли освоили Грьци-тѣ Троѭ?

---

20. Грьцкы республикы (народоправленія.)

До Троянскж-тж войнж Грьцкы-тѣ области управлявали наслѣдственни царове, кои-то народѣ-тъ обычно считалѣ за потомци на Богове-тѣ. Множина отъ тыя царове ся убили въ Троіж, другы погынали въ пжтя като ся врьщали, а оныя, кои-то ся врьнали въ отечество-то си, намѣрили въ него голѣмы безпорядцы. Като ся намирали тыя царове въ отсутствіе, другы были завзели тѣхны-тѣ мѣста; отъ кое-то ся породила въ Грьціж война между различны области и преселеніе на тѣхны-тѣ жители. Така диви-тѣ горци Доряне прѣминали изъ Тессаліж на югъ и подъ предводителство на три *хераклиди* (т. е. потомци Херкулесовы) завоевали южнж-тж часть отъ Пелопонеса *Лаконіж (Лакедемоніж)*, гдѣто живѣли *Ахеяни-тѣ*. Тогава множина отъ Ахеяны-тѣ и Іоняны-тѣ ся преселили на острове-тѣ Архипелагскы, въ малж Азіж, въ южнж Италіж и даже въ сѣвернж Африкж и основали тамъ Грьцкы колоніи.

Въ това время монархическо-то правленіе въ Грьцкы-тѣ области ся промѣнило, и въ Грьціж ся появили толко республикы колко-то имало тамъ градища. Всякоя республика съставляла отдѣлно господарство, кое-то имало свои-тѣ законы и наряды. Въ много господарства управляли высокы лица *(аристократія)*, въ другы богати человѣци, а въ нѣкои господствалъ народа *(димократія)*. Да не бы ставали при такывы раздробленія на Грьціж распры и пренія по между жители-тѣ й, то направили Грьци-тѣ съюзъ отъ нѣколко господарства, надъ кои-то едно имало прьвенство *(Игемонія)*; устроили единъ общый сждъ *(Амфиктіоновъ сждъ)* въ градъ Делфи, въ кого-то ся мирили и дружили жители-тѣ отъ всичкы-тѣ градища, и установили общы праздницы и игры за жители-тѣ на всичкы-тѣ республи-

кы; при това въ всичкы-тѣ Грьцы останала обща-та преди
религія и общи-тѣ оракули. р. хр.

Отъ Грьцкы-тѣ общы игры особено были забѣчателны *Олимпійскы-тѣ игры*. Тія ставаля подиръ 777
всѣкоѭ четвьртѫ годинѫ, въ долинѫ-тѫ *Олимпіѭ*, въ область-тѫ Елида. Тамъ всякый пѫть ся събирали много Грьци, едни, за да покажѭтъ своѭ-тѫ вѣщинѫ и силѫ; а другы да видятъ игры-тѣ. Тамъ млады-тѣ Грьци търчали на припускъ, по едно голѣмо мѣсто, кое-то было насыпано съ пѣсъкъ, и кой-то най-напрѣдъ пристигнувалъ на опредѣленно-то мѣсто, давали му вѣнецъ. Грьци тѣ преди нѣколко мѣсяцы ся приуготовлявали за това трьчанье, и въ това врѣмя не яли никаквѫ тяжкѫ хранѫ — кога-то преставали отъ трьчанье-то, начинали да хвьрлятъ каманье. Кой-то съ голѣмъ камень хвьрлялъ най-далеко отъ всичкы-тѣ, или кой-то съ легкъ камень лесно улучвалъ въ опредѣленно-то мѣсто, пріималъ награжденіе. Послѣ най-силны-тѣ по между Грьци-тѣ, съблички дрехы-тѣ си и борилися единъ съ другы, и кой-то надвивалъ награждавался съ вѣнецъ. — Най-послѣ, стоешкомъ ѣздили на колесницы, на легкы двѣ колесны каляскы, безъ задницы, и кой-то най-напрѣдъ стигнувалъ на опредѣленно-то мѣсто, награждавался. Кога-то такыви счястливци ся врьщали у дома, всичкый народъ гы дочекувалъ тържественно и съ пѣсни.

На тыя праздницы también дохождали и учени человѣци, стихотворци и художници, кои-то прочитали свои-тѣ съчиненія или показували свои-тѣ начертанія (картины) или другѫ нѣкаквѫ работѫ. н. п. Славный Грьцкый историкъ *Иродотъ* публично челъ еднѫ чясть отъ написаннѫ-тѫ отъ него исторіѭ на стары-тѣ народы, коѭ-то Грьци-тѣ слушали съ удоволствіе и удивленіе.

Всякый пѫть въ такывы праздницы, Грьци-тѣ пріимвали единъ отъ другы много полезны нѣчта,

преди р. хр. съвѣтувалися за различны работы и дружилися по между си.

Отъ всичкы тѣ Грьцкы республикы най-много ся прославили Шпарта и Атина. Сега да поговоримъ за всѣкоѭ отъ тѣхъ отдѣлно.

Каквы промѣненія станѫли въ Грьціѭ въ врѣмя-то на Троянскѫ-тѫ войнѫ? Какво главно преселеніе станало тогава по между жители-тѣ на Грьціѭ? Гдѣ завели тогава Грьцкы-тѣ преселенци колоніи? Что установили Грьци-тѣ, за да могѫтъ да живѣѭтъ въ дружбѫ и съгласіе по между си? Какъ ся наричяли у Грьци-тѣ главны-тѣ общы игры? Гдѣ и кога ставали тіи? Кой и зачто е дохождалъ на Олимпійскы-тѣ игры? Въ какво ся състояли тыя игры? Какъ награждавали оныя, кои-то ся отличяли на тыя игры? Кой другый и зачто дохождалъ на игры-тѣ? Каквѫ ползѫ принесли игры-тѣ на Грьци-тѣ? Кои ся были главны Грьцкы республикы?

---

21. Шпартанци. Ликургъ.

Доряни-тѣ отъ какъ завладѣли Шпартѫ (Лаконіѭ), отъ тогава въ неѭ имало по два царя въ едно и сѫщо врѣмя; и понеже тіи царове чясто ся карали по между си, то народъ-тъ незнаилъ кого да слушя, кога-то двамина-та издавали различны заповѣсти. При това Доряни-тѣ, като господствующый народъ, притѣснявали покорены-тѣ свои Ахейци. Всичко това раздражвало народа и той нещѣлъ вече да ся покорява на свои-тѣ царове. Отъ това ся породили въ господарство-то безпорядъци, отъ кои-то, Шпарта бы пропаднала, ако да не былъ ѭ
880 избавилъ най-послѣ умный царскый сынъ *Ликургъ*. Той много время ходилъ по чюжды земли, особено въ Египетъ и Азіѭ. гдѣ-то и ималъ случяй да научи законы и порядъкъ въ различны господарства.

Като ся върналъ въ свое-то отечество, той по молбж отъ Шпартанци-тѣ съставилъ новы строгы законы за Шпартанци-тѣ, спорядъ кои-то ся измѣнилъ порядокъ-тъ въ господарство-то и животъ-тъ народный. По тыя законы всичкы-тѣ Шпартанскы владѣнiя принадлежали на Доряны-тѣ (Шпартанци-тѣ), като на главенъ народъ: нѣкои отъ Ахейцы-тѣ (т. е. покоренный народъ) останали свободни, и получили въ владѣнiе еднж часть опредѣленж землж, за кож-то е была длъжна да плаща на Шпартанци-тѣ данъкъ; а другы-тѣ Ахеяни сж были рабы (тiи ся наричали *илоты*), служили на Шпартанци-тѣ, обработували полета-та имъ и въобще длъжни сж были да испълнявать всичко, что имъ заповѣдували Шпартанци-тѣ. Господарство-то управляли какъ-то и напрѣдъ два царя, но не сами, а заедно съ особено събранiе отъ почтенны старцы изъ высокы-тѣ лица (*сенаторы*), а при това длъжни сж были за важны дѣла да ся съвѣтувать съ народа. И така Шпарта вмѣсто монархiя станала аристократiя и димократiя. — Ликургъ искалъ да бждатъ Шпартанци-тѣ народъ силенъ, храбръ, вѣщъ и почтенъ; за това и заповѣдалъ да живѣжтъ просто и умѣренно, т. е. да ся облачятъ просто, да спятъ на голж землж или на прятье, да ядатъ всичкы наедно на общы столове (софри) хранж здравж и простж, а особено чернж чорбж (супж) отъ свинскж кръвь. Ликургъ заповѣдалъ още всичко-то иманье Шпартанско да раздѣлятъ всичкы по между си равно, да не бы имало по между тѣхъ ни богати ни сиромаси, за да не бы ся единъ другому гордили; при това той още отхврълилъ златны-тѣ и сребрьны пары и в'велъ желѣзны. — Още по-строгы сж были закони-тѣ Ликургови за въспитанiе-то на дѣца-та. Дѣца-та думалъ Ликургъ, не принадлежятъ на родители-тѣ, но на господарство-то. Всичкы-тѣ новорожденны дѣца трѣбува да ся прегледуватъ да ли сж ягкы и здра-

вы. Слабы-тѣ дѣца требува като ся родятъ веднага да ся хврьлятъ въ водѫ-тѫ; тіи нетрѣбува да живѣѭтъ на свѣта; зачто-то сѫ безполезны за господарство-то и никога нещѫтъ да станѫтъ храбры и силны человѣци и защитници на отечество-то си. Дѣца-та трѣбува до седемь годины да сѣдатъ при свои-тѣ родители; а послѣ да ся дадѫтъ въ публично заведеніе, гдѣ-то трѣбува да ся въспитаватъ строго всичкы-тѣ дѣца наедно. Отъ тогава родители-тѣ нетрѣбува да ся грижятъ за свои-тѣ сынове. Въ училища-та обучявали дѣца-та да скачятъ, бѣгѫтъ, трьчѫтъ и учили гы на всѣкакві друтгы мѫчнотіи и трьпѣніе. За кражбѫ наказвали само оныя, кои-то незнаяли добрѣ да крадѫтъ. Да бы отбѣгнали дѣца-та отъ піянство, и да ся отврьнѫтъ отъ него Шпартанци-тѣ опоявали несчястны-тѣ робове, а послѣ гы принуждавали да ся шетатъ прѣдъ дѣца-та. Съ робове-тѣ обично ся обхождали въ Шпартѫ твьрдѣ жестоко. Сѫщо така Ликургъ искалъ дѣца-та и млади-тѣ человѣци да не противурѣчятъ на стары-тѣ, но да гы уважяватъ, и въобще да не говорѭтъ напраздно, но да говорятъ само онова что е нуждно, като размыслятъ най-напрѣдъ что искѫтъ да кажѭтъ. Ликургъ не е дозволялъ да ся занимаватъ съ наукы; той мыслилъ че тѣлесны-тѣ упражненія сѫ най-добры занятія и че за человѣка отъ всичко друго по важна е сила-та и храбрость-та. И въистинѫ, Шпартанци-тѣ тогава станѫли народъ храбьръ и войнственъ; но не и образованъ. Своѭ-тѫ храбрость показали тіи съ жители-тѣ отъ съсѣдны-тѣ области: *Мессенія*, *Арголида* и другы, въ кои-то тіи владѣли.

Кой народъ ся е именувалъ Шпартанскы? Кой е управлялъ въ Шпартѫ отъ какъ ѭ покорили Доряне-тѣ? Какво ся случявало тогава въ Шпартѫ? Кой и съ какво

избавилъ Шпартѫ отъ погыбель? Въ какво ся заключявали законы-тѣ Ликургови 1-во за правдины-тѣ на Шпартанци-тѣ, и 2-го за управленіе-то на господарство-то, 3-то за живота на Шпартанци-тѣ, и 4-то за въспитаніе-то на дѣца та имъ? Каквы станѫли тогава Шпартанци-тѣ? Какви области тіи завладилѣ? преди р. хр.

---

22. Атиняни. Солонъ.

Атиняне-тѣ (Іоняни-тѣ) сѫщо така, какво-то и Шпартанци-тѣ, ся старали да укрѣплявать тѣло-то съ гымнастикѫ (упражненіе); но тіи при това ся грыжили и за свое-то образованіе. Заради това тіи повече ся прославили отъ другы-тѣ Грьци по ума и искуства-та. Атиняне-тѣ станали въобще народъ образованъ, трудолюбивъ и славенъ, отъ както мудрый Солонъ имъ далъ законы, заради кого-то мы вече говорихме въ (разказъ 16.)

Атиняне-тѣ испрьво имали царове. Но послѣ кога-то последньій отъ тѣхъ *(Кодръ)* былъ убіенъ въ сраженіе-то съ доряне-тѣ, на мѣсто царье начнали да избиратъ отъ аристократы-тѣ *(евпатриды-тѣ)* правители *(архонты)*, най-напрѣдъ по едного, а послѣ всякоѭ годинѫ по девять человѣци. Архонти-тѣ сѫ господарствували спорядъ волѭ-тѫ си и угнѣтавали простыя народъ, а единъ отъ тѣхъ Архонтъ *Драконъ* издалъ жестокы и неправедны законы, по кои-то было опредѣлено да ся наказувать человѣци-тѣ, и за малко и голѣмо преступленіе. Народъ-тъ начналъ отъ това да роптае и възбунтовался противъ евпатриды-тѣ, а отъ това ся породила междуособна война, коя-то ся продлъжявала около 30 годины. Най-послѣ умный и праведный Архонтъ *Солонъ*, като издалъ новы законы, успокоилъ народа и установилъ порядакъ въ господарство-то. 1068 620

Солонъ предъ всичко ся погрыжилъ да помогне на бѣдны-тѣ человѣцы, кои-то богати-тѣ угнѣтавали заради длъгове-тѣ. Послѣ той раздѣлилъ всичкый народъ спорядъ имѣніе-то на 4 класса. Въ послѣдныя класъ сѫ принадлежяли сиромаси человѣци. Данъкъ сѫ плащали само прьви-тѣ три класа, а сиромаси-тѣ не сѫ ничто плащали. Солонъ опредѣлилъ за управленіе въ господарство-то *народный съборъ*, кой-то ся състоялъ изъ всичкы-тѣ граждани, кои-то сѫ были по-стары отъ 20 год. За надзираніе на дѣйствія-та на тоя съборъ опредѣлилъ особенъ съвѣтъ отъ 400 умны и искусны лица изъ прьвы-тѣ тры класса и върховно сѫдилище *(ареопагъ)*.

Солонъ, като умирилъ съ тыя законы Атиняне-тѣ и в'велъ порядъкъ въ господарство-то, отишьлъ на ново да пѫтува по различны страны; и въ това негово отсѫствіе пакъ ся появили въ Атинѫ расправы и безпорядъци и най-послѣ единъ отъ знатны-тѣ граждани — *Пизистратъ*, роднина Солоновъ, присвоилъ царскѫ-тѫ власть, но не отхвьрлилъ Солоновы-тѣ законы. Той былъ въобще правитель умный и праведный; — а народъ-тъ го любилъ и уважявалъ. Но при жестокы-тѣ неговы сынове *Иппія* и *Иппарха*, кои-то угнѣтавали Атиняне-тѣ, народъ-тъ ся възбунтовалъ и въ врѣмя-то на междуособнѫ-тѫ войнѫ Иппархъ былъ убитъ, а Иппій побѣгналъ въ Персіѭ, при Дарія Истаспа и начналъ да го подстрекава противъ Атиняне-тѣ.

Какви были Атиняне-тѣ въ сравненіе съ Шпартанцы-тѣ? Съ какво ся прославили Атиняне-тѣ? Кой управлявалъ испрьво въ Атинѫ? Кой былъ послѣдній царь Атинскый и кога умрѣлъ? Послѣ неговѫ-тѫ смрьть кой управлявалъ въ Атинѫ? Кои и какви были архонти-тѣ? Каквы законы и кога гы издалъ архонтъ Драконъ? Что ся породило отъ тѣхъ? Кой, съ какво и кога прекѫсналъ.

безпорядъци-тѣ въ Атинѫ? Въ какво ся състояли главни-тѣ закони Солонови за жители-тѣ Атински, за управленіе-то на господарство-то и за въспитаніе-то на дѣцата? Каквы училища завелъ той и что ся учили въ тѣхъ? Что станало въ Атинѫ въ отсутсвіе-то Солоново? Кой станалъ тогава управитель Атинскы? Какъвъ былъ Пизистратъ? Кой и какви были синове-тѣ му? Гдѣ побѣгналъ Иппій кога-то имало междоусобнѫ войнѫ въ Атинѫ?

ПЕРІОДЪ ВТОРЫЙ. ОТЪ ВРЕМЯ-ТО НА ПЕРСИДСКЫ-ТѢ ВОЙНЫ ДО ПОКОРЕНІЕ-ТО НА ГРЬЦІѬ ОТЪ МАКЕДОНЯНЕ-ТѢ.

23. Персидскы войны (500 до 449 год. предъ р. х.)

Още при Кыра Перси-тѣ покорили нѣкои Грьцкы градища въ малѫ Азіѭ и въ всѣкой градъ назначили особенъ управитель — Грькъ. Въ царствованіе-то на Дарія Истаспа управитель-тъ отъ градъ *Милета Гистіей* и неговъ преемникъ *Аристагоръ* искали да освободѭтъ всичкы-тѣ Грьцкы градища отъ Персидско-то владычество. Като събрали войскѫ, тіи наговорили Атиняне-тѣ, и жители-тѣ отъ градъ *Еретрія*, на островъ *Евбія*, да имъ проводятъ флотѫ на помощь. Перси-тѣ неусѣтили, кога Грьци-тѣ освоили *Сардиса*, гдѣ-то живѣялъ Персидскый Сатрапъ. Но подирь това Перси-тѣ разрушили Милетъ и усмирили мятежници-тѣ, а Европейскы-тѣ Грьци ся вьрнали въ своѭтѫ странѫ. Въ това сѫщо врѣмя, като стигнѫлъ Иппій при Дарія, наговарялъ го да накаже Европейскы-тѣ Грьцы, зачто-то сѫ давали помощь на мятежницы-тѣ. И Дарій, бывшій разсрьденъ противъ Грьци-тѣ, послушялъ съвѣта Иппіевъ и начнѫлъ съ тѣхъ войнѫ, коя-то ся продлъжявала около 50 год.

Въ прьвый походъ Перси-тѣ подъ начялство на *Мардонія* сродника Даріева, малко успѣли: по-голѣма-та чясть отъ сухопѫтнѫ-тѫ имъ войскѫ погынала въ Тракіѭ (въ тѫѭ странѫ что е сѣверно отъ Архипелага), а флота-та имъ ся разрушила. У вторыя походъ Дарій проводилъ въ Грьціѭ подъ начялство *Датиса* и *Артаферна* повече отъ 100 хиляды войска на 600 корабли. Перси-тѣ освоили нѣколко Грьцкы островы, разрушили градъ Еретрія и излѣзнѫли въ *Маратонскѫ-тѫ* долинѫ, близо до Атинѫ. Атиняне-тѣ веднага проволили да искатъ помощь отъ Шпартанци-тѣ, но не получили. Тогава сѫбрали рабы-тѣ и всичкы-тѣ, кои-то могли да идѫтъ на бой; но едва събрали около 10,000. войска. Атиняне-тѣ были въ голѣмъ страхъ; само единъ полководецъ *Милтіядъ* не изгубвалъ надеждѫ. Той ся срѣщнѫлъ съ непріятеля на Маратонско-то полѣ, и кога-то начнѫли Перси-тѣ да нападатъ на Грьци-тѣ, Милтіядъ заповѣдалъ на войска-та си да удари на тѣхъ отъ двѣ страны. Перси-тѣ ся побрькали и были разбити. Мнозина отъ тѣхъ останали на онова мѣсто, гдѣ-то ся были, а другы-тѣ побѣгнѫли на корабли-тѣ, а после отишли въ Азіѭ. Тогава Милтіядъ начнѫлъ да наговаря Атиняны-тѣ, да отнемѫтъ отъ Персы-тѣ, освоены-тѣ отъ тѣхъ Грьцкы островы; но понеже той неможялъ да освои островъ *Паросъ*, неблагодарни-тѣ Атиняни го заключили въ темницѫ, въ коѭ-то и умрѣлъ. Мѣсто Милтіяда Атиняне-тѣ избрали за полководца, умнаго, но честолюбиваго *Темистокла*, кой-то наговорилъ Атиняне-тѣ да умножятъ флотѫ-тѫ.

Дарій начналъ да ся приуготовлява за другый походъ противъ Грьци-тѣ, но въ сѫщо-то врѣмя умрѣлъ. Гордый неговъ сынъ *Ксерксъ* мыслилъ, че съ многочисленнѫ войскѫ неще да бѫде трудно да покори Грьціѭ, зато, като направилъ презъ Хелеспонтъ плаваюшій мостъ, повелъ въ Европѫ около единъ миліонъ сухопѫтна войска, освѣнъ това, проводилъ

противъ Грьцїѭ 1200 корабли и тры хиляды людїи за превозванье различны потребности. Грьци-тѣ ся препаднали отъ страхъ, като видѣли тыя неброены толпы Персидскы. Много отъ Грьцкы-тѣ градове ся предали Ксерксу; но Атиняне-тѣ, Шпартанци-тѣ и нѣкои жители отъ другы градове приготвилися да посрѣщнѫтъ непрїятеля. Грьци-тѣ тогава не сѫ имали повече отъ 6000. сухопѫтнѫ войскѫ, коѭ-то командовалъ Шпартанскый царь Леонидъ, а за началника на Грьцкѫ-тѫ флотѫ назначили *Темистокла.*

Сѣверна Грьцїя ся отдѣлява отъ срѣднѭ съ цѣпъ отъ высокы планины, кои-то ся простиратъ до морскыя брѣгъ, така, что-то само у море-то остава дългъ, но тѣсенъ проходъ — *Термопилы.* Грьци-тѣ премыслили, че само на това мѣсто могѫтъ да ся удрьжатъ противъ непрїятеля, зато ся и рѣшили, да завземѫтъ тоя проходъ. Най-напрѣдъ станалъ Леонидъ съ 300 храбры Шпартанци, а подирѣ него размѣстили всичкѫ-тѫ останалѫ войскѫ. На близо до това мѣсто стояла всичка-та Грьцка флота.

Ксерксъ, като дознаялъ, че Грьци-тѣ сѫ завзели Термопилы и нещѭтъ да го пуснѫтъ въ срѣднѭ Грьцїѭ, заповѣдалъ да имъ кажѭтъ, да ся предадѫтъ и незабавно да му предадатъ всичко-то свое оружїе. А Грьци-тѣ му отговорили: „Дойди самъ и земи наше-то оружїе.“ А кога-то Перси-тѣ, по заповѣсть Ксерксовѫ, излезнѫли противъ Грьци-тѣ и начнѫли да влизатъ въ проходъ (провлака), храбры-тѣ Шпартанци съ голѣмы щитове въ еднѫ рѫкѫ и съ длъгы копїя въ другѫ толко вѣщо гы поражявали, что-то въ два дни истребили хыляды непрїятельскы солдаты. Но по несчястїю, по между Грьци-тѣ ся намѣрилъ предатель *(Ефїалтъ),* кой-то превелъ Персы-тѣ отъ планинѫ-тѫ презъ еднѫ тѣснѫ тѣмъ непознатѫ пѫтекѫ. Тогава Леонидъ отпустилъ всичкѫ-тѫ Грьцкѫ войскѫ, а задържялъ само Шпартанцы-тѣ съ кои-то ся той рѣшилъ да умрѣ за свое-то отечество. Хра-

преди р. хр. бры-тѣ Шпартанци ся хвърлили на неприятеля и храб-
ро ся борили доклѣ всичкы-тѣ не паднали мрьтвы.
480 Но и тіи положили на онова мѣсто хыляды Персія-
ны. Въ сѫщо-то врѣмя и Грьцка-та флота, послѣ
безполезно-то сраженіе (при мысъ *Артемизія)*, уда-
лилася, и запрѣлася близо до Атинѫ въ залива на
островъ *Саламина.*

Послѣ сраженіе-то при Термопилы, Перси-тѣ, като преминували презъ Віотіѭ и Аттикѫ, опустошявали и грабили градове, а най-послѣ дошли и въ Атинѫ, и спалили тоя градъ. Подирь това ся показала срѣщо Атинѫ въ море-то огромна-та Персидска флота. Грьци-тѣ имали само 380 ладіи, а Перси-тѣ 1200 корабли; а при това Перси-тѣ могли лесно да затворятъ Грьцкѫ-тѫ флотѫ въ залива гдѣ-то е стояла. Но умный и храбрый Темистоклъ сѣтился да гы излѫже. Той заповѣдалъ да ся съберѫтъ всичкы-тѣ Грьцкы корабли въ тесныя проливъ между островъ Саламина и Атинѫ, и рекалъ, да ся приготвятъ Грьци-тѣ за отчаяteленъ бой. Послѣ ся той показалъ, като пріятель на Перси-тѣ и проводилъ да кажѭтъ Ксерксу, за да нападнѫтъ Перси-тѣ отведнаждъ на Грьцкѫ-тѫ флотѫ; ако искатъ да ѭ разбіѭтъ: а въ противенъ случяй Грьци-тѣ ще да успѣѭтъ да побѣгнѫтъ изъ залива. Ксерксъ повѣрувалъ Темистоклу и заповѣдалъ на своѭ-тѫ флотѫ, да мине презъ тѣсныя проливъ гдѣ-то стояли Грьцкы-тѣ ладіи. Но огромны-тѣ Персидскы корабли не могли да проминатъ и засѣднали на пѣсъкъ, а легкы-тѣ Грьцкы ладіи гы окружили и почти всичкѫ-тѫ неприятелскѫ
480 флотѫ разбили, така, что-то само една малка часть
ся избавила отъ неѭ. Въ сѫщо-то время много сухопѫтна Персрдска войска погынала въ Грьціѭ отъ гладъ и болести. Послѣ такыва несчястія Ксерксъ побрѫзалъ да ся врьне въ Азіѭ, а въ Тесаліѭ оставилъ 300,000 войска подъ командѫ Мардоновѫ, кой-то
479 искалъ въ слѣдующѭ-тѫ годинѫ пакъ да удари на

Грьци-тѣ. Но Атинскый гражданинъ *Аристидъ* успѣлъ да събере до тогава 100,000 войска, коя-то подъ началство Аристидово и Грьцкаго царя *Павзанія* разбила Персы-тѣ (до града *Платеи* въ Віотіѭ), въ онова сѫщо время, кога-то Грьци-тѣ и на море истребили останалѫ-тѫ Персидскѫ флотѫ.

Отъ тогава Перси-тѣ не нападали вече на Грьціѭ; а Атиняне-тѣ подъ началство *Кимона* гонили Персы-тѣ въ тѣхны-тѣ собственны владѣнія и нѣколко пѫти разбивали персидскѫ-тѫ войскѫ на сухо и на море.

Что было причина на Персидскы-тѣ войны? Колко годины и при кои Персидскы царове ся продлъжявали тыя войны? Кой и кога повелъ Персидскѫ-тѫ войскѫ въ прьвый походъ противъ Грьцы-тѣ? Какъ ся свршилъ тоя походъ? Кога начнѫли Персіяни-тѣ вторый походъ противъ Грьціѭ? Колко голѣма была Персидска-та флота, колко сухопѫтнѫ войскѫ имали Перси-тѣ и кой гы командовалъ у вторыя походъ? Какъвъ успѣхъ направили Перси-тѣ? Гдѣ излѣзли тіи послѣ? Отъ Грьцы-тѣ кой излѣзалъ противъ тѣхъ? Голѣма ли е была Грьцка-та войска и кой гы командовалъ? Кой одрьжялъ побѣдѫ въ сраженіе-то на Маратонско-то поле? Какъвъ былъ конецъ-тъ Милтіядовъ? При кой царь отишли Перси-тѣ въ третыя походъ противъ Грьцы-тѣ? Колко войскѫ имали Перси-тѣ и какъ преминали въ Грьціѭ? Кой отъ Грьцы-тѣ ся вдигнѫлъ противъ Ксеркса? Колко войскѫ имали Грьци-тѣ и кой командувалъ съ тѣхъ и съ флотѫ-тѫ? Гдѣ срѣщналъ Ксерксъ Грьцкѫ-тѫ войскѫ? Какъ ся были расположили Грьци-тѣ въ Термопилы? Зачто Перси-тѣ не сѫ могли да идѫтъ на вѫтрѣ, но были принуждены да останѫтъ въ Термопилы? Какъ отбивали Шпартанци-тѣ непріятеля си въ Термопилы? Какъ и кога ся свршило сраженіе-то при Термопилы? Гдѣ отишли Перси-тѣ подирѣ това и какво правили въ Срѣднѭ Грьціѭ? Гдѣ ся тогава распо-

преди ложила Грьцка-та флота? Колко голѣма была тя? Какъ,
р. хр. гдѣ и кога Грьци-тѣ побѣдили Персы-тѣ по море? Что постигнало сухопатнж-тж Персидскж войскж? Колко Перси останали подирѣ това въ Грьцінж и кой гы командовалъ? Кои Грьцкы полководци, гдѣ и кога разбили прослѣ останалж-тж Персидскж войскж? Кой отъ Грьцы-тѣ гонилъ Персы-тѣ въ тѣхны-тѣ владѣнія.

---

24. Първенство (игемонія) Атинско. Периклъ.

Атиняне-тѣ въ войнж-тж Персидскж отнели отъ непріятеля много богатство, пары и другы различны нѣчта, и начнали да си поправятъ града, кого-то, както видѣхме, бѣха разрушили Перси-тѣ.

444 Въ това время ся прославилъ въ Атинж единъ отъ знамениты-тѣ жители на тоя градъ — *Периклъ*, кого-то всичкый народъ уважавалъ за неговыя умъ и добродѣтели. Периклъ ималъ такавж власть надъ Атиняне-тѣ, что-то тіи испълнявали умны-тѣ неговы съвѣты, като царскы заповѣди. Той былъ праведенъ и почтенъ человѣкъ, и не искалъ своѭ-тж ползж, но желанъ само за счастіе-то и славж-тж на Атиняне-тѣ.

Периклъ направилъ въ Атинж поголѣмж флотж и завелъ силнж войскж. Тогава Атина станала по-силна отъ всичкы-тѣ другы Грьцкы господарства. Всякый ся боялъ отъ Атиняне-тѣ и около 1000 грьцкы градища молилися да гы пріемжтъ подъ защищеніе на Грьцкж-тж републикж. Тыя градища провождали всякоя година на Атиняне-тѣ за това покровительство до 1,500.000 рублы. Тоя приходъ Периклъ употрѣблявалъ за украшеніе на Атинж. Той построилъ въ Атинж великолѣпны храмове и много другы явны зданія и украсилъ гы съ много хубавы штатуи отъ бѣлъ мермеръ. Една отъ штатуи-тѣ, съ твърдѣ големж величинж богыня Атина, направилася отъ образорѣзца

(скульптора) *Фидіюса* отъ слоновѫ кость и злато, и была поставена въ единъ твърдѣ голѣмъ храмъ, отъ чій-то развалины сѫ ся сьчювали и до днесь въ Грьціѭ.

Заради тыя строенія и работы събиралися въ Атинѫ всичкы-тѣ най-добри архитектори, ваятели и живолисци въ онова время. Освѣмъ това тамъ живѣяли Грьцкы-тѣ стихотворци и учени человѣци, кои-то ся прославили съ свои-тѣ списанія не само въ Грьціѭ, но и по между всичкы-тѣ просвѣщенны народы. Много отъ тыя списанія стигнаха и до наше время, кои-то и до днесь похваляватъ и удивляватся за дарованія-та на стары-тѣ Грьцы.

И така Атиняне-тѣ подъ Перикла ся отличявали въ всичко и станали по-добри отъ всичкы-тѣ народы, както въ силѫ-тѫ и власть-тѫ, така и въ богатство-то, искуства-та и наукы-тѣ. Но това славно время не было за много.

Каквы ползы принесли на Атиняне-тѣ войны-тѣ съ Персы-тѣ? Кой, послѣ окончяніе-то на войны-тѣ съ Персы-тѣ, и кога ся прославилъ въ Атинѫ? Какъвъ былъ Periклъ? Какъ былъ народъ-тъ камъ него? Зачто Атина при Перикла станѫла прьво господарство? Каквѫ ползѫ имъ принесло това? Колко пары давали другы-тѣ градища на Атиняне-тѣ всякоѭ годинѫ? На какво употреблявалъ Периклъ тыя пары? Какво построилъ той въ Атинѫ? Коя штатуя была знаменита въ Атинѫ? Кой ѭ направилъ? Каква была тя? Кой ся тогава още прославилъ въ Атинѫ

---

25. Пелопонезская война. (431—404 преди р. хр.)

Шпарта най-много завиждала на славѫ-тѫ Атинскѫ, зачто-то по-напрѣдь была Шпарта прьво господарство въ Грьціѭ. Шпартанци-тѣ желали да нач-

преди нѫтъ войнѫ съ Атиняне-тѣ, за да ослабятъ господар-
р. хр. ство-то имъ, и спорѣдъ желаніе-то си намѣрили и
случай. Въ единъ отъ градове-тѣ въ сѣвернѫ Грьціѭ
произлѣзла вражда между димократы-тѣ и аристокра-
ты-тѣ. Партія-та аристократска начнѫла да помага на
Атиняне-тѣ, а димократи-тѣ на Шпартанци-тѣ. Още
при живота Периклов породилася за тѫѭ причинѫ
война между Шпартѫ и Атинѫ, коя-то разорила вси-
431 чкѫ Грьціѭ. Тая война ся продлъжявала 27 год. и
нарѣкли ѭ *Пелопонезская*, зачто-то жители-тѣ отъ
всичкый Пелопонезъ, гдѣ-то была Шпарта, воору-
жилися противъ Атиняне-тѣ. Освѣнъ това съ Шпар-
танци-тѣ ся съединили и много другы жители отъ
Срѣднѭ Грьціѭ. Атиняне-тѣ имали малко съюзници,
т. е. съ тѣхъ ся съединили само жители-тѣ отъ остро-
вы-тѣ и Грьцкы-тѣ колоніи въ Азіѭ; но тіи ся надѣ-
яли на своѭ-тѫ флотѫ, на свои-тѣ крѣпости и на
свое-то богатство. Шпартанци-тѣ ся были по-добрѣ
на сухо, а Атиняне-тѣ на море. Шпартанци-тѣ раз-
валили вѫтрешны-тѣ владѣнія Атинскы, а Атиняне-
тѣ нападали покрай морскы-тѣ владѣнія Пелопо-
незскы.

Въ начяло-то на Пелопонезскѫ-тѫ войнѫ въ Атинѫ ся появила заразителна болѣсть, отъ коѭ-то умрѣли хыляды човѣци, а въ тѣхно-то число и славный Периклъ. Но болѣсть-та непрепятствувала на войнѫ-тѫ. И въ продлъженіе на прьвы-тѣ десять
години, война-та не принесла никаквѫ ползѫ нити на
Атиняне-тѣ нити на Шпартанци-тѣ. Заради това тіи
421 най-послѣ и заключили по между си примиріе, т. е.
прѣкѫснали войнѫ-тѫ за нѣкое опредѣленно время.*

Въ това время, за несчястіе на Атиняне-тѣ имал голѣмо вліяніе надъ тѣхъ гражданинъ *Алцивіядъ*, человѣкъ честолюбивъ и легкомысленъ. Той наговорилъ Атиняне-тѣ да начнатъ войнѫ съ жители-тѣ отъ островъ Сициліѭ, кои-то были съюзници на Пелопонезци-тѣ. Атиняне-тѣ послушяли тоя легкомысленъ

съвѣтъ и проводили въ Сицилія своя-тѫ флотѫ, подъ преди командѫ самога Алцивіяда. Но чтомъ начнала флота- р. хр. та да напада на *Сиракузѫ*, главнаго града въ Сицилія, выкнали Алцивіяда въ Атинѫ. Въ само-то утро, кога-то флота-та трѫгнала за Сицилія, жители-тѣ Атинскы видѣли, че нѣкой развалилъ много штатуи на улици-тѣ и намѣрилися человѣци, кои-то кривили за това Алцивіяда. Алцивіядъ, като дознаялъ това нѣчто, убоялся да иде въ Атинѫ, зачто-тоималъ много непріятели, но отишьлъ въ Шпартѫ, за да свади Шпартанци-тѣ съ Атиняне-тѣ. Той говорылъ на Шпартанци-тѣ, че горделиви-тѣ Атиняни обиждатъ жители-тѣ Сиракузскы, и зато трѣбува да дадѫтъ на Сиракузци-тѣ помощь. Тоя съвѣтъ ся допадналъ на Шпартанци-тѣ. Тіи проводили войскѫ въ Сицилія и побѣдили Атиняне-тѣ. Тогава Шпартанци-тѣ завладѣли 413 флотѫ-тѫ Атинскѫ, взѣли въ плѣнъ тѣхнѫ-тѫ войскѫ, а полководци-тѣ имъ убили.

Подирѣ нѣколко годины, Алцивіядъ ся скаралъ съ Шпартанци-тѣ и побѣгналъ при Персы-тѣ, но Атиняне-тѣ го умолили да ся върне пакъ при тѣхъ, и направили го пакъ начялникъ на своя-тѫ флотѫ, коя-то были тіи пакъ направили изново. Съ тѫя флотѫ отишьлъ противъ Шпартанци-тѣ, разбилъ имъ войскѫ-тѫ и флотѫ-тѫ и завладѣлъ всичкы-тѣ градища, кои-то были отнѣли Шпартанци-тѣ отъ Атиняне-тѣ. Но залуду ся радовали Атиняне-тѣ за своя-тѫ побѣдѫ. Шпартанци-тѣ не гы оставили на миръ, и на другѫ-тѫ годинѫ гы побѣдили на море. Атиняне-тѣ искали да имъ отмѫстятъ, и така и двѣ-тѣ флоты — Шпартанска-та и Атинска-та срѣщналися въ Елеспонтъ, гдѣ-то ся запрѣли една срѣщо другѫ, отъ двѣ-тѣ страны на пролива. Атиняне-тѣ всѣкое утро подхождали камъ Шпартанскы-тѣ корабли, та гы извыквали на бой въ открыто море; но умный командиръ отъ Шпартанскѫ-тѫ флотѫ *Лизандръ*, нещѣлъ да ся пуща въ опасность. Той мыслилъ, че ще да

преди р. хр дойде време, кога ще негова-та флота да може подобрѣ да нападне на непріятеля; и въистинѫ той не ся излѫгалъ. Атиняне-тѣ мыслили, че Шпартанци-тѣ ся боятъ отъ тѣхъ, та нещѫтъ и да начнѫтъ сами сраженіе, зато слѣзнали отъ корабли-тѣ и распрьсналися по брѣга. Лизандръ, като ся научилъ за това, веднага нападналъ на Атиняне-тѣ и изненадѣйно гы разбилъ и по море и по сухо. Послѣ отишьлъ въ
404 Атинѫ, и на другѫ-тѫ годинѫ ѭ освоилъ, разрушилъ крѣпость-тѫ развалилъ флотѫ-тѫ и войскѫ-тѫ, па тогава предалъ Атинѫ въ власть на *тридесятъ тирани* т. е. управители, кои-то правили какво-то щѣли, ограбявали Атиняне-тѣ и убивали кой имъ ся не допадалъ. Но тыя тирани не владѣли длъго время. Зачто-то въ слѣдующѫ-тѫ годинѫ гы убили, и въ Атинѫ пакъ поставили прьвый порядъкъ. Но това непомогнало на Атиняне-тѣ, зачто-то въ Пелопонезскѫ-тѫ войнѫ изгубили всичкѫ-тѫ си власть и силѫ и вече не могли да ся оправятъ.

Кой участвувалъ въ Пелопонезскѫ-тѫ войнѫ и зачто ся тя така нарича? Каква была причина-та на тѫѭ войнѫ? Много время ли ся тя продължявала? Кой былъ отъ камъ Шпартанцы-тѣ, и Атиняне-тѣ? Гдѣ ся тіи били? Какъ ся свръшила тя прьвый пѫть? Въ това время кой ималъ голѣмѫ власть въ Атинѫ? Какъвъ былъ Алцивіядъ? Съ кого начнѫлъ той войнѫ? Гдѣ и зачто той побѣгнѫлъ отъ Атиняне-тѣ? Какъ ся свръшила война-та на Атиняне-тѣ съ Сиракузцы-тѣ? Какъ ся върналъ Алцивіядъ пакъ при Атиняне-тѣ? Какъ ся показала Атинска-та флота подъ командѫ-тѫ Алцивіядовѫ? Какъ ся начнѫла пакъ война между Атиняне-тѣ и Шпартанци-тѣ? Гдѣ ся срѣщнѫли двѣ-тѣ флоты тѣхны? Кой командовалъ тогава съ Шпартанскѫ-тѫ флотѫ? Какъ и кога побѣдилъ Лизандръ Атиняне-тѣ? Кого той опредѣлилъ да управлява въ Атинѫ? Какви были зо-тѣхъ тираны и много ли время тіи цару-

вали? Пелопонезска-та война каква тщетѫ принесла на Атиняне-тѣ? преди р. хр.

26. Паденіе Грьціи.

Всичкы-тѣ Гряци ся радвали за Шпартанскѫ-тѫ побѣдѫ надъ горделивы-тѣ Атиняне въ Пелопонезскѫ-тѫ войнѫ, и всичкы-тѣ, кои-то до тогава были угнѣтявани отъ Атиняне-тѣ, називали Шпартанци-тѣ свои избавители. Но не заминалося ни една година, а много Грьцкыградиша начнали да ся плачятъ отъ Шпартанци-тѣ, зачто-то ся обхождали съ тѣхъ още по-злѣ нежели Атиняне-тѣ. А Перси-тѣ още повече подбадали незадоволны-тѣ да ся вдигнѫтъ противъ свои-тѣ угнѣтатели. Шпартанскый царъ *Агесилай*, поискалъ да накаже за това Персы-тѣ, за това и отишьлъ съ войскѫ противъ тѣхъ. Но догдѣ ся той билъ въ Азіѭ, въ Грьціѭ ся породили безпорядци, и Агесилай ся принудилъ да заключи съ Персы-тѣ неповоленъ за Грьци-тѣ *Анталкидовъ* миръ т. е. миръ по 387
кои-то Грьци-тѣ въ малѫ Азіѭ останали пакъ подвластни на Персы-тѣ и побѫрзалъ да отиде въ Шпартѫ.

Шпартанци-тѣ най-послѣ побѣдили свои-тѣ непріятели, и размѣстили войскѫ по всычкы-тѣ Грьцкы градища. Шпартанска-та войска, като превзяла градъ *Тивѫ*, начнала да гони и убива народа. Тыя гоненія и притесненія трьпѣли жители-тѣ Тивскы 4. год., въ кое-то время подобры-тѣ отъ тѣхъ были или убити или изгнани. Най-послѣ единъ отъ жители-тѣ Тивскы — *Пелопидъ*, събралъ всичкы-тѣ храбры изгнанници и съставивши отъ тѣхъ войскѫ нападналъ на Шпар- 379
танци-тѣ и испѫдилъ гы изъ Тивѫ. Подирѣ нѣколко годины Шпартанци-тѣ искали да отмьстятъ на Тивейци-тѣ, за това и проводили противъ тѣхъ войскѫ отъ 25.000 человѣци. А Тивейци-тѣ имали само 6000 войска; но умный и храбрый тѣхенъ полководецъ

преди р. хр. 371 *Епаминондъ* побѣдилъ Шпартанци-тѣ, и Тива станала прьво господарство въ Грьцїѭ. Епаминондъ още
362 гонилъ Персы-тѣ въ Пелопонезъ и одьржялъ надъ тѣхъ побѣдѫ (при *Мантинеѭ);* но, като го убили въ сраженiе-то, свьршилася слава-та Тивска. Послѣ това още нѣколко годины ся продлъжявала въ Грьцїѭ междоусобна война, коя-то ся неричяла *священна.* Причина-та на тѫѭ войнѫ была тая : жители-тѣ отъ *Фокидѫ* като разграбили иманье-то Делфiйскаго храма, въоружили противъ себѣ много господарства, а пакъ другы ся съединили съ жители-тѣ отъ Фокидѫ. Всичкы-тѣ тыя междоусобны войны найпослѣ съвсѣмъ растроили Грьцїѭ, до толко, что-то тя не могла вече да ся защищава, кога-то нападнали на
338 неѭ Македоне-тѣ, кои-то ѭ и покорили.

Какъ ся обхождали Шпартанци-тѣ съ подчинены-тѣ тѣхны Грьцкы градища послѣ Пелопонезскѫ-тѫ войнѫ? Что произлѣзнало отъ това? Кой повелъ Шпартанскѫ-тѫ войскѫ противъ Персы-тѣ? Какъ и кога ся свршила тая война? Зачто Агесилай прибрьзалъ изъ Персїѭ въ Грьцїѭ? Какъ ся свршили безпорядци-тѣ въ Грьцїѭ? Какъ ся обхождали Шпартанци-тѣ съ жители-тѣ Тивскы? Кой, какъ и кога испѫдилъ Шпартанци-тѣ изъ Тивѫ? Какво слѣдствiе ся породило отъ това? Какъ и кога ся свршилъ тоя походъ Шпартанскый противъ Тивѫ? Кой ся тогава отличилъ отъ Тивейци-тѣ? Что ся породило отъ тыя междоусобны войны въ Грьцїѭ? Кой и какъ завладѣлъ Грьцїѭ? Что было причина на священнѫ-тѫ войнѫ?

---

27. Грьцкы стихотворци, списатели и философи.

Въ Грьцїѭ, особено въ Атинѫ, както говорихме (въ разказъ 24) имало много стихотворци и учены человѣци. Отъ стихотворци-тѣ освѣнъ *Омира*,

да замѣтимъ още *Еврипида* и *Софокла*, отъ историцы-тѣ — *Иродота*, кой-то е прьвый съставилъ историѭ-тѫ на древны-тѣ народы преди Персидскы-тѣ войны, и *Плутарха*. Отъ философи-тѣ, т. е. мѫдреци-тѣ, кои-то сѫ разсѫждавали и писали за Бога и за человѣка особено ся прославилъ Атинянинъ *Сократъ*, сынъ едного образорѣзца (ваятеля). Той ся трудилъ да дознае, какъ може человѣкъ да стане счястливъ. Той, кога прочелъ въ Делфійскыя храмъ тоя надписъ: „Познай самаго себѣ," началъ да испытува живота си, въ кого-то намѣрилъ много лошавины, кои-то препятствували на негово-то счястіе, и тогава позналъ, че человѣкъ е дълженъ, да ся управлява по своѭ-тѫ съвѣсть, за да бѫде счастливъ и че за това е нуждно помощь вышнаго сѫщества. Отъ тогава той началъ да живѣе и да ся обличя просто, за да не бы ся научилъ на нѣжность; началъ да ся отучява отъ всякаквы удоволствія, за да привыкне да побѣждава себе; старалъ ся трьпѣливо да подноси непріятносты-тѣ и увреждения-та, за да ся не кара съ другы-тѣ. А послѣ началъ той да учи млады-тѣ люди и да имъ дава съвѣтъ, какъ трѣбува да живѣѭтъ и да ся обхождатъ. Ученици-тѣ съ охотѫ слушали Сократа, и ходили съ него кога-то той излизвалъ изъ дома си.

Единъ пѫтъ Сократъ учтиво поздравилъ единаго груба человѣка, кой-то нещѣлъ да му отговори. Ученици-тѣ рѣкли Сократу: „Зачто ся кланяшъ на такъвъ простакъ?" А Сократъ имъ тихо отговорилъ: „Вы негли искате да бѫдѫ и азъ такъвъ простакъ, какъвъ-то е той."

Отъ тука ся види, какъ ся е трудилъ Сократъ да побѣждава себе и да живѣе безпорочно. Но при всичко това той най-послѣ припозналъ, че, „въ сърдце-то всякаго человѣка крыеся такъва склоность, коя-то го води камъ лошавы дѣла: че человѣкъ, безъ помощь отъ богове-тѣ, никакъ не може да

преди р. хр. живѣе добродѣтелно, и че заради това трѣбува единъ отъ богове-тѣ да слезне на землѭ-тѫ, за да исправи человѣци-тѣ".

Така Сократъ училъ Атиняне-тѣ, а тіи го не слушяли, но выкали: „Сократъ развращава народа". Тогава го запрѣли въ темницѫ и осъдили го на смрьть. Ученици-тѣ негови го съжалѣвали, и говорили: „колко е прискърбно, като ищѫтъ невинно да тя накажятъ." „А Сократъ отвѣщалъ: Че по-добрѣ ли бы было, кога бы мя наказали за нѣкоѭ кривицѫ"? Ученици-тѣ му, понеже искали да го избавятъ, казали му: „мы сме подкупили стражѭ-тѫ побѣгни изъ тъмницѫ-тѫ; зачто-то знаеме че си невиненъ." Но Сократъ имъ отговорилъ: „не забравяйте че всѣкый е длъженъ да ся покорява закону," и тогава спокойно испилъ чяшѭ-тѫ съ отровѫ-тѫ, коѭ-то му
399 были принели, и послѣ нѣколко чясове умрѣлъ.

Сократъ ималъ много ученицы. И тіи ся всичкы-тѣ съглашявали съ него, че человѣкъ трѣбува да живѣе така, какъ-то бы могълъ да чювствува себе за задоволенъ и счястливъ. Но правила-та, по кои-то живѣялъ Сократъ съвсѣмъ имъ ся не допадали, зато тіи не знаяли какъ да намѣрятъ свое-то счястіе.

Тіи мыслили, че человѣкъ за да бѫде счястливъ, трѣбува да ся наслаждава съ всичкы-тѣ удоволствія; но при това е длъженъ да не прави нищо лошаво, за кое-то бы го укорявала негова-та совѣсть. Такыва человѣци ся наричяли *Епикурейци*.

Другы мыслили, че человѣкъ трѣбува да подноси всичкы-тѣ мѫчнотія и непріятности, и че той само тогава може да бѫде счястливъ, кога-то бѫде камъ всичко равнодушенъ, и кога-то не иска да знае ни за радости, ни за печяли. Такова было ученіе-то *Стоическо*.

Нѣкои примѣчавали, че много-то грыжи препятствуватъ на счястіе-то человѣческо. Заради това

тіи мыслили, че колко-то е человѣкъ по-сиромахъ, толко е по-счястливъ, и мнозина отъ тѣхъ нещяли даже и да живѣѭтъ въ кѫщя, какво-то трѣбува, но остаяли денямъ и нощямъ по улицы-тѣ и живѣли неурядно. Заради това гы наричяли *циникы*, псета. — Единъ отъ тѣхъ — *Діогенъ;* нѣмалъ нищо друго, освѣнъ еднѫ торбѫ съ хлѣбъ и еднѫ бачвѫ въ коѭ-то той живѣялъ по улицы-тѣ Атинскы. Найпослѣ, като ся сѣтилъ, че може да зема водѫ отъ изворы-тѣ и съ рѫцѣ, той хвърлилъ и своѭ-тѫ чяшѫ. Единъ пѫть Македонскый царь Александръ ся приближилъ камъ Діогена, и удивлявающися какъ може да живѣе въ бачвѫ, и рѣклъ му: „искай отъ мене, что ти е нуждно; азъ могѫ всичко да ти дамъ,“ Діогенъ му отговорилъ просто: „мене не е ни що нуждно; едно тя само молѭ, да ми не засланяшъ слънце-то.“

Кой ся прославилъ въ Грьціѭ отъ стихотворци-тѣ и историцы-тѣ? Кои были философи? Кой былъ Сократъ? Гдѣ и кога е живѣялъ той? За какво разсѫждавалъ той като философъ? Какъвъ надписъ намѣрилъ на Делфійскыя храмъ? Какво намѣрилъ той кога начналъ да испытува своя животъ и свои-тѣ постѫпкы? Какъ начналъ да живѣе и да ся обхожда, за да бѫде счятливъ? Зачто той живялъ и облачился просто? Зачто ся той отричялъ отъ удоволствія-та? Зачто той трьпѣливо подносилъ непріятности-тѣ и обиды-тѣ? Каквы обиды и неудоволствія претьрпѣлъ той въ живота си? Какво намѣрилъ и почювствувалъ той при тоя животъ? Какво постѫпили Атинане-тѣ съ Сократа? Какъ и кога умрѣлъ той? Ученици-тѣ Сократови слѣдували ли по негово-то ученіе? На колко главны партіи ся раздѣлили тіи послѣ неговѫ-тѫ смьрть? Какво было ученіе-то на Епикурейци-тѣ, Стоици-тѣ и Циници-тѣ? Какъ живѣяли Циници-тѣ? Кой былъ отъ тѣхъ най-много примѣчателенъ? Съ какво е примѣчателенъ Діогенъ.

преди р. хр.

ИСТОРІЯ НА МАКЕДОНСКО-ТО ГОСПОДАРСТВО.

28. Македонія до смрьть-тѫ Филиповѫ.

Сѣверно отъ Грьціѭ лежи една планиниста земля, въ коѭ-то ся въ 8-мый вѣкъ преди р. х., преселили Грьци и нѣкои жители отъ съсѣдны другы страны. Отъ тыя преселенци произлѣзнали *Македоняни-тѣ*, народъ силенъ и войнственъ. Тіи были испрьво малко познаты, а прославилися отъ кога-то Персія и Грьція начнали да ослабѣватъ. Въ время-то на Персидскы-тѣ войны Македонія была покорена отъ Персы-тѣ но послѣ ся освободила отъ тѣхнѫ-тѫ власть.

Около еднѫ годинѫ подирѣ смрьть-тѫ на славныя Тивскый полководецъ Епаминондъ, станалъ Македонскый царь *Филипъ*, человѣкъ уменъ и хитръ. Той живѣялъ нѣколко годины въ дома Епаминондовъ и научился въ Тивѫ на военно-то искуство, а въ сѫщо-то время дознаялъ и Грьцко-то разстройство; зато у время-то на священны-тѣ войны, като желаялъ да ся въсползува отъ тыя междоусобія, казалъ на Грьци-тѣ, че желае да гы помири и че е готовъ да имъ даде помощь. Грьци-тѣ го повѣрували и замолили го да имъ даде помощь; само единъ Атинскый житель *Демостенъ* не повѣрувалъ Филипу, и съвѣтувалъ свои-тѣ съграждани, да не пущатъ Македонцы-тѣ въ Грьціѭ. Но Грьци-тѣ не вѣрували, че ще царь Филипъ да бѫде такъвъ опасенъ непріятель, зато му и позволили да проведе своѭ-тѫ войскѫ презъ Термопилы въ Среднѭ Грьціѭ. Послѣ Филипъ ся съвсѣмъ промѣнилъ и начналъ да постѫпава съ Грьци-тѣ като побѣдитель. Грьци-тѣ познали своѭ-тѫ
338 погрѣшкѫ, и начнали да ся біятъ съ него; но тогава вече было кѫсно: Филипъ разбилъ тѣхнѫ-тѫ войска и покорилъ Грьціѭ.

Филипъ ималъ и друго намѣреніе: той желѣлъ да покори Персы-тѣ, но за това му трѣбувало, сила войска, та за то той казалъ на Грьци-тѣ, че ако го направатъ военачалникъ надъ всичкѫ-тѫ своѭ войскѫ, неще да гы угнѣтава. Но въ това сѫщо-то время убили Филипа, и на негово мѣсто сталалъ Македонскый царь 20-*лѣтный* неговъ сынъ *Александръ*. преди р. хр. 336

Александру были още въ дѣтинство предсказали, че ще той да стане храбръ войникъ и силенъ завоеватель. Единъ пѫть той укротилъ единъ конь, кой-то былъ съвсѣмъ бѣсенъ, и кого-то неможяли да побѣдѭтъ и най-добры-тѣ ѣздци (всадници). Тогава ся баща му зачюдилъ и рѣкълъ: „сыне мой, трьси за себе друго царство; Македонія е тѣснѣ малка за тебе.“ При това Александръ ималъ голѣмы способности и училъ ся на различны наукы при най-добрыя въ онова время философъ, — *Аристотеля*. Нему ся допадали пѣсни-тѣ на знаменитыя Грьцкый стихотворецъ *Омира*, въ кои-то ся описуватъ славны-тѣ побѣды на храбры-тѣ Грьци. Той понеже искалъ да ся прослави съ своѭ-тѫ храбрость, то и завидвалъ на баща си, кога-то слушялъ за неговы-тѣ завоеванія.

От какви народы ся съставилъ Македонскый народъ? Гдѣ живѣяли Македоняне-тѣ? Каква была тѣхна-та страна? Какви были тіи сами? Кой и кога испрьво покорилъ Македоніѭ? При кой царь ся прославили Македоняне-тѣ? Какъ ся тіи прославили? Кой станалъ тогава тѣхенъ царь? Какъвъ былъ царь Филипъ? Какъ и кога освоилъ той Грьціѭ? Послѣ това кого искалъ той да покори? Кой былъ неговъ наслѣдникъ? Колко годинн ималъ Александръ кога-то стѫпилъ на престолъ? Съ какво ся отличилъ Александръ въ дѣтинство-то си? Какво му предсказували тогава? На что и при кого ся училъ

преди р. хр. Александръ? Кого отъ стихотворци-тѣ любилъ Александръ? Зачто любилъ той Омировы-тѣ пѣсны?

---

29. Персидско-Македонско господарство, при Александра великаго.

Александръ, като сѣдналъ на престола, веднага събралъ войскѫ отъ Македоніѭ и Грьціѭ, и съставилъ 35.000 отбрана войска, съ коѭ войскѫ и миналъ презъ Елеспонтъ, за да освои Персіѭ. Тамъ при рѣкѫ *Граникъ*, срѣщнала го силна Персидска войска. Той смѣло нападналъ на непріятеля; но въ сраженіе-то на малко останало да погыне и той самъ. Двоица Персидскы полководци го познали по блестящѭ-тѫ неговѫ каскѫ (шапкѫ), и притрьчяли при него. Единъ отъ тѣхъ му отхвьрлилъ каскѫ-тѫ, а другый повдигналъ мечь, да му разсѣче главѫ-тѫ; въ сѫщо то время му дошьлъ на помощь единъ Македонскый полководецъ именомъ *Клитъ*, кой-то отсѣкѫлъ рѫкѫ-тѫ на единіа Персіянецъ съ сабѭ-тѫ си, а Александръ убилъ другыя непріятель. Въ това сраженіе Македонци-тѣ съврьшенно разбили Персид-
333 скѫ-тѫ войскѫ. Въ слѣдующѭ-тѫ годинѫ излѣзналъ самъ Персидскый царь Дарій Кодоманъ противъ Александра съ многочисленнѫ войскѫ, кого-то провождалъ всичкый неговъ дворъ и негово-то домочядіе. Но и тоя пѫть при градъ *Исса*, Македоняне-тѣ останали побѣдители, и заробили майкѫ-тѫ, женѫ-тѫ и дѣца-та на Персидскыя царь; а Дарій едва ся избавилъ.

Изъ малѫ Азіѭ Александръ отишьлъ съ своѭ-тѫ войскѫ прѣзъ Сиріѭ въ Финикіѭ. Тамъ му ся всичкы-тѣ градища изведнѫждъ предали; само градъ Тиръ му ся не предавалъ. За да бы освоили града съ приступъ (юришъ), Александръ заповѣдалъ да ся по

строи мость на острова. на кого-то лежялъ Тиръ, преди
а послѣ поставилъ противъ неприятеля флотж-тж. коя- р. хр.
то была проводена изъ Грьцкы-тѣ приморскы градове. Много трудове станала постройка-та на моста, зачто-то Тиряне-тѣ препятствували на работж-тж, и непрестанно тревожили Македоняне-тѣ; но най-послѣ слѣдъ осмомѣсячно обсажденіе Александръ завоевалъ Тиръ, разрушилъ го и убилъ по-гомѣмж-тж 332
часть отъ жители-тѣ.

Евреи-тѣ бывши подданници Персидскаго царя, кой-то былъ неприятель Александровъ, боялися отъ Александра. Зато, кога-то ся Александръ приближилъ до Іерусалимъ, мнозина отъ пьрвенци-тѣ еврейскы наедно съ первосвященника си излѣзнали му на срѣщж, и съ почесть го пріяли. А Александръ хваналъ первосвященника за ржкж, и влѣзналъ съ него въ храма, гдѣ-то принелъ богу жертвж и прочелъ съ
вниманіе онова что былъ предсказалъ за него единъ 332
отъ еврейскы-тѣ пророци.

Отъ Іерусалимъ Александръ отишьлъ съ войскж-тж си въ Египетъ, и освоилъ тжж странж безъ никакьвъ трудъ, направилъ тамо близо до Средиземно море, новъ градъ, и наименувалъ го по свое имя, *Александрія*. Тоя градъ още въ начало ся прославилъ съ трьговіж-тж. Тамо привозвали за продаванье различны стокы изъ различны страны отъ Европж и Азіж.

Въ Африкж Александръ за да умножи войскж-тж си, събралъ новы войници, и отишьлъ прѣзъ Палестинж въ Персіж. Въ старж Ассиріж, той треты пжть близо до р. Тигръ (между градове *Гавгамелея* и *Арбелея*) побѣдилъ Дарія и освоилъ три-тѣ столици на Персидско-то царство: *Вавилонъ*, *Суза* и *Персеполисъ*, гдѣ-то намѣрилъ неброено богатство.

Дарій побѣгналъ отъ Македоняне-тѣ, а Александръ искалъ да го гони, и така завелъ войскж-тж си

въ еднѫ голѣмѫ песочливѫ пустынѭ, гдѣ-то нѣмало водѫ. Македоняне-тѣ пѫтували много время, но найпослѣ изгубили силы. Тамъ единъ войникъ намѣрилъ малко водѫ, коѭ-то и поднелъ въ каскѫ-тѫ си своему царю. Но Александръ, примѣтивши че войници-тѣ не сѫ по-малко жедовали, рѣклъ имъ: „като нѣма водѫ за васъ то и азъ нещѭ да піѭ", и излѣлъ водѫ-тѫ на землѭ-тѫ. Тыя речи толко распалили войници-тѣ, что-то извыкали: „води ны още напрѣдъ; мы несме жѣдни. Съ такъвъ царь, какъ-то си ты, мы ся не боимъ и отъ смрьть."

Тоя походъ не былъ легкъ, зачто-то Македоняне-тѣ имали да ся борятъ въ Персіѭ не само съ храбры-тѣ планинцы, кои-то были народъ не покоренъ; но и съ природѫ-тѫ. Много пѫти имъ ся случвало да преминуватъ или презъ быстры рѣкы, или презъ твърды планины, или да пѫтуватъ презъ широкы пустыны. Царь-тъ всегда прѣдвождалъ войскѫ-тѫ си, и не боялъ ся отъ никаквы опасности. Заради това и войска-та му не изгубвала надеждѫ. Въ 4. годины Александръ освоилъ всичкѫ Персіѭ, и станалъ нейнъ царь, вмѣсто Дарія, кого-то тогава убилъ единъ отъ неговы-тѣ Сатрапы.

Александру ся толко допаднала война-та что-то изъ Персіѭ, отишьлъ още по-нататъкъ на въстокъ, въ Индіѭ. Той преминалъ презъ рѣкѫ Индъ, разбилъ силнѫ-тѫ войскѫ Индійскѫ, заробилъ храбраго Индійскаго царя *Пора*, и искалъ да иде още по на далеко; но тогава войници-тѣ му начнали да ся оплакуватъ, че тоя походъ нема да ся свръши, и казали, че нещѫтъ вече да ся біѭтъ. Александръ начналъ да гы съвѣвѣтува и ободрява; но всуе; тіи непреставали отъ роптанье-то, и нещяли да идѫтъ напрѣдъ. Така ся свръшилъ Индійскый-тъ походъ, и Александръ проводилъ еднѫ чясть отъ войскѫ-тѫ си въ Персіѭ, а самъ съ другѫ-тѫ чясть отишьлъ въ Вавилонъ по сухо.

Какъ началъ Александръ въ Македоніѭ свое-то царствованіе? Колко войскѫ ималъ той? Гдѣ отишьлъ той най-напрѣдъ въ походъ? Какво му ся приключило въ първо-то сраженіе съ Персы-тѣ? Кой му избавилъ живота? Кой останалъ побѣдитель въ това сраженіе? Александръ коѭ часть Азійскѫ завоевалъ послѣ? Кой излѣзналъ въ слѣдующѫ-тѫ годинѫ противъ Александра? Гдѣ станало сраженіе-то Александрово съ Дарія? Какъ ся свършило това сраженіе? Послѣ коѭ землѭ освоилъ Александръ? Кой градъ въ Финикіѭ не ся покорилъ Александру, и какъ го той послѣ освоилъ? Какъ посрѣщнали Евреи-тѣ Александра и какъ гы той пріялъ? Гдѣ отишьлъ той изъ Ерусалимъ? Какъвъ градъ направилъ Александръ въ Египетъ и съ какво ся прославилъ тоя градъ? Гдѣ отишьлъ Александръ съ войскѫ-тѫ си изъ Египетъ? Гдѣ станало второ сраженіе между Александра и Дарія, и какъ ся то свършило? Гдѣ отишли Македоняне-тѣ въ тоя походъ? Какъвъ имъ былъ походъ-тъ въ Персіѭ? Съ какво задобилъ Александръ любовь-тѫ на своѭ-тѫ войскѫ? Какъ ся свършилъ тоя походъ? Послѣ гдѣ отишьлъ Александръ? Какъ ся свършилъ неговый походъ въ Индіѭ? Гдѣ проводилъ Александръ еднѫ часть отъ войскѫ-тѫ си изъ Индіѭ? Гдѣ отишьлъ той самъ съ осталѫ-тѫ войскѫ?

---

30. Царство Александра великаго и негово раздробленіе.

Александръ въ 10. год. завоевалъ Гърціѭ, Египетъ и всичкы-тѣ страны въ Азіѭ, кои-то съставлявали Персидско-то царство отъ Средиземно море до рѣкѫ Индъ. Отъ всичкы тыя страны, той искалъ да направи едно господарство, а за столицѫ неговѫ мыслилъ да назначи Вавилонъ. Да бы ся покорени-тѣ нему народи сдружили по между си, Александръ искалъ да привыкне Гърци-тѣ и Македоняне-тѣ на Персидскы животъ, Персидскы нравы и обычаи; а

млади-тѣ Перси заповѣдалъ да ся въспитватъ по Грьцкы. Даже и при своя дворъ той в'велъ Персидскы обичяи, и, окруживши себе съ Персидскы велможи, живѣялъ въ Вавилонъ пищно и раскошно.

Така жители-тѣ Азійскы пріяли отъ Грьци-тѣ различны искуства и науки; а Европейци-тѣ ся запознали съ живота на Азійскы-тѣ народы. Отъ тогава у всичкы-тѣ завоеваны отъ Александра земли, особено въ Египетъ, Сиріѭ, Палестинѭ, Финикіѭ и въ другы мѣста начнали да говорятъ Грьцкы.

По окончяніе-то на войны-тѣ Александръ искалъ да в'веде порядъкъ въ всичкы-тѣ чясти на свое-то обширно господарство, но въ това неможялъ да успѣе, зачто-то наскоро, послѣ свое-то възвращеніе изъ Индіѭ, ся разболѣлъ въ Вавилонъ и умрѣлъ на 33-та годинѫ отъ рожденіе-то си.

Александръ царувалъ само 12 год; но въ тыя 12 год. той ся прославилъ въ Европѫ, Азіѭ и Африкѫ повече отъ Кыра и другы прочюты царье, кои-то сѫ живѣяли преди него: заради това му и дали имя *великый*.

Александръ великый ималъ само единъ малолѣтный сынъ, и понеже той неможялъ да управлява царство-то, Александръ още прѣдъ своѭ-тѫ смрьть назначилъ подиръ него да изберѫтъ за управителя на господарство-то едного най-достойнаго отъ неговы-тѣ подданници. А отъ това станали прѣнія по между полководци-тѣ. Всякый отъ тѣхъ мислилъ че не е по-доленъ отъ другы-тѣ. Отъ прѣнія-та произлѣзли по между полководцы-тѣ войны, кои-то ся продължявали 22 год. Въ время-то на тыя войны погынали всичкы-тѣ Александрови роднини и полководци негови, най-послѣ, подирѣ сраженіе-то при градъ *Ипсѫ*, въ малѫ Азіѭ, раздѣлили по между си всичкы-тѣ завоеваны отъ тѣхъ страны на нѣколко господарства, отъ кои-то были главны: *Египетско-то*,

кое-то ся паднало полководцу *Птоломею*, *Сирійско-то*, кое-то завземало еднѫ голѣмѫ чясть отъ владѣнія-та Азійскы; и то ся наименовало царство *Селевкыдово*, отъ имя полководца *Селевка*, и *Македонско-то* (т. е. Македонія съ Грьціѭ). Освѣнъ тыя главны господарства въ Азіѭ ся съставили още нѣколко малкы отдѣлни владѣнія: *Пергамъ*, *Витинія*, *Арменія*, *Партія*, *Бактрія* и другы. Іудея принадлежяла Сиріи; но Егыпетскы-тѣ царове нѣколко пѫти искали да ѭ завладѣѭтъ; а найпослѣ ся тя отдѣлила отъ Сиріѭ и съставила независимо господарство. — Въ всичкы-тѣ тыя господарства, особено въ Македоніѭ, непрестанно е имало междуособна война, коя-то ся продължявала доклѣ гы покорили Римляне-тѣ, за кои-то мы щемъ начнемъ сега да говоримъ. предн р. хр. 176

Отъ кои страны ся състояло Александрово-то царство? Кой градъ искалъ да назначи Александръ за столицѫ на свое-то господарство? Съ какво искалъ той да здружи покорены-тѣ народы? Какъ живѣялъ Александръ въ Вавилонъ? Кога и на колко год. умрѣлъ Александръ? Каквѫ ползѫ принесли на народы-тѣ Александрови-тѣ завоеванія? Какъвъ языкъ начнали да говорятъ въ страны-тѣ, кои-то освоилъ Александръ? Колко годины царувалъ Александръ? Зачто го нарѣкли великый? Кого опредѣлилъ Александръ послѣ себе за управителя на господарство-то? Что произлѣзло отъ това? Колко годины ся продължавала война-та между полководцы-тѣ Александровы и какъ ся свършила? Кои были главны отъ господарства-та, на кои-то ся раздѣлила Александрова-та монархія? Освѣнъ тѣхъ каквы другы господарства ся съставили въ Азіѭ? Кому принадлежала тогава Іудея и кога станала тя отдѣлно господарство? Кой най-послѣ завладѣлъ всичкы-тѣ господарства, кои-то былъ завоевалъ Александръ?

преди р. хр. живѣе добродѣтельно, и че заради това трѣбува единъ отъ богове-тѣ да слезне на землѭ-тѫ, за да исправи человѣци-тѣ".

Така Сократъ училъ Атиняне-тѣ, а тіи го не слушяли, но выкали: „Сократъ развращава народа". Тогава го запрѣли въ темницѫ и осѫдили го на смрьть. Ученици-тѣ негови го съжалѣвали, и говорили: „колко е прискърбно, като ищѫтъ невинно да тя накажятъ." „А Сократъ отвѣщалъ: Че по-добрѣ ли бы было, кога бы мя наказали за нѣкоѭ кривицѫ"? Ученици-тѣ му, понеже искали да го избавятъ, казали му: „мы сме подкупили стражѭ-тѫ побѣгни изъ тьмницѫ-тѫ; зачто-то знаеме че си невиненъ." Но Сократъ имъ отговорилъ: „не забравяйте че всѣкый е длъженъ да ся покорява закону," и тогава спокойно испилъ чяшѭ-тѫ съ отровѫ-тѫ, коѭ-то му
399 были принели, и послѣ нѣколко чясове умрѣлъ.

Сократъ ималъ много ученицы. И тіи ся всичкы-тѣ съглашявали съ него, че человѣкъ трѣбува да живѣе така, какъ-то бы могѫлъ да чювствува себе за задоволенъ и счястливъ. Но правила-та, по кои-то живѣялъ Сократъ съвсѣмъ имъ ся не допадали, зато тіи не знаяли какъ да намѣрятъ свое-то счястіе.

Тіи мыслили, че человѣкъ за да бѫде счястливъ, трѣбува да ся наслаждава съ всичкы-тѣ удоволствія; но при това е длъженъ да не прави нищо лошаво, за кое-то бы го укорявала негова-та совѣсть. Такыва человѣци ся наричяли *Епикурейци*.

Другы мыслили, че человѣкъ трѣбува да подноси всичкы-тѣ мѫчнотіи и неприятности, и че той само тогава може да бѫде счястливъ, кога-то бѫде камъ всичко равнодушенъ, и кога-то не иска да знае ни за радости, ни за печяли. Такова было ученіе-то *Стоическо*.

Нѣкои примѣчавали, че много-то грыжи препятствуватъ на счястіе-то человѣческо. Заради това

тіи мыслили, че колко-то е человѣкъ по-сиромахъ, толко е по-счястливъ, и мнозина отъ тѣхъ нещяли даже и да живѣѭтъ въ кѫщя, какво-то трѣбува, но оставяли денямъ и нощямъ по улицы-тѣ и живѣли неурядно. Заради това гы наричяли *циникы*, псета. — Единъ отъ тѣхъ — *Діогенъ;* нѣмалъ нищо друго, освѣнъ еднѫ торбѫ съ хлѣбъ и еднѫ бачвѫ въ коѭ-то той живѣялъ по улицы-тѣ Атинскы. Найпослѣ, като ся сѣтилъ, че може да зема водѫ отъ изворы-тѣ и съ рѫцѣ, той хвърлилъ и своѭ-тѫ чяшѫ. Единъ пѫть Македонскый царь Александръ ся приближилъ камъ Діогена, и удивляющися какъ може да живѣе въ бачвѫ, и рѣклъ му: „искай отъ мене, что ти е нуждно; азъ могѫ всичко да ти дамъ,“ Діогенъ му отговорилъ просто: „мене не е ни що нуждно; едно тя само молѭ, да ми не засланяшь слънце-то.“

Кой ся прославилъ въ Грьціѭ отъ стихотворци-тѣ и историцы-тѣ? Кои были философи? Кой былъ Сократъ? Гдѣ и кога е живѣялъ той? За какво разсѫждавалъ той като философъ? Какъвъ надписъ намѣрилъ на Делфійскыя храмъ? Какво намѣрилъ той кога начналъ да испытува своя животъ и свои-тѣ постѫпкы? Какъ начналъ да живѣе и да ся обхожда, за да бѫде счятливъ? Зачто той живялъ и облачился просто? Зачто ся той отричялъ отъ удоволствія-та? Зачто той трьпѣливо подносилъ непріятности-тѣ и обиды-тѣ? Каквы обиды и неудоволствія претьрпѣлъ той въ живота си? Какво намѣрилъ и почювствувалъ той при тоя животъ? Какво постѫпили Атинане-тѣ съ Сократа? Какъ и кога умрѣлъ той? Ученици-тѣ Сократови слѣдували ли по негово-то ученіе? На колко главны партіи ся раздѣлили тіи послѣ неговѫ-тѫ смьрть? Какво было ученіе-то на Епикурейци-тѣ, Стоици-тѣ и Циници-тѣ? Какъ живѣяли Циници-тѣ? Кой былъ отъ тѣхъ най-много примѣчателенъ? Съ какво е примѣчателенъ Діогенъ.

преди р. хр.

ИСТОРІЯ НА МАКЕДОНСКО-ТО ГОСПОДАРСТВО.

28. Македонія до смрьть-тѫ Филиповѫ.

Сѣверно отъ Грьціѭ лежи една планиниста земля, въ коѭ-то ся въ 8-мый вѣкъ преди р. х., преселили Грьци и нѣкои жители отъ съсѣдны другы страны. Отъ тыя преселенци произлѣзнали *Македоняни-тѣ,* народъ силенъ и войнственъ. Тіи были испрьво малко познаты, а прославилися отъ кога-то Персія и Грьція начнали да ослабѣватъ. Въ время-то на Персидскы-тѣ войны Македонія была покорена отъ Персы-тѣ но послѣ ся освободила отъ тѣхнѫ-тѫ власть.

Около еднѫ годинѫ подирѣ смрьть-тѫ на славныя Тивскый полководецъ Епаминондъ, станалъ Македонскый царь *Филипъ*, человѣкъ уменъ и хитръ. Той живѣялъ нѣколко годины въ дома Епаминондовъ и научился въ Тивѫ на военно-то искуство, а въ сѫщо-то время дознаялъ и Грьцко-то разстройство; зато у время-то на священны-тѣ войны, като желаялъ да ся въсползува отъ тыя междоусобія, казалъ на Грьци-тѣ, че желае да гы помири и че е готовъ да имъ даде помощь. Грьци-тѣ го повѣрували и замолили го да имъ даде помощь; само единъ Атинскый житель *Демостенъ* не повѣрувалъ Филипу, и съвѣтувалъ свои-тѣ съграждани, да не пущатъ Македонцы-тѣ въ Грьціѭ. Но Грьци-тѣ не вѣрували, че ще царь Филипъ да бѫде такъвъ опасенъ непріятель, зато му и позволили да проведе своѭ-тѫ войскѫ презъ Термопилы въ Среднѭ Грьціѭ. Послѣ Филипъ ся съвсѣмъ промѣнилъ и начналъ да постѫпава съ Грьци-тѣ като побѣдитель. Грьци-тѣ познали своѭ-тѫ
338 погрѣшкѫ, и начнали да ся біятъ съ него; но тогава вече было кѫсно: Филипъ разбилъ тѣхнѫ-тѫ войска и покорилъ Грьціѭ.

Филипъ ималъ и друго намѣреніе: той желѣлъ да покори Персы-тѣ, но за това му трѣбувало, сила войска, та за то той казалъ на Грьци-тѣ, че ако го направатъ военачалникъ надъ всичкѫ-тѫ своѭ войскѫ, неще да гы угнѣтава. Но въ това сѫщо-то время убили Филипа, и на негово мѣсто станалъ Македонскый царь 20-*лѣтный* неговъ сынъ *Александръ*. преди р. хр. 336

Александру были още въ дѣтинство предсказали, че ще той да стане храбръ войникъ и силенъ завоеватель. Единъ пѫть той укротилъ единъ конь, кой-то былъ съвсѣмъ бѣсенъ, и кого-то неможяли да побѣдѫтъ и най-добры-тѣ ѣздци (всадници). Тогава ся баща му зачюдилъ и рѣкълъ: „сыне мой, трьси за себе друго царство; Македонія е твърдѣ малка за тебе.“ При това Александръ ималъ голѣмы способности и училъ ся на различны наукы при най-добрыя въ онова время философъ, — *Аристотеля*. Нему ся допадали пѣсни-тѣ на знаменитыя Грьцкый стихотворецъ *Омира*, въ кои-то ся описуватъ славны-тѣ побѣды на храбры-тѣ Грьци. Той понеже искалъ да ся прослави съ своѭ-тѫ храбрость, то и завидвалъ на баща си, кога-то слушялъ за неговы-тѣ завоеванія.

Отъ каквы народы ся съставилъ Македонскый народъ? Гдѣ живѣяли Македоняне-тѣ? Каква была тѣхна-та страна? Какви были тіи сами? Кой и кога испрьво покорилъ Македоніѭ? При кой царь ся прославили Македоняне-тѣ? Какъ ся тіи прославили? Кой станалъ тогава тѣхенъ царь? Какъвъ былъ царь Филипъ? Какъ и кога освоилъ той Грьціѭ? Послѣ това кого искалъ той да покори? Кой былъ неговъ наслѣдникъ? Колко годиниималъ Александръ кога-то стѫпилъ на престолъ? Съ какво ся отличилъ Александръ въ дѣтинство-то си? Какво му предсказували тогава? На что и при кого ся училъ

преди р. хр. Александръ? Кого отъ стихотворци-тѣ любилъ Александръ? Зачто любилъ той Омировы-тѣ пѣсны?

---

29. Персидско-Македонско господарство, при Александра великаго.

Александръ, като сѣдналъ на престола, веднага събралъ войскѫ отъ Македоніѭ и Грьціѭ, и съставилъ 35.000 отбрана войска, съ коѭ войскѫ и миналъ презъ Елеспонтъ, за да освои Персіѭ. Тамъ при рѣкѫ *Граникъ*, срѣщнала го силна Персидска войска. Той смѣло нападналъ на непріятеля; но въ сраженіе-то на малко останало да погыне и той самъ. Двоица Персидскы полководци го познали по блестящѫ-тѫ говѫ каскѫ (шапкѫ), и притрьчяли при него. Единъ отъ тѣхъ му отхвьрлилъ каскѫ-тѫ, а другый повдигналъ мечь, да му разсѣче главѫ-тѫ; въ сѫщо то время му дошьлъ на помощь единъ Македонскый полководецъ именомъ *Клитъ*, кой-то отсѣкълъ рѫкѫ-тѫ на единіа Персіянецъ съ сабѭ-тѫ си, а Александръ убилъ другыя непріятель. Въ това сраженіе Македонци-тѣ сьвршенно разбили Персидскѫ-тѫ войскѫ.
333 Въ слѣдующѭ-тѫ годинѫ излѣзналъ самъ Персидскый царь Дарій Кодоманъ противъ Александра съ многочисленнѫ войскѫ, кого-то провождалъ всичкый неговъ дворъ и негово-то домочядіе. Но и тоя пѫть при градъ *Исса*, Македоняне-тѣ останали побѣдители, и заробили майкѫ-тѫ, женѫ-тѫ и дѣца-та на Персидскыя царь; а Дарій едва ся избавилъ.

Изъ малѫ Азіѭ Александръ отишьлъ съ своѭ-тѫ войскѫ прѣзъ Сиріѭ въ Финикіѭ. Тамъ му ся всичкы-тѣ градища изведнѫждъ предали; само градъ Тиръ му ся не предавалъ. За да бы освоили града съ приступъ (юришъ), Александръ заповѣдалъ да ся по

строи мостъ на острова, на кого-то лежялъ Тиръ, а послѣ поставилъ противъ непріятеля флотѫ-тѫ, коя-то была проводена изъ Грьцкы-тѣ приморскы градове. Много трудове станала постройка-та на моста, зачто-то Тиряне-тѣ препятствували на работѫ-тѫ, и непрестанно тревожили Македоняне-тѣ; но най-послѣ слѣдъ осмомѣсячно обсажденіе Александръ завоевалъ Тиръ, разрушилъ го и убилъ по-гомѣмѫ-тѫ чясть отъ жители-тѣ. преди р. хр. 332

Евреи-тѣ бывши подданници Персидскаго царя, кой-то былъ непріятель Александровъ, боялися отъ Александра. Зато, кога-то ся Александръ приближилъ до Іерусалимъ, мнозина отъ първенци-тѣ еврейскы наедно съ первосвященника си излѣзнали му на срѣщѫ, и съ почесть го пріяли. А Александръ хваналъ первосвященника за рѫкѫ, и влѣзналъ съ него въ храма, гдѣ-то принелъ богу жертвѫ и прочелъ съ вниманіе онова что былъ предсказалъ за него единъ отъ еврейскы-тѣ пророци. 332

Отъ Іерусалимъ Александръ отишьлъ съ войскѫ-тѫ си въ Египетъ, и освоилъ тѫѭ странѫ безъ никакъвъ трудъ, направилъ тамо близо до Средиземно море, новъ градъ, и наименувалъ го по свое имя, *Александрія.* Тоя градъ още въ начало ся прославилъ съ търговіѭ-тѫ. Тамо привозвали за продаванье различны стокы изъ различны страны отъ Европѫ и Азіѭ.

Въ Африкѫ Александръ за да умножи войскѫ-тѫ си, събралъ новы войници, и отишьлъ прѣзъ Палестинѫ въ Персіѭ. Въ старѫ Ассиріѭ, той треты пѫтъ близо до р. Тигръ (между градове *Гавгамелея* и *Арбелея*) побѣдилъ Дарія и освоилъ три-тѣ столици на Персидско-то царство: *Вавилонъ*, *Суза* и *Персеполисъ*, гдѣ-то намѣрилъ неброено богатство.

Дарій побѣгналъ отъ Македоняне-тѣ, а Александръ искалъ да го гони, и така завелъ войскѫ-тѫ си

въ еднѫ голѣмѫ песочливѫ пустынѭ, гдѣ-то нѣмало водѫ. Македоняне-тѣ пѫтували много время, но найпослѣ изгубили силы. Тамъ единъ войникъ намѣрилъ малко водѫ, коѭ-то и поднелъ въ каскѫ-тѫ си своему царю. Но Александръ, примѣтивши че войници-тѣ не сѫ по-малко жедовали, рѣклъ имъ: „като нѣма водѫ за васъ то и азъ нещѫ да пiѭ", и излѣлъ водѫ-тѫ на землѭ-тѫ. Тыя речи толко распалили войници-тѣ, что-то извыкали: „води ны още напрѣдъ; мы несме жѣдни. Съ такъвъ царь, какъ-то си ты, мы ся не боимъ и отъ смрьть."

Тоя походъ не былъ легкъ, зачто-то Македоняне-тѣ имали да ся борятъ въ Персiѭ не само съ храбры-тѣ планинцы, кои-то были народъ не покоренъ; но и съ природѫ-тѫ. Много пѫти имъ ся случвало да преминуватъ или презъ быстры рѣкы, или презъ твърды планины, или да пѫтуватъ презъ широкы пустыны. Царь-тъ всегда прѣдвождалъ войскѫ-тѫ си, и не боялъ ся отъ никаквы опасности. Заради това и войска-та му не изгубвала надеждѫ. Въ 4. годины Александръ освоилъ всичкѫ Персiѭ, и станалъ нейнъ царь, вмѣсто Дарiя, кого-то тогава убилъ единъ отъ неговы-тѣ Сатрапы.

Александру ся толко допаднала война-та что-то изъ Персiѭ, отишьлъ още по-нататъкъ на въстокъ, въ Индiѭ. Той преминалъ презъ рѣкѫ Индъ, разбилъ силнѫ-тѫ войскѫ Индiйскѫ, заробилъ храбраго Индiйскаго царя *Пора*, и искалъ да иде още по на далеко; но тогава войници-тѣ му начнали да ся оплакуватъ, че тоя походъ нема да ся свръшы, и казали, че нещѫтъ вече да ся бiѭтъ. Александръ начналъ да гы съвѣвѣтува и ободрява; но всуе; тiи непреставали отъ роптанье-то, и нещяли да идѫтъ напрѣдъ. Така ся свръшилъ Индiйскый-тъ походъ, и Александръ проводилъ еднѫ чясть отъ войскѫ-тѫ си въ Персiѭ, а самъ съ другѫ-тѫ чясть отишьлъ въ Вавилонъ по сухо.

Какъ начналъ Александръ въ Македоніѭ свое-то царствованіе? Колко войскѫ ималъ той? Гдѣ отишьлъ той най-напрѣдъ въ походъ? Какво му ся приключило въ прьво-то сраженіе съ Персы-тѣ? Кой му избавилъ живота? Кой останалъ побѣдитель въ това сраженіе? Александръ коѭ часть Азійскѫ завоевалъ послѣ? Кой излѣзналъ въ слѣдующыѭ-тѫ годинѫ противъ Александра? Гдѣ станало сраженіе-то Александрово съ Дарія? Какъ ся свръшило това сраженіе? Послѣ коѭ землѭ освоилъ Александръ? Кой градъ въ Финникіѭ не ся покорилъ Александру, и какъ го той послѣ освоилъ? Какъ посрѣщнали Евреи-тѣ Александра и какъ гы той пріялъ? Гдѣ отишьлъ той изъ Ерусалимъ? Какъвъ градъ направилъ Александръ въ Египетъ и съ какво ся прославилъ тоя градъ? Гдѣ отишьлъ Александръ съ войскѫ-тѫ си изъ Египетъ? Гдѣ станало второ сраженіе между Александра и Дарія, и какъ ся то свръшило? Гдѣ отишли Македоняне-тѣ въ тоя походъ? Какъвъ имъ былъ походъ-тъ въ Персіѭ? Съ какво задобилъ Александръ любовь-тѫ на своѭ-тѫ войскѫ? Какъ ся свръшилъ тоя походъ? Послѣ гдѣ отишьлъ Александръ? Какъ ся свръшилъ неговый походъ въ Индіѭ? Гдѣ проводилъ Александръ еднѫ часть отъ войскѫ-тѫ си изъ Индіѭ? Гдѣ отишьлъ той самъ съ останалѫ-тѫ войскѫ?

---

30. Царство Александра великаго и негово раздробленіе.

Александръ въ 10. год. завоевалъ Грьціѭ, Египетъ и всичкы-тѣ страны въ Азіѭ, кои-то съставлявали Персидско-то царство отъ Средиземно море до рѣкѫ Индъ. Отъ всичкы тыя страны, той искалъ да направи едно господарство, а за столицѫ неговѫ мыслилъ да назначи Вавилонъ. Да бы ся покорени-тѣ нему народи сдружили по между си, Александръ искалъ да привыкне Грьци-тѣ и Македоняне-тѣ на Персидскы животъ, Персидскы нравы и обычяи; а

млади-тѣ Перси заповѣдалъ да ся въспитватъ по Грьцкы. Даже и при своя дворъ той в'велъ Персидскы обычаи, и, окруживши себе съ Персидскы велможи, живѣялъ въ Вавилонъ пищно и раскошно.

Така жители-тѣ Азійскы пріяли отъ Грьци-тѣ различны искуства и наукы; а Европейци-тѣ ся запознали съ живота на Азійскы-тѣ народы. Отъ тогава у всичкы-тѣ завоеваны отъ Александра земли, особено въ Египетъ, Сирія, Палестинѫ, Финикія и въ другы мѣста начнали да говорятъ Грьцкы.

По окончяніе-то на войны-тѣ Александръ искалъ да в'веде порядъкъ въ всичкы-тѣ чясти на своe-то обширно господарство, но въ това неможялъ да успѣе, зачто-то наскоро, послѣ свое-то възвращеніе изъ Индіѭ, ся разболѣлъ въ Вавилонъ и умрѣлъ на 33-та годинѫ отъ рожденіе-то си.

Александръ царувалъ само 12 год; но въ тыя 12 год. той ся прославилъ въ Европѫ, Азіѭ и Африкѫ повече отъ Кыра и другы прочюты царье, кои-то сѫ живѣяли преди него: заради това му и дали имя *великый*.

Александръ великый ималъ само единъ малолѣтный сынъ, и понеже той неможялъ да управлява царство-то, Александръ още прѣдъ своѭ-тѫ смрьть назначилъ подиръ него да изберѫтъ за управителя на господарство-то едного най-достойнаго отъ неговы-тѣ подданници. А отъ това станали прѣнія по между полководци-тѣ. Всякый отъ тѣхъ мислилъ че не е по-доленъ отъ другы-тѣ. Отъ прѣнія-та произлѣзли по между полководцы-тѣ войны, кои-то ся продължявали 22 год. Въ время-то на тыя войны погынали всичны-тѣ Александрови роднини и полководци негови, най-послѣ, подирѣ сраженіе-то при градъ *Ипсѫ*, въ малѫ Азіѭ, раздѣлили по между си всичкы-тѣ завоеваны отъ тѣхъ страны на нѣколко господарства, отъ кои-то были главны: *Египетско-то*,

кое-то ся паднало полководцу *Птоломею*, *Сирійско-то*, кое-то завземало еднѫ голѣмѫ чясть отъ владѣнія-та Азійскы; и то ся наименовало царство *Селевкыдово*, отъ имя полководца *Селевка*, и *Македонско-то* (т. е. Македонія съ Грьціѭ). Освѣнъ тыя главны господарства въ Азіѭ ся съставили още нѣколко малкы отдѣлни владѣнія: *Пергамъ*, *Витинія*, *Арменія*, *Партія*, *Бактрія* и другы. Іудея принадлежяла Сиріи; но Египетскы-тѣ царове нѣколко пѫти искали да ѭ завладѣѭтъ; а найпослѣ ся тя отдѣлила отъ Сиріѭ и съставила независимо господарство. — Въ всичкы-тѣ тыя господарства, особено въ Македоніѭ, непрестанно е имало междуособна война, коя-то ся продължявала доклѣ гы покорили Римляне-тѣ, за кои-то ны щемъ начнемъ сега да говоримъ.

преди р. хр.

176

Отъ кои страны ся състояло Александрово-то царство? Кой градъ искалъ да назначи Александръ за столицѫ на свое-то господарство? Съ какво искалъ той да здружи покорены-тѣ народы? Какъ живѣялъ Александръ въ Вавилонъ? Кога и на колко год. умрѣлъ Александръ? Каквѫ ползѫ принесли на народы-тѣ Александровы-тѣ завоеванія? Какъвъ языкъ начнали да говорятъ въ страны-тѣ, кои-то освоилъ Александръ? Колко годины царувалъ Александръ? Зачто го нарѣкли великый? Кого опредѣлилъ Александръ послѣ себе за управителя на господарство-то? Что произлѣзло отъ това? Колко годины ся продължавала война-та между полководцы-тѣ Александровы и какъ ся свършила? Кои были главны отъ господарства-та, на кои-то ся раздѣлила Александрова-та монархія? Освѣнъ тѣхъ каквы другы господарства ся съставили въ Азіѭ? Кому принадлежала тогава Іудея и кога станала тя отдѣлно господарство? Кой най-послѣ завладѣлъ всичкы-тѣ господарства, кои-то былъ завоевалъ Александръ?

РИМСКА ИСТОРІЯ.

Вступленіе.

31. Стара Италія и нейни жители.

Мнозина, кои-то сѫ ходили по голѣмы-тѣ градища, какво-то Цариградъ, Смирна, Петроградъ и по другы Европейскы градове, виждали сѫ Италіянци-тѣ. Тіи ся различаватъ отъ другы-тѣ народы съ това, че повече-то отъ нихъ обычно работятъ и продаватъ различны штатуи и фигуры. Прадѣди-тѣ на Италіянци-тѣ наричялися *Римляни* и были най-силны и най-славны отъ всичкы-тѣ древны народы. Отечество-то на Италіянци-тѣ е — *Италія*, коя-то лежи на югъ въ Европѫ и дльго ся простира въ Средиземно море. Италія, какъ-то и Грьція, е полуостровъ. Тя ся отдѣлява отъ Грьціѭ съ Адріатическо море, кое-то е заливъ отъ Средиземно море.

Италія е една отъ най-хубавы-тѣ страны въ Европѫ. Тя е като прекрасна градина, въ коѭ-то, по между планины-тѣ лежятъ живописны долины и на отворенъ воздухъ растѫтъ най-добры-тѣ плодове, какво-то: лозя, портокалы, лимоны, смокыны и. д. п. Апенинскы-тѣ горы ся простиратъ презъ срѣдѫ-тѫ на всичкѫ Италіѭ, отъ сѣверъ камъ югъ, и раздѣляватъ ѭ на двѣ части.

Но всичка Италія испрьво не принадлежяла на Римляне-тѣ. Въ неѭ живѣли различны народи, по имя: *Етрусци*, *Умбри*, *Латини*, *Самнитяни*, *Сабиняни*, и другы. Тыя народи произлѣзли отъ Грьцкы-тѣ а нѣкои и отъ Шпаніольскы-тѣ преселници и отличявали ся единъ отъ другаго по языка и обычяи-тѣ. Етрусци-тѣ, Грьцкы-тѣ преселенци, завзели най-напрѣдъ западнѭ-тѫ часть отъ сѣверѫ и срѣднѭ Италіѭ. Въсточно отъ тѣхъ по-край Адріатическо море живѣяли Умбри-тѣ, а Латини-тѣ ся състояли изъ разны поколѣнія и живѣли южно отъ Етрусцы-тѣ;

Сабиняни-тѣ и Самнитяни-тѣ (*Келти-тѣ* изъ Шпаніѭ) заселилися по планины-тѣ въсточно отъ Латины-тѣ; а южна Италія принадлежяла на Грьцкы-тѣ поселенцы.

Испрьво Римляне ся наричяли само жители-тѣ, кои-то сѫ живѣли въ градъ Римъ, кой-то е былъ построенъ въ Латинскы-тѣ страны, на рѣкѫ Тибръ, въ средниѭ Италіѭ. Тіи были народъ силенъ и войнственъ. Кога-то отивали на войнѫ, Римляне-тѣ смѣло ударяли на непріятели-тѣ и никакъ неотстѫпвали отъ сраженіе-то. Най-напрѣдъ тіи покорили ближны-тѣ народы въ срѣдниѭ Италіѭ; послѣ трьгнали напрѣдъ на сѣверъ и югъ, и въ 500 год. освоили всичкѫ Италіѭ. Щастіе-то гы подканило да начнатъ войнѫ съ жители-тѣ отъ островъ Сициліѭ и съ различны другы страны въ Европѫ, Африкѫ и Азіѭ. Така, что-то тіи малко по-малко освоили всичкы-тѣ извѣстны тогава страны.

Въ мирно время Римляне-тѣ най-много ся занимавали съ земледѣліе, и това заниманіе толко имъ ся допаднало, что-то и прьвы-тѣ лица н. п. Римскы-тѣ полководци сами орали землѭ-тѫ.

Римляне-тѣ пріяли вѣрѫ-тѫ (религіѭ-тѫ) отъ Грьцы-тѣ; за това тіи ся кланяли на много отъ Грьцкы-тѣ богове и богыни. Главны Римскы богове были — *Юпитеръ* и *Марсъ*. Римляне-тѣ нѣмали оракули; но тѣмъ жреци-тѣ прѣдсказвали по летенье-то на птици-тѣ, по внѫтрешность-тѫ на животны-тѣ, и по кокошкы-тѣ какъ клѫцали зьрна-та. Тыя жрьци ся наричяли *Авгури*.

Римляне-тѣ, какъ-то и Грьци-тѣ, имали публичны игры, като трьчанье пеши, на конѣ и въ колесници, боренье и театръ.

Отъ само-то начяло Римляне-тѣ имали царове; послѣ станало въ Римъ республика, а най-послѣ имперія

Кои были прадѣди-тѣ на сегашны-тѣ Италіяны? Гдѣ лежи Италія? Каква е тя? Отъ начяло всичка-та Италія ли принадлежяла на Римляне-тѣ? Какви народи живѣяли въ неѭ? Отъ гдѣ дошли тіи въ Италіѭ? Гдѣ живѣли въ старо время Етрусци-тѣ, Умбри-тѣ, Латини-тѣ, Сабиняни-тѣ и Самнитяни-тѣ? Южна Италія кому принадлежяла въ старо время? Най-напрѣдъ кои ся наричяли Римляни? Въ коѭ странѫ былъ Римъ? Какви были Римляне-тѣ? Най-напрѣдъ кои народи покорили тіи? Гдѣ отишли послѣ? Въ колко годины освоили Италіѭ? Съ кого начнали по-послѣ войнѫ? Съ какво ся занимавали Римляне-тѣ въ мирно время? Римляне-тѣ отъ кого пріяли вѣрѫ-тѫ? Кои были главни богове на Римляне-тѣ? Кого наричяли Римляне-тѣ Авгури и какъ гадали тіи? Каквы игры имали Римляне-тѣ? Кой управлявалъ най-напрѣдъ въ Римъ? Какво станало послѣ въ Римъ.

ПЕРІОДЪ ПЪРВЫЙ. РИМЪ ПРИ ЦАРОВЕ-ТѢ.

32. Основаніе Рима и царове въ него.

Въ странѫ-тѫ Латинскѫ по приказваніе-то, имало въ старо время градъ *Альбалонга*, въ кого-то царувалъ *Нумиторъ*. Нумиторъ имал лошъ братъ — *Амулія*, кой-то испѫдилъ Нумитора и станалъ царь. Освѣнъ това той заповѣдалъ да убіѭтъ сына Нумиторова, пакъ, като ся научилъ, че дъщеря Нумиторова родила близнецы, заповѣдалъ да гы хвърлятъ въ рѣкѫ Тибръ; дѣца-та не потѫнали въ рѣкѫ-тѫ, но гы намѣрилъ на брѣга единъ пастырь, кой то гы взялъ при себе, въспиталъ гы и наименувалъ гы *Ромулъ* и *Ремъ*. Кога-то тіи порасnали, пастырь-тъ начналъ да имъ расказва, кои сѫ тіи и гдѣ гы е той намѣрилъ. Тогава тіи разумѣли, че сѫ царскы дѣца и какъ е съ тѣхъ и съ дѣда имъ постѫпилъ жесто-

кый Амулій. Тіи събрали всичкы-тѣ ближны пастыри, преди
свои-тѣ другары, и разказавши имъ своѭ-тѫ Исто- р. хр.
рїѫ, отишли съ тѣхъ въ Альбалоніѭ и убили Амулія,
а на негово мѣсто поставили за царя дѣда си. Нумиторъ имъ ся обрѣкьлъ, че ще всичко съ радость да испълни, что му само тіи заискатъ. Ромулъ и Ремъ молили дѣда си да имъ помогне, да направятъ градъ при рѣкѫ Тибръ, тамъ гдѣ-то гы е намѣрилъ пастырь-тъ. Царь-тъ охотно испълнилъ желаніе-то имъ, и далъ имъ работницы, кои-то направили на
Тибръ много кѫщи отъ прьсть и покрыли гы съ 753
сламѫ. И така Ромулъ и Ремъ основали новъ градъ, и кога-то ся той населилъ, два-та брата начнали да ся каратъ, какъ да го наименуватъ и кой отъ тѣхъ да бѫде царь въ него. И така въ това каранье Ромулъ убилъ брата си, и наименувалъ града *Римъ* (Roma) и воцарился.

Ромулъ съставилъ стражѭ за царскы тѣлохранители отъ най-добры-тѣ войници, а отъ най-добры-тѣ граждане т. е. отъ жители-тѣ Римскы, кои-то были по-стары, по-умны и по-искусны отъ другы-тѣ, Ромулъ избралъ за съвѣтници, за да ся старажтъ за ползѫ-тѫ народнѫ. Тѣхъ именували *Сенатори*, а събраніе-то, въ кое-то ся тіи съвѣтували по между си наименували, *Сенатъ*. Той Римскый сенатъ ся състоялъ отъ нѣколко стотины человѣци, и издавалъ на едно съ царя законы, обявлявалъ войнѫ и заключавалъ миръ, Сенаторы-тѣ наричяли и *отци* народни (по Латинскы т. е. на Римскый языкъ — patres). Всичкы-тѣ дѣца и тѣхны-тѣ потомци были дворяни и наричялися *Патриціи*, т. е. потомци на отцы-тѣ си, а другы-тѣ жители Римскы были наречени *Плебеи*. Така станали отъ всичкы-тѣ жители Римскы два класа человѣци: *Патриціи*, дворяни, и *плебеи* простъ народъ. Послѣ станали плебеи и жители-тѣ отъ завоюваны-тѣ страны, а тѣхны-тѣ владѣнія были предадени на патриціи-тѣ.

преди р. хр. За да бы умножилъ число-то на свои-тѣ подданници, Ромулъ обявилъ, че всичкы-тѣ бѣжянци, кои-то нигдѣ не трьпѣли, могѫтъ да ся преселятъ въ Римъ. Тогава ся събрали въ Римъ много мѫжье; обаче нѣмали жены. За това Ромулъ молилъ ближны-тѣ господарства, да имъ проводятъ въ Римъ момы; но, като ся не испълнили неговы-тѣ молбы, измыслилъ слѣдующѫ-тѫ хытрость. Той опредѣлилъ въ Римъ народенъ праздникъ, на кого-то повыкалъ жители-тѣ отъ съсѣдны-тѣ градове. На тоя праздникъ ся събралъ много народъ, а особено Сабиняне-тѣ дошли съ жены-тѣ и дщери-тѣ си. Кога-то ся начнали народны-тѣ игры, на кои-то всичкы-тѣ гледали, Римскы-тѣ юноши ся отведнѫждъ хвьрлили въ народа, и уловилъ всякый по еднѫ дѣвойкѫ и завели гы въ хыжи-тѣ си. Уплашени-тѣ родители на девойкы-тѣ побѣгнали у дома си и договорилися да отмастятъ на Римляне-тѣ.

И така грабнати-тѣ Сабинянкы станали жены на Римляне-тѣ и до толко ся сдружили съ тѣхъ, что-то, като дошла Сабинска-та войска противъ Римляне-тѣ, тіи отишли въ войскѫ-тѫ и молили бащы-тѣ и братія-та си да пожалятъ тѣхны-тѣ мѫжье. Сабиняне-тѣ не само 'что ся помирили съ Римляне-тѣ, но още ся и съединили съ тѣхъ, а съ своя царь ся договорили да ся преселятъ близо Римъ на ближныя *капитолійскый* холмъ. Послѣ множина отъ Етрусци-тѣ ся заселили близо до Римляне-тѣ на третій холмъ, и тыя три колоніи: Римска, Сабинска и Етруска съставляли единъ народъ Римскый. Подиръ шесть годины отъ какъ ся преселили Сабиняне-тѣ при Римляне-тѣ, Ромулъ убилъ Сабинскыя царь, и станалъ царь и на два-та народа, но наскоро подирѣ това и него убили, какво-то ся говори, Сенаторе-тѣ, кои-то и разгласили че Марсъ взялъ Ромула на небо-то.

Подиръ смрьть-тѫ Ромуловѫ, Римляне-тѣ избра-
715 ли за царь Сабинянина *Нума Помпилія*, человѣка

умна, кротка и добра. Нума Помпилій ся грыжилъ да научи Римляне-тѣ да живѣѭтъ мирно и порядочно, и като построилъ храмъ богу *Янусу*, искалъ да служи народъ-тъ усьрдно на свои-тѣ богове, за кое-то имъ той говорилъ: „че трѣбува да ся боимъ отъ богове-тѣ, зачто-то тіи виждатъ всичкы-тѣ дѣла человѣческы, пакъ за добры-тѣ обхожденія награждаватъ а за злы-тѣ наказуватъ. „Помнете това и служѣте усьрдно на богове-тѣ говорилъ той народу; ако ли не почитате богове-тѣ и живѣете лошяво, богове-тѣ ще да проводятъ на васъ войны, болести и несчястія; и неще имате въ ничто успѣхъ и счястіе.“ Римляне-тѣ послушали съвѣты-тѣ на Нума Помпилія, и до гдѣ живѣялъ той, и тіи живѣяли въ дружелюбіе и съгласіе съ другы-тѣ съсѣдны народы и были счястливы. преди р. хр.

Но при слѣдующыя царь, Римляне-тѣ начнали войнѫ съ свои-тѣ близны съсѣды, *Албанци*, сир. жители-тѣ отъ Албалонга. Тіи побѣдители Албанцы-тѣ, проводили заробены-тѣ въ Римъ, а Албалонга разрушили. А при слѣдующы-тѣ царове, Римляне-тѣ покорили оіще нѣколко съсѣдны градове, въ страны-тѣ на Сабиняне-тѣ, Етрусци-тѣ и Латине-тѣ, а жители-тѣ имъ заселили въ Римъ.

И така въ Римъ ся събралъ много народъ и градъ-тъ ся все повече и повече разширявалъ. Когато царувалъ шестый царь — *Сервій Туллій*, като начнали да изчисляватъ народа намѣрили, че само за войскѫ достойны человѣци, имало до 80.000. Да 578
бы ся по-лесно управляло въ такъвъ голѣмъ градъ, Сервій Туллій раздѣлилъ всичкы-тѣ Римляне спорядъ тѣхно-то състояніе, на 5 класа. Въ првый класъ были най-богати-тѣ граждани, а въ послѣдный най-сиромаси-тѣ. Всякый класъ, освѣнъ послѣдныя, былъ длъженъ да дава на господарство-то данъкъ, войскѫ и да ѭ храни. Богати-тѣ граждани были длъжни да плащатъ повече, а другы-тѣ по-малко. Заради това

преди р. хр. богати-тѣ имали и по-голѣмѫ власть; а послѣдный класъ, кой-то неплащалъ нищо, нѣмалъ никаквѫ власть въ господарство-то.

На патриціи-тѣ не ся допаднало това раздѣленіе народно, зато и не были задоволни съ Сервія. Неговъ зятъ *Тарквиный гордый*, кому-то ся искало да стане царь, единъ пѫть, като примѣтилъ това, събралъ свои-тѣ другары въ сената, и сѣдналъ на царскыя прѣстолъ. Сервій веднага дошялъ въ собраніе-то и искалъ да хвърли Тарквинія отъ престола; но Тарквиній бутналъ царя отъ высокѫ-тѫ лѣствицѫ на сената и заповѣдалъ да убіѭтъ несчястнаго царя на улицѫ-тѫ.

534 Другари-тѣ на Тарквинія гордый признали го за царь; но той ималъ много непріятели, а най-много отъ Сенаторы-тѣ, кои-то го ненавиждали за неговѫ-тѫ гордость и жестокость. Тарквиній знаялъ това, и боялъ ся отъ свои-тѣ непріятели. Зато събралъ иностраннѫ стражѫ, коя-то на всякаде ходила съ него. Да бы ималъ народъ-тъ въ какво да провожда время, Тарквиній го принудилъ да ся занимава съ различны строенія. И така при Тарквинія ся направилъ близо Рима, огромныя храмъ Юпитеровъ и крѣпость, коѭ-то сѫ наименували *капитоліумъ*.

Жестокости-тѣ Тарквиніевы, съ кои-то наказувалъ и ограблявалъ сенаторы-тѣ, а наедно съ синове-тѣ си, постѫпвалъ неправедно съ мирны-тѣ граждани, вооружили противъ него всичкы-тѣ Римляны, патриціи и плебеи. И най-послѣ испѫдили Тарквинія изъ Римъ съ всичко-то негово домочядіе.

Кой, гдѣ и кога основалъ Римъ? Каквы были Ромулъ и Ремъ? Гдѣ царувалъ Нумиторъ? Кой былъ Амулій? Какво постѫпилъ той съ свои-тѣ роднины? Гдѣ заповѣдалъ Амулій да удаватъ Ромула и Рема? Кой гы избавилъ? Какъ отмѫстили тіи Амулію кога-то пораснали? Какво

добро нѣщо сторилъ Нумиторъ за това? Кой станалъ Римскый царь, кога направили тоя градъ? Какво войско събралъ Ромулъ въ Римъ? Кои были сенатори въ Римъ? Каква власть имали тіи? На колко класа раздѣлилъ Ромулъ Римляне-тѣ и какъ ся тіи именували? Кои были патриціи и плебеи? Какъ умножилъ Ромулъ жители-тѣ въ Римъ? Какъ добили Римляне-тѣ за себе жены? Какъ ся примирили Сабиняне-тѣ съ Римляне-тѣ? На кой холмъ ся поселили Сабиняне-тѣ? Какъвъ другый народъ ся още съединилъ съ тѣхъ? Какъ умрѣлъ Ромулъ? Послѣ негова-та смрьть кого избрали за царь? Какъвъ былъ Нума Помпилій? На какво желалъ да научи Римляне-тѣ? Какъ ся умножило число-то на Римляне-тѣ при слѣдующы-тѣ царіе? Какъвъ храмъ построилъ той въ Римъ? Кой былъ шестый царь въ Римъ? Колко человѣци ся показали въ Римъ при него достойны за войска? Какъ раздѣлилъ Сервій Туллій Римскый народъ? Кои принадлежили въ пръвый, а кои въ послѣдный класъ? Кои въ 5-тѣхъ класа плащали данькъ? Кой отъ Римляне-тѣ ималъ по-голѣма, а кой помалка власть въ господарство-то? Какъ умрѣлъ Сервій? Кой и зачто заповѣдалъ да го убіятъ? Кой и какъвъ былъ новый царь? Какъ ся обхождалъ Тарквиній Гордый съ свои-тѣ подданици? Какво и зачто той събралъ стража за себе? Какъвъ храмъ и крѣпость ся направили въ негово-то царствованіе близо Римъ? Съ какво отчуждилъ Тарквиній Римляне-тѣ противъ себе? Какъ му отмъстили Римляне-тѣ?

ПЕРІОДЪ ВТОРЫЙ. РИМСКА РЕСПУБЛИКА (500—30 ГОД. ПРЕДЪ Р. Х.)

33. Войны Римскы съ Етрусци-тѣ и Латины-тѣ. Орацій Коклесъ. Муцій Сцевола.

Тарквиный Гордый былъ послѣдній царь Римскы. Кога-то го испъдили, въ Римъ станала респу-

преди р. хр. 509 блика. Тогава начнали всякож годинж да избиратъ отъ патриціи-тѣ по два человѣка, кои-то управлявали народа, и командували войскж-тж. Тыя управители наричяли *консули* и уважявали гы като царове, доклѣ были въ това званіе. Но тіи нѣмали пълнж царскж властъ; и. п тіи неможяли сами да правятъ новы законы за народа; нити да начинатъ нити да прекращаватъ войны. Това принадлежяло само сенату.

По между това озлобленый Тарквиный отишьлъ на сѣверъ при едного отъ Етрускы-тѣ царове — *Порсенія*, и наговорилъ го да начне войнж съ Римляне-тѣ. Порсеній ся приближявалъ до дрьвеныя мостъ на Тибръ, и щѣлъ да мине презъ него въ Римъ. Римска-та войска не могла да задрьжи непріятеля, но побѣгнала въ Римъ. Тогава единъ юнакъ Римскый — *Ораціи Коклесъ* станалъ при края на моста и начналъ да отбива непріятелскж-тж войскж, а пакъ на другж-тж странж разваляли Римляне-тѣ моста, за да не бы могълъ непріятель-тъ да мине презъ него. Като развалили моста, Коклесъ ся хвърлилъ въ рѣкж-тж и преплувалъ на другж-тж странж.

Другый Римскый юнакъ *Муцій Сцевола*, щѣлъ да убіе Порсена, кога-то ся Етрусци-тѣ расположили въ лагеръ предъ Римъ и начнали да го обсаждаватъ, Муцій ся преоблѣклъ въ Етруско солдатско облекло, и отишьлъ въ непріятелскыя лагеръ. Тамъ, наедно съ другы-тѣ солдаты, влѣзналъ той въ царскыя шяторъ, гдѣ-то седѣлъ царь-тъ съ единъ чиновникъ, кои-то были почти еднако облечени. Муцій помыслилъ че чиновникъ-тъ е царь, и убилъ го; а като го уловили и начнали да го испытуватъ, кой е, и зачто убилъ чиновника, той отговорилъ: Азъ „съмъ Римскый гражданинъ; имя ми е Муцій. Азъ искахъ да убіж тебе о царю Порсене, нашій непріятелю! но знай, че въ Римъ има много такыва млады человѣци, кои-то желажтъ твож-тж смрьтъ. Всякый часъ

тя чака убіецъ.“ Царь-тъ сърдито извыкалъ, трѣбува веднага да ся изгори Муцiя, ако му некаже, кои сѫ неговы-тѣ съзаклѣтници. Муцiй ся приближилъ до жертвенника, турналъ деснѫ-тѫ си рѫкѫ на огѫня и спокойно отговорилъ царю: „Погледни, какво мы Римляне малко оценяваме живота си.“ Царь-тъ ся удивилъ на мѫжество-то Муцiево, опростилъ му, и позволилъ му да ся върне въ Римъ. Но хытрый Муцiй му рѣклъ: „не мысли че ще да можешъ да ся избавишъ. Такыва какъвъ-то съмь азъ, има въ Римъ 300 человѣци; ако тя не убiе единъ, то навѣрно другый нещe да тя остави.“ Порсенъ ся уплашилъ отъ мѫжественны-тѣ Римляне и удалился.

Тогава Тарквинiй наговорилъ Латине-тѣ да начнатъ войнѫ съ Римъ, но Римляне-тѣ, като избрали *диктатора* (повелителя) т. е. главнокомандующаго съ царскѫ власть, побѣдили Латине-тѣ. Отъ тогава въ Римъ всегда, въ опасно время, избирали сѫ на 6 мѣсяцы диктатора.

Кой управлявалъ въ Римъ, като испѫдили Тарквинiя? Кога станало въ Римъ республика? Каквѫ власть имали консули-тѣ? Гдѣ отишьлъ Тарквинiй и кого подговорилъ да начне войнѫ съ Римляне-тѣ? Какво направили Римляне-тѣ, та Порсена немогълъ да влезне въ Римъ? Кой и какъ ся тогава отличилъ? Какъ искалъ Порсенна да освои Римъ? Кой ся отъ Римляне-тѣ прославилъ въ това обсажденiе? Что направилъ Муцiй Сцевола? Кого убилъ той тамъ? Какво отговорилъ той царю, като го уловили? Какво дѣйствiе причинило това Порсенну? Кого подговорилъ Тарквинiй послѣ противъ Римляне-тѣ? Кого избрали тогава Римляне-тѣ за главный началникъ на своѭ-тѫ войскѫ? Каквѫ власть имал диктаторъ-тъ? На колко время и кога избирали диктатора?

преди р. хр. 34. Распра между Патриціи-тѣ и плебеи-тѣ. Трибуни. Децемвири.

Мнозина отъ Римляне-тѣ, а особено плебеи-тѣ пострадали отъ чисты-тѣ войны. А при това и патриціи-тѣ начнали да притѣсняватъ простыя народъ. Тіи, н. п. получявали всичкыя добывъ отъ господарственны-тѣ полета, отъ кое-то ся и обогатили. А плебеи-тѣ малко доходъ имали; при това да бы събрали пары за войнѫ принуждени сѫ были да продаватъ свои-тѣ поля. На мнозина сѫ оставали полета-та не обработани въ военно время. Отъ това плебеи-тѣ осиромашяли и принуждени сѫ были да заиматъ пары отъ патриціи-тѣ, кои-то ся обхождали жестоко съ свои-тѣ длъжници.

Съ тыя обхожденія патриціи-тѣ ожесточили плебеи-тѣ противъ себе. Най-послѣ всички-тѣ плебеи ся зговорили да побѣгнѫтъ изъ Римъ. Нѣколко часове вънъ отъ Римъ имало една планина, коя-то наричяли *священна*. Тамъ ся събрали всичкы-тѣ плебеи, за да построятъ за себе градъ. Тогава ся породили въ Римъ безпорядъци, и сенатъ-тъ былъ принужденъ да проводи чиновници при плебеи-тѣ, за да ся сговорятъ. Чиновницы-тѣ, кои-то были проводени, обявили, че народъ-тъ и патриціи-тѣ не могѫтъ да живѣѭтъ единъ безъ другы, и казали, че плебеи-тѣ ако ся върнатъ въ Римъ, ще да имъ ся опростятъ всичкы-тѣ длъгове, че сенатъ-тъ позволява на плебеи-тѣ да изbeратъ свои-тѣ чиновници, *трибуни*, кои-то да недаватъ на патриціи-тѣ да гы угнѣтяватъ. Така ся плебеи-тѣ съгласили да ся вър-
493 натъ въ Римъ, и опредѣлили за своѭ защитѫ два трибуна. Послѣ начнали да избиратъ по пять, а най-послѣ по десять трибуны. Кога-то ся сенатори-тѣ събирали въ съвѣтъ, народни-тѣ трибуни седѣли предъ врата-та на сената и слушали тѣхны-тѣ мнѣ-

нія. Кога-то виждали трибуни-тѣ, че нѣкое мнѣніе сенаторско, може да принесе тщетѫ народу выкали въ залѫ-тѫ: veto, възбранявамъ, т. е. не ся съглашявамъ съ васъ, и такова мнѣніе не ся пріимало. преди р. хр.

На мнозина отъ патриціи-тѣ не ся допадало за тѫѭ власть плебейскѫ, и трудилися да укынѫтъ трибуны-тѣ. Най-много ся патрицій *Коріоланъ* трудилъ да угнѣтява народа. Въ едно гладно время, като донели брашно отъ островъ Сициліѭ, Коріоланъ прѣдложилъ въ сената, да не даватъ на плебеи-тѣ брашно до тогава, до гдѣ не ся отрѣкѫтъ отъ трибуны-тѣ. Народъ-тъ повыкалъ Коріолана на публичный народный испытъ, а послѣ го за всегда испѫдили изъ Римъ. Коріоланъ побѣгналъ на югъ при Волсци-тѣ и подговорилъ гы да начнѫтъ войнѫ съ Римляне-тѣ; но по молбѫ майчинѫ си и дщеринѭ си, той ся оттеглилъ съ войскѫ-тѫ и умрѣлъ въ чюждѫ землѭ.

Несъгласія-та ся продлъжявали въ Римъ и послѣ изгнаніе-то Коріоланово. Народъ-тъ искалъ да ся дадѫтъ на патриціи-тѣ и плебеи-тѣ еднаквы писаны законы, а патриціи-тѣ не ся съглашявали на това. Тѣмъ ся нещяло да изгубятъ власть-тѫ, коѭто имали надъ народа. Но най послѣ принудилися да устѫпятъ народу, заради това и проводили нѣколко человѣци въ Грьціѭ а особено въ Атинѫ, да съберѫтъ най-добры-тѣ Грьцкы законы.

Като събрали и донесли въ Римъ Грьцкы-тѣ законы, опредѣлили да направятъ спорядъ тѣхъ на 12 таблицы законы за Римляне-тѣ. За тѫѭ работѫ избрали отъ патриціи-тѣ 10 человѣка, *децемвири* (по Латински: decem viri). Тіи освѣнъ съставляніе-то на законы-тѣ, още испълнявали и длъжность консульскѫ и трибунскѫ, кои-то были на нѣколко время упразнены. Като ся написали на 12 таблици законы-тѣ, обнародовали гы за да гы знае всичкый 451
народъ. Децемвири-тѣ послѣ това още нѣколко вре-

мя̀ сѫ были управители, но най-послѣ кога-то тіи, особено *Аппій Клавдій*, начнали да угнѣтяватъ народа убили гы, а на тѣхно мѣсто пакъ назначили консули и трибуни.

Отъ что ся породила распра между патриціи-тѣ и плебеи-тѣ? Отъ какво ся обогатили патриціи-тѣ, а плебеи-тѣ осиромашели? Гдѣ и зачто побѣгнали плебеи-тѣ изъ Римъ? Что станало отъ това? Какви чиновници, и зачто было позволено на плебеи-тѣ да гы избиратъ? Какво право ся дало на трибуны-тѣ? На колко годины избирали трибуны-тѣ? Кой былъ незадоволенъ, че ся дала народу такава власть? Кой отъ патриціи-тѣ въ това время най-много ся трудилъ да угнѣтава народа? Какво предложеніе направилъ Коріоланъ на сената заради това? Какъ искалъ Коріоланъ да отмьсти народу? Какъ наказали Коріолана за това? Какво искалъ народъ-тъ за да ся прекѫснѫтъ несъгласія-та? Какъ и кой направилъ Римскы-тѣ законы? На колко таблици и кога сѫ написали тыя законы? Каквѫ власть имали децемвири-тѣ? Какъ ся обхождали тіи съ народа и каквы слѣдствія ся породили отъ това?

---

35. Галли въ Римъ.

Доклѣ ся продлъжявали распры-тѣ между патриціи-тѣ и плебеи-тѣ, съсѣдни-тѣ народи непрестанно обезпокоявали Римляне-тѣ; но Римска-та войска всякый пѫть храбро защищавала своя градъ, и съ корысть отбивала непріятеля. Но най-послѣ ся показалъ силенъ непріятель, кого-то Римляне-тѣ не могли да побѣдѧтъ.

Въ сегашнѭ Франціѭ живѣли тогава *Галли*, народъ дивъ и войнственъ. Тіи владѣли различны страны въ сѣвернѫ Италіѭ, а послѣ нападнали на Етрусци-тѣ, съсѣди Римскы. Етрусци-тѣ повыкали

на помощь Римляне-тѣ, но, кога-то имѣ Римляне-тѣ преди отишли на помощь, военачялникъ-тъ на Галлы-тѣ р. хр. *Бреннъ* нападналъ на Римляне-тѣ разбилъ войскж-тж имъ и освоилъ Римъ. Тогава всичкый народъ съ 390 останалж-тж войскж побѣгналъ изъ Римъ въ капитолїумъ, кого-то направилъ Тарквиный гордый, а въ Римъ останали само сенатори-тѣ. Тїи сѣднали прѣдъ свои-тѣ кжщы въ пълнж формж, и готови были да умржтъ за свое-то отечество. Галли-тѣ като влѣзнали въ Римъ, глядали на старци-тѣ съ удивленїе и мыслили че сж богове. А кога-то единъ отъ старци-тѣ ударилъ съ жезела си едного Галла по главж-тж, кой-то былъ начналъ да му глади брадж-тж, Галли-тѣ ся разсьрдили и убили гы, а послѣ запалили града. Бреннъ искалъ послѣ да освои Капитолїйж, кой-то былъ обиколенъ съ якъ зидъ. Прѣзъ еднж нощь, казватъ, въскачилися нѣколко Галли возъ стѣнж-тж, за да слѣзнжтъ въ Капитолїйж и отворятъ враты-тѣ. И понеже было тьмно, Римляне-тѣ не могли да гы усѣтятъ. По счястїю, тамъ ся намѣрило едно ято гжскы; кои-то като ся уплашили отъ Галли-тѣ, начнали да крѣкжтъ. Римляне-тѣ дотрьчяли при Галлы-тѣ и съборили гы отъ высокж-тж стѣнж.

Капитолїйж дрьжали Галлы-тѣ въ обсажденїе почти около 7 мѣсяци, и най-послѣ гладъ и болѣсть принудили Римляне-тѣ да ся сговорятъ съ непрїятели-тѣ. Римляне-тѣ ся были съгласили да заплатятъ на Галлы-тѣ 1,000 фунти злато (около 333 окы и 133⅓ драма); но кога-то начнали дамѣрятъ злато-то, Бреннъ придалъ още и свой-тъ тяжкый мечь на мѣркж-тж, та да дадатъ Римляне-тѣ още злато, но въ сжщо-то время стигнала на помощь Римска войска, подъ началство на *Камилла* и разбили Галлы-тѣ.

Бѣдни-тѣ Римляни были толко разорены, что-то никакъ и нежелали да ся вьрнжтъ въ изгореныя

си градъ и ся готвили да ся преселятъ въ Етрурія. Но Камилъ предумалъ народа да не оставя отечество-то си. Като ся върналъ народъ-тъ въ Римъ начналъ наново да го поправя. Тогава направили тѣсны, кривы улици и направили малкы кѫщи. А кога-то начналъ народъ-тъ да ся пооправя, тогава ся пакъ начнали прѣнія между патриціи-тѣ и плебеи-тѣ. Патриціи-тѣ най-послѣ были принуждени да дадѫтъ на плебеи-тѣ такова право, что-то най-послѣ сѫ избирали какъ отъ патриціи-тѣ, така и отъ плебеи-тѣ диктаторы и консулы.

Какъвъ народъ и кога нападналъ на Римляне-тѣ като ся карали патриціи-тѣ съ плебеи-тѣ? Гдѣ живѣли Галли-тѣ и какви были тіи? Кой былъ тѣхенъ прѣдводитель? Какъ ся свършилъ тѣхный походъ въ Римъ? Кой останалъ въ Римъ, кога-то Галли-тѣ влѣзнали въ Римъ? Какъ посрѣщнали Римскы-тѣ сенатори неприятеля? Какъ постѫпилъ Бреннъ съ тѣхъ и съ Римъ? Какъ щѣли Галлы-тѣ да влѣзнатъ въ Капитолія? Кой избавилъ тогава Римляне-тѣ? Съ какво искали тогава Галлы-тѣ да принудятъ Римляне-тѣ да ся предадѫтъ? Колко время обсаждали тіи Капитолія? Какъ ся свършила тая обсада на Капитолія? Колко злато трѣбувало да заплатятъ Римляне-тѣ на Галлы-тѣ? Кой избавилъ тогава Римляне-тѣ отъ Галлы-тѣ? Въ какво състояніе были Римляне-тѣ послѣ тѫя войнѫ? Гдѣ искали тіи да ся преселятъ? Кой гы заговорилъ да останѫтъ? Какво направили тіи послѣ въ Римъ? Какъ ся свършило прѣніе-то между патриціи-тѣ и плебеи-тѣ?

---

36. Война съ Самнитяны-тѣ (343—290 пр. р. х.) и съ царь Пирра (282—272 пр. р. х.). Децій Мусъ. Фабриций.

Римляне-тѣ, като ся оправили послѣ войны-тѣ съ Галлы-тѣ; наново събрали войскѫ и начнали вой-

нѫ съ съсѣдны-тѣ народы. Единъ отъ най-силны-тѣ преди
и най-опасны-тѣ непріятели Римскы были войствен- р. хр.
ни-тѣ Самнитяни, кои-то живѣли на Апенинскы-тѣ планины. Съ тѣхъ и съ другы съсѣдны народы Римляне-тѣ водили войны почти 70 годины. Въ само-
то начяло Римляне-тѣ побѣдили Самнитяне-тѣ; но 343—
подирь това Латине-тѣ нападнали на Римъ, а въ то- 273
ва время Самнитяне-тѣ успѣли да приготвятъ новы силы.

Латинска-та войска ся срѣщнала съ Римскѫ-тѫ въ планинѫ *Везувіѭ*. Въ това отчаятелно сраженіе Римскый консулъ *Децій Мусъ* отъ веднѫждъ ся хвърлилъ възъ непріятеля, влѣзналъ въ тѣсны-тѣ неговы рядове и въ такъвъ непорядъкъ довелъ Латинскѫ-тѫ войскѫ, что-то Римляне-тѣ были тогава въ състояніе да гы побѣдятъ; а послѣ гы Римляне-тѣ още два пѫти побѣждавали.

Самнитяне-тѣ завиждали на счястіе-то Римско, и на ново начнали съ тѣхъ войнѫ. Въ тѫѭ вторѫ войнѫ испрьво Римляне-тѣ одържяли побѣдѫ, но послѣ Самнитяне-тѣ успѣли да гы заведѫтъ въ *Кавдинскѫ-тѫ* долинѫ и Римляне-тѣ были принуждени или да погинѫтъ тамъ или да ся предадѫтъ. Два-та консули Римскы, кои-то командували съ Римскѫ-тѫ войскѫ, казали непріятелю, че сѫ тіи готови да ся предадѫтъ, и Римска-та войска, по исканье отъ Самнитяне-тѣ, трѣбувало, като излѣзе изъ долинѫ-тѫ да мине подъ иго. Иго ся наричяло едны врата, коя-то правили отъ три копія: двѣ копія забодвали въ землѭ-тѫ, а третье-то тургали отъ горѣ на прѣко. Кога мине нѣкой подъ това иго значило че ся е прѣдалъ подъ власть ономува, кой-то го е поставилъ. Римляне-тѣ на скоро подирѣ това спорядъ исканіе-то сенатско на ново нападнали на Самнитяне-тѣ, кои-то послѣ прьво-то безуспѣшно сраженіе ся съединили съ Етрусци-тѣ, Умбры-тѣ и Галлы-тѣ; но

пред. Р. Хр. Римляне-тѣ разбили непріятельскы-тѣ войскы и опустощили странж-тж на Самнитяне-тѣ.

И така Римляне-тѣ завоевали земли-тѣ на съсѣдны-тѣ народы въ Среднѭ и Южнж Италіѭ. Но при тыя завоеванія Римляне-тѣ срѣщнали едного
282—272 силнаго непріятеля Грьцкаго царя *Пирра*, кой-то дошьлъ изъ Епиръ (въ Сѣвернж Грьціѭ) въ помощь на жители-тѣ отъ Грьцкы-тѣ колоніи въ Южнж Италіѭ. Пирръ извелъ противъ Римляне-тѣ 25,000 войска и 20 слонове, кои-то были научени на бой. Римляне-тѣ ся бранили храбро, но коньe-тѣ имъ ся уплашили отъ голѣмы-тѣ слонове съ дрьвены-тѣ на тѣхъ башны, отъ кои-то летѣли стрѣли въ Римляне-тѣ, зато Римска-та конница побѣгнала. Пирръ мыслилъ че Римляне-тѣ послѣ безуспѣшно-то си сраженіе, ще да ся съгласятъ да направятъ згоденъ за него миръ, и начналъ да ся договоря; но Римляне-тѣ никакъ нѣщяли ни да чуятъ за миръ.

Тогава былъ Римскый консулъ *Фабрицій*, человѣкъ почтенъ и благороденъ. Пирръ мыслилъ да го подкупи, зато му и обѣщалъ много пары, ако само той склони Римляне-тѣ на миръ; но Фабрицій нещѣлъ да пріемне неговы-тѣ пары. На скоро подиръ това лѣкаръ-тъ Пирровъ написалъ Фабрицію че е той готовъ да отрови Пирра, ако му само Римляне-тѣ дадѫтъ пары. Фабрицій веднага проводилъ това писмо Пирру, кой-то ся удивилъ на благородство-то Фабриціево и рѣклъ: „По-лѣсно ще слънце-то да промѣни своя пѫть, нежели Фабрицій да ся склони на нѣчто лошяво."

Въ двѣ сраженія Пирръ разбилъ Римляне-тѣ; а на третье-то не му испаднало за ржкж. Кога-то той заповѣдалъ да изведѫтъ пакъ слонове-тѣ въ сраженіе, Римляне-тѣ хвьрлили въ тѣхъ запалены буктины (машали) кои-то изгорили слонове-тѣ до толко, что-то тіи полудѣли и хвьрлили отъ себе войници-тѣ, стѫпкали гы и побѣгнали. Въ това смущеніе ся хвьрли-

ли Римляне-тѣ възъ непріятеля си и разбили гѫ, а Пирръ съ останалѫ-тѫ войскѫ бързо побѣгналъ изъ Италіѭ.

Съ кого и кога начнали Римляне-тѣ войнѫ въ Италіѭ, и кога ся тіи оправили отъ войнѫ-тѫ съ Галлы-тѣ? Гдѣ живѣли и какви были Самнитяне-тѣ? Колко годины ся продлъжвала тая война Римска съ съсѣдны-тѣ народы въ Италіѭ? Въ тѫѭ войнѫ съ Самнитяне-тѣ кой нападналъ на Римъ? Кой отъ Римляне-тѣ и какъ ся отличилъ въ тѫѭ войнѫ? Самнитяне-тѣ гдѣ натиснали после Римляне-тѣ? Какъ ся свършила война-та съ Самнитяне-тѣ и съ другы-тѣ народы въ Италіѭ? Кой былъ въ това време опасенъ непріятелъ Римскый въ Южнѫ Италіѭ? Кога ся начнала и колко годины ся продлъжвала война-та съ Пирра? Колко войскѫ извелъ Пирръ противъ Римляне-тѣ? Какъ побѣдилъ Пирръ въ прьво-то сраженіе? Кого отъ Римляне-тѣ искалъ да подкупи Пирръ? Какъ постѫпилъ Фабрицій, като ся научилъ, че искѫтъ да отровятъ Пирра? Какъ добили Римляне-тѣ сраженіе-то и разбили войскѫ-тѫ Пиррова?

---

37. Прьва Пуническа война (265—241 год. предъ р. х.) Регулъ.

Мы видѣхме, че Римска-та республика почти непрестанно е имала войны съ съсѣдны-тѣ народы: съ Галлы-тѣ, Етрусци-тѣ, Умбры-тѣ, Латины-тѣ, Самнитяне-тѣ и съ Грьцкы-тѣ преселенци въ Италіѭ. Въ тыя войны Римляне-тѣ малко по-малко завладѣли въ продължеміе 250 год. всичкѫ Италіѭ, и станали народъ силенъ и славенъ. Но тіи небыли задоволни само съ Италіѭ, но искали още по-надалечъ да разширятъ свои-тѣ области. Като покорили Италіѭ, тіи наскоро начнали войнѫ въ Африкѫ.

преди р. хр. 880 Въ едно время съ Римъ прославился и другый градъ *Картагенъ*, кого-то основала *Дидона*, сестра Тирскаго царя въ 9-тый вѣкъ прѣдъ р. х. въ Африкѫ, до Средиземно море. Картагеняне-тѣ испрьво были подчинени на жители-тѣ отъ Ливійскѫ-тѫ пустынѭ, но подирь нѣколко столѣтія, Картагенъ станалъ силно господарство. Картагеняне-тѣ сѫ имали тогава силнѫ войскѫ, и голѣмѫ флотѫ, съ кои-то тіи покорили съсѣдны-тѣ градове и населенія въ сѣвернѫ Африкѫ и нѣкои островы въ Средиземно море; освѣнъ това, тіи сѫ имали колоніи въ Шпаніѭ. Въ Картагенъ е управлявалъ сенатъ отъ 30 богаты граждани, подъ началство на два сѫдія *(суффеты)*.

Колко по-силни сѫ ставали Картагенъ и Римъ, толко повече тѣхны-тѣ жители мыслили за новы освоенія. На Римляне-тѣ и Картагеняне-тѣ особено ся искало да завладѣѭтъ плодородныя и прекрасныя островъ *Сициліѭ*. Отъ това ся породили между тѣхъ продължителны войны, кои-то ся свръщили съ истребленіе-то Картагенско. Тыя войны ся наричятъ *Пунически*, отъ имя-то Пунянъ, както гы наричяли Картагенци-тѣ. Пунически войны были три. Прьвата ся начнала, зачто-то Римляне-тѣ излѣзнали на сухо въ Сициліѭ и разбили Картагенци-тѣ, кои-то были вече завладѣли единъ градъ въ Сициліѭ.

Римляне-тѣ до тогава не сѫ имали флотѫ, а безъ флотѫ тіи не могли да побѣдятъ Картагенци-тѣ, кои-то сѫ были силни на море. Заради това въ начяло-то на Пуническѫ-тѫ войнѫ, Римляне-тѣ начнали да правятъ военны корабли, и за два мѣсяци направили доста силнѫ флотѫ. Римляне-тѣ сѫ были направили на всичкы-тѣ корабли голѣмы желѣзны кукы, съ кои-то закачвали непріятелскы-тѣ корабли, че послѣ да сѫ ся были съ непріятеля като насухо; другояче не сѫ могли Римляне-тѣ да ся біѭтъ на море.

И така въ прьво то морско сражение Римскый преди
консулъ *Дуилій* побѣдилъ Картагенци-тѣ и отнелъ Р. Хр.
островы-тѣ Сардиніѫ и Корсикѫ. Послѣ Римска-та флота подъ началство консула *Регула*, отишла въ Африкѫ и нападнала на Картагенци-тѣ въ собствены-тѣ тѣхны владѣнія. Картагеняне-тѣ сами не могли да одолѣѭтъ силному непріятелю, но наели Шпартанскѫ войскѫ. Храбри-тѣ Шпартанци побѣдиля Римляне-тѣ и взяли въ плѣнъ и самаго Регула, кого-то Картагенци-тѣ запрѣли въ темницѫ. Регулъ стоялъ 4 год. въ плѣнъ; най-послѣ го пустнали Картагенци-тѣ подъ условіе, да склони Римляне-тѣ на миръ и взяли отъ него обѣщаніе, че ако ся несклонятъ Римляне-тѣ да заключатъ миръ, той да ся върне пакъ при Картагенци-тѣ. Регулъ, като стигналъ въ Римъ, казалъ на сенаторы-тѣ: „Картагенци-тѣ искѫтъ да ся помирятъ съ васъ, но не ся съглашявайте: тіи сѫ безсилни; зато ви съвѣтувамъ да продължите съ тѣхъ войнѫ-тѫ.“ Римляне-тѣ послушяли съвѣта Реуловъ и приготвили ся за новѫ войнѫ. А регулъ испълнилъ свое-то обѣщаніе. Колко и да му говорили да остане въ Римъ, той отговорилъ, че неможе да погази даденѫ-тѫ си рѣчь и отишьлъ въ Картагенъ, гдѣ-то го жестоко наказали.

Римляне-тѣ на ново проводили голѣмѫ флотѫ противъ Картагенци-тѣ, но и Картагенци-тѣ были сѫ приготвили съ новы сылы. За дльго время не могла нити една-та нити друга-та страна да одържи побѣдѫ; най-послѣ Римляне-тѣ останали побѣдители; а Картагенци-тѣ были принуждени да имъ платятъ едно голѣмо количество пары и да имъ уступятъ Сицилія съ съсѣдны-тѣ островы. И тѫй ся свръшила 264—
прьва-та Пуническа война, коя-то ся продлъжявала 241
23 годины.

Римска-та республика съ каквы народы имала войны въ Италіѭ? За колко годины Римляне-тѣ освоили Ита-

преди лія? Гдѣ послѣ начнали тіи войнѫ? Кой градъ ся былъ р. хр. прославилъ въ Африкѫ наедно съ Римъ? Кой и кога основалъ Картагенъ? Кому были подчинени испрьво Картагенци-тѣ? За какво ся начнали войны между Римляне-тѣ и Картагенци-тѣ? Какъ ся наричятъ тыя войны? За что ся тіи наричятъ Пуническы? Колко были Пуническы войны? Кога и за какво ся начнала прьва-та пуническа война? Колко годины ся продлъжявала? Кога и зачто начнали Римляне-тѣ да правятъ флотѫ? Какъ ся сражявали тіи на море? Кой одрьжялъ побѣдѫ въ прьво-то морско сраженіе? Послѣ тѫѩ побѣдѫ гдѣ отишла Римска-та флота? Кой командовалъ съ неѭ? Картагенци-тѣ кого викнали тогава на помощь? Кой одрьжялъ побѣдѫ? Какъ постѫпили Картагенци-тѣ съ Регула като разбили Римскѫ-тѫ войскѫ? Колко годины стоялъ Регулъ въ плѣнъ? Подъ каквы условія го пуснали изъ плѣна? Какво съвѣтувалъ той Римляне-тѣ кога отишьлъ въ Римъ? Върналъ ли ся Регулъ въ Картагенъ? Какъ постѫпили Картагенци-тѣ съ него? Какъ ся свршила прьва-та Пуническа война?

---

38. Втора Пуническа война (218 -201. год. преди р. х.) Анибалъ. Сципіонъ Африканскій.

Отъ безуспѣшны-тѣ вайны съ Римляне-тѣ Картагенци-тѣ осиромашели и ослабѣли. Да бы ся на ново обогатили и усилили, тіи нападнали на Шпанія, гдѣ-то, какво-то тіи помнили, тѣхни-тѣ прадѣди Финикіяне-тѣ, събирали много богаты съкровища. За 16 годины Картагенци-тѣ покрили по-голѣмѫ-тѫ чясть отъ Шпаніѭ. Римляне-тѣ, отъ завистъ начнали да искѫтъ отъ тѣхъ да прѣкѫснатъ войнѫ-тѫ; но Картагенци-тѣ не гы послушяли, но освоили
218 всичкѫ Шпаніѭ. Тогава ся начнала втора-та пуни-
201 ческа война, коя-то ся продлъжявала 17 годины.

Въ тѫѭ войнѫ картагенскый полководецъ былъ младый и отважный *Анибалъ*, кой-то още въ 9-тѫ-тѫ си годинѫ проваждалъ баща си *Амилкара* предводителя на Картагенскы-тѣ войскы, въ Шпанскый походъ. Анибалъ преди да тръгне въ Шпаніѭ заклялся, че ще да бѫде вѣчный непріятель Римскый, и исплънилъ своѭ-тѫ клятвѫ. Римляне-тѣ знаяли, че Анибалъ ще да начне войнѫ съ тѣхъ, зато ся и пріготвили да го посрѣщнѫтъ въ Средиземно море; но той отишьлъ камъ тѣхъ отъ онѫѭ странѫ, отъ гдѣ-то ся тій никакъ не надѣяли. Той заминалъ прѣзъ Пиринейскы-тѣ планины на сѣверъ въ Франціѭ съ 60,000 войска, а отъ тамъ отишьлъ прѣзъ высокы-тѣ снѣжны планины Алпійскы въ Италіѭ. Но въ тоя трудный походъ Анибалъ изгубилъ повече отъ половинѫ-тѫ на войскѫ-тѫ си. Войници-тѣ пропадали въ планины-тѣ, въ дълбокы ямы и пропасты, изъ кои-то не могли да ся избавятъ; другы изгынвали въ планины-тѣ отъ голѣмыя снѣгъ. И така пропаднали 34,000 войници, а само 26,000 претърпѣли всичкы-тѣ мѫчнотіи на тоя походъ.

Римляне-тѣ като ся научили, че Анибалъ влѣзналъ въ Италіѭ, ведна му проводили на срѣщѫ войскѫ, колко-то могли на бѫрзо да съберѫтъ; но Анибалъ съвсѣмъ разбилъ таѭ войскѫ. Послѣ той още два пѫти побѣдилъ Римляне-тѣ, така, что-то почти всичкѫ-тѫ имъ войскѫ истребилъ, а Анибалъ ся вече приближавалъ до Римъ. Римляне-тѣ тогава събрали новѫ войскѫ и назначили за начялникъ и диктаторъ опытнаго и умнаго *Фабія Максима*. Фабій ся боялъ да ся срази съ Анибала, зато и отивалъ ту на еднѫ, ту на другѫ странѫ. Анибалъ, като гонилъ Римляне-тѣ излѫгался, та влѣзналъ въ еднѫ тѣснѫ долинѫ. Тогава Римляне-тѣ веднага завзяли проходны-тѣ мѣста, и вече мыслили, че сѫ уловили Анибала живъ. Но хытри-тѣ Картагенци ся избавили отъ тѫѭ опасность така: Тіи събрали всичкы-тѣ быко-

ве колко имали, връзали имъ на рогове-тѣ по единъ снопъ сухы пржтье и прѣзъ нощь-тж запалили пржтье-тѣ. Полудели-тѣ быкове ся спуснали изъ долинж-тж право камъ Римляне-тѣ. И понеже было тъмно, Римскы-тѣ войници не могли да познаѭтъ быкове-тѣ, но мыслили гы за нѣкое огненно явленіе, отъ кое-то ся уплашили и побѣгнали. Тогава Анибалъ излѣзналъ съ всичкж-тж си войскж изъ долинж-тж и началъ да опустошява окрестности-тѣ Римскы.

Римляне-тѣ на мѣсто Фабія избрали другаго полководца; но и той неможялъ да имъ помогне. При градъ *Каннахъ*; въ Южнж Италіѭ, Картагенци-тѣ, съ помощь-тж Македонскж, съвършено разбили Римскж-тж войскж, така, что-то въ това сраженіе были убити до 50,000 Римляне. Имя-то Анибалово толко было задало страхъ на жители-тѣ Италіянскы, что-то съ него плащили и дѣца-та си. Но и Анибалъ изгубилъ въ това сраженіе много войска, и принужденъ былъ скоро послѣ това да мине съ останалж-тж войскж въ най-Южнж Италіѭ, гдѣ-то стоялъ въ бездѣйствіе 16 год., зачто-то картагенци-тѣ го оставили.

Римляне-тѣ по между това пакъ ся оправили, и подъ началство умнаго и храбраго *Сципіона Африканскаго*, отишли въ Шпаніѭ, и осволи ѭ; а отъ тамъ отишли въ Африкж. Картагенци-тѣ повыкали Анибала на помощь, но въ пръво-то сраженіе Римляне-тѣ го побѣдили близо Картагенъ и Картагенци-тѣ заискали миръ, кой-то имъ скжпъ craналъ: тіи ся принудили да ся отрѣкжтъ отъ Шпаніѭ, да издаджтъ на Римляне-тѣ всичкы-тѣ свои слонове и всичкж-тж флотж, и още да заплатятъ на Римляне-тѣ 10,000 таланта (около 10 миліона рубли или 240 миліоны грошове), и да ся обѣщаѭтъ че безъ

позволеніе Римско, нещжтъ да начнуватъ войнж съ никого. преди р. хр.

Кога и какъ ся начнала втора-та Пуническа война? Колко годины ся тя продължявала? Отъ гдѣ преминали Картагенци-тѣ? Колко годины ся продължявала война-та въ Шпаніж? Кой былъ тѣхенъ полководецъ тогава? Кой и зачто повелъ Картагенскж-тж войскж противъ Римъ? Колко войскж ималъ Анибалъ кога излѣзналъ изъ Шпаніж? Колко войска Анибалова погынала въ тоя походъ и отъ какво? Зачто Римляне-тѣ не приспѣли да събератъ силнж войскж, да бы могли да излѣзнжтъ на срѣщж Анибалу и отъ кож странж очякували тіи непріятеля си? Какъ ся свръшило прьво-то сраженіе Римско съ Анибала? Кого избрали Римляне-тѣ послѣ за полководца? Какъ излжгалъ Фабій Анибала? Какъ ся избавили Картагенци-тѣ изъ долинж-тж? Какъ ся свръшилъ походъ-тъ Анибаловъ въ Италіж? Гдѣ разбилъ Анибалъ съвръшенно Римскж-тж войскж? Колко Римляне погынали въ това сраженіе? Колко годины провелъ Анибалъ въ Италіж? Что начнали въ това время Римляне-тѣ? Гдѣ отишли тіи като освоили Шпаніж? Кой останалъ побѣдитель въ сраженіе-то при Картагенъ? Какъ ся свръшила втора-та Пуническа война и на каквъ миръ были принуждени да ся склонятъ Картагенци-тѣ?

---

39. Покореніе Македоніи и Грьціи отъ Римляне-тѣ и разрушеніе Картагена въ третж-тж Пуническж войнж.

Послѣ успѣшнж-тж войнж противъ Картагенци-тѣ, Римляне-тѣ ся пустнали на новы завоеванія. 197
Най-напрѣдъ начнали войнж съ Македонци-тѣ, които тіи отъ давно не могли да трьпять, зато, че Ма-

пред. р. хр. ведонци-тѣ помагали Анибалу въ сраженіе-то при градъ Канна. Римляне-тѣ побѣдили два пѫти Македонци-тѣ. А най-послѣ Македонія станала Римска
148 провинція. Подирь двѣ години, Римляне-тѣ лесно освоили и Грьцїѭ, въ коѭ-то още отъ какъ умрѣлъ Александръ великый ся продължявали безпорядъци и несъглясія. Освѣнъ това въ време-то на Македонскы-тѣ войны, Римляне-тѣ отишли и въ Азіѭ, подъ началство *Сципіона Азіятскаго*, и освоили еднѫ часть отъ Сирійскы-тѣ владѣнія на *Антіоха великаго*.

По между това Картагенци-тѣ ся поправили и начнали пакъ да ся усилять. На Римляне-тѣ ся това недопадало, зато тіи търсили случяй да начнатъ съ тѣхъ новѫ войнѫ, за да истребятъ Картагенъ. За несчястіе Картагенско, тогава ударилъ на тѣхъ единъ царь отъ съсѣдны-тѣ Нумидійскы владѣнія въ Африкѫ — *Масиниса*, кой-то былъ съюзникъ на Римляне-тѣ. Масиниса знаялъ, че Картагенци-тѣ безъ позволеніе на Римляне-тѣ не смѣѭтъ съ никого да начнуватъ войнѫ, и начналъ да отнима отъ тѣхъ единъ градъ подирь другый. Картагенци-тѣ испървенъ не щяли, но послѣ быля принуждени да ся защищаватъ. Римляне-тѣ навикли това защищеніе, нарушеніе мира, и обявили на Картагенци-тѣ войнѫ. Картагенци-тѣ ся молили да гы пощадятъ и предали имъ, спорятъ исканіе-то отъ Римляне-тѣ, своѭ-тѫ флотѫ и всичко-то си оружіе. Но, като ся научили, че Римляне-тѣ, при всичко това, пакъ ищѫтъ да разрушятъ Картагенъ, тіи ся рѣшили, до послѣднѭ капкѫ кръвь да защищаватъ своя градъ. И веднага начнали да събиратъ войскѫ, начнали да развалятъ кѫщи-тѣ си, за да направятъ отъ тѣхъ новѫ флотѫ; оружіе правили отъ различны метали каквы-то ся намѣрили тогава у тѣхъ, па и жены-тѣ отрѣзвали коси-тѣ си, та плели отъ тѣхъ тетивы за лѫкове-тѣ; съ еднѫ рѣчь, всякой давалъ и правилъ какво-то

пожялъ, за защищеніе своего града. Римляне-тѣ по между това влѣзнали въ Африкѫ, обиколи Картагенъ, и двѣ годины го дрьжали въ обсадѫ. Най-послѣ влѣзнали въ града, гдѣ-то ся шесть дни били на улици-тѣ съ отчаянныя народъ, и убили повече отъ половинъ миліонъ жители, а най-послѣ запалили града. Седемнадесять дни горѣлъ красный и обширный Картагенъ и най-послѣ изгорѣлъ до край, а останали-тѣ жители, кои-то непогынали въ боя, до 40,000 отвели въ плѣнъ. Така ся свршила послѣдня-та война Римска съ Картагенци-тѣ или третя-та Пуническа война. преди р. хр. 149 — 146

Каквы страны и кога освоили Римляне-тѣ въ Европѫ и Азіѭ послѣ вторѫ-тѫ Пуническѫ войнѫ? Кой былъ началникъ на Римскѫ-тѫ войскѫ? Кой тогава ударилъ на Картагенци-тѣ? Какво постѫпили съ тѣхъ Римляне-тѣ, кога-то Картагенци-тѣ начнали да ся защищаватъ? Что отдали Картагенци-тѣ на Римляне-тѣ, за да не чинатъ съ тѣхъ войнѫ? Оставили ли гы Римляне-тѣ послѣ това на миръ? Какъ ся приготвили Картагенци-тѣ за защитѫ на своя градъ? Колко годины Римляне-тѣ обсаждали Картагенъ? Колко дни ся продължявало сраженіе-то въ тоя градъ? Колко жители погынали тогава въ Картагенъ? Какъ и кога ся свршила тая послѣдня Пуническа война.

---

40. Нови безпорядъци и несъгласія между Римляне-тѣ. Гракхы.

Римляне-тѣ, като живѣяли въ Азіѭ научилися да живѣѭтъ пышно и раскошно, за кое-то до тогава не знаяли. Тѣмъ не е было трудно да живѣѭтъ по свои-тѣ похоти, като получили отъ непріятели-тѣ огромны богатства. Най-много ся обогати-

преди р. хр. ли оныя Римляне, кои-то ся отличявали въ войнѫ-тѫ, и по между си раздѣлили чясъ отъ завоеваны-тѣ земли. Богати-тѣ и знатни-тѣ Римляни (кои-то наричяли оптимати, силни,) живѣли съвсѣмъ расточително. Тіи н. пр. правили обѣды, кои-то имъ ставали съ сегашны пары около 10,000 рубля среб. Нѣкои имали толко вино, что то съ него поливали цвѣтя-та въ градины-тѣ имъ. Кѫщы-тѣ на богаты-тѣ Римляни были съвсѣмъ раскошно украшены; а стаи-тѣ имъ были наредени съ много-различны златны и сребърны нѣчта, кои-то стрували много пары. Нѣкои отъ Римляне-тѣ имали за слугуванье по хилядо и повече робове, кои-то избирали изъ жители-тѣ на покорены-тѣ земли.

Но както нѣкои отъ Римляне-тѣ ся обогатили, така пакъ повече то Римскый народъ отъ войны-тѣ ся съвсѣмъ разорилъ, и незнаялъ какъ да попра-
133 ви свое-то жялостно състояніе. Тогава сѫ намѣрили въ Римъ и добры человѣци, кои-то ся трудили да помогнатъ народу. Отъ тѣхъ сѫ най-примѣчятелни два брата: Трибунъ *Тцверій Гракхъ* и *Кай Гракхъ*. Тіи предложили да ся поднови старый-атъ Римскый законъ, по кой-то не ся позволявало ни едному Римскому гражданину да има въ свое владѣніе повече одъ 500 десятины (уврата) държявнѫ землѭ. А всичка-та друга земля, казалъ Тиверій Гракхъ и братъ му, да ся раздѣли между сиромаси-тѣ граждани безплатежно, а въ наградѫ за това, да ся дадѫтъ на пръви-тѣ господари отъ тѫѭ землѭ пары изъ държявнѫ-тѫ кассѫ. Това предложеніе Оптиматомъ не ся допаднало, зато го и непріяли. Непріятели-тѣ Гракхови на скоро убили най-напрѣдъ едного, а послѣ и другыя братъ и нѣколко тысящы тѣхны привръженици.

На что привикнали Римляне-тѣ до гдѣ были въ Азіѭ? Кой отъ Римляне-тѣ ся обогатилъ у военo-то время? Какъ начнали да живѣѭтъ богати-тѣ Римляне? Какъ гы наричяли? Въ какво състояніе ся намирала пò-голѣма-та чясть отъ народа? Кои отъ Римляне-тѣ искали да помогнѫтъ народу? Какъвъ законъ прѣдложилъ Тиверій Гракъ да ся заведе, да бы ся поправило състояніе-то на сиромасы-тѣ? Пріяли ли тоя законъ и какво постѫпили съ Гракхы-тѣ и съ тѣхны-тѣ привърженици. преди р. хр.

---

41. Римскы войны въ Африкѫ съ царя Югурта (118-106 год. преди р. хр.) и въ Италіѭ съ Кымвры-тѣ и Тевтоны-тѣ (113-101 год. пр. х.). Марій.

Богати-тѣ Римскы патриціи отъ жъдность за пары заборавили за прьвѫ-тѫ си честность и правдѫ, до толко, что-то было твърдѣ лесно да ся пòдкупятъ. Така *Югурта*, роднина Нумидійскаго царя *Мицùпсы*, сынъ Мàсиниса (расказъ 39) подкупилъ сенаторы-тѣ, да му непрепятствуватъ, да освои отъ двама-та сынове Миципсови владѣнія-та въ Африкѫ. Това ся недопаднало Трибуномъ, зато и искали да ся проводи войска изъ Римъ противъ Югурта; но, кога-то стигнала Римска-та войска въ Африкѫ Югуртъ ѭ подкупилъ и тя нещяла да започина съ него бой. Най-послѣ плебей *Марій*, който былъ избранъ за консулъ, побѣдилъ Югурта. 118

Марій былъ человѣкъ простъ и не образованъ, но дързостенъ и храбръ. Римляне-тѣ го толко обичяли, что-то шесть пѫти го избирали за консулъ. Марій ся особено отличилъ въ войнѫ-тѫ съ *Кимвры-тѣ* и *Тевтоны-тѣ*. Тіи народи были предци на сегашны-тѣ Германци или Нѣмци, люди диви, отважни и снажни. Тіи не сѫ имали друго облекло, освѣнъ

предй р' хр. медвѣшкы, или воловскы кожи, кои-то тіи туряли на плещи-тѣ си, така, что-то главы-тѣ имъ были покрыты съ кожѭ отъ быковѫ главѫ и съ рогове, кое-то имъ давало съвсѣмъ страшенъ изглядъ.

Римляне-тѣ доклѣ воевали въ Африкѫ, тіи народи съ голѣмы толпы, наедно съ жены-тѣ и съ
113 дѣца-та си, влезнали въ Римскы-тѣ владѣнія, отъ сѣверъ на сегашнѫ Германіѭ. Отъ высокы-тѣ снѣжны Алпійскы планины, прѣзъ кои-то трѣбувало да минѫтъ за да дойдатъ въ Италіѭ, спусналися на голѣмы-тѣ дървены свои щитове; а да бы прѣплували прѣзъ рѣкѫ *По*, коя-то протичя въ подножіе-то на тѫѭ планинѫ и отива въ сѣвернѫ Италіѭ, тіи нахвърляли въ неѭ каманье и дървета, и така по тѣхъ прѣминали на другѫ-тѫ странѫ. Римляне-тѣ ся препаднали отъ страхъ, като видѣли тыя страшны диваци, а най-много кога-то Кимври-тѣ и Тевтони-тѣ начнали да ревѫтъ на тѣхъ, като лви, приложивши уста-та си въ срѣдъ щитове-тѣ, гдѣто было отворено. Пять пѫти тоя непріятель разбивалъ Римскѫ-тѫ войскѫ, така, что-то жители-тѣ Италіянскы незнаяли какво да правятъ отъ страхъ.

По между това Марій свършилъ войнѫ-тѫ съ Югурта и оставился отъ консулство-то. Римляне-тѣ искали да избератъ новъ консулъ, но всякый ся отричялъ отъ тѫѭ честь, зачто-то нещялъ да иде на войнѫ противъ грознаго непріятеля. Най-послѣ были принуждени да избератъ пакъ Марія за консулъ, а послѣ го още три пѫти избирали за тѫѭ длъжность, доклѣ ся продължявала война-та. Марій избралъ за сраженіе ясны лѣтны дни, кога-то слънце-то силно пекло; и нарядилъ войскѫ-тѫ си така, что-то непріятель-тъ былъ принужденъ да ся обрѫне съ лице-то камъ слънце-то. Какъ отъ слънце-то, така и отъ праха, кого-то буря-та носила въ очи-тѣ непріятелю, было му трудно да ся біе. Непріятели-тѣ ся яко държяли въ боя, на кои-то одзади

стояли жены-тѣ съ сѣкыры въ ржцѣ и убивали всякаго боязливца, кой-то искалъ да бѣга; но най-послѣ Марій одържалъ побѣдж. Той най-напрѣдъ разбилъ съвръшенно войскж-тж Тевтонскж, а послѣ и войскж-тж на Кимвры-тѣ. Само нѣколко отъ тѣхъ останали живи, и тіи были принуждены да провождатъ Марія, кога-то ся той врьщалъ отъ побѣдж-тж съ тържество въ Римъ. преди р. хр. 102—101

Какви станали Римскы-тѣ патриціи, като ся обогатили? Кой тогава поткупилъ римскы-тѣ сенаторы? Кой отъ Римляне-тѣ искалъ да ся біжтъ съ Югурта? Кога ся начнала тая война? Какъ дѣйствувала Римска-та войска противъ Югурта? Кой най-послѣ побѣдилъ Югурта? Какъвъ былъ Марій? Въ коя ся войнж той особено отличилъ? Кои и какви были Кымври-тѣ и Тевтони-тѣ? Какъ ся тіи обличяли? Кога и какъ отишли тіи въ Италіж? Колко пжти разбили Римскж-тж войскж? Кого избрали Римляне-тѣ за консулъ, като ся свръшилъ боя съ Югурта? Колко пжти былъ Марій консулъ? Какъ побѣдилъ Марій Кимвры-тѣ и Тевтоны-тѣ?

---

42. Първа междоусобна война въ Римъ. Марій и Сулла

Марій ся толко прославилъ съ побѣдж-тж надъ Кымвры-тѣ и Тевтоны-тѣ, что-то Римляне-тѣ го наричяли избавитель отечества, и отъ благодарность, избрали го и шестый пжть за консулъ. Но не сж были всичкы-тѣ привързенни Марію. Патриціи-тѣ го ненавидѣли, зачто-то былъ отъ просто званіе. Тіи предпочитали другаго Римскаго полководца *Сулла*, кой-то ся былъ прославилъ въ различны войны съ Латины-тѣ, Етрусци-тѣ, Умбры-тѣ, и съ другы Италіянскы народы, и былъ человѣкъ образо-

преди ванъ и благороденъ. Тогава станали двѣ партіи, и
р. хр. Сулла учаналъ опасенъ непріятелъ Марію.

88 Най-послѣ избрали Сулла за консулъ. Римляне-тѣ ся тогава пакъ готвили за походъ противъ силнаго Понтійскаго царя (въ малѫ Азіѭ южно отъ Черно море) *Митридата великаго*, кой-то покорилъ нѣколко народы, подвластни на Римляне-тѣ; а освѣнъ това убилъ тамъ и много Римляне. Зато Римляне-тѣ рѣшили, да проводатъ войскѫ противъ Митридата, подъ командѫ Суллинѫ. Марій ся увредилъ съ това, и принуждилъ сенаторы-тѣ да назначятъ него за полководецъ. Сулла ся въ това время намиралъ въ южнѫ Италіѭ, гдѣ-то едвамъ умирилъ бунтъ-тъ на непокорны-тѣ Италіянскы народы. Като дознаялъ за постѫпъка Маріевъ, той веднага отишьлъ съ войскѫ-тѫ си въ Римъ. Гдѣ-то безъ голѣмо затрудненіе развалилъ партіѭ-тѫ на своя противникъ; а Марій, като испѫденъ изъ Римъ побѣгналъ въ Африкѫ.

Като ся възстановило въ Римъ пакъ спокойствіе, Сулла отишьлъ съ войскѫ въ Грьціѭ, а отъ тамъ въ малѫ Азіѭ, за да начне войнѫ съ Митридата. Тогава ся изведнъждъ появилъ подъ стѣны-тѣ на Римъ Марій съ множество отъ свои-тѣ привърженници, скытачи, кои-то той събралъ въ Италіѭ, и обѣщалъ имъ добрѣ да гы награди, ако му помогнѫтъ да освои Римъ. Съ таѭ войскѫ Марій влѣзналъ въ града, гдѣ-то той пять дни грабилъ и убивалъ всичкы-тѣ, кои-то държяли Суллинѫ странѫ.

Сулла былъ въ това врѣмя одържялъ нѣколко побѣды надъ Метридата, но, като ся научилъ, какво направилъ Марій, заключилъ миръ съ непріятеля, и бѫрзо отишьлъ въ Италіѭ. Марій билъ вече умрѣлъ; а партія-та негова нещяла да ся покори Сулли. Послѣ нѣколко сраженія Сулла пакъ побѣдилъ свои-тѣ противници и освоилъ Римъ. Тогава на ново настанало за Римляне-тѣ стращно врѣмя! Повече отъ

40,000 человѣци были убити; а иманье-то имъ отнели и раздали на привърженници-тѣ Суллины. преди р. хр.

Сулла, като изчистилъ противници-тѣ си по всичкѫ Италіѭ, прогласился за непромѣнимъ диктаторъ. Но той не можѫлъ да бѫде за много время диктаторъ; зачто-то на третѭ-тѫ годинѫ той ся отказалъ отъ това званіе и наскоро умрѣлъ отъ безпорядочно живѣянье.

Кой былъ въ Римъ непріятель Маріевъ? Зачто патриціи-тѣ не любили Марія? Какъвъ былъ Сулла? Послѣ Марія кого избрали за консулъ? Противъ кого ся тогава Римляне-тѣ готвили за войнѫ? Зачто и въ коѭ годинѫ ся начнала тая война? Кой былъ назначенъ за начялникъ на Римскѫ-тѫ войскѫ? Какъ постѫпилъ Марій съ Сулла? Гдѣ ся намиралъ тогава Сулла? Кой одържялъ побѣдѫ, Марій или Сулла, като дошьлъ Сулла въ Римъ? Гдѣ побѣгналъ Марій? Гдѣ отишьлъ Сулла въ походъ, като ся успокоило всичко въ Римъ? Какво направилъ тогава Марій? Какво постѫпилъ той съ привръженници-тѣ Суллины, като освоилъ Римъ какво направилъ Сулла като ся научилъ за тыя работы Маріевы? Какъ наказалъ той бунтовници-тѣ въ Римъ? Колко человѣци были убити? тогава? Кому ся раздало тѣхно-то иманье? Какво званіе получилъ тогава Сулла? За много ли время былъ той диктаторъ.

---

43. Прьвый Тріумвиратъ. Помпей. Крассъ. Юлій Кесаръ.

Подирь смрьть-тѫ Суллинѫ прославилися въ Римъ три мѫжье: *Помпей, Крассъ и Юлій Кесаръ.* Помпей былъ храбъръ полководецъ и съ успѣхъ покорилъ различны народы. Най-напрѣдъ 72
побѣдилъ той Шпаньолци-тѣ, кои-то въ оружилъ

преди р. хр. противъ Римляне-тѣ единъ отъ привърженници-тѣ Маріевы; а като ся върналъ съ войскѫ-тѫ въ Италіѭ, намѣрилъ новъ непріятель — Римскы-тѣ робове, кои-то ся были възбунтовали.

Тогава ся обхождали въ Римъ съ робове-тѣ твърдѣ жестоко. Чясто гы за малкѫ погрѣшкѫ убивали. Освѣнъ това, за забавленіе народно, принуждавали гы да ся біѭтъ по между си. За това тържество было направено извънъ града нарочно мѣсто (площадь мегданъ), кое-то было обколено въ нѣколко рядове съ высокы каменны столове, отъ кои-то въ праздничны дни тысящи любопытни Римляне глѣдали боренье-то и сраженіе-то на робы-тѣ.

Единъ пѫтъ 70 такыви робове побѣгнали и освободили до 70,000 свои другары. За да отмъстятъ на свои-тѣ угнѣтатели: тіи съставили войскѫ, и искали да нападнатъ на Римъ; но Помпей гы за малко време усмирилъ. Подиръ нѣколко годины Помпей
67 побѣдилъ морскы-тѣ разбойници, кои-то нападали на Римскы-тѣ владѣнія по Средиземно море; най-по-
63 слѣ Помпей въ войнѫ-тѫ съ Митридата въ Азіѭ завоювалъ Понтъ, Сиріѭ, Финикіѭ и Палестинѭ. Така той въ девять годины покорилъ въ Европѫ, Азіѭ и Африкѫ 15 царства и около 400 градища. За тыя славны неговы дѣла, нарекли го *Великій*.

Другы отъ знамениты-тѣ Римляны въ сѫщо-то время, былъ консулъ *Крассъ*, кой-то ся славилъ съ свои-тѣ неброены богатства, кои-то му дарувалъ неговый другаръ Сулла, кога-то въ Римъ убили и ограбили привърженници-тѣ Маріевы. Крассъ былъ толко богатъ, что-то говорилъ: оня е сиромахъ който неможе да съдържява на свой счетъ легіонъ войници (6,000 человѣка).

Но ощѣ повече ся прославилъ съвременникъ-тъ Помпеовъ и Крассовъ — *Юлій Кесарь*. Той былъ единъ отъ най-добры-тѣ списатели въ онова време и храбръ войникъ, за то народъ-тъ го много лю-

билъ. Помпей ся боялъ да нестане Кесаръ неговъ соперникъ; зато и заключилъ съ него и съ Красса съюзъ, кого-то на смѣхъ нарекли *триумвиратъ*. т. е. господствованье на три человѣка. Отъ тогава тія три умвири начнали да управлявать всичко-то господарство и раздѣляли по между ся всичкы-тѣ высокы длъжностя и званія. Кесарь становалъ управатель въ сѣверня Италіня и Галлія (сегашня Франція); Помпей управлялъ въ Шпанія и въ Африканскы тѣ владѣнія; Крассъ избралъ за себе богаты-тѣ Азійскы владѣнія, отъ гдѣ-то мыслилъ да придобіе още повече богатства. преди Р. Х.

Наскоро подирь това жьдный Крассъ отишьлъ съ войскѫ прѣзъ Сиріѭ на въстокъ, за да нападне на Партяне-тѣ, кои то были народъ богатъ и войнственъ. Той искалъ да отнеме отъ Партяне-тѣ всичко то имъ богатство: но тія разбили Крассовѫ-тѫ войскѫ а него уловили живъ, отрѣзали му главѫ-тѫ и наляли въ уста-та му растопено злато, съ тыя рѣчи: ето тебе злато, за кое-то ты чезнеше и жьдуваше, пій сега колко-то искашъ.

Кесарь отишьлъ въ свои-тѣ владѣнія въ Галліѭ и начналъ да ся готови за войнѫ, за да освои и останалѫ-тѫ чисть отъ Галліѭ, зачто-то непринадлежяла тогава всичка Галлія на Римляне-тѣ. Осьмь 58 —
годины Кесарь воевалъ въ Галліѭ. Най-послѣ 50
освойлъ всичкѫ-тѫ странѫ, и Галліѭ станала Римска провинція. Въ сѫщо-то время Кесаръ два пѫти ходилъ съ войскѫ въ Германіѭ; а послѣ, като приготвилъ флотѫ, два пѫти нападалъ на *Британіѭ* (сегашнѭ Англіѭ), гдѣ-то тогава още живѣялъ съвсѣмъ дивъ народъ. Кесарь ако и да непокорилъ войнственны-тѣ Германци и Британци, пакъ ся прославилъ, като ходилъ съ своѭ-тѫ войскѫ, въ оныя страны, кои-то до тогава не е былъ виждалъ ни единъ Римлянинъ.

Помпей останалъ въ Римъ, а въ подчиненны-тѣ неговы страны проводилъ намѣстници.

Кой ся прославилъ въ Римъ послѣ смрьть-тѫ Суллинѫ? Какъвъ былъ Помпей? Кого и кога той най-напрѣдъ побѣдилъ? Какъвъ непріятель срѣщналъ той послѣ въ Италіѭ? Какъ ся обхождали въ Римъ съ робы-тѣ? Колко робове побѣгнали тогава изъ Римъ и что предпріяли? Кой гы смирилъ? Кого и кога побѣдилъ Помпей послѣ това? Каквы страны и кога гы послѣ освоилъ? Колко царства и градове покорилъ Помпей? Съ какво ся славилъ Крассъ? Кой и кога му даровалъ неговы-тѣ богатства? Кой отъ съвременници-тѣ на Красса и Помпея още повече ся прославилъ отъ тѣхъ? Какъ ся наричялъ съюзътъ что направили по между си тыя три мѫжы? Каквѫ власть имали тін въ господарство-то? Какъ раздѣлили по между си всичкы-тѣ Римскы владѣнія? Зачто Крассъ избралъ за себе Азійскы-тѣ владѣнія. Гдѣ и зачто отишьлъ той въ походъ? Какъ ся свршилъ неговый походъ противъ Партяны-тѣ? Партяни-тѣ какъ постѫпили съ Красса? Гдѣ отишьлъ Кесарь и что начналъ той тамъ? За колко години и кога завладѣлъ той Галіѭ? Гдѣ ходилъ той още въ походъ? Съ какво е замѣчателенъ походътъ Кесаровъ въ Германіѭ и Британіѭ? Гдѣ стоялъ въ това время Помпей? Кой управлявалъ неговы-тѣ владѣнія?

---

44. Втора междоусобна война въ Римъ. Кесарь непромѣнимъ диктаторъ.

Юлій Кесарь доклѣ воевалъ въ Галліѭ, Помпей ся трудилъ да добіе по-голѣмѫ власть въ Римъ. Той склонилъ сената на своѭ странѫ, и говорилъ имъ: че силный Кесарь ще да бѫде за тѣхъ опасенъ

съ своѭ-тѫ храбрѫ войскѫ, и склонилъ гы да пишѭтъ Кесарю, веднага да распустне своѭ-тѫ войскѫ, а самъ да дойде въ Римъ. Мнозина говорили и съвѣтували Помпея да ся пази отъ Юлія Кесаря; но Помпей имъ отговорилъ, че нему трѣбува само да удари съ ногѫ-тѫ си въ землѭ-тѫ, и веднага ще да му ся появятъ на помощь цѣлы легіони войска. Юлій Кесарь, като прієлъ такова писмо, веднага отишьлъ въ Италіѭ, обаче не самъ, но съ всичкѫ-тѫ своѭ войскѫ, за да удари на Римъ и накаже своитѣ противници. — И така ся начнала втора междоусобна война въ Римъ. преди р. хр.

Помпей не ся надѣялъ че ще Кесарь да дойде съ войскѫ въ Римъ и, като ся извѣстилъ така ненадѣйно, че Кесарь иде съ войскѫ въ Римъ, не можялъ да събере войскѫ нити да ся отбрани; и зато побѣгналъ съ свои-тѣ привърженици въ Грьціѭ. Той събралъ въ Тесаліѭ доволно войска, и когато Кесарь отишьлъ да го гони, срѣщнали ся двамина-та неприятели при градъ *Фарсалъ*. Привръженници-тѣ Помпееви не могли да ся одръжятъ противъ храбрѫ-тѫ войскѫ Кесаревѫ, но были разбиты; Помпей самъ влѣзналъ въ единъ корабль и побѣгналъ въ Египетъ, гдѣ то го Египетскый царь, който былъ привърженникъ Кесаревъ, веднага убилъ. Юлій Кесарь былъ толко благороденъ, что-то ся съжялилъ за смрьть-тѫ своего несчястнаго неприятеля, и заповѣдалъ да ся въздигне за неговѫ честь въ Римъ памятникъ. 48

Послѣ смрьть-тѫ Помпеевѫ Кесарь още нѣколко годины воевалъ съ неговы-тѣ привърженници; но въ всичкы-тѣ сраженія въ Азіѭ, Африкѫ и Шпаніѭ, войска-та Кесарева одържявала побѣдѫ.

Подирь тыя побѣды Кесарь отишьлъ въ Римъ съ тържество и съ голѣмо богатство. Единѫ часть отъ пары-тѣ далъ той въ кассѫ-тѫ, а другѫ-тѫ раздѣлилъ между войници-тѣ и Римскы-тѣ граждани.

преди р. хр. Послѣ той угостилъ всичкы-тѣ жители Римскы, за кое-то угощеніе направилъ 80,000 стан, въ кои-то поили народа съ най-добро вино. Народъ-тъ възлюбилъ славнаго и щедраго Кесаря, а сенатъ-тъ го призналъ за непромѣнимъ диктаторъ.

Но при всичко това, не были всичкы-тѣ преданны Юлію Кесарю. Нѣкой отъ богаты-тѣ граждааны Римскы не были благодарны, че му дали царскѫ власть, и искали да остане Римъ, както и напрѣдъ, республика, т. е. да управляватъ въ него два консула и 900 сенатори. Двамина отъ тыя граждааны — *Кассій* и *Брутъ*, зговорилися да убіѭтъ Кесаря. Единъ пѫть, кога-то той по обычая си дошьлъ въ събраніе-то сенатско, приближилсе до него единъ непознатъ человѣкъ, кой-то начналъ да го моли за нѣчто. Въ сѫщо то время ся приближилъ и другый до него изъ отзадъ, кой-то му и заболъ ножь въ плещы-тѣ. Кесарь искалъ да удари злодѣеца; но на единъ пѫть ся появили още нѣколко отъ сговорены-тѣ бунтовници, кои-то го обиколили и начнали да го сѣкѫтъ съ ножеве. Кесарь ся завилъ съ мантіѭ-тѫ си, послѣ падналъ и на онова мѣсто умрѣлъ
44 отъ раны-тѣ.

Какъ и зачто ся противилъ Помпей Юлію Кесарю? На что склонилъ той сенаторы-тѣ? Какво направилъ Кесарь, като пріялъ пысмо отъ сенаторы-тѣ? Гдѣ побѣгналъ Помпей, като дошьлъ Кесарь съ войскѫ въ Римъ? Гдѣ и кога ся срѣщнали войска-та Помпеева и Кесарова и какъ ся свръшило това сраженіе? Какъ умрѣлъ Помпей? Что направилъ Кесарь, като ся научилъ за сирьть-тѫ своего непріятеля? Съ кого и какъ воевалъ Кесарь послѣ сирьть-тѫ Помпеевѫ? Какъ ся свръшила тая война? Гдѣ и какъ отишьлъ Кесарь, като побѣдилъ свои-тѣ непріятели? Какъ раздалъ той богатства-та, что отнелъ отъ непріятели-тѣ? Какъ угостилъ той народа въ Римъ? Каквѫ

власть дали тогава Кесарю въ Римъ? Были ли всичкы за-доволни съ това? Кой направилъ заговоръ противъ Ке-сара? Какъ и кога убили Кесаря?

---

45. Третя междоусобна война въ Римъ. Вторый тріумвиратъ. Антоній. Лепидъ. Октавій

Послѣ смрьть-тѫ на Юлія Кесаря, въ Римъ ся наново начнали безпорядъци. Единъ пріятель Кесаревъ, консулъ, *Антоній*, рѣшилъ ся да отмьсти убій-цемъ. Той извадилъ тѣло-то Кесарево насрѣдъ града, и начналъ да изброява и похвалява заслугы-тѣ на убитыя. Тогава народъ-тъ отъ оскърбленіе запалилъ еднѫ чясть отъ сената, гдѣ-то убили Кесаря, вдигналъ крамолѫ въ града, и клѣлся, че ще жестоко да накаже убійци-тѣ: но тіи между това побѣгнали вънъ града.

Кесарь прѣдъ своѭ-тѫ смрьть опредѣлилъ за наслѣдникъ, младаго своего сродника *Октавія*, кой-то угодилъ на всичкы-тѣ до толко, что-то го възлюбилъ и народъ-тъ и сенатори-тѣ. А множина начнали да ненавиждатъ Антонія за неговѫ-тѫ горделивость и своеволство, и, като видѣли, че той иска да присвои себѣ такавѫ власть, каквѫ-то ималъ Кесарь, прогласили го за непріятель отечества; а двама-та консули наедно съ Октавія, начнали съ него войнѫ и побѣдили го. Консули-тѣ ся убили въ сраженіе-то, а Октавій останалъ самъ начялникъ на войскѫ-тѫ.

Антоній побѣгналъ въ Галліѭ, гдѣ-то и събралъ новѫ войскѫ, за да отиде противъ Октавія наедно съ своя съюзникъ — *Лепида*, кой-то былъ тогава намѣстникъ въ Галліѭ. Но Октавій побързалъ да направи съ тѣхъ съюзъ, и сговорился съ тѣхъ, да истребятъ республиканскѫ-тѫ партіѭ. И така ся на-

преди р. хр. правилъ *вторый тріумвиратъ* отъ Антонія, Лепида и Октавія, кои-то раздѣлили по между си всичкы-тѣ Римскы владѣнія.

А да не бы имали непріятели, кои-то бы имъ препятствували въ власть-тѫ Антоній, Лепидъ и Октавій, рѣшилися да избіѭтъ всичкы-тѣ свои непріятели. Тогава настанало за Римляне-тѣ пакъ ужясно время. По заповѣдь отъ тріумвиры-тѣ, въ Римъ ся наказали и ограбили нѣколко стотины сенатори и много граждани, по между кои-то ся намирали и много почтенны и заслужены, какво-то н. п. *Цицеронъ*, кой-то ся былъ прославилъ съ своя умъ и съ своѭ-тѫ любовь камъ отечество-то, до толко, что-то Римляне-тѣ го назвали „отцемъ отечества".

Въ това время Кассій и Брутъ съ всичкы-тѣ
свои привръженници намиралися въ Македоніѭ, гдѣ-
то тіи събрали войскѫ, за да отидѫтъ да ся біѭтъ
съ тріумвири-тѣ. Но тая войска ся разбила при прь-
42 во-то срѣщанье съ войскѫ-тѫ Октавіевѫ и Антоніе-
вѫ при гр. *Филиппахъ*. Брутъ и Кассій ся убили отъ
отчяніе, а наскоро подирь тѣхъ паднала и Римска-
та республика. Тогава още останало да ся рѣши,
кой ще отъ тыя трима-та мѫжье да господствува
въ Римъ.

Лепидъ былъ по̀-слабъ отъ свои-тѣ другары; а по между това и войска-та му минала на странѫ Октавіевѫ. Тогава Октавій и Антоній станали главны лица въ господарство-то и раздѣлили по между си всичкы-тѣ Римскы владѣнія. Въсточны-тѣ провинціи припаднали Антонію, а западны-тѣ — Октавію. Но Антоній повредилъ самъ себе, зачто-то вмѣсто да ся пази отъ хитраго Октавія, а той живѣялъ въ Египетъ безгрыжно при прекраснѫ-тѫ царицѫ Египетскѫ *Клеопатрѫ*, съ коѭ-то пирувалъ и веселися и подарилъ ней и на дѣца-та й свои-тѣ Римскы провинціи въ Азіѭ.

Римляне-тѣ не были задоволны съ тыя постѫпкы преди
Антоніевы, а Октавій, за своѭ ползѫ, трудился още Р. Хр.
повече да подбада народа противъ Антонія, и най-по-
слѣ наговорилъ сенаторы-тѣ да лишятъ Антонія отъ
власть-тѫ, а Клеопатри да обявятъ войнѫ. Въ тѫѭ 31
войнѫ флота-та и войска-та Антоніева и Клеопа-
трина была разбіена у мыса ***Акціума*** **(въ бреговe-**
тѣ Грьцкы.) Октавій освоилъ всичкый Египетъ; а
Антоній и Клеопатра отъ отчаяніе ся убили. Еги-
петъ сталалъ Римска провинція, а Октавія припо-
знали за императора т. т. за господарь на всичкы-
тѣ Римскы владѣнія. Освѣнъ това дали му имя Ве-
ликый, священный по Латински Augustus, заради
това той ся и наричялъ императоръ ***Августъ.*** **И та-**
ка тогава Римска-та республика станала ***Римска*** 30
имперія.

Кой и какъ искалъ да отмьсти на убійци-тѣ Кесаревы? Что направили Римляни-тѣ, като начналъ Антоній да гы подговаря противъ убійци-тѣ Кесаревы? Кой былъ наслѣдникъ Кесаревъ? Какъ были расположены Римляне-тѣ камъ Антонія и Октавія? Отъ какво консули-тѣ и Октавій начнѫли войнѫ съ Антонія? Гдѣ побѣгнѫлъ Антоній, като разбили войскѫ-тѫ му? Съ кого и за какво ся сдружилъ той въ Галліѭ? Какъ и отъ кои лица ся съставилъ вторый тріумвиратъ? Какъ начнали да дѣйствуватъ нови-тѣ тріумвири въ Римъ? Кого убили тогава отъ заслужены-тѣ и почтенны-тѣ граждани Римскы? Съ какво ся прославилъ Цицеронъ? Гдѣ были тогава Кассій и Брутъ и что сѫ готвили да начнатъ? Какъ ся свршило ново-то тѣхно възмущеніе? Кои станали отъ тогава главны лица въ Римъ? Какъ раздѣлили Октавій и Антоній по между си всичкы-тѣ Римскы владѣнія? Съ какво ослабилъ Антоній своѭ-тѫ власть и повдигналъ противъ себе народа? Какво станало съ тыя негови постѫпкы? Какъ ся свршила война-та между Антонія и Октавія? Кога и какъ

останала Римска-та республика империя? Оттогава какъ ся именовалъ Октавий?

ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ. РИМСКА-ТА ИМПЕРІЯ ДО ПАДЕНІЕ НА ЗАПАДНѪ-ТѪ РИМСКѪ ИМПЕРІѬ.

46. Царствованіе Августа. Начало и распространеніе христіянства.

Августу не было трудно да подкрѣпи своѭ-тѫ власть, кога-то вече не останали негови-тѣ неприятели и главни-тѣ защитници на республикѫ-тѫ. А народъ-тъ му ся въ всичко охотно покоравалъ, зачто-то Августъ ся усърдно трудилъ за негово-то добро. Той прѣкѫсналъ въ Римъ междоусобны-тѣ войны, и народъ-тъ тогава начналъ да живѣе спокойно и безопасно; и при такъвъ животъ Римляне-тѣ можяли да ся занимаватъ съ всякаквы полезны работы. Августъ самъ много любилъ ученыі-тѣ и усърдны-тѣ человѣци, за ради това и намирали при него въ Римъ най-добри-тѣ историци и стихотворци, н. п. *Виргилій*, *Хораций*, *Салустій* и други, на кои-то списанія-та ся и днешный день учятъ по всичкы-тѣ училища, гдѣ-то ся учи Латинскыя языкъ. Царствованіе-то Августово въобще ся наричяло златный вѣкъ.

Въ время-то на Августово-то царуванье, Римска-та империя ся съставлявала отъ най-добры-тѣ страны въ Азіѭ, Европѫ и Африкѫ, тя ся простирала отъ рѣкѫ Евфратъ до Атлантическыя океянъ, и сѣверна Африка. Въ това пространно господарство имало до 120 миліона жители. Само въ Римъ имало до 1,500,000 жители. А всичкы-тѣ градове въ Римскѫ-тѫ империѭ ся броили до 6,000. Римляне-тѣ тогава имали до 400,000 войска и двѣ голѣмы флоты. Августъ построилъ въ Римъ много хубавы

и великолѣпны палаты, храмове и друготы различны здания. послѣ р. хр.

Августъ само тогава начнувалъ войнѫ противъ другы народы, кога-то го тїи принуждавали, и всегда успѣвалъ. Само една война съ *Германци-тѣ*, не испаднала добрѣ за него. Германци-тѣ непрестанно нападали на Римскы-тѣ владѣнія на сѣверъ. За то Августъ нѣколко пѫти провождалъ противъ тѣхъ войскѫ, и така покорилъ еднѫ чясть отъ Германіѭ между рѣкы-тѣ *Райна* и *Везеръ*. Въ тѫѭ провинціѭ былъ проводенъ консулъ Варъ за намѣстникъ. *Варъ* начналъ да угнѣтава Германци-тѣ, и да иска да говорятъ Латинскы и да ся кланятъ на Рымскы-тѣ богове. Кой-то му ся не покорявалъ, строго го наказувалъ. Това ся недопаднало на Германци-тѣ. Заради това единъ отъ тѣхны-тѣ князове *Арминій* рѣшился да освободи Германіѭ отъ Римскѫ-тѫ власть. Той събралъ войскѫ и разрядилъ гы въ гѫстѫ-тѫ и непроходимѫ *Тевтобурескѫ* горѫ, въ сѣвернѫ Германіѭ, близо до рѣкѫ *Везеръ*; послѣ проводилъ да явятъ Вару, че ся е народъ-тъ въ тыя мѣста възбунтовалъ. Варъ веднага отишълъ противъ бунтовници-тѣ. Но Арминій, кого-то Варъ мыслилъ за свой съѭзникъ, завелъ Римскы-тѣ легіоны въ горѫ-тѫ гдѣ-то ся была скрыла Германска-та войска, и, кога-то Римляне-тѣ влѣзнали въ непроходимо-то блато, тогава непріятель-тъ ударилъ отъ всѣкоѭ странѫ на тѣхъ. Германци-тѣ гонили Римляне-тѣ три дни и избили три най-добры Римскы легіоны. Само малцина отъ Римскы-тѣ войници побѣгнали и отишли въ Римъ; отъ тогава Римляне-тѣ изгубили своѭ-тѫ власть надъ Германци-тѣ. 9

Царствованіе-то Августово най-много было замѣчятелно за то, че въ негово-то царуваніе ся родилъ Спаситель міра — Іисусъ Христосъ въ Римскѫ-тѫ провинціѭ Палестинѫ. При слѣдующыя императоръ, *Тиверія*, начнали да ся появляватъ и размножаватъ въ Римскы-тѣ владѣнія послѣдователи Іисуса Христа

или *Христіяни*, а най-послѣ ся основала и христіянска *църква*. За управители църковны были избрали *Епископи* въ различны мѣста, гдѣ-то живѣяли Христіяни-тѣ. Освѣнъ това Епископи-тѣ и *пресвитери-тѣ* или священици-тѣ съвършявали и богослуженіе-то и поучявали народа. Пресвитери-тѣ сѫ имали помощници — *діяконы*.

Отъ начяло Римляне-тѣ были равнодушни камъ христіянство-то, зачто-то ся тіи тогава твърдѣ малко грижили за религіѭ. А кога-то ся христіяне-тѣ размножили, на Римляне-тѣ ся видѣло че тіи человѣци ще да бѫдѫтъ опасни за господарство-то. При това и Римскы-тѣ жрьци непрестанно ся жялили противъ христіяне-тѣ, кои-то ненавиждали отъ завистъ. Тогава Римскы-тѣ императори начнали жестоко да гонятъ невинны-тѣ Христіяны, и принуждавали гы да ся отрѣкѫтъ отъ своѭ-тѫ вѣрѫ и да станѫтъ язычници; но Христіяне-тѣ прѣдпочитали всякаквы мѫкы и смрьть, а не да ся отрѣкѫтъ отъ Христа. Язычници-тѣ чясто съ удивленіе глядали, какъ Христіяне-тѣ трьпѣливо подносили мѫченія-та, какъ тіи радостно молили и хвалили Бога, кога-то гы хвъргали въ огѫнь или на дивы звѣрове да гы ядѫтъ. Тая вѣра, молитва и наставленіе на умираюнцы-тѣ Христіяны силно подѣйствовала на язычници тѣ, така, что-то мнозина отъ тѣхъ начнали да прѣминувать въ христіянство. А когато Христіяне-тѣ, за наказаніе, провождали вънъ отъ тѣхны-тѣ отечества, то тіи гдѣ-то отивали все проповѣдували Евангеліе-то. Мнозина доброволно отивали въ различны страны, за да учятъ народа. И така малко по-малко размножилися Христіяне-тѣ, какъ-то въ Римскы-тѣ владѣнія, така и въ другы господарства.

Съ какво было замѣчятелно царствованіе-то Императора Августа? Кои списатели и стихотворци ся про-

славили въ негово-то время? Отъ кои страны ся състояла подъ негово владѣніе Римска-та имперія? Колко жители и градове имало въ нея? Колко жители имало въ Римъ? Какъ направилъ Августъ Римъ? Съ кого имали Римляне-тѣ войны при Августа? Какъ ся свършили Римскы-тѣ походи противъ Германци-тѣ? Кой былъ Римскый намѣстникъ въ Германіж? Кой и кога освободилъ Германіж отъ Римско-то владичество? Какъ и гдѣ побѣдили Германци-тѣ Римскы-тѣ легіоны? Какво особено важно събытіе ся случило въ Палестинж въ царствованіе-то императора Августа? Кога начнали да ся покланятъ и размножяватъ послѣдователи-тѣ Іисусъ Христовы и какъ ся наричяли тіи? Кой началъ да управлява цръквж-тѫ? Кои были помощници на епископы-тѣ? Съ какво друго ся занимавали епископи-тѣ и пресвитери-тѣ? Какъ ся именували помощници-тѣ на пресвитеры-тѣ? Какъ ся обхождали Римскы-тѣ императори съ христіяне-тѣ? Зачто императори-тѣ гонили христіяне-тѣ и какво искали отъ тѣхъ? Испълнявали ли христіяне-тѣ тѣхны-тѣ исканія? Какъ подносили христіяне-тѣ мѫченія-та? Какво подѣйствовала на язычници-тѣ вѣра-та, молитва-та и наставленія-та на христіянскы-тѣ мѫченици? Какъ ся размножили христіяне-тѣ въ различны страны? послѣ р. хр.

---

47. Безпорядъци въ Римъ при жестокы-тѣ императоры.

Римляне-тѣ были счястливи въ 43-*годишно-то* царсвованіе Августово, а послѣ страдали при слѣдующы-тѣ жестокы императоры. *Тиверій*, *Калигула*, *Клавдій* и *Неронъ*, кои-то царували единъ слѣдъ другы послѣ Августа. Тіи само ограблявали и убивали свои-тѣ подданници и не сѫ ся прославили съ никаквы добры дѣла. 14 — 68

Калигула н. п. говорилъ; „Ако бы всичкы-тѣ Римляни имали само еднѫ главѫ, азъ быхъ ѭ отсѣ-

калъ." Той развалилъ статуи-тѣ на най-голѣмыя Римскый богъ Юпитера, и на тѣхно мѣто поставилъ своѭ-тѫ собственнѫ щатуѭ, за да ѝ ся кланятъ. Той е толко малко оценявалъ живота на свои-тѣ подданници, что-то хранилъ съ тѣхъ дивы-тѣ звѣрове отъ своѭ-тѫ звѣрницѫ, или кога-то обѣдувалъ, той заповѣдувалъ да гы убиватъ, за забавленіе на свои-тѣ госты.

Най-ужясный отъ тыя императоры е былъ Неронъ, той убилъ майкѫ си, женѫ си, брата си, учителя си и хыляды другы почтенны человѣци. Той прьвый отъ Римскы-тѣ императоры начналъ явно да гони Христіяне-тѣ. Нему ся единъ пѫть искало да види голѣмъ пожяръ, и той заповѣдалъ, казватъ, да запалятъ Римъ отъ всичкы-тѣ страны. И кога-то горѣлъ Римъ, той седѣлъ въ своѭ-тѫ палатѫ и свирилъ съ Арфѫ, и за подсмевъ пѣлъ паденіе-то на Троя. Народъ-тъ ся тогава възбунтовалъ и наричялъ Нерона запалитель. Императоръ-тъ като дознаялъ това, хвърлилъ винѫ-тѫ на Христіяне-тѣ. Тогава огорченый народъ нападналъ на Христіяны-тѣ и начналъ да гы мѫчи съ най-жестокъ начинъ. Нерону было пріятно като глядалъ че разсичяли несчястны-тѣ Христіяны съ ножове, горили, растривали на чясти, и хвъргали гы на псета-та. Самъ Неронъ заповѣдалъ да облеѭтъ много Христіяне съ смолѫ и да гы поставятъ въ неговы-тѣ градины, а послѣ да гы запалятъ. Доклѣ несчястни-тѣ Христіяни горѣли Неронъ ся расхождалъ съ колесницѫ по градины-тѣ и ся насласлаждавалъ съ това зрѣлище.

Всичкы-тѣ тыя четыри императори были убити отъ поданници-тѣ си. Подирь смрьть-тѫ Нероновѫ Римска-та войска начнала публично да продава императорскѫ-тѫ власть. Кой-то плащалъ повече пары, той ставалъ императоръ; но това не было за много, като ся являлъ другый откупитель, давали нему престола, а прежднаго императора убивали.

Така въ по-малко отъ двѣ години, въ Римъ царували три императори. после р. хр.

Какви были четыри-тѣ императори, кои-то царували въ Римъ послѣ Августа? Какъ ся именували и колко години царували? Какъ показалъ Калигула свож-тж жестокость? Кого заповѣдалъ той на подданници-тѣ да признаватъ за божество? Какъ убивалъ той свои-тѣ подданици? Кой отъ четыры-тѣ жестокы императоры былъ найужасный? Какъвъ былъ Неронъ камъ свои-тѣ роднины и камъ христіяне-тѣ? Кому хврьлилъ той винж-тж, кога-то народъ-тъ, като ся възбунтовалъ, наричялъ го запалитель? Какъ начнали тогава да гонятъ и мжчятъ христіяне-тѣ? Какъ ся обхождалъ съ тѣхъ самъ Неронъ? Подирь смрьть-тж Нероновж какъ начнали да избиратъ въ Римъ императори?

48. Рядъ на добры-тѣ императоры въ Римъ.

Повече отъ 55 годины ся продължявали безборядъци въ господарство-то и страданія-та на Римляне-тѣ отъ жестокы-тѣ и слабы императоры. Найпослѣ настанали пакъ добры времена при *Веспасіяна*, кой-то былъ уменъ и добъръ императоръ. Той 69
направилъ Римъ, завелъ новы училища и награждавалъ учены-тѣ и художници-тѣ. Въ царствованіе-то Веспасіяново нѣговый сынъ *Титъ* ималъ войнж съ Евреи-тѣ, кои-то още при прѣждны-тѣ, императори нещѣли да ся покояряватъ на Римляне-тѣ, но ся възбунтовали. Титъ имъ най-напрѣдъ говорилъ да ся смирятъ, но тіи непрестанали отъ бунта, и запрѣли ся съ свож-тж войскж въ Іерусалимъ. Тогава Римляне-тѣ обиколили града и начнали да го біятъ. Въ Іерусалимъ настанжлъ страшенъ гладъ и болесть; при това на-

послѣ родъ-тъ отъ отчаяніе начналъ по между си междо-
Р. Хр. усобна войнѫ.

Въ малко время погынали въ града толко много Ереи, что-то изхвърлили вънъ отъ града нѣколко стотины хыляды мрьтвы тѣла; освѣнъ това улици-тѣ и кѫщи-тѣ въ града были пълны съ мрьтвы
70 тѣла. Най-послѣ Римляне-тѣ влѣзнали въ града, развалили го съвсѣмъ и разрушили храма, така, что-то камень на камень не останалъ. Въ това время Евреи-тѣ ся распрьснали по всичкыя свѣтъ и отъ тогава нѣмѫтъ свое отечество.

Подирь смрьть-тѫ Веспасіяновѫ въцарился *Титъ*, кой-то е былъ твърдѣ добросърдеченъ человѣкъ. Той толко любилъ свои-тѣ подданници, что-то считалъ себе счястливъ кога-то имъ правилъ нѣкое добро, а кога-то неможялъ да стори нѣкое добро, тогава дрьжялъ оня день за изгубенъ. Заради това Римляне-тѣ го нарѣкли „отрада человѣчеству“.

Въ царствованіе-то Титово случилися много бѣдствія въ Римскы-тѣ владѣнія: заразителны болѣсти, пожяри и гладъ; освѣнъ това съвсѣмъ пропаднали нѣколко градове. Тогава ся случило така: ог-
79 недищѫща-та планина *Везувія*, въ Южнѫ Италіѫ, близо Средиземно море, послѣ едно страшно землетрясеніе начнала да исхвърля горящъ пепелъ и лавѫ на нѣколко чясове далеко и толко много, что-то два градове: *Херкуланумъ* и *Помпей* были съвсѣмъ затрупани съ лавѫ, и изгубилися. Около 150 годины послѣ изровили тыя градове дѫлбоко изъ подъ землѭ-тѫ, и отъ тогава начнали да разчистяватъ въ тѣхъ цѣлы улици и да намиратъ кѫщя, храмове, книгы, различны домашны нѣчта (вещы) даже и человѣческы тѣла.

Отъ шесть-тѣхъ слѣдующы императоры само единъ *Домиціянъ*, братъ Титовъ, былъ жестокъ и безгрыженъ человѣкъ; а другы-тѣ пять императори: *Нерва*, *Траянъ*, *Адріянъ*, *Антонинъ* и *Марко Аврелій*

были благодѣтелни камъ свои-тѣ подданници. Римляне-тѣ сѫ были счястливи въ тѣхно-то царствованіе, кое-то ся продлъжявало 84 годины, и почитали тыя свои добры и благородны императоры, като свои отци. Отъ тѣхъ сѫ особено славни Траянъ, Адріянъ и Антонинъ. Шпаньолецъ Траянъ былъ добродѣтеленъ и силенъ императоръ. Той направилъ въ своето господарство новы училища, старался да въведе порядъкъ въ всичкы-тѣ свои владѣнія и любилъ правдѫ-тѫ. При това онъ ся прославилъ и съ своитѣ походы въ Азіѭ, гдѣ-то завоевалъ и нѣколко мѣста около р. Евфратъ. Народъ-тъ го уважявалъ толко много, что-то го нарѣкалъ „Лучшій". Адріянъ былъ такожде господарь дѣятеленъ и уменъ, той посѣтилъ почти всичкы-тѣ области на свое-то обширно господарство, основалъ новы градища, направилъ пѫтища и каналы, и въобще грыжился за добро-то народно. Антонинъ нареченный „благочестивый" необичялъ войны, а само желаялъ да живѣѭтъ поданници-тѣ му мирно и счястливо. после р. хр. 90 — 180

При кой императоръ и кога настанали пакъ добры времена въ Римъ? Какъвъ былъ императоръ Веспасіянъ? Каква замѣчятелна война ся случила въ негово-то царствованіе? Кой былъ ночялникъ на Римскѫ-тѫ войскѫ въ тѫѭ войнѫ? Зачто начнали Римляне-тѣ тѫѭ войнѫ съ Евреи-тѣ? Въ какво положеніе ся намирали Іерусалимскы-тѣ жители и что имало въ тоя градъ доклѣ го Титъ дрьжялъ въ обсадѫ? Какъ ся свръшила тая война? Какъвъ былъ Титъ и какъ го нарекли Римляне-тѣ? Каквы бѣдствія имало въ Италіѭ въ царствованіе-то Титово? Кои градове и отъ что пропаднали въ Италіѭ въ това время? Кога начнали да гы изриватъ, и что намѣрили въ тѣхъ? Каквы были 6-тѣ слѣдующи императори? Кой и съ какво наймного ся прославилъ отъ 5-тѣхъ добры императоры? Какъ нарекли Римляне-тѣ Трояна и Антонина?

посл. р. хр. 49. Растройство и паденіе на Римскж-тж имперіж при безгрыжны-тѣ и лошявы-тѣ императоры.

Съ смрьть-тж на Марка Аврелія свръшилися за Римляне-тѣ и счястливи-тѣ времена. Слѣдующи-тѣ императори были человѣци почти безгрыжни, а мнозина отъ тѣхъ още и мжчили свои-тѣ подданници, какво-то Калигула и Неронъ. Тогава въ Римъ чясто ставали наведнжждъ по нѣколко императори. Веднжждъ имало даже до 19 императори. Тіи обычно воевали по между си и убивали единъ другаго. Въ
180 — продължение 104 годины были по-вече отъ 40
284 императори, отъ кои-то повече-то были убити. Повече отъ другы-тѣ царували тогава *Септимій Северъ* (197—211), кой-то воевалъ съ успѣхъ на въстокъ и въ Британіж, *Каракалла* (211—217) и *Геліогабалъ* (216—222), императори слаби и безнравственны, и *Александръ Северъ* (222—235), кой-то въспостановилъ за время порядъкъ въ свое-то господарство. Въобще послѣ Марка Аврелія безпорядъци-тѣ въ Римъ толко ся умножили, что-то войска-та своеволно избирала, а послѣ промѣнявала и убивала императоры-тѣ. Всичко-то това причинило, та народъ-тъ осиромашелъ и привикналъ да живѣе безпорядочно, а господарство-то ся разстроило. А освѣнъ това Германци-тѣ начнали да нападатъ на Римскы-тѣ владѣнія, а Римляне-тѣ, като имали по между си междуособны войны, немогли да защищаватъ свое-то пространно господарство.

284 — Най-послѣ при императора *Діоклитіяна* Римля-
305 не-тѣ начнали пакъ да ся оправлятъ. Діоклитіянъ ималъ твърдъ характеръ и голѣмж власть надъ народа. Но той пакъ усѣщалъ, че ще да му бжде трудно да прекжсне безпорядъци-тѣ въ всичкж-тж имперіж, заради това и раздѣлилъ всичко-то господарство на 4 чясти. За всѣкож чясть опредѣлилъ той особенъ управитель, така, что-то тогава само

4 лица управлявали всичкы-тѣ Римскы владѣнія. Това раздѣленіе на всичкѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ по между нѣколко управители было полезно само доклѣ живѣялъ Діоклитіянъ, зачто-то той знаялъ, какъ да одържява но между тѣхъ съгласіе; но подирь неговѫ-тѫ смрьть пакъ възникнали прьви-тѣ безпорядъци и несъгласія.

За счястіе на Римляны-тѣ; а най-много за Христіяне-тѣ, послѣ нѣколко годины слѣдъ Діоклитіяна станалъ Римскый императоръ умный, храбрый и богобоязливый *Константинъ*.

Какви императори были въ Римъ послѣ Марка Аврелія и какъ царувили тіи? Какви безпорядъци произлѣзли отъ това? Какъ и кой начналъ тогава да избира императори-тѣ? По колко императори были тогава въ Римъ? Колко императори ся промѣнили въ 104 годины? Что произвели тыя безпорядъци? При кой императоръ и кога начнали Римляне-тѣ пакъ да ся оправлятъ? Какъвъ былъ императоръ Діоклитіянъ? На колко чясти и зачто раздѣлилъ Римскѫ-тѫ имперіѭ? Кой управлявалъ тыя чясти? Възпостановилися порядъкъ въ Римскѫ-тѫ имперіѭ съ това раздѣленіе? Кой былъ отъ най-добры-тѣ самодържци послѣ Діоклитіяна?

---

50. Распространеніе на христіянството въ Римскѫ-тѫ имперіѭ. Константинъ великій.

Послѣ Нерона още нѣколко императори сѫ угнѣтавали и трудили да истрѣбятъ несчястны-тѣ Христіяны. А най-послѣ сѫ гы жестоко гонили и мѫчили въ царствованіе-то Діоклитіяново. Много Христіяни, да бы ся избавили отъ гоненія-та, преселилися въ уединеніе. Тѣхъ наричяли *отшелници*, и

послѣ р. хр. отъ тѣхъ произлѣзнали *монаси-тѣ*, кои-то не сѫ живѣяли въ пустини, но въ особены зданія — *монастири*.

Като ся въцарилъ Константинъ, не само что престанали гоненія-та камъ Христіяне-тѣ, но христіянство-то станало главна господствующа вѣра въ Римскѫ-тѫ имперіѭ.

Самъ Богъ обѫрналъ Константина въ христіянство съ удивителенъ начинъ. Той испрьво управлявалъ само еднѫ чясть одъ Римскы-тѣ владѣнія, кои-то были тогава разделени по между шесть управители. Съ едного отъ тыя управители — *Максентія*, кой-то былъ жестокъ врагъ христіянскы, Константинъ ималъ войнѫ. Една вечерь, прѣдъ деня на сраженіе-то, като прѣглѣдувалъ Константинъ войскѫ-тѫ си, видѣлъ на небо-то едно свѣтливо мѣсто и въ него блистателенъ крьстъ съ надписъ: „съ това знаменіе ще да побѣдишъ.“ Константинъ ся изумилъ. Въ слѣдующѫ-тѫ ноцъ му ся явилъ самъ Спаситель на сънъ и му рекѫлъ: „свали отъ твои-тѣ знамена знакъ-тъ Юпитеровъ — орела, а на мѣсто него направи крьстъ, тогава ще да побыдишъ непріятеля.“ Константинъ испълнилъ приказаніе-то Господне, и разбилъ войскѫ-
312 тѫ Максентіевѫ. Подирь това той побѣдилъ и другы-тѣ управители Римскы, кои-тѣ были всичкы-тѣ врази христіянскы и сталалъ императоръ на всичкѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ. Отъ тогава настанали за Христіяне-тѣ добры времена. Константинъ начналъ на всѣкадѣ да прави цьрквы, въвелъ христіянскы-тѣ праздници, а на язычници-тѣ заповѣдалъ да уважяватъ христіяне-тѣ.

Кога-то ся начнали по между Христіяне-тѣ цьрковны несъгласія, Константинъ опредѣлилъ въ градъ
325 *Никея*, въ Малѫ Азіѭ, да ся събере цьрковно събраніе — *вселенскій* (общій) *съборъ*, на кого-то были повыкани Епископи, за да преглѣдатъ тыя несъгласія, особено ново-то ученіе на священника *Арія*, кой-то

утвърждавалъ, че Христосъ былъ създаденъ отъ послѣ
Бога. На тоя съборъ было отхвърлено Аріево-то р. хр.
ученіе, и съставено исповѣданіе-то на вѣрѫ-тѫ *(символъ вѣры)* т. е. кратко изложеніе на истинно-то христіяско ученіе. Колко е много имало тогава Христіяни, види ся и отъ това, че на Никейскый-тъ съборъ были ся събрали само Епископи 318.

До Константина столица на Римскы-тѣ императоры былъ Римъ, както и Константинъ най-напрѣдъ живѣялъ тамъ, но послѣ избралъ той за себе новѫ столицѫ. На брѣга на Черно и Мраморно море, между Европѫ и Азіѭ, лежялъ градъ *Византія*. Положеніе-то на тоя градъ ся понъравило Константину, за то ся той и преселилъ тамъ, и, като направилъ хубаво своѭ-тѫ столицѫ, нарѣкувалъ ѭ *Константинополь*. Тамъ Константинъ, послѣ нѣколко години, 330
пріялъ св. кръщеніе и на скоро умрѣлъ. 337

Послѣ смрьть-тѫ Константиновѫ, кого-то още за славно-то негово царствованіе наименовали *великый*, трима-та негови синове раздѣлили по между си Римскѫ-тѫ имперіѭ. Тіи ако и да ся наричяли Христіяни, но живели като язычници, и непрестанно имали междоусобны войны.

Още по лошавъ былъ слѣдующій-тъ императоръ — *Юліянъ*, кой-то ненавиждалъ и угнѣтавалъ Христіяне-тѣ до толко, что-то поискалъ да гы истреби отъ землѭ-тѫ и да въведе пакъ язычество въ Римскѫ-тѫ имперіѭ; но Богъ пазилъ своѭ-тѫ църквѫ. Юліянъ царувалъ само двѣ години, а като тръгналъ на войнѫ противъ Персы-тѣ былъ убитъ. Слѣдующый императоръ — *Іовіянъ* былъ усърденъ Христіянинъ. Отъ това время начнала да изчезнува языческа-та вѣра въ Римскы-тѣ владѣнія, а Христіяне-тѣ все повече и повече да ся размножяватъ.

При кого отъ Римскы-тѣ императоры было послѣдно-то и жестоко-то гоненіе надъ Христіяне-тѣ? Гдѣ ся преселявали мнозина отъ тѣхъ за да избавятъ живота си? Какъ ся наричяли тіи Христіяни? Какъ и кога сталъ Константинъ императоръ на всичкѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ? Съ какво е замѣчятелно негово-то царствованіе или какъ ся оправили подъ него Христіяне-тѣ? Какъ ся обърналъ Константинъ въ Христіянство? Съ кого ималъ той тогава войнѫ? Какъ заповѣдалъ Константинъ да ся преглѣда прѣніе-то по между Христіяне-тѣ? Гдѣ и кога събралъ той вселенскый съборъ? Чіе лжеученіе тогава ся отхвьрли и что ся състави на тоя съборъ? Колко Епископи ся събрали на тоя съборъ? Кой градъ и кога го избралъ Константинъ за своѭ столицѫ? Какъ ѭ той наименувалъ? Кога Константинъ пріялъ св. крьщеніе и кога умрѣлъ? какви были негови-тѣ сынове и слѣдующи-тѣ императори; Юліянъ и Іовіянъ?

---

51. Германци. Тѣхно преселеніе.

Мы знаемъ какво на сѣверъ отъ Римскы-тѣ владѣнія въ Европѫ живѣяли Германци. Около двѣ хиляды годины прѣди това Германскы-тѣ народи завземали поголѣмѫ-тѫ чясть на Европѫ, сирѣчь, всичкы-тѣ страны между Римскы-тѣ владѣнія и между сѣверно-то и Балтійско море, на западъ отъ рѣкы-тѣ: Высла и Дунавъ, иеднѫ чясть отъ сегашнѫ Южнѫ Росіѭ. Отъ начяло Германія была съвсѣмъ дива. Тя была всичка-та покрыта съ гѫстѫ и едрѫ горѫ, въ коѭ-то ся вѫдили много диви звѣрове, а най-много медвѣди, быволи и елени. Освѣнъ горы-тѣ въ Германіѭ имало и прекрасны лѫгове; но поля имало твърдѣ малко. Заради това Германци-тѣ, или особно тѣхны-тѣ жены и рабы ся занимавали почти само съ скотоводство. А сѫщи-тѣ Германци, кои-то были человѣци снажни и силни, живѣяли или въ горы-тѣ

съ ловъ или пакъ въ походы. Облекло-то на Германци-тѣ было отъ звѣрскы кожи, а оружіе-то имъ отъ желѣзны копія, тоягы, топоры, и мечове. Германци-тѣ, кога-то ся врѫщали у дома си отъ ловъ или отъ походъ, обычно пирували и лежяли подъ открыто небо на звѣрскы кожи или ся забавлявали съ игры.

Стари-тѣ Германци не сѫ имали градове; но всякый Германецъ правилъ простѫ хыжѫ по срѣдъ свои-тѣ лѫгове и поля и заграждалъ всичко-то мѣсто. Нѣколко такыва мѣста съставлявали *община*, а нѣколко общины — *власть*.

Всякый Германецъ, кой-то имaлъ своѭ собственнѫ землѭ (Allod), былъ е свободенъ, оныя отъ свободны-тѣ человѣци, кои-то были пò-богати отъ другы-тѣ, или ся отличявали въ войнѫ съ мѫжество-то си, народъ-тъ особено уважявалъ и наричялися *благородны* (Edelingen). Оттѣхъ избирали, съ общо съгласіе на всичкы-тѣ слободны человѣци, начялници на власти-тѣ, кои-то ся наричяли *графови* и предводителя на войскѫ-тѫ — *херцогы*.

Германскы-тѣ войскы, кои-то командовали херцогы състояли изъ отдѣлны отряди или дружины (Geleit), т. е. изъ толпы такыва млады юнаци, повече сиромаси, кои-то трьсили случяй и нападали на свои-тѣ съсѣды, за да отнемѫтъ отъ тѣхъ нѣкоѭ чясть отъ владѣнія-та имъ. Кога-то отивали противъ нѣкого силнаго непріятеля, тогава ся съединявали нѣколко такыва дружины наедно, и тогава съ всичкѫ-тѫ войскѫ командовалъ краль, кой-то имaлъ пълнѫ власть надъ свои-тѣ подчиненны, но при това е былъ обвезанъ да гы храни и да имъ дава оружіе.

Стари-тѣ Германци были язычници и обожявали природнѫ-тѫ силѫ и свои-тѣ витезы. Главенъ богъ тѣхенъ былъ *Воданъ* или *Одинъ*. Храмове Германци-тѣ нѣмали, народъ-тъ ся кланялъ на идолы-тѣ по врьхове-тѣ планинскы, и отъ всичко пò-чясто въ

При кого отъ Римскы-тѣ императоры было послѣдно-то и жестоко-то гоненіе надъ Христіяне-тѣ? Гдѣ ся преселявали инозина отъ тѣхъ за да избавятъ живота си? Какъ ся наричяли тіи Христіяни? Какъ и кога craналъ Константинъ императоръ на всичкѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ? Съ какво е замѣчятелно негово-то царствованіе или какъ ся оправили подъ него Христіяне-тѣ? Какъ ся обѫрналъ Константинъ въ Христіянство? Съ кого ималъ той тогава войнѫ? Какъ заповѣдалъ Константинъ да ся прегледа прѣніе-то по между Христіяне-тѣ? Гдѣ и кога събралъ той вселенскый съборъ? Чіе лжеученіе тогава ся отхвърли и что ся състави на тоя съборъ? Колко Епископи ся събрали на тоя съборъ? Кой градъ и кога го избралъ Константинъ за своѭ столицѫ? Какъ ѭ той наименувалъ? Кога Константинъ пріялъ св. крьщеніе и кога умрѣлъ? каквн были негови-тѣ сынове и слѣдующи-тѣ императори; Юліянъ и Іовіянъ?

---

51. Германци. Тѣхно преселеніе.

Мы знаемъ какво на сѣверъ отъ Римскы-тѣ владѣнія въ Европѫ живѣяли Германци. Около двѣ хиляды годины прѣди това Германскы-тѣ народи завземали поголѣмѫ-тѫ часть на Европѫ, сирѣчь, всичкы-тѣ страны между Римскы-тѣ владѣнія и между сѣверно-то и Балтійско море, на западъ отъ рѣкы-тѣ: Высла и Дунавъ, и еднѫ часть отъ сегашнѫ Южнѫ Росіѭ. Отъ начяло Германія была съвсѣмъ дива. Тя была всичка-та покрыта съ гѫстѫ и едрѫ горѫ, въ коѭ-то ся вѫдили много диви звѣрове, а най-много медвѣди, быволи и елени. Освѣнъ горы-тѣ въ Германіѭ имало и прекрасны лѫгове; но поля имало твърдѣ малко. Заради това Германци-тѣ, или особно тѣхны-тѣ жены и рабы ся занимавали почти само съ скотоводство. А сѫщи-тѣ Германци, кои-то были человѣци снажни и силни, живѣяли или въ горы-тѣ

съ ловъ или пакъ въ походы. Облекло-то на Германци-тѣ было отъ звѣрскы кожи, а оружіе-то имъ отъ желѣзны копія, тоягы, топоры, и мечове. Германци-тѣ, кога-то ся врѫщали у дома си отъ ловъ или отъ походъ, обычно пирували и лежяли подъ открыто небо на звѣрскы кожи или ся забавлявали съ игры.

Стари-тѣ Германци не сѫ имали градове; но всякый Германецъ правилъ простѫ хыжѫ по срѣдъ свои-тѣ лѫгове и поля и заграждалъ всичко-то мѣсто. Нѣколко такыва мѣста съставлявали *община*, а нѣколко общины — *власть*.

Всякый Германецъ, кой-то имàлъ своѭ собственнѫ землѭ (Allod), былъ е свободенъ, оныя отъ свободны-тѣ человѣци, кои-то были пò-богати отъ другы-тѣ, или ся отличявали въ войнѫ съ мѫжество-то си, народъ-тъ особено уважявалъ и наричялися *благородны* (Edelingen). Оттѣхъ избирали, съ общо съгласіе на всичкы-тѣ слободны человѣци, началници на власти-тѣ, кои-то ся наричяли *графови* и предводителя на войскѫ-тѫ — *херцогы*.

Германскы-тѣ войскы, кои-то командовали херцогы състояли изъ отдѣлны отряди или дружины (Geleit), т. е. изъ толпы такыва млады юнаци, повече сиромаси, кои-то трьсили случяй и нападали на свои-тѣ съсѣды, за да отнемѫтъ отъ тѣхъ нѣкоѭ чясть отъ владѣнія-та имъ. Кога-то отивали противъ нѣкого силнаго непріятеля, тогава ся съединявали нѣколко такыва дружины наедно, и тогава съ всичкѫ-тѫ войскѫ командовалъ краль, кой-то имàлъ пълнѫ власть надъ свои-тѣ подчиненны, но при това е былъ обвезанъ да гы храни и да имъ дава оружіе.

Стари-тѣ Германци были язычници и обожявали природнѫ-тѫ силѫ и свои-тѣ витезы. Главенъ богъ тѣхенъ былъ *Воданъ* или *Одинъ*. Храмове Германци-тѣ нѣмали, народъ-тъ ся кланялъ на идолы-тѣ по врьхове-тѣ планинскы, и отъ всичко пò-чясто въ

после р. хр. готы-тѣ растовы, гдѣ-то правили олтари, въ кои-то приносвали жертвѫ на идолы-тѣ. Германци-тѣ вѣрували въ вѣчныя животъ, но имали странны понятія за вѣчно-то блаженство. Тіи мыслили че всичкы-тѣ юнаци, послѣ смрьтъ-тѫ, преселяватся на небо-то, гдѣ-то ся забавляватъ съ ловъ, біятъ ся единъ съ другы а послѣ пируватъ на едно; а боязливци-тѣ отиватъ въ пѫкѫла, гдѣ-то вѣчно гладуватъ

Германци-тѣ ся състояли отъ различны народы. По-главны отъ тѣхъ были: *Аллемани-тѣ*, кои-то живѣяли сѣверно отъ сегашнѫ Швейцеріѭ, около рѣкѫ Рейнъ. *Франкы-тѣ* живѣяли сѣверно отъ Аллеманы-тѣ. *Сакси-тѣ*, южно отъ Нѣмско-то море, и *Готи-тѣ* въ сегашнѫ южнѫ Росіѭ. Тіи народи въ продлъженіе на три столѣтія нападали на Британіѭ, Галліѭ, Италіѭ и другы чясти на Римскѫ-тѫ имперіѭ, а най-послѣ начнали да ся преселяватъ въ Римскы-тѣ владѣнія; кога-то нападнали на Европѫ изъ Азіѭ многочисленны толпы отъ *номадскы-тѣ Унны*, народъ дивъ и войнственъ.

Унны-тѣ сѫ были маловозрасни, широкоплещи, чернокоси, при това кривя-тѣ имъ погляди, плоскый носъ, грозножълто-то лице и кривы-тѣ нозѣ давали имъ безобразенъ видъ. Тіи сѫ повече живѣяли на конѣ, и на тѣхъ даже яли и спали. Унны-тѣ ся обычно хранили съ коренѣ и сурово мѣсо. Тіи ся занимавали само съ разбойничество и грабленія. Заради това заедно и съ жены-тѣ и съ дѣца-та си странствували отъ еднѫ землѭ въ другѫ; нападали на различны человѣци, кои-то немилостиво гонили и убивали, запалявали имъ кѫщя-та и превземали имъ
375 иманье-то. Най-послѣ тіи минали въ Европѫ нападали на Готы-тѣ, кои-то живѣяли сѣвено отъ Азовско и Черно море, по между рѣкы-тѣ *Донъ* и *Дунавъ*. Рѣка *Днѣстаръ* раздѣлявала Готы-тѣ на два народа: на *Остготы*, т. е. въсточны и *Вестготы*, т. е. западны Готы. Остготи-тѣ, за да ся избавятъ отъ

Унны-тѣ, преминали презъ Днѣстаръ и изпѫдили Вестготы-тѣ изъ тѣхны-тѣ владѣнія. Тогава Вестготи-тѣ ся преселили въ Римскы-тѣ владѣнія, и пріяли христіянскѫ вѣрѫ, но послѣ начнали да опустошяватъ Римскы-тѣ провинціи и искали да освоятъ и Цариградъ. За счястіе тогава былъ Римскый императоръ *Теодосій великый*, кой-то въспостановилъ порядъкъ въ Римскѫ-тѫ имперіѭ и умирилъ Вестготы-тѣ. послѣ р. хр.

Теодосій прѣдъ своѭ-тѫ смрьть раздѣлилъ свое-то господарство на двама-та свои сынове — *Онорія* и *Аркадія*, така; что-то Онорій станалъ императоръ на западны-тѣ провинціи, (Италіѭ и на всичкы-тѣ страны что сѫ западно отъ неѭ), а Аркадію ся паднали въсточны-тѣ провинціи (Грьція, Мала Азія, Сирія и Египетъ) съ Цариградъ. Тогава отъ еднѫ станала двѣ Римскы имперіи: *Западна* и *Въсточна*. 395

Въ царствованіе-то на тыя императоры нападали на Римскы-тѣ владѣнія различни Германскы народи, кои-то освоили отъ Римляне-тѣ много провинціи *Франкы-тѣ* и *Бургундци-тѣ* освоили Галліѭ. *Свевы-тѣ* ся пресели въ Италіѭ; а *Вандали-тѣ* — въ Африкѫ, гдѣ-то были напрѣди Картагенскы-тѣ владѣнія, и основали Вандалско-то господарство. Вестготи-тѣ прѣминали изъ Италіѭ въ Южнѫ Францію и Шпаніѭ и основали и отъ двѣ-тѣ страны на Пиринейскы-тѣ планины *Вестготско-то* господарство.

Така въ 20 годины Германци-тѣ освоили отъ Римляне-тѣ Галліѭ, Шпаніѭ и нѣкои владѣнія вѣ Африкѫ, и западна-та Римска имперія тогава ся състояла почти отъ еднѫ само Италіѭ.

На скоро послѣ това *Англи-тѣ* и Сакси-тѣ отъ сѣвернѫ Германіѭ прѣминали прѣзъ Нѣмско море въ Британіѭ, и завоевали ѭ.

Гдѣ живѣли стари-тѣ Германци? Каква была стара Германія? Какъ живѣяли Германци-тѣ? Съ какво ся занимавали Германци-тѣ и тѣхны-тѣ жены? Кое ся наричяло община и власть? Кои были у Германци-тѣ слободны и благородны? Кои были начялници на власти-тѣ? Кой былъ при Германци-тѣ начялникъ на войскѫ-тѫ, кога отивали въ походъ, на бой? Каквы вѣрѫ имали стари-тѣ Германци? Кой имъ былъ главенъ Богъ? Гдѣ ся кланялъ народъ-тъ на идолы-тѣ? Каквы понятія имали Германци-тѣ за бѫдѫщый животъ? Кой были главни народи между Германци-тѣ? Кой народъ начналъ да испѫжда стары-тѣ Германци изъ тѣхны-тѣ владѣнія? Какви были Унни-тѣ? Какъ живѣли тін и съ какво ся занимавали? Отъ гдѣ дошли въ Европѫ? На кой народъ и кога най-напрѣдъ нападнали въ Европѫ? Гдѣ отишли Вестготи-тѣ и Остготи-тѣ, като дошли Унни-тѣ въ Европѫ? Гдѣ живѣяли Готи-тѣ? На каквы народы ся раздѣлявали тін? Кой былъ Римскый императоръ, кога Вестготи-тѣ влѣзнали въ Римскы-тѣ владѣнія? При кои императори кога и какъ ся раздѣлила Римска-та имперія? Кои народи при Онорія и Аркадія, за колко годины освоили Римскы-тѣ владѣнія и кои владѣнія?

---

52. Аттила, царь Унскый. Паденіе на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ.

Кога-то ся преселявали Германскы-тѣ народи, Унни-тѣ непрестанно нападали на свои-тѣ съсѣды, и освоили всичкѫ-тѫ юговъсточнѫ Европѫ. Въ половинѫ-тѫ на V-то столѣтіе появился у Унны-тѣ силный и грозный царь — *Аттила*, кого-то наричяли бичъ божій, зачто-то той разрушилъ нѣколко градове на рѣкѫ Рейнъ и безъ всякое съжаленіе палилъ и разрушявалъ, всичко, что срѣщалъ въ похода.

При Аттила владѣнія-та Унскы обымали въ Европѫ всичкѫ-тѫ сегашнѫ Южнѫ Россіѭ и еднѫ го-

лѣмѫ чясть отъ Германіѭ. Аттила искалъ още повече да разшири свои-тѣ владѣнія. Заради това той преминѫлъ съ многочисленнѫ войскѫ въ Галіѭ; но тамъ го посрѣщнали Римска-та и Вестготска-та войска. Послѣ очаятелный бой, въ кого-то погинали до 150 хыляды войска, а между тѣхъ и краль-тъ Вестготскый, Унни-тѣ были принуждени да отстѫпѭтъ. Тогава Аттила прѣминалъ прѣзъ Алпійскы-тѣ планины въ Италіѭ, опустошилъ сѣвернѫ-тѫ и странѫ и вече ся приближявалъ камъ Римъ. Мнозина отъ Римскы-тѣ жители отъ страхъ побѣгнали на острова въ сѣвернѫ-тѫ чясть Адріятическаго моря. А Римскый епископъ (папа) *Левъ* I отишьлъ съ дарове въ стана Уннскы и умолилъ Аттила да пожяли Римъ. И така ся Аттила трьгналъ отъ тамъ и на скоро подиръ това умрѣлъ въ сегашнѫ Венгріѭ. Тѣло-то му закопали въ златенъ ковчегъ; а работници-тѣ, кои-то были при погребеніе-то му, убили, за да неможе да знае никой гдѣ е закопанъ витезъ Аттила. послѣ р. хр. 451

Подирь смрьть-тѫ Аттиловѫ, Германскы-тѣ народи, кои-то были подчинены на Унны-тѣ, отдѣлилися отъ тѣхъ, господарство-то Унско пропадна-ло, а сами-тѣ Унни ся разнесли по различны мѣста.

По между това въ Римъ на ново произлѣзли нови безпорядъци. Въ 20 год. царували 9 императори. За несчястіе, въ сѫщо-то время нападнали на Римъ *Вандали-тѣ*, народъ дивъ и варварскый. Тіи дошли въ Италіѭ изъ Африкѫ, нападнали на Римъ, 14 дни мѫчили и ограблявали несчястны-тѣ Римляны, и послѣ съ отнето-то богатство пакъ отишли въ Африкѫ.

На скоро подиръ това при императора *Ромула Августула*, настаналъ конецъ на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ. Въ това время Римляне-тѣ държали наемнѫ Германскѫ войскѫ. Началникъ-тъ на таѭ войскѫ — *Одоакръ.* искалъ да имъ дадѫтъ за наградѫ

послѣ р. хр. еднѫ третьѭ часть отъ всичкы-тѣ Италіянскы владѣнія; но Римляне-тѣ му отрекли това. Тогава Одоакръ испѫдилъ Ромула Августула изъ Римъ, отхвърлилъ названіе-то на Римскый западный императоръ, зачто-то тогава ся всичкѫ-тѫ имперіѭ състояла само отъ Италіѭ, и нарекль себе царь *Италіянскый*.

476 Така паднала и ся уничтожила западна-та Римска имперія. Въсточна-та или Грьцка имперія съществувала подирь това още 1,000 годины, но и неѭ най-послѣ покори Турци-тѣ.

При кой царь и кога Унны-тѣ станали силни освоители въ Европѫ? Коѭ часть отъ Европѫ освоили Унни-тѣ при Аттила? Какъ ся обхождалъ Аттила въ завладаны-тѣ отъ него страны? Гдѣ и кой задържялъ Унны-тѣ въ тѣхныя походъ на западъ въ Европѫ? Колко войска погынала въ боя Унскый въ Галліѭ съ Римляны-тѣ и Вестготы-тѣ? Подирь това гдѣ отишьлъ Аттила съ войскѫ-тѫ си? Кой и какъ избавилъ Римъ отъ нападеніе-то Унско? Гдѣ и кога умрѣлъ Аттила? Какъ го закопали? Въ какво състояніе ся намирало царство-то Унско послѣ смрьть-тѫ Аттиловѫ? Какъвъ народъ нападналъ тогава на Римъ? Какъ постѫпили Вандали-тѣ съ Римляне-тѣ? Кой былъ послѣдный императоръ отъ западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ? Кога ся уничтожила тая имперія? Какъ начнала да ся наричя отъ тогава Римска-та имперія? Кой былъ прьвый Италіянскый царь? Послѣ това много ли время сѫществовала въсточна-та Римска имперія? Какъ ся още наричяла тя?

СРѢДНЯ ИСТОРІЯ.

53. Общій прегледъ.

Мы видѣхме, какъ Римска-та имперія ся раздробила; и какъ Германскы-тѣ народи освоили отъ неѭ различны части, отъ кои-то ся съставили новы господарства. Слѣдъ Германци-тѣ прославилися Славенскы-тѣ народи и освоили нѣколко мѣста въ Европѫ. Ето какъ было въобще послѣ паденіе-то на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ, сирѣчь, Европа ся раздѣлила между Германскы-тѣ и Славянскы народы.

Въ сегашнѫ Портогаліѭ и въ сѣверо-западнѫ Шпаніѭ живѣли *Свеви-тѣ.*

Друга-та чясть отъ Шпаніѭ и южнѫ Галліѭ съставлявала *Вестготско-то* господарство, на кое-то главенъ градъ былъ *Тулуза.*

Въсточнѫ-тѫ чясть отъ Галіѭ освоили *Бургундци-тѣ.*

Въ сѣвернѫ Галліѭ живѣли *Франкы-тѣ,* отъ кои-то Галлія ся нарекла *Франція.*

Сѣверна Германія между сѣверно (нѣмско) и Балтійско море и между рѣкы-тѣ Ельба и Везера до Рейнъ принадлежяла на *Саксы-тѣ.*

По-голѣма-та чясть отъ Швейцаріѭ, сир. мѣста-та одъ двѣ-тѣ страны на р. Рейнъ, были населены отъ *Аллеманы-тѣ*, сегашны-тѣ Нѣмци (Allemand).

Херули-тѣ завладали Италіѭ, но наскоро ги изпѫдили *Остготи-тѣ.*

Въ Британіѭ ся поселили Англи-тѣ и Сакси-тѣ.

послѣ р. хр. Въ сѣвернѫ Европѫ, въ Скандинавіѭ, т. е. въ сегашнѫ Швеціѭ, Норвегіѭ и Даніѭ живѣли *Норманы-тѣ*.

Сегашнѫ Руссіѭ, Польшѭ и нѣкои части отъ сегашнѫ Пруссіѭ и Боеміѭ завладѣли Славяни-тѣ.

Грьція была особена имперія, на коѭ-то столица былъ Цариградъ (Константинополь).

Господарства-та на тыя народы най-напрѣдъ были независимы едно одъ друго, а послѣ Германія, Франція и една часть отъ Шпаніѭ и Италіѭ станали едно господарство при императора *Карла Великаго*,
800 кое-то пакъ нарекли Западна Римска имперія,
843 но при внуци-тѣ Карловы тая имперія ся пакъ раздѣлила на нѣколко господарства, освѣнъ това много вассали (барони, Графове, Херцогы) въ тыя времена станали независими владѣтели надъ свои-тѣ притяжянія, а отъ това много господарства ослабнали и разстроилися.
843

Въобще въ срѣдны-тѣ вѣкове въ Европейскы-тѣ господарства станали много промѣненія по причинѫ отъ непрестанны-тѣ войны, внѫтрешны-тѣ безпорядъци и несъгласія между вассалы-тѣ и господари-тѣ. Отъ всичко най-много ся промѣнилъ внѫтреный порядъкъ въ господарства-та и народный животъ, отъ кога-то изчезнало въ Европѫ язычество-то, а христіянство-то станало господарствующа вѣра.

Нѣкои Славянскы и Германскы народи много претърпѣли отъ нападенія-та на Азійскы-тѣ народы: отъ *Арабы-тѣ Турци-тѣ* и *Монголы-тѣ*, а най-много, кога-то Араби-тѣ пріяли Махометанскѫ вѣрѫ, зачто-то тіи ся трудили да ѭ распространѭтъ по между другы-тѣ народы съ силѫ. Араби-тѣ начнали отъ тогава да нападатъ на различны страны въ Азіѭ,
при Африкѫ и Европѫ, и въ половинѫ на VII-то столѣ-
свръ. тіе освоили Персіѭ, Палестынѭ, Финикіѭ и Егы-
на XI
стол. петъ, а послѣ въ начело на VIII-то стол. покорили

и Шпанія. Но Арабско-то царство въ Азія завладали Турци-тѣ, кои-то испослѣ начнали да нападатъ на Вьсточнѫ-тѫ Римскѫ имперія, коя-то най-послѣ и покорили. послѣ р. хр. 1453

Но и Христіяни-тѣ — Германскы-тѣ народи нѣколко пѫти преминували въ Азія и ударяли на Турци-тѣ, за да ослабятъ власть-тѫ имъ и да отнемѫтъ Палестыня. Тыя походи наричятъ ся *крьстоносни*, и продължявалися почти до 200 год. Въ тыя походы погынали многина отъ най-добры-тѣ Европейскы войници, обаче Христіяни-тѣ въобще много страданія претьрпѣли, а Палестыня не можели да отнематъ. Но Европейци-тѣ пакъ пріяли отъ Азійци-тѣ много полезны работы, станали по-образовани, по-дѣятелни и предпріимчиви. отъ свръшен. на XI стол. до свръшен. на XIII стол.

Въ сѫщо-то время и Монголи-тѣ угнѣтавали Турци-тѣ въ Азія. Монголи-тѣ послѣ минали въ Европѫ, завладали Руссія и господствували надъ нея повече отъ 200 години. въ полов. на XIII стол.

Ето главны-тѣ произшествія на срѣдны-тѣ вѣкове; за кои-то щемъ да говоримъ подробно.

Тіи открыватъ намъ три главны епохы въ срѣдня-тѫ история: 1.) Какъ сѫ произлѣзли новы господарства отъ западнѫ-тѫ Римскѫ имперія; 2.) Какъ е станала западна-та Римска империя при Карла Великаго и 3.) за крьстоносны-тѣ походы.

Кои народи ся прославили въ Европѫ слѣдъ паденіе-то на Западнѫ-тѫ Римскѫ имперія? Кои Германскы народи завладали нѣкоя чясть отъ Европѫ? Гдѣ ся населили Свеви-тѣ, Вестготи-тѣ, Бургундци-тѣ, Франкы-тѣ, Аллемани-тѣ, Англи-тѣ, Сакси-тѣ, Нормани-тѣ, Остготи-тѣ и Славяне-тѣ? Кои изъ страны-тѣ на Германскы-тѣ народы при самодержца Карла В. и кога ся съединили въ едно голѣмо господарство? Кога ся това господарство пакъ раздробило? Отъ что произлѣзли промѣненія въ Европѫ

въ срѣдни-тѣ вѣкове? Кои Азійскы народи нападали въ срѣдны-тѣ вѣкове на Германскы-тѣ народы? Кои мѣста и кога Араби-тѣ освоили въ Азіѭ, Африкѫ и Европѫ? Отъ кого и кога ся покорило Арабско-то царство въ Азіѭ? Кога освоили Турци-тѣ въсточнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ? Кои походи ся наричятъ крьстоносни? Колко время ся тіи продължявали? Кога ся тіи начнали и свршили? Каквѫ тщетѫ и каквѫ ползѫ тіи принесли на Европейскы-тѣ народы? Въ това время кой Азійскы народъ нападналъ на Турци-тѣ въ Азіѭ? Слѣдъ това гдѣ отишли Монголи-тѣ? Кога освоили тіи Руссіѭ и много-ли время господствували надъ неѭ? Кои сѫ главны епохы въ срѣднѭ-тѫ исторіѭ?

ПЕРІОДЪ ПРЬВЫЙ. ОТЪ ПАДЕНІЕ-ТО НА ЗАПАДНѪ-ТѪ РИМСКѪ ИМПЕРІѬ ДО КАРЛА ВЕЛИКАГО.

54. Различны промѣненія въ Германскы-тѣ народы послѣ тѣхны-тѣ преселенія.

Какво-то животъ-тъ Германскы така и тіи сами съврьшено ся промѣнили, отъ кога-то излѣзли изъ свои-тѣ дивы лѣсове, та ся преселили въ новы-тѣ прекрасны страны — Францію, Шпанію, Португалію и Италію. Въ тыя плодородны страны малко по-малко отучилися одъ дивыя си животъ и привикнали на полезны занятія. Но при той спокойны животъ и отъ жаркый южны климатъ ся разнѣжили и тѣлесно ослабѣли. Освѣнъ начинъ-тъ на живота, тіи ся промѣнили още въ языка, въ законы-тѣ, вѣрѫ-тѫ и нравы-тѣ.

Нарѣчія-та отъ различны Германскы народы смѣшалися съ Латинскы языкъ, кой-то ся употреблявалъ въ оныя страны, кои-то были завоевали Гер-

манци-тѣ; и отъ това смѣшеніе произлѣзли нови языци: Италіянскы, Французскы, Шпанскы и Португалскы.

Сѫщо така послѣ преселеніе-то Германско промѣнилися закони-тѣ имъ и порядъкъ-тъ въ сѫденьето. Тіи напрѣдъ нѣмали писаны законы, но живѣли и управлявалися по стары-тѣ обычаи. Тіи направили новы писаны законы, спорядъ законы-тѣ и обычаи-тѣ на оныя страны, гдѣ-то ся тіи заселявали. Но тіи закони не были пълни. Въ тѣхъ ся опредѣлявало наказаніе само за нѣкои престѫпленія, а наказаніе-то ся състояло въ глобѫ, така и за убійство вземали глобѫ. За убиваніе роба плащалося по-малко, а за убиваніе Германца по-много. Кой-то не можалъ да плати глобѫ-тѫ ставалъ робъ на увреждените или на сродници-тѣ на убитія.

Виновници-тѣ сѫдилъ подъ открыто небо, началникъ-тъ, или *графъ-тъ* отъ всякоѭ власть, кому-то помагали и другы опытни человѣци. Кога неможяли да дознаѭтъ извѣстно погрѣшкѫ-тѫ на прѣстѫпника, тіи испытували неговѫ-тѫ невинность съ така нарицаемый *сѫдъ божій*. Германци-тѣ мислили, че Богъ съ чюдесенъ начинъ ще запази невиннаго и ще да го избави отъ всякѫ бѣдѫ. Кой-то на пр. можялъ да дръжи рѫкѫ-тѫ си нѣкое опредѣлено время въ кыпящѫ (врѣла) водѫ, или да прѣмине по разжежено желѣзо, признавали го за невиненъ.

Мы говорихме (разказъ 51), че войска-та на стары-тѣ Германци ся състояла изъ дружины, а команданти ѝ были херцогы или сами-тѣ кралѣве, и че тыя дружины т. е. толпы отъ храбры и смѣлы юнацы изъ слободны-тѣ Германци съ свои-тѣ предводители чясто нападали на съсѣды-тѣ си, за да отнематъ тѣхны-тѣ владѣнія. По окончяніе похода раздѣлявали завоеванѫ-тѫ землѭ между краля и неговѫ-тѫ свитѫ. Но краль-тъ обычно вмѣсто заплатѫ давалъ нѣкоѭ чясть отъ своѭ-тѫ землѭ въ владѣніе на най-добры-тѣ свои войскы за всичко время

послѣ р. хр. доклѣ ся считавали тіи въ неговѫ свитѫ. Такава предадена земля ся наричяла Лена (Lehn отъ нѣмскѫ-тѫ рѣчь Leihen, даванье въ заемъ), а оня, кой-то ѭ получявалъ на привременно владѣніе, наричялся *Вассалъ*. Подирь смрьть-тѫ на Вассала негова-та земля обычно прехождала на неговы-тѣ синове: а най-послѣ Лены-тѣ станали наслѣдствены. Отъ това Вассали-тѣ ся обогатили и послѣ завзели вси-тѣ высокы длъжности въ господарство-то.

Въ по-много-то мѣста, гдѣ-то ся преселили Германскы-тѣ народи, намиралися Христіяни, зато Германци-тѣ имали случяй да ся упознаѭтъ съ христіянскѫ-тѫ вѣрѫ, и начнали да ѭ пріиматъ, а въ сѫщѫ-тѫ Германіѭ много время нѣмало Христіяни. Най-послѣ отишли изъ Британіѭ нѣколко благочестиви человѣци въ Германіѭ, за да проповѣдуватъ тамъ христіянско-то ученіе. Отъ тѣхъ най-много ся прославилъ Британскій монахъ *Винфридъ*, кого-то нарѣкли Германскый апостолъ и *Бонифаціи*, т. е. благодѣтель, зачто-то най-усьрдно поучявалъ народа въ свое-то странствованіе по различны Германскы
702—владѣнія. Бонифацій живялъ повече отъ 50 год. по
755 между Германци-тѣ, а най-послѣ язычници-тѣ го убили.

Каквы были страны-тѣ, гдѣ-то ся преселили Германскы-тѣ народи? Отъ что ся промѣнилъ тамъ начинъ-тъ на живѣяніе-то имъ? Зачто имъ ся промѣнилъ языкъ-тъ? Каквы нарѣчія произлѣзнали отъ смѣшеніе-то на Германскы-тѣ нарѣчія съ Латинскыя языкъ? Какъ ся съставили прьви-тѣ писани Германскы закони? Въ что ся заключявали тіи закони? Какво наказаніе опредѣлявали тіи за преступленіе? Кой сѫдилъ прѣстѫпници-тѣ у Германци-тѣ? Какъ испытували невинность-тѫ на обвинены-тѣ? Въ какво ся състоялъ Божій сѫдъ? Какъ раздѣлявали Германци-тѣ освоены-тѣ земли? Что означявало Ленъ?

Кои были Вассали? Кой наслѣдувалъ Лена слѣдъ смрьть-тѫ на Вассала? Послѣ преселеніе-то си Германци-тѣ какъ пріяли Христіянскѫ-тѫ вѣрѫ? Кой, колко годины и кога проповѣдвалъ христіянскѫ-тѫ вѣрѫ въ Германіѭ? Какъ умрѣлъ Бонифацій? послѣ р. хр.

55. Италія завоевана отъ Остъ-готы-тѣ, Грьци-тѣ и Лонгобарды-тѣ. Грьцка-та имп'ерія въ славно-то царствованіе Юстиніяново.

Мы казахме, че послѣ паденіе-то на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ Одоакръ станалъ Италіянскы царь, кой-то царувалъ тридесять годины т. е. доклѣ Остъ-готи-тѣ минали изъ Венгріѭ въ Италіѭ съ своя царь *Тодорика* и отнели отъ Одоакра власть-тѫ на това ново господарство. Послѣ нѣколко сраженія Одоакръ ся предалъ, но подъ условіе да му прости неприятель-тъ живота. Тодорикъ ся обящалъ да испълни желаніе-то му, но послѣ нѣколко дни Готи-тѣ убили Одоакра на обѣда. Тогава Остъ-готи-тѣ покорили Италіѭ, а Тодорикъ станалъ краль Италіянскы. 493 Теодорикъ былъ благодѣтель Италіи, зато и праведно го нарѣкли *Великій*. Подъ негово владѣніе тая несчястна земля, коя-то толко много время разорявали, начнала да ся пооправя. На неговы-тѣ владѣнія принадлежяли, освѣнъ Италія, и сѣверно-западны-тѣ страны отъ Адр. море и островъ Сицилія. Но при неговы-тѣ наслѣдници начналися несъгласія между Остготы-тѣ и пакъ произлѣзнали въ Италіѭ безпорядъци.

Въ това время царувалъ въ Цариградъ императоръ *Юстиніянъ*. Той, понеже желалъ да разшири свои-тѣ владѣнія, проводилъ войскѫ въ Африкѫ противъ Вандалы-тѣ подъ начялство храбраго *Велизарія*. Велизарій наскоро побѣдилъ Вандалы-тѣ, заро-

послѣ р. хр. билъ краля имъ; а Вандалско-то царство направилъ провинцїѭ на Грьцкѫ-тѫ имперїѭ.

Подирь тоя благополучный Африкански походъ Юстинїянъ поискалъ да испѫди Остготы-тѣ изъ Италїѭ. Отъ безпорядъци-тѣ, кои сѫществовали тогава въ Италїѭ, Велизарїю не было трудно да покори по̀-голѣмѫ-тѫ нейнѫ чясть. Римъ му ся прѣдалъ и безъ бой. Остготскый краль ся затворилъ въ градъ *Равеннъ*, но Велизарїй освоилъ тоя градъ и краля проводилъ въ Цариградъ. Остготи-тѣ при всичко това не изгубили надѣждѫ. Тїи си избрали новъ краль, кой-то освоилъ пакъ всичкѫ Италїѭ; но не было за много, зачто-то изъ Грьцїѭ дошла нова и и силна войска съ храбраго прѣдводителя *Нарзеса*,
553 кой-то, слѣдъ нѣколко упорны сраженїя, побѣдилъ Остготитѣ; и тогава Италїя станала провинцїя на Грьцкѫ-тѫ имперїѭ; а за намѣстникъ тамо былъ
553 опредѣленъ Нарзесъ.

Юстинїянъ ся прославилъ не само съ завоеванїя-та, но и съ мѫдры-тѣ законы, кои-то ся нарядили съ неговѫ заповѣдь спорядъ законы-тѣ на прѣдны-тѣ императоры, и съ умны-тѣ свои наряды. Юстинїянъ поправилъ състоянїе-то на свои-тѣ поданници и въобще на всичко-то господарство, кое-то ся было разстроило отъ различны безпорядъци въ царствуванїе-то на слабы-тѣ предшественници Юстинїяновы. Замѣчятелно е още и то, че отъ время-то Юстинїяново начнали да работятъ въ Европѫ свилѫ, коя-то, какъ-то е познато, става отъ концы-тѣ на гнѣзда-та на свилены-тѣ черве (бубы), кои-то донесли два монаха изъ Хынѫ въ Грьцїѭ, и ся наскоро расплодили. А въ другы-тѣ Европейскы господарства начнали да ся занимаватъ съ свиловодство-то отъ XII-то стол. зачто-то напрѣдъ было забранено да ся износятъ бубы изъ Грьцїѭ.

На скоро слѣдъ смрьть-тѫ Юстинїяновѫ, Грьци-тѣ пакъ изгубили нѣкои страны въ Италїѭ. Нар-

зесъ управлявалъ благоразумно като намѣстникъ въ послѣ
тѫѭ Грьцкѫ провинціѭ пятнадесять годины; но най- р. хр.
послѣ нѣкои го оклеветали при Грьцкыя дворъ. То-
гава му проводили изъ Цариградъ оскрьбително пи-
смо съ заповѣдь да иде да ся яви императору. Нар-
зесъ побѣгналъ въ южнѫ Италіѭ, а отъ тамъ при
Лонгобарды-тѣ за да гы наговори да ударятъ на
Италіѭ. Лонгобарди-тѣ живѣли тогава въ единѫ вес-
ма сиромашкѫ странѫ, въ сегашнѫ Маджарскѫ, и
охотно ся съгласили да ся преселятъ въ плодонос-
нѫ-тѫ и прекраснѫ Италіѭ. Лонгобарди-тѣ превзали
сѣвернѫ-тѫ часть на Италіѭ до р. Тибра и нарѣ- 568
кли ѭ *Ломбардія* или Лонгобардско кралѣвство, кое-
то сѫществувало около 200 годины, а прьвъ царь
на това господарство былъ *Албоинъ*.

И така послѣ паденіе-то на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ мало нѣчто отъ сто годины Италія четыре пѫти преминувала подъ власть на различны народы. Най-напрѣдъ ѭ покорили Херули-тѣ подъ Одоакра, послѣ Остготи-тѣ подъ Теодорика, а слѣдъ тѣхъ Грьци-тѣ господствували въ Италіѭ подъ Нарзеса; а най-послѣ ѭ освоили Лонгобарди-тѣ подъ Албоина. Въ тыя войны тая несчястна страна дошла въ жално състояніе. Миліони человѣци ся изгубили, много градища ся разрушили, полета останали пусты, а народъ-тъ навикналъ да живѣе безпорядочно и безнравственно.

Какви народи владѣли Италіѭ въ продълженіе на едно столѣтіе слѣдъ паденіе-то на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ? Кой былъ прьвый краль Италіянскы? Много ли царувалъ Одоакръ? Слѣдъ Херули-тѣ кой завладѣлъ Италіѭ? Тогава кой и кога станалъ Италіянскы краль? Какъ царувалъ Теодорикъ въ Италіѭ? Въ какво състояніе была Италія подирь смрьть-тѫ Теодарикова? Въ това време кой царувалъ въ Грьціѭ? Съ кого и зачто онъ

начналъ войнѫ? Въ тѫѭ войнѫ кой былъ началникъ на Грьцкѫ-тѫ войскѫ? Походъ-тъ Грьцкы противъ Вандалы-тѣ какъ ся свръшилъ? После гдѣ пратилъ Юстиніянъ Велизарія? Ималъ ли успѣхъ Велизарій въ Италіѭ? Слѣдь Велизарія кой станалъ Грьцкы полководецъ въ тоя походъ? Какъ и кога ся свръшила война-та Грьцка въ Италіѭ? Кой останалъ за Грьцкы намѣстникъ въ Италіѭ? Съ что ся прославилъ още Юстиніянъ, освѣнъ завоеванія-та? Въ время-то Юстиніяново какво замѣчятелно произведеніе начнали да работятъ въ Европѫ? Отъ что става свила-та и отъ гдѣ ѭ пренели? Кога ся отнела Италія отъ Грьціѭ? Кой завладѣлъ тогава сѣвернѫ Италіѭ? Лонгобарди-тѣ отъ гдѣ преминали въ Италіѭ? Кое кралѣвство основали тіи тамъ? Много ли время сѫществовало то? Кой былъ прьвый Лонгобардскы краль? Въ какво състояніе была Италія и нейны-тѣ жители въ войны-тѣ съ различны народы, на кои-то преминувала въ власть?

---

56. Араби. Махомедъ.

Въ древнѭ-тѫ исторіѭ мы спомянахме за Арабы-тѣ, кои-то живѣли въ Азіѭ между р. Евфратъ и Аравійскый заливъ. По-голѣма-та чясть на Аравіѭ е пустыня песчяна, гдѣ ся весма рѣдко намиратъ лѫгове и плодоносны мѣста (оазы). Жители-тѣ на тѫѭ пустыня сѫ *Бедуини*, кои-то живѣѭтъ шятернически (чергарскы) и разбойническы. Въ юго-западнѫ-тѫ чясть на Арабіѭ покрай Аравійскыя заливъ, народъ-тъ живѣе въ градове и занимавася особено съ трьговіѭ.

Араби-тѣ были народъ силенъ и гостолюбивъ. Тіи радостно пріимали всякаго, кой-то бы отишьлъ при тѣхъ, даже и съвсѣмъ чюжди человѣци; но при това были жестокы отмъстители на свои-тѣ непріятели и никога непрощавали обиды-тѣ никому. Беду-

ния-тѣ, кога ся прибирали въ шатры-тѣ си, за да си починвать, обыкновено разказвали за славны-тѣ дѣла на своя-тѣ храбры отци и пѣли пѣсни похвалны на войны-тѣ. Всичкый народъ въ Арабіѭ дѣлялся на колѣна, кои-то имали особены князове *шейхи*.

До VII-то столѣтіе послѣ р. хр. тоя народъ былъ малко познатъ, но въ VII-то и VIII-то стол. той ся прославилъ почти какъ и Германци-тѣ.

Около конеца на VI-то стол. родился въ градъ *Мекка*, въ южнѫ Аравіѭ, единъ сиромахъ Арабинъ, именемъ, *Махометъ*. Онъ, ако и да происхождалъ отъ княжескѫ фамиліѭ, *Корейшъ* но, понеже былъ сиромахъ, принужденъ былъ да ся занимава съ търговіѭ; за то пѫтувалъ по Аравіѭ и другы мѣста Азійскы. Послѣ, като ся оженилъ за еднѫ богатѫ вдовицѫ, оставилъ трьговіѭ-тѫ си и заселился въ мѣсто уединено. Въ това время по-много отъ Арабы-тѣ были язычници, кои-то ся покланяли на небесны-тѣ тѣла, особено же обожавали нѣкой черный камень, кого-то пазили въ храма нареченный *Клабѣ* въ градъ Мекка. Махометъ начналъ да сравнява вѣрѫ-тѫ на Арабскы-тѣ язычници съ вѣрѫ-тѫ на Христіяни-тѣ и Евреи-тѣ, съ кои-то ся былъ запозналъ въ время-то, кога-то странствовалъ по трьговіѭ. Той намѣрилъ, че языческа-та вѣра е по-лошя отъ христіянскѫ-тѫ и еврейскѫ-тѫ; но и тыя двѣ вѣры недопадали му ся: Зато той поискалъ да състави новѫ религіѭ (вѣра), съ това намѣреніе отишьлъ въ Меккѫ и начналъ да учи народа така: „Вси-тѣ человѣци имѫтъ само едного Бога, а азъ Мохаметъ — неговъ сѫмь пророкъ. Отъ онова что ще да бѫде, человѣкъ неможе да избѣгне. Душя-та человѣческа е безсмрьтна; слѣдъ смрьть-тѫ ны очякува рай или адъ. Кой-то ся много моли и прави добро на ближны-тѣ си, той ще иде въ рай, гдѣ-то ближни-тѣ ще намѣрятъ най-добры плодове, пре-

послѣ р. хр. красны конье, и всякаквы удоволствія, каквы-то да пожелаѭтъ. А най-напрѣдъ ще ся удостоятъ за рай оныя, кои-то помогнатъ за да ся истребятъ врази-тѣ (противници-тѣ) на Мохаметанскѫ-тѫ вѣрѫ. Всякый, кой-то исповѣдва Мохаметанскѫ-тѫ вѣрѫ, длъженъ е да иде въ живота си поне еднажь въ Меккѫ на молитвѫ." Така училъ лжепророкъ Мохаметъ. Това ученіе е нарѣчено *исламъ* и послѣ смрьть-тѫ Мохаметовѫ написалося въ книгѫ, извѣстна съ имя *коранъ*.

Ученіе-то Мохаметово не ся допаднало на жители-тѣ отъ Меккѫ. Най-напрѣдъ тіи ся смѣяли и ругали съ новыя свой пророкъ, а послѣ го испѫдили изъ Меккѫ, а Мохаметъ побѣгналъ въ градъ *Меди-*
622 *на* и отъ това время Мохаметани-тѣ броѭтъ годины-тѣ на своѭ-тѫ исторіѭ. Народъ-тъ въ Мединѫ повѣрвалъ всичкы-тѣ рѣчи Мохаметовы, наскоро слѣдъ негово-то дохожданье въ Мединѫ събралися многочисленни жители и ся въоружили подъ началство Мохаметово, та нападнали на Меккѫ, гдѣ-то принудили съ силѫ народа да пріемне Махометово-то ученіе. Съ таѭ войскѫ Махометъ на всякадѣ, гдѣ-то ходилъ, побѣждавалъ, и така въ продълженіе 10 год. Махометъ побѣдилъ Аравіѭ и другы съсѣдны страны и станалъ управитель въ Аравіѭ, а побѣждени-тѣ жители принуждени были да пріематъ ново-то ученіе, кой-то ся противилъ и нещѣлъ да пріиме ученіе-то Мохаметово убивали го.

Мохаметане-тѣ още по-много ся усилили и прославили при преемници-тѣ Мухаметовы, кои-то ся
632— наричяли *Калифи*. Прьви-тѣ три калифи: *Абубекыръ,*
656 *Омаръ и Османъ* завоевали Персіѭ и Грьцкы-тѣ вла-
711 дѣнія въ Азіѭ и Афракѫ, т. е. Сиріѭ, Палестынѭ и Египетъ; а отъ тамъ Араби-тѣ прѣминали въ Шпаніѭ, и, като побѣдили Остготы-тѣ, отнели имъ владѣнія-та въ тѫѭ странѫ. Послѣ минали прѣзъ Пиринейскы-тѣ планины и покорили чясть отъ Фран-

ціѭ. Но най-послѣ тамъ излѣзнали Франкы-тѣ подъ прѣдводителство храбраго своего началника *Карла* 732 *Мартелла* противъ Арабы-тѣ, и слѣдъ седмодневно сраженіе разбили гы при градъ *Тура*, и испѫдили гы въ Шпаніѭ.

Така Араби-тѣ въ продължение 50 годины, завоевали пространны владѣнія въ Азіѭ, Африкѫ и Европѫ. Испрьво вси-тѣ Араби имали само единъ калифъ, кой-то живѣлъ най-напрѣдъ въ Меккѫ, послѣ въ *Дамаскъ* (въ Сиріѭ), а най-послѣ въ *Багдатъ* (въ Персіѭ); но, кога-то ся породили между Азій- въ по-скы-тѣ Арабы несъгласіе, Шпанскы-тѣ Араби ся ловин-отдѣлили отъ тѣхъ и избрали си особенъ калифъ. нѫ на Отъ това несъгласіе станали двѣ партіи, отъ кои- VIII то една-та *(Шіити)* слѣдувала ученіе-то на корана; а стол. втора-та *(Суннити)* не признавала корана за пъленъ и слѣдувала, освѣнъ него, на допълнителнѫ-тѫ нему книгѫ — *сунна*. Умный и храбрый калифъ *Харунъ-* 787 — *алъ—Рашидъ* прѣкѫсналъ тыя безпорядъци и несъ- 809 гласія, но слѣдъ смрьть-тѫ му господарство-то на Азійскы-тѣ Арабы още повече ся разстроило и раздробило.

Араби-тѣ или *Маври-тѣ* въ Шпаніѭ навикнали на миренъ животъ и начнали да ся занимаватъ съ наукы и искуства, въ кои-то много успѣли. Тіи най-много ся прославили съ построяванье великолѣпны замкы (укрѣлени домове) и другы зданія, отъ кои-то нѣкои и до сега сѫ ся съхранили.

Въ Шпанскы-тѣ владѣнія на Маври-тѣ имало 80 градове, а столица былъ градъ *Кордова*, въ кои-то имало до половинъ миліонъ жители, 600 мечеты (храмове, џаміи), много палаты съ мраморны стълпове и много публичны училища, въ кои-то имало едно най-высоко съ богатѫ библіотекѫ.

Но при това Маври-тѣ обыкнали раскошность и нѣжность, отъ кои-то и ослабнали, а Христіяне-тѣ,

послѣ р. хр. кои-то живѣли въ съсѣдство съ нихъ, въсползувалися отъ слабости-тѣ имъ и наннали да нападатъ на
1085 тѣхъ, за да отнематъ отъ тѣхъ Шпаніѭ. Маври-тѣ повыкали на помощь шятерническы-тѣ Арабы изъ Африкѫ — *Моравиды-тѣ*, кои-то станали владѣтели на всичкѫ Махометанскѫ Шпаніѭ. Най-послѣ Христіяни-
1492 тѣ въ конеца XV. столѣт. пакъ завоевали всичкѫ Шпаніѭ, както ще видимъ по-далѣ.

Гдѣ живяли древни-тѣ Араби? Каква была тѣхна-та страна? Какъ ся наричятъ жители-тѣ на Аравійскѫ-тѫ пустынѭ и какъ живѣѭтъ? Тѣхни-тѣ князове какъ ся наричятъ? Съ что ся занимаватъ жители-тѣ на южнѫ Аравіѭ? Араби-тѣ отъ кога ся прославили въ Исторіѭ-тѫ? Кой былъ Махометъ? Гдѣ и кога ся родилъ? Съ что ся занимавалъ Махометъ и кога ся удалилъ въ пустынѭ? Тогда Араби-тѣ кому ся кланяли? Какво мнѣніе имилъ Махометъ за религіи-тѣ? Гдѣ и зачто онъ оставилъ уединеній си животъ? Какво было ученіе-то му и какъ ся наричя? Какъ ся наричя книга-та, въ коѭ-то е исписано? Жители-тѣ Мекскы какъ пріяли лжепророка? Гдѣ и кога Махометъ бѣгалъ изъ Меккѫ? Това бѣгство Мухамедово зачто е замѣчятелно? Какъ пріяли Мухамеда въ Мединѫ? Махометъ на что склонилъ жители-тѣ Мединскы, и кога пріяли ученіе-то му? Махометъ какъ постѫпвалъ съ побѣждены-тѣ и съ оныя, които непрінимали ученіе-то му? Махометяни-тѣ при кого ся повече усилили и размножили? Преемници-тѣ Махометови какъ ся наричяли? Кои были прьви-тѣ три калифа? Кога и каквы страны завоевали тіи въ Азіѭ, и Африкѫ? Слѣдъ това гдѣ и кога преминали? Какъвъ успѣхъ имали въ Шпаніѭ? Гдѣ преминали от тамо? Какъ ся свршилъ тѣхный походъ во Франціѭ? Гдѣ, кой и кога гы разбилъ въ Франціѭ? Отъ прьво Араби-тѣ колко калифы имали? Гдѣ живѣяли калифи-тѣ? Послѣ каквы партіи станали между Азіятскы-тѣ Арабы? Въ това время кой калифъ е знаменитъ и кога именно ся

явилъ между нихъ? Что произлѣзло отъ несъгласія-та и послѣ р. хр.
партіи-тѣ на Азійскы-тѣ Арабы? Какъ ся наричяли Шпанскы-тѣ Араби? Какъ живѣяли тіи? Съ что ся тіи особено прославили? Каквы были слѣдствія-та на нѣжность-тѫ и раскошность-тѫ? Маври-тѣ кого и кога повыкали на помощь, кога-то нападнали на тѣхъ Христіяни-тѣ? Кога ся свръшило владычество-то Арабско въ Шпаніѭ?

---

57. Франгско кралѣвство.

Мы казахме за Франгы-тѣ, че тіи покорили храбры-тѣ Арабы. Франгы-тѣ състояли отъ нѣколко Германскы народы, кои-то живѣли въ съюзъ по между си. Нимъ принадлежяла по-голѣма-та чясть отъ Галліѭ; а останалѫ-тѫ чясь отъ Галліѭ владѣли Римляни-тѣ, Вестготи-тѣ и Бургундци-тѣ. Испръво всякое поколѣніе Франгско имало си особенъ краль; но послѣ единъ отъ тыя кралѣве — *Хлодвигъ* (Людовикъ), завоевавши Римскы-тѣ владѣнія въ Гал- 486 —
ліѭ, присвоилъ власть надъ всичкы-тѣ Франгы и 510
нареклъ господарство-то си *Франгско* кралѣвство или *Франція.* Освѣнъ това той побѣдилъ Аллеманы-тѣ, кои-то живѣли на въстокъ отъ Галліѭ и отнялъ Вестготскы-тѣ и Бургундскы-тѣ владѣнія въ Галліѭ. Хлодвигъ слѣдъ побѣжденіе-то на Аллеманы-тѣ, заедно съ народа си пріялъ Христіянскѫ вѣрѫ. Не- 496
говый домъ (династія) ся назива *Меровигскы,* отъ имя на дѣда му *Меровея.*

Пространо-то Франгско царство слѣдъ смрьть-тѫ Хлодвиговѫ раздѣлилося на двѣ части: на въсточнѫ *(Австразіѭ),* гдѣ-то были Немскы-тѣ земли, и на западнѫ *(Неистріѭ)* или Галліѭ. Потомци-тѣ Хлодвигови начнали да ся каратъ и въ господарство-то произлѣзли междоусобны войны и безпорядъци. Найпослѣ въ начало на VII-то столѣт. Меровингы-тѣ ся прѣдали на праздность и не щяли вече да ся гры-

посл. Р. Хр. жятъ ни за что, управленіе-то на господарство-то оставили на министры-тѣ си или *маіоръ-доми*; кои-то управляли съ кралѣвскы-тѣ имѣнія. Тія министри имали от'тогава царскѫ власть, а кралю останало само имя-то. Отъ Маіоръ-доми-тѣ най-много сѫ замѣчятелни: *Карлъ*, *Мартеллъ* и *Пипинъ краткый* (низскый, малый).

Мы вече говорихме за Карла Мартелла, какво той поразилъ Арабы тѣ близу при градъ Тура, и съ това избавилъ за всегда Францінѫ отъ владычество-то и вѣрѫ-тѫ Махометанскѫ. Освѣнъ това Карлъ Мартеллъ съ успѣхъ воевалъ съ различны Германскы народы.

Сынъ Карла Мартелла Пипинъ краткый, кой-то былъ возрастомъ малъ, но ималъ необыкновенѫ силѫ, поискалъ да ся нарыва краль, а не министръ. Но за то нуждно было да има съгласіе на Римскаго папа; зачто-то тогава папа-та потвърждавалъ Франгскы-тѣ кралѣве. Заради това Пипинъ проводилъ до папа-та писмо въ кое-то го пыталъ: „Кого е праведно да наричятъ краль, оногова ли, кой-то управлява господарство-то, или оногова, кой-то само носи имя кралѣвско?“ Папа му отговорилъ, че оня, кой-то управлява господарство-то, трѣбува и да ся наричя краль. Тогава Пипинъ заповѣдалъ да ся по-
752 стриже краль-тъ имъ *Хилдерикъ III.* за монахъ, а онъ съ съгласіе народно и папино станалъ Франгскый краль. Пипинъ новый краль отъ благодарность подарилъ папы чясть землѭ, близу Рима, коѭ-то былъ отнялъ отъ Лонгобарды-тѣ. От'тогава папи-тѣ не само что были епископи, т. е. начялници църковни, но получили и царскѫ власть.

Слѣдъ смрьть-тѫ Пипиновѫ Францiя ся управлявала отъ потомци-тѣ неговы *Карловингы*, отъ кои-то най-много ся прославилъ *Карлъ великый*.

Какви были Франгы-тѣ и гдѣ живяли? Най-напрѣдъ кой управлявалъ Франгы-тѣ? Кога пріяли христіянскѫ вѣрѫ? Кой отъ тѣхны-тѣ кралѣве присвоилъ власть надъ вси-тѣ Франгы? Хлодвигъ кога завоевалъ всѭ Галліѭ и какъ ѭ нареклъ? Кому принадлежяли тогава нѣкои части отъ Галліѭ? Освѣнъ това Хлодвигъ кога и какъвъ народъ побѣдилъ? Слѣдъ смрьть-тѫ Хлодвиговѫ какъ ся раздѣлило Франгско-то кралѣвство? Какви были потомци-тѣ Хлодвигови? Кои были маіоръ-доми? Тіи каквѫ власть имали надъ господарство-то? Кой най-много отъ нихъ ся прославилъ? Съ что е замѣчателенъ Карлъ-Мартеллъ? Какъвъ былъ Пипинъ краткый? Какъ и кога станалъ той краль? Съ что наградилъ папа-та, кой-то ся съгласилъ и го призналъ за краль? От'тогава Папы-тѣ каквѫ власть имѫтъ? Слѣдъ Пипина кой станалъ Франгскы краль? Какъ ся назива династія-та Хлодвигова? Каква была слѣдующа-та династія въ Франціѭ? послѣ р. хр.

ПЕРІОДЪ ВТОРЫЙ. ОТЪ КАРЛА ВЕЛИКАГО ДО КРЬСТОНОСНЫ-ТѢ ПОХОДЫ.

58. Карлъ Великый.

Карлъ, слѣдъ баща си, царувалъ заедно съ брата си *Карломана* около три годины; но слѣдъ смрьть-тѫ Карломановѫ той самъ управлявалъ господарство-то. 771

Карлъ великый былъ силенъ, мѫдаръ и благочестивъ господарь. По-гомѫ-тѫ чясть отъ время-то на свое-то царствованіе, т. е. по-вече отъ 30 годины той ималь войны ту съ едны ту съ другы народы, и во вси-тѣ войны е останвалъ побѣдитель.

Най-силни и най-опасни непріятели Карлови были *Сакси-тѣ*, кои-то тогава владали по-голѣмѫ-тѫ часть отъ сѣвернѫ Германіѭ. Тіи были язычници,

посл. р. хр. обычяли войнѫ и часто нападали на Франгскы-тѣ владѣнія. Карлъ, за да гы смири и принуди да пріемѫтъ Христіянскѫ вѣрѫ, рѣшилъ ся да начне съ нихъ войнѫ. Той нечяйно нападналъ на тѣхъ и гы гонилъ въ Саксоніѭ доклѣ не поискали отъ него милость

Карлъ, като смирилъ Саксы-тѣ, поспѣшилъ въ Италіѭ, за да помогне Папы, защо-то Лонгобарди-тѣ му были отняли землѭ-тѫ, коѭ-то му былъ подарилъ Пипинъ. Силна-та войска Франкска за малко время завладала всичкѫ-тѫ Лонгобардскѫ стра-
774 нѫ, на коѭ-то Карлъ станалъ краль, и оттогавася нарѣкалъ краль Франгскый и Лонгобардскый. Чтомъ ся свръшила тѫя война въ Италіѭ, Карлъ получилъ извѣстіе, че Сакси-тѣ на ново нападнали въ неговы-тѣ владѣнія, зато онъ абіе преминалъ съ войскѫ въ Саксоніѭ и побѣдилъ храбрыя и силныя предводитель Саксонскый — *Виттекинда*. Но въ исто-то время произлѣзнали въ Италіѭ пакъ безпорядъци и смущенія, за това Карлъ ся принудилъ да иде въ Италіѭ и доклѣ да смири Лонгобарди-тѣ Сакси-тѣ отъ еднажъ пакъ ся възбунтовали. И така Карлъ былъ принуждаванъ нѣколко пѫти съ войскѫ-тѫ си да преминува изъ Саксоніѭ въ Италіѭ, и обратно изъ Италіѭ въ Саксоніѭ. Най-послѣ Карлъ принудилъ Саксы-тѣ да дадатъ обѣщаніе, какво нещатъ
777 вече да обезпокояватъ Франги-тѣ. Само единъ Виттекиндъ не щеялъ да ся покори, но побѣгналъ въ Даніѭ.

Слѣдъ това Карлъ, като разумѣлъ за растройства-та въ Шпаніѭ, повелъ войскѫ си презъ Пиринейскы-тѣ планины, за да освободи Шпаніѭ отъ власть Арабскѫ. Той пресѣдялъ въ Шпаніѭ двѣ годины и завоевалъ сѣвернѫ-тѫ чясть. Въ това время Виттекиндъ пакъ ся появилъ въ Саксоніѭ и Сакси-тѣ изново ся възбунтовали. Карлъ ако и да гы смирилъ абіе, обаче тіи послѣ нѣколко още пѫти

ся опытвали, за да ся освободятъ отъ власть-тѫ франгскѫ. послѣ р. хр.

Тая безпрерывна война съ Сакси-тѣ принела Карлу много усилія. Той гы истреблявалъ на хиляды, но за много врѣмя неможялъ да гы покори съвръшено, зачто-то въ исто-то врѣмя трѣбувало да ся защищава ту отъ жители-тѣ на Маджярскѫ (Венгріѭ — *Авары-тѣ*, отъ *Славяны-тѣ* и отъ жители-тѣ на Даніѭ — *Норманы-тѣ*, ту да смирява мятежници-тѣ въ папскы-тѣ владѣнія. Най-послѣ Сакси-тѣ ослабѣли до толкова, что-то ся принудили да просятъ миръ отъ Карла съ условіе да пріематъ Христіянскѫ-тѫ вѣрѫ и да признаѭтъ Карла за свой господарь. Тогава ся свръшила война-та и съ другы-тѣ народы. Карлъ въ врѣмя-то на войны-тѣ далеко расширилъ свои-тѣ владѣнія така, что-то негово-то господарство най-послѣ съдрьжявало всичкѫ Германіѭ, Францію, чясть отъ Шпаніѭ и Италіѭ. Това была нова Римска имперія; от'това и папа *Левъ III.* тържествено коронясалъ Карла, кога-то былъ въ Римъ, съ златнѫ императорскѫ коронѫ, и Римляне-тѣ велегласно поздравляли Карла съ имя *Римскый императоръ.* 800

Карлъ былъ не само силенъ завоеватель, но и уменъ и добръ господарь. Той ся грыжилъ, като отецъ, за свои-тѣ подданици; ходилъ по свое-то господарство, и старался да познае отчто има нуждѫ народъ-тъ.

Карль искалъ да бѫдатъ негови-тѣ человѣци по-умни и по-добри Христіяни, зато учредилъ много училища, кои-то самъ спохождалъ, за да види добрѣ ли ся учятъ дѣца-та. Той свыквалъ въ двора си учены людіе и съвѣтовался съ нихъ. Той основалъ въ разны градове новы епископства, построилъ много новы църквы и завелъ монастыри. Монаси-тѣ ся занимавали съ наукы, наглѣдвали болны-тѣ, грыжилися за бѣдны-тѣ и пріимвали при себе

послѣ пѫтешественници. Карлъ, за да украся цръквы-тѣ,
р. хр. повикалъ изъ Италіѭ добры пѣвци.

Карлъ, за да установи по-добръ рядъ въ управленіе-то на пространно-то си господарство, раздѣлилъ всичко-то си господарство на окружія и за начялници назначилъ опытны и почтены человѣци, кои-то нареклъ *графи*. Но графи-тѣ были раздѣлени: на *Ландграфи*, кои-то управлявали вѫтрешны-тѣ окружія и *Маркграфи* (покрай граничны графи) — погранични графи. Тіи были вассали на императора и ся събирали еднажь въ годинѫ въ съборъ (сеймъ), за да разсѫждаватъ и да ся съвѣтуватъ за господарствены-тѣ дѣла. Тіи графи или вассали най-послѣ станали независимы правители.

Освѣнъ това Карлъ ся стараялъ да улучши земледѣліе-то въ господарство-то си и да направи народа си ревностенъ камъ трудолюбіе и ремесла (рѫкодѣлія), въ кое-то жена му и дщеря му подавали народу добръ примѣръ, като сами прѣли, работили вълнѫ и ткали различны матеріи. Вкратцѣ да ся рече, Карлъ ся грыжилъ за все, что было полезно на господарство-то и на народа му, и оттова праведно заслужилъ имя *великый*, кое-то му дали всичкы-тѣ народи.

Карлъ великый царувалъ повече отъ 45 год.
768— и умрялъ въ столицѫ-тѫ си *Ахенъ* на 72 год. отъ
814 рожденіе-то си.

Какъвъ былъ Карлъ Великый? Съ что е най-много замѣчятелно время-то на царуваніе-то негово? Колко годины той воевалъ? Кой былъ най-опасный неговъ непріятель? Гдѣ живѣяли Сакси-тѣ? Какви были тіи? Карлъ за что започналъ съ тѣхъ войнѫ? Карлъ, като смирилъ Саксы-тѣ, гдѣ и зачто отишьлъ съ войскѫ? Прьвый походъ Карловъ въ Италіѭ какъ ся свършилъ? Карлъ кога станалъ Лонгобардскы краль? Слѣдъ това съ коге начналъ

той войнѫ? Въ това время кой былъ предводитель на Саксы-тѣ? Походъ-тъ Карловъ противъ Виттекинда какъ ся свършилъ? Виттекиндъ побѣденъ гдѣ бѣгалъ? Слѣдъ тѫѭ побѣдѫ Карлъ гдѣ повелъ войскѫ-тѫ си? Какъ ся свършила война-та Франгска противъ Арабы-тѣ? По между това что произлѣзло въ Саксоніѭ? Въ това время още съ кого ся случвало Карлъ да воюва? Кога ся свършила тая война съ Саксы-тѣ? Какъ ся расширили владѣнія-та Карловы въ время на войны-тѣ му съ различны съсѣдны народы? Кога отъ кого и кога былъ Карлъ признанъ за императоръ? Какъвъ господарь былъ Карлъ? Что направилъ той за свое-то господарство и за поданици-тѣ си? Монаси-тѣ съ что ся занимавали въ негово-то время? Какъ и зачто той раздѣлилъ господарство-то си? Кои были ландграфи и маркграфи? Жена и дщеря Карлова какъвъ примѣръ давали народу? Карлъ Великый колко годины царувалъ? Въ коѭ годинѫ отъ рожденіе-то си и гдѣ умрѣлъ?

---

59. Раздробленіе на Франгскѫ-тѫ монархіѭ.

Послѣ смрьть-тѫ Карла великаго, станалъ императоръ Франгскы неговый сынъ *Людовикъ благочестивый*. Той былъ добръ господарь, но весма слабъ за то и не можялъ да управлява пространно-то си господарство. Той самъ чювствувалъ това, та зато въ четврътѫ-тѫ годинѫ на царуваніе-то си раздѣлилъ Франгскѫ-тѫ монархіѭ между три-тѣ си синове: *Лотара, Пипина* и *Людовика*. Слѣдъ това нему ся родилъ отъ вторѫ-тѫ женѫ още единъ сынъ — *Карлъ*, кому-то поискалъ да даде чясть отъ владѣнія-тѫ; зато изново и начналъ пакъ да дѣли господарство-то си. Това не было угодно на по-стары-тѣ му сынове, зато подкачили съ баща си войнѫ, коя-то ся продлъжавала десять годины; сынове-тѣ побѣждавали 830—
нѣколко пѫти баща си, но въ това время тіи ся скара- 840

послѣ р. хр. ли по между ся. Во время-то на тѫя войнѫ умрѣлъ единъ-тъ отъ братія-та — Пипинъ, слѣдъ него наскоро и самъ Людовикъ.

Останали трима братія, между кои-то прѣнія-та пакъ не ся прекѫснали и слѣдъ смрьть-тѫ бащинѫ имъ. Пò-старый братъ — Лотаръ станалъ императоръ и ся обхождалъ съ братія-та си като съ вассалы. Людовикъ и Карлъ съ това братово имъ обхожденіе не были задоволни, вдигнали ся противъ брата си Лотара и го побѣдили. Тогава Лотаръ ся съгласилъ да раздѣлятъ всичко-то господарство
843 на три части. Въ градъ *Вердюнъ* трима-та братія ся сговорили и заключили миръ, по кой-то Лотаръ задрьжялъ титлѫ императорскѫ и получилъ во владѣніе Италіѭ и еднѫ голѣмѫ часть землѭ покрай р. Рейнъ до Немско море. Еднѫ часть отъ тѫѭ землѭ и до днесь ся называ *Лотарингіѭ* отъ имя на сына му — Лотаря II. Франція припаднала Карлу нареченому *Лысій,* а Людовику, прозваному *Германскый* назначена была Германія. Така отъ едно-то господарство Карла великаго ся съставили три, на кои-то народи-тѣ изпрьво имали сходство между си, но послѣ започвали все пò-вече и повече да ся отличяватъ единъ отъ другиго съ языка, законы-тѣ и характера.

Владѣнія-та Лотаревы слѣдъ него останали на синове-тѣ му, а слѣдъ смрьть-тѫ нихнѫ, като измрѣло домочядіе-то Лотарево, раздѣлилися между Людовика Германскы и Карла Лысый. И така съ пò-голѣмѫ-тѫ часть отъ владѣнія-та Карла великаго най-послѣ станали двѣ силны господарства. *Франція* и *Германія.*

Франція.

Карловингы-тѣ, т. е. потомци-тѣ Карла великако царували во Франціѭ, слѣдъ раздѣленіе-то на Франг-

скѫ-тѫ имперіѭ, около 150 годины. Оттѣхъ повече-то были слаби управители, зато и народъ-тъ толко малко гы уважявалъ, что-то имъ давалъ насмѣшны прозванія, като *Лысій* или *къснозычный* или *простый*. Въ царствованіе-то на тыя слабы кралѣве, ту Нормани тѣ нападали и опустошявали Франціѭ, ту Французскы-тѣ вассали ся бунили противъ свои-тѣ кралѣве, отъ кои-то отнимали владѣнія-та имъ едно по едно така, что-то Франція ся разкѫснала на чясти. Най-послѣ единъ отъ вассалы-тѣ херцогъ *Хуго Капетъ*, слѣдъ смрьть-тѫ Людовика V. послѣдняго краля отъ дома Карла великаго, завладалъ Французскыя прѣстолъ. Потомци-тѣ того Капета назывались *Капетингы*. 843—987 987

Германія.

Въ Германіѭ были четыри кралѣве изъ дома Карла великаго, кои-то царували наедно около 70 год. и принуждени были непрестанно да отблъснувать ту Норманы-тѣ, ту Венгры-тѣ, кои-то преминали въ IX-то столѣт. презъ Уралскы-тѣ планины въ Европѫ и завладали чясть отъ сегашнѧ Венгріѭ (Панонiѭ). Освѣнъ това и вассали-тѣ производили смущенія въ господарство-то. Кога-то умрѣлъ последный унукъ Карла великаго — *Людовикъ Дѣте*, Германци-тѣ си избрали за краль Франгскаго графа Конрада I. Во всичко-то му царуваніе въ Германіѭ ся продлъжявали неспокойствія. Жители-тѣ Лотарингскы ся възбунили и ся съединили съ Францiѭ; васалли-тѣ ся непокорявали Конраду; а Венгри-тѣ непрестанно нападали на владѣнія-та му. 843—911 911

Слѣдъ смрьть-тѫ на Карла великаго кой станалъ императоръ Франгскый? Какъвъ былъ Людовихъ благочестивый? Зачто, кога и между кои ся раздѣлило господарство-то? Сынове-тѣ му какъ ся обхождали съ баща си Лю-

послѣ р. хр. довика? Что было причина на тѣхны-тѣ войны и колко годины ся продлъжавали? Во время-то на войны-тѣ кой умрѣлъ отъ тѣхъ? Кой станалъ императоръ слѣдъ смрьть-тѫ Людовика благочестиваго? Лотаръ какъ ся обхождавалъ съ братiята-си Людовика и Карла? Что произлѣзвало отъ това? Какъ ся свршилъ бой-тъ между трима-та братiя? Гдѣ и кога тiи заключили договоръ по между си? Какъ раздѣлили владѣнiя-та по между си по тоя договоръ? Кому припадиали владѣнiя-та Лотаровы слѣдъ неговѫ-тѫ смрьть? Тогава кои станали силны господарства? Карловингы-тѣ колко годины царували въ Францiѭ? Какви были тiи? Въ тѣхно-то царуванiе кой нападалъ на Францiѭ? Отчто начнала да слабѣе власть-та на тыя кралѣвы? Кой и кога завладалъ французскыя прѣстолъ слѣдъ смрьть-тѫ Людовика V.? Кой былъ послѣдный краль изъ дома Карла Великаго? Какъ ся назывaли потомци-тѣ Капетови? Колко кралѣви были въ Германiѭ изъ дома Карла Великаго? Тiи кральове колко годины царували? Съ кого имали войнѫ? Кога и отгдѣ Венгритѣ преминали въ Европѫ? Кого и кога Германци-тѣ избрали за краль слѣдъ смрьть-тѫ на послѣдныя потомецъ Карла Великаго — Людовика Дѣте? Въ какво състоянiе были Германiя при Конрада I.?

---

60. Начяло на исторiѭ-тѫ Английскѫ. Норманны. Руссы.

Мы знаемъ (отъ разказь 51), че Англи-тѣ и Сакси-тѣ въ половинѫ на V-то стол. завладали Британiѭ, коя-то отъ время-то на императора Тита до тогава принадлежяла на Римляне-тѣ. Тогава всичката страна была раздѣлена на 7 господарства, и въ всяко господарство имало и особенъ краль. Послѣ
827 единъ отъ кральве-тѣ именемъ *Егбертъ* съединилъ и седемь-тѣхъ господарства въ едно и нареклъ го *Англiя*.

Въ това время *Норманни-тѣ*, кои-то были жители на Скандинавiѭ, т. е. на Швецiѭ, Норвегiѭ и

Даніѭ, чясто нападали на Англіѭ. Норманни-тѣ бы- послѣ
ли народъ силенъ и отваженъ. Тіи обичяли да р. хр.
странствуватъ, и съ голѣмы толпы ходили по различ-
ны страны. Така тіи чясто странствували по брѣго-
ве-тѣ на сѣверно море, ходили съ ладіи по рѣкы,
обирали прибрѣжны-тѣ жители и послѣ ся възвра-
щали съ користь въ домове тѣ си. Тіи нападали нѣ-
колко пѫти на Германскы-тѣ владѣнія, опустошя-
вали Франціѭ и завладали даже и Южнѫ Италіѭ.
Множина отъ тѣхъ отпущалися по далѣчны страны
на западъ и сѣверъ; открывали новы страны и
ся заселявали въ нихъ. Нѣкои отъ Норманны-тѣ
были повикани отъ Славяне-тѣ въ сегашнѫ Фин-
ландіѭ и Россіѭ. Единъ отъ Нормансκы-тѣ князове 862
на имя *Рюрикъ*, славный и силный предводитель *Рус-
скы*, заселился въ Новгородъ и станалъ прьвъ Рус-
скый господарь (*Великый князъ*). Неговый домъ ца-
рувалъ въ Россіѭ до конеца на XVI-то стол.

Господарство-то Рюриково — *Россія* завзимала еднѫ малѫ чясть отъ сегашнѫ пространнѫ Россіѭ, а Новгородъ былъ столица. Отъ время-то Рюриково Россія начнала постоянно да ся разширява на въстокъ и югъ, а особено около конеца на X-то стол., при войнственны-тѣ неговы пріемници: *Олга*, *Святослава* и *Владимира Великы*. Владимиръ нареченый *Святый Равноапостолный* и *Великый*, като пріялъ христіянскѫ-тѫ вѣрѫ, начналъ да истреблява между Руссы-тѣ идолопоклонство-то и заповѣдалъ да пріеме крященіе всичкый неговый народъ. Въ това время столица на Руссκы-тѣ великы князове была *Кіевъ*.

Но за несчястіе наскоро слѣдъ смрьтъ-тѫ Владиміра Великаго, за Россіѭ настанали тяжкы времена. Вси-тѣ владѣнія Владимировы были раздѣлены между седъмь-тѣхъ му синове, отъ кои-то найстаріи былъ великый князъ и живялъ въ столицѫ-тѫ, а другы-тѣ ся наричяли князове. Сѫщо така

послѣ было и при тѣхны-тѣ потомци. Това раздробленіе
р. хр. на господарство-то направило та братія-та или сродници-тѣ, кои-то имали отдѣлны владѣнія или удѣли, живѣяли по между си въ несъгласіе и старалися да ослабятъ единъ другыго; а оттова всичка Россія страдала. Мы ще видимъ по-нататъкъ, какъ Монголи-тѣ ся възползували отъ това разстройство на Россіѭ, и какъ тіи ѭ понизили.

Въ Англіѭ Норманни-тѣ или *Датчани-тѣ*, както гы наричяли тамо, разрушявали градове, грабили и притеснявали народа. Жители-тѣ на Англіѭ най-послѣ ся принудили да имъ ся подчинятъ; а краль-тъ Англійскый — *Алфредъ Великый* побѣгналъ въ единъ отдалѣченъ край, гдѣ-то живялъ нѣколко врѣмя вь неизвѣстность. Тамъ Алфреду дошло отъ рѫкѫ да събере войскѫ; послѣ, като ся прѣоблѣкалъ подобно на музыкантъ, отишьлъ въ непріятельскыя станъ (лагеръ), за да дознае колко войскы имѫтъ Датчани-тѣ и какъ сѫ ѭ размѣстили. Подиръ това повыкалъ множина отъ свои-тѣ подданници и обявилъ имъ, че ся готови да гы освободи отъ Датчанско-то владычество. Сакси-тѣ съ драго срьдце минали отъ камъ странѫ любезнаго своего краля, и тогава Алфредъ ненадѣждно нападналъ на Датчани-тѣ, и, като гы разбилъ, принудилъ гы да ся населятъ въ сѣ-
878 вернѫ Англіѭ. Тогава Датчани-тѣ ся принудили да признаѭтъ Алфреда за свой краль и да пріемѫтъ христіанскѫ-тѫ вѣрѫ.

Алфредъ былъ благодѣтель своему народу и праведно заслужилъ имя *Великый.* Той издалъ полезны законы, искалъ строго да гы испълнявать, и приучвалъ народа си, на порядъкъ и трудолюбіе. Той въздигналъ църквы и училища. Въ негово-то царуваніе въ Англіѭ ся истребили грабежи-тѣ и безпорядъци-тѣ, и народъ-тъ можялъ да ся занимава съ търговіѭ, зъмледѣліе и ремесла.

Датчани-тѣ, слѣдъ смрьтъ-тѫ Алфредовѫ, пакъ начнали да нападатъ на Англичяны-тѣ, чясто разорявали Англіѭ, най-послѣ ѭ завладали, а Датскый краль *Канутъ Великый* станалъ Английскы краль. Той 1016 былъ добръ и правдолюбивъ краль и старалъ ся да примири Датчаны-тѣ съ Саксы-тѣ; оттова и едни-тѣ и другы-тѣ го обичяли и уважявали. Но наскоро слѣдъ смрьть-тѫ му, Англичани-тѣ захванали пакъ да избыратъ свои собствены кралѣве; обаче, слѣдъ 25 години, Нормани-тѣ, кои-то преминали изъ Францiѭ 1066 съ херцога си *Вильхелма Завоевателя*, завладѣли Англіѭ.

послѣ р. хр.

Отъ начяло на X-то стол. во Францiѭ еднацѣла провинцiя, наречена *Нормандiя* принадлежяла Норманомъ, обаче Нормандскый херцогъ былъ подвластенъ францускому кралю. По тажь причинѫ Францускы-тѣ кралѣве, отъ какъ завоевалъ Вильхелмъ Англіѭ, начнали да доказватъ, че Нормандiя, като страна подвластна нихному вассалу, принадлежи тѣмъ. Това дало поводъ, та ся начнали между Французы-тѣ и Англичаны-тѣ войны, кои-то ся продлъжявали цѣли столѣтiя.

Англи-тѣ и Сакси-тѣ кога завладѣли Британіѭ? Тя до тогава кому принадлежяла? На колко господарства была раздѣлена? Колко кралѣве имало тогава тамъ? Кога и при кой краль седьмь-тѣхъ господарства ся съединили въ едно? Какъ ся нарекла Британiя тогава? Какъвъ народъ нападалъ тогава на Англіѭ? Норманни-тѣ гдѣ живѣли? Съ что ся тiи занимавали? Тiи на кои страны нападали? Кой отъ князове-тѣ и кога ся преселилъ въ Россіѭ? Съ что е замѣчателенъ Рюрикъ? Россiя каква была при Рюрика? Какъ и кога ся тя разширила? Кои были столици тогава въ Россіѭ? Кой въвелъ христiянство-то въ Россіѭ? Послѣ смрьть-тѫ Владимировѫ Россiя отъ что ся растроила? Какъ наричяли Норманны-тѣ въ Англіѭ? Какъ ся обхож-

послѣ р. хр. дали тіи съ жители-тѣ на Англіѭ? Что постигнало Датчаны-тѣ въ Англіѭ въ царуваніе-то Ал'фредово? Гдѣ побѣгналъ Альфредъ, кога-то ся Англія подчинила на Датчаны-тѣ? Какво предпріялъ тамо Ал'фредъ? Какъ и кога той побѣдилъ Датчаны-тѣ? Какъвъ былъ Ал'фредъ и съ что е замѣчателно негово-то царуваніе? Что станало въ Англіѭ слѣдъ смрьть-тѫ Ал'фредовѫ? Кой Датскый краль и кога станалъ краль Англійскый? Той какъ царувалъ? Кой царувалъ въ Англіѭ наскоро слѣдъ смрьть-тѫ му? Много ли послѣ това царували Англійскы кралѣве? Слѣдъ това кога и отъ кого Англія была завоевана? Отъ гдѣ и съ кой предводитель Норманни-тѣ въ това врѣмя преминали въ Англіѭ? Коя провинція въ Франціѭ и отъ кое время принадлежяла на Норманни-тѣ? Кому былъ подвластенъ Херцогъ-тъ Нормандскый? Что извели оттова Французскы-тѣ кралѣве когато Вил'хел'мъ завоевалъ Англіѭ? Что произлѣзло отъ това?

---

61. Германія при Саксонскы-тѣ кралѣвы и императоры (919—1024 г.). Хенрихъ I.

По совѣтъ отъ Конрада I., Германци-тѣ, слѣдъ неговѫ-тѫ смрьть, избрали си за краль умнаго и силнаго херцога Саксонскаго *Хенриха I.*, отъ кого-
919 — 936 то ся начналъ Домъ-тъ на *Саксонскы-тѣ* императоры. Въ това время Германія была дошла до паденіе отъ смущенія и непрестанны войны при преждны-тѣ кралѣве; но тя пакъ ся оправила и станала силно господарство въ славно-то царствованіе Хенрихово.

Хенрихъ най-напрѣдъ смирилъ непокорны-тѣ вассалы и покорилъ Лотарингіѭ. Но тогава му оставало още единъ силенъ и опасенъ непріятель — диви-тѣ *Венгры*, кои-то и при Хенриха непрестанно нападали на Германци-тѣ. Тіи (Венгри-тѣ) изненадѣждно нападали на Германскы-тѣ села, изгаряли кѫщи-тѣ на селяне-тѣ откарвали добытака имъ. Хенрихъ,

за да ся избави отъ тѣхны-тѣ нападенія, обѣщалъ да имъ плаща 9 годины данъкъ, но съ условіе ако оставатъ тіи въ това время Германци-тѣ въ покой. И така Венгри-тѣ ся съгласили на тоя девятогодишный миръ, а Хенрихъ начналъ да ся готови за защитѫ на господарство-то си отъ нападеніе непріятелско въ бѫдѫщее врѣмя. За това той построилъ въ господарство-то си крѣпости (по Нѣмски Burg), т. е. заповѣдалъ да ся направятъ въ различны мѣста просты градове, обкопани съ ровъ (хендекъ). Въ тыя крѣпости заповѣдалъ Хенрихъ, да ся преселили девята-та чясть отъ жители-тѣ селскы, за да бы ся приготвили, та, като ся случи война, да пріиматъ при себе всичкы-тѣ останали селскы жители, и да могѫтъ да защищаватъ и себе и нихъ отъ непріятели-тѣ. Жители-тѣ отъ тыя утврьдены градища наричялися *Граждани* (по Нѣмски Bürger). Въ военно время тіи были войници, а въ мирно время ся занимавали съ ремесла.

Хенрихъ не само направилъ крѣпости, но още далъ на войскѫ-тѫ пò-добры оружія и гы училъ какъ да ся сражяватъ. Хенрихъ кога-то приготвилъ всичко за бой, пратилъ войскѫ и противъ Славяне-тѣ, кои-то чясто нападали отъ сѣверъ на владѣнія-та му, и, като гы разбилъ при рѣкѫ *Елбѫ*, отнялъ имъ часть землѭ.

По между това ся испълнило и девято-годишно-то примиріе съ Венгры-тѣ, зато отишли посланици отъ Венгріѭ, да искатъ, както и напрѣдъ данъкъ. А Хенрихъ за поруганіе дарувалъ имъ едно мрьшаво псе и имъ реклъ: ако искате и другы данъкъ още, то опытайтеся и земете го силомъ. Тогава Венгри-тѣ съ двѣ многочислены толпы нападнали въ Саксоніѭ; но Хенрихъ гы разбилъ при *Мерзебургъ* така, что-то тіи отъ това вече несмѣяли да ся появятъ въ Германіѭ доклѣ той владалъ.

послѣ р. хр.

Оттонъ I.

Въ царствованіе-то на четыры-тѣ Хенриховы по-
томци, които царували около 90 годины, въ Герма-
936—ніѭ имало безпрестанно войны, въ кои-то сынъ Хен-
1024 риха I-го *Оттонъ I*, названый *Великый*, сѫщо така ся
прославилъ съ побѣды, както и предъ него Карлъ
великый.

Когато царувалъ Оттонъ I, най-напрѣдъ ся вди-
гнали на сѣверъ Славянскы-тѣ народи, кои-то поко-
рилъ баща му. Но Оттонъ гы пакъ смирилъ, завое-
валъ тѣхны-тѣ земли отъ рѣкѫ Елбѫ до р. Одерѫ и
въвелъ тамъ Христіянство. Подирь това, той по
молбѫ отъ Италіянскѫ-тѫ кралицѫ *Аделаидѫ*, отишьлъ
съ войскѫ въ сѣвернѫ Италіѭ, за да прекѫсне тамъ
безпорядъци-тѣ и междоусобны-тѣ войны, кои-то ся
продлъжявали въ таѭ странѫ още отъ Вердюнскаго
договора. Кога-то той ся врьналъ въ Германіѭ,
тамъ ся были пакъ появили Венгри-тѣ, кои-то по
старый свой обычяй, и започенали да опустошяватъ
955 Германіѭ и вече влѣзнали далеко въ неѭ; обаче
Оттонъ гы въспрѣлъ и, въ едно упорно сраженіе
близу града *Аугсбургъ*, разбилъ и истребилъ толпы-
тѣ имъ така, что-то малцина отъ тѣхъ ся врьнали въ
странѫ-тѫ си. Оттогава Венгри-тѣ вече не нападали
на Германіѭ.

По между това жители-тѣ Италіянскы пакъ ся
повдигнали. За то Оттонъ вторый пѫть преминалъ
961—съ войскѫ прѣзъ Алпійскы-тѣ планины, покорилъ
Ломбардіѭ, и, като ся оженилъ за Аделаида, съе-
динилъ сѣвернѫ Италіѭ съ Германіѭ. Въ слѣдую-
щѫ-тѫ годинѫ, когато Оттонъ отишьлъ въ Римъ,
папа го крунисалъ и далъ му титлѫ *Римскый импе-*
962 *раторъ*. Оттогава Германскы-тѣ кралѣве начнали да
ся называтъ Римскы императори.

Но Италіянци-тѣ никакъ не ся смирили и по-
слѣ покореніе-то на Ломбардіѭ отъ Оттона I. Тіи

още въ послѣдны-тѣ годины на живота му, а най-много при слѣдующи-тѣ три императоры, безпрестанно имали междоусобны войны, а императори-тѣ едва съ голѣмъ трудъ дрьжали въ повиновеніе какъ безпокойны-тѣ Италіянци, така и непокорны-тѣ си вассалы въ Германіѭ.

Германци-тѣ кого си избрали за краль слѣдъ смрьть-тѫ Конрада I.? Въ какво състояніе была Германія въ начяло на царуваніе-то Хенриха I.? Хенрихъ съ какво започевалъ свое-то царуваніе? Кой непріятель былъ тогава най-опасенъ за Германци-тѣ? Какъ нападали Венгри-тѣ на Германскы-тѣ жители? Съ какво избавилъ Хенрихъ Германіѭ отъ нападеніе-то на Венгры-тѣ? Какъ ся той приготвилъ за защитѫ отъ нападеніе-то имъ въ бѫдѫще время? Каквы были Крѣпости-тѣ, кои-то построилъ Хенрихъ? Какъ ся наричяли жители-тѣ отъ тыя укрѣплены градове? Кого и зачто гы той преселилъ въ тыя крѣпости? Граждане-тѣ съ что ся занимавали въ военно и въ мирно время? Хенрихъ съ кого започевалъ войнѫ, кога-то построилъ крѣпости-тѣ и урядилъ пò-добрѣ войскѫ-тѫ си? Хенрихъ что отвѣщалъ на Венгерскы-тѣ посланици, когато тіи, като ся изминало примиріе-то, поискали изново данъкъ? Послѣ что сторили Венгри-тѣ? Какъ ся свршила тая война? Что произлѣзло въ Германіѭ въ царуваніе-то на слѣдующи-тѣ четыры Императоры? Кой и кога стѫпилъ на прѣстолъ слѣдъ Хенриха? Съ что ся прославилъ Оттонъ? Оттонъ въ кои страны прекѫсналъ безпорядъци-тѣ и междоусобны-тѣ войны? Кога и гдѣ съвршено разбилъ Венгерскѫ-тѫ войскѫ? Кога съединилъ той сѣвернѫ Италіѭ съ Германіѭ? Послѣ това, гдѣ, кога и отъ кого Оттонъ былъ крунясанъ и каква титула му ся дала? Колко годины царовали кралѣве-тѣ и императори-тѣ отъ Саксонскы Домъ?

послѣ р. хр.

62. Германія въ царуваніе-то на Франконскы-тѣ императоры. Конрадъ II. Хенрихъ III. Хенрихъ VI. и Хенрихъ V. (1024—1125 год.)

Кога-то ся доврьшилъ Саксонскый Домъ, Германци-тѣ си избрали слѣдующцаго императора: *Конрада II.*, Франконскаго графа. Четыри-тѣ императори изъ *Франконскыя* Домъ — Конрадъ II. и Хенри-
1024—ховци III., IV. и V. управлявали Германіѭ около 100
1125 години. Въ царуваніе-то на прьвы-тѣ два импера-
год. тора сир. на Конрада II. и Хенриха III. Германія была счястлива и силна. Тіи двама-та, а особено Хен. III. кой-то былъ силенъ и строгъ императоръ, научили свои-тѣ вассалы на покорность и знаяли да обдрьжяватъ порядъкъ не само въ свое-то господарство, но и въ съсѣдны-тѣ владѣнія. Обаче слѣдъ
1075 смрьть-тѫ Хенриха III-го, кога-то стѫпилъ на престола малолѣтный му сынъ *Хенрихъ* IV., Германія пакъ ослабнала и растроилася. Най-много отъ всичко повредило Германіѭ каранѣ-то Хенриха IV-го съ папа-та.

Папы-тѣ откакъ станали и свѣтскы господари и крунисали два императора, мыслили, че иматъ право да ся мѣшятъ въ работы-тѣ на чюжды господарства; оттова и начнали най-напрѣдъ презъ свои-тѣ посланици, или *Легати* да пазятъ на духовенство-то по всичкѫ западнѫ Европѫ, а послѣ начнали да провождатъ заповѣди и на господари-тѣ какъ трѣбува да управляватъ, какъ да живѣѭтъ и да ся обхождатъ съ народа. По-голѣмѫ-тѫ чясть отъ Христіяны-тѣ испълнявали тыя предписанія папскы и епископи-тѣ римскы на послѣдъкъ станали по-голѣмы и отъ самы-тѣ господари. Така съвременникъ Хенриха IV. папа *Григорій VII.*, человѣкъ отъ простъ родъ, но Горделивъ и честолюбивъ, говорилъ, че папа е —

намѣстникъ Іисусъ Христовъ на землѭ-тѫ, и че всичкы-тѣ, даже и императоръ-тъ римскый, длъжни сѫ да му ся покоряватъ.

До время-то на Григорія VII. господари-тѣ чясто продавали епископскы-тѣ длъжности (това ся наричяло *симонія)*. Григорій забранилъ на господары тѣ тѫѭ продажбѫ и извадилъ изъ службѫ всичкы-тѣ епископы, кои-то были купили званіе-то си. Освѣнъ това той установилъ, че само оня ще да ся признае за епископъ, комуто самъ папа проводи знакове епископскаго званія, т. е. жезлъ (патерица) и прьстенъ. (Това ся наричяло *инвеститура)*. А да бы духовны-тѣ лица още по-вече зависели отъ папа, Григорій VII. забранилъ имъ да ся оженуватъ, а кой-то былъ вече ожененъ, трѣбвало да ся напусне съ женѫ си. Освѣнъ това папъ-тъ искалъ да дава императоръ-тъ на епископы-тѣ господарственнѫ землѭ въ владѣніе.

Въ това время Хенрихъ IV., кой-то былъ господарь горделивъ и жестокъ, притѣснявалъ и гонилъ свои-тѣ Саксонскы поданици: оттова Саксонци-тѣ начнали да ся тѫжятъ и оплакватъ отъ него папы Григорію VII., кой-то заповѣдалъ Хенриху да дойде въ Римъ на сѫдъ. Но Хенрихъ му отвѣщалъ грубо и устрашавалъ го, че ще избере другы папа на негово мѣсто. Тогава папа Григоріе отлѫчилъ императора отъ церквѫ, т. е. запретилъ му да ходи въ цьрквѫ и да ся причящава съ сватаѭ Тайнѫ, а на Германци-тѣ да изберѫтъ другы господарь. Германскы-тѣ Херцогы искали да иде Хенрихъ въ Римъ, за да ся примири съ папа; за то казали, че въ противенъ случяй, трѣбува да изобератъ другы императоръ. И така Хенрихъ, принужденъ, рещился абіе въ зимно время да пойде на тяжкыя и опасныя прѣзъ Алпійскы-тѣ планины въ Италіѭ пѫть, за да испроси отъ папа прощеніе. Папа тогава былъ въ замокъ *Каноссъ* въ сѣвернѫ Италіѭ. Хенрихъ стиг-

послѣ р. хр. было и при тѣхны-тѣ потомци. Това раздробленіе на господарство-то направило та братія-та или сродници-тѣ, кои-то имали отдѣлны владѣнія или удѣли, живѣяли по между си въ несъгласіе и старалися да ослабятъ единъ другыго; а оттова всичка Россія страдала. Мы ще видимъ по-нататъкъ, какъ Монголи-тѣ ся възползували отъ това разстройство на Россіѭ, и какъ тіи ѭ понизили.

Въ Англіѭ Норманни-тѣ или *Датчани-тѣ*, както гы наричяли тамо, разрушявали градове, грабили и притеснявали народа. Жители-тѣ на Англіѭ най-послѣ ся принудили да имъ ся подчинятъ; а краль-тъ Англійскый — *Алфредъ Великый* побѣгналъ въ единъ отдалѣченъ край, гдѣ-то живялъ нѣколко врѣмя въ неизвѣстность. Тамъ Алфреду дошло отъ ржкж да събере войскж; послѣ, като ся прѣоблѣкалъ подобно на музыкантъ, отишьлъ въ непріятельскыя станъ (лагеръ), за да дознае колко войскы имжтъ Датчани-тѣ и какъ сж ѭ размѣстили. Подиръ това повыкалъ мнозина отъ свои-тѣ подданници и обявилъ имъ, че ся готови да гы освободи отъ Датчанско-то владычество. Сакси-тѣ съ драго срьдце минали отъ камъ странж любезнаго своего краля, и тогава Алфредъ ненадѣждно нападналъ на Датчани-тѣ, и, като гы разбилъ, принудилъ гы да ся населятъ въ сѣ-
878 вернж Англіѭ. Тогава Датчани-тѣ ся принудили да признаѭтъ Алфреда за свой краль и да пріемжтъ христіянскж-тж вѣрж.

Алфредъ былъ благодѣтель своему народу и праведно заслужилъ имя *Великый.* Той издалъ полезны законы, искалъ строго да гы испълняватъ, и приучвалъ народа си, на порядъкъ и трудолюбіе. Той въздигналъ църквы и училища. Въ негово-то царуваніе въ Англіѭ ся истребили грабежи-тѣ и безпорядъци-тѣ, и народъ-тъ можялъ да ся занимава съ търговіѭ, зъмледѣліе и ремесла.

Датчани-тѣ, слѣдъ смрьтъ-тѫ Алфредовѫ, пакъ начнали да нападатъ на Англичяны-тѣ, чясто разорявали Англіѭ, най-послѣ ѭ завладали, а Датскый краль *Канутъ Великый* станалъ Английскы краль. Той былъ добръ и правдолюбивъ краль и старалъ ся да примири Датчаны-тѣ съ Саксы-тѣ; оттова и едни-тѣ и други-тѣ го обичяли и уважявали. Но наскоро слѣдъ смрьть-тѫ му, Англичани-тѣ захванали пакъ да избыратъ свои собствены кралѣве; обаче, слѣдъ 25 годины, Нормани-тѣ, кои-то преминали изъ Францiѭ съ херцога си *Вильхелма Завоевателя*, завладѣли Англiѭ. послѣ р. хр. 1016 1066

Отъ начяло на X-то стол. во Францiѭ еднацѣлѫ провинцiя, наречена *Нормандiя* принадлежяла Норманомъ, обаче Нормандскый херцогъ былъ подвластенъ французскому кралю. По тaѭ причинѫ Французскы-тѣ кралѣве, отъ какъ завоевалъ Вильхелмъ Англiѭ, начнали да доказватъ, че Нормандiя, като страна подвластна нихному вассалу, принадлежи тѣмъ. Това дало поводъ, та ся начнали между Французы-тѣ и Англичаны-тѣ войны, кои-то ся продлъжявали цѣли столѣтiя.

Англи-тѣ и Сакси-тѣ кога завладѣли Британiѭ? Тя до тогава кому принадлежяла? На колко господарства была раздѣлена? Колко кралѣве имало тогава тамъ? Кога и при кой краль седьмь-тѣхъ господарства ся съединили въ едно? Какъ ся нарекла Британiя тогава? Какъвъ народъ нападалъ тогава на Англiѭ? Норманни-тѣ гдѣ живѣли? Съ что ся тiи занимавали? Тiи на кои страны нападали? Кой отъ князове-тѣ и кога ся преселилъ въ Россiѭ? Съ что е замѣчятеленъ Рюрикъ? Россiя каква была при Рюрика? Какъ и кога ся тя разширила? Кои были столици тогава въ Россiѭ? Кой въвелъ христiянство-то въ Россiѭ? Послѣ смрьть-тѫ Владимировѫ Россiя отъ что ся растроила? Какъ наричяли Норманны-тѣ въ Англiѭ? Какъ ся обхож-

послѣ Р. хр. дали тіи съ жители-тѣ на Англіѭ? Что постигнало Датчаны-тѣ въ Англіѭ въ царуваніе-то Ал'фредово? Гдѣ побѣгналъ Альфредъ, кога-то ся Англія подчинила на Датчаны-тѣ? Какво предпріялъ тамо Ал'фредъ? Какъ и кога той побѣдилъ Датчаны-тѣ? Какъвъ былъ Ал'фредъ и съ что е замѣчателно негово-то царуваніе? Что станало въ Англіѭ слѣдъ смрьть-тѫ Ал'фредовѫ? Кой Датскый краль и кога станалъ краль Англійскый? Той какъ царувалъ? Кой царувалъ въ Англіѭ наскоро слѣдъ смрьть-тѫ му? Много ли послѣ това царували Англійскы кралѣве? Слѣдъ това кога и отъ кого Англія была завоевана? Отъ гдѣ и съ кой предводитель Норманни-тѣ въ това врѣмя преминали въ Англіѭ? Коя провинція въ Франціѭ и отъ кое время принадлежяла на Норманни-тѣ? Кому былъ подвластенъ Херцогъ-тъ Нормандскый? Что извели оттова Францускы-тѣ кралѣве когато Вил'хел'мъ завоевалъ Англіѭ? Что произлѣзло отъ това?

---

61. Германія при Саксонскы-тѣ кралѣвы и императоры (919—1024 г.). Хенрихъ I.

По совѣтъ отъ Конрада I., Германци-тѣ, слѣдъ неговѫ-тѫ смрьть, избрали си за краль умнаго и силнаго херцога Саксонскаго *Хенриха I.*, отъ кого-
919—936 то ся начналъ Домъ-тъ на *Саксонскы-тѣ* императоры. Въ това время Германія была дошла до паденіе отъ смущенія и непрестанны войны при преждны-тѣ кралѣве; но тя пакъ ся оправила и станала силно господарство въ славно-то царстваніе Хенрихово.

Хенрихъ най-напрѣдъ смирилъ непокорны-тѣ вассалы и покорилъ Лотарингіѭ. Но тогава му оставало още единъ силенъ и опасенъ непріятель — диви-тѣ *Венгры*, кои-то и при Хенриха непрестанно нападали на Германци-тѣ. Тіи (Венгри-тѣ) изненадѣждно нападали на Германскы-тѣ села, изгаряли кѫщи-тѣ на селяне-тѣ откарвали добытака имъ. Хенрихъ,

за да ся избави отъ тѣхны-тѣ нападенія, обѣщалъ да имъ плаща 9 годины данъкъ, но съ условіе ако оставатъ тіи въ това время Германци-тѣ въ покой. И така Венгри-тѣ ся съгласили на тоя девятогодишный миръ, а Хенрихъ начналъ да ся готови за защитѫ на господарство-то си отъ нападеніе непріятелско въ бѫдѫщее врѣмя. За това той построилъ въ господарство-то си крѣпости (по Нѣмски Burg), т. е. заповѣдалъ да ся направятъ въ различны мѣста просты градове, обкопани съ ровъ (хендекъ). Въ тыя крѣпости заповѣдалъ Хенрихъ, да ся преселли девята-та чясть отъ жители-тѣ селскы, за да бы ся приготвили, та, като ся случи война, да пріематъ при себе всичкы-тѣ останали селскы жители, и да могѫтъ да защищаватъ и себе и нихъ отъ непріятели-тѣ. Жители-тѣ отъ тыя утврьдены градища нарицялися *Граждани* (по Нѣмски Bürger). Въ военно время тіи были войници, а въ мирно время ся занимавали съ ремесла.

Хенрихъ не само направилъ крѣпости, но още далъ на войскѫ-тѫ пò-добры оружія и гы училъ какъ да ся сражяватъ. Хенрихъ кога-то приготвилъ всичко за бой, пратилъ войскѫ и противъ Славяне-тѣ, кои-то чясто нападали отъ сѣверъ на владѣнія-та му, и, като гы разбилъ при рѣкѫ *Елбѫ*, отнялъ имъ часть землѭ.

По между това ся испълнило и девято-годишно-то примиріе съ Венгры-тѣ, зато отишли посланици отъ Венгріѭ, да искатъ, както и напрѣдъ данъкъ. А Хенрихъ за поруганіе даровалъ имъ едно мръшаво псе и имъ реклъ: ако искате и другы данъкъ още, то опытайтеся и земете го силомъ. Тогава Венгри-тѣ съ двѣ многочислены толпы нападнали въ Саксоніѭ; но Хенрихъ гы разбилъ при *Мерзебургъ* така, что-то тіи отъ това вече несмѣяли да ся появятъ въ Германіѭ доклѣ той владалъ.

послѣ р. хр.

Оттонъ I.

Въ царствованіе-то на четыры-тѣ Хенриховы потомци, конто царували около 90 годины, въ Герма-
936 — нія имало безпрестанно войны, въ кои-то сынъ Хен-
1024 риха I-го *Оттонъ I*, названый *Великый*, сѫщо така ся прославилъ съ побѣды, както и предъ него Карлъ великый.

Когато царувалъ Оттонъ I, най-напрѣдъ ся вдигнали на сѣверъ Славянскы-тѣ народи, кои-то покорилъ баща му. Но Оттонъ гы пакъ смирилъ, завоевалъ тѣхны-тѣ земли отъ рѣкѫ Елбѫ до р. Одерѫ и въвелъ тамъ Христіянство. Подирь това, той по молбѫ отъ Италіянскѫ-тѫ кралицѫ *Аделаидѫ*, отишьлъ съ войскѫ въ сѣвернѫ Италіѭ, за да прекѫсне тамъ безпорядъци-тѣ и междоусобны-тѣ войны, кои-то ся продлъжявали въ тѫѭ странѫ още отъ Вердюнскаго договора. Кога-то той ся врьналъ въ Германіѭ, тамъ ся были пакъ появили Венгри-тѣ, кои-то по старый свой обичяй, и започенали да опустошяватъ
955 Германіѭ и вече влѣзнали далеко въ неѭ; обаче Оттонъ гы въспрѣлъ и, въ едно упорно сраженіе близу града *Аугсбургъ*, разбилъ и истребилъ толпы-тѣ имъ така, что-то малцина отъ тѣхъ ся врьнали въ странѫ-тѫ си. Оттогава Венгри-тѣ вече не нападали на Германіѭ.

По между това жители-тѣ Италіянскы пакъ ся повдигнали. За то Оттонъ вторый пѫть преминалъ
961 — съ войскѫ прѣзъ Алпійскы-тѣ планины, покорилъ Ломбардіѭ, и, като ся оженилъ за Аделаида, съединилъ сѣвернѫ Италіѭ съ Германіѭ. Въ слѣдующѫ-тѫ годинѫ, когато Оттонъ отишьлъ въ Римъ, папа го крунисалъ и далъ му титлѫ *Римскый импе-*
962 *раторъ*. Оттогава Германскы-тѣ кралѣве начнали да ся называтъ Римскы императори.

Но Италіянци-тѣ никакъ не ся смирили и послѣ покореніе-то на Ломбардіѭ отъ Оттона I. Тіи

още въ послѣдны-тѣ годины на живота му, а най-много при слѣдующи-тѣ три императоры, безпрестанно имали междоусобны войны, а императори-тѣ едва съ голѣмъ трудъ дрьжали въ повиновеніе както безпокойны-тѣ Италіянци, така и непокорны-тѣ си вассалы въ Германія.

Германци-тѣ кого си избрали за краль слѣдъ смрьть-тѫ Конрада I.? Въ какво състояніе была Германія въ начяло на царуваніе-то Хенриха I.? Хенрихъ съ какво започевалъ свое-то царуваніе? Кой непріятель былъ тогава най-опасенъ за Германци-тѣ? Какъ нападали Венгри-тѣ на Германскы-тѣ жители? Съ какво избавилъ Хенрихъ Германія отъ нападеніе-то на Венгры-тѣ? Какъ ся той приготвилъ за защитѫ отъ нападеніе-то имъ въ бѫдѫще время? Каквы были Крѣпости-тѣ, кои-то построилъ Хенрихъ? Какъ ся наричяли жители-тѣ отъ тыя укрѣплены градове? Кого и зачто гы той преселилъ въ тыя крѣпости? Граждане-тѣ съ что ся занимавали въ военно и въ мирно время? Хенрихъ съ кого започевалъ войнѫ, когато построилъ крѣпости-тѣ и урядилъ по-добрѣ войскѫ-тѫ си? Хенрихъ что отвѣщалъ на Венгерскы-тѣ посланици, когато тіи, като ся свршило примиріе-то, поискали изново данъкъ? Послѣ что сторили Венгри-тѣ? Какъ ся свршила тая война? Что произлѣзло въ Германіѭ въ царуваніе-то на слѣдующи-тѣ четыры Императоры? Кой и кога стѫпилъ на прѣстолъ слѣдъ Хенриха? Съ что ся прославилъ Оттонъ? Оттонъ въ кои страны прекѫсналъ безпорядъци-тѣ и междоусобны-тѣ войны? Кога и гдѣ съврьшено разбилъ Венгерскѫ-тѫ войскѫ? Кога съединилъ той сѣвернѫ Италіѭ съ Германіѭ? Послѣ това, гдѣ, кога и отъ кого Оттонъ былъ крунясанъ и каква титула му ся дала? Колко годины царовали кралѣве-тѣ и императори-тѣ отъ Саксонскы Домъ?

послѣ р. хр.

62. Германія въ царуваніе-то на Франконскы-тѣ императоры. Конрадъ II. Хенрихъ III. Хенрихъ VI. и Хенрихъ V. (1024—1125 год.)

Кога-то ся доврьшилъ Саксонскый Домъ, Германци-тѣ си избрали слѣдующаго императора: *Конрада II.*, Франконскаго графа. Четыри-тѣ императори изъ *Франконскыя* Домъ — Конрадъ II. и Хенри-
1024—ховци III., IV. и V. управлявали Германіѭ около 100
1125 годины. Въ царуваніе-то на прьвы-тѣ два импера-
год. тора сир. на Конрада II. и Хенриха III. Германія была счястлива и силна. Тіи двама-та, а особено Хен. III. кой-то былъ силенъ и строгъ императоръ, научили свои-тѣ вассалы на покорность и знаяли да обдрьжяватъ порядъкъ не само въ свое-то господарство, но и въ съсѣдны-тѣ владѣнія. Обаче слѣдъ
1075 смрьть-тѫ Хенриха III-го, кога-то стѫпилъ на престола малолѣтный му сынъ *Хенрихъ* IV., Германія пакъ ослабнала и растроилася. Най-много отъ всичко повредило Германіѭ каранѣ-то Хенриха IV-го съ папа-та.

Папы-тѣ откакъ станали и свѣтскы господари и крунисали два императора, мыслили, че иматъ право да ся мѣшятъ въ работы-тѣ на чюжды господарства; оттова и начнали най-напрѣдъ презъ свои-тѣ посланици, или *Легати* да пазятъ на духовенство-то по всичкѫ западнѫ Европѫ, а послѣ начнали да провождатъ заповѣди и на господари-тѣ какъ трѣбува да управляватъ, какъ да живѣѭтъ и да ся обхождатъ съ народа. По-голѣмѫ-тѫ чясть отъ Христіяны-тѣ испълнявали тыя предписанія папскы и епископи-тѣ римскы на послѣдъкъ станали по-голѣмы и отъ самы-тѣ господари. Така съвременникъ Хенриха IV. папа *Григорій VII.*, человѣкъ отъ простъ родъ, но Горделивъ и честолюбивъ, говорилъ, че папа е —

намѣстникъ Іисусъ Христовъ на земля-тѫ, и че всичкы-тѣ, даже и императоръ-тъ римскый, длъжни сѫ да му ся покоряватъ.

До время-то на Григорія VII. господари-тѣ често продавали епископскы-тѣ длъжности (това ся наричало *симонія*). Григорій забранилъ на господары тѣ тѫя продажбѫ и извадилъ изъ службѫ всичкы-тѣ епископы, кои-то были купили званіе-то си. Освѣнъ това той установилъ, че само оня ще да ся признае за епископъ, комуто самъ папа проводи знакове епископскаго званія, т. е. жезлъ (патерица) и прьстенъ. (Това ся наричаю *инвеститура*). А да бы духовны-тѣ лица още пò-вече зависели отъ папа, Григорій VII. забранилъ имъ да ся оженуватъ, а кой-то былъ вече ожененъ, трѣбвало да ся напусне съ женѫ си. Освѣнъ това папъ-тъ искалъ да дава императоръ-тъ на епископы-тѣ господарственнѫ землѭ въ владѣніе.

Въ това время Хенрихъ IV., кой-то былъ господарь горделивъ и жестокъ, притѣснявалъ и гонилъ свои-тѣ Саксонскы поданици: оттова Саксонци-тѣ начнали да ся тѫжятъ и оплакватъ отъ него папы Григорію VII., кой-то заповѣдалъ Хенриху да дойде въ Римъ на сѫдъ. Но Хенрихъ му отвѣщалъ грубо и устрашавалъ го, че ще избере другы папа на негово мѣсто. Тогава папа Григоріе отлѫчилъ императора отъ церквѫ, т. е. запретилъ му да ходи въ църквѫ и да ся причящава съ сватаѭ Тайнѫ, а на Германци-тѣ да изберѫтъ другы господарь. Германскы-тѣ Херцогы искали да иде Хенрихъ въ Римъ, за да ся примири съ папа; за то казали, че въ противенъ случяй, трѣбува да избератъ другы императоръ. И така Хенрихъ, принужденъ, решился абіе въ зимно время да пойде на тяжкыя и опасныя прѣзъ Алпійскы-тѣ планины въ Италіѭ пѫть, за да испроси отъ папа проценіе. Папа тогава былъ въ замокъ *Каноссъ* въ сѣвернѫ Италіѭ. Хенрихъ стиг-

послѣ р. хр. налъ тамо, а горделивый папа не го пріялъ абіе, но му пратилъ еднѫ простѫ вълненѫ дрехѫ (армякъ), коѭ-то носили обычно престѫпници-тѣ въ время покаянія. Съ тѫѭ простѫ дрехѫ Хенрихъ преминалъ три дни босъ и гологлавъ въ двора папскаго замъка. Най-послѣ го папа освободилъ отъ проклятіе-то, но при това казалъ, че Хенрихъ неможе ся именува императоръ доклѣ ся не оправда отъ сѫда.

По между това были избрали за императоръ *Рудолфа*, Херцога Швабскаго, обаче Хенрихъ, като ся врьналъ въ свое-то отечество, покорилъ Рудолфа, отишьлъ съ войскѫ противъ папа, промѣнилъ гордаго Григорія VII. и избралъ новъ папа. Но това отнюдъ не помогнало Хенриху, зачто-то новый папа пакъ го отлѫчилъ отъ церквѫ-тѫ и начналъ да подбада Германци-тѣ противъ него. Тогава даже и синове-тѣ Хенрихови ся въоружили противъ бащѫ
1106 си и го лишили отъ прѣстола. Наскоро слѣдъ това несчястный Хенрихъ IV. умрѣлъ, обаче не погрѣбли го, както трѣбувало, зачто-то былъ проклятъ отъ папа, а слѣдъ това пять години отъ погребеніе-то папа го освободилъ отъ проклятіе-то, сирѣчь, опростилъ го, и едва тогава го погребли по закону.

Подирь смрьть-тѫ Хенриховѫ още много ся продлъжявала распра-та между неговый сынъ *Хенриха V* и папа. Най-послѣ Хенрихъ V. устѫпилъ папы право да опредѣлява епископы, а той задрьжялъ за себе право да имъ дава во владѣніе притяжанія въ свое-то господарство. Хенрихъ V. былъ послѣдный императоръ изъ Франконскыя Домъ.

Прѣди да начнемъ продлъженіе-то на Германскѫ-тѫ исторіѭ нуждно е да поговоримъ за походы-тѣ на западны-тѣ еврейскы народы въ Іерусалимъ, зачто-то тіи походи най-много занимавали господари-тѣ и народы-тѣ въ Германіѭ, Фран-

ціѭ и Англіѭ и произвели много промѣненія въ тыя страны.

Какви императори владѣли въ Германіѭ, когато ся сврьшилъ Домъ-тъ на Саксонскы-тѣ императоры? Колко годины царували императори-тѣ изъ Франконскыя Домъ? Кои императори принадлежяли тому Дому? Съ какво е знаменито царуванье-то на прьвы-тѣ два отъ тѣхъ Конрада II. и Хенриха III.? Въ какво положеніе была Германія при Хенриха IV.? Тогава что принело най-много тщетѫ Германіи? Хенрихъ IV. съ кой папа имaлъ продлъжителнѫ распрѫ? Папи-тѣ за каквѫ власть ся трудили да добіятъ тогава? Какъвъ былъ папа Григорій VII.? Въ това время что ся наричяло симонія? Какъ искалъ Григорій да прекѫсне симоніѭ-тѫ? Какво нѣчто още наредилъ папа за епископы-тѣ? То какъ ся наричяло? За-что папа-та запрѣтилъ брака на духовны-тѣ лица? Отъ что излѣзло распра между Хенриха IV. и папа Григорія VII.? Хенрихъ что отвѣщалъ Григорію, когато го папа викалъ на сѫдъ въ Римъ? Какъ му отмьстилъ папа за това? Что значило отлѫченіе отъ цьрквѫ? Когато былъ Хенрихъ отлѫченъ отъ цьрквѫ, на что ся рѣшилъ? Гдѣ былъ папа въ онова время, когато отишълъ Хенрихъ въ Италіѭ, да проси отъ него прощеніе? Какъ постѫпилъ папа съ Хенриха? Между това въ отсѫтствіе-то Хенрихово что ся случило въ Германіѭ? Ставалъ ли Хенрихъ пакъ императоръ? Какъ отмьстилъ той папѣ Григорію VII. Новый папа какъ постѫпилъ съ Хенриха? Что стало от това въ Германіѭ? Като испѫдили Хенриха IV., кой стѫпилъ на прѣстола? Какъ ся сврьшила распра-та между папа и Римскы-тѣ императоры?

послѣ р. хр. ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ. ОТЪ КРЬСТОНОСНЫ-ТѢ ПОХОДЫ ДО ОТКРЫТІЕ-ТО НА АМЕРИКѪ ПРИ СВРЬШЕНІЕ-ТО НА XV-то СТОЛѢТ.

63 Крьстоносни походи.

Во время Константина Великаго направилася цьрква надъ гроба Спасителевъ, и от'тогава Христіяни-тѣ начнали да дохождатъ отъ разны мѣста въ Іерусалимъ, за да ся молятъ Богу въ цьрквѫ-тѫ на Святаго Гроба. Доклѣ владали христіянскы царове Іерусалима, свободно было на странны-тѣ да ходятъ въ тоя градъ и да ся покланятъ Святымъ мѣстамъ, т. е. въ мѣста-та гдѣто ся е мѫчилъ Спаситель нашъ Іисусъ Христосъ. И при Арабы-тѣ, кои-то владали Іерусалимъ одъ VII до XI столѣт. не было забранено на Христіяны-тѣ да посѣщаватъ святы-тѣ мѣста. Но кога-то освоили Палестынѫ Турци-тѣ варварскы и дивъ народъ, кой-то по-напрѣдъ живѣлъ по всточныя брѣгъ на Каспійско море. Тіи, като
1072 прѣвзели Палестынѫ, начнали да угнѣтяватъ и гонятъ христіянскы-тѣ странници въ Іерусалимъ. Много пѫти, кога-то си свршавали Христіяни-тѣ богослуженіе-то, Турцы-тѣ влазали въ церквѫ-тѫ съ выкове, ругалися на Христіяны-тѣ, били гы и хврьляли калъ на Священны-тѣ предмѣты. Това не было имъ доволно; но още искали отъ бѣдны-тѣ Христіяны и голѣмѫ заплатѫ за влазанѣ въ церквѫ; и това огорчило много Христіяны-тѣ, та начнали да ся плачатъ въ Европѫ отъ жестокость-тѫ Турскѫ.

1094 Въ свршваніе-то на XI стол. *Петръ Аміенскій* отишьлъ отъ Іерусалимъ въ Римъ при папа *Урбана* II и му реклъ: азъ бѣхъ въ Іерусалимъ, и видѣхъ тамъ бѣдствія-та и страданія-та Христіянскы. Кога-то азъ начнахъ да оплакувамъ бѣдно-то имъ състояніе, Іисусь Христосъ ми ся яви на сънъ и ми каза да поспѣшѫ въ Европѫ и да извѣстѫ вѣрующимъ, какво Господь

имъ заповѣдува да отнемѫтъ отъ Турци-тѣ Святы-тѣ мѣста: того ради и азъ незабавно трьгнахъ на пѫть. за да испълнѭ Божіе-то повѣленіе, и сега чакамъ отъ Свѣтынѭ ви отговоръ. Папа далъ дозволеніе Петру да ходи по христіянскы-тѣ страны, да разказва всякому за страданія-та на Христіяны-тѣ въ Іерусалимъ и да склонява народа за походъ противъ невѣрны-тѣ. Тогава монахъ Петръ босъ и гологлавъ, облеченъ въ простѫ одеждѫ, опасанъ съ вѫже и съ крьста въ рѫкѫ започеналъ да обихожда съ мьскѫ по градища и села и, като събиралъ народа, говорилъ: „Христіяне! Господь вы зове! Азъ сьмь много пѫти слушалъ въ Іерусалимъ плача на угнетены-тѣ Христіяны, които велеглаено выкатъ: „избавете избавете насъ!“ Зато побрьзайте да отнемете святы-тѣ мѣста отъ невѣрны-тѣ“. Пламенни-тѣ рѣчи Петровы така дълбоко тронили Христіяны-тѣ, что-то вси ся приготвили да трьгнатъ въ походъ противъ Турцы-тѣ.

Подиръ това папа Урбанъ II събралъ много Христіяны въ градъ *Клермонъ* у Францiѭ и разказалъ въ това събраніе за бѣдствія-та Христіянскы въ Іерусалимъ и реклъ: „Священный дългъ изыскува да ся потрудимъ за да отнемемъ отъ невѣрны тѣ святы-тѣ страны. Всякій, кой-то иде въ тоя походъ, ще заслужи вѣчно блаженство, а кой-то остане у дома си безъ причинѫ, той ще да навлече на себе гнѣвъ божій.“ И така папа ся старалъ да склони Христіяны-тѣ на войнѫ противъ Турци-тѣ, а когато той окончялъ слово-то си, всичкы-тѣ единогласно извыкали съ восклицаніемъ: „Да бѫде воля Божія!“ Тогава захваналъ народъ-тъ да ся събира въ различны страны за походъ, и всякій, кой-то щѣлъ да участвува въ тѫжь войнѫ, зашивалъ си на рѫкава червенъ вълненъ крьстъ. Заради това тоя походъ ся и нареклъ *Крьстоносный*.

1095 Най-напрѣдъ въ Германіѭ ся събрали за походъ толпи отъ простыя народъ. Но въ това прьво ополченіе крьстоносци-тѣ нѣмали никакъвъ порядъкъ, та от това повече отъ тѣхъ измрѣли по пѫтя или отъ гладъ, или гы избили Венгри-тѣ, на които тыя толпи нападали грабителскы; а останала-та чясть отъ това ополченіе изгинала въ Асіѭ.

Подиръ тоя нечястный походъ отъ простыя народъ, събралася нова избранна войска подъ началство *Готфрида*, херцога булонскаго. Таѫ войскѫ съставлявали нѣколко стотины тысящи человѣци, конници и пѣшаци, кои-то были събрани изъ Французы, Италіяны и Норманы, а между тѣхъ имало и много графови и други дворяни. Тая войска провела три годины въ походъ, и въ Азіѭ изгынали отъ болѣсти, гладъ и въ сраженія съ непріятеля толко много, что-то едва десята чясть отъ тѣхъ стигнала въ Іерусалимъ. Но при всичко това крьстоносци-тѣ не изгубили бодрость. Тіи, като видѣли отъ далечь Іерусалимскы-тѣ башни, съ вьсторгъ възкликнали „Іерусалимъ, Іерусалимъ!“ и паднали на колѣна, та цѣловали Священнѫ-тѫ землѭ, по коѭ-то ходилъ Іисусъ Христосъ. Слѣдъ това начнали да ся приближаватъ камъ стѣны-тѣ Іерусалимскы съ молитвѫ и пѣніе.

Іерусалимъ трѣбувало да ся прѣвземе съ приступъ (юришъ): а то было трудно, зачто-то градъ-тъ былъ обыколенъ съ якѫ каменнѫ стѣнѫ и съ башни; освенъ това и войска имало внѫтрѣ почти два пѫти по-вече отъ колко-то имали крьстоносци-тѣ. Христіяне-тѣ обсаждавали Іерусалимъ около 40 дни, но послѣ съ едно силно нападеніе, което ся продлъжавало около 7 часа, въскачили ся на градскѫ-тѫ стѣнѫ. Готфридъ булонскій най-пьрво скокналъ на стѣнѫ-тѫ отъ башнѭ-тѫ, коѭ-то были направили до стѣнѫ-тѫ; а слѣдъ него послѣдовало
1099 всичко-то му воинство, и така освоили Іерусалимъ.

Тогава ся повдигнало въ града реванѣ, выка и плачове, начнало ся страшно кръвопролитіе. Кръстоносци-тѣ безъ съжаленіе убивали Турци-тѣ; улицитѣ градскы ся испълнили съ трупове отъ невѣрны-тѣ; кръвь текла по града като рѣка. Кръстоносцитѣ, като истрѣбили неприятеля отъ Іерусалимъ, омылися оть кръвь-тѫ и съ тържественѫ процессъ (спроводъ), и гологлавы благоговѣйно съ молитвѫ и пѣніе, отишли въ църквѫ. послѣ Р. Хр.

Тогава поискали да назначятъ Готфрида Булонскаго за краля; но той ся не съгласилъ да пріими златнѫ царскѫ крунѫ тамъ, гдѣ-то Спасителю міра положили трьновый вѣнецъ, и казалъ да ся наричя не краль, но защитникъ *Святаго гроба.* Наслѣдникъ Готфридовъ былъ братъ му *Балдуинъ*, кого-то, слѣдъ сиръть-тѫ Готфридовѫ, нарекли *краль Іерусалимскый.* 1100

Кръстоносци-тѣ освѣнъ Іерусалимъ, завоевали и другы градове въ Палестынѫ и основали тамъ нѣколко княжества. Но, като останало мало войска у Християны-тѣ, Турци-тѣ пакъ начнали да превзиматъ завоеваны-тѣ мѣста.

Что сѫ това кръстоносни походи? Зачто християни-тѣ пред'пріяли тыя походы? Что наричяме мы святы мѣста въ Іерусалимъ? Кога построили въ Іерусалимъ църквѫ на Св. Гробъ? Во время на кръстоносны-тѣ походы кому принадлежали Іерусалимъ и вся Палестыня? Кога завоевали Турци-тѣ Палестынѫ? Какъвъ народъ были Турци-тѣ и гдѣ живѣяли до тогава? Прѣди тѣхъ кому принадлежялъ Іерусалимъ? Араби-тѣ колко годины владали Іерусалима? Християни-тѣ кога начнали да спохождатъ святы-тѣ мѣста? До кое время могли свободно да ходятъ тамъ? Турци-тѣ какъ постѫпвали съ християны-тѣ въ Іерусалимъ, а особено съ оныя, кои-то ходили за поклоненіе? Въ то время кой отъ християны-тѣ и въ коѭ годинѫ

послѣ р. хр. отишьлъ изъ Iерусалимъ въ Римъ, за да ся оплаква отъ Турци-тѣ? Какъ Петръ пустынникъ и папа Урбанъ II склонявали христiяны-тѣ въ походъ противъ невѣрны-тѣ? Кой и кога най-напрѣдъ ся събрали за крьстоносный походъ? Зачто сѫ тiи походи наречени крьстоносны? Каква была прьва-та войска на крьстоносци-тѣ? Какъ ся свършилъ тоя походъ? Кога и коя послѣ отишли въ крьстостоносныя походъ? Много ли е была тая войска и кой былъ предводитель? Колко годины тая войска провела въ походъ? Колко крьстоносци и отъ что погынали въ тоя походъ предъ да стигнѫтъ въ Iерусалимъ? Какъ и кога крьстоносци-тѣ превзяли Iерусалимъ? Крьстоносци-тѣ какъ постѫпили съ Турци-тѣ, кога-то прѣвзяли Iерусалимѣ? Послѣ това какъ и гдѣ отишли крьстоносци-тѣ? Кой и кога станалъ прьвый Iерусалимскы краль? Още що завладали крьстоносци-тѣ въ Палестинѫ? Тыя завоеваны княжества останали ли за всегда на христiяне-тѣ?

---

64. Продлъженiе на Крьстоносны-тѣ походы.

Почти 45 годины послѣ завоеванiя Iерусалима отъ Христiяны-тѣ, отъ еднажь ся разнело въ Европѫ вѣсть, че Турци-тѣ покорили и разрушили *Едессѫ* (на Ефратъ р.) единъ отъ градове-тѣ, които отнѣли Христiяни-тѣ отъ Турци-тѣ въ прьвыя крьстоносный походъ. Тая вѣсть пакъ възбунила Христiяны-тѣ, и единъ отъ Французскы-тѣ монахы, Святый *Бернаръ* начналъ да склонява господари-тѣ и народы-тѣ на новъ походъ противъ Турци-тѣ. Тогава Германскый императоръ *Конрадъ* III и Французскый краль *Людо-*
1147 *викъ* VII, събравши 100,000 человѣци за ополченiе отправили ся съ нихъ въ Азiѭ. Но той вторый крьстоносный походъ былъ несчястливъ; зачто-то гладъ, болѣсти и неприятель-тъ истребили по-голѣмѫ-тѫ чясть отъ крьстоноснѫ-тѫ войскѫ така, что-то немо-

гла и да стигне до Палестинѫ, а два-та господаря, послѣ
безъ никакъвъ успѣхъ ся врьнали въ Европѫ слѣдъ р. хр.
двѣ години.

Помежду това Турци-тѣ ставали отъ день на день все пò-опасны за Христіяны-тѣ въ палестинѭ. Въ то време у нихъ ся появилъ силенъ и славенъ господарь *(Султанъ) Саладинъ*, кои-то завладалъ пространны владѣнія въ Азіѭ и въ Африкѫ и най-послѣ начналъ да отнима и христіянскы-тѣ градове единъ по друтъ и така отнялъ и Іерусалимъ. Тогава Христіяни-тѣ начнали да ся готвятъ за новъ крьстоносный походъ. Германскый императоръ *Фрид-* 1187
рихъ I. Барбаросса повелъ въ Азіѭ 150,000 войска; 1190
а слѣдъ него французскый краль *Филипъ Августъ* и
Англійскый краль *Ричардъ Левско срьдце* отишли въ 1191
Палестинѭ по море. Но и тоя третій крьстоносный походъ останалъ безъ успѣхъ, зачто-то Фридрихъ I. като минувалъ въ малѫ Азіѭ презъ еднѫ рекѫ, удавился, а негова-та войска, послѣ това приключеніе, почти съвсѣмъ изгинала едно отъ непріятеля, а друго отъ болести. А кралѣви-тѣ Французскы и Англійскы ся скарали по между си, та оттова Французскый краль ся врьналъ съ войскѫ-тѫ си въ Францїѭ, а пакъ Англійскый краль, ако и да ся отличявалъ въ сраженія и ся поприближилъ до Іерусалимъ, обаче като видѣлъ, че не ще да може самъ да побѣди непріятеля, принудился да ся врьне и той въ Европѫ.

Подирь дванадесять почти години, Французи-тѣ встѫпили въ четврьтый походъ противъ невѣрны-
тѣ. Но тоя пѫть тіи дошли само до Цариградъ, гдѣ- 1203
то были тогава много безпорядъци, и походъ-тъ ся сврьшилъ само съ това, че крьстоносци-тѣ завладали тоя градъ, и нарекли Грьцкѫ-тѫ имперіѭ *Латинска*, а за императоръ въ неѭ назначили предводителя си графа *Балдуина*.

И така, слѣдъ нѣколко безуспѣшны предпріятія на крьстоносци-тѣ, най-послѣ ся събрали даже

и дѣца въ крьстоносный походъ. Во Франціѭ и
1212 Германіѭ събрало ся ополченіе отъ 50,000 дѣца,
подъ началство на священници-тѣ. А кога-то тыя малолѣтни крьстоносци ся пуснали на далечный и опасный пѫть; то повече отъ нихъ изгынали, а мнозина отъ тѣхъ морскы разбойници хванали, и гы завели въ плѣнъ на Турци-тѣ. Слѣдующый пятый крьстоносный походъ былъ по-счястливъ, зачто-то Германскый императоръ *Фридрихъ II.* предумалъ Турскаго Султана да устѫпи на Христіяни-тѣ Іерусалимъ и другы градове въ Палестинѭ. Но чтомъ ся врьналъ въ Европѫ Турци-тѣ пакъ завладали тыя градове.

1248 Подирь това Францускый краль *Людовикъ IX.* два пѫтя ся пущалъ въ походъ противъ невѣрны-тѣ. Въ прьвый пѫть той събралъ по-добрѫ войскѫ и преминалъ съ тѣхъ въ Египетъ, за да нападне най-прьво на Египетскаго Султана, кому-то принадлежяла тогава Палестинѭ. Людовикъ мыслилъ, че ако да покори Египетъ, то и Палестиня, като Египетска провинція, ще да припадне на Христіяны-тѣ. Отъ начяло тіи крьстоносци одрьжали побѣдѫ надъ непріятеля и разбили неговѫ-тѫ флотѫ. Но кога влѣзли въ внутреность-тѫ Египетскѫ, Турци-тѣ гы
1250 обиколили и заробили заедно съ Людовика. Така ся свршилъ той несчястливый походъ. Людовикъ же, като падналъ въ плѣнъ, былъ принужденъ да врьне непріятелю все, что-то завоевалъ отъ него Освѣнъ това да заплати и голѣмо количество грошове, за да го освободятъ отъ то робство.

1270 Слѣдъ дванадесятъ годины, Людовикъ IX. поискалъ пакъ да испыта свое-то счястіе, обаче, като прѣминалъ съ войскѫ-тѫ си въ Африкѫ, по-вече отъ крьстоносци-тѣ измрели отъ заразителнѫ болесть а съ тѣхъ наедно и самый Людовикъ IX.

Послѣ всичкы тыя злосчястія Христіяни-тѣ не смѣяли вече да ся рѣщятъ на новъ крьстоносный

походъ, и Іерусалимъ останалъ и до днесь турскы градъ. Освѣнъ това Турци-тѣ завладали въ Палестинѭ всичкы-тѣ градове, кои-то още принадлежяли тогава на Христіяне-тѣ. 1291

Всичкы тіи крьстоносни походи ся продлъжявали почти двѣ-стѣ годины время, въ кое-то изгынали по-вече отъ шесть миліоны Христіяни. Но при това тіи походи принели голѣмѫ ползѫ на Христіяни-тѣ, както ще да видимъ отъ слѣдующи-тѣ разказы. 1096—1291

Тука е потрѣбно да ся забелѣжи, че, во время-то на походы-тѣ Христіянскы противъ Турци-тѣ, имало крьстоносни походи и въ Европѫ противъ язическы-тѣ Славяне и еретици, т. е. противъ оныя Христіяны, кои-то ся отдѣлили отъ църквѫ-тѫ и измѣнили нейно-то ученіе. Въ това время по-главны отъ Христіянскы секти были нѣкои *Албигойци* въ Францііѫ и *Валденси*, послѣдуватели Францускаго купца *Петра Валденса.* Около 20 годины были гонени тыя секты съ най-жестокый начинъ; отъ кое-то богаты-тѣ и прекрасны-тѣ области на южнѫ Францііѫ преобрьналися въ пустини.

Что побудило христіяны-тѣ да предпріематъ вторый крьстоносный походъ? Кой склонилъ за него господари-тѣ и народы-тѣ въ Европѫ? Кой отъ господари-тѣ учствувалъ въ тоя походъ? Кога и съ каквѫ войскѫ ся отправили въ походъ? Какъ ся свршилъ вторый крьстоносный походъ? Кой господарь Турскы ся прославилъ въ това время? Что отнѣлъ той отъ христіяны-тѣ въ Палестинѫ? Кои европски господари и кога ся отправили въ третій крьстоносный походъ? Фридрихъ Барборосса колко войскѫ повелъ въ Азіѭ? Какъ ся свршилъ той походъ и что ся случило между кралѣве-тѣ Францускы и Англійскы? Кой и кога предпріялъ четврьтыя крьстоносный походъ? Далеко ли отишли крьстоносци-тѣ въ тоя по-

ходъ и что постигнали? Подирь това кой и кога ся пусналъ въ походъ противъ Турци-тѣ? Колко были малолѣтны-тѣ крьстоносци? Кои имъ предводителствувалъ и что станали? Слѣдующій походъ какъ ся свръшилъ и что постигнали крьстоносци-тѣ въ тая пѫтъ? Кой ся пущалъ още два пѫтя въ походъ противъ невѣрны-тѣ? Когда, гдѣ и съ какво намѣреніе отишялъ Людовикъ въ прьвый походъ? Какъ ся свръшилъ тоя походъ въ Египетъ? Кога, и гдѣ Людовикъ прѣминалъ съ войскѫ во вторыя походъ? Что постигнало Французскы-тѣ крьстоносци въ Африкѫ? Въ обще колко годины ся продължявали крьстоносны-тѣ походы? Колко христіяни станали жертва и имали ли тіи походи нѣкакъвъ успѣхъ? Противъ кого имало крьстоносни походи и въ Европѫ? Каквы и гдѣ были въ то время главны секты христіянскы? Колко годины гонили тыя секты и какво слѣдствіе имало одъ това?

---

65. Слѣдствія отъ крьстоносны-тѣ походы за европейскы-тѣ народы. Рыцарство. Градове и граждане. Искуства и наукы. Закони.

Рыцарство.

Испрьво войска-та на Европейскы-тѣ народы състояла повече отъ пѣшаци, а конници тогава имачо малко, зачто-то въ тѣхъ служили само богати человѣци, тіи конници ся наричяли *рыцари* (отъ нѣмско-то слово Ritter, всадникъ кавалѣръ) и носяли желѣзный шлемъ и желѣзнѫ бронѭ (оклопъ).

Рыцари-тѣ были най-добри всадници и войници, зачто-то тіи ся учили още отъ малки да ѣздятъ люты (разярени) конѣ, и да умѣятъ вѣпто да ся бранятъ съ копіе и мечъ. Отъ время-то на крьстоносны-тѣ походы рыцари-тѣ съставлявали особенъ класъ

и считалися за дворяны. За да влѣзнеше нѣкой въ рыцарскы класъ, трѣбувало да ся приготовлява много години. Седмогодишни дѣца ся довождали въ замокъ при страненъ рыцаръ, да ся научятъ на рицарскый животъ. Тіи ся наричяли *пажи* (ич-оглани) и трѣбувало да служятъ на рыцари-тѣ; да ся учатъ фектованье (искусно да ся боратъ и сражяватъ), стрѣлянье и ѣзденье. Отъ 14-тѫ годинѫ пажи-тѣ ся наричяли *оруженосци.* Тогава имъ давали мечь и тіи провождали рыцаря, кога-то той отивалъ на ловъ, на веселіе или на войнѫ. Тіи млады момчета служили като оруженосци до 21-тѫ си годинѫ. Подиръ това, съ церемоніѭ гы произвождали за рыцари, но ако были за това званіе достойни; и въ сѫщо-то врѣмя рыцари-тѣ трѣбувало да ся закълнатъ предъ олтаря, че ще да говорятъ истинѫ, да живѣятъ почтенно, и да защищаватъ религіѭ-тѫ, священници-тѣ, вдовици-тѣ и сиромассы-тѣ и да гонятъ невѣрны-тѣ.

Главно-то забавленіе рыцарско было фектованѣ, въ кое-то ся тіи упражнявали публично, предъ множество зрители. Тіи ся обычно фектовали съ копія и дрьжяли предъ себе голѣмы щитове, на кои-то имало различны изображенія. На примѣръ на единъ рыцарскы щитъ былъ изображенъ левъ, на другый медвѣдъ, на третый крьстъ и т. д. По тыя фигури познавали рыцаря, кога-то той въ сраженіе закривалъ съ шлемъ лице-то си. Отъ тыя изображенія произлезнали дворянскы-тѣ гърбови.

Рыцари-тѣ имали много землѭ, за това живѣли богато и раскошно, като царове, въ замоци, кои-то были обычно направени на высокы планины или на непристѫпны скалы. Такыва развалены замоци ся намиратъ на много мѣста въ Европѫ. Мнозина отъ рыцари-тѣ а най-много въ Германіѭ, забоpавяли за своѭ-тѫ клѣтвѫ, и нападали на едно съ свои-тѣ оруженосци на съсѣдны-тѣ замци; а мнозина ся зани-

послѣ р. хр. навали съ разбой, и обирали граждани-тѣ и селяны-тѣ, кои-то заминували по край нихны-тѣ замци.

Рыцари-тѣ най-много ся отличили и прославили въ крьстоносны-тѣ походы. Тіи были най-добри войници на крьстоносци-тѣ и давали примѣръ храбрости и мѫжества и на другы-тѣ войници, а още по-важно было, че тіи ся трудили да подкрѣплявать власть-тѫ христіянскѫ въ Палестинѭ. Въ Іеруса-
1118 лимъ, близо до св. гробъ имало направенъ монастырь за болны и бѣдны странници. Послѣ прьвыя крьстоносный походъ множина отъ Италіянскы-тѣ Рыцари влѣзнали въ тоя монастырь, за да слугуватъ на странци-тѣ, кои-то живѣяли тамъ, и да защищаватъ Христіяны-тѣ отъ нападеніе Турско. И тѫй тіи были заедно и монаси и войници и съставлявали особно общество или монашескый *орденъ*. Той орденъ былъ избралъ за покровителя св. Іоана крьстителя, и по негово-то имя былъ наименованъ орденъ *Іоаннитовъ*. Въ сѫщо-то время наедно съ тѣхъ, съставили въ Іерусалимъ и Французскы-тѣ рыцари особно общество, за да защищава христіянскы-тѣ странци по опасны-тѣ пѫтища въ Палестинѭ. Краль Балдуинъ имъ опредѣлилъ домъ за живѣянье близо до Соломонова храмъ, зато гы и наименовали *храмовни* рыцари, по Французскы Templier, тампліеры.
1190 Подобный орденъ съставили въ Палестинѭ и Нѣмскы-тѣ трьговци въ третыя крьстоносный походъ. Той орденъ былъ съставенъ само отъ Нѣмци, заради това ся наричялъ *Нѣмскый*. Кога-то Турци-тѣ отняли отъ Христіяны-тѣ Палестинѭ, Іоанити-тѣ ся преселили на островъ Малтѫ въ Средиземно море, а Нѣмскый орденъ — въ Германіѭ гдѣ-то много врѣмя сѫществовалъ. Орденъ-тъ на храмовны-тѣ рыцари, кой-то ималъ много землѭ въ Франціѭ, на скоро слѣдъ свршеніе-то на крьстоносны-тѣ походы ся уничтожилъ.

Какви были рыцари-тѣ? Отъ что произлезло това имя? Какво облекло носили рыцари-тѣ? Съ какво ся упражнявали рыцари-тѣ отъ малолѣтство? Какво званіе получили тіи отъ время-то на крьстоносны-тѣ походы? Какъ наричяли малкы-тѣ момче-та кои-то постѫпвали при рыцари-тѣ за да ся приготовляватъ на рыцарскый животъ? Съ какво ся упражнявали пажи-тѣ? До колко годины служили тіи като пажи? Какъ ся послѣ наричяли? Каква длъжность имали оруженосци-тѣ? До колко годины служили тіи като оруженосци и какво званіе добивали послѣ? Каквѫ клѣтвѫ полагали кога-то гы избирали за рыцари? Какво было главно-то забавленіе рыцарско въ мирно время? На какво ся тіи обично фехтовали? Какви изображенія имали на щитове-тѣ рыцарскы? За какво служили тыя изображенія? Каквы знаменія получили тіи послѣ? Какъ и въ каквы згради живѣяли рыцари-тѣ? На каквы мѣста правили рыцари-тѣ свои-тѣ замкы? Съ какво ся упражнявали въ мирно время мнозина отъ рыцари-тѣ, кои-то забравили за своѭ-тѫ клятвѫ? Кога ся най-много прославили рыцари-тѣ? Какви были тіи въ бой? Каквѫ услугѫ показали на христіяни-тѣ въ Палестынѫ? Каквы три главны ордена или общества ся съставили отъ рыцари-тѣ и другы-тѣ христіяны въ Палестынѫ? Кога ся основали ордени-тѣ Іоаннитскы, Тампліерскы и Нѣмскы? Гдѣ живѣяли изъ прьво Іоаннити-тѣ и каквѫ цѣль имало това общество? Зачто гы нарекли Іоанниты? Каквѫ цѣльималъ орденъ-тъ Тампліеровъ? Зачто ся тіи тѫй наричяли? Кой принадлежялъ Нѣмскому ордену? Гдѣ ся преселили тыя три ордена кога-то Турци-тѣ освоили пакъ Палестынѫ? Кога былъ уничтоженъ орденъ-тъ храмовныхъ рыцарей.

---

66. Продълженіе.

Градища и Граждане.

Повече отъ гражданы-тѣ какъ-то говорихме въ средни-тѣ вѣкове были рѫкодѣлци, и кога-то граж-

послѣ р. хр. дани-тѣ ся умножили, ръкодѣлци-тѣ ся съединили въ общества. Всякый ръкодѣлскый родъ съставилъ особно общество, кое-то имало свои законы и различны преимущества.

Крьстоносни-тѣ походи пренесли голѣмѫ ползѫ на Граждани-тѣ. При чясты-тѣ странствованія въ богатѫ-тѫ Азіѭ Христіяни-тѣ ся научили на различны искуства, кои-то до тогава незнаяли и започнали да търгуватъ съ чюжды народы, съ кои-то ся тѣ познакомили. Така жители-тѣ отъ много приморскы градове въ Италіѭ; а послѣ въ Германіѭ и Франціѭ прѣвозвали изъ Азіѭ много и различны стокы, кои-то распращали по всичкѫ Европѫ. Оттова градища-та станали по-богати и по-си ни. При това тіи ся трудили да придобіѭтъ за себе повече свободѫ и правдины, въ кое-то лесно и успѣли при слабы-тѣ господари на онова врѣмя. Най-напрѣдъ ся освободили Италіянскы-тѣ градища отъ властъ-тѫ императорскѫ и направили отдѣлны свободны господарства или республикы. А въ Германіѭ сиромашны-тѣ херцогы охотно ся отричяли за пары отъ своѭ-тѫ властъ надъ градища-та. Така и тамъ станали много свободны градища. Всичкы-тѣ граждани были обвезани да защищаватъ независность-тѫ на своя градъ. Освѣнъ това нѣкои градища съставили и общѫ войскѫ, коя-то спровождали кола и корабли натоварени съ стокы, кога-то заминували по опасны пѫтища и рѣкы, гдѣ-то ся намирали замкы-
1240 тѣ на разбойническы-тѣ рыцари. И така ся съставилъ съюзъ отъ търговскы градища, (Хамбургъ, Любекъ и Бременъ), на кого-то съ помощь-тѫ, търговія-та ся разширила а граждани-тѣ ся обогатили. Тоя съюзъ ся послѣ нарѣкалъ *Ханзейскый.*

Искуства и наукы.

Въ время-то на крьстоносны-тѣ походы какво-то що обычно става при такыва походы, случили-

ся много необыкновены произшествія и приключенія, при кои-то крьстоносци-тѣ, а особено рыцарятѣ имали случяй да ся отличятъ съ свои-тѣ славны дѣла. Кога-то крьстоносци-тѣ ся врьщали въ Европѫ, мнозина отъ тѣхъ описували въ пѣсни тыя произшествія на рыцарскыя военный животъ. Такыва стихотворци ся прославили най-напрѣдъ въ южнѫ Франціѭ и Шпаніѭ, гдѣ-то гы наричили *трубадури*, отъ французскѫ-тѫ рѣчь trouver — „изобрѣтати". Трубадури-тѣ пѫтували съ арфѫ въ рѫцѣ и чясто отивали въ замкы-тѣ, гдѣ-то по между рыцари-тѣ и господжи-тѣ, пѣяли свои-тѣ пѣсни. Такыва стихотворци подъ названіемъ *миннезингери* (пѣвци любви) и *мейстерзенгери* отъ Нѣмскѫ-тѫ рѣчь Meistersänger) появилися послѣ и въ Германіѭ. Пьрви-тѣ забавлявали съ свои-тѣ пѣсни херцогы-тѣ и господари-тѣ, а послѣдни-тѣ градскы-тѣ жители. Въ Италіѭ ся прославили въ 14-тый вѣкъ стихотворци *Дантъ* и *Петрархъ*.

Около това время на скоро послѣ крьстоносны-тѣ походы, Германци-тѣ ся прославили съ построяваніе красны домове и црькви. То было высоки црькви, съ много искусно и хубаво изработены башны и стлъпове и съ различны украшенія. Такыва црькви быхи направени по всичкы-тѣ голѣмы градища въ Европѫ, кои-то ся извѣстни подъ названіе *готическы* црькви Тыя црькви отъ какъ-то сѫ правены има пять—шесть столѣтія, пакъ ся и сега народъ събира въ тѣхъ на молитвѫ и всякый ся удивлява на хубавѫ-тѫ имъ направѫ. Найхубавы отъ црькви-тѣ онога времяне были събори-тѣ въ *Кельнъ* и *Страсбугъ*.

Преди крьстоносны-тѣ походы въ Европѫ малко ся занимавали съ наукы, зачто-то отъ безпрестанны-тѣ боіове человѣци-тѣ нѣмали ни время ни охотѫ за наукѫ. Заради това народъ-тъ въ онова время былъ только необразованъ, что-то само една

малка чясть знаяла да чете. А по между това тогава и необичяли учены-тѣ. Мнозина гы наричяли магесници и чясто гы гонили и горили. Почти само едни-тѣ священници и монаси ся занимавали съ науки. Слѣдъ крьстоносны-тѣ походы много Грьци ся прѣселили въ Италіѭ и въ съсѣдны-тѣ страны и упознали народа съ най-добры-тѣ стары съчиненія, и съ това пробудили въ него охотѫ камъ науки-тѣ.

Закони.

Испрьво, какво-то мы видѣхме (въ разкасъ 54), Германци-тѣ имали съвсѣмъ просты законы, въ кои-то ся опредѣлявало за всяко престѫпленіе глобѫ. Но понеже ся случявали нѣкои прѣстѫпленія, за кои-то ничто не ся спомянувало въ стары-тѣ законы; то за такъвъ случяй сѫдіи-тѣ ся управлявали по свое знаніе, и всякое ново рѣшеніе тѣхно ставало за бѫдѫщее время законъ. послѣ начнали да записватъ и да събиратъ такивы рѣшенія, и изъ тѣхъ ся съставили въ XIII. вѣкъ нови закони (*Саксонско* и *Швабско зерцало*). Но и тіи закони не были пълни и достаточни. Най-послѣ въ повече Европейскы господарства въвели ясны-тѣ и пълны законы Римскы, кои-то изучвали въ Италіѭ млади человѣци, прихождавши тамо изъ различны страны за тѫѭ наукѫ.

Что е това рѫкодѣлско общество и какъ постанали тыя общества? Каквѫ ползѫ принесли крьстоносни-тѣ походи на градскы-тѣ жители? Какъ станали много градища въ Италіѭ и Германіѭ въ срѣдны-тѣ вѣкове независимы? Кои были задлъжены да защищаватъ свободѫ-тѫ на свободны-тѣ градища? Какъ и кога ся съставилъ съюзъ на тръговскы-тѣ градища? Какъ ся той послѣ наричялъ? Каквѫ ползѫ принесалъ съюзъ-тъ на жители-тѣ отъ тръговскы-тѣ градища? Кои были Трубадури? Съ что ся тѣ

занимавали? Каквы црькви начнали Германци-тѣ да правятъ слѣдъ крьстоносны-тѣ походы? Какъ ся наричя тая Архитектура? Въ какво състояніе ся намирало просвѣщеніе-то въ срѣдны-тѣ вѣкове? Кой ся занимавалъ тогава съ наукы? Какъ постѫпвали тогава съ много учены человѣци? Кога и какъ ся пообразувалъ народъ-тъ? Какъ и кога ся съставили въ срѣдны-тѣ вѣкове нови закони? Тіи закони какви были? Какви закони ся въвели послѣ въ много Европейскы господарства? Кои и гдѣ ся учили тыя закони? послѣ Р. хр.

---

67. Хохенштауфеновъ домъ въ Германіѭ (1137—1254 г.) Гибеллини и Гвельфи.

Христіяни-тѣ доклѣ имали войнѫ въ Палестинѭ съ Турци-тѣ, въ Германіѭ и Италіѭ имало междоусобнѫ войнѫ. Тя ся започнала наскоро слѣдъ смрьть-тѫ Хенриха V-го, кой-то былъ послѣдный императоръ изъ Франконскыя домъ. Хенрихъ нѣмалъ наслѣдници, зато ся и породило подиръ смрьтъ-тѫ씨 неговѫ несъгласіе, кой да бѫде императоръ. По-много отъ Германскы-тѣ князове искали да стѫпи на прѣстола Саксонскый Херцогъ; но нѣкои от'тѣхъ именно же Швабскы-тѣ Херцогы. Не признали Саксонца за императоръ, от'това станали двѣ партіи, кои водили много время междоусобны войны. Партія-та, коя-то была откатъ Саксонскыя херцогъ, наричяла ся *Гвельфы* или *Вельфы* отъ имя Баварскаго херцога Вельфа. Партія-та на Швабскы-тѣ Херцогы называлася *Гибеллины*.

Испрьво одрьжяли побѣдѫ Гвельфи-тѣ и Саксонскый Херцогъ царувалъ въ Германіѭ дванадесятъ годины. Но подиръ неговѫ-тѫ смрьтъ Шваб- 1137
скый херцогъ *Конрадъ III.* станалъ императоръ. Оттогава близо до 120 год. царувалъ въ Германіѭ *Хохенштауфеновый* домъ. Така наричяли Швабскы-тѣ 1137 -
Херцогы, зачто-то владали замока *Хохенштауфеновъ*. 1254

Конрадъ III. и неговый наследникъ *Фридрихъ I. Барбароса* смирили Гвельфы-тѣ въ Германіѭ; но то-

гава пакъ въ Италіѭ ся появила нова партія отъ Гвельфы-тѣ, коя-то нещяла да признава Хохенштауфеновы за свои господари. Та партія на скоро ся усилила, зачто-то минали отъ камъ нейнѫ странѫ папа и Ломбардскы-тѣ градища Въ Италіѭ и въ Германіѭ имало императорови привръженици, кои-то ся наричяли Гибеллини; обаче та партія была пò-слаба отъ Гвельфы-тѣ.

Фридрихъ I. и негови-тѣ потомци: *Фридрихъ II.* нѣговъ унукъ и *Конрадъ II.* сынъ Фридриха II-го, много время воевали въ Италіѭ; а тая война малко ползѫ имъ принесла. Императори-тѣ нѣколко пѫти побѣждавали; но тогава или крьстоносни-тѣ походи или безпорядъци-тѣ и междоусобны-тѣ войны въ Германіѭ принуждавали гы да излизатъ изъ Италіѭ, а от'това пакъ ся подпалвала тамъ война по между партіи-тѣ. Така, на примеръ было при Фридриха II-го, господаря храбра, силна и умна. Той почти безпрестанно ся былъ съ Ломбардскы-тѣ градища и съ папа *Инокентія IV.* А най-послѣ, кога той побѣдилъ Италіянци-тѣ, папа го отлѫчилъ отъ цьрквѫ-тѫ. Тогава мнозина отъ Германскы-тѣ князове начнали да ся непокорявать господарю своему, по причинѫ, че былъ прокьлнатъ отъ папа; зато избрали новъ императоръ. Това обстоятелство произвело пакъ междоусобны войны, въ Германіѭ и Италіѭ, кои-то още повече ся умножили при малолѣтнаго сына Конрада IV. — *Конрадина.*

Въ тоже время ся породили новы партіи въ Германіѭ. Германци тѣ не щеяли да признаватъ Конрадина за свой господаръ. Заради това една партія избрала за императоръ брата Англійскаго краля, а друга-та — Шпанскыя краль. Но може праведно да ся рече, че тогава нѣмало въ Германіѭ съвсѣмъ никакъвъ императоръ. Зачто-то нито Англичанинъ-тъ нито Шпаніолецъ-тъ ся грыжилъ за нейно добро, и Германци-тѣ правили какво-то щеяли. Силни-тѣ

угнѣтавали пò-слабы-тѣ, и никой не защищавалъ угнѣтены-тѣ; а мнозина рыцари ся занимавали съ разбой. Зато това время праведно е нарѣчено *плесничнo право* т. е. *право силнаго*, *самоуправсто* (Faustrecht) или междуцарствіе. после р. хр.

Конрадинъ, кога порасналъ, поискалъ да завлада поне южнѫ Италіѭ, сирѣчь, Неаполь и Сициліѭ. Тыя страны, въ царствуваніе-то на неговы-тѣ прадѣды надлежяли на Германскы-тѣ владѣнія, но, слѣдъ бащинѫ-тѫ му смрьть, папи-тѣ гы освоили и прѣдали во власть брату Французскаго краля *Карлу Анжуйскому*. Конрадинъ събраль войнство и отишялъ въ южнѫ Италіѭ, за да започне бой съ Крала. Но тоя бой злѣ испадналъ. Карлъ побѣдилъ Конрадина, заробилъ го и наказалъ го въ Неаполь публично. Така ся прѣкѫсналъ родъ-тъ Хохенцтауфеновъ. 1268

Кой императорскый домъ и колько годины царувалъ въ Германіѭ послѣ Франконскыя домъ? Кой былъ прьвый императоръ изъ Хохенштауфеновы? Кога стѫпилъ той на прѣстолъ? Что произлѣзло въ Германіѭ подирь смрьть-тѫ послѣдняго императора изъ Франконскыя домъ доклѣ да стѫпи на прѣстолъ Конрадъ III.? Какъ ся называли двѣ-тѣ партіи, кои-то ся карали тогава по между си за то кой да бѫде императоръ? Кой былъ отъ камъ партіи-тѣ Гвельфовѫ и Гибелиновѫ? Коя партія и при кой императоръ одрьжяла врьхъ въ Германіѭ? Послѣ това гдѣ ся усилила партія-та Гвельфинска? Колко годины сѫществували тыя двѣ партіи? Кой миналъ въ Италіѭ откамъ странѫ на Гвельфы-тѣ и имали ли успѣхъ? Кой папа и зачто отлычилъ отъ цьрквѫ императора Фридриха II.? Что произлѣзло от' това? Кой былъ послѣдный императоръ изъ дома Хохенштауфеновъ? Какво время настанало въ Германіѭ въ царствуваніе малолѣтнаго Конрадина? Зачто ся то наричя время плѣсничнаго права? Кой былъ тогда императоръ въ Германіѭ? Какъ поискалъ Конрадинъ да о-

послѣ р. хр. дрьжи власть-тѫ си кога порасналъ? Кому принадлѣжала южна Италія при неговы-тѣ прадѣды и кому послѣ? Какъ ся свршилъ походъ-тъ Конрадиновъ въ ю: Италіѭ? Кага былъ наказанъ Конрадинъ?

---

68. Германія при Хагсбурско-Австрінскы-тѣ императоры. Швейцарци.

Въ Швейцаріѭ (напрѣди ся наричяла Елввеція) въ срѣдны-тѣ вѣкове имали притяжанія множина дворяни, кои-то обыкновенно живѣяли въ свои-тѣ замкы. При брѣга на р. *Аарѫ*, на высокѫ-тѫ скалѫ още ся виждатъ развалины отъ единъ такъвъ замъкъ, кой-то ся наричялъ *Хабсбурскый*. При свршеніе XIII-го вѣка тоя замъкъ принадлѣжялъ графу *Рудольфу*, человѣку храброму и правдолюбивому, какви-то ся тогава тврьдѣ малко намирали между дворяны-тѣ. Подирь сирьть-тѫ послѣдняго императора изъ Хохенштауфеновый домъ, вся Германія ся намирала въ растройство отъ безпорядъци и междоусоны распры на партіи-тѣ. Германци-тѣ мыслили, че само такъвъ человѣкъ, като Рудольфа, кого-то всичкы почитали и уважявали, може да избави несчя-
1273 стнѫ Германіѭ, зато го и избрали за свой императоръ; и въистинѫ не ся излъгали. Рудольфъ ся трудилъ да въведе въ господарство-то си порядъкъ и спокойствіе. Той былъ строгъ камъ оныя, что му ся мѣшятъ въ работѫ-тѫ. Онъ развалилъ повече отъ 70 разбойническы замкове, а тѣхны-тѣ притяжатели заповѣдалъ безъ съжаленіе да избѣсятъ. Освѣнъ това, той побѣдилъ силнаго своего непріятеля, Боемскаго краля *Оттокара*, отъ кого-то и отнелъ едно отъ неговы-тѣ владѣнія — *Австрійско-то* херцогство. Зато домъ-тъ Рудольфовъ ся наричя *Хабсбуреско-Австрійскый.*

Единъ отъ слѣдующи-тѣ императоры сынъ Рудольфовъ — *Албрехтъ I.* поискалъ още по-далеко да расшири свои-тѣ владѣнія и да утврьди властьтѫ си.

Швейцарія тогава принадлежяла Германіи и была раздѣлена на притяжянія. Самый императоръ ималь обширны притяжянія въ тѫѭ странѫ. Но три лѣсовиты области: *Швицъ*, *Ури* и *Унтервальденъ*, населены отъ пастыри, были тогава независимы. Жители-тѣ на тыя провинціи имали си собственно правителство, и само въ особены случяи императоръ-тъ имъ праццалъ *Фоктъ* (намѣстникъ). Но той фоктъ сѫдилъ по Швейцарскы законы. Тѫй было при Рудольфа Хабсбургскаго; а неговый сынъ Албрехтъ I. начналъ да иска да му ся покорятъ свободни-тѣ Швейцарскы пастыри, а за това имъ обѣщавалъ, че ще гы защищава и люби като свои подданници. Швейцарци-тѣ му казали, че желаѭтъ да бѫдѫтъ свободенъ народъ, за кое-то Албрехтъ ся разсѫрдилъ и проводилъ имъ изъ Германіѭ горды и жестокы фоктове: *Геслера* и *Ланденберга.* Тіи фоктови завзяли укрѣплены-тѣ мѣста въ Швейцаріѭ и начнали да притѣснявать народа. Швейцарци-тѣ начнали да роптаѭтъ противъ тѣхъ; а нѣкой отъ тѣхъ ся зговорили и да испѫдятъ изъ отечество-то си жестокы-тѣ фоктове.

Геслеръ позналъ, че Швейцарци-тѣ не сѫ благодарни отъ него. Той поискалъ да дознае кои му ся противници, зато поставилъ, както приказватъ, на пазара своѭ-тѫ шяпкѫ, и казалъ, че всѣкой Швейцарецъ е длъженъ да и ся кланѧ, и заповѣдалъ да вземѫтъ подъ стражѫ оныя, что и ся непокланятъ. Еднаждъ младъ единъ стрѣлецъ *Вилхелмъ-Теллъ,* преминующи по край шяпкѫ-тѫ, не ся поклонилъ, за кое-то абіе го и отвели при Геслера. Разсръденый фоктъ измыслилъ най-жестокы мѫченія. Той искалъ да застрѣли Теллъ сына си, зато рекалъ

послѣ р. хр. Теллу, че, ако е добъръ стрѣлецъ, то нека погоди ябълкѫ на главѫ-тѫ малаго своего сына. По тѫѭ заповѣдь Теллъ принуденъ взялъ пушкѫ-тѫ си и въистинѫ погодилъ ябълкѫ-тѫ на главѫ-тѫ сына своего безъ да го повреди; но при това рѣклъ Геслеру, че, ако да беше убилъ сынъ си, и самый фоктъ нещѣялъ да остане живъ. Чювши това Геслеръ, заповѣдалъ да оковѫтъ Телла въ желѣза и да го запрѫтъ въ темницѫ. Но Теллъ, като минували прѣзъ едно езеро, искокналъ изъ ладіѭ-тѫ на брѣга и ся скрылъ въ горѫ-тѫ, гдѣ-то дочякалъ и убилъ Геслера.

На скоро подирь това нѣколко Швейцарскы пастыри ся зговорили да нападнѫтъ на другыя фоктъ
1308 — Ланденьберга. Това было на новѫ годинѫ, кога-то Швейцарци-тѣ обычно докарвали фокту въ даръ различнѫ живѫ стокѫ (добытъкъ). Тіи зговорници свободно ся пропустили съ стадо-то въ двора Ланденьберговъ, нападнали на стражѭ-тѫ, хванали фокта и го испѫдили вънъ отъ границѫ-тѫ си. Алберхтъ поискалъ да накаже дързскы-тѣ пастыри, но въ това врѣмя го убилъ неговъ единъ племянникъ.

Подирь нѣколко годины, кога Албрехтовый сынъ — *Фридрихъ Австрійскый* станалъ императоръ, брать му херцогъ *Леополдъ* отишьлъ съ многочисленнѫ войскѫ въ Швейцаріѭ, за да накаже непокорны-тѣ Швейцарци, но, кога-то влѣзнали Германци-тѣ въ тѣсны горскы устія (клисуры), Швейцарци-
1315 тѣ нападнали на тѣхъ и избили повече-то отъ нихъ. За счястіе Швейцарско тогава имало въ Германіѭ освѣнъ Фридриха, и другы императоръ — *Людовикъ Баварскый.* Тіи двоица императори много время си враждували по между, по тѫѭ причинѫ и не грыжили ся за Швейцаріѭ.

Слѣдъ смрьть-тѫ Фридриховѫ Людовикъ останалъ самъ императоръ. Но папа не любилъ Людовика, и искалъ да го непризнаватъ Германци-тѣ за

свой господарь. Освѣнъ това, той още и отлѫчилъ послѣ
Людовика отъ цьрквѫ-тѫ, а на Германци-тѣ, заради р. хр.
че имѫтъ привръженность камъ господаря си, запрѣтилъ да ходятъ въ црьквѫ въ время службы (на литургыѭ). Тогава Германскы-тѣ князеве обявили, че въ бѫдѫщее сами безъ съгласіе папино щѫтъ да си избирѫтъ императоры. Заради това опредѣлили седьмъ князове, и гы нарѣкли *Курфирсти* (избирателни князове). Императоръ Карлъ IV. написалъ за
тѫѭ работѫ особенъ законъ и заповѣдалъ да го па- 1356
зятъ въ златенъ ковчежецъ (кутіѭ); зато ся нарича тоя законъ, *златна булла*, т. е. златно повелѣніе.

Послѣ Хохенщауфеновый родъ кой станалъ императоръ Германскый? Гдѣ живѣялъ Рудолфъ? Какъвъ былъ той отъ какъ го избрали Германци-тѣ за императоръ? Въ кое лѣто стѫпилъ на престола? Какъ прекѫсналъ той безпорядъци-тѣ въ Германіѭ? Съ кого ималъ той войнѫ и каквѫ ползѫ принела тая война Германіи? Каквѫ власть имали тогава Германскы-тѣ императори надъ Швейцаріѭ? Какъ была раздѣлена тогда Швейцарія? Кой ималъ тамо най-много притяжанія? Кои провинціи были независимы? Кой гы управлявалъ? Кого пращали императори-тѣ, за да гы управлява въ особены случаи? По кои законы сѫдили Фогти-тѣ свободны-тѣ Швейцарци? Кой отъ Германскы-тѣ императоры искалъ да покори подъ своѭ власть свободны-тѣ Швейцарци? Какъ постѫпилъ Альбрехтъ съ тѣхъ като нещяли да бѫдѫтъ негови подданници? Какъ ся обхождали Фогти-тѣ — Геслеръ и Ланденбергъ съ Швейцарци-тѣ? Тѣхно-то зло обхожденіе какво подѣйствувало на Швейцарци-тѣ? Каквѫ заповѣдь издалъ Геслеръ на Швейцарци-тѣ, за да познае кои му сѫ противници? Кой не испѫлнилъ тѫѭ неговѫ заповѣдь? Какъ искалъ Геслеръ да накаже Тела и зачто? Гдѣ и зачто заповѣдалъ Геслеръ да го проводятъ? Какъ ся избавилъ Телъ и съ какво отмьстилъ Геслеру? Кога и какъ нападнѫли Швейцарци-тѣ на дру-

послѣ Р. хр. гаго Фогта? Какъ постжпили тія съ него? Кой и кога искалъ да гы накаже за то? Какъ ся свръшилъ боя-тъ Херцога Леопольда противъ Швейцарци-тѣ? Въ какво състояніе ся намирала тогава Германія? Кой царувалъ тогава тамъ? Какъ ся обхождалъ папа съ Людовика Баварскаго и съ неговы-тѣ привръженници? Каквы слѣдствія произвела тая мѣрка папина? Кои были Курфирсти? Колцина были? Что е златна булла? Кой и кога ж издалъ?

---

69. Безпорядъци въ западнж-тж црьквж. Іоаннъ Хуссъ и Хусситы.

Между Христіяне-тѣ много время нѣмало никакво различіе въ вѣрж-тж; тіи вси съставлявали еднж цьрквж. Но горделиви-тѣ папи римскы отъ какъ начнали да бројжтъ себе-си за прьвы епископы, или за главж цьркви, Христіяни-тѣ (въ половинж на IX-то стол. при *Фотія* Константинополскаго патріярха, а послѣ съврьшено въ XI-то столѣтіе) раздѣлилися на двѣ чясти: на въсточны христіяны, на кои-то принадлежжтъ: Българи, Русси, Грьци, Срьби и Власи, и на западны т. е. Христіяни на западнж Европж, а папа останалъ глава само на западны-тѣ Христіяны, *западной* (*римо-католической*) цьркви.

Въ начяло-то на XV-тъ вѣкъ три епископи поискали да бжджтъ главж на западнж-тж цьрквж. И тжй на мѣсто едного появилися три папи: единъ въ Римъ; другый въ Авиньонъ, у Францііж, и третый въ Шпаніж. Христіяне-тѣ незнаяли кого да слушятъ, и така ся породили въ црьквж-тж безпорядъци. Заради това въ царствованіе-то императора *Сигизмун-*
1414 *да*, сына Карла IV, събрался общый цьрковный съборъ, въ *Констанцъ*, при Боденско-то езеро, на Швейцарскж-тж границж. На тоя съборъ ся събрали императоръ-тъ, папа, повече отъ 150 князове и графове, повече отъ 100 епископи и нѣколко хыляды

священници. Тогава най-напрѣдъ исхвърлили три-тѣ послѣ
папи и избрали новъ папа; а послѣ ся съвѣтували р. хр.
какъ да прекѫснѫтъ църковны-тѣ распры и безпорядъци.

Въ това время ся появилъ въ Прагъ, главный градъ на Боеміѭ, противникъ папи и Римской църкви. Той былъ професоръ отъ Прагскыя Университетъ, *Іоаннъ Хуссъ*, человѣкъ ученъ и нъравственъ. Хуссъ публично укорявалъ папа-та и католическы-тѣ священници. Той говорилъ, че папа може да заблуди; че повече трѣбува да ся вѣрува въ библіѭ-тѫ, нежели папи, и че ученіе-то на римскѫ-тѫ църквѫ не е въ всичко съгласно съ библіѭ-тѫ. Н. пр. той доказвалъ, че Католици-тѣ не ся причящаватъ съ св. тайнѫ така, какво-то что е заповѣдалъ Христосъ; че народъ-тъ е длъженъ да ся причящава и съ два-та дарове — съ тѣло и кръвъ Христовѫ, а не само съ едно тѣло, какво-то что было заведено при католици-тѣ. Заради това, выкнали Хусса въ Констанцъ на съборъ, за да го испытатъ. Императоръ-тъ му ся обѣщалъ, че ще слободно да го пропустятъ до Констанцъ и назадъ. Хуссъ ся оправдавалъ въ Констанцъ, но не пріяли неговы-тѣ оправданія, и го прогласили за еретика, т. е. за человѣка, кой-то проповѣдува въ народа лъжливо и вредително ученіе, и понеже той нещялъ да ся отрече отъ свое-то ученіе, то начнали епископи-тѣ да го гонятъ, а императоръ-тъ, кой-то ся былъ обѣщялъ да го защищава, не одържялъ обѣщаніе-то си. Най-послѣ несчястнаго Хусса спорядъ исканіе на неприятели-тѣ му, изгорили живъ, какво-то что обычно 1415
наказвали тогава еретици-тѣ. На другѫ-тѫ годинѫ изгорили и другаго Боемца — *Іеронима Прагскаго бывшяго другаря* и ученика Хуссова.

Боемци-тѣ ся ужаснали, а послѣ пришли, въ ожесточеніе, като ся научили за смърть-тѫ на свои-тѣ любимци — Хусса и Іеронима. Отъ тогава мно-

подиръ р. хр. зина въ Боемія начнали да защищаватъ ученіе-то Хусово и съставили особнѫ партіѭ, или сектѫ, коѭто наричяли Хусситы. Тая партія искала да ся дозволи народу, да ся причящава съ св. тайнѫ спорядъ ученіе-то Хуссово, т. е. не само съ тѣло, но и съ кръвь Христовѫ, зато публично носили по улици-тѣ священнѫ-тѫ чяшѭ. Предводитель на Хусситы-тѣ былъ *Іоаннъ Шишка*, человѣкъ храбаръ, но напрасенъ и жестокъ.

Единъ пѫть, кога-то Хусситы-тѣ минували съ спроводъ, по край Прагскыя домъ, гдѣ-то ся събирали гражданскы-тѣ сѫдіи, нѣкой хвърлилъ камень отъ прозореца въ купа Хусситскы и убилъ едного отъ тѣхны-тѣ священници. Тогава Хусситы-тѣ абіе влѣзнали въ дома и исхвърлили презъ прозорци-тѣ тринадесять сѫдіи, кои-то разяреный народъ и убилъ. Това было начало на страшный бунтъ. Хусситы-тѣ подъ предводителство Шишкыно, вездѣ нападали на католици-тѣ, грабили и спалявали църквы-тѣ и монастиры-тѣ имъ. Нѣколко пѫти провождали владѣтели-тѣ войскѫ противъ тѣхъ; а папа още призвалъ католици-тѣ и на кръстоносный походъ противъ Хусситы-тѣ; но тіи ся съ такова ожесточеніе сражявали, что-то никой неможялъ да имъ одолѣе. Подиръ смрьть-тѫ Шишкынѫ прѣдводители Хусситскы были: *Прокопъ Великый* и *Прокопъ Малый*. При тѣхно-то владѣніе Хусситы-тѣ прѣминали почти прѣзъ всичкѫ Германіѭ и разрушили много замкы, села и градове.

И така ся продължявала война-та съ Хусситы-тѣ двадесять годины. Най-послѣ слѣдъ смрьть-тѫ нареченны-тѣ два владѣтеля — Прокоповци, Хусситы-
1436 тѣ ся скарали по между си и направили миръ съ католици-тѣ Тогава ся дозволило да ся въведе въ Боеміѭ Причястіе-то и въ два-та вида, какво-то что

искали Хусситп-тѣ; а бохемци-тѣ призвали импера- послѣ
тора Сигизмунда за свой краль. р. хр.

Кога и какъ ся раздѣлили Христіяни-тѣ на двѣ части? Что подало поводъ тому раздѣленію? Кои принадлежятъ на Въсточнѫ-тѫ а кои на Западнѫ-тѫ църквѫ? Кога и отъ какво ся породили безпорядъци въ Западнѫ-тѫ църквѫ? Колко папы ся появили тогава отъ веднѫждъ? Гдѣ живѣли тіи? Каквы мѣркы ся взяли за прекращеніе на тыя безпорядъци въ Западнѫ-тѫ църквѫ? Кога, гдѣ и при кой императоръ ся събралъ тогава съборъ? Кой дошьлъ на тоя съборъ? Что ся установило на тоя съборъ? Гдѣ и какъвъ противникъ ся появилъ папы тогава? Какъвъ былъ Іоаннъ Хуссъ? Что утвърждавалъ той за папа и за ученіе-то на Римскѫ-тѫ църквѫ? Гдѣ повыкали Хусса на отвѣтъ? Что му обѣщалъ тогава императоръ-тъ? Какво постѫпыли съ Хусса въ Констанцъ? Какъ и кога го убили? Кого и кога наказали още за сѫщо-то ученіе? Какво подѣйствувало на боемци-тѣ извѣстіе-то за наказаніе-то Хуссово и Іеронимово? Каква партія ся породила тогава въ Боеміѭ? Что искала тая партія? Кой и какъвъ былъ първый предводитель Хусситскы? Что подало начяло на бунта Хусситскы? Каквѫ тщетѫ начняли да правятъ тіи тогава на католици-тѣ? Послѣ Шишкѫ кой былъ прѣдводитель Хусситскы? Колко время ся продължявала война-та Хусситска съ католици-тѣ? Зачто и кога ся тя прекѫснала? Что получили Хусситп-тѣ отъ таѭ войнѫ?

---

70. Франція при Капетингы-тѣ (987—1328 г.) войны съ Англіѭ.

Во время-то на войны-тѣ, кои-то ся начнали по между Французы-тѣ и Англичяны-тѣ, отъ кога-то Вилхелмъ завоеватель, като вассалъ Французскый, 987—
освоилъ Англіѭ, въ Франціѭ царували капетингы- 1328

послѣ р. хр. тѣ или потомци-тѣ на капета (разказъ 59). Отъ тѣхъ ся най-много прославили кральове: *Фалипъ II. Августъ, Лудовикъ IX Святый и Филипъ IV Красный.* Заради два-та пърчы-тѣ мы вечь говорихме, въ статіѭ-тѫ крьстоносныхъ походовъ (разказъ 64). Мы знаемъ, че, Филипъ II и Англійскый краль *Рычардъ левско срьдце*, като отишли наедно въ крьстоносный походъ, скарали ся по между си, и не могли да продължятъ войнѫ-тѫ противъ Турци-тѣ, но принудили-ся да ся върнѫтъ въ Европѫ безъ успѣхъ. Ричардъ, като херцогъ Нормандскый, былъ вассалъ Французскаго краля, а като краль Англійскый былъ независимъ. Филиппъ II искалъ да му ся Ричардъ подчини, или да му устѫпи свои-тѣ владѣнія въ Франціѭ. Ричардъ не ся съгласилъ на това, и така ся между два-та краля породила война, коѭ-то Филиппъ II продължявалъ и съ наслѣдника Ричардовъ — *Іоанна Беззелленнаго.* Тая война ся свършила въ ползѫ
1214 Французскаго краля, зачто-то той превзѣлъ владѣнія-та на Іоанна Беззелленнаго въ Франціѭ.

Отъ тогава Французскы-тѣ кральове станали пòсилни отъ Англійскы-тѣ; а единъ отъ наслѣдници-тѣ Филиппа II — Людовикъ IX святый, още пò-далеко
1226—1270 разширилъ свои-тѣ владѣнія въ Франціѭ. Людовикъ IX былъ въобще миролюбивъ и праведенъ краль. Нему мнозина говорили, да покори Англіѭ, коя-то была тогава ослабѣла отъ вѫтрешны несъгласія и безпорядъци; но Людовикъ не само что не сторилъ това, но още устѫпилъ Англійскому кралю *Хенриху III* първы-тѣ неговы владѣнія. Людовикъ IX отъ всичко повече ся грыжилъ за спокоиствіе и добрый рядъ въ свое-то господарство и за благополучіе своему народу. Заради това той възбранилъ въ Франціѭ двобоя (дуела), кой-то былъ прѣди него свободенъ, и опредѣлилъ особенъ сѫдъ за прегледаніе на жялбы-тѣ. Освѣнъ това Людовикъ IX былъ человѣкъ благочестивъ и добродѣтеленъ. Всякый

день провождалъ той по нѣколко часове въ молитвѫ, читалъ съ усьрдіе святое пѝсаніе; былъ снисходителенъ и учтивъ камъ всякаго; посѣщавалъ болны-тѣ, а много пѫти имъ и самъ служилъ; необичялъ да ся разговаря и да слуша лошавы рѣчи, и не търпѣлъ лъжи. Но при всичкый неговъ кротъкъ и миролюбивъ характеръ, той пакъ, какво-то что видѣхме, нѣколко пѫти начиналъ войнѫ съ Турци-тѣ. Но той не начиналъ войнѫ за нѣкоѭ своѭ ползѫ, но за да отнеме отъ невѣрны-тѣ святѫ-тѫ землѭ, Палестинѭ. после р. хр.

Въ царствованіе *Филиппа IV. краснаго*, кой-то ставалъ наедно и краль Наваррскый (въ Шпаніѭ), пакъ происходила продължителна война между Франціѭ и Англіѭ. Но тая война не принесла никаквѫ ползѫ нити на еднѫ-тѫ нити на другѫ-тѫ странѫ, но само разорила Франціѭ. Отъ тѫѭ войнѫ произлѣзла распра между Филиппа IV. и папа *Бонифація VIII.* Той силный, горделивый и честолюбивый папа, искалъ да бы Филиппъ IV. и Английскый краль *Едуардъ I.* живѣялц въ миръ. Филиппъ му отговорилъ, че папи не прилича да ся мѣшя въ господарственны дѣла. Освѣнъ това Филиппъ начналъ да зима данъкъ отъ священници-тѣ, кои-то отъ напрѣдъ ничто не плащали кралю. Папа, като не можялъ да претьрпи такова увреждение, начналъ да ся кара съ краля — и искалъ даже и отъ църквѫ-тѫ да го отлѫчи. Но Филиппъ му не попустилъ и най послѣ заповѣдалъ да запрѫтъ папѫ-тѫ. Филиппъ IV. былъ въобще краль горделивъ, жестокъ, хитръ и славолюбивъ. 1285-1314

Колко години царували у Франціѭ Капетингы-тѣ? Кой ся отъ тѣхъ особено прославилъ? Съ кого ималъ Филиппъ II. войнѫ? Что дало поводъ на тѫѭ войнѫ? Послѣ Ричарда кой продължилъ тѫѭ войнѫ съ Филиппа? Какъ и кога ся свръшила тая война? Въ какво състояніе

послѣ р. хр. ся намирала тогава Англія? Какъ постѫпилъ Людовикъ IX. съ Английскыя краль Хенриха III.? Какъвъ былъ Людовикъ като краль, и какъвъ като частный человѣкъ? Какъ ся грыжилъ той за добро-то на свои-тѣ подданници? Какъ царувалъ Людовикъ IX.? Той понеже былъ человѣкъ миролюбивъ а зачто пакъ ималъ войны съ Турци-тѣ? Какъвъ былъ краль Филиппъ IV.? Съ кого ималъ той войнѫ? Каквѫ ползѫ принесла тая война Англіи и Франціи? Съ кой папа и зачто ся скаралъ Филиппъ IV.? Какъвъ былъ папа Бонифацій VIII.? Какъ ся свършила тая распра? Въ кое время царувалъ Филиппъ IV?

---

71. Франція при кральови-тѣ изъ дома Валуовъ (1328-1589 г.). Продължение на войны-тѣ съ Англіѭ. Дѣвица Орлеанская. Карлъ смѣлый.

На скоро послѣ смрьть-тѫ Филиппа IV свършилъ ся домъ-тъ на Капетингы-тѣ по мѫжескый родъ, и Французскый престолъ преминалъ въ рѫцѣ
1328-1589 на тѣхны-тѣ роднины отъ дома *Валуовъ*, кой-то царувалъ въ Франціѭ 261 год., кога-то стѫпилъ на престолъ-тъ първый краль отъ тоя домъ — *Филиппъ Валуа,* тогава Англійскый краль *Едуардъ III*, казалъ, че, като най-ближенъ роднина на капетингы-тѣ, трѣбувало него да изберать за Французскый краль. Заради това начналъ той да ся кара съ Филиппа, отъ каранье-то породилася жестока и продължителна война.

Най-несчястно время за Франціѭ было цар-
1380-1422 ствованіе-то *Карла VI-го,* кое-то траяло 42 годины. Кога-то стѫпилъ Карлъ VI на престолъ, былъ малолѣтенъ, а послѣ изгубилъ ума си. Тогава за да бы имало съ какво да ся забавлява краль-тъ, измыслили игранье съ карты (книгы). А роднини-тѣ негови

управляли господарство-то на негово мѣсто, и всякый отъ тѣхъ желаялъ да има въ ржцѣ-тѣ си царскж властъ. Отъ това ся породила вражда и распра по между тѣхъ. Въ това время Англійскый краль Хенрихъ V прѣминалъ съ войскж въ Франціж, и, като завладѣлъ Нормандіж, принудилъ Французы-тѣ да го признаьжтъ за наслѣдникъ Карла VI; но Хенрихъ умрѣлъ почти въ едно время съ Карла, и повече-то отъ Французы-тѣ признали за Французскый кралъ осмомесячнаго сына Хенриха V — *Хенриха VI*. На скоро слѣдъ това сынъ Карла VI прогласился за Французскый краль съ имя Карлъ VII, кой-то и начналъ войнж съ Англичяны-тѣ. Обаче трудно му было да побѣди такъвъ силенъ неприятель. Англичяни-тѣ завладали всичкж-тж сѣвернж Францiж до рѣкж *Лоаръ*, начнали да обсаждяватъ и градъ *Орлеанъ*, за да бы могли отъ тамъ да преминатъ прѣзъ рѣкж Лоаръ въ южнж Францiж. Карлъ VII ся збръкалъ, и незнаялъ что да прави. Тогава въ най-опаснжтж минутж, единъ не ожиданый случай отеднаждъ го ободрилъ и оживилъ войскж-тж му. послѣ р. хр.

Въ двора Карла VII явилася една млада дѣвица 1429
въ мжжко облекло, коя-то ся молила, да іж изведатъ прѣдъ краля. Тя была дъщеря едного селянина, *Іоанна д' Аркъ*, коя-то была служкыня въ единъ малъкъ градъ *въ Лотарингыіж*. Приказванія-та на пжтници-тѣ за опасность-тж, въ кож-то ся намиралъ несчястный краль и всичкж Францiж, толко възбунили Іоанна, что-то тя день и нощь мыслила за спасеніе своего отечества и усърдно ся молила Богу за помощь. Тя много пжти сжнувала, че самъ Богъ и святи-тѣ угодници ѝ ся явяватъ и заповѣдуватъ да избави отечество-то си. Заради това ся тя найпослѣ рѣшила, да отиде въ двора и да каже Карлу VII: „Азъ сьмъ проста служянка — Іоанна; но Богъ ми заповѣда да испжда твоя неприятель изъ Орлеанъ и да тя пратж въ градъ *Реимсъ*, гдѣ-то ще да

Посл. р. хр. ти възложятъ царскы вѣнецъ, съ кого-то вѣнчяватъ Французскы-тѣ кральове." Краль-тъ ся удивилъ; но позволилъ й да влезне въ редове-тѣ на неговѫ войскѫ и заповѣдалъ да й дадатъ спорядъ нейно желаніе, рыцарско въоруженіе, конь и бѣло знаменіе, на кое-то былъ изображенъ Богъ, че държи въ рѫцѣ-тѣ си земныя шаръ. Тогава ся абіе на всѣкаде разнелъ гласъ, че ся е показала необыкновенна витежкыня, коѭ-то е самъ Богъ проводилъ за спасеніе Франціи. Народъ-тъ ся възрадувалъ и добилъ новы силы. Всякый мыслилъ, че подъ знаменіе-то на *Орлеанскѫ-тѫ дѣвицѫ* е непобѣдимъ. И въистинѫ войска-та Карла VII съ такова ожесточеніе начнала тогава да ся бие, что-то Англичяни-тѣ начнали да бѣгатъ. Орлеанъ ся освободилъ, и Карла крунисали въ Реймсъ, якво-то что прѣдсказала Іоанна д' Аркъ. Подирь това тя искала да ся върне дома си, но краль-тъ ѭ искренно молилъ, да стои, догдѣ Французи-тѣ не изгонятъ всичкы-тѣ Англичяны изъ Франціѭ. Тя ся склонила на кралевскѫ-тѫ молбѫ, но безъ охотѫ. Отъ тогава Іоанна изгубила духъ и най-послѣ ѭ заробили Бургундци-тѣ и ѭ предали на Англичяны-тѣ. Наскоро подирь това сами-тѣ Французи
1431 изгорили тѫѭ невиннѫ дѣвицѫ, като вълшебницѫ.

Но смрьть-та на Іоанна д' Аркъ, не принесла никаквѫ ползѫ на Англичяне-тѣ. Тіи при всичкы-тѣ си усилія неможяли да побѣдатъ Французы-тѣ. По между това ся и Бургундскый херцогъ съединилъ съ Карла; и така Французе-тѣ толко стѣснили Англичяне-тѣ, что-то най-послѣ совсѣмъ гы испѫдили изъ Франціѭ. Тогава всичкы-тѣ припознали Карла VII за Французскый краль, и всичкы-тѣ Англійскы владѣнія въ Франціѭ припаднали Франціи.

Слѣдующи-тѣ Французскы кральове станали
1461—1483 още по силны отъ Карла VII. Неговый сынъ *Людовикъ XI* трудилъ ся да отнеме владѣнія-та отъ своитѣ вассалы, за да стане господарь на всичкѫ Фран-

ціѭ. Най-силный и най-богатый отъ тыя вассалы былъ тогава херцогъ Бургундскый, *Карлъ смѣлый*, кому-то, освѣнъ херцогство-то Бургундско принадлежяла и една голѣма чясть отъ сегашнѧ Белгіѭ и Оландіѭ. Херцогъ Карлъ искалъ да стане краль, зато и замолилъ Германскаго императора *Фридриха III*, като първъ отъ Европейскы-тѣ самодържци, да му даде кралѣвско званіе. Фридрихъ III былъ готовъ да го припознае за краля, но съ условіе да даде Карлъ своѧ-тѫ дъщерѧ и наслѣдницѫ за сына му *Максимиліяна*. Непріятель-тъ Карловъ, Французскый краль, Людовикъ XI за да му развали това прѣдпріятіе, увѣрилъ императора, че Карлъ глѣда да стане императоръ. Заради това Фридрихъ III оставилъ Карла, и нещеялъ вече да има сношеніе съ него. Карлъ като видѣлъ че неможе да стане краль, поискалъ поне съ завоеванія да разшири свои-тѣ владѣнія. Зато и ударилъ най-напрѣдъ на своего съсѣда, херцога Лотаринскаго, а послѣ и на Швайцаріѭ. Но тоя неговъ походъ въ Швайцаріѭ не испадналъ за него добрѣ, зачто-то въ тоя бой и него самаго убили. Тогава Людовикъ XI освоилъ Бургундіѭ, и така Франція станала една отъ най-силны-тѣ господарства въ Европѫ.

Кой кралѣвскый домъ, колко годины и кога царувалъ у Франціѭ послѣ Капетингы-тѣ? Кой былъ първый краль изъ дома Валуова? Кой былъ противникъ Филиппу Валуу? Что произлѣзло отъ тѫѧ противность? Съ какво е забѣлѣжително царуваніе-то на едного отъ слѣдующи-тѣ кральове Карла VI.? Кога стѫпилъ той на престолъ и колко годины царувалъ? Кой управлявалъ тогава господарство-то? Въ това время кому ся щяло да вземе и Французскѫ-тѫ коронѫ? Что произлѣзло отъ това послѣ смрьть-тѫ на Карла VI.? Карлъ VII. съ кого начналъ войнѫ, кога-то ся прогласилъ за краль? Кой одържялъ побѣдѫ

послѣ р. хр. въ тѫѧ войнѫ? Кой помогналъ послѣ Карлу? Каква была Іоанна д' Аркъ? Кога и съ какво предложеніе ся явила тя Карлу VII.? Что подбудило неѭ на това дѣло? Какъ пріялъ Карлъ нейно-то предложеніе? Какво подѣйствувало въ народа и въ войскѫ-тѫ нейно-то появленіе? Какъ ся показала тя въ войскѫ-тѫ Карловѫ? Гдѣ ся намиралъ тогава неприятель-тъ и гдѣ мисллъ да иде? Каквѫ ползѫ принесло на Французе тѣ и Карлу VII. появленіе-то Іоаннино въ войскѫ-тѫ? Каква была послѣдня-та ѝ сѫдба? Кога ѭ изгорили? Какъ ся свршила война-та Французска съ Англичяне-тѣ? Кой станалъ наслѣдникъ карлу VII? Въ кое время царувалъ той? Что мыслилъ тогава той? Кой былъ най-силенъ и ний-богатъ неговъ вассалъ? Кои мѣста принадлежяли въ владѣнія-та на Карла смѣлаго? Съ кого стѫпилъ той въ преговоръ? Что поискалъ отъ императора Фридриха III.? Что му отговорилъ императоръ-тъ? Кой и какъ развалилъ неговы-тѣ планове? Подиръ това какво предпріялъ Карлъ? Какъ ся свршилъ неговый походъ въ Швайцаріѭ? Что постигналъ тогава Людовикъ XI.? Каква станала тогава Франція?

---

72. Англія.

При потомци-тѣ на Вилхелма завоевателя, въ Англіѭ много время трояли смущенія и безпокойствія. Тыя кральове были принуждени ту да ся біѭтъ съ Франціѭ, ту да укротяватъ възстанія-та на своитѣ вассалы и народы. Подиръ смрьть-тѫ на послѣдныя отъ тѣхъ *Хенриха I* избрали за Английскы краль еродника (внука на дъщерѭ-тѫ) на Вилхелма завоевателя — *Стефана*, отъ кого-то отнялъ пре-
1154—стола внукъ Хенриха I *Хенрихъ II Плантагенетъ*. Той
1189 былъ единъ отъ най-силны-тѣ господари въ онова время. Той ималъ много владѣнія въ Франціѭ. Освѣнъ това той покорилъ Ирландіѭ и умирилъ непо-

корны-тѣ свои вассалы. Но при неговы-тѣ сынове — *Ричарда Левско сръдце* и *Іоанна Безземляннаго* пакъ настанали въ Англіѭ мѫтны времена. Храбрый и отважный Ричардъ по много-то время своего царствованія провелъ въ войны (разказъ 70) и малко ся грыжилъ за Англіѭ. Тогава дворяни-тѣ пакъ ся усилили въ Англіѭ, и вдигнали ся противъ своего краля. а при брата Ричардова — Іоанна безземляннаго толко ся умножили безпорядъци-тѣ въ Англіѭ. что-то никой нещеялъ вече да ся покорява кралю. Дворяни-тѣ, духовенство-то и народъ-тъ го принудили, да имъ даде новъ законъ, *велика хартія* или *грамота*, съ коѭ-то Англичяни-тѣ добыли различны правдины и преимѫщества, а кралю останала малка власть. По между това папа освоилъ отъ Іоанна Англіѭ и Ирландіѭ и далъ му само право вассалско. Заради това той е и нарѣченъ Безземлянный. послѣ р. хр.

При слѣдующаго краля *Хенриха III* дворяни-тѣ искали още повече власть да присвоѭтъ себѣ, и принудили Хенриха да опредѣли особно дворянско събраніе (парламентъ) за управленіе на господарство-то. Народу това не было пріятно, зато ся той и възбунтувалъ противу дворянство-то. Отъ това ся породилъ междоусобный бой. Наслѣдникъ Хенриха III — Едуардъ I, като уменъ и благороденъ краль, умирилъ това смущеніе, па ако и да неможялъ той да укыне великѫ-тѫ хартіѭ и парламента, а той поне направилъ, та не само дворяни-тѣ, но и простый народъ да може да провожда свои-тѣ депутаты (повѣреници) въ парламента за съвѣщаніе въ важны дѣла. Отъ тогава парламентъ-тъ въ Англіѭ ся състои отъ двѣ отдѣленія (палаты): отъ *горный* и *долный* парламентъ. Въ пърмыя ся събира высоко-то дворянство и духовенство, а въ послѣдныя граждани-тѣ. 1216—1272 1272—1307

Въ продълженіе на всичко-то XIV и XV столѣтія, Англія много пострадала отъ войны-тѣ, а най-

послѣ р. хр. много съ Франціѭ, и отъ безпрестаны-тѣ несъгласія и мятежи въ народа. Отъ кральове-тѣ на онова время най-много сѫ замѣчателны *Едуардъ III* и *Хенрихъ VI*, кои-то, какво-то что видѣхме (разказъ 71) много войны имали съ Франціѭ. Тая война ся свършила нещастно за Англіѭ; а на скоро подиръ това
1453 ся породила тамъ и междоусобна война.

Тогава былъ раздѣленъ Англійскый кралѣвскы домъ на двѣ линіи; една-та ся наричяла *Ланкастерска*, а друга-та *Іоркска*. Хенрихъ VI произхождалъ отъ херцогы-тѣ на Ланкастерскыя домъ. Въ неговото царуванье Іоркскый домъ искалъ да освои престола, за кое-то и начналъ войнѫ съ Ланкастерскыя домъ. Тая война ся продължявала повече отъ 30 годины, и наречена е по гърбовы-тѣ на два-та дома, война *Бѣла ружа* (трьндафилъ) съ *Червенѫ;* зачто-то, въ гърба на Іоркскыя домъ имало бѣлѫ, а въ гърба на Ланкастерскыя домъ — червенѫ ружѭ. Іоркскый домъ одържялъ побѣдѫ, и несчястнаго Хенриха заключили въ тьмницѫ, а послѣ го убили. Освѣнъ това и всичкыя Ланкастерскый домъ убили; само единъ сродникъ отъ тоя домъ, графъ *Хенрихъ Ричмондъ*, изъ дома *Тюдоровъ* останалъ живъ. Хенрихъ побѣ-
1485 гналъ най-напрѣдъ въ Франціѭ, а послѣ ся повърналъ въ Англіѭ, побѣдилъ партіѭ-тѫ на Іоркскыя домъ и станалъ Англійскый краль, подъ имя *Хенрихъ VII*. За да одържи престола, той ся оженилъ за еднѫ Іоркскѫ принцесѫ. Но при всичко това, партіи-тѣ въ Англіѭ ся искоренили, едва подъ владѣніе-то на сына му *Хенриха VIII*. Домъ-тъ Тюдоровъ царувалъ въ Англыѭ 120 годины.

Въ какво положеніе ся намирала Англія при потомци-тѣ Вилхелма завоевателя? Кой и кога стѫпилъ на престолъ подирь сирьть-тѫ на послѣдныя отъ тѣхъ? Какъвъ былъ Хенрихъ II.? Съ какво е замѣчятелно не-

гово-то царствованіе? Кои были негови наслѣдници? Какъ провелъ ричардъ повече-то время отъ свое-то царствуваніе? Что произлѣзло отъ това въ Англіѫ? Съ кого ималъ Ричардъ войнѫ? Кои три класа отъ народа ся усилили при Іоанна безземляннаго? На что го тіи склонили? Зачто е Іоаннъ нареченъ Безземлянный, Кой былъ слѣдующый краль и кога царувалъ? Какъ ся усилила при него власть-та на дворяны-тѣ? Кой не былъ задоволенъ съ нарѣжденіе-то на парламента, и что произлѣзнало отъ това? Отъ колко палаты ся състои Англійскый парламентъ отъ тогава? Кой и какъ станалъ слѣдующый краль? Какъ царувалъ той? Съ какво е замѣчятелно негово-то царствованіе? Что произлѣзнало въ Англіѫ при слѣдующи-тѣ кральеве въ XIV и XV-то столѣтія? Отъ тыя кральове кой най-много и съ кого ималъ продължителнѫ войнѫ? Какъ и кога ся свършила тая войня? Каква партія имало това въ Англіѫ? За какво ся породила распра и война между тыя партіи? Какъ е наречена тая война? Зачто ся Іоркскый и Ланкастерскый Домъ наричятъ бѣла и червена ружа? Отъ кой домъ произходилъ Хенрихъ VI? Кой домъ одържялъ побѣдѫ? Какъ постѫпили тогава съ Хенриха и съ всичкыя Ланкастерскы Домъ? Подирь това кой станалъ краль? Кóга и подъ какво имя стѫпилъ на престолъ Хенрихъ Ричмондъ? Колко годины царувалъ Домъ-тъ Тюдоровъ?

---

73. Италія

Въ сѣвернѫ Италіѫ много время ся продължявала война между партіи-тѣ на Гыбелины-тѣ и Гвелфы-тѣ, то есть, между дворяне-тѣ и Ломбардскы-тѣ градища. Най-послѣ въ XIV-то столѣтіѐ Гыбеллини-тѣ одържяли побѣдѫ, и освоили всичкѫ Ломбардіѭ, коѭ-то и наименували *Миланско* херцогство, а *Миланъ* станалъ главный градъ на това херцогство. Въ начяло-то на XVI-то столѣтіѐ, Миланско-то херцогство освоили Французе-тѣ; а на скоро подирь това

освоили го Шпаньолци-тѣ, кои-то владали въ него близо до 200 години.

Освѣнъ това херцогство въ сѣвернѫ Италіѭ имало още двѣ силны господарства: *Венеція* и *Генуа*.

Въ сѣвернѫ-тѫ чясть на Адріатическо море, близу до брѣга на Италіѭ, има много малкы острови, кои-то сѫ отдѣлены единъ отъ другы съ каналы. Въ V-то столѣтіе послѣ р. х кога-то Унни-тѣ дошли въ Италіѭ, мнозина богати Римляни ся преселили на тыя островы, гдѣ-то начнали да ся занимаватъ съ търговіѭ и построили градъ *Венеція*, кой-то испослѣ ся разширилъ и станалъ знаменитъ градъ. Острове-тѣ на кои-то е той построенъ, съединени сѫ по между съ хубавы мостове. Домове-тѣ въ Венеціѭ сѫ направени по брѣгове-тѣ на канале-тѣ, съ кои-то сѫ обиколени острове-тѣ. По тыя канали пливатъ стотины ладіи, какво-то что по другы-тѣ Европейскы градища ходятъ по улици-тѣ каляскы, и превозватъ жители-тѣ отъ еднѫ кѫщѫ въ другѫ. А въ срѣдъ острове-тѣ задъ кѫщѫ-тѫ има широкы площады.

Во время крьстоносныхъ походовъ, Венеція была единъ отъ най-богатa-тѣ и най-славны градища въ Италіѭ. Жители-тѣ Венеціянскы освоили различны островы на Адріатическо море и на край-морскы-тѣ брѣгове на Италіѭ заселили свои колоніи; а въ XIV-то и XV-то столѣтіе, тіи владали надъ много градища въ сѣверо-всточнѫ Италіѭ. Венеціянскы корабли ся виждали по различны моря и пливали въ далечны мѣста. Богати-тѣ търговци Венеціянскы были дворяни (аристократи) и имали голѣмѫ власть. Въ время крьстоносныхъ походовъ, тіи още така ся усилили, что-то и херцогъ-тъ Венеціянскы — *Дожъ*, неможялъ ничто да начина безъ съгласіе Аристократическо.

Генуа лежи въ сѣверо-западнѫ-тѫ чясть на Италіѭ, при брѣга на Генуезскыя заливъ. И той былъ

сѫщо така хубавъ, богатъ и славенъ градъ. Отъ удивителныя мермерный неговъ дворецъ и отъ голѣмѫ-тѫ флотѫ, коя-то стояла въ пристанище-то, видяло ся, колко были богати Генуезци-тѣ. Тіи, какъ-то и Венеціянци-тѣ, занимавали ся съ тръговіѭ и провождали свои-тѣ корабли въ Азіѭ. Но Венеціянци-тѣ ся повече прославили, и были по-силны отъ тѣхъ. Понеже Генуезци-тѣ завиждали на славѫ-тѫ Венеціянскѫ, зато гы често подбунували на войнѫ; но тая война само приносвала тщетѫ на Генуезци-тѣ, зачто-то Венеціянци-тѣ гы всегда побѣждавали. Още повече пострадали Генуезци-тѣ отъ безпрестанны-тѣ распры между дворяны-тѣ и народа. Безпорядъци-тѣ до толко обезсилили Генуезскѫ-тѫ республикѫ, что-то въ XIV-то и XV-то столѣтія, ту Миланци-тѣ, ту Французи-тѣ ѭ покорявали.

На скоро послѣ крьстоносны-тѣ походы, прославила ся въ среднѭ Италіѭ *Флоренція*. Жители-тѣ отъ тоя градъ завладали нѣколко сосѣдны градища въ среднѭ Италіѭ и направили силнѫ Флорентійскѫ республикѫ. Но и въ Флоренціѭ, какъ-то и въ другы градища въ Италіѭ, много время ся продължявали распри между аристокраціѭ-тѫ и народа. Най-послѣ въ XV-тъ вѣкъ, кога-то управлявалъ въ Флоренціѭ богатый и добродѣтелный велможя *Козма Медичъ*, прекѫснали ся безпорядъци-тѣ въ Флоренціѭ и тогава тя станала славно и счястливо господарство. Козма много любилъ наукы-тѣ и искуства-та, заради това и довелъ изъ Грьціѭ въ Флоренціѭ много учены человѣци и художници, и иждивилъ много пары за купуванье различны и рѣдкы списанія и хубавы портреты (кадры), отъ кои-то направили въ Флоренціѭ скѫпоцѣннѫ збиркѫ. Това господарство ся повече прославило около свършеніе-то на XV-то столѣтіе, при внука Козминъ — *Лаврентія Медича*. Въ негово-то владѣніе дошли въ Флоренціѭ най-добри художници, стихотворци и дру-

гы образовани человѣци въ онова время и отъ всякадѣ изъ Европѫ събиралися млади момчета, да ся учятъ на наукы и художества.

Папскы-тѣ владѣнія, кои-то были сѫщо така въ срѣднѭ Италіѭ, наричятся *Църковна область*. Тя имала само нѣколко градища, а главный градъ былъ Римъ. До XII-то столѣтіе папи-тѣ были вассали найнапрѣдъ на Франкскы-тѣ, а послѣ на Германскы-тѣ господари; но отъ XIV-то столѣтіе станали независими господари. Въ XIV-то столѣтіе папи-тѣ оставили Римъ, и начнали да живѣѭтъ въ градъ *Авиньонъ* въ Францііѫ. Въ това време ся непрестанно продължявали въ църковнѫ-тѫ область распры между партіи-тѣ на Гыбеллины-тѣ и Гвелфы-тѣ, кои-то всичка-та область привели въ разстройство и слабость; но при свършеніе-то на XIV-то столѣтіе, папи-тѣ ся пакъ преселили въ Римъ, гдѣ-то ся усилили и прѣкѫснали безпорядъци-тѣ въ свои-тѣ владѣнія.

Слѣдъ смрьть-тѫ Конрадиновѫ, какво-то что видѣхме (разказъ 67), Карлъ Анжуйскый завладалъ южнѫ Италіѭ, т. е. завладалъ *Неаполь* и островъ *Сицилііѭ*. Но въ това време имало още голѣма и силна партія отъ Гыбеллины-тѣ, кои-то Карлъ, като опасны свои непріятели, гонилъ. А най-много страдали тогава жители-тѣ Сицилійскы. Французе-тѣ ся жестоко обхождали съ тѣхъ, и на всѣкаде гы гонили и угнѣтявали. Заради това Сициліянци-тѣ гы ненавиждали, и най-послѣ намѣрили случай да имъ отмьстятъ. Единъ пѫть жители-тѣ отъ *Палермо*, който былъ главенъ градъ въ Сицилііѭ, отивали на вечерня въ църквѫ-тѫ, коя-то ся намирала вънъ отъ града. Въ пѫтя ся приближили при тѣхъ нѣколко Французи и начнали да ся каратъ, а единъ Французинъ така силно ударилъ еднѫ Сициліянскѫ благороднѫ дѣвицѫ, что-то тя премрѣла. Тогава ся хвърлили разярени-тѣ Сициліянци съ ножове на Французе-тѣ, и исклали гы всичкы-тѣ на мѣсто, а послѣ

отишли въ града, та и тамъ убили всичкы-тѣ млады послѣ
и стары Французы. Това страшно приключеніе, ся р. хр.
нарича *Сициліянска вечерня*, зачто-то ся начнало въ время вечерни. Слѣдъ жители-тѣ отъ Палермо всичкы-тѣ други Сициліянци, начнали да убиватъ Французе-тѣ по всичкы-тѣ островы, и най-послѣ си избрали за краля, едного отъ Шпаньолскы-тѣ князове, 1282
сродника Конрадинова. Карлъ Анжуйскый пакъ ся трудилъ да покори Сициліѭ но неможялъ. Неаполь былъ испрьво отдѣлно кралѣвство, а послѣ станалъ и той Шпаньолска провинція. 1458

Въ срѣдны-тѣ вѣкове кои господарства ся прославили въ сѣверна Италіѭ? Кога и какъ ся съставило Миланско-то херцогство? Подирь това кой и кога го основалъ? Послѣ Французе-тѣ кой и колко годины владалъ въ него? Кой гдѣ и кога основалъ Венеціѭ? Гдѣ лежи тоя градъ? Какъ е той основанъ? Съ какво ся занимавали жители-тѣ Венеціянскы? Какви преимѫщества имали богати-тѣ търговци Венеціянскы? Особено кога и съ какво ся прославила Венеція? Какъ ся именувалъ Венеціянскый херцогъ? Гдѣ лежи Генуа? Съ какво былъ замѣчателенъ той градъ въ срѣдны-тѣ вѣкове? Съ какво ся занимавали Генуезсци-тѣ? Гдѣ провождали тіи свои-тѣ корабли? Кои были по-силни Венеціяны-тѣ, или Генуезсци-тѣ? Съ кого и зачто Генуезсци-тѣ начнали войны? Какво имъ принесли тыя войны? Что разслабыло Генуезскѫ-тѫ республикѫ? Какво слѣдствіе имало това? Кои замѣчателни господарства были въ средня Италіѭ? Кога и какъ ся съставила Флорентійска-та республика? Испьрво какво было въ неѭ? Кога ся прекѫснали тамъ безпорядъци-тѣ? Съ какво е въобще замѣчително правленіе-то на *Косма Медичя*? Кога и съ какво ся повече прославила Флоренція? Какъ ся наричяли папскы-тѣ владѣнія? Изъ какво ся състояли папскы-тѣ владѣнія въ Италіѭ? Кой е главенъ градъ въ Църковнѫ-тѫ область? Кага станали папы-тѣ не-

послѣ р. хр. зависими господари? Прѣди това время каквы господарствеины правдинныи имали тіи? Чіи вассали были папы-тѣ до XII-то столѣтіе? Подирь това гдѣ и кога ся преселили папы-тѣ изъ Римъ? Что ся случвало тогава въ Римъ? Кога ся тіи пакъ преселили въ Римъ и каквы слѣдствія произвело това преселеніе за тѣхны-тѣ владѣнія? Каквы господарства ся намирали въ южнѫ Италіѭ? Кой гы освоилъ подиръ смрьть-тѫ Конрадиновѫ? Кои были противници Карлу Анжуйскому въ южнѫ Италіѭ? Какъвъ былъ той камъ тѣхъ? Кой най-много страдалъ тамъ? Какъ ся обхождали Французе-тѣ съ жители-тѣ Сициліянскы? Какъ имъ отмьстили Сициліянци-тѣ за това? Кое приключеніе и зачто ся наричя Сициліянска вечерня? Какво постѫпили жители-тѣ отъ Палермо съ свои-тѣ непріятели, Французы? Кого и кога избрали тогава Сициліянци-тѣ за краля? Кога и кой превзѣлъ Неаполь отъ Французы-тѣ?

---

74. Пиринейскый полуостровъ. Открыванье морскый пѫть въ Индіѭ.

Почти всичкый Пиринейскый полуостровъ (сегашна Шпанія и Португалія), кой-то лежи на югъ отъ Франціѭ и отдѣленъ е отъ неѭ съ Пиринейскы-тѣ планины, въ VIII-то столѣтіе завладали Араби-тѣ (разказъ 56). Само въ сѣвернѫ-тѫ чясть того полуострова още ся дьржяли Вестготи-тѣ, кои-то около 800 год. ся били съ Арабы-тѣ. И въ продълженіе-то на тыя войни ту една-та, ту друга-та страна побѣждавала; а най-послѣ Готи-тѣ останѫли побѣдители и испѫдили Арабы-тѣ изъ Шпаніѭ. Отъ провинціи-тѣ, кои-то отняли тогава отъ Арабы-тѣ, съставилися нѣколко малы кралѣвства. Отъ тѣхъ по примѣчателны сѫ двѣ кралѣвства: *Кастилія* и *Арагонія*. Арагонскый краль *Фердинандъ Католикъ* оженилъ ся за наслѣдницѫ-тѫ Кастилскѫ, *Изабелѫ*, и тогава
1469 всичкы-тѣ христіянскы владѣнія въ Шпаніѭ съеди-

нилися въ едно господарство. Само область *Гранада* отще ся намирала тогава въ власть Арабскѫ, но при свршеніе-то на XV-то столѣтіе и неѭ отняли Християне-тѣ. И тѫй малко по-малко всичка-та Шпанія отняли Араби-тѣ, кои-то владали въ неѭ 780 години. послѣ хр. 1496

За да ся истребятъ изъ освоенѫ-тѫ Шпаніѭ всичкы-тѣ не-християни, краль Фердинандъ заповѣдалъ на Евреи-тѣ и Араби-тѣ или да пріемнѫтъ християнскѫ вѣрѫ, или да излѣзнатъ изъ Шпаніѭ. Една малка часть пріяла християнскѫ-тѫ вѣрѫ, а по-голѣмѫ-тѫ часть ся рѣшила да ся пресели въ другы мѣста. Но при всичко това пакъ останали мнозина, на кои-то ся нещеяло нити да оставятъ Шпаніѭ, нити пакъ да пріемнѫтъ християнскѫ-тѫ вѣрѫ. Заради това Фердинандъ опредѣлилъ тайны сѫдове, на кои-то было заповѣдано да издырватъ и сѫдатъ всичкы-тѣ невѣрны. Тыя сѫдове ся наричяли *инквизиціонны*. И тѫй много несчястны довождали въ сѫда, мѫчили гы безчеловѣчно и много пѫти гы принуждавали, да припознаѭтъ престѫпленія, въ кои-то тіи никакъ не были помѣшаны. Подирь това наказували обвиненыте съ най-жестокъ начинъ. Мнозина изгорвали съ различны церомоніи. Такава публична казнь ся наричяла: *Ауто да фе* и была подобна на народенъ праздникъ.

Сѫщо така и Португалія (западна-та часть Пиринейскаго полуострова) малко по-малко ся отнела отъ Арабы-тѣ. Въ освоены-тѣ части въ тыя мѣста най-напрѣдъ управлявали графови; а послѣ въ XII-то столѣтіе, изъ всичкы-тѣ тыя владѣнія ся съставило едно особно кралѣвство. Португалскы-тѣ кральове не само что испѫдили Арабы-тѣ изъ свои-тѣ мѣста, но въ XV-то столѣтіе начнали да нападатъ и на тѣхны-тѣ владѣнія въ Африкѫ. Заради това направили Португалци-тѣ флотѫ, съ коѭ-то и преминали въ сѣвернѫ Африкѫ. И отъ тамъ съ принца *Хенриха* ис-

послѣ р. хр. куснаго мореплавателя, пуснались на вжтрѣ и изнамѣрили разны, неизвѣстны страны.

Хенриху особено ся искало да знае, не можели по море да ся иде изъ Европж у богатж Индіж, въ кож-то ся ражда оризъ, захарна тръсть, кафе, черпъ пиперъ и другы пряности. Хенрихъ искалъ да изнамѣри морскы пжть въ Индіж, за да могжтъ да ся превозватъ различны стокы изъ Индіж право въ Европж; защо-то напрѣдъ изъ Индіж испроваждали стокы-тѣ най-напрѣдъ въ Егыпетъ, а отъ тамъ гы испращали Европейци-тѣ по море въ свои-тѣ мѣста. Хенрихъ повыкалъ въ двора си най-искусны-тѣ мореплаватели и испытувалъ гы за всичкы-тѣ извѣстны тогава страны и моря. — Ако погледнете на хартж-тж отъ Африкж, то ще видите, че около тая часть на свѣта може да ся отиде по море изъ Европж въ Индіж. Но въ XV-то стол. тоя пжть още не былъ познатъ; а по между това разказували и различны чюдеса, като н. пр. че въ море-то подъ Екватора (въ оныя мѣста, гдѣ-то минува слънце-то отвѣсно надъ земля-тж) вода-та е горяща като врелецъ, и че въ това море ся намиратъ много страшны чюдовища. Хенрихъ не вѣрувалъ тыя приказкы;
1418 той избралъ нѣколко добры мореплаватели, и отишьлъ съ тѣхъ въ морско пжтешествіе, за да обиде Африканскыя брѣгъ. Мореплаватели-тѣ изнамѣрили много новы островы, и добили въ Африкж много злато, слоновы кости и другы скжпоцѣнны нѣчта. Найпослѣ Португалци-тѣ дошли до екватора; но въ това
1463 ва време принцъ Хенрихъ умрѣлъ, и тіи изгубили охотж да продължаватъ свое-то пжтешествіе.

1481 Подиръ осемнадесять годины Португалци-тѣ ся изново пуснали на открытія. Краль *Іоаннъ II* заповѣдалъ едному отъ най-добры-тѣ свои мореплаватели *Вартоломею Діясу* да плува по Атлантическыя океанъ на югъ, доклѣ стигне на южныя край Африканскы. Въ това пжтуваніе Португалци-тѣ претър-

пѣли много опасности и трудове; но най-послѣ стигнали до южныя край на Африкѫ. Тоя край Африкански простира ся далеко въ море-то и наричяся *Мысъ*. Кога-то тіи пристигнали до мыса, тогава ся случило тамо голѣма буря, заради това уплашени-тѣ мореплаватели и нарекли това мѣсто мысъ бурный; а краль Іоаннъ II като получилъ известіе заради това открытіе на свои-тѣ мореплаватели, наименувалъ това мѣсто мысъ *Добра Надежда*, зачто-то ся открыло на Португалци-тѣ надеждѫ, за да намѣрятъ морскый пѫть за въ Индіѭ. послѣ р. хр.

И наистинѫ, Португалци-тѣ не ся излѫгали въ тѫѭ надеждѫ. При слѣдующаго краля *Емануила Великаго*, четыри Португалскы корабли, подъ началство опытнаго мореплавателя *Васко де Гама*, пусналися на ново да дирятъ морскы пѫть въ Индіѭ. Тіи благополучно обиколили мысъ Добрѫ Надеждѫ, и пристигнали на всточныя брѣгъ Африканскы, и отъ тамъ взяли съ себе най-добры-тѣ мореплаватели да проведатъ корабли-тѣ имъ въ *Калкутѫ* (градъ въ южнѫ Индіѭ). Най-послѣ Португалци-тѣ пристигнали тамо и Индійскый Императоръ гы пріялъ твърдѣ 1498 добрѣ. На Мохаметанскы-тѣ търговци не ся допадвало това, тіи ся бояли, че Португалци-тѣ щѫтъ да подпрѫтъ тѣхнѫ-тѫ търговіѭ, за това и начнали да говорятъ Индійскому императору, че тіи Португалци ся съглядчикы (шпіони) и искатъ да разглядатъ землѭ-тѫ му, за да могѫтъ послѣ да ѭ освоѭтъ. Васко-де-Гама видѣлъ че е опасно да стои много време въ Индіѭ, зато и побързалъ да ся вѫрне въ отечество-то си, гдѣ-то послѣ двѣ-годишно-то свое пѫтешествіе и пристигналъ. Подирь нѣколко годины, Португалскый краль пакъ проводилъ Васко-де-Гама съ флотѫ въ Индіѭ. Португалци-тѣ освоили еднѫ чясть отъ Индіѭ, гдѣ-то и завели свои колоніи; но напослѣдокъ Англичяне-тѣ отняли отъ Португалци-тѣ владѣнія-та имъ въ Индіѭ и освѣнъ това

покорили пò-голѣмѫ-тѫ чясть отъ Индіѭ, така, что-то Англіи (или Англичянской *Остъ-Индійской компаніи* както е названо Англичянско-то правителство въ Индіѭ) сѫ подвластни тамъ около 120 мил. жители.

По между това время Португалци-тѣ и Шпаньолци-тѣ изнамѣрили новыя свѣтъ — *Америкѫ* (Енидуня) и много другы островы, непознати до тогава· Но за това щемъ говоримъ въ Новѫ-тѫ Исторіѭ.

Гдѣ лежи Пиринейскый полуостровъ и изъ каквы страны ся състои? Кой го владалъ въ начяло-то на срѣдны-тѣ векове? Кой и кога го послѣ покорилъ? Всичкыя ли полуостровъ освоили Араби-тѣ? Коѭ чясть отъ него удьржяли Вестготи-тѣ? Колко годины владѣли Араби-тѣ въ Шпаніѭ и что ставало тогава тамъ? Кой отнялъ Шпаніѭ отъ Арабы-тѣ? Что ся съставило изъ христіянскы-тѣ владѣнія въ Шпаніѭ, кои-то ся отняли отъ Арабы-тѣ? Кои отъ тыя кралѣвства были най-много замѣчятелни? Кога подъ кой краль и зачто ся съединила Кастилія и Арагонія? Коя область останала още въ власть-тѫ Арабскѫ? Кога и кой освоилъ послѣдно-то владѣніе Арабско въ Шпаніѭ? Кога-то покорили христіяни-тѣ всичкѫ тѫѭ странѫ отъ Арабы-тѣ, что искалъ Фердинандъ отъ не-христіяны-тѣ? Всичкы-тѣ ли Араби и Евреи испълнили негово-то исканіе? Какви съдилища и зачто гы нарядилъ тогава Фердинандъ? Инквизиціонни-тѣ сѫдове какъ постѫпвали съ обвиненны-тѣ? Какъ наказували обвиненны-тѣ? Гдѣ лежи Португалія? Кой управлявалъ отняты-тѣ отъ Арабы-тѣ области въ Португаліѭ? Что предпріяли Португалци-тѣ въ XV. вѣкъ? Гдѣ и съ кого отпѫтували тіи изъ сѣвернѫ Африкѫ? Гдѣ искалъ принцъ Хенрихъ да замине по море? Съ каквы растѣнія е изобилна Индія? Зачто искалъ Хенрихъ да изнамѣри морскы пѫть въ Индіѭ? Какъ може да ся иде изъ Европѫ въ Индіѭ? Зачто ся Португалци-тѣ бояли да идѫтъ прѣзъ тоя пѫть? Кой и кога отишьлъ пьрвый пѫть въ това пѫтешествіе?

Колко годины ся задържавали Португалци-тѣ въ това пѫтеществіе и что изнамѣрили? Далеко ли отишли тіи, зачто, и кога ся върнали? Кой, коѭ годинѫ и при кой краль отишьлъ изъ Португаліѭ вторый пѫть въ морско пѫтешествіе? Краль Іоаннъ II. гдѣ заповѣдалъ Діасу да иде? Какъ свръшили Португалци-тѣ това пѫтешествіе? До кое мѣсто стигнали тіи? Какъ нарѣкли южныя мысъ Африкансвы? Зачто го мореплаватели-тѣ нарекли бурный мысъ, а краль Іоаннъ II. заповѣдалъ да го нарекѫтъ мысъ добрыя надежды? Кой отъ Португалци-тѣ, кога и при кой краль отишьлъ наново да издирва морскыя пѫть за въ Индіѭ? Достигнали ли тыя мореплаватели свое-то намѣреніе? Гдѣ и зачто ся остановили прѣди да стигнѫтъ въ Индіѭ? Кога и въ кой градъ пристигнали тіи въ Индіѭ? Какъ гы пріяли въ Калкутѫ? Колко время провелъ Васко-де-Гама въ това пѫтешествіе? Зачто той побързалъ да отиде изъ Калкутѫ? Кой отъ Португалци-тѣ и какъ подирь това пакъ ходилъ въ Индіѭ? Что постигнали тогава мореплаватели-тѣ? Слѣдъ това кой Европейскы народъ ся усилилъ въ Индіѭ? Колко индійскы жители сѫ подвластни Англіи?

---

75. Грьцка имперія. Турци и Монголи въ Европѫ.

Видиме въ Исторіѭ-тѫ, че отъ половинѫ-тѫ на VI-то столѣтіе подирь смрьть-тѫ на императора Іустиніяна (разказъ 55), Грьцка-та имперія ся намирала въ жялостно положеніе. Грьцкый народъ ослабѣлъ и разнѣжился; а императори-тѣ имъ слабо ся грыжили за свое-то господарство, заради това и мнозина отъ тѣхъ испѫдили отъ прѣстола и убили. По между това непрестанны-тѣ несъгласія по между Грьци-тѣ и распры-тѣ заради религіѭ-тѫ още повече разслабили господарство-то. Съсѣдни-тѣ народи Азійскы и Европейскы, като видѣли, че Грьц-

послѣ р. хр. ка-та имперія ослабѣла, начнали да нападатъ на неѭ, и да отниматъ различны-тѣ ѝ владѣнія въ Европѫ, Азіѭ и Африкѫ. Въ XII-то и XIII-то столѣтіе каквo-то видѣхме (разказъ 56), Араби-тѣ освоили различны Грьцкы владѣнія въ Азіѭ и Африкѫ. А въ XIII-то столѣтіе (разказъ 64) крьстоносци-тѣ освоили Грьцкѫ-тѫ имперіѭ. И наистинѫ подирь 50 год. Грьци-тѣ ся освободили пакъ отъ владичество-то на западны-тѣ христіяны, но на скоро подирь това появился за Грьціѭ още по страшенъ непріятель, Турци-тѣ, народъ Татарскый, кой-то живѣялъ напрѣдъ въ пустины-тѣ Азійскы, сѣверо-въсточно отъ Каспійско море.

Турци-тѣ начнали отъ X-то столѣтіе наедно съ Арабы-тѣ да ся пущатъ на завоеванія. Арабскы-тѣ царове — калифи, назначили въ свои-тѣ владѣнія намѣстници — *Емири*, на кои-то дали пълнѫ властъ. Кога-то станалъ въ Азіѭ намѣстникъ калифовъ Турчинъ *Селджукъ*, Турци-тѣ или Сельджукыди-тѣ начнали отъ половинѫ на XI-то столѣтіе да побѣждаватъ Арабы-тѣ. Единъ отъ най-знамениты-тѣ Турскы
1313 завоеватели былъ *Османъ*. Той покорилъ въсточнѫтѫ чясть въ малѫ Азіѭ, и основалъ *Османско-то* (сега турско-то) господарство. Сынъ Османовъ *Урханъ* покорилъ и другѫ чясть въ малѫ Азіѭ, а сынъ Урхановъ *Мурадъ I.* покорилъ еднѫ голѣмѫ чясть отъ владѣнія-та Грьцкы въ Европѫ. Отъ Урхана,
1361 Турскы-тѣ Господари начнали да ся наричятъ *Султани*. Достойно е за примѣчаніе още и то, че Урханъ съставилъ отборнѫ войскѫ отъ хубавы и силны робье христіянскы, кои-то потурчилъ и наименувалъ гы *Яничари* (ени-чиракъ, новы войници). Тіи войскаре още отъ дѣтинство учинилися Мохаметанскѫ вѣрѫ, учили гы на покорность, на въздержяніе и военнѫ службѫ. Тіи были най-добра Турска войска и толко ся показували въ сраженія-та, что-то ни единъ непріятель не можялъ да стои противъ тѣхъ.

За Грьцкѫ-тѫ имперіѭ още по страшенъ отъ Мурата I былъ неговъ наслѣдникъ *Баязетъ*. Той разбилъ подъ *Никополь* въ Българіѭ (сѣверно отъ Грьціѭ) силнѫ христіянскѫ войскѫ и начналъ вече да ся приближява до Цариградъ; но тогава, за счястіе Грьцко, явился още по-силенъ завоеватель, кой-то побѣдилъ Баязета. Той былъ *Тамерланъ*, предводитель Монголскы. послѣ р. хр. 1396

Монголи-тѣ, наедно съ *Татары-тѣ*, владали всичкѫ-тѫ среднѭ чясть отъ Азіѭ. При конеца на XII-то столѣтіе Монголи-тѣ избрали едного отъ свои-тѣ началници — *Темучина* за прѣдводителя на всичкы-тѣ Монголы, и наименували го *Чингысханъ* (силный владѣтель). Той живѣлъ испьрво въ сегашнѫ Сибиріѭ близо до езеро Байкалъ. Но като го избрали за хана на всичкы-тѣ Монголы, поискало му ся да покори всичкыя свѣтъ. Заради това отишьлъ съ силнѫ войскѫ на юго западъ, и завоевалъ въ начяло на XIII-то столѣтіе всичкы-тѣ страны до Каспійско море. Подирь това той проводилъ войскѫ въ Европѫ, и тогава Монголи-тѣ опустошили южнѫ Росіѭ. А при потомци-тѣ Чингысхановы, Монголи-тѣ завоевали въсточнѫ Европѫ, малѫ Азіѭ, Сиріѭ, Персіѭ, чясть отъ Индіѭ и Хына. Най-силный и най-страшный отъ Монголскы-тѣ ханове былъ *Тимуръ* или *Тамерланъ*. Въ негово-то время владѣнія-та Монголскы ся простирали отъ Хына и рѣкѫ Гангъ до Средиземно море и отъ вн҄ѫтрешнѫ Росіѭ до Египетъ.

При тыя нападанія Монголскы на Европѫ, най-много отъ всичкы-тѣ другы господарства пострадала Россія. Монголи-тѣ истребили тамъ много народъ и до толко опустошили градища-та, что-то несчястни-тѣ граждане останали безъ домове и принудилися да ся преселятъ въ горы-тѣ. Освѣнъ това безчеловѣчни-тѣ варвари постѫпвали съ побѣжденны-тѣ, като съ робове. Русскы-тѣ князове станали подданици на ханове-тѣ, и дължни были сами да имъ

послѣ р. хр. носятъ данъкъ-тъ, за да показуватъ съ това своето камъ тѣхъ почитаніе и покорность; а Монголи-тѣ ся обхождали съ тѣхъ презрително и жестоко. Нѣкои отъ великы-тѣ князове поопытвалися да ся отхвърлятъ отъ тѣхъ и даже побѣждавали гы въ нѣкои сраженія. Така великый князъ Московскый
1380 *Димитрій Донскый*, разбилъ неброенѫ-тѫ войскѫ Монголскѫ на *Куликово полѣ*, до брѣга на рѣкѫ Донъ. Но подиръ двѣ годины Тамерланъ ся нечаянно появилъ подъ Москвѫ, коѭ-то и разрушилъ и припудилъ Димитрія Донскаго пакъ на ново да му плаща данъкъ.

Монголи-тѣ господствували надъ Россіѭ повече отъ 200 год. Най-послѣ въ половинѫ на XV-тъ вѣкъ, появился въ Россіѭ славный и силный господарь *Іоаннъ III Василіевичъ*, кой-то уничтожилъ удѣлны-тѣ правленія, и, като显 станалъ господарь на всичкѫ
1480 Россіѭ, освободилъ ѭ отъ владичество-то Монголско.

Какво-то что рекохме по-горе, Тамерланъ по-
1402 бѣдилъ въ малѫ Азіѭ силнаго Баязета. Тоя горделивый Султанъ най-напрѣдъ ся подсмивалъ Тамерлану и говорилъ, че ще да го запре въ клѣткѫ (затворъ, капанъ, кафесъ). Но на мѣсто Тамерлана, него самаго заробили и запрели въ желѣзнѫ клѣткѫ, съ коѭ-то го на всѣкаде водили подиръ Тамерлана, за да го глѣда свѣтъ-тъ. Баязитъ си най-послѣ отъ мѫкѫ разбилъ главѫ-тѫ отъ клѣткѫ-тѫ, и умрѣлъ. И така Грьци-тѣ ся избавили отъ опаснато своего непріятеля Баязета; а Тамерланъ гы оставилъ на миръ.

Подиръ смрьть тѫ Тамерлановѫ, Турци-тѣ ся пакъ усилили, и около 50 годины подиръ смрьть-тѫ Баязетовѫ, султанъ *Мохамедъ II.* нападналъ на Цариградъ. Повече отъ 50 дни държяли Турци-тѣ Цариградъ въ обсажденіе; а най-послѣ го своили. Грь-
1453 цкый императоръ *Константинъ IX.* погыналъ въ сраженіе-то, и той былъ послѣдный императоръ, за-

что-то Турци-тѣ разрушили и съединили Грьцкж-тж имперіж съ Турско-то господарство, а Цариградъ станалъ главный градъ въ Турско. Отъ тогава въ тоя славный градъ всичко ся промѣнило. Христіянскы-тѣ църкви ся преобърнали въ мохамеданскы джаміи; число-то на Христіяне-тѣ ся умалило; а вмѣсто Христіянскы-тѣ законы въвелися новы турскы законы. Много образовани и учени Грьци; като неможяли да живѣжтъ съ Турци-тѣ, съ толпы начнали да ся преселяватъ въ Италіж. Италіянци-тѣ и другы съсѣдны жители начнали да ся учятъ отъ тѣхъ Грьцкы языкъ и Грьцкы искуства.

Въ начяло-то на XVI-то столѣтіе, при султанъ *Селима I.* Турци-тѣ разширили по на далеко своитѣ владенія и освоили еднж чясть отъ Аравіж, Сиріж и Египетъ; а въ Европж тіи чясто нападали на Венгріж и Австріж.

Кога и отъ что начнала Грьція да ослабѣва? Какъвъ былъ тогава Грьцкый народъ и Грьцкы-тѣ императори въ Грьціж? Какъ ся въсползували съ това съсѣдни-тѣ народи? Кои Грьцкы владѣнія, кой и кога ги отъ всичко попрѣди въ срѣдныя вѣкъ завоевалъ? Подирь това кой и кога освоилъ Грьціж? Колко годины ся намирала Грьція подъ власть-тж на крьстоносци-тѣ? Подирь крьстоносци-тѣ кой неприятель ся явилъ за Грьціж? Гдѣ живѣли напрѣдъ Турци-тѣ? Съ кой народъ и кога ся пущали Турци-тѣ на завоеваніе? Кога и какъ станали тіи посилны отъ Арабы-тѣ? Какъ ся наричяли тогава Турци-тѣ? Отъ кого пріяли тіи имя Сельджукы? Отъ Турскы-тѣ прѣдводители кой ся първый прославилъ съ своитѣ завоеванія? Кое мѣсто завоевалъ Османъ? Какво господарство основалъ той? Какъ и при кои наслѣдници Османовы ся увеличили Турскы-тѣ владѣнія? Кога освоили Турци-тѣ повече-то отъ Грьціж? Какъ начнали да ся наричятъ тогава Турскы-тѣ господари? Каква

войскѫ събралъ Урханъ за себе? Кой служилъ въ тѫѭ войскѫ? Каква была тая войска? Кой былъ по-страшенъ за Грьци-тѣ отъ Мурата I-? Гдѣ и кога побѣдилъ Баязетъ Христіяны-тѣ? Подирь това гдѣ отишьлъ той съ войскѫ? Кой му направилъ препятствіе, та неможялъ да освои Цариградъ? Гдѣ живѣли изнапрѣдъ Монголи-тѣ? Кой и кога былъ тѣхенъ пьрвый и силный прѣдводитель? Каквы страны завоевали Чингисханъ и неговитѣ потомци? Отъ Монголскы-тѣ ханове кой былъ найсиленъ? Кои страны владали Монголи-тѣ подъ Тамерлана? Какъ господствували Монголи-тѣ въ Россіѭ? Кой отъ Рускы-тѣ великы князове, кога и гдѣ разбылъ Монголы-тѣ? Много время ли господствували Монголи-тѣ въ Россіѭ? Кой и кога освободилъ Россіѭ отъ тѣхното владичество? Кого и кога побѣдилъ Тамерланъ въ малѫ Азіѭ? Какъ постѫпилъ той съ Баязета? Кой и кога завоевалъ Цариградъ? Колко время обсаждали Цариградъ? Кой былъ тогава Грьцкый императоръ? Подъ чіе владѣніе подпаднѫла тогава Грьція? Какво промѣненіе станало тогава въ Цариградъ? Гдѣ отишли тогава много Грьци? Каквѫ ползѫ принесло тогава тѣхно преселеніе на Европейскы-тѣ народы? Какъ и подъ кой султанъ разширили Турци-тѣ свои-тѣ владѣнія въ XVI-тъ вѣкъ?

---

76. Венгрія. Польшя. Прусія. Данія.

До тука говорихме мы за важны-тѣ господарства въ Европѫ: за Германіѭ, Францію, Англіѭ, Италіѭ Шпаніѭ, Португаліѭ и Грьцкѫ-тѫ имперіѭ. Сега остана да кажеме нѣколко рѣчи още за другы-тѣ господарства, а особено за Венгріѭ, Польшѭ, Прусіѭ и Даніѭ.

Венгрія.

Въ IX-то столѣтіе подирь р. хр. Венгри-тѣ ся населили по-брѣгове-тѣ на рѣкѫ Дунавъ, отъ тамъ

често нападали на Германіѭ, Францію, Италію и на послѣ
Грьцкѫ-тѫ имперіѭ. На скоро подирь това, като гы р. хр.
умирилъ Оттонъ I. въ X-то стол. (разказъ 61) и гы
испѫдилъ изъ Германіѭ, тогава тѣхный херцогъ 1000
Гейза • пріялъ христіянскѫ-тѫ вѣрѫ. Сынъ Гейзинъ *Святый Стефанъ*, на кого-то папа позволилъ да ся именува краль, трудился да приведе всичкыя народъ въ Христіянство, и отъ тогава начнали Венгри-тѣ да ся приучяватъ да живѣѭтъ мирно и да ся занимавать съ земледѣліе и трьговіѭ; а въ тѣхнѫ-тѫ землѭ — Венгріѭ (тогава ся наричяла *Панонія*) ся завелъ по-добаръ порядъкъ. Но за несчястіе, въ XII-тъ вѣкъ ся начнала въ Венгріѭ междоусобна война, отъ коѭ-то това господарство ся разслабило, а власть-та кралѣвска ослабѣла. Още повече пострадала Венгрія отъ Монголы-тѣ въ половинѫ на XIII-тъ вѣкъ, кои-то ѭ страшно опустошили. Но наскоро подирь това, като испѫдили Монголы-тѣ, Венгри-тѣ ся пакъ поправили, при кое-то имъ много помогнали Германци-тѣ, кои-то ся съ толпы преселявали въ Венгріѭ, гдѣ-то начнали да обработаватъ землѭ-тѫ.

Най-счястливо время за Венгріѭ было царуванье-то на *Людовика Великаго* и *Корвина*. Людовикъ 1342—
Великый царувалъ въ XIV-то стол. и былъ единъ 1382
отъ най-силны-тѣ краліове въ онова время. Той разширилъ свои-тѣ владѣнія на юго-западъ до Адріатическо море; а въ свое-то господарство умѣялъ да одрьжи рядъ и спокойствіе, старался да улучши земледѣліе-то и да оживи трьговіѭ-тѫ. Подирь смьрть-тѫ неговѫ въ Венгріѭ ся пакъ начнали смущенія, отъ кои-то ся тя разстроила, а най-много
въ половинѫ-тѫ на XV-тъ вѣкъ, кога-то Турци-тѣ 1458—
начнали пакъ да нападатъ на неѭ. Но *Корвинъ*, хра- 1490
брый и силный краль, усмирилъ Турци-тѣ и покорилъ нѣкоѭ часть отъ Германіѭ и отъ другы-тѣ съсѣдны страны въсточно отъ Венгріѭ — *Молдавіѭ* и *Влашкѫ*. Освѣвъ това Корвинъ ся грыжилъ за ползѫ-тѫ и

послѣ р. хр. счастіе-то на свои-тѣ подданници. Той принудилъ Венгры-тѣ да ся занимаватъ съ по-голѣмо усърдіе въ земледѣліе-то и занаяты-тѣ, учредилъ университетъ въ градѣ *Офенъ* и довелъ изъ другы дрьжавы, а най-много изъ Италіѭ много учены человѣци и художници, за да научятъ Венгры-тѣ на наукы и художества. Подиръ смрьть-тѫ Корвиновѫ, Венгріѭ пакъ ослабѣла отъ безпорядъци-тѣ, и на скоро подиръ това ѭ освоили Германскы-тѣ императори.

Польшя.

Отъ всичкы-тѣ славянскы важны господарства подиръ Россія была польшя. Тя лежяла сѣверно отъ Венгріѭ, и была основана въ IX-то стол. отъ херцога *Пяста*. Изпрьво живѣяли по край рѣкы-тѣ: *Вислѫ* и *Вартѫ* (въ Польшѭ) нѣколко славянскы племена, едно отъ друго отдѣлно. Пястъ съединилъ всичкы-тѣ въ единъ народъ. Поляци-тѣ были тогава още язычници; но подиръ 120 годины Польскый херцогъ
966 *Мечиславъ,* а наедно съ него всичкый народъ пріялъ
1025 христіянскѫ вѣрѫ. Храбрый сынъ Мечиславовъ *Белеславъ I.* разширилъ Полскы-тѣ владѣнія на всичкы-тѣ страны и станалъ Полскый краль. Въ XII-то стол. ся породили въ Полшѭ смущенія и междоусобни войни, отъ кои-то нѣкои чясти отъ завоеваны-тѣ на западъ страны, т. е. *Померанія* и *Слезія* пакъ ся отдѣлили отъ Полшѭ, а послѣ и всичка Полшя ся раздѣлила на нѣколко малкы господарства. Но въ XV-то стол. всичкы тыя отдѣлны чясти пакъ ся съединили въ едно господарство, и отъ тогава начяла Полшя да ся усилява и увеличява. Особено же была силна при кральове-тѣ *Казимира III-го Великаго Ягелла* и *Казимира IV-го.*

Казимиръ Великый царувалъ въ половинѫ-тѫ на XIV-то стол., и былъ послѣдный потомецъ Пястовъ. Той увеличилъ свои-тѣ владѣнія, и грыжился за счя-

стіе-то народно. *Ягелло* былъ храбаръ и силенъ князъ после
въ *Литвѫ* (коя-то е една чясть отъ сегашнѫ запад- р. хр.
нѫ Россіѭ). Той като ся оженилъ за Польскѫ-тѫ
кралѣвнѫ *Ядвигѫ*, станалъ Польскый краль. А въ поло- 1386,
винѫ на XVI-тъ вѣкъ съединилася Литва и Польша въ 1569
едно господарство. Освѣнъ това, въ II-тѫ половинѫ
на XV-тъ вѣкъ при *Казимира IV.*, Поляци-тѣ завладѣли западнѫ-тѫ чясть отъ Пруссіѭ, коя-то лежяла сѣверно отъ Польшѭ. И тѫй въ XVI-то стол. станала Польша едно отъ най-силны-тѣ господарства и завзимала пространство-то отъ Балтійско до Черно море. Но наскоро подирь това начнала да ослабѣва отъ безпрестанны-тѣ вѫтрешны безпорядъци, и най-послѣ пришла до паденіе. Тыя безпорядъци ся начнали отъ това, че дворянство-то Польско имало толко голѣмѫ власть, что-то безъ негово съгласіе и сами-тѣ кральове не можяли нити законы да издаватъ нити пакъ войнѫ да захващатъ; а простый народъ ся намиралъ въ жилостно състояніе. Польскы-тѣ селяни были съвсѣмъ сиромаси; а богатство-то ся намирало или въ дворяны-тѣ или въ Евреи-тѣ. Въ Польшѭ имало много Евреи и само тіи были тръговци.

Пруссія.

Сѣверно отъ Польшѭ, по юго-въсточныя брѣгъ на Балтійско море, живѣли *Латиши*, кои-то отъ X-то столѣтіе начнали да ся наричятъ *Пруссы*. Тіи много время были язычници и никакъ нещяли да пріемватъ Христіянскѫ-тѫ вѣрѫ. Сѣверно отъ Пруссы-тѣ,
около Балтійско море, въ сегашнѫ Лифландіѭ жи- 1200
вѣяли *Ливонци*, сѫщо тѫй язычници. Въ начяло на XIII-тъ вѣкъ, дошла въ Ливоніѭ кръстоносна войска, подъ началствомъ *Алберта Бременскаго*, кой-то
покорилъ Ливоніѭ, основалъ тамъ Рыцарскый ор- 1228
денъ, и наименувалъ го орденъ *Мечeносцевъ*. На скоро подирь това дошьлъ и въ Пруссіѭ Нѣмскый ор-

послѣ р. хр. день (разказъ 65), да ѭ покори и да вꙸведе та мъ Христіянскѫ вѣрѫ. Тоя Нѣмскы орденъ ся былъ по вече отъ
1280 50 год. съ Пруссы-тѣ, а най-послѣ ся съединилъ съ ордена на меченосци-тѣ, и тѫй наедно покорили Пруссіѭ. Въ тѫѭ войнѫ погынали твърдѣ много Пруссы; но въ сѫщо-то время ся преселили много Германци въ Пруссіѭ, гдѣ-то и направили нѣколко градища, въвели христіянскѫ вѣрѫ, Нѣмскы языкъ и Нѣмскы обычай. Подиръ това Нѣмскый орденъ завладѣлъ всичкы-тѣ въсточны брѣгове на Балтійско море до градъ *Нарва* и тогава станала Пруссіѭ силно господарство. Нъ въ това время начнали Поляци-тѣ войнѫ съ Пруссы-тѣ, въ коѭ-то войнѫ Нѣмскый орденъ ся принудилъ да устѫпи Польши половинѫ-тѫ отъ Прусскы-тѣ владѣнія. Това ся случило въ XV-то столѣтіе. Отъ тогава начнала власть-та на ордена да ослабява, и най-послѣ въ начяло-то
1525 на XVI-то стол. Пруссія станала херцогство.

Западно отъ Польшѭ лежяло едно малко маркграфство *Бранденбургско*, кое-то былъ основалъ въ X-то стол. императоръ Хенрихъ I., за да бы тоя графъ защищавалъ Германіѭ на сѣверъ отъ нападанія-та на *Венды-тѣ*, кои-то живѣяли около южныя брѣгъ на Балтійско море. Първый маркграфъ Бранденбургскый *Албрехтъ* завоевалъ въ половинѫ-тѫ на XII-то стол. странѫ-тѫ на Венды-тѣ и трудился да гы приведе въ христіянскѫ вѣрѫ, той въвелъ по между тѣхъ Нѣмскы языкъ и построилъ *Берлинъ* и другы градища. Бранденбургскы-тѣ маркграфи станали послѣ курфирщти. А въ начяло-то на XVII-то столѣтіе курфирщство-то Бранденбургско ся съедило съ Пруссіѭ, а отъ тѣхъ ся съставило силно-то Пруско кралѣвство.

Данія.

Мы видѣхме (разказъ 60.), че Нормани-тѣ изпрьво слабо живѣли въ своѭ-тѫ землѭ — Сканди-

навіѭ. Тіи съ толпы ходили въ различны страны послѣ
за завоеванія. Тогава имали тіи много прѣдводите- р. хр.
ли или князеве, всѣкоя толпа имала особенъ князь.
При свръшеніе-то на IX-то стол. изъ всичкы-тѣ тѣх-
ны владѣнія въ Скандинавіѭ съставилися три кра-
лѣвства: *Норвегія*, *Данія* и *Швеція*. Въ сѫщо-то вре-
мя дошли при языческы-тѣ Норманны християнскы
священници, кои-то ся трудили да гы приведатъ въ
християнскѫ вѣрѫ; но тѣхны-тѣ трудове за много
время были безуспѣшни. Най-послѣ въ Даніѭ и
Норвегіѭ, въ начало на XI-то стол. а въ Швеціѭ
въ половинѫ-тѫ на XII-то стол. народъ-тъ пріялъ
християнскѫ вѣрѫ, презъ коѭ-то ся и пообразовалъ,
и научилъ отъ християны-тѣ различны искуства, зе-
мледѣліе, тръговія и другы полезны заниманія.

Отъ тыя три господарства най-силна была Да-
нія въ XI-то и XII-то стол. Данія имала силны и
войнственны краљове, кои-то толко на далеко раз-
ширили свои-тѣ владѣнія, что-то при краля *Валде-
мара II.*, въ начало-то на XIII-то стол. Даніи при-
надлежяли всичкы-тѣ Славянскы земли по южныя и
въсточныя брѣгъ Балтійскаго моря, т. е. отъ Да-
ніѭ до Естландіѭ. Но Датчани-тѣ не могли да вла-
дѣѭтъ много время въ тыя страны. Вальдемаръ II.
строго ся обхождалъ съ побѣжденны-тѣ народы, за-
ради това тіи ся повдигнали и ся отдѣлили отъ Да-
ніѭ, още доклѣ живѣлъ той. Подирь това въ Да-
ніѭ много время ся продължявали безпорядъци,
кои-то ѭ и ослабили; а въ конеца на XIV-то стол.
тя ся пакъ оправила и осилила. Тогава Датска-та 1397
кральица *Маргарита* по договора, кого-то заключи-
ли въ *Калмара (Калмарска Унія)* съединила Швеціѭ
и Норвегіѭ съ Даніѭ. Но слѣдующи-тѣ слаби кра-
льове неможяли да одържяватъ рядъ въ свои-тѣ вла-
дѣнія. Въ Швеціѭ и Норвегіѭ начнали силни-тѣ
дворяни да ся вдигатъ противъ Датскы-тѣ кральо-

ве; и така въ начало-то на XVI-то стол. Швеція ся
1523 пакъ отдѣлила отъ Даніѭ.

Гдѣ и кога най-напрѣдъ ся заселили Венгри-тѣ? Кой и кога ся трудилъ да гы приведе въ христіянство? Каквѫ религіѭ държали тіи до тогава? Кой управлявалъ Венгріѭ прѣди святаго Стефана? Каквѫ ползѫ принесла Венгромъ христіянска-та вѣра? Какъ живѣяли тіи отъ напрѣди? Много время ли ся одържавалъ въ Венгріѭ рядъ отъ какъ ся въвело Христіянство-то? Отъ что пострадала Венгрія въ XII. и XIII-ый вѣкъ? Какъ ся поправили пакъ Венгри-тѣ? Кога были най-счястливи времена за Венгріѭ? Кога царувалъ и какъвъ былъ краль Людовикъ Великый? Съ какво е замѣчятелно негово-то царствованіе? Кога царувалъ и какъвъ былъ Корвинъ? Какъ разширилъ той свои-тѣ владѣнія? Что направилъ той за ползѫ на свое-то господарство и за счястіе на своя народъ? Какво время настанало за Венгріѭ подирь смрьть-тѫ Корвиновѫ?

Освенъ Руссіѭ, още кое отъ Славянскы-тѣ господарства было главно? Гдѣ лежала Польшя, кога и кой ѭ основалъ? Отъ най-напрѣдъ гдѣ живѣли прадѣди-тѣ на Поляци-тѣ? Каквѫ вѣрѫ имали тіи тогава? Кога и при кой владѣтель пріяли христіянскѫ вѣрѫ? Кой и кога станалъ пьрвый Польскый краль? Съ какво е замѣчятелно негово-то царствованіе? При кои кральове была най-много силна? Кога царувалъ Казимиръ Великый? Какъвъ былъ Ягелло, какъ и кога станалъ той Польскый краль? Литва и Польшя кога ся съединили въ едно господарство? Съ какво ся прославилъ краль Казимиръ IV.? Кога ся съединила западна Пруссія съ Польшѭ? Далеко ли ся простирали Польскы-тѣ владѣнія въ XVI-тъ вѣкъ? Много ли время была Польшя силно господарство? Отъ какво тя ослабѣла? Каква причина была на вѫтрѣшны-тѣ безпорядъци въ Польшѭ.

Кои были първи жители Прусскы и какъ ся тія послѣ наименували? Гдѣ живѣля стари-тѣ Латиши и Прусси? Кой живѣялъ сѣверно отъ Пруссы-тѣ, въ сегашнѫ Лифландіѭ? Каквѫ вѣрѫ исповѣдвали стари-тѣ Прусси и Ливонци? Кой и кога покорилъ Ливоніѭ? Какъвъ орденъ основали тамъ рицари-тѣ? Какъвъ другы рицарскый орденъ дошьлъ на скоро подирь това въ Пруссіѭ, и кога? Кога и кой завоевалъ Пруссіѭ? Каквы слѣдствія были отъ преселеніе-то Германско за Пруссіѭ? Нѣмскый орденъ какъ разширилъ послѣ свои-тѣ владѣнія? Кой началъ тогава войнѫ съ Нѣмскыя орденъ? Какъ и кога ся свършила тая война? Каквы слѣдствія произлѣзли отъ това? Съ коѭ държавѫ и кога ся съединила послѣ Пруссія? Гдѣ лежяло маркграфство-то Бранденбургско? Кой, кога и зачто го основалъ? Кой былъ първый маркграфъ Бранденбургскый? Съ какво и кога ся той прославилъ? Слѣдь това какъ ся наричяли маркграфи-тѣ?

Кога и каквы кралѣвства ся основали въ Скандинавіѭ? Жители-тѣ отъ тыя кралѣвства кога пріяли христіянскѫ вѣрѫ? Каквѫ ползѫ имъ принесло христіянство-то? Кое отъ три-тѣ Скандинавскы кралѣвства было най-силно? Съ какво ся прославили Датскы-тѣ кральове въ XI-то и XII-то столѣтіе? Кои страны принадлежяли Даніи въ начяло-то на XIII-то стол.? Кой былъ тогава Датскый краль? Много ли време държяла Данія тыя страны подъ своѭ власть? Отъ какво ослабѣла Данія? Кога ся пакъ тя усилила? Кои страны были тогава подвластны Даніи? Кой управлявалъ въ Даніѭ? Каквы были слѣдующи-тѣ кральове? Швеція какъ ся отдѣлила отъ Даніѭ?

---

77. Изобрѣтеніе компаса, пушечнога праха и книгопечатанія.

Въ срѣдны-тѣ вѣкове станали много полезны изобрѣтенія, отъ кои-то сѫ най-знамениты: ком-

пасъ-тъ, огнестрѣлны-тѣ орудія, прахъ-тъ пушечный и книгопечатаніе-то.

Изобрѣтеніе компаса.

Компасъ ся наричя единъ околчастый дървеный ковчежецъ (кутіика), съ стѫкленѫ захлупкѫ, на кого-то по средѫ-тѫ ся върти постоянна стрѣлка, намазана съ магнитъ на остроконечный бодъ. На компаса е замѣчятелно най-много то, че какъ и да ся заврьща единъ край на магнитнѫ-тѫ стрѣлкѫ всегда ся поврьща на сѣверъ. И така по компаса може да ся познае гдѣ е сѣверъ, югъ, въстокъ и западъ, кое-то е твърдѣ важно а най-много за оныя, кои-то ся пущатъ съ корабли въ открыто море, отъ гдѣ-то ся невиждатъ никаквы брѣгове. Компасъ-тъ е изнамѣренъ отъ нѣкого Италіянца *Флавіо Жіоіа*, кой-то живѣлъ при конеца на XIII-то столѣтіе и при начяло-то на XIV-то стол. Доклѣ не былъ изнамѣренъ компасъ-тъ мореплаватели-тѣ не ся пущали далеко въ отворено море, но обыкновено плували по край брѣгове-тѣ; зачто-то имъ было тяжко да намѣрятъ пѫть въ море-то. А като ся изнамѣрилъ компаса, мореплаватели-тѣ дерзостно начнали да пѫтувать съ него по моря-та въ различны страны. А въ тыя пѫтешествія изнамѣрили много новы страны и народы.

Изобрѣтеніе пушечнаго праха и огнестрѣлны-тѣ орудія.

Изобрѣтеніе-то на огнестрѣлны-тѣ орудія, сѫщо така было важно за войны-тѣ, какво-то изобрѣтеніе-то компаса за мореплаваніе-то. Познато е че съ огнестрѣлны-тѣ орудія, т. е. съ топове, пушкы, пищолы и т. д. стрѣлятъ посрѣдствомъ праха. Въ топѫ или пушкѫ турятъ прахъ съ куршюмъ или съ части отъ куршюмъ; а послѣ запалватъ праха

съ фитиль, кой-то, като ся запали, исхврьля изъ пушкѫ-тѫ на далеко куршюма или чясти-тѣ. Казуватъ, че тая сила на праха изнамѣрилъ въ начяло-то на XIV-то стол. случяйно единъ Нѣмскы монахъ *Бертолдъ Шварцъ*. Единъ пѫтъ той разбилъ въ стѫпкѫ (хаванъ) прахъ отъ сѣрѫ (кюкюртъ), вѫгленъ и салитрѫ и покрилъ стѫпка-та съ камень. А послѣ хваналъ да лови огѫнь, за да пали свѣщь. Тогава паднала една искра въ ступкѫ-тѫ, прахъ-тъ ся запалилъ и съ силѫ отхвърлилъ каменя отгорѣ. Монахъ-тъ ся най напрѣдъ уплашилъ; а послѣ направилъ още нѣколко опыты, въ кои-то ся всякогы повторяло стрѣлянье-то изъ ступкѫ-тѫ. Тогава той разказалъ това свое открытіе на другы человѣци, и тѫй намѣрили, че такыва ступкы могатъ да ся употребляватъ въ бой за разрушеніе крѣпости, мостове и т. д. Подирь това начнали да лѣѭтъ голѣмы чюгунны ступкы, кои-то най-напрѣдъ пълнили съ каманье, а послѣ съ куршюмы. И така ся научили да правятъ топове, пушкы и другы огнестрѣлны орѹдія, отъ различнѫ голѣминѫ и формѫ.

Изобрѣтеніе книгопечатанія.

Най-полезно изобрѣтеніе въ срѣдны-тѣ вѣкове было книгопечатаніе-то. Прѣди 450 годины нѣмало печятаны книгы. Ако желалъ нѣкой да има нѣкаквѫ книгѫ, трѣбувало или самъ да ѭ прѣпише, или да зарѫчя нѣкому монаху да му ѭ прѣпише. А такыва рѫкописны книгы были тогава много скѫпы; за еднѫ Библіѭ трѣбувало да ся заплати нѣколко стотины рубли. Заради това въ онова время само богати-тѣ человѣци имали книгы, а въобще имало малко учены человѣци. Въ начяло-то на XV-то столѣтіе, начнали да изрѣзватъ на дървены дъскы, въ прѣобѫрнѫтъ видъ слова отъ цѣлы страници, кои-то намазували съ чернѫ краскѫ и гы отпечятвали на

после р. хр. хартіѭ или пергаментъ: и така отъ всякѫ такъвѫ дъскѫ можяло да ся напечятатъ нѣколко стотины листове. Но колко трудъ ставало до гдѣ ся изрезвали нѣкога по нѣколко стотины странници отъ еднѫ книгѫ! По между това, кога-то ся буквы-тѣ истривали отъ дървены-тѣ дъскы, тогава тыя дъскы ничто не стрували. На скоро подиръ това изобрѣтеніе единъ сиромахъ Немскый дворянинъ *Гутенбергъ* изъ градъ *Майнцъ*, намыслилъ да изрѣже буквы на края на дървены прѫчкы, и то всякѫ буквѫ особно. Отъ тыя отдѣлны буквы съставилъ той слова, послѣ привързувалъ прѫчкы-тѣ на едно, и печятилъ по тѣхъ цѣли редове и странници; послѣ разваляль тыя редове, и съставялъ отъ тѣхъ новы слова. Но понеже Гутенбергъ былъ сиромахъ та не можялъ да подкрѣпи самъ свое-то изобрѣтеніе и да продължи тѫѭ работѫ, за коѭ-то трѣбвало много разноскы, зато ся той сдружилъ съ единого златаря *Фауста* и литейщика (рудоливца) *Шефера* да лѣе
1440 буквы (литеры) отъ олово и свинецъ, и съ тыя слова напечятали различны книгы, отъ кои-то първа была Библія-та. Фаустъ началъ да носи книгы за проданье, а народъ-тъ, като видѣлъ първы-тѣ печятны книгы, мыслилъ, че сѫ писани съ рѫкѫ, зато ся и удивлявалъ на хубаво-то и равно-то писанье; а мнозина мыслили, че тыя книгы сѫ направены съ магіѭ.

Какви досто-замѣчателны изобрѣтенія ся измислили въ срѣдны-тѣ вѣкове? Кой и кога изнамѣрилъ компаса? Кому най-много и зачто приноси ползѫ? Что изнамѣрили морскы-тѣ пѫтешествія съ компаса?

Какъвъ случяй и кога подалъ поводъ за изобрѣтеніе-то на огнестрѣлны-тѣ орудія? Отъ какво ся състои пушечный прахъ? Най-напрѣдъ какивы огнестрѣлны орудія правили? Какъ ся тіи послѣ усъвършенствовали?

Кой най-много и зачто ся въсползувалъ съ това изобрѣтеніе?

Кога начнали да петячатъ пьрвы-тѣ книгы? Прѣди това каквы были книгы-тѣ? Зачто е важно изобрѣтеніе-то на книгопечатаніе-то? Какъ печатили пьрвы-тѣ книгы? Зачто былъ тоя начинъ неудобенъ? Кой и какъ намыслилъ да изрѣже особны литеры? Съ кого ся сдружилъ Гутенбергъ? Шаферъ какъ усовершенствовалъ изобрѣтеніе-то Гутенбергово? Кога и каквѫ книгѫ напечатили най-напрѣдъ съ свинцовы литеры?

НОВА ИСТОРІЯ.

78. Общій прегледъ.

Въ срѣдны-тѣ вѣкове, както видѣхмы, съставилися въ Европѫ различны новы господарства. Но тыя господарства не ся устроили изведнѫждь; въ тѣхъ ставали много промѣненія. Кога диви-тѣ язычески народи отъ тыя господарства пріяли христіянскѫ-тѫ вѣрѫ, тогава начнали да ся пріучяватъ на полезны занимания и да живѣѭтъ мирно. Но тыя народи още нѣмали ясны и пълны законы. А власть-та на господари-тѣ была слаба, и, кога-то ся усилили вассали-тѣ, тя още повече ослабѣла. Вассали-тѣ нещеяли да ся покоряватъ на свои-тѣ господари, при това князове-тѣ ся чясто карали по между си; а папы-тѣ ся трудили да ся усилятъ и да станатъ по-голѣми отъ господари-тѣ. Всичко това произвождало безпорядъци и междоусобны войны въ господарствата, кои-то отъ това чясто ослабѣвали и разстроивалися; а съсѣдни-тѣ народи, като ся ползували отъ тыя безпорядъци, още пò-голѣмѫ тщетѫ приносвали на разстроены-тѣ господарства съ свои-тѣ нападенія. Нѣкои господарства много пострадали отъ нашествія не-христіянскы, т. е. Арабскы, Турскы и Монголскы, кои-то смущавали Христіяны-тѣ въ тѣхны-тѣ полезны занимания, трудилися да истребятъ Христінство-то и въвождали на всѣкадѣ свои-тѣ обичяи.

Отъ другѫ странѫ много ползѫ принесли на Христіяне-тѣ крьстоносни-тѣ походи, подирь кои-то

Европейскы-тѣ народи станали по̀-образовани, начнали да ся занимаватъ съ ржкодѣліе, трѣговіж и наукы. Освѣнъ това по нѣкогожь ся появлявали силни и мждри господари, кои-то ослаблявали властьтж на свои-тѣ вассалы, и прекжснували распри-тѣ и безпорядъци-тѣ въ свои-тѣ господарства.

Най-послѣ власть-та господарска начнала да става по-яка; а власть-та папска и вассалска и владычество-то не христіянско да ослабява. Слѣдъ това настанжли новы времена, въ кои-то, особено съ изобрѣтеніе-то на компаса, огнестрѣлны-тѣ орудія и книгопечятаніе-то, нѣкои господарства станали силны, и въ живота на Европейскы-тѣ народы произлѣзнали голѣмы промѣненія.

Тогава Европейци-тѣ начнали да пжтуватъ по отдалечены моря и открыли новы страны, кои-то имъ приносили много ползж. Въ тыя морскы пжтешествія Европейци-тѣ изнамѣрили и покорили новы страны и сближилися какъ-то съ тѣхны-тѣ жители, така и съ народы-тѣ отъ всичкыя свѣтъ. Отъ тогава начнали да превозватъ въ Европж различны богатства и стокы, каквы-то въ Европж нѣмало. Европейци-тѣ пріяли отъ чюжды-тѣ народы новы полезны знанія, новы обычаи, и начнали да търгуватъ съ различны мѣста, въ кои-то тіи напрѣдъ не были ходили.

Освѣнъ открытія-та на новы-тѣ страны, едно отъ най-замѣчятелны-тѣ произшествія въ продъженіе-то на новы-тѣ времена, т. е. на три-тѣ столѣтія — XVI-то, XVII-то и XVIII-то было разстройство-то въ Католическж-тж църквж, отъ кое-то ся Христіяне-тѣ въ западнж Европж раздѣлили на двѣ партіи, власть-та папска отъ това разстройство още повече ослабѣла нежели власть-та на господари-тѣ, коя-то ся была усилила, и въ Европж произлѣзли продължителны войны. Но въ сжщо-то время, особено съ помощь отъ книгопечятаніе-то, Европейци-тѣ ся

послѣ р. хр. повече образували и всичкы-тѣ народи начнали да ся занимаватъ съ наукы и искусства. Особено въ XVI, XVII и XVIII-то столѣтія ся прославили съ наукы и искуства: Архитекторъ, Скульпторъ (каменорѣзецъ) и живописецъ *Мицелъ Анжело* (въ Италіѭ), Италіянскы-тѣ живописци: *Рафаелъ*, *Тиціянъ*, *Леонардо да Винчи;* живописци-тѣ въ Нидерландіѭ: *Рубенсъ, Рембрандтъ,* въ Германіѭ *Дюреръ*, *Голбейнъ* и другы. Изъ поеты-тѣ позамѣчателны сѫ: Италіянецъ *Тарквато Тассо* („освобожденый Іерусалимъ“); Нѣмци: *Клопщокъ*, *Виландъ*, *Лессингъ*, *Хердеръ*, *Гете*, *Щиллеръ;* Французи: *Расинъ*, *Молверъ*, *Фенелонъ;* Англичянинъ *Шекспиръ*. Изъ учены-тѣ: Астрономи-тѣ *Коперникъ*, *Ньютонъ*. По естественны-тѣ наукы: *Галилей*, *Бюфонъ*, *Линей;* Философи-тѣ: *Беконъ*, *Кантъ*, *Фихте*, *Шеллингъ* и другы. А число-то на университеты-тѣ въ новы-тѣ времена много ся размножило въ Германіѭ, Франціѭ и Англіѭ.

Въ новы-тѣ времена имало войны не само по между религіозны-тѣ партіи, но и по между различны господарства, кои-то ся трудили едно отъ друго да отнематъ владѣнія, за да станатъ по-силны. За всичко това мы ще да говоримъ въ *новѫ-тѫ Исторіѭ*. Но най-напрѣдъ да изчислимъ тука главны-тѣ господарства на новы-тѣ времена и най-важны-тѣ произшествія, кои-то ся въ тѣхъ случили.

Въ начяло-то на новы-тѣ времена была най-силна Австрійско-Шпанска-та монархія. Тя ся състояла въ начяло-то на XVI-то стол. при императора *Карла V-таго* изъ владѣнія-та на Германскѫ-тѫ имперіѭ и Шпаніѭ. Това господарство было и най-богато, зачто-то Шпаньолци-тѣ, при свършеніе-то на XV-то
1492 стол. открыли новѫ-тѫ чясть на свѣта — *Америкѫ*, изъ коѭ-то тіи донесли въ свое-то отечество много злато. Но владѣнія-та на Карла V, още при неговы-тѣ наслѣдници, пакъ ся раздѣлили на двѣ господарства: на Германіѭ и Шпаніѭ. Въ Германіѭ, още при Кар-

ла V, много католици пріяли ново-то ученіе Нѣмскаго монаха *Лутера* и отдѣлилися отъ Римскѫ-тѫ църквѫ. Тогава станали двѣ партіи: партія католическа и партія протестантска, какво-то что ся наричяли всичкы-тѣ, кои-то ся отдѣлили отъ католическѫ-тѫ църквѫ. Тыя двѣ партіи много время имали по между си войнѫ. Най-ужасна религіозна война была тѫй нареченна *тридесятгодишна война*, въ коѭ-то ся Германія разорила и раскѫснала. послѣ р. хр. 1618—1648

Около това время и Шпанія, при слабы-тѣ и жестокы краљове, пропаднала, а изъ нейны-тѣ владѣнія ся съставили нѣколко господарства.

Слѣдъ свършеніе-то на тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ, прославила ся Франція, коя-то отъ половинѫ-тѫ на XVII-то столѣтіе до на XVIII-то стол. въ царствованіе *Людовика XIV*. станала най-силно господарство. 1650 1700

Освѣнъ Францііѫ прьвы господарства были тогава още Англія и Австрія. Сѫщо тѫй и Пруссія начнала да става силна, особено при краля *Фридриха Великаго*, кой-то ималъ войнѫ седѫмь години съ прьвы-тѣ Европейскы господарства и отнялъ отъ Австріѭ еднѫ часть отъ нейны-тѣ владѣнія *Слезіѭ*. 1756—1763

Отъ другы-тѣ господарства да забелѣжимъ Швеціѭ, Даніѭ и Нидерландіѭ. Тіи ако и да не были толко силны, какво то Франція или другы-тѣ отъ прьвы-тѣ господарства, но пакъ ся често отличявали въ войны-тѣ съ съсѣдны-тѣ народы и одържявали своѭ-тѫ независность.

Въ новы тѣ времена ся прославило още едно господарство: *Съединенны-тѣ Штаты* въ сѣвернѫ Америкѫ. Тая часть отъ севернѫ Америкѫ напрѣдъ принадлежяла Англіи, но при свршеніе-то на XVIII-то стол. станала независимо господарство, а найпослѣ ся въ всичко сравнила съ първы-тѣ Европейскы държавы.

Спорѣдъ тыя важны произшествія, исторія-та на новы-тѣ времена може да ся раздѣли на два главны періода: 1) Отъ открытіе-то на Америкѫ до конеца на тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ, т. е. до Вестфалскыя миръ; 2) Отъ Вестфалскыя миръ до французскѫ-тѫ революціѭ.

Что припятствувало много время въ срѣдны-тѣ вѣкове на Европейскы-тѣ господарства за да ся устроѭтъ? Отъ какво ся пораждали тогава внѫтрешны безпорядъци и междоусобни войны въ господарства-та? Освѣнъ това что повреждавало тогава господарства-та и христіянскы-тѣ народы? Какво нѣчто принесло ползѫ на Христіяны-тѣ и подкрѣпило тѣхны-тѣ господарства? Съ какво нѣчто сѫ замѣчятелны новы-тѣ времена? Каквѫ ползѫ принесли на Европейци-тѣ тѣхны-тѣ морскы пѫтешествія? Освѣнъ усиленнѫ-тѫ власть на господары-тѣ, какво нѣчто още ослабѣло въ новы-тѣ времена власть-тѫ на папи-тѣ? Отъ растройство-то на католическѫ-тѫ църквѫ что ся още породило? Каквѫ ползѫ принесло тогава на Европейци-тѣ изобрѣтеніе-то на книгопечатаніе-то? Кои художници, поети и учени ся прославили въ срѣдны-тѣ вѣкове въ Европѫ? Освѣнъ религіозны-тѣ, каквы другы войны и отъ какво ся пораждали въ Европѫ, въ новы-тѣ времена? Кое господарство было най-силно и най-богато въ Европѫ, въ начяло-то на XVI-то стол.? Кой былъ императоръ на Австрійско-Шпаньскѫ-тѫ имперіѭ? Изъ каквы страны ся тя състояла? Зачто было това господарство богато? Кога ся то раздѣлило и на каквы господарства? Каквы двѣ партіи ся породили въ Германіѭ при Карла V. и отъ какво? Каранье-то между тыя двѣ партіи каквы слѣдствія произвело? Каква и кога была между тѣхъ дълговременна и пагубна война и каквы слѣдства произвела тая? Въ какво състояніе ся намирала тогава Шпанія? Кои господарства были въ Европѫ първы въ XVII. и XVIII-то столѣтія? Подъ кой

владѣтель и кога ся най-много прославила Франція? Съ кого и при кой краль имала Пруссія дълговременнѫ войнѫ? Колко годины ся продължявала тая война и какъ ся свършила? Въ новы-тѣ времена кои още господарства станали замечателны въ Европѫ и Америкѫ? Отъ напрѣдь кому принадлежяли Сѣверо-Американскы-тѣ съединенны штаты и кога станали тіи независимо господарство?

ПЕРІОДЪ ПЪРВЫЙ. ОТЪ ОТКРЫТІЕ-ТО НА АМЕРИКѪ ДО ВЕСТФАЛСКЫЯ МИРЪ.

79. За открытіе-то на Америкѫ. Христофоръ Колумбъ.

Въ половинѫ-тѫ на XV-то столѣтіе живѣялъ въ градъ Генуа единъ сиромахъ рѫкодѣлецъ, именемъ *Колумбъ*. Той ималъ сына *Христофора* кой-то още отъ дѣтинство прилѣжно ся училъ, а на 14-тѫ своѭ годинѫ, добилъ охотѫ да плува по море, зато и станалъ матросъ. Отъ тогава начналъ Колумъ да чете различны списанія за морскы-тѣ пѫтешествія и открытія, и, да бы ся упозналъ съ добры-тѣ мореплаватели въ онова время, отишьлъ въ Португаліѭ. Усърднаго и умнаго Колумба любили всичкы-тѣ неговы началници, и подирь нѣколко годины произвели го за официрь.

Това ся случило въ онова сѫще время, кога-то ся Португалци-тѣ трудили да изнамѣрятъ най-близкенъ, най-згоденъ и бесопасенъ пѫть за въ Индіѭ. Португалци-тѣ, какво-то видѣхме, нѣколко пѫти ся пущали на югъ и опытували да обиколятъ Африкѫ по море. Но Христофоръ Колумбъ мыслилъ, че за да ся открые най-близъкъ морскый пѫть въ Индіѭ, не трѣбува да ся ходи на югъ, но на западъ отъ Португаліѭ. Той още мнелилъ, че ако и неможе да ся

послѣ р. хр. отиде по тоя пѫть въ Индіѭ, а то може да ся случи, да ся изнамѣри нѣкоѭ новѫ странѫ. Колумбу ся искало самъ да испыта счястіе-то си на море-то, заради това, и поискалъ помощь отъ Генуезкы-тѣ началници; но тіи начнали да ся подсмиватъ на неговыя планъ, и нещяли да му помогнатъ. Подирь това Колумбъ молилъ Португалци-тѣ, да му помогнатъ; но и тіи не испълнили неговѫ-тѫ молбѫ. Найпослѣ отишьлъ той въ Шпаніѭ, гдѣ-то тогава царувалъ Фердинандъ и Изабелла. Фердинандъ за много время не ся склонилъ да му помогне; но Колумбъ най-послѣ наговорилъ кральицѫ-тѫ да му даде подъ негово управленіе три малкы корабля и до 100 человѣци отъ морскѫ-тѫ командѫ.

Тогава ся Колумбъ пусналъ дързостно съ тыя корабли и съ своѭ-тѫ командѫ въ отворено море
1492 западно отъ Португаліѭ. Вѣтаръ-тъ имъ былъ попѫтенъ, зато и всичкы-тѣ испрьво были весели и задоволни съ пріятно-то свое пѫтешествіе. Но, като начнало да ся изминува една неделя слѣдъ другѫ, а другари-тѣ Колумбови не виждали край на свое-то пѫтешествіе по неизглядаемыя океанъ, а по между това като начнало и ястіе-то да имъ ся свръщува, матроси-тѣ начнали да роптятъ. Тѫй ся миналы девять недѣли. Всичкы-тѣ матроси мыслили, че Колумбъ гы води на погыбель, зато начнали да го хулятъ, и устращявали го, че, ако ся не върне въ Шпаніѭ, ще да го хвърлятъ въ море-то. Колумбъ колко-то можялъ, успокоявалъ гы; но тіи му казали, че ако до три дни невидять сухѫ землѭ, ще да го убіѭтъ.

Най-послѣ въ единъ отъ слѣдующы-тѣ дни прѣдъ вечерь, начнали да ся показуватъ прѣдвѣстници за сухѫ землѭ. Тіи примѣтили, че дълбината морска ся умалила; начнали да ся показуватъ тросмь и коренье отъ дрьвета; а на корабленны-тѣ мачты (катаркы) начнали да дохождатъ птици. Но

прѣдъ вечеръ-тѫ никой неможялъ да разпознае сухѫ-тѫ землѭ. Околъ половинѫ нощь на единъ пѫть видѣли отъ корабли-тѣ огѫнь, и тогава начнали матроси-тѣ да выкатъ радостно: „земля, земля!“ Прѣди сѫмнованье ся показалъ прѣдъ счястливы-тѣ пѫтници хубавъ островъ, покритъ съ веселѫ зеленинѫ. Тогава Шпаньолци-тѣ излѣзнали на брѣга въ ладіи съ велегласнѫ музикѫ и съ повдигнаты знаменія. Колумбъ излезналъ първый на брѣга и въ еднѫ-тѫ си рѫкѫ държялъ знаменіе а въ другѫ-тѫ сабѭ. — Тоя островъ наименувалъ Колумбъ *Санъ-Сальвадоръ*, святый Спасъ.

Удивлени-тѣ островитяни окружили Шпаньолци-тѣ и неможяли да ся начюдятъ отъ гдѣ дошли такыви необыкновени человѣци и удивителни за тѣхъ корабли. Сѫщо тѫй и Шпаньолци-тѣ неможяли да ся начюдятъ на островитяны-тѣ. На тыя диваци тѣло-то было червено като мѣдь (бакѫръ), и тіи были съвсѣмъ голи и носили златны обеци или дъсчици на носове-тѣ и уши-тѣ си.

Шпаньолци-тѣ размѣнили отъ диваци-тѣ много злато за иглы, мерджяне, маниста и другы ситноріи, кои-то ся допаднали на островитяне-тѣ. При това, като видѣли островитяне-тѣ, че Шпаньолци-тѣ обычятъ злато-то казали имъ, да идатъ на югъ. Колумбъ отишьлъ тамъ и намѣрилъ новъ островъ — *Куба*. И тамъ ся диваци-тѣ подобно събрали на брѣга и съ удивленіе разглядували непознаты-тѣ человѣци и тѣхны-тѣ корабли. Кога-то Шпаньолци-тѣ показали на островитяны-тѣ златны-тѣ обеци, тіи извикали: *Гайти* и показвали камъ востокъ. Колумбъ отишялъ въ показанѫ-тѫ странѫ, гдѣ-то намѣрилъ островъ *Гайти*. И тамъ простодушни-тѣ островитяни дали на Шпаньолци-тѣ много злато за различны малкы нѣчта.

Единъ отъ корабли-тѣ Колумбовы ся разбилъ подъ брѣгове-тѣ Гаитскы. Колумбъ заповѣдалъ да

послѣ р. хр. направятъ отъ останалы-тѣ чясти на корабля еднѫ малкѫ крѣпость, въ коіѫ-то оставилъ 38 Шпаньолци; а съ другы-тѣ человѣци отъ своѭ-тѫ командѫ, отишялъ въ Шпаніѭ съ два-та корабля, за да яви кралю за свои-тѣ открытія.

1493 На другѫ-тѫ годинѫ отишьлъ пакъ Колумбъ съ 17 корабли и 500 человѣци въ новый свѣтъ. Въ това пѫтешествіе той открилъ още нѣколко острови на югъ отъ Гаита. Тамъ была природѫ-тѫ прекрасна, но народъ-тъ былъ съвсѣмъ дивъ и варварскы. Шпаньолци-тѣ глѣдали какъ тыя варвари яли человѣческо месо. Отъ тамъ пакъ отишьлъ Колумбъ на островъ Гаитѫ, за да види какъ ся намира колоніѭ-тѫ, коіѫ-то былъ оставилъ тамъ. Но колко ся той изумилъ, като не намѣрилъ тамъ нити колоніѭ-тѫ, нити пакъ крѣпость-тѫ что былъ построилъ! Той разумѣлъ, че всичкы-тѣ Шпаньолци сѫ убіени отъ островитяне-тѣ. Колумбъ заповѣдалъ да направятъ новѫ крѣпость, въ коіѫ-то оставилъ брата си съ войскѫ. Тамъ братъ Колумбовъ направилъ града *Санъ-Доминго* а послѣ всичкыя островъ ся наименувалъ съ това имя. Въ начяло ся тая колонія намирала въ жялостно състояніе. Шпаньолци-тѣ ся обхождали жестоко съ островитяны-тѣ, кои-то имъ отврьщали за това, съ разваляньe на тѣхны-тѣ сеидбы, до толко, что-то Шпаньолци-тѣ много пѫти останвали безъ хлѣбъ. Колумбъ като разумѣлъ за тѫѭ работѫ, раздѣлилъ всичкыя островъ на нѣколко чясти и раздалъ гы на Шпаньолци-тѣ, и опредѣлилъ всякому по нѣколко робове отъ островитяны-тѣ, за да обработуватъ землѭ-тѫ на свои-тѣ господари.

По между това Колумбъ открылъ още нѣколко островы между сѣвернѫ и южнѫ Америкѫ, сирѣчя: *Ямайкѫ, Тринидатъ* и другы, а най-послѣ отишьлъ и до Америкѫ.

Въ 10 годины Колумбъ ходилъ четыри пѫти 1492—
изъ Шпанїѭ на Американскы-тѣ островы. Но въ 1502
всичко това время прѣтърпѣлъ много мѫчнотїи и
неволи. Единъ пѫть, на примѣръ, пропаднали му
всичкы-тѣ корабли, до толко, что-то ся той едва
избавилъ и прожівѣлъ нѣколко мѣсяци въ голѣмѫ
опасность, по между дивы-тѣ жители на островъ
Ямайкѫ. При това и матроси-тѣ много пѫти нещяли
да ся покорявать своему началнику и бѣгали отъ него. А другы отъ зависть трудилися да го наклѣветать прѣдъ краля Фердинанда, заради това единъ пѫть и довели Колумба окованъ въ желѣза въ Шпанїѭ на испытанїе. Краль Фердинандъ ако и да го призналъ за невиненъ, но пакъ най-послѣ истиналъ отъ него; а мнозина Шпаньолци оскрьбявали Колумба, кога-то дохождалъ въ Шпанїѭ, и говорили, че открытїя-та негови не сѫ до толко важны; колко-то той мыслилъ. Всичко това оскорбявало Колумба, и отъ това той наскоро и умуѣлъ. 1506

Подирь Колумба единъ Флорентїйскый дворя- 1497—
нинъ *Америго Веспучи* нѣколко пѫти ходилъ въ но- 1503
вооткрытѫ-тѫ чясть отъ свѣта, за коѭ-то и написалъ подробны извѣстїя; заради това ѭ и нарекли, по негово имя, *Америка*. А островы-тѣ, что изнамѣрилъ Колумъ, нарекли *Вестъ-Индїя*, т. е. западна Индїя, зачто-то мыслили, че сѫ тїи само една чясть отъ Азїятскѫ Индїѭ, коѭ-то отъ тогава начнали да наричять *Остъ-Индїя* или въсточна Индїя.

Кой и кога изнамѣрилъ Америкѫ? Кой былъ Христофоръ Колумбъ? Въ каквы занимания провелъ той младость-тѫ си? Зачто му паднало на память да предприеме морско пѫтешествїе западно отъ Португалїѭ? Отъ кого искалъ той помощъ за това пѫтешествїе? Кой му помогналъ въ това? Кога, съ каквѫ командѫ и съ колко корабли трьгналъ той на пѫть? Колко недѣли ся за-

държялъ той въ пѫтя? Что ся догаждало тогава на ко рабли-тѣ Колумбовы? Отъ какво познали пѫтници-тѣ, че ся приближяватъ до сухѫ землѭ? На кой островъ най-напрѣдъ отишли и какъ излѣзнали тіи? Кой и какъ излѣзналъ прьвый на брѣга? Какъ наименувалъ Колумбъ тоя островъ? Какъвъ народъ живѣлъ на тоя островъ? Что размѣнили Шпаньолци-тѣ отъ островитяны-тѣ? Подирь това кои два острови изнамѣрили Шпаньолци-тѣ? Гдѣ лежятъ острови-тѣ Куба и Гаита? Что добили тамъ Шпаньолци-тѣ? Гдѣ и зачто ся поселила една чясть отъ Колумбовѫ-тѫ командѫ? Колко Шпаньолци останѫли на островъ Гаита? Гдѣ и зачто отишьлъ Колумбъ съ останѫлѫ-тѫ чясть отъ своѭ-тѫ командѫ? Подирь това гдѣ и какъ отишьлъ той въ Новыя Свѣтъ? Каквы открытія направилъ той въ второ-то свое пѫтешествіе? Каквы были новооткрыты-тѣ неговы островы и жители-тѣ тѣхни? Зачто и гдѣ отишьлъ отъ тамъ Колумбъ? По между това, что ся случило съ Шпаньолци-тѣ, кои-то были останали на островъ Гаита? Вторыя пѫть кого оставилъ тамъ Колумбъ? Какъвъ градъ начналъ да прави тамъ братъ Колумбовъ и какъ наименувалъ той островъ Гаита? Отъ начяло въ какво състояніе ся намирала тая колонія? Какъ ся обхождали Шпаньолци-тѣ съ островитяны-тѣ и какъ имъ отмьстявали за това островитяни-тѣ? Какъ поправилъ Колумбъ положеніе-то на Шпаньолци-тѣ на островъ Гаита? Подирь това още каквы островы изнамѣрилъ Колумбъ? Колко пѫти ходилъ той въ Новыя Свѣтъ, и что претьрпѣлъ въ тыя пѫтешествія? Какъ постѫпили послѣ съ него въ Шпаніѭ? Кога умрѣлъ той? Подирь него кой и кога ходилъ въ Америкѫ? Зачто ся наименовала Америка на негово-то имя? Какъ ся наименували острови-тѣ, кои-то изнамѣрилъ Колумбъ? Какъ начнали да именуватъ послѣ Азіятскѫ Индіѭ?

---

80. Послѣдны открытія отъ Португалци-тѣ и Шпаньолци-тѣ. Открыванье на Бразилія. Покореніе Мексика отъ Фердинанда Кортесса. Пѫтешествіе Магеланово около свѣта. Открытіе Перу. послѣ р. хр.

Послѣ Колумба Португалци-тѣ и Шпаньолци-тѣ почти всякѫ годинѫ откривали новы страны. Въ начяло-то на XVI-то столѣтіе, Португалци-тѣ открыли случяйно Бразилія, коя-то е чясть отъ южнѫ Америкѫ, гдѣ-то имало много злато и бриліянти. Португалци-тѣ подъ началствомъ *Кабраля* отивали изъ Португалія въ Остъ-Индія, но въ мѣсто да излѣзатъ тамъ, буря-та гы занесла на югозападъ, въ другѫ непознатѫ странѫ, гдѣ-то намѣрили человѣци, кои-то были червени като мѣдь и имали особенъ изглядъ, каквы-то Португалци-тѣ не были видвали въ Африкѫ. Това было чясть отъ южнѫ Америкѫ. По между другы-тѣ рѣдкости, Португалци-тѣ намѣрили тамъ едно прекрасно дьрво, на кое-то, като обелвали корѫ-тѫ, уподоблявалося на разгоренъ вългенъ. Отъ това подобіе на дьрво-то съ въглена, нарекли тѫя странѫ *Бразилія* (Португалскы въглень ся нарича brasil). Отъ тогава пространнѫ-тѫ Бразилія освоили Португалци-тѣ. 1500

По между това и Шпаньолци-тѣ продължявали свои-тѣ открытія въ Америкѫ. Единъ пѫть отишли на островъ Куба, Шпаньолскы-тѣ мореплаватели и казали тамошнему Шпаньолскому намѣстнику че въсточно отъ тоя островъ намѣрили тіи въ Америкѫ еднѫ прекраснѫ и плодороднѫ странѫ, гдѣ-то е народъ-тъ прилично облеченъ и живѣе въ села и хубавы градища, въ кои-то освѣнъ каменны домове има и храмове и башни. Намѣстнику отъ Кубѫ ся поискало да освои тѫя странѫ, за това той веднага испроводилъ тамъ на корабли едно отдѣленіе отъ Шпаньолскѫ- 1519

послѣ р. хр. тѫ войскѫ, подъ началствомъ младаго и храбраго *Кортеса.* Кога-то Шпаньолци-тѣ отишли въ Мексиканскѫ-тѫ странѫ и излѣзнали на брѣга, тамошни-тѣ жители неможяли да ся начюдятъ тѣмъ и на оружія-та имъ. Още поудивителни ся показали на туземци-тѣ Шпаньолскы-тѣ конянини. Тогава въ Америка още нѣмало конье, заради това мнозина Мексиканци мыслили, че конь-тъ съ всядника ставлява едно сѫщество, и уплашилися, кога-то ѣздци-тѣ слѣзнали отъ конье-тѣ и отъ едно сѫщество станали двѣ. А кога-то Шпаньолци-тѣ начнали да гърмятъ изъ топове-тѣ, Мексиканци-тѣ мыслили, че сѫ слѣзнали богове-тѣ при тѣхъ съ гродъ. Суевѣрный народъ мыслилъ Кортеса за сынъ на сълнце-то, че тыя богове сѫ дошли да гы избавятъ отъ угнѣтенія-та на жестокыя тѣхенъ *кацика* (управителя). Заради това мнозина Мексиканци ся съединили съ Шпаньолци-тѣ и завели гы въ главныя градъ *Мексика*, гдѣ-то имало до 60,000 жители. Кацикъ ся уплашилъ и проводилъ Кортесу богаты дарове съ молбѫ да го остави на миръ. Но това нищо му не помогнало. Кортесъ отишалъ съ войскѫ въ Мексикѫ, гдѣ-то завладѣлъ единъ голѣмъ каменный домъ, отъ кого-то направилъ крѣпость, и начналъ да напада на Мексиканци-тѣ. Война-та по между Шпаньолци-тѣ и туземци-тѣ ся продължявала нѣколко годины, и най-послѣ Кортесъ останалъ побѣдитель и былъ
1521 назначенъ за намѣстникъ въ освоенѫ-тѫ Мексикѫ. За да научи Мексиканци-тѣ на покорность, той постѫпвалъ съ тѣхъ жестоко, и немилостиво гы наказувалъ. Тѫй единъ пѫть заповѣдалъ той да изгорятъ 60 князове и 400 другы знамениты Мексиканци. Но Шпаньолскый кралъ не былъ задоволенъ съ неговы-тѣ постѫпки, заради това Кортесъ подиръ нѣколко годины оставилъ Мексикѫ, и отишълъ да дири новы открытія.

Въ исто-то време кога Кортесъ отишьлъ въ послѣ
Мексикѫ, другы Шпаньолецъ *Магеланъ* предпріалъ Р. Хр.
прьво пѫтешествіе около свѣта. Той отишьлъ изъ Шпаніѭ право въ Бразиліѭ, и ся пуснալъ по брѣга на югъ, за да изнамѣри пѫть за отиванье на инѫтрѣ камъ западъ. Изъ между южнѫ Америкѫ и *Огнен-нѫ-тѫ землѭ* намѣрилъ той проливъ по кого-то отишьлъ въ великыя океанъ, гдѣ-то напрѣдъ не были ходили още Европейци-тѣ. Заради тихо-то и прекрасно-то время, море-то было тамъ толко мирно, что-то Магеланъ и негова-тѣ дружина наименовали тоя океанъ *Тихый*. Магеланъ ималъ въ начяло пять корабли подъ своѭ командѫ, но единъ ся врьналъ въ Шпаніѭ, а другы ся разбилъ подъ брѣгове-тѣ Американскы, и така той само съ три корабли влѣзналъ въ тихыя океанъ. Съ тѫѭ малнѫ флотилѭ Магеланъ прѣминалъ по голѣмѫ-тѫ часть отъ тихыя океанъ и отишьлъ на сѣверо-западъ, гдѣ-то намѣрилъ *разбойническы* островы, кои-то наименували Шпаньолци-тѣ така, зачто-то много отъ жители-тѣ на тыя островы ся занимавали съ грабенье. Подирь това Шпаньолци-тѣ изнамѣрили *Филиппинскы-тѣ* и другы островы. Но на единъ отъ тыя островы диваци-тѣ убили Магелана и мнозина отъ неговы-тѣ матросы. Най-послѣ пѫтешественици-тѣ останали само съ единъ корабль. Съ него обиколили тіи Азіѭ, Африкѫ и послѣ тригодишно-то свое странствованіе върналися въ Шпаніѭ.

Подирь нѣколко годины, отишьлъ единъ отчаженъ Шпаньолецъ *Пизарро* съ подобни нему юнаци по море за да тражи златнѫ странѫ, коя-то до тогава още никакъ неможяли да намѣрятъ. Пизарро отишьлъ камъ южны-тѣ брѣгове Американскы, гдѣ-то жители-тѣ отъ Вестъ-Индіа, некогда прикаждали оныя Европейци, кои-то диряли злато. Той 1531
пристигналъ въ странѫ *Перу*, въ западна-тѫ часть на южнѫ Америкѫ, гдѣ-то дѣйствително и намѣрилъ

много злато. Пизарро ся тогава веднага върналъ въ Шпанiѭ, гдѣ-то сѫбралъ едно отдѣленiе войскѫ, съ коѭ-то пакъ на ново отишьлъ въ Перу и завоевалъ тѫѭ странѫ, а жители-тѣ нейны, Индiйци-тѣ, станали Шпаньолскы робове. Индiйци-тѣ были народъ слабъ, заради това и неможяли да испълняватъ оныя трудны работы, особено рудници-тѣ, каквы-то имъ налагали Шпаньолци-тѣ. При това Шпаньолци-тѣ жестоко ся обхождали съ тѣхъ, така, что-то много Индiйци умрѣли отъ тяжкы-тѣ работы, и отъ жестоко-то съ тѣхъ обхожданье. Единъ католическы монахъ *Ласъ-Казасъ* съжялился надъ тыя нещастны Индiйци, и съвѣтувалъ Шпаньолци-тѣ, да доведатъ въ Америкѫ за тяжкы-тѣ работы Негры изъ Африкѫ, кои-то были много пò-якгы, и пò-здравы отъ Индiйци-тѣ. Отъ тогава ся начнало търгуванье-то съ Негры-тѣ, отъ кое-то изгынали много несчястни диваци. Тая тъговiя ся продължявала даже и до наши-тѣ времена.

Шпаньолци-тѣ ся трудили да обрѫщатъ Индiйци-тѣ въ христiянство; но Индiйци-тѣ толко не обычяли свои-тѣ мѫчители, что-то и вѣрѫ-тѫ имъ нещеяли да прiиматъ. Това още повече ожесточило Шпаньолци-тѣ, и тiи начнали да убиватъ хыляды непокорны Индiйци.

Всичкы-тѣ открыты страны въ Америкѫ найнапрѣдь принадлежяли на Шпаньолци-тѣ и Португалци-тѣ, така, что-то тiи въ половинѫ-тѫ на XVI-то столѣтiе владали почти въ всичкѫ южнѫ Америкѫ и Вестъ-Индiѭ. Послѣ начнали и другы-тѣ народи а най-много Англичане-тѣ да завождатъ въ Америкѫ свои колонiи. Англичане-тѣ най-много ся заселили по въсточныя брѣгъ на сѣвернѫ Америкѫ.

Въ XVII. и XVIII-то стол. Европейци-тѣ (а особено Холандези-тѣ, Англичане-тѣ, Французе-тѣ и Русси-тѣ) начнали чясто да обикалятъ около свѣта; и така Холандезе-тѣ въ начяло-то на XVII-то стол. открыли пятѫ-тѫ чясть отъ свѣта, *Австралiѭ*; а Ан-

гличанинъ *Кукъ* три пѫти обиколилъ свѣта, и открылъ много островы въ великыя океанъ. Тогава Европейци-тѣ подробно познали страны-тѣ и моря-та на земныя шяръ, начнали да тръгуватъ съ всичкы-тѣ чясти на свѣта, гдѣ-то имало заведени Европейскы колоніи, начнали да преносватъ отъ другы-тѣ части на свѣта въ Европѫ различны богатства, особено злато и сребро и да распространяватъ христіянство-то по всичкѫ-тѫ землѭ.

Кой, когą и какъ изнамѣрилъ Бразиліѭ? Гдѣ лежи тая страна? Зачто е тя така наименувана? Кой и кога освоилъ Мексикѫ? Гдѣ лежи тая страна? Съ какво ся отличявала тя и нейны-тѣ жители отъ другы-тѣ новооткрыты островы? Мексиканци-тѣ за кого мыслили Шпаньолци-тѣ, кога-то тіи прьвый пѫть дошли при тѣхъ? Какъ освоилъ Кортесъ Мексикѫ? Какъ ся обхождалъ той съ Мексиканци-тѣ, кога-то освоилъ землѭ-тѫ имъ? Кой и кога предпріялъ прьво пѫтешествіе около свѣта? Отъ кое мѣсто и гдѣ отишьлъ Магеланъ? Какъ преминалъ той въ Великыя оцеанъ? Зачто ся нарекьлъ великый океанъ тихый? Колко корабли ималъ Магеланъ? Каквы островы изнамѣрилъ Магеланъ въ Тихыя океанъ? Разбойническы-тѣ острови зачто ся наименували така? Какъ ся свршило пѫтешествіе-то Магеланово? Колко корабли были останали на Шпаньолци-тѣ кога-то убили Магелана? Гдѣ отишли Шпаньолци-тѣ съ тоя корабль? Какъ и кога стигнали тіи въ Шпаніѭ? Подирь това кой и зачто отишьлъ на скоро въ Америкѫ? Коѭ землѭ и кога ѭ изнамѣрилъ Пизарро? Какъ ся обхождали Шпаньолци-тѣ съ жители-тѣ отъ Перѫ? Каквы слѣдствія произлѣзли отъ това обхожденіе? Кой народъ и по чій съвѣтъ начнали Шпаньолци-тѣ да доводждатъ въ Перу? Каквы ся Негри-тѣ въ сравненіе съ Индійци-тѣ? Колко время ся продължявало тръгуваніе-то съ Негры-тѣ? Подирь Шпаньолци-тѣ и Португалци-тѣ кой народъ начналъ да прави колоніи въ Америкѫ? Гдѣ

ся заселили Англичяне-тѣ въ Америкѫ? Каквы открытія станали въ XVII. и XVIII-ый вѣкъ? Всичкы тыя открытія каквѫ ползѫ принесли Европи?

---

81. Реформація. Лютеръ. Меланхтонъ. Цвингли. Калвинъ.

Мнозина отъ Католици-тѣ ся оплаквали, че папа и католическы-тѣ священници многажды съ свои-тѣ обхожденія подавали лошавъ примѣръ на другы-тѣ Християны; че тіи въвождали народа въ заблужденіе и по нѣкой пѫть разпространявали лъжливо ученіе. Единъ отъ папы-тѣ — *Левъ X* измыслилъ даже да прощава грѣхове-тѣ человѣческы за пары. Нему трѣбувало много пары за да направи въ Римъ църквѫ Св. Петра, и, за да събере тыя пары, той проводилъ въ Германіѭ монаха *Тецеля* съ заповѣсть да продава народу свидѣтелства за опрощеніе грѣховъ *(индулигенціи)*. Тецель ходилъ по всичкѫ Саксоніѭ и публично по улици-тѣ и кѫщя-та продавалъ индулигенціи-тѣ, спорядъ опредѣлѣннѫ-тѫ отъ папѫ таксѫ. Той никакъ не искалъ да ся каѭтъ человѣци-тѣ за свои-тѣ грѣхове, но казвалъ, че всякый, само кой купи индулигенціѭ, може да ся надѣе, че като умрѣ, ще да влѣзне въ царство небесно, и, че и умрѣлъ человѣкъ може да ся свободи изъ пѫкѫла, ако ся купи индулигенціѭ на негово имя. Това было въ начяло-то на XVI-то столѣтіе.

Въ това время живѣлъ въ градъ *Виттенбергъ* въ Саксоніѭ, единъ монахъ, именемъ *Лютеръ*. И когато той поискалъ народъ-тъ прѣди причястіе-то да ся исповѣдува, мнозина му отговорили, че това не е нуждно, зачто-то тіи си купили отъ Тецеля индулигенціи, съ кои-то сѫ опростены тѣхны-тѣ грѣхове Заради това Лютеръ написалъ на единъ голѣмъ

листъ 95 пункта, въ кои-то доказувалъ, че папа нѣ- послѣ
ма право да прощава грѣхове-тѣ человѣческы за р. хр.
пары, че библія-та това непозволява и т. д. Той
приковалъ тоя листъ на църковны-тѣ врата въ Вит- 1517
тенбергъ, за да бы могалъ всякый да го прочете и
да разсѫди Лютерово-то мнѣніе. Пріятели-тѣ Лютерови напечятали тыя пунктове и распратили гы по всичкѫ Германіѭ. Папа Левъ X като дознаялъ, че всичкый свѣтъ начналъ да говори за това прѣніе, и че мнозина преминали и на странѫ Лютеровѫ, проводилъ въ Германіѭ строгаго кардинала *Каетана*, а послѣ кроткаго и умнаго *Мильтица*, Саксонскаго дворянина, за да ся постараѭтъ да докажятъ Лютеру неговы-тѣ заблужденія. Каетанъ и Мильтица много наговаряли Лютера, да ся отрѣче отъ свое-то мнѣніе; но у Лютера было само единъ отвѣтъ: „докажете ми изъ библіѭ-тѫ, че азъ погрѣшно мыслѭ, па тогава щѫ да ся отрекѫ отъ свое-то мнѣніе.“ Подиръ това ученый католическый священникъ *Екъ* много время ся препиралъ съ Лютера. Но всичкы-тѣ тыя прѣнія останали безполезны.

Тогава папа, по совѣтъ Ековъ отлѫчилъ Лютера отъ църквѫ-тѫ, като *еретика* (лжеучителя) съ печятанѫ заповѣсть (*Булла)*, коѭ-то распроводилъ по всичкѫ Германіѭ, но Лютеръ явно прѣдъ множество жители Виттенбергскы спалилъ всичкы-тѣ папскы буллы, колко-то можялъ да събере. 1520

Наскоро послѣ това произшествіе умрѣлъ Германскый императоръ *Максимиліянъ I*, а на прѣстола 1519
стѫпилъ неговъ внукъ *Карлъ V*, господарь младъ, но строгъ, уменъ и религіозенъ. Карлъ V не обичялъ прѣнія за религіѭ-тѫ, зато и не былъ задоволенъ, че мнозина отъ подданници-тѣ му были станали противъ папѫ. Заради това той заповѣдалъ на Германскы-тѣ князове и на по-высокы-тѣ духовны лица да
ся съберать на общо съвѣщаніе (господарственный 1521
сеймъ) въ градъ *Вормсъ*, за да отсѫдатъ, какъ да

ся свръшятъ прѣнія-та и да ся помирятъ монаси-тѣ. И Лютеру сѫщо така было заповѣдано, да дойде на тоя съборъ. До 1200. высокы лица ся събрали въ голѣмѫ-тѫ залѫ и нарѣдилися и отъ двѣ-тѣ страны покрай императорскыя прѣстолъ, прѣдъ кого-то были разрядены на стола Лютеровы-тѣ съчиненія. Кога-то дошьлъ императоръ-тъ, выкнали Лютера въ събраніе-то, и прѣди всичко запытали го за разряденый-тѣ на стола съчиненія, негова ли сѫ? Лютеръ отговорилъ, че сѫ наистинѫ неговы съчиненія. „Готовъ ли си ты, запытали го, да признаешъ всичко что си написалъ въ тыя книгы за заблужденіе, и да ся отречешъ отъ свое-то ученіе“? Тогава Лютеръ рекалъ: че неможе веднага да отговори, но поискалъ дозволеніе да ся приготви за отвѣтъ. Послѣ три дни, обявилъ Лютеръ въ второ-то събраніе, че, ако му докажятъ съ библійскы изрѣченія неговы-тѣ заблужденія, готовъ е да ся отрѣче отъ свои-тѣ мнѣнія и да спали всичкы-тѣ свои съчиненія. На това му отговорили, че тіи нѣматъ намѣреніе да ся прѣпиратъ съ него за религіѭ-тѫ, но искатъ простъ отвѣтъ, ще ли той да ся отрече или не. Тогава Лютеръ казалъ рѣшително, че на никакъвъ начинъ неще да ся отрече отъ свое-то ученіе, доклѣ му недокажятъ, че е противно на библіѭ-тѫ. Карлъ V распусналъ тогава събраніе-то, и съ досажденіе обявилъ, че Лютеръ нема никаквѫ защитѫ т. е. позволилъ всякому, да прави съ него какво-то ще, а да ся не бои отъ наказаніе.

Лютеръ ималъ много пріятели и защитници. Първый неговъ покровитель былъ Саксонскый курфирщъ *Фридрихъ мѫдрый.* Той курфирщъ видѣлъ, че Лютера чяка голѣма опасность, зато ся и рѣшилъ да го избави. Лютеръ като тръгналъ изъ Вормса да си иде въ Виттенбергъ, въ пѫтя изведнѫждъ нападнали на него въ горѫ-тѫ замаскырованы (съ направены образы, суреты) человѣци, извадили го

изъ каляскѫ-тѫ и отвели го въ единъ уединенъ замокъ *Вартбургъ* въ Саксоніѭ. Послѣ ся дознаяло, че тыя человѣци проводилъ Фридрихъ Мѫдрый, на кои-то былъ заповѣдалъ тайно да избавятъ Лютера. Въ Вартбургъ преживялъ Лютеръ 10 мѣсяци, и неговитѣ неріятели мыслили че е той вече умрѣлъ. Само нѣколко пріятели Лютерови знаяли, гдѣ ся той крые, и тѣ знаяли, зачто-то той ималъ съ тѣхъ прѣпискѫ и съвѣтувалъ гы да бѫдатъ твьрди и да не отстѫпватъ на свои-тѣ противници. Освѣнъ това Лютеръ превелъ въ Вартбургъ Новыя Завѣтъ отъ Грьцкы на Нымскый языкъ и написалъ нѣколко съчиненія. Подирь това той превелъ всичкѫ-тѫ библіѭ на Нѣмскый языкъ, написалъ новъ катихисисъ и нѣколко другы съчиненія, въ кои-то искалъ да бѫде цьрковно-то богослуженіе по-просто и безъ голѣмы церемоніи; при богослуженіе-то да ся чете св. писаніе на народенъ языкъ, а не на Латинскы, какво-то что было обычяй у католици-тѣ: отъ 7-тѣхъ католическы тайнства да ся оставятъ само двѣ — крьщеніа-то и причащеніе-то; монастыри да нѣма; а на священници-тѣ да ся позволи да ся женятъ.

Не само въ Германіѭ, но и въ Даніѭ, Швеціѭ, Прусіѭ и Полшѭ множина пріяли Лютерово-то ученіе и отдѣлилися отъ папѫ. Па още и нѣколко Германскы князове свѣтскы и духовны (т. е. Епископи и Архіепископи минали на странѫ Лютеровѫ и начнали да уничтожяватъ монастыри-тѣ и да в'вождатъ ново-то ученіе въ свои-тѣ владѣнія. Всичкы-тѣ, кои-то пріимали Лютерово-то ученіе, наричялися *Лютерани* или *Протестанти;* а Лютеръ и неговы-тѣ помощници наричялися реформатори.

Главенъ помощникъ Лютеровъ былъ кроткый и ученый неговъ пріятель *Меланхтонъ*. Той написалъ едно съчиненіе, въ кое-то е просто и кратко изяснено всичко-то ученіе Лютерово. Това съчиненіе ся наричя *Аугсбургско Исповѣданіе*, зачто-то ся

ся свръшятъ прѣнія-та и да ся помирятъ монаси-тѣ. И Лютеру сѫщо така было заповѣдано, да дойде на тоя съборъ. До 1200. высокы лица ся събрали въ голѣмѫ-тѫ залѫ и нарѣдилися и отъ двѣ-тѣ страны покрай императорскыя прѣстолъ, прѣдъ кого-то были разрядены на стола Лютеровы-тѣ съчиненія. Кога-то дошьлъ императоръ-тъ, выкнали Лютера въ събраніе-то, и прѣди всичко запытали го за разрядены-тѣ на стола съчиненія, неговы ли сѫ? Лютеръ отговорилъ, че сѫ наистинѫ неговы съчиненія. „Готовъ ли си ты, запытали го, да признаешъ всичко что си написалъ въ тыя книгы за заблужденіе, и да ся отречешъ отъ свое-то ученіе“? Тогава Лютеръ рекалъ: че неможе веднага да отговори, но поискалъ дозволеніе да ся приготви за отвѣтъ. Послѣ три дни, обявилъ Лютеръ въ второ-то събраніе, че, ако му докажятъ съ библійскы изрѣченія неговы-тѣ заблужденія, готовъ е да ся отрѣче отъ свои-тѣ мнѣнія и да спали всичкы-тѣ свои съчиненія. На това му отговорили, че тіи нѣматъ намѣреніе да ся прѣпиратъ съ него за религіѭ-тѫ, но искатъ простъ отвѣтъ, ще ли той да ся отрече или не. Тогава Лютеръ казалъ рѣшително, че на никакъвъ начинъ нещe да ся отрече отъ свое-то ученіе, доклѣ му недокажятъ, че е противно на библіѭ-тѫ. Карлъ V распусналъ тогава събраніе-то, и съ досажденіе обявилъ, че Лютеръ нема никаквѫ защитѫ т. е. позволилъ всякому, да прави съ него какво-то ще, а да ся не бои отъ наказаніе.

Лютеръ ималъ много пріятели и защитници. Пьрвый неговъ покровитель былъ Саксонскый курфирщъ *Фридрихъ мѫдрый.* Той курфирщъ видѣлъ, че Лютера чяка голѣма опасность, зато ся и рѣшилъ да го избави. Лютеръ като тръгналъ изъ Вормса да си иде въ Виттенбергъ, въ пѫтя изведнѫждъ нападнали на него въ горѫ-тѫ замаскырованы (съ направены образы, сурeты) человѣци, извадили го

изъ каляскѫ-тѫ и отвели го въ единъ уединенъ замокъ *Вартбургъ* въ Саксоніѭ. Послѣ ся дознаяло, че тыя человѣци проводилъ Фридрихъ Мѫдрый, на кои-то былъ заповѣдалъ тайно да избавятъ Лютера. Въ Вартбургъ преживялъ Лютеръ 10 мѣсяци, и негови-тѣ неприятели мыслили че е той вече умрѣлъ. Само нѣколко пріятели Лютерови знаяли, гдѣ ся той крые, и тѣ знаяли, зачто-то той ималъ съ тѣхъ прѣпискѫ и съвѣтувалъ гы да бѫдатъ твърди и да не отстѫпватъ на свои-тѣ противници. Освѣнъ това Лютеръ превелъ въ Вартбургъ Новыя Завѣтъ отъ Грьцкы на Нымскый языкъ и написалъ нѣколко съчиненія. Подирь това той превелъ всичкѫ-тѫ библіѭ на Нѣмскый языкъ, написалъ новъ катихисисъ и нѣколко другы съчиненія, въ кои-то искалъ да бѫде църковно-то богослуженіе по-просто и безъ голѣмы церемоніи; при богослуженіе-то да ся чете св. писаніе на народенъ языкъ, а не на Латинскы, какво-то что было обычяй у католици-тѣ: отъ 7-тѣхъ католическы тайнства да ся оставятъ само двѣ — крьщеніа-то и причащеніе-то; монастыри да нѣма; а на священници-тѣ да ся позволи да ся женятъ.

Не само въ Германіѭ, но и въ Даніѭ, Швеціѭ, Прусіѭ и Полшѭ множина пріяли Лютерово-то ученіе и отдѣлилися отъ папѫ. Па още и нѣколко Германскы князове свѣтскы и духовны (т. е. Епископи и Архіепископи минали на странѫ Лютеровѫ и начнали да уничтожяватъ монастыри-тѣ и да в'вождатъ ново-то ученіе въ свои-тѣ владѣнія. Всичкы-тѣ, кои-то пріимали Лютерово-то ученіе, наричялися *Лютерани* или *Протестанти;* а Лютеръ и неговы-тѣ помощници наричялися реформатори.

Главенъ помощникъ Лютеровъ былъ кроткый и ученый неговъ пріятель *Меланхтонъ*. Той написалъ едно съчиненіе, въ кое-то е просто и кратко изяснено всичко-то ученіе Лютерово. Това съчиненіе ся наричя *Аугсбургско Исповѣданіе*, зачто-то ся

представило императору Карлу V на събора въ
1530 Аугсбургъ.

Катихисисъ-тъ Лютеровъ и Аугсбургско-то Исповѣданіе всегда были главны църковны съчиненія на Лютераны-тѣ.

Освѣнъ Лютера и неговы-тѣ помощници, въ сѫщо-то время ся появили още два реформатора *Цвингли* и *Калвинъ*, кои-то ся сѫщо така отдѣлили отъ папѫ; но не были въ всичко съгласны съ Лютера, зато си и съставили особнѫ църквѫ, коя-то ся наричя *Реформатска*. Ученіе-то на Швайцерскы-тѣ реформаторы пріяли мнозина у Франціѭ и Англіѭ.

Что станало причина за прѣнія-та въ римскѫ-тѫ църквѫ въ XVI-то стол.? Кой тогава най-много Станалъ противъ папѫ? Кой былъ Лютеръ? Кой былъ тогава папа? Съ какво срѣдство и зачто ся трудилъ Левъ X. да добіе пары? Какъ ся наричяли папскы-тѣ свидѣтелства за отпущеніе грѣховъ? Каквѫ силѫ приписувалъ суевѣрный народъ на индулигенціи-тѣ? Кого проводилъ папа въ Германіѭ да продава индулигенціи-тѣ? Кога и какъ сталъ Лютеръ противъ ученіе-то на Тецеля? Какъ ся распространили въ Германіѭ 95-тѣхъ Лютеровы израженія? Какъ ся трудилъ папа да прѣкѫсне прѣніе-то между Лютера и Тецеля? Какво отговорилъ Лютеръ Каетану и Мильтицу, кога-то го тіи наговаряли да ся отрѣче отъ свое-то мнѣніе? Кой ся послѣ прѣпиралъ съ Лютера за религіѭ-тѫ? Каквы слѣдства произвели всичкы-тѣ тыя религіозны прѣнія? Каквѫ заповѣсть издалъ тогава папа противъ Лютера? Что направилъ Лютеръ съ папскѫ-тѫ буллѫ? Кой былъ тогава Германскы императоръ? Каквѫ заповѣсть издалъ той, за да прѣкѫсне религіозно-то прѣніе? Гдѣ и кога ся опредѣлилъ тогава за това господарственный съборъ? Кой дошьлъ на тоя съборъ? Что отвѣщалъ Лютеръ, кога-то искали отъ него на събора, да ся отрече отъ свое-то ученіе? Какво казалъ Карлъ V., като распусналъ събора? Кой и какъ

избавилъ тогава Лютера? Гдѣ заповѣдалъ курфирщъ Саксонскый да го отведѫтъ? Колко время провелъ Лютеръ въ Вартбургъ? Съ какво ся той занимавалъ тамъ? Въ что ся състои ученіе-то Лютерово? Гдѣ и какъ ся то распространило? Какъ ся наричяли послѣдователи-тѣ на ученіе-то Лютерово? Какъ ся наричяли оныя, кои-то съставили и разпространили това ново ученіе? Каквы главны църковны съчиненія иматъ Лютерани-тѣ? Кой и кога съставилъ Аугсбурско-то исповѣденіе? Какъвъ былъ Меланхтонъ? Освѣнъ Лютера каквы и гдѣ ся съставили другы реформатори? Каквѫ църквѫ основали Цвингли и Калвинъ? Гдѣ пріяли реформатско-то ученіе?

---

82. Императоръ Карлъ V.

Карлъ V, като внукъ Германскаго императора Максимиліяна I и Шпаньолскаго краля Фердинанда, добилъ во владѣніе Германскѫ-тѫ имперіѭ, Шпаніѭ и по-голѣмѫ-тѫ часть отъ Италіѭ и Америкѫ. И така негово-то господарство было тогава едно отъ най-голѣмы-тѣ; па и той самъ былъ единъ отъ най-силны-тѣ господари. Но той ималъ непріятели, кои то му завиждали на счястіе-то. Най-силенъ и най-опасенъ неговъ непріятель былъ младый Французскый краль *Францискъ I.* Той искалъ да стане Германскы императоръ; но, като неможялъ да сполучи това, а той глѣдалъ да освои отъ Карла V Италіѭ. Заради това той четыры пѫти нападалъ на Италіѭ, и война-та негова съ Карла V продължявалася 20 год.; но императоръ-тъ го всякый пѫть побѣждавалъ, и Францискъ I ся принуждавалъ да проси миръ. Тыя войны непроизвели никаквы слѣдства, зачто-то и два-та господари задържяли своитѣ области. Въ това сѫщо время Турци-тѣ нападали нѣколко пѫти на владѣнія-та Карла V, а най-много на Венгріѭ, и еднаждъ были вече начнали да ся

послѣ р. хр. приближяватъ до Віенѫ, столица-та на Германскѫ-тѫ имперіѭ, но за счястіе, наскоро ся пакъ трьгнали.

По между това партія-та Лютеранска, все повече и повече ся умножявала въ Германіѭ. Карлъ V не былъ задоволенъ съ това, но искалъ протестанскы-тѣ князове пакъ да преминатъ въ католическѫ-тѫ вѣрѫ. Тогава реченни-тѣ князове направили
1531 по-между си съюзъ въ градъ *Шмалкалденъ (Шмалкалденскый съюзъ)* и приготвилися за войнѫ. Найсилни отъ протестанскы-тѣ князове были: Саксонскый курфирщъ *Іоаннъ Фридрихъ* и ландграфъ Гессенскый *Филиппъ*. Кога-то умрѣлъ Лютеръ и като ся свръшила война-та съ Турци-тѣ и Французы-тѣ, Карль V ся вдигналъ противъ протестанты-тѣ. Тогава императоръ-тъ лесно побѣдилъ Саксонскыя курфирщъ и земалъ го въ робство, а владѣнія-та му прѣдалъ *Морицу*, херцогу Саксонскому, кой-то дьржялъ странѫ Карловѫ и съ усердіе му помагалъ въ тоя походъ. На скоро подирь това взяли въ робство и Филиппа Гессенскаго. И тѫй ся побѣдилъ Шмалкалденскыя съюзъ. Само жители-тѣ *Магдебургскы* въ сѣвернѫ Германіѭ още ся противили Карлу. Заради това Карль V проводилъ противу тѣхъ Морица Саксонскаго, а самъ отишьлъ въ Тироль. Морицъ начналъ да обсаждава Магдебургъ; но отведнѫждъ миналъ на странѫ протестантскѫ. Събралъ силнѫ войскѫ и прибрьзалъ въ Тироль за да удари на императора. Карлъ V лежялъ боленъ въ *Инспрукъ*, и малко останало да го заробятъ. Той ся
1555 принудилъ да направи миръ въ Аугсбургъ съ Морица; а послѣ ся съгласилъ да остави протестанты-тѣ на миръ и далъ имъ еднаквы правдины съ католици-тѣ.

Подирь това несчястіе Карлъ нещеялъ вече да бѫде императоръ. Той раздѣлилъ свои-тѣ владѣнія по между брата си *Фердинанда* и сына си *Филиппа*,

а послѣ отишьлъ въ Шпанія, гдѣ-то постѫпилъ въ 1556
монастиръ, за да ся приготви за смрьть въ уединеніе. Тамъ той нѣколко чясове отъ деня челъ, молился и пѣялъ, а въ друго-то время отъ деня упражнявался въ работѫ; а най-много той обичялъ да прави чясове (сахаты). Тѫй живѣялъ той въ монастыря двѣ годины. Най-послѣ почювствувалъ, че още малко има да живѣе, заради това и заповѣдалъ да му направятъ гроба, въ кого-то легналъ и заповѣдалъ да му четатъ молитвы-тѣ за упокой на душѭ-тѫ му. И наистинѫ, на другый день заболѣлъ и на скоро умрѣлъ.

Трѣбува още да ся примѣти, че въ царствованіе-то Карла V ся появилъ новъ монашескый орденъ: *орденъ Iезуитскы* (то есть, общество Iисуса), 1540
кого-то установилъ единъ Шпаньолскый дворянинъ *Игнатій Лойола.* Тоя орденъ принесалъ на Римо-католическѫ-тѫ цръквѫ много повече ползѫ, нежели всичкы-тѣ прѣнія и войны католическы съ протестанты-тѣ. Iезуити-тѣ ся распрьснали по всичкыя свѣтъ, правили на всякаде училища, и всякому внушявали, че требува строго да ся испълнява всичко, что прописува католическа-та цьрква; и трудилися на всѣкаде да обрѫщатъ язычници-тѣ въ католическѫ вѣрѫ. Тоя орденъ дѣйствувалъ усьрдно и съ успѣхъ повече отъ двѣ столѣтія и половинѫ. Най-послѣ като ся дознаяло, че Iезуити-тѣ ся мѣшятъ въ господарственны дѣла, и че сѣѭтъ въ народа врѣдително и опасно ученіе, начнали отъ много мѣста да гы испѫждатъ; па и сами-тѣ католици неможяли вече да гы търпятъ но начнали да гы гонятъ.

Кои владѣнія принадлежяли Карлу V.? Кой былъ силенъ и опасенъ неговъ непріятель? Что желаялъ Францискъ I.? На коѭ область нападалъ той? Колко годины ся продължявала вайна-та по-между него и Карла?

послѣ р. хр Какъ ся свръшила тая война? Кой другы и на коѭ область Карловѫ нападалъ тогава? Какъвъ съюзъ, кога и зачто го съставили протестанти-тѣ противъ католици-тѣ тогава? Кои были най-силни отъ протестантскы-тѣ князове? Кога начналъ Карлъ войнѫ зъ тоя съюзъ? Кой одържялъ побѣдѫ въ тѫѭ войнѫ? Какво постѫпилъ Карлъ съ курфирща Саксонскаго и ландграфа Гессенскаго? Кому прѣдалъ той владѣнія-та курфирща Саксонскаго? Кого отъ протестанты-тѣ оставало още да побѣди? Кого проводилъ Карлъ противъ Магдебурга и гдѣ отишьлъ той самъ? Морицъ Саксонскы какъ испълнилъ заповѣсть-тѫ императорскѫ? На какво былъ принужденъ Карлъ V. да ся съгласи, кога-то Морицъ тръгналъ противъ него съ войскѫ? Кога направилъ той миръ съ Морица? Подирь това, гдѣ, зачто и кога отишалъ Карлъ V.? Кому припаднали владѣнія-та Карла V.? Подирь това какъ провелъ Карлъ прочія свой животъ? Какъ ся приготвилъ той за смрьть? Кога умрѣлъ? Какъвъ монашескый орденъ, кога и кой го основалъ подъ владѣніе-то Карлово? Какъ дѣйствували Iезуити-тѣ? Зачто и кога начнали да гы гонятъ?

---

83. Краль Филиппъ II. Нидерландія.

Всичкы-тѣ владѣнія Карла V были раздѣлены
1556 между брата му *Фердинанда I-го* и сына му *Филиппа II-го*. Фердинанду припаднали Австрія, Венгрія и Боемія, кой-то добилъ титлѫ Германскый императоръ. Филиппъ получилъ въ владѣніе: Шпанііѫ, Нидерландіѭ, чястъ отъ Италіѭ, т. е. Неаполитанско-то кралѣвство и Миланско-то херцогство и землѭ въ Америкѫ. И по тоя начинъ падналося Филиппу II-му на дѣлъ по-голѣма-та чясть отъ владѣнія-та Карловы. За Филиппа приказватъ, че былъ человѣкъ жестокъ и толко намрѫщенъ, что-то никога не ся е смѣялъ. Като строгъ католикъ, той никакъ не мо

жялъ да трьпи протестанты - тѣ, зато и говорилъ: „По добрѣ съвсѣмъ да небѫдѫ господарь, нежели да царувамъ надъ еретици.“ Заради това ся той и трудилъ да искорени протестанты-тѣ изъ всичкы-тѣ свои области.

Тогава имало много протестанти въ Нидерландіѭ, коя-то припадала въ области-тѣ Филипповы, за това Филиппъ ненавиждалъ тѫѭ странѫ.

Нидерландіѭ лежяла сѣверно отъ Францііѫ, а юго-въсточно отъ сѣверно море. Тя ся състояла изъ 17 богаты провинціи, прѣзъ кои - то протичяли много рѣкы и кораблены каналы; а жители - тѣ Нидерландскы были народъ търговскы и богатъ.

За да бы можялъ Филиппъ пò - лѣсно да искорени въ Нидерландіѭ протестанты - тѣ, той поставилъ тамо инквизиціонный судъ, кой-то гонилъ всичкы-тѣ оныя, кои-то пріемвали протестантскѫ вѣрѫ. Освѣнъ това Филиппъ проводилъ въ Нидерландіѭ единъ отъ жестокы-тѣ свои генерали, херцога *Альба*, и заповѣдалъ му, да наказува протестанты - тѣ безъ милость. И наистинѫ Альба ся съвсѣмъ безчеловѣчно обхождалъ съ Нидерландци-тѣ. Той ся хвалилъ че за 6 год. изгорилъ до 18 тисящы еретици. Всичкы-тѣ тыя злы обхожденія до толко довели Нидерландци-тѣ, что-то два миліона отъ тѣхъ, жители-тѣ отъ седемь провинціи, обявили Филиппу, че нещѫтъ вече да го припознаватъ за свой краль, а избрали си за намѣстникъ кральскы (*штатхалтера*) *Вилхелма* принца *Оранскаго*. Тогава ся Филиппъ още повече ожесточилъ противъ Нидерландци-тѣ и искалъ строго да накаже бунтовници тѣ. Нидерландци-тѣ поискали помощь отъ Англійскѫ-тѫ кральицѫ *Елисаветѫ*, коя-то държяла странѫ протестанскѫ, а католици-тѣ ненавиждала. Елисавета ся съгласила да помогне на Нидерландци-тѣ противъ Филиппа, и зато проводила противъ него войскѫ. Филиппъ, като дознаялъ за това, събралъ такавѫ голѣмѫ фло-

послѣ р. хр. тѫ (армадѫ), каквѫ-то никой до тогава не былъ видѣлъ, и нарѣкалъ ѭ непобѣдима. Съ тѫѭ флотѫ искалъ той най-напрѣдъ да покори Англіѭ, а послѣ
1588 и Нидерландіѭ. Но, кога-то начнала Шпаньолска-та флота да ся приближява камъ брѣгове-тѣ Английскы, изведнѫждъ ся повдигнала толко силна буря, что-то половинѫ отъ флотѫ-тѫ развалила, а другѫ-тѫ половинѫ разбили Англичяне-тѣ, така, что-то само малка чясть ся вѫрнала въ Шпаніѭ. Но съ това не ся свръшила Шпаньолска-та война съ Нидерландци-тѣ. Тая ся продължявала още много время, но безъ ползѫ за Шпаньолци-тѣ. Най-послѣ въ половинѫ-тѫ
1648 на XVII-то стол. седьмь сѣверны Нидерландскы провинціи ся отдѣлили отъ Шпаніѭ и направили особнѫ республикѫ, а южны-тѣ провинціи *(Белгія)*, гдѣ-то живѣяли католици останали подвластни Шпаніи.

Отъ какъ пропаднала Шпаньолска-та армада, Шпанія начнала да ослабѣва, а Англичяне-тѣ и Нидерландци-тѣ да ся усиляватъ на море и начнали да освояватъ отъ Шпаньолци-тѣ тѣхны-тѣ владѣнія въ Азіѭ и Америкѫ. Филиппъ нѣмалъ ни въ что счястіе, даже и въ домашныя си животъ. Най-послѣ тоя силный и богатый господарь стигналъ въ таково жалостно положеніе и толко осиромашялъ, что-то неможялъ да заплати заплатѫ-тѫ на свои-тѣ служители. За да му помогнатъ, были принуждены, да събиратъ за него пары въ църкви-тѣ. При наслѣдници-тѣ Филиппа II. Шпанія още повече ослабѣла и вече неможяла да ся оправи.

Какъ, кога и между кого были раздѣлены владѣнія-та Карла V.? Какъвъ былъ Филиппъ II.? Какъвъ былъ той камъ протестанты-тѣ? Кое отъ свои-тѣ владѣнія и зачто го ненавиждалъ? Гдѣ лежи Нидерландія, колко провинціи имала и каквы были жители-тѣ ѝ? Съ какво ся трудилъ Филиппъ да искорени протестанты-тѣ въ Ни-

дерландіѭ? Кого проводилъ той тамъ за тѫѭ работѫ? Какъ ся обхождалъ Ал'ба съ Нидерландци-тѣ? Каквы слѣдствія породила негова-та жестокость? Отъ кого искали Нидерландци-тѣ помощь, кога-то Филиппъ искалъ да накаже бунтовници-тѣ? Какъ имъ помогнала Англійска-та кральица Елисавета? Что предпріялъ тогава Филиппъ? Какъ ся наричяла флота-та, коѭ-то проводилъ той въ Англіѭ? Какъ ся свршила война-та Филипова съ Англіѭ? Какъ ся разрушила флота-та му? Много ли время ся продължявала война-та Шпаньолска съ Нидерландци-тѣ? Кога и колко провинціи Нидерландскы ся отдѣлили отъ Шпаніѭ? Въобще каквы были послѣдствія-та на войны-тѣ Филипповы съ Англіѭ и Нидерландіѭ? Какво было положеніе-то Филиппово въ домашныя неговъ животъ при свршеніе на негово-то царствованіе? Каква станала Шпанія при неговы-тѣ наслѣдници? послѣ р. кр.

---

84 Англія при Хенриха VIII и Елисаветѫ. Марія Стуартъ.

Кога царовалъ въ Германіѭ императоръ Карлъ V, въ Англіѭ царувалъ неговъ роднина Хенрихъ VIII, сынъ Хенриха VII, кой-то какво-то видѣхме въ среднѭ-тѫ Исторіѭ (разказъ 72), произхождалъ изъ дома Тюдоровъ. Хонрихъ VIII отъ начяло былъ усърденъ католикъ, кой-то написалъ и съчиненія противъ Лютера. Папа го хвалилъ за това, зато го и нарѣкалъ „защитникъ вѣры", какво-то что ся наричятъ и сега Англійскы-тѣ кральове. Но послѣ нѣкой домашны работы, Хенрихъ ся скаралъ съ папѫ, и пріялъ протестантскѫ вѣрѫ. Хенрихъ искалъ да распусти женѫ си, а папа му недозволилъ, зачто-то распущанье-то е забранено въ католическѫ-тѫ църквѫ. Зато ся Хенрихъ разсрьдилъ и казалъ: „Ако папа ище да мя учи, то азъ нещѫ да му дозволѭ да ся мѣша въ дѣла-та на мое-то господар- 1509—1547

послѣ р. хр. ство." Отъ тогава началъ Хенрихъ да разваля монастыри-тѣ; позволявалъ всякому да чете библіѭ-тѫ, кое-то было забранено на католици-тѣ, а на священници-тѣ казалъ, че тіи сѫ длъжни да ся покоряватъ само нему едному, а не папы. Съ еднѫ рѣчь, Хенрихъ въвелъ въ Англіѭ реформаціѭ, и мнозина пріяли съ охотѫ протестантско-то ученіе. Но слѣдъ нѣколко годины подирь смрьть-тѫ Хенриха
1553 VIII, кога-то стѫпила на престолъ дъщеря му *Марія*, настанало за Англійскы-тѣ протестанты бѣдственно время. Марія неможяла да търпи протестанты-тѣ и стараласа да гы искорени изъ Англіѭ. Тя гы жестоко гонила, и за малко время изгорила нѣколко стотины человѣци.

Но за счястіе протестантско Марія царувала
1558— само пять год.; а слѣдующа-та кральица *Елисавета*,
1603 сестра Марійна, сама пріяла протестантскѫ-тѫ вѣрѫ, възбранила въ свое-то господарство католическо-то богослуженіе и основала особнѫ протестантскѫ църквѫ, коя-то наименовала *Епископска* или *Англичанска*. Елисавета искала да преминатъ всичкы-тѣ католици въ новѫ-тѫ църквѫ, и въистинѫ въ малко время повече-то Англичяни станали протестанты.

Елисавета была кральица умна, мѫдра и съ твърдъ характеръ. При нейно-то владѣніе станала Англія едно отъ първы-тѣ господарства въ Европѫ. Англичяне-тѣ въ нейно-то царствованье, какво-то что рекохме по-горе (разказъ 83), прославилися на море. Англійскы-тѣ корабли отпливали за търговіѭ въ Росіѭ, Персіѭ, Остъ-Индіѭ и Америкѫ; а нѣкои Англичяни обиколили и свѣта.

Сѣверно отъ Англіѭ, на единъ островъ съ неѭ, намирася и друга земля — *Шотландія*, гдѣ-то въ цар-
1561— ствованье-то на Англискѫ-тѫ кральицѫ Елисаветѫ,
1568 царувала нейна роднина *Марія Стуартъ*. Тогава въ Шотландіѭ повече-то отъ народа пріяли протестантскѫ вѣрѫ; но Марія държяла странѫ на католици-тѣ,

съ кое-то протестанти-тѣ не были задоволни. Още послѣ
повече разсрьдила Марія Шотландци-тѣ противъ се- р. хр.
бе съ свое-то обхожданье. Тя не живѣла добрѣ съ
вторыя свой мѫжъ, графа *Дарнлея*, а послѣ, като го
убили, оженилася за неговыя непріятель, графа *Ботвеля*, кой-то живѣялъ распущено, и кого-то народъ-тъ ненавиждалъ. Шотландци-тѣ были толко огорчени противъ Маріѭ, что-то ѭ принудили да ся отрѣче отъ престола и ѭ запрѣли въ темницѫ. Но Маріѧ имала другы пріятели, кои-то ѭ освободили, и помогнали ѝ да побѣгне въ Англіѭ. Но тя и тамъ ненамѣрила защищеніе. Елисавета знаяла, че Марія имала много привърженици отъ католици-тѣ, и боялася, да ѝ не освои прѣстола. За това Елисавета заповѣдала да ѭ запратъ въ тъмницѫ. Около 20 год. стояла Марія запрѣна, и въ това время много пѫти доказували Елисавети, че Марія подбунява народа противъ неѭ. Най-послѣ сѫдъ-тъ отсѫдилъ
да ся Марія убіе, и така ѝ отсѣкли главѫ-тѫ пу- 1587
блично.

Елисавета нѣмала наслѣдника изъ дома Тюдоровъ, за това слѣдъ смърть-тѫ ѝ Английскыя пре-
столъ пріялъ Шотландскый краль Яковъ VI сынъ 1603
на Маріѭ Стуартъ. Тогава и двѣ-тѣ кралѣвства: Англія и Шотландія съединилися въ едно, а Яковъ, подъ именемъ *Яковъ I*, начналъ да ся именува *Велико-Британскы краль*.

Кога царувалъ императоръ Карлъ V., кой царувалъ въ Англіѭ? Колко годины царувалъ Хенрихъ VIII.? Коѭ вѣрѫ исповѣдувалъ той въ начяло-то на свое-то царствованіе? Какъ го наименувалъ папа за негово-то усьрдіе камъ католическѫ-тѫ вѣрѫ? Подирь това коѭ вѣрѫ пріялъ Хенрихъ? Что го побудило на това? Какъ въвелъ Хенрихъ реформаціѭ въ Англіѭ? Кой царувалъ подирь него? Какъ ся обхождала Марія съ протестан-

ты-тѣ? Кога ся пакъ оправили протестанти-тѣ въ Англіѭ? Колко годины церувала Елисавета? Каква была тя? Какъ ся трудила тя да искорени католици-тѣ въ Англіѭ? Каквѫ цьрквѫ основала въ свое-то господарство? Каква была Англія кога царувала Елисавета? Съ какво ся прославили тогава Англичяне-тѣ? Гдѣ ходили при Елисаветѫ Англискы-тѣ корабли? Кое господарство ся намирало сѣверно отъ Англіѭ на единъ островъ съ неѭ? Кой царувалъ тогава въ Шотландіѭ? Зачто мнозина Шотландци не любили Маріѭ? Какво слѣдство породило това? Гдѣ побѣгнала Марія изъ Шотландіѭ? Какво постѫпили съ Маріѭ въ Англіѭ? Колко годины стояла Марія въ Темницѫ? Какво постѫпили послѣ съ неѭ? Кога ѭ убили? Зачто ся Елисавета бояла отъ Маріѭ? Кой наслѣдилъ Англискыя прѣстолъ подирь сирьть-тѫ Елисаветинѫ? Какво начналъ Яковъ VI. да ся именува отъ тогава? Какъ ся наричяла Англія и Шотландія като ся съединили?

---

85. Англія при Якова I, Карла I и Кромвеля.

Краль *Яковъ I* былъ католикъ; но той неугнѣтавалъ протестантскы-тѣ свои подданници. Може да ся рече, че заради това какво-то католици-тѣ, така и протестанти-тѣ трѣбувало да го почитатъ и да му бѫдатъ предани Но не было така: Протестанти-тѣ не были доволны, че былъ той католикъ; а на католици-тѣ не ся допадалъ, че былъ много вѣротьрпимъ и не наказувалъ протестанты-тѣ въ Англіѭ. А Іезуити-тѣ още повече подбунували католици-тѣ противъ Якова.

Во единъ опредѣленъ день, кога щялъ да иде краль-тъ наедно съ свои тѣ съвѣтници въ парламента, за да разсѫждаватъ нѣкаквы господарственны дѣла, единъ отъ членове-тѣ на парламента казалъ

кралю, че той предъ десять дни пріялъ отъ непознато лице едно писмо, кое-то съдържявало слѣдующе-то: „не ходете въ опредѣленныя день въ парламента, зачто-то ви тамъ очякува голѣмо несчястіе, кое-то ще ви постигне съвсѣмъ изненадѣйно.“ Зато начнали да истражуватъ по-всичкыя парламентскы домъ, и начѣрили отъ долу бѫчвы съ пушечныя прахъ и при тѣхъ едного непознатаго человѣка, кого-то и начнали да испытуватъ, а той казалъ, че 80 человѣци сѫ ся договорили да превърнать парламентскыя домъ, като начнатъ да засѣдаватъ въ него протестанскы-тѣ съвѣтници кралѣви. Тогава мнозина отъ тѣхъ уловили и убили; а другы-тѣ ся затворили въ крѣпость-тѫ. А кога-то начнала кралѣвска-та войска да ѭ обсаждава, праховыя магазинъ (барутана-та) ся запалила, и така крѣпость-та ся разрушила, а бунтовници-тѣ погынали.

Подирь това произшествіе Яковъ I царувалъ още 20 год. Но той былъ слабъ и462 неможялъ да обдържи рядъ въ господарство-то си. Тогава парламентъ-тъ толко голѣмѫ власть получилъ, что-то непозволявалъ кралю, безъ негово съгласіе да издава законы.

Парламентъ-тъ присвоилъ още по̀-голѣмѫ власть за себе при наслѣдника Якововъ — *Карла I*, кой-то за несчястіе по нѣкогажь слѣдувалъ такыва неблагоразумны съвѣты; съ кои-то раздражявалъ парламента и всичкыя народъ противъ себе си. За да бы можялъ да дѣйствува по̀-слободно, той нѣколко пѫти распущалъ парламента; а кога ся появлявало нуждно время, и трѣбувало да ся съвѣтува съ нѣкого, той пакъ събиралъ членове-тѣ; съ кое-то само поврѣждавалъ себе и господарство-то.

Нѣкои неблагоразумни человѣци съвѣтували Карла I да въведе въ Шотландіѭ сѫщо такыва обряды при богослуженіе-то, каквы-то были въведены въ Англіѭ, т. е. той искалъ Шотландскы-тѣ рефор-

послѣ. р. хр. матори, кои-то имали само священници и просто богослуженіе, да ся съединятъ съ Епископскѫ-тѫ църквѫ; въ коѭ-то были оставены много отъ обрядытѣ на Римскѫ-тѫ църквѫ. Но Шотландци-тѣ, кои-то наричяли себе-си *пуритани* (т. е. чисти Христіяни) не были съ това задоволни, зато и казали, че нещатъ да промѣнятъ свое-то богослуженіе. Карлъ поискалъ да гы принуди съ силѫ; но тіи ся приготвили за войнѫ, и искали отъ краля, да гы остави на миръ, на кое-то ся краль-тъ и съгласилъ. Но това причинило, та и непріятели-тѣ Карлови въ Англіѭ, особено парламентъ-тъ, кой-то ся състоялъ повече изъ пуританы или *индепенденты* (независими) нещеяли вече да му ся покорявать, и поискали да ся уничтожи кралѣвскѫ-тѫ власть, отъ това и произлѣзла междоусобна война, въ коѭ-то мятежници-тѣ одържяли побѣдѫ. По между другы тѣ главны противници Карловы былъ гордый и жестокый фанатикъ *Оливеръ Кромвелъ*, кой-то ся трудилъ да въоружи народа противъ краля си. Ослѣпленный народъ миналъ на странѫ Кромвелевѫ, а парламентъ-тъ, спорядъ исканіе Кромвелево съгласился даже и публично да убіѭтъ краля. Кога-то щеяли да посѣ-
1649 кѫтъ краля, безчеловѣчный Кромвель седѣлъ на прозорци-тѣ и равнодушно глѣдалъ, какво престарѣлый краль положилъ главѫ-тѫ си подъ ножя и умрѣлъ спокойно и съ прѣданность камъ волѭ Божіѭ.

Отъ тогава станалъ Кромвель прьво лице въ Англіѭ, и нарѣкалъ себе *протекторъ* или покровитель господарства. Кромвель при всичкѫ-тѫ своѭ жестокость былъ и уменъ человѣкъ. Той издалъ полезны законы и въобще довелъ Англіѭ въ такова състояніе, что-то тя станала въ негово-то время най-силно господарство въ Европѫ. При всичко това, Кромвель былъ всегда безпокоенъ, негова-та совѣсть го толко мѫчила, что-то ся той боялъ отъ

человѣци-тѣ и все мыслилъ, че е обиколенъ отъ не- послѣ
пріятели, кои-то желажтъ неговж-тж смрьть. Зара- р. хр.
ди това той всегда носилъ на себе оклопъ (броня),
спавалъ въ рачлични стаи, а въ своьж-тж стаьж, гдѣ-
то си обычно почивалъ былъ заповѣдалъ да напра-
вятъ скрыщны врата, за да бы могалъ, кога-то ся
покаже опасность, абіе да ся скрые. Отъ това без-
покойствіе и отъ гризеніе-то на совѣсть-тж си най-
послѣ той заболелъ и умрелъ. 1658

Послѣ смрьть-тж кромвельевж, негова-та власть
припаднала на сына му *Ричарда*. Но тогава ся вед-
нага начнали въ Англіьж изново смущенія. Ричардъ
ся отказалъ отъ протекторство-то и Англичяне-тѣ
пакъ поискали да иматъ господаря, и избрали за 1660
краля сына Карла I *Карла II;* но Англичяне-тѣ мно-
го время неможяли да ся умирятъ. Распра-та между
католици-тѣ и протестанты-тѣ ся продължавала и
при Карла II, какво-то и напрѣдъ. Освѣнъ това то-
гава станали още двѣ партіи; придворна и народна.
Пьрва-та начнала послѣ да ся именува партія *То-
ріева*, а послѣдня-та — партія *Вигова*, (така ся нари-
чялъ простый Шотландскый народъ).

А кога-то при наслѣдника Карла II — католи-
ческаго краля *Якова II*, начнали католици-тѣ пакъ
да ставатъ по-силни, тогава партія-та Вигова замо-
лила Нидерландскыя намѣстникъ *Вилхельма III Оран-
скаго* да даде помощь Енглезскымъ протестантомъ.
Вилхелмъ ся съгласилъ, и отишьлъ въ Англіьж съ
силнж войскж, съ коьж-то ся съединила и Енглезска-
та войска, и така испждилъ *Якова II-го* изъ Англіьж,
и станалъ Великобританскы краль; но въ начяло-то 1688
на XVIII-то стол. былъ възведенъ на Англійскыя
прѣстолъ *Георгій I*, родоначялникъ Хановерскаго до-
ма. Тоя родъ и до сега царува въ Англіьж.

Были ли привьржени Англичяне-тѣ кралю си Якову I.? Зачто небыли задоволни съ него протестанти-тѣ и Англичяне-тѣ? Кой още подбунувалъ католици-тѣ противъ него? Что произлезло отъ това? Какъ искали католици-тѣ да убіѭтъ него и протестантскы-тѣ неговы съвѣтници? Кой и какъ обявилъ тоя заговоръ? Колко были всичкы-тѣ заговорници? Можяли ли да уловятъ всичкы-тѣ? Останали-тѣ отъ тѣхъ какъ погынѫли? Подирь това произшествіе волко год. царувалъ Яковъ I.? Каквѫ власть имал парламентъ-тъ при негово-то владѣніе и при слѣдующыя краль? Кой былъ наслѣдникъ Якова I.? Съ какво ся стараялъ Карлъ I. да ослаби власть-тѫ на парламента? Съ какво повдигналъ той Шотландци-тѣ противъ себе? Какво различіе имало между богослуженіе-то на Шотландскы-тѣ реформаторы и Епископскѫ-тѫ цьрквѫ? Зачто неможялъ Карлъ да въведе въ Шотландіѭ Епископско-то богослуженіе? Какво слѣдство произвело непокореніе-то на Шотлендци-тѣ? Кой былъ главенъ противникъ Карлу I.? Кромвель какъвъ былъ? Что направилъ парламантъ-тъ съ Карла I., по совѣта Кромвельевъ? Какъ убили Карла I. и какъ умрѣлъ той? Кой началъ да управлява тогава въ Англіѭ? Какво званіе получилъ Кромвель? Какъ управлявалъ той съ господарство-то и какво добро сторилъ за Англіѭ? Кромвель былъ ли счястливъ въ живота си? Отъ что ся той боялъ и какъ ся трудилъ да избѣгне отъ опасность-тѫ? Какво слѣдство произвела тая боязнь? Кога умрѣлъ Кромвель? Подирь него кой управлявалъ въ Англіѭ? Много ли время былъ Рючардъ протекторъ? Кого и кога избрали послѣ за Англискый краль? Въ какво положеніе ся намирала Англія при Карла II.? Каквы партіи станали тогава? Подирь Карла II. кой царувалъ въ Англіѭ? Подирь това кой, кога и какъ освоилъ Енглезскыя прѣстолъ? Кой Домъ и отъ кое время царува сега въ Англіѭ? Кой е родоначялникъ на тоя домъ?

---

86. Отдѣленіе Швеціи отъ Даніѭ. Христіянъ II. Густавъ Ваза.

Въ срѣднѭ-тѫ исторіѭ (разказъ 76) казахме, за Даніѭ, че тя была най-силна отъ три-тѣ Скандинавскы господарства, така, что-то другы-тѣ двѣ господарства Швеція и Норвегія, много время стояли подъ нейнѫ власть. Но най-послѣ Швеція ся отдѣлила отъ Даніѭ и станала едно отъ главнытѣ господарства въ Европѫ. Ето какъ ся случило това отдѣленіе.

Вь начяло XVI-го стол. въ Даніѭ царувалъ умный, но жестокый краль *Христіанъ II.* А въ Швеціѭ имали дворяни-тѣ и духовенство-то голѣмѫ власть въ рѫцѣ-тѣ си, и противилися Датскому кралю. А Христіанъ, понеже ся боялъ да ся не отдѣли Швеція отъ Даніѭ, поискалъ да истреби всичкы-тѣ свои непріятели ,заради това и събралъ знамениты Шведы въ тѣхнѫ-тѫ столицѫ *Стокхолмъ* и заповѣдалъ да убіѭтъ отъ тѣхъ 94 человѣка. Това произшествіе наречено е *Стокхольмска кървава баня.* Единь отъ тыя несчястници *Ерихсонъ Ваза*,ималъ възрастна сына *Густава Ваза*, кой-то избѣгналъ отъ това убійство. Христіанъ, понеже желаялъ да убіе и Густава, заповѣдалъ да обяватъ въ господарство-то му, че опредѣлява еднѫ голѣмѫ суммѫ за наградѫ (близо до 5.000 рубли сребжрни) ономува, кой-то му прѣдстави Густава Ваза живъ или мьртвъ Тогава ся мнозина пуснали да го дирать. А Густавъ живялъ въ Швеціѭ въ еднѫ фабрикѫ, а послѣ станалъ слуга селянину *Нильсону.* Шведи-тѣ знаяли гдѣ живѣе, но не казвали на Шпіоны-тѣ. Единъ пжть влезнали нѣколко датски шпіони въ хыжѫ-тѫ на селянина Нильсона, а Густавъ Ваза тогава стоялъ край огжня, та ся грѣялъ. Жена Нильсонова, понеже ся бояла да не бы познали Датчани-тѣ Густава, употрѣбила хытрость и го избавила. Тя начнала да біе реченныя работникъ по гжрба,

начнала да го наричя, че е лѣнивъ, и го изпѫдила на
послѣ р. хр. вънь. Датчани-тѣ не можяли да познанѫтъ, че е това обмана, и отишли си. Но Густавъ отъ тогава вече не смѣялъ да стои у селянина, но рѣшился да бѣга по-далѣко въ плавинскы-тѣ страны на Швецїѭ — въ провинцїѭ *Далекарлія*; при кое-го му и Нильсонъ помогнатъ така: Той турналъ Густава въ еднѫ талигѫ, коѭ-то покрилъ съ сламѫ за да го отвезе въ опредѣленно-то мѣсто. Но въ пѫтя ся изведнѫждъ приближили до талигѫ-тѫ Датскы солдати, кои-то и заповѣдали селянину Нильсону да запрѣ талигѫ-тѫ и начнали да прорѣзуватъ сламѫ-тѫ съ сабля-тѣ си. Но за счястіе, тіи твърдѣ малко ранили Густава въ ногѫ-тѫ, а послѣ си отишли. Густавъ отишьлъ въ Далекарлїѭ и разказалъ на тамошны-тѣ селскы жители, заради жестокы-тѣ обхожденія Христіянови. Народъ-тъ ся съединилъ съ Густава, за да нападнѫтъ
1523 на Датчаны-тѣ. И така въ малко время испѫдили всичкы-тѣ Датчаны изъ Швецїѭ наедно съ краля имъ. Подирь това Шведи-тѣ умолили Густава Ваза,
1525 та имъ станалъ краль, и отъ тогава станала Швецїя отдѣлно господарство. Густавъ Ваза пріялъ послѣ Лютеранскѫ вѣрѫ и заповѣдалъ да ся проповѣдува по всичко-то негово господарство ученіе-то Лютерово. И отъ тогава почти всичкы-тѣ Шведи станали протестанти.

По между това вдигналися и Датчани-тѣ противъ краля си Христіана II., кого-то всичкый народъ ненавиждалъ. Отъ това ся принудилъ да бѣга въ Германїѭ, но непріятели-тѣ го не оставили и тамъ на миръ, зачто-то тамъ го заробили и турнали въ темницѫ, въ коѭ-то стоялъ повече отъ 20 годины, почти доклѣ умрѣлъ.

Швецїя кога ся отдѣлила отъ Данїѭ? Кой царувалъ тогава въ Данїѭ? Кои были въ Швецїѭ голѣмы

противници Христіяну II.? Какъ искалъ Христіянъ да истрѣбн свои-тѣ непріятели въ Швецій? Колко Шведскы дворяни убилъ той въ Стокхолмъ? Кой тогава отъ неговы-тѣ главны непріятели ся скрылъ? Съ какво искалъ краль-тъ да намѣри Густава Ваза? Гдѣ ся скрылъ Густавъ Ваза? При кого го намѣрили единъ пѫть Датскы-тѣ шпіони, кой и какъ го избавилъ? Гдѣ побѣгналъ той отъ селянина Нильсона? Каквѫ опасность постигнала Густава въ пѫтя? Кого повдигналъ той противъ Христіяна? Что постигналъ тогава Густавъ Ваза? Кой и кога станалъ Шведскы краль? Каквѫ вѣрѫ въвелъ Густавъ Ваза въ свое-то господарство? Какво направили тогава Датчани-тѣ съ Христіяна II.?

---

87. Войны между религіозны-тѣ партіи въ Францій. Вартоломеева нощь. Хенрихъ IV.

Ученіе-то на Швейцарскы-тѣ реформаторы, а особено Калвиново-то, проникнало и у Францій. Но тамъ още отъ время-то Франциска I-го много угнѣтавали и различно мѫчили протестанты-тѣ или *гугеноты-тѣ*, какво-то что гы наричяли Французе-тѣ. Заповѣдано было не само да гы гонятъ и біѭтъ, кога ся съберать на молитвѫ, но и да гы убиватъ. Тогава при внуци-тѣ Франциска I-го *Франциска II.* и Карла IX. протестанти-тѣ у Францій ся вдигнали противъ католици-тѣ. Наваррскый краль *Хенрихъ* и Французскый адміралъ *Колиньи* съединилися съ протестантскѫ-тѫ партіѭ; а отъ странѫ католическѫ и кралѣвскѫ были херцогы-тѣ *Гизи*, кои-то имали силнѫ власть въ господарство-то. Тыя двѣ партіи много время имали междоусобнѫ войнѫ. Карлъ IX. за да прѣкрати тѫѭ войнѫ, обявилъ, по совѣть отъ хытрѫ-тѫ си майкѫ *Екатеринѫ Медичи*,

послѣ р. хр. коя-то заедно съ Гизы-тѣ имала голѣмѫ власть надъ краля, че е готовъ да ся помири съ протестанты-тѣ, а за знакъ пріятелства прѣдложилъ принцу Хенриху Наваррскому рѫкѫ-тѫ на сестрѫ си. Гуенотитѣ ся възрадвали за това извѣстіе; Хенрихъ пріялъ прѣдложеніе-то кралѣвско, и всичкы-тѣ знаменити протестанти отишли въ Паризъ на свадбѫ.
1572 Слѣдъ нѣколко дни подирь свадбѫ-тѫ прѣзъ *Вартоломеевѫ-тѫ нощь* на 24 Августъ, отведнѫжь ся зазвонило отъ дворскѫ-тѫ башнѭ въ Паризъ. Това было знакъ, кой-то ся далъ на католици-тѣ, кои-то ся были по-напрѣди още сговорили да избіѭтъ всичкы-тѣ протестанты въ Паризъ прѣзъ тѫѭ нощь, и като чюли че звони, веднага си привръзали на рѫцѣ-тѣ бѣлѫ кърпѫ, а на шапкы-тѣ зашили бѣлъ кръсть, за да могѫтъ да ся познаватъ въ темнинѫ-тѫ единъ другы, и отишли да убиватъ по улици-тѣ и кѫщята несчястны-тѣ гугеноты, кои-то за такова нѣчто и не мыслили. Най-напрѣдъ заклали почтенныя адмиралъ — Колиньи и исхврьлили тѣло-то му изъ прозореца, а послѣ начнали да убиватъ другы-тѣ гугеноты толко безпощядно, что-то за мало время много улици ся напълнили съ мрьтвы тѣлеса. Кога-то бѣдни-тѣ протестанти бѣгали по улици-тѣ отъ страхъ, и тражили гдѣ да ся скрыѭтъ, тогава и самый краль стрѣлялъ подирь тѣхъ изъ прозореца. Казуватъ че въ тѫѭ сѫщѫ-тѫ нощь и въ другы-тѣ слѣдующы дни было убито въ Паризъ и въ другы-тѣ градове въ Франціѭ повече отъ 30,000 протестанти. А Хенриха Наваррскаго пощадили зачто-то ся обѣщалъ да пріими, католическѫ вѣрѫ.

Папа, като ся научилъ за това ужясно злодѣяніе, заповѣдалъ да служятъ по църквы-тѣ и да четатъ благодарственный молебенъ. Но мнозина католици съжялѣвали несчястны-тѣ гугеноты и укорявали това злодѣйско постѫпванье. Подирь тоя случяй и самый кралъ ненамѣрилъ покой; совѣсть-та го тол-

ко мѫчила, что-то разболѣлъ и подиръ дрѣ годины умрѣлъ. послѣ р. хр.

Война-та между католици-тѣ и протестанты-тѣ не престанвала и при слѣдующаго краля *Хенриха III-го.*

Освѣнъ това въ сѫщо-то время ся съставила въ Паризъ католическа партія (*святая лига*), коя-то ся 1585
повдигнала противъ краля, зачто-то ся той склонявалъ камъ гугеноты-тѣ. Тая партія испѫдила Хенриха изъ Паризъ, и обявила че го лишява отъ прѣстола. Наскоро подиръ това Хенриха III-го убили, а за неговъ наследникъ прогласили Наваррскаго принца *Хенриха IV.*

Католици-тѣ нещеяли да припознаѭтъ Хенриха IV-го за краль, зачто-то той не испълнилъ свое-то обѣщаніе, за да пріими католическѫ вѣрѫ. Кога-то ся той приближилъ съ войскѫ до Паризъ, жители-тѣ затворили градскы-тѣ врата и непуснали го въ града. Около 5 год. продължявалъ Хенрихъ войнѫ съ свои-тѣ непріятели и дръжялъ въ обсажденіе Паризъ. Тогава настанало въ Паризъ голѣмъ гладъ, отъ кой-то умрѣли нѣколко хиляды человѣци. Но Паризяне-тѣ никакъ не ся прѣдали кралю, доклѣ не станалъ католикъ. Хенрихъ IV. былъ изъ дома *Бурбоновъ*, (сродникъ на прѣжны-тѣ краліове Францу- 1589—
скы) кой-то царувалъ въ Франціѭ 240 годины, былъ 1610
добаръ и мѫдръ краль. Той ся стараялъ да помири 1589—
католици-тѣ съ протестанты-тѣ и грижился за пол- 1830
зѫ-тѫ както на едни-тѣ така и на другы-тѣ. Въ неговы-тѣ дѣла му помагалъ умный и справедливый неговъ министеръ *Сулла.* Хенрихъ IV. издалъ единъ законъ (*Нантискый Едиктъ*), кой-то позволявалъ на 1598
протестанты-тѣ да ся събиратъ на богослуженіе и да живѣѭтъ, какво-то имъ заповѣдувала тѣхна-та вѣра. Тогава ся свръшила и междоусобна-та война; народъ-тъ ся оправилъ; а въ градища-та и въ села-та ся воспостановилъ рядъ. Въобще въ время-то Хенрихово были въ Франціѭ мирни и счястливи време-

послѣ р. хр. на. Но и Хенрихъ IV. ималъ непріятели, кои-то го ненавиждали, зачто-то защищавалъ протестанты-тѣ. Единъ пѫть кога-то ся той разхождалъ съ каляскѫ по Паризъ, и въ едно мъгновеніе ся въспрѣлъ на улицѫ-тѫ, единъ злодѣй именемъ *Францъ Равелякъ*,
1610 скокналъ на колело-то отъ каляскѫ-тѫ и заклалъ краля. Народъ-тъ искренно съжялилъ за смрьть-тѫ добраго Хенриха IV., какво-то что го наричяли Французе-тѣ; и много время споминяли заради него. При слѣдующыя слабый краль *Людовика XIII.*, пакъ произлезли въ Францііѫ безпорядъци, отъ кои-то щяла тя да падне, ако ѭ не былъ подкрѣпилъ умный и силный министеръ Людовиковъ кардиналъ *Ришелье*.

Кои были гугеноти-тѣ? Какъ ся обхождали съ тѣхъ въ Францііѫ? Кой краль гы най-много гонилъ? Кога стѫпилъ на прѣстолъ Карлъ IX? Каквѫ хытрость употребылъ Карлъ за да умири, а послѣ да истрѣби протестанты-тѣ? Въ коѭ нощь ся сговорили католици-тѣ да избіѭтъ гугеноты-тѣ въ Паризъ? Какъ успѣли тіи въ тѫѭ работѫ? Какъ дѣйствувалъ тогава краль-тъ? Колко гугеноти ся убили тогава въ Паризъ и въ другы-тѣ градища въ Францііѫ? Кого отъ гугеноты-тѣ убили най-напрѣдъ въ Паризъ? Что избавило живота Хенриху Наваррскому? Всичкы-тѣ ли католици одобрили тыя злодѣянія? Каквѫ заповесть издалъ папа, като ся научилъ за истребленіе-то на протестанты-тѣ въ Францііѫ? Какъ подѣйствували злодѣянія-та въ Паризъ на душѫ-тѫ Карловѫ и какво слѣдствіе ся породило отъ това? Кой былъ слѣдующый краль? Каква партія и кога ся съставила въ негово-то владѣніе въ Паризъ? Зачто католици-тѣ ненавиждали Хенриха III? Какъ постѫпила съ него свята-та лига? Кого прогласили за наслѣдникъ на Хенриха III? Какъ постѫпили Паризяне-тѣ съ Хенриха IV. кога-то той отивалъ въ Паризъ, за да завзѣме прѣстола? Много ли время Хенрихъ обсаждавалъ Паризъ и что ста-

нало тогава тамъ? Кога ся покорили Паризане-тѣ Хенриху IV.? Колко годины царували Бурбоне-тѣ въ Франціѭ? Какъвъ былъ Хенрихъ IV. и въ кое время царувалъ? Какъ прѣкѫсналъ той войнѫ-тѫ по между Католици-тѣ и протестанты-тѣ? Какъвъ законъ и кога го издалъ за ползѫ на протестанты-тѣ? Что ся позволявало съ тоя законъ на протестанты-тѣ? Въ какво състояніе ся намирала Франція и народъ-тъ въ время на Хенриха IV? Кога и какъ умрѣлъ Хенрихъ? Кой го убилъ? Кой и какъвъ былъ слѣдующый краль? Кой былъ неговъ славенъ министеръ?

---

88. Тридесятогодишна война.

Ученіе-то Лютерово ся много съглашявало съ ученіе-то Хуссово, та затова Хусситы-тѣ т. е. послѣдователи-тѣ Хуссови въ Боеміѭ съ охотѫ ся съединили съ протестанты-тѣ и пріяли тѣхнѫ-тѫ вѣрѫ.

Боемско-то кралѣвство было подвластно Германскому императору, кой-то ся наричялъ и Боемскый краль. Въ начяло XVII го стол, въ царствованіе-то императора *Матея*, строгаго католика, въ Боемія ся разнело гласъ, че искатъ да уничтожятъ протестантскѫ тѫ вѣрѫ. И наистинѫ католици-тѣ развалили въ единъ Боемскы градъ еднѫ новѫ протестантскѫ цьрквѫ; а въ другы градъ възбранили на протестанты-тѣ да ся събиратъ на молитвѫ. Боемци-тѣ ся оплакали за това императору; но той не само что непріялъ жялбѫ-тѫ имъ, но още имъ отвѣщалъ, че ще да гы накаже заради дерзость-тѫ имъ. Мнозина увѣрявали, че тоя отвѣтъ не е проводенъ отъ императора, но отъ неговы-тѣ намѣстници въ Прагѫ: *Мартиница* и *Славаты*. Боемци-тѣ и отъ напрѣдъ ненавиждали тыя намѣстници; но отъ тогава вече неможяли да трьпятъ, и отчяни влѣзнали въ кѫщѫ-тѫ имъ, та гы исхврьлили отъ прозорци-тѣ. Но

послѣ р. хр. за счастіе тіи паднали на мягко мѣсто, та не ся убили. Боемци-тѣ, понеже усѣщали, че това тѣхно прѣстѫпленіе неще да остане безъ наказаніе, веднага събрали войскѫ и приготвилися за войнѫ. По между това императоръ Матей умрѣлъ, а на прѣстола стѫпилъ *Фердинандъ II.*, кой-то былъ жестокъ непріятель протестантскы.

Боемци-тѣ нещеяли да признаѭтъ Фердинанда за свой краль, но избрали на негово мѣсто Пфалцскыя курфирщъ *Фридрцха V.*, кой-то и дошялъ въ Боеміѭ, и крунисался въ Прагѫ. Тогава Фердинандъ
1618 проводилъ войскѫ въ Боеміѭ и начналъ да ся біе съ протестанты-тѣ. Тая война е позната въ исторіѭ-тѫ подъ именемъ *тридесятогодишна война*.

Германскы-тѣ князове ся раздѣлили на двѣ партіи. Католици-тѣ (*лигысти*, съюзницн) съединилися съ императора, а съ Боемци-тѣ — протестантскы-тѣ князове, кои-то съставили особенъ съюзъ (*Униѭ*). Предводитель на съюзны-тѣ католическы войны былъ Баварскый херцогъ *Максимиліянъ*, а съ протестантскѫ-тѫ войскѫ командовалъ Фридрихъ V. Максимиліянъ, въ прьво-то сраженіе съ Боемци-тѣ
1620 на *Бѣлѫ горѫ*, исподъ Прагѫ, съвсѣмъ гы разбилъ. Фридрихъ V. побѣгналъ въ Холандіѭ. Боемія была покорена, а на протестанты-тѣ ся пакъ възбранило да ся събиратъ въ цьрквѫ на богослуженіе. Тогава до 30,000 протестантскы домочядія излѣзнали изъ Боеміѭ; а мнозина пріяли пакъ католическѫ-тѫ вѣрѫ.

По между това въ различны мѣста въ Германіѭ протестанти-тѣ ся готвили да отмъстятъ на католици тѣ. За главны предводители на протестантскы-тѣ войскы были назначени графъ *Мансфельдъ* и Херцогъ Брауншвейгскы *Христіянъ*. Тіи нѣколко годины воевали съ католици-тѣ; но храбрый Баварскый полководецъ *Тилли* на всякадѣ гы побѣждавалъ, а най-послѣ съврьшенно разгонилъ войскѫ-тѫ

имъ. Подиръ това протестанти-тѣ събрали новѫ войскѫ, на коѭ-то назначили за предводителя Датскыя краль *Христіяна IV.*, съ кого-то ся здружили Мансфельдъ и Христіянъ Брауншвейгскый.

Въ сѫщо-то время ся появилъ и при католици-тѣ новъ и силенъ полководецъ. То былъ богатый дворянинъ Боемскый *Валленштайнъ*. Той ся обѣщалъ да събере и да издрьжява на свой счетъ 50 хыляды войска, ако му само императоръ-тъ даде пълнѫ власть надъ тѭзи Армїѭ. Валленштайнъ былъ суевѣренъ и много честолюбивъ человѣкъ. Веднѫжъ, още въ дѣтинство-то му, неговый учитель му казалъ, че звѣзды-тѣ му прѣдсказуватъ славнѫ бѫдѫщность. Валленштайнъ не заборавялъ за това прѣдсказаніе, но търсилъ случяй, да ся отличи и прослави. Заради това ся той въздрадувалъ, като ся съгласилъ императоръ-тъ на негово-то предложеніе.

И наистинѫ Валленштайнъ за малко время събралъ до 30,000 войска, съ коѭ-то, като дѣйствувалъ наедно съ Тилли, побѣдилъ Христіяна IV-го и другы-тѣ протестантскы полководци. Тогава всичка Германія ся намирала подъ власть Фердинанда II-го, а за протестанты-тѣ настанало жялостно время. Императоръ-тъ (спорядъ *въспостановленыя Едиктъ*) заповѣдалъ имъ да вьрнѫтъ на католици-тѣ всичкы-тѣ церковны притяжанія, и можяло да ся рече, че той ще съвршено да истрѣби протестантскѫ-тѫ вѣрѫ. Но между това Валленштайнъ, кому-то императоръ-тъ далъ достойнство *херцогъ Фриндландскый* и званіе *адмиралъ на всичкы-тѣ сѣверны морета*, безпощядно ограблявалъ побѣжденны-тѣ и отималъ отъ несчястны-тѣ жителя всичко-то тѣхно имѫщество, за да добіе пары, съ кои-то да може да издрьжява войскѫ-тѫ си. Най-послѣ, съ голѣмѫ молбѫ на Германскы-тѣ князове, императоръ-тъ ся съ-

жилилъ надъ народа, вынималъ назадъ Валленштайна и заповѣдалъ му да распусти войскѫ-тѫ си.

Кога и гдѣ ся начнала тридесятогодишна-та война? Кому была тогава подвластна Боемія? Коѭ вѣрѫ пріяли Хусити-тѣ въ Боеміѭ? Какъ ся обхождали съ тѣхъ католици-тѣ? Что принудило Боемскы-тѣ протестанты да ся плачятъ императору противъ католици-тѣ? Кой былъ тогава императоръ? Какъ отговорилъ Матей на протестанты-тѣ? Какъ отмьстили протестанти-тѣ на католици-тѣ въ Боеміѭ? Какъ ся именували императорскы-тѣ намѣстници въ Прагѫ? Подирь сирьть-тѫ Матеевѫ, кой стѫпилъ на прѣстолъ? Припознали ли го Боемци-тѣ за краля? Кого избрали боемци-тѣ за краля? Какво начналъ тогава Фердинандъ II? Кой ся съединилъ съ императора и съ Боемци-тѣ? Кои были предводители на католическа-та и протестантска-та войска? Кога и гдѣ Максимиліанъ побѣдилъ Боемци-тѣ? Какво слѣдствіе произлезло отъ тѫѭ побѣдѫ? Но между това что предпріяли протестантскы-тѣ князови? Кои были тогава прѣдводители на протестантскѫ-тѫ войскѫ? Колко годины ся продължявала тая война и кой останалъ побѣдитель? Что начнали протестанти-тѣ, кога-то имъ ся разбила войска-та? Кого опредѣлили тогава за предводителя на своѭ-тѫ войскѫ? Освѣнъ Тиллы, кой былъ тогава славенъ предводитель при католици-тѣ? Какъвъ былъ Валленштайнъ? Каквѫ войскѫ събралъ той? Каквѫ власть му далъ императоръ-тъ надъ тѫѭ войскѫ? Съ кого ся съединилъ Валленштайнъ? Коя страна одрьжяла тогава побѣдѫ? Что очякувало протестанты-тѣ, кога-то Тилли и Валленштайнъ побѣдили и покорили Германіѭ? Какъ постѫпвалъ Валленштайнъ въ покоренѫ-тѫ Германіѭ? Найпослѣ что избавило несчастнѫ-тѫ Германіѭ отъ съвършенно-то й разореніе?

---

89. Густавъ Адолфъ, краль Шведскый.

Кога-то начнала да ся развидува Валленштайнова-та войска, въ Германіѭ ся изненадѣйно появилъ силный защитникъ протестантскы — храбрый и благородный краль Шведскый *Густавъ Адолфъ*. Той пристигналъ съ 15,000 войска съ корабли въ *Померанііѭ* (въ сѣвернѫ Германіѭ), за да ся съедини тамъ съ протестанты-тѣ и да иде противъ католици-тѣ. Въ Віеннѫ ся смѣяли на това негово предпріятіе, наричяли Адолфа за смѣхъ, «снѣжный царь», и мыслили, че щатъ лѣсно да испѫдатъ тахъ неговѫ ничтожнѫ войскѫ изъ Германіѭ. Но католици-тѣ ся излѫгали. Густавъ Адолфъ истинѫ ималъ мало войска; но тя ся състояла изъ такывы храбры и отличны солдаты, каквы-то до тогыва още не были виждали въ Германіѭ. Тіи на лице не были хубави, но были научени на мѫчнотіи, походный животъ и на строгъ порядъкъ. Краль-тъ имъ не позволявалъ нити да ся каратъ, нити да піянствуватъ, нити въ карты да играѭтъ и заповѣдувалъ имъ всегда съ молитвѫ да начнуватъ сраженіе.

Протестантскы-тѣ князове испрьво ся бояли да ся вдигнатъ противъ императора и нещеяли да ся съединѭтъ съ Густава Адолфа. Заради това былъ той принужденъ да ся біе не само съ католици-тѣ, но и съ нѣкои отъ протестантскы-тѣ князове. Но храбри-тѣ Шведи не губили надеждѫ. Гдѣ-то ся тіи появлявали, непріятель-тъ ся принуждавалъ да отстѫпи отъ тамъ. Най-послѣ начнали протестантскы-тѣ князове да прѣминуватъ камъ Густава Адолфа, а градища-та въ сѣвернѫ Германіѭ единъ по другы да му ся прѣдаватъ.

Единъ отъ тыя градища — *Магдебургъ* жестоко пострадалъ отъ нападеніе-то на католици-тѣ, кого-то Густавъ Адолфъ неможялъ да избави. Като ся

Кой защитникъ ся появилъ на протестанты-тѣ въ Германіѭ, кога-то начнала да ся разидва Валленштайнова-та войска? Какъвъ былъ Густавъ Адолфъ? Кога дошелъ той съ своѭ-тѫ войскѫ въ Германіѭ? Колко войска ималъ той? Какви были солдати-тѣ Густава Адолфа? Какво говорили католици-тѣ за Густава Адолфа и за неговѫ-тѫ войскѫ? Зачто нещеяли протестантскы-тѣ князове да ся съединятъ изпрьво съ Густава Адолфа? Какъ начнали да дѣйствуватъ Шведи-тѣ противъ своя непріятель? Какъ начнала да ся умножява тогава войска-та Густава Адолфа? Кой отъ протестантскы-тѣ градища и кога пострадалъ отъ нападеніе-то католическо? Кой и какъ опустошилъ тоя градъ? На кадѣ трѫгналъ Тилли изъ Магденбурга? Гдѣ и съ кого начналъ Тилли бой въ Саксоніѭ? Кой одьржялъ побѣдѫ въ това сраженіе? Гдѣ побѣгналъ Тилли? Какъ ся свършилъ боя на Густава Адолфа въ Баваріѭ? Подирь смрьть-тѫ Тиллинѫ, кого ся рѣшилъ императоръ-тъ да избере за полководца? Гдѣ и какъ живѣялъ тогава Валленштайнъ? Каквѫ власть далъ императоръ-тъ Валленштайну, кога-то той събралъ войскѫ? Прѣди всичко противъ кого отишялъ Валленштайнъ съ войскѫ-тѫ си? Кой побѫрзалъ въ помощъ на Саксонци-тѣ? Гдѣ и кога ся случило сраженіе-то Валленштайново съ Саксонци-тѣ и Шведи-тѣ? Кой останалъ побѣдитель въ боя при градъ Люцена? Кого изгубили Шведи-тѣ въ тоя бой? Какъ умрѣлъ Густафъ Адолфъ? Кой станалъ прѣдводитель на протестантскѫ-тѫ войскѫ подирь смрьть-тѫ на Густава Адолфа? Какъ и кога умрѣлъ Валленштайнъ.

---

90. Вестфалскый миръ.

Подирь смрьть-тѫ Валленщтайновѫ всичка Германія ся намирала въ ужясно положеніе. Католици-тѣ и Шведи-тѣ толко были ѭ разорили, что-то почти всичка-та была станала като пустиня. Тысящи

ди това ся и рѣшилъ да ся помири съ него и молилъ го да събере новѫ войскѫ. Валленштайнъ найнапрѣдъ казалъ, че не може; а, послѣ, по-голѣмѫ молбѫ императорскѫ, съгласился да иде да ся біе съ протестанты-тѣ, но подъ условіе, да му ся даде власть самоволно да ся распоряжда въ боя. Фердинандъ испълнилъ всичкы-тѣ неговы желанія, и за малко время, по гласъ Валленштайновъ пакъ му ся явили хыляды солдати. Съ таѫ войскѫ отишлялъ той противъ Саксонци-тѣ, кои-то были освоили Боеміѭ, изпѫдилъ гы отъ тамъ и гонилъ гы до Саксоніѭ. Саксонсый курфирщъ поискалъ помощь отъ Густава Адолфа, кой-то ся намиралъ въ Баваріѭ. Шведи-тѣ ся съединили съ Саксонци-тѣ и близу до градъ *Люцена* начнали съ Валенштайна жестокъ бой. Въ тоя бой истина Шведи-тѣ побѣдили своя непріятель; но изгубили своя славный и благородный краль. Като прострѣлили краль-тъ отъ непріятельскѫ странѫ два куршюма, той извыкалъ: „Боже мой!“ и падналъ отъ коня. Войска-та най-напрѣдъ не примѣтила това, и краль-тъ, по тѫпканъ отъ конье-тѣ, прележялъ презъ нощь-тѫ на бойното полѣ, а на утрень-тѫ го намѣрили совсѣмъ обезобразенъ и облянъ съ кръвь.

послѣ р. хр.

1632

Подиръ това сраженіе Валленштайнъ отстѫпилъ въ Боеміѭ; а Шведи-тѣ подъ начялствомъ Веймарскаго херцога *Бернхарда*, начнали да опустошяватъ всичкѫ Германіѭ. Отъ това время Валленштайнъ не само что престаналъ да дѣйствува противъ протестанты-тѣ, но още начналъ да ся договаря съ тѣхъ; за кое-то явили императору, че е Валленштайнъ издатель и иска да стане Боемскы краль. Тогава промѣнили Валленштайна; и наскоро три офицери отъ неговѫ-тѫ войскѫ го убили нощѣмъ. 1634

Кой защитникъ ся появилъ на протестанты-тѣ въ Германіѭ, кога-то начнала да ся разидва Валленштайнова-та войска? Какъвъ былъ Густавъ Адолфъ? Кога дошелъ той съ своѭ-тѫ войскѫ въ Германіѭ? Колко войска имали той? Какви были солдати-тѣ Густава Адолфа? Какво говорили католици-тѣ за Густава Адолфа и за неговѫ-тѫ войскѫ? Зачто нещели протестантскы-тѣ князове да ся съединятъ изпрьво съ Густава Адолфа? Какъ начнали да дѣйствуватъ Шведи-тѣ противъ своя непріятель? Какъ начнала да ся умножява тогава войска-та Густава Адолфа? Кой отъ протестантскы-тѣ градища и кога пострадалъ отъ нападеніе-то католическо? Кой и какъ опустошилъ тоя градъ? На кадѣ трѫгналъ Тилли изъ Магденбурга? Гдѣ и съ кого начналъ Тилли бой въ Саксоніѭ? Кой одьржялъ побѣдѫ въ това сраженіе? Гдѣ побѣгналъ Тилли? Какъ ся свршилъ боя на Густава Адолфа въ Баваріѭ? Подирь смрьть-тѫ Тиллинѫ, кого ся рѣшилъ императоръ-тъ да избере за полководца? Гдѣ и какъ живѣялъ тогава Валленштайнъ? Каквѫ власть далъ императоръ-тъ Валленштайну, кога-то той събралъ войскѫ? Прѣди всичко противъ кого отишялъ Валленштайнъ съ войскѫ-тѫ си? Кой побѫрзалъ въ помощъ на Саксонци-тѣ? Гдѣ и кога ся случило сраженіе-то Валленштайново съ Саксонци-тѣ и Шведи-тѣ? Кой останалъ побѣдитель въ боя при градъ Люцена? Кого изгубили Шведи-тѣ въ тоя бой? Какъ умрѣлъ Густафъ Адолфъ? Кой станалъ прѣдводитель на протестантскѫ-тѫ войскѫ подирь смрьть-тѫ на Густава Адолфа? Какъ и кога умрѣлъ Валленштайнъ.

---

90. Вестфалскый миръ.

Подирь смрьть-тѫ Валленштайновѫ всичка Германія ся намирала въ ужясно положеніе. Католици-тѣ и Шведи-тѣ толко были ѭ разорили, что-то почти всичка-та была станала като пустиня. Тысящи

градища и села были разрушени; около половинѫ послѣ
отъ жители-тѣ на всичкѫ Германіѭ или ся убили или р. хр.
умрѣли отъ гладъ и отъ болѣсти; на всякаде по свѣта ходили въ гомилы человѣци и малкы дѣца, и народъ-тъ живѣялъ въ праздность и сиромашіе.

Протестантскы-тѣ князове желаяли единъ пѫть вече да пресекатъ тоя упропастителенъ бой, заради това и заключили съ императора миръ и нещяли вече да помагатъ на Шведы-тѣ. Тогава ся разбила Шведска-та войска, а колко-то останала испѫдили ѭ изъ Германіѭ. Но по между това Французи-тѣ подали помощь на Шведы-тѣ, и боя-тъ ся пакъ запалилъ и продължявался още 14 годины.

Въ Франціѭ тогава царувалъ *Людовикъ XIII*, кой-то, какъ-то що видѣхме по-горе (разказъ 87), былъ слабъ и безгрыженъ; но той имаlъ уменъ министеръ кардинала *Ришелье*, кой-то управлявалъ господарство-то. Ришелье искалъ да ослаби Австріѭ, и да разшири Французскы-тѣ владѣнія. Зато той подбунилъ Шведы-тѣ на новъ бой и проводилъ имъ пары и войскѫ.

Шведи-тѣ и Французе-тѣ нѣколко пѫти побѣждавали Австрійци-тѣ и Саксонци-тѣ, най-много ся отличили въ тоя бой протестантскы-тѣ полководци, Бернхардъ, Веймарскый и Шведскый генералъ *Торстенсонъ*. Тіи завоевали Австрійскѫ-тѫ провинціѭ *Альзаціѭ* и владѣнія-та на императорскы-тѣ съюзници — на курфирщы-тѣ: Саксонскы и Баварскы. Подиръ това Шведи-тѣ отишли въ Боеміѭ и начнали да обсаждаватъ Прагѫ; но императоръ *Фердинандъ III* наскоро предложилъ на протестанты-тѣ миръ, и така ся свършилъ тоя бой, отъ кого-то Германія тридесятъ годины толко ужясно страдала. 1648

Тоя миръ ся наричя *Вестфальскый*, зачто-то ся заключилъ въ два Вестфальскы градища — *Мюнстера* и *Оснабрика*. Спорядъ договора, кой-то станалъ въ тыя два градища между Австрійци-тѣ, Францу-

зы-тѣ и Шведы-тѣ, Франція припаднала Австрій-ска-та провинція Альзація, Швеціи — Херцогство *Померанія*, въ сѣвернѫ Германіѭ, до Балтійско море, владѣнія-та на нѣколко протестантскы князове были увеличены, а на протестанты-тѣ въ Германіѭ, Оландіѭ и Швейцаріѭ ся позволило да исповѣдвать вѣрѫ-тѫ Лютеровѫ и Калвиновѫ и слободно да изврьшявать свое-то богослуженіе.

Така Германска-та имперія отъ тѫѭ войнѫ ослабнала, и изгубила много провинціи и княжества, отъ кои-то нѣкои станали независими государства, другы припаднали Французамъ; Франція съ старанія-та умнаго кардинала Ришелье завзела прьво мѣсто въ Европѫ; а Швеція стѫпила въ ряда на силны-тѣ государства.

Въ Какво положеніе ся намирала Германія подирь сирьть-тѫ Валленштайновѫ? Кой ѭ разорявалъ? Какъ ся трудили протестанскы-тѣ князове да прѣкѫснатъ упропастителныя бой съ католици-тѣ? Кой одържялъ побѣдѫ, кога-то протестантскы-тѣ князове заключили миръ съ императора? Отъ что ся послѣ това възобновилъ другы бой и още колко годины ся продължявалъ? Кой былъ въ това время Французскый краль? Какъвъ былъ Людовикъ XIII? Кой управлявалъ тогава Франціѭ? Зачто подалъ Ришелье помощь Шведомъ? Какъвъ успѣхъ имали въ тоя бой Французе-тѣ и Шведи-тѣ? Кога и какъ ся свршилъ тридесятогодишный бой? Какъ ся наричялъ миръ-тъ, кой-то ся заключилъ между католици-тѣ и протестанты-тѣ подирь свршеніе-то на тридесятогодишныя бой? Въ кои градища ся той заключилъ? Кои мѣста припаднали, по тоя миръ, Франціи и Швеціи, и каквы правдины ся дали протестантомъ? Кои государства ся усилили и кои ослабѣли въ тридесясогодишныя бой?

ПЕРІОДЪ ВТОРЫЙ. ОТЪ ВЕСТВАЛЬСКЫЯ МИРЪ ДО ФРАНЦУЗСКѪ-ТѪ РЕВОЛЮЦІѬ. послѣ р. хр.

91. Франція при Людовика XIV.

При свършеніе-то на тридесятогодишныя бой, при краля *Людовика XIV*, сына Людовика XIII-го, настанало славно время за Францiѭ. Людовикъ XIV былъ най-знаменитъ отъ всичкы-тѣ Французскы краль̀ове: той царувалъ 72 години. Той, кога-то стѫ- 1643—
пилъ на прѣстола, былъ още малко дѣте; та до гдѣ 1715
былъ той младъ, господарство-то управлявали слави-тѣ негови министри *Мазаренъ* и *Кольберъ*, единъ подиръ другы. Съ тѣхнѫ помощь и стараніе Франція станала силно и богато господарство. Людовикъ XIV ималъ такавѫ славнѫ войскѫ, каква-то нѣмало въ другы-тѣ господарства, какъ-то ще да видимъ по-долу, какъ ся тя въ различны войны отличявала.

Министри-тѣ Людовика XIV-го, а най-много Кольберъ, трудилися да приведатъ въ добро състояніе фабрикы-тѣ и да распространятъ търговіѭ-тѫ; зато въ царствованіе-то Людовика XIV Французскы-тѣ корабли отивали въ далечны страны. Освѣнъ това тогава имало въ Францiѭ много учены человѣци и отлични списатели (*Расинъ, Корнелъ, Мольеръ, Фенелонъ* и др.), на кои-то съчиненія-та и днесь ся считатъ въ Францiѭ за най-добры. Въобще Французе-тѣ ся тогава толко прославили, что-то царствованіе-то Людовиково е наречено златенъ вѣкъ; другы-тѣ Европейскы народи ся трудили да имъ подражяватъ въ всичко; заради това въвели въ свои-тѣ отечества тѣхныя языкъ и обычаи, и отъ тогава начнали по всичкѫ Европѫ по̀-образованы-тѣ человѣци да говорятъ Французскы. Но наедно съ това пріяли отъ Французы-тѣ и много лошавины, н. пр. легкомысліе, расокощество и безнравственно живѣнье, кои-то господствували тогава при двора Людовика XIV-го. 1661

послѣ р. хр. Кога-то Людовикъ начналъ самъ да управлява господарство-то, поискалъ да бѫде пьрвый и найсилный господарь на свѣта. Заради това той при всякый случяй начиналъ съ свои-тѣ съсѣды войнѫ и
1665 освоявалъ отъ тѣхны-тѣ владѣнія. Така той най-напрѣдъ нападналъ на Шпанскы-тѣ владѣнія въ Нидерландіѭ. Тогава ся съединили противъ него Оландія, Англія и Шведія; но той склонилъ Англіѭ на своѭ странѫ, а послѣ ударилъ на Оландскѫ-тѫ республикѫ. Въ тѫѭ войнѫ ся завзяли за Оландіѭ императоръ-тъ, Бранденбургскый курфирщъ, Фридрихъ Вилхелмъ и Шпанія, и свръшилася тѫй, что-то Людовикови-тѣ противници были принуждени да направятъ
1679 миръ *(въ Нимвегенъ)*, по кой-то Шпанія устѫпила Франціи провинціѭ *Франш-Конте*, (Бургундіѭ).

Подирь нѣколко годины, почти всичка Германія, Австрія, Шпанія и другы-тѣ господарства наново ся въоружили противъ Людовика XIV, кой-то непрестанно нападалъ на съсѣдны-тѣ земли и опустошя-
1688—1697 валъ гы. Около 9 год. ся продължявала война-та, но никакъ не могли да смирятъ Людовика. Най-послѣ заключили съ него миръ, по кого-то ся той доброволно отрекалъ отъ освоены-тѣ градища, а задържялъ само *Страсбургъ*, въ Альзаціѭ. Но наскоро подирь това дознаяли причинѫ-тѫ на това негово великодушно постѫпванье.

Въ Шпаніѭ тогава умрѣлъ краль *Карлъ II*, послѣднѣй потомецъ императора Карла V-го и понеже той нѣмалъ дѣца, но были останали само удаленны роднины въ Германіѭ и въ Франціѭ, кои-то начнали да ся каратъ по между си, кой да бѫде краль; то Людовику XIV-му ся искало Шпаньолскыя прѣстолъ да наслѣди неговый внукъ *Филиппъ Анжуйскы*, заради това той казалъ, че Карлъ II въ завѣщаніе-то си е опредѣлилъ Филиппа за наслѣдника. Австрійскый императоръ не искалъ да устѫпи Шпаніѭ сроднику Людовикову, но обявилъ му войнѫ. Съ

императора ся сдружили Англія, Оландія, Пруссія и Германскы-тѣ княжества, кои-то ся бояли, че власть-та Людовикова ще да стане твърдѣ силна и опасна заради тѣхъ, ако ся Шпанія съедини съ Франціѭ. Военны-тѣ дѣйствія ся начнали въ Италіѭ, гдѣ-то храбрый императорскы полководецъ Принцъ *Евгеній* разбилъ Французскѫ-тѫ войскѫ; а послѣ Англичяне-тѣ, Оландези-тѣ и Немци-тѣ побѣдили Французе-тѣ въ Нидерландіѭ. Тая война, коѭ-то наричять „война за наслѣдство Шпанскаго прѣстола," продължявалася 14 год. Най-послѣ Англичяне-тѣ и Оландезе-тѣ, понеже нещеяли да устѫпятъ Шпаніѭ Австрійскому императору, заключили миръ съ Людовика и припознали внука му *Филиппа V*, за Шпанскый краль, а Австріи отдали Шпаньолскы-тѣ владѣнія въ Нидерландіѭ и Италіѭ.

послѣ р. хр. 1701—1714

При тыя безпрестанны войны имя-то Людовика XIV-го ся прославило по всичкѫ Европѫ; но между това Францiя съвсѣмъ ся разорила, а Французе-тѣ претърпѣли много бѣдствія. Най-много пострадали тогава протестанти-тѣ, зачто-то Людовикъ XIV въ всичко-то время на свое-то царствованіе гы угнѣтавалъ; а най-послѣ уничтожилъ и *Нантскыя Едиктъ*, кого-то бѣше издалъ Хенрихъ IV за защищеніе на протестанты-тѣ (разказъ 87). Отъ тогава така жестоко начнали да гонятъ нещастны-тѣ гугеноты въ Францiѭ, что-то тіи вече не можяли да живѣѭтъ въ свое-то отечество, но начнали съ хиляды да ся преселяватъ въ Швейцаріѭ, Оландія и Пруссіѭ. Тіи (протестанти-тѣ) были человѣци трудолюбиви, кои-то ся занимавали съ търговіѭ и рѫкодѣлія; отъ това може всякый да си прѣдстави каквѫ тщетѫ прѣтърпѣла Францiя отъ това тѣхно прѣселеніе. Отъ тогава начнала Францiя да слабѣе и да ся разстроява, а най-много при слѣдующыя слабы краль *Людовика XV*, кой-то, кога-то стѫпилъ на прѣстола, былъ шесто-годишно дѣте.

1685

Послѣ Людовика XIII. кой стѫпилъ въ Францїѭ на прѣстолъ? Колко годины и кога царувалъ Людовикъ XIV? Кои были знаменити отъ неговы-тѣ министри? Каква станала Францїя съ тѣхны-тѣ старанїя? Каква была войската Людовика XIV-го и каквѫ ползѫ принесла тя Францїи? Отъ какво ся обогатила Францїя при министры-тѣ Людовика XIV-го? Кой другы и съ какво ся прославилъ при Людовика въ Францїѭ? Что прїяли тогава другы-тѣ народи отъ Французы-тѣ? Отъ кое время началъ Людовикъ XIV. да управлява самъ господарство-то? Съ кого и зачто ималъ войнѫ Людовикъ? Най-напрѣдъ каквы владѣнїя и кога гы освоилъ той? Кой ся завзелъ за Оландїѭ, кога-то ударилъ на неѭ Людовикъ? Какъ ся свръшила тая война? Кои господарства ся сдружили противъ него? Гдѣ и кога ся направилъ миръ съ Людовика XIV. Подирь тѫѭ войнѫ? Коя провинцїя припаднала Францїи по Нимвегенскыя договоръ? Что было причина на новы-тѣ войны Людовиковы съ съсѣдны-тѣ господарства? Кои, колко годины и кога водили войнѫ съ Людовика XIV? Какъ ся свръшила тя и отъ кои владѣнїя ся отрѣкалъ тогава Людовикъ? Подирь това съ кого ималъ той войнѫ? Что было причина на войнѫ-тѫ Людовиковѫ съ Германскыя императоръ? Кой ся сдружилъ съ императора противъ Людовика? Подирь смрьть-тѫ Карла II-го кой искалъ да освои Шпаньолскыя прѣстолъ? Зачто нещяли съюзны-тѣ господарства, да бѫде Шпанскый краль сродникъ-тъ на Людовика XIV? Какъ ся наричяла тая война колко годины ся продължявала? Какъ ся свръшила? Каквѫ ползѫ принесли Людовику XIV. безпрестанни-тѣ негови-тѣ боїове? Каквѫ тщетѫ принесли тїи Францїи? Отъ поданници-тѣ Людовиковы кой най-много пострадалъ отъ неѭ и зачто? Кога ся уничтожилъ Нантскый Едиктъ? Какво слѣдствїе произлѣзло отъ негово-то уничтоженїе? Гдѣ ся преселили гугенoти-тѣ изъ Францїѭ при Людовика XIV? Каквѫ тщетѫ станала отъ това прѣселенїе за Францїѭ? А кога ся най-много разстроила Францїя?

---

92. Велика сѣверна война. Карлъ XII, краль Шведскый. дослѣ р. хр.

.Отъ время-то на тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ Швеція ся толко усилила, что то съсѣдны-тѣ господарства ся бояли отъ неѭ и завидували й. Освѣнъ Померанія, коя-то по Вестфалскыя миръ припаднала Швеціи, принадлежяли и още и Естляндія и Лифляндія, кои-то завоевалъ отъ Поляци-тѣ въ XVII-то стол. 1660
войнственный краль Шведскый *Карлъ X*, сродникъ на *Христинѫ*, коя-то была дъщеря Густава Адолфа. Христина, като пріяла католическѫ вѣрѫ, отрѣклася отъ прѣстола въ ползѫ Карлу X-му. При свршеніе-то XVII-го стол, стѫпилъ на Шведскыя прѣстолъ, 1697
15-годишный юноша *Карлъ XII*, кого-тѣ всичкы мыслили за слабъ краль, зачто-то ся той тогава твърдѣ малко грыжилъ за свое-то господарство. Съсѣдны-тѣ монархы ся въсползували съ това и поискали да ослабятъ Швеціѭ, съ мыслъ, че неискусный краль Шведскы веднага ще да ся съгласи и да имъ устѫпи нѣкоѭ чясть отъ свои-тѣ владѣнія.

Въ Россіѭ царувалъ тогава славный и великый господарь *Петръ I*. Мы видѣхме, че малко-то господарство Рюриково (разказъ 60 и 75) при пръвы-тѣ неговы потомци, далѣко разширило свои-тѣ границы на югъ и въстокъ, и че Россія ся усилила при знаменитыя господарь Іоанна III. При наслѣдници-тѣ на тоя царь Россія освоила нѣкои отъ съсѣдны-тѣ владѣнія на западъ и юго-въстокъ, т. е. една чясть отъ Литвѫ, коя-то и напрѣдъ принадлежяла Россіи, *Казанъ* и *Сибиръ*. Кога-то ся прѣкратилъ Домъ-тъ Рюриковъ, Россія отъ вѫтрешны-тѣ несъгласія и безпорядъци паднала въ разстройство, но наскоро подирь това пакъ ся оправила и урядила, и то подъ царове-тѣ изъ благословенныя Домъ Романовъ, кои-то управляватъ отъ начяло-то на XVII-то стол. Пръвый отъ царове-тѣ на тоя домъ *Михаилъ Ѳеодоро-*

послѣ *вичъ*, желавши да ся примири съ съсѣды-тѣ си устѫ-
р. хр. пилъ Швеціи брѣговы-тѣ на Балтійско-то море, а
Польши — *Заднѣпровскый* край. Но неговый сынъ
царь *Алексій Михаиловичъ*, не само что повърналъ
Россіи тыя владѣнія, но съединилъ съ неѭ и *Мало-
Россіѭ*. Россія за своѭ-тѫ славѫ и свое-то счястіе
най-много трѣбва да благодари императору Петру
Великому. Въ начяло на негово-то царствованіе, тя
наистина была доста обширна и благоустроена; но
Русси-тѣ были тогава малко образовани; тогава въ
Россіѭ почти никаквы фабрикы нѣмало; въ иску-
ства-та и ракодѣлія-та Русси-тѣ малко были успѣли;
трьговія-та съ иностранны-тѣ господарства была
съвсѣмъ затруднителна, зачто-то Россія имала само
единъ морскый пѫть — *Бѣло море*, кое-то лежи да-
лѣко на сѣверъ. Петръ Великый много ходилъ по
другы-тѣ царства, за да упознае състояніе-то на ино-
странны-тѣ господарства и тѣхны-тѣ народы; довелъ
въ Россіѭ умны и искусны человѣци, фабриканты и
рѫкодѣлци, завелъ правилнѫ войскѫ и старался да
распространи свое-то господарство камъ Балтійско
море, за да отвори Россіи за мореплаваніе-то и тръ-
говіѭ тѫ новъ и полезенъ пѫть. Заради това той
ся охотно съюзилъ съ Датскаго краля, *Фридриха
IV-го* и Польскаго краля *Августа II-го* противъ Кар-
ла XII, за да покори отъ Шведы-тѣ еднѫ чясть отъ
Прибалтійскы-тѣ владѣнія, кои-то тіи нещяли да му
устѫпатъ доброволно.

Съвѣтници-тѣ Карлови ся уплашили, кога-то му
три съюзны монарси обявили войнѫ, и помыслили,
че трѣбува да ся отдаде на непріятели-тѣ, какво-то
поискатъ; но Карлъ не ся съгласилъ съ тѣхъ и по-
казалъ такава смѣлость и мѫжество, каквы-то никой
неочяквалъ отъ него. Той веднага отишьлъ съ своѭ-
тѫ войскѫ въ Даніѭ, побѣдилъ Датчяны-тѣ и въ сѫ-
щѫ-тѫ годинѫ гы принудилъ да ся съгласятъ на по-
1700 лезенъ за Шведы-тѣ миръ. Подирь това отишьлъ

Карлъ противъ Руссы-тѣ. И въ пръво-то сраженіе 1700
подъ *Нарва* малко-то число на Шведскѫ-тѫ войскѫ
разбила Рускѫ-тѫ арміѭ, коя-то была три пѫти по-
силна. А подирь нѣколко годины, Шведи-тѣ ударили
на Саксонскыя курфирщъ *Августа II*, кой-то былъ
въ сѫщо-то время и краль Польскый. Карлъ нѣкол-
ко пѫти го побѣждавалъ, а най-послѣ принудилъ По-
ляци-тѣ да промѣнатъ Августа и да изберать новъ 1704
краль — *Станислава Лещинскый.*

По между това императоръ-тъ Рускы Петръ I
былъ завоевалъ южный брѣгъ на Финскыя заливъ
Ливоніѭ, Естландіѭ и Ингріѭ, т. е. сегашнѭѭ С.
Петербургскѫ губерніѭ, коя-то напрѣдъ принадлежя-
ла на Шведы-тѣ, и начналъ да прави при устіе-то
на р. *Невѫ* новъ градъ *С. Петърбургъ.* Петръ изведнажъ
ся научилъ, че Карлъ направилъ миръ съ Сак-
сонскыя курфирщъ и отивалъ съ войскѫ на Россіѭ.
Петръ му прѣдложилъ миръ; но Карлъ горделиво
отвѣщалъ, че ще въ *Москвѫ* да му прѣдпише миръ.
Шведи-тѣ начнали да обсаждаватъ градъ *Полтава*
(въ Малороссіѭ); но Петръ пристигналъ съ силнѫ 1709
войскѫ въ помощь на Полтавскы-тѣ жители и така
разбилъ всичкѫ-тѫ Шведскѫ войскѫ, что-то отъ 19.000
человѣци само нѣколко стотины наедно съ краля си
едва ся избавили и побѣгнали въ Турско.

Турскый султанъ не само что пріялъ Карла
пріятелскы, но още по нѣговъ съвѣтъ обявилъ Пе-
тру войнѫ. Но тая войнa нетраяла много, и кога-
то Турци-тѣ направили миръ съ Руссы-тѣ, султанъ-
тъ заповѣдалъ Карлу, да си отиде изъ Турціѭ, а
при това далъ му и доволно пары за въ пѫть. Карлъ
иждивилъ пары-тѣ, а да иде изъ Турціѭ и немы-
слилъ. Заради това заповѣдалъ султанъ-тъ съ силѫ
да го испѫдатъ. И тѫй нѣколко хыляды янычари
обыколили дървеныя домъ, въ кого-то ся былъ Карлъ
запрѣлъ съ свои-тѣ солдаты, и все палили (гърмѣли)
изъ пушкы-тѣ, доклѣ запалили домъ-тъ. Тогава

после р. хр. Карлъ искокналъ изъ дома въ еднѫ рѫкѫ съ сабьѫ, а въ другѫ-тѫ съ пищолъ, и искалъ да ся хвьрли въ непріятельскѫ-тѫ толпѫ; но, понеже ся заплелъ въ тревѫ-тѫ съ свои-тѣ дългы шпоры (мамузы), падналъ, и Турци-тѣ го взяли въ робство. Наскоро подирь това той ся научилъ, че Шведи-тѣ искатъ да заключатъ миръ съ Руссы-тѣ и Поляци-тѣ Той, за да бы направилъ препятствіе на тоя миръ, отишьлъ съ курьерскы конье (съ мензилъ, поща) прѣзъ Венгріѭ и Германіѭ, за въ Швеціѭ, гдѣ-то за двѣ неде-
1714 ли пристигналъ. По между това съсѣдны-тѣ господарства: Россія, Пруссія, Данія, Польша и Англія были вече отнели отъ Швеціѭ нѣколко провинціи. Карлъ поискалъ за замѣнѫ на това изгубванье да освои отъ Датчяны-тѣ Норвегіѭ; зато и отишалъ тамъ съ войскѫ. Но и въ тѭѭ войнѫ неполучилъ никаквѫ ползѫ. Кога-то Шведи-тѣ начнали да обсаж-
1718 даватъ крѣпость-тѫ *Фридрихсгаль*, Карлъ ся ранилъ въ тоя бой и умрѣлъ. Война-та Шведска съ съсѣдны-тѣ господарства продължявала ся подирь това още три годины. Въ тѭѭ войнѫ Шведи-тѣ были
1621 побѣждены, и, по миръ-тъ *Ништатскы* устѫпили Россіи еднѫ часть отъ Финландіѭ, Ингріѭ, Естландіѭ и Лифляндіѭ, а Пруссіи — еднѫ часть отъ Помераніѭ, коя-то по Вестфальскыя миръ была припаднала Швеціи. Освѣнъ това Швеція была принуждена да признае изново Августа II за Польскый краль. И така Швеція отъ тогава ослабѣла и не была вече опасна за съсѣдны-тѣ господарства.

Освѣнъ Помераніѭ кои мѣста, кога и при кой краль гы освоили Шведи-тѣ наскоро послѣ свршеніе на тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ? Кога стѫпилъ на прѣстолъ и какъвъ былъ въ начяло-то Карлъ XII? Кой царувалъ тогава въ Россіѭ? Какъвъ былъ императоръ Петръ I? Какво добро сторилъ той Россіи? Каква была Россія прѣ-

ди него и въ негово-то владѣніе? Съ кого стѫпилъ Петръ I. въ съюзъ противъ Карла XII. и зачто? Какво ся надѣяли отъ Карла непріятели-тѣ и съвѣтници-тѣ негови? Испълнили ли ся тѣхны-тѣ надежды и какво отговорилъ Карлъ на исканія-та непріятелскы? Какъ и кога ся свършилъ походъ-тъ Карловъ въ Данія? Подирь това съ кого начналъ Карлъ войнѫ? Гдѣ и кога ся срѣщнала Карлова-та войска първый пѫть съ Руссы-тѣ? Чія войска была по-силна и кой останалъ побѣдитель подъ Нарвѫ? Подирь това на кого и кога ударили Шведи-тѣ? Какъ успѣлъ Карлъ въ войнѫ-тѫ съ Августа II? Кого и кога избрали за Польскый краль на мѣсто Августа II. спорядъ желаніе-то Карлово? Кое мѣсто освоилъ Петръ Великый тогава отъ Шведы-тѣ? Кой градъ начналъ той да прави въ Ингрія? Гдѣ и кога ся вторый пѫть явилъ Карлъ съ войскѫ въ Россія? Колко войскѫ ималъ той подъ Полтавѫ? Какъ ся свършило това сраженіе? Гдѣ побѣгналъ Карлъ, кога-то го разбили подъ Полтавѫ? Какъ го пріялъ Турскый султанъ? На какво склонилъ Карлъ султана? Много ли время траяла тая война Турска съ Руссы-тѣ? Кога-то ся свършила тая война, что поискалъ султанъ-тъ отъ Карла? Испълнилъ ли Карлъ исканіе-то султаново? Какъ постѫпилъ султанъ-тъ съ Карла? Подирь това кога и зачто побързалъ Карлъ да отиде изъ Турція въ Швеція? За колко время пристигналъ той тамъ? Что было ся тогава случило въ Швеція? Кога-то стигналъ Карлъ въ Швеція, противъ кого отишлъ съ войскѫ, да ся бie? Какъвъ успѣхъ ималъ тоя бой Карловъ въ Данія? Какъ, гдѣ и кога умрѣлъ Карлъ? Подирь това още колко годины продължявали Шведи-тѣ войнѫ съ съсѣдны-тѣ господарства? Какъ и кога ся свършила тая война? Кои отъ свои-тѣ владѣнія была принуждена Швеція да устѫпи на съсѣдны-тѣ господарства по Ништатскыя миръ? Кого признали тогава за Польсый краль?

послѣ р. хр.

93. Пруссія. Седмогодишна война.

Мы вече казахме (разказъ 76), че Пруссія най-напрѣдъ принадлежяла Нѣмскому ордену, послѣ нѫ завоевали Поляци-тѣ, а въ начяло на XVI-то столѣтіе станала отдѣлно херцогство. Въ начяло на тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ Пруссія ся съединила
1618 съ Брандебургіѭ, така, что-то курфирщъ-тъ Брандебургскы былъ и херцогъ Прусскы. Въ тридесятогодишнѫ-тѫ войнѫ и двѣ-тѣ тыя земли много пострадали. На пр. въ Берлинъ, кой-то былъ тогава вече голѣмъ градъ, толко жители изгынали, что-то, като ся свършила 30-годишнѫ-тѫ войнѫ, останали въ него само 300 человѣци. Но, за счястіе, въ това господарство управлявалъ тогава умный и славный курфирщъ *Фридрихъ Вилхелмъ*, кой-то заслужилъ има *Великый*. Той най-напрѣдъ побѣдилъ Поляци-тѣ и Шведы-тѣ, а послѣ ся трудилъ да поправи положеніе-то на свои-тѣ разорены владѣнія. Кога-то Французскый краль Людовикъ XIV уничтожилъ Нантскыя едиктъ, Фридрихъ Вилхелмъ призвалъ Французскы-тѣ протестанты, да ся преселятъ въ Пруссіѭ. Споредъ това приглашеніе хыляды трудолюбиви земледѣлци, рѫкодѣлци и учени человѣци дошли въ Пруссіѭ, и принесли и голѣмѫ ползѫ.

При сына на Фридриха Вилхелма *Фридриха I*, отъ Пруссіѭ и Брандебургіѭ ся съставило кралѣвство, и Фридрихъ I началъ да ся именува краль
1701 Прусскый. Слѣдующый *Фридрихъ Вилхелмъ I* най-много ся прославилъ съ своѭ-тѫ отличнѫ войскѫ и съ своѭ-тѫ брыжливость, съ коѭ-то той събралъ за господарство-то голѣмо количество пары. А най-много была замѣчателна негова-та гвардія, за коѭ-то той заповѣдалъ у всичко-то свое господарство да избиратъ най-высокы и хубавы человѣци. Мы ще да видимъ каквѫ ползѫ принесла тая войска и събраны-тѣ отъ Фридриха Вилхелма пары Пруссіи,

подирь смрьть-тѫ неговѫ, при *Фридриха II-го* или послѣ
Великаго. р. хр.

Фридрихъ II былъ рѣдкый краль и славный пол- 1740—
ководецъ. Още въ само-то начяло на свое-то цар- 1786
ствованіе намыслилъ Фридрихъ да начне войнѫ съ 1740
Австрійскѫ-тѫ императрицѫ *Маріѭ Терезіѭ*. Той
доказувалъ, че една отъ Австрійскы-тѣ области —
Слезія, коя-то е южна провинція отъ сегашнѭ Прус-
сіѭ, още при курфирцa Фридриха Вилхелма трѣбу-
вало да ся съедини съ Брандебургіѭ, и искалъ да
устѫпи Австрія тѭѭ провинціѭ Пруссіи. И понеже
Марія Терезія не ся съглашявала на това, зато и
Фридрихъ обявилъ войнѫ и завоевалъ Слезіѭ. Ма-
рія Терезія не можяла да ся съпротиви Фридриху,
зачто-то въ сѫщо-то время воевала и съ Шпаньол-
ци-тѣ, Французы-тѣ и Баварци-тѣ, кои-то нещеяли
да ѭ признаѭтъ за императрицѫ. Подирь нѣколко
год. като побѣдила свои-тѣ непріятели, тя заискала
пакъ да освои Слезіѭ; но и въ тѭѭ новѫ войнѫ съ 1745
Фридриха тя неможяла да успѣе, и така Слезія оста-
нала Пруссіи.

Марія Терезія много время търсила случяй за
да отмьсти Фридриху II. И най-послѣ тя направила
съюзъ съ Францiѭ, Руссіѭ, Швецiѭ и Саксоніѭ, съ
кои-то ся тайно договорила, да остави Фридриху са-
мо еднѫ малкѫ чясть отъ Пруссіѭ, а всичко-то дру-
го да раздѣлятъ по между си съюзны-тѣ господар-
ства. Но краль Фридрихъ дознаялъ за тоя съюзъ, и
веднага ненадѣйно отишьлъ въ Саксоніѭ съ силнѫ
войскѫ, освоилъ *Дрезденъ*, столицѫ-тѫ Саксонскѫ, и 1756
обиколилъ всичкѫ-тѫ Саксонскѫ войскѫ така, что-то
ѭ принудилъ най-послѣ да ся предаде. И така ся на-
чнала *седмогодишна война*.

Въ това время ся приготвили Французи-тѣ,
Русси-тѣ и Шведи-тѣ да нападнатъ на Пруссіѭ, а съ
Фридриха ся държяли само Англичяне-тѣ и нѣколко
отъ Германскы-тѣ князове; у непріятель-тъ имало

повече отъ половинъ миліонъ войска. Но при все-
послѣ р. хр. чко това Фридрихъ не губилъ надеждѫ. Прѣди все-
чко той отишьлъ въ Боемiѭ противъ Австрiйскѫ-
тѫ армiѭ; но Австрiйци-тѣ наедно съ Саксонци-тѣ
1757 разбили неговѫ-тѫ войскѫ, така, что-то почти всичка-
та гвардiя Фридрихова ся упропастила. Тогава и
другы-тѣ непрiятели Фридрихови, като ся научили за
това, веднага начнали да окружяватъ Пруссiѭ. Рус-
си-тѣ влѣзнали въ въсточнѫ Прусiѭ и разбили Прус-
скѫ-тѫ войскѫ; Шведи-тѣ начнали да опустошаватъ
Померанiѭ; а Французе-тѣ ся приближили отъ за-
падъ и побѣдили Англичяне-тѣ. Въ това время мо-
жяло да ся помысли, че е дошло свършеніе-то на
Пруссiѭ, но Фридрихъ ся пакъ оправилъ. Той раз-
дѣлилъ своѭ-тѫ войскѫ на нѣколко чясти, отъ кои-то
еднѫ армiѭ повелъ самъ противъ Французе-тѣ, съ
1757 коѭ-то той при село *Росбахъ*, въ Саксонiѭ съвър-
шенно разбилъ Французы-тѣ; послѣ отишьлъ набързо
въ Слезiѭ, коѭ-то вече были освоили Австрiйци-
тѣ, и, като ся ударили при село *Лейтенъ* близо *Бре-
славѫ*, столицѫ-тѫ на Слезiѭ, разстроилъ многочи-
1757 сленнѫ-тѫ Австрiйскѫ армiѭ.

Подирь тыя побѣды Фридрихъ ся обърналъ
камъ Руссы-тѣ, кои-то были освоили еднѫ чясть отъ
Пруссiѭ. И при село *Цорнъ-Дорфъ* ся начналъ меж-
ду Руссы-тѣ и Пруссы-тѣ упоренъ бой, кой-то тра-
ялъ отъ утрень-тѫ до вечеръ-тѫ; но нити една-та,
нити друга-та страна можяла да одържи побѣдѫ:
най-послѣ Русси-тѣ отстѫпили. Фридрихъ отишалъ
тогава съ войскѫ-тѫ си въ Саксонiѭ; но тамъ немо-
жялъ нищо да направи, зато ся върналъ въ Слезiѭ.
Между това многочисленна Русска войска подъ на-
чялствомъ генерала *Солтыкова* была ся съединила съ
1759 Австрiйскѫ-тѫ армiѭ и наново тръгнала на Пруссiѭ.
Въ сраженіе-то при село *Кунерсдорфъ* Фридрихова-
та войска ся толко разстроила, что-то краль-тъ по-
дирь сраженіе-то, едва можялъ да събере 8.000 че-

ловѣка. А освѣнъ това и Французи-тѣ ся пакъ приближявали отъ западъ. послѣ р. хр.

Фридрихъ ся намиралъ въ отчаятелно положеніе, най-добра-та му войска была упропастена; земля-та му разорена; Англичяне-тѣ нещеяли вече да му помагатъ. Но въ това негово положеніе неостаналъ той за дълго, зачто-то ся работы-тѣ нечаянно промѣнили. Русска-та императрица *Елисавета Петровна*, коя-то държяла странѫ на Фридриховы-тѣ непріятели, умрѣла и на Русскый прѣстолъ стѫпилъ пріятель Фридриховъ *Петръ III*. Тогава Руссія направила миръ съ Пруссіѭ; и Фридрихъ ся пакъ оправилъ; негови-тѣ непріятели видѣли, че ще да имъ бѫде мѫчно безъ Руссы-тѣ да побѣдѭтъ Фридриха, зато ся най-послѣ и рѣшили, да направятъ миръ съ него, по кой-то миръ, Слезія останала Пруссіи, а Англія получила нѣкои Французскы колоніи въ Америкѫ. 1763

По свръшеніе-то на седмогодишнѫ-тѫ войнѫ Фридрихъ II възстановилъ порядъкъ въ свое-то разстроено господарство и най-много ся трудилъ да подкрѣпява земледѣліе-то и фабрикы-тѣ. За да поправи състояніе-то на подданници-тѣ си, раздалъ на сиромасы-тѣ много пары. Той самъ живѣялъ просто, и былъ справедливъ камъ всичкы-тѣ свои подданници. Той ся сѫщо така трудилъ въ мирно время, както-то и въ военно. Той не само денямъ но и нощямъ ся занимавалъ съ правителственны дѣла наедно съ свои-тѣ министры. А въ свободно время той обычно или съчинявалъ книгы или пакъ водилъ прѣпискѫ съ учены человѣци. Фридрихъ царувалъ 46 год. а умрѣлъ на 74. своя год. Неговый народъ го обичялъ като отца; а иностранни-тѣ господари го уважявали, като единъ монархъ великый и рѣдкый.

Испрьво кому принадлежяла Пруссія? Кой ѭ послѣ освоилъ? Кога станала тя особно херцогство? Кога ся съединила съ Брандебургіѭ? Какъ пострадали тыя страны въ 30-годишнѫ-тѫ войнѫ? Кой управлявалъ тогава въ Пруссіѭ? Съ какво е примѣчятелно управляванье-то курфирща Фридриха Вилхелма Великаго? Кога станала Пруссія кралѣвство и кой былъ нейнъ прьвъ краль? Кой былъ слѣдующый краль и съ какво ся той прославилъ? Съ какво ся отличявала гвардія-та Фридриха Вилхелма I-го? Кой и кога царувалъ въ Пруссіѭ подирь Фридриха Вилхелма I? Какъвъ былъ Фридрихъ Великый? Съ какво начналъ той свое-то царствованіе? Кой царувалъ тогава въ Австріѭ? Зачто неможяла да му ся съпротиви Марія Терезія? Кога ся породила между Австріѭ и Пруссіѭ втора война заради Слезіѭ? Какъвъ успѣхъ имала тогава Марія Терезія? Подирь това кога и съ кого ся сдружила Марія Терезія противъ Фридриха II? Какъвъ договоръ направили по между си съюзны-тѣ господарства? Кой былъ здруженъ съ Фридриха Великаго? Колко войска имали съюзны-тѣ господарства? Какъ ся начнала седмогодишна-та война? Какъвъ успѣхъималъ Фридрихъ Великый въ Саксоніѭ? Подирь това противъ кого и гдѣ отишьлъ той? Каквѫ тщетѫ и кога ѭ претьрпѣлъ Фридрихъ въ Боеміѭ? Что предпріяли тогава другы-тѣ неприятели Прусскы? Каквѫ тщетѫ ѝ принесли Русси-тѣ, Шведи-тѣ и Французи-тѣ? Какъ ся послѣ пакъ оправилъ Фридрихъ? Гдѣ и кога ся срѣщналъ той съ Французы-тѣ, Австрійци-тѣ и Русси-тѣ? Кой побѣждавалъ въ тыя сраженія? Гдѣ отишалъ съ войскѫ-тѫ си Фридрихъ послѣ сраженіе-то подъ Цорндорфа? Коя страна одьржяла тамъ побѣдѫ? Послѣ гдѣ, кога и кой Русскый генералъ разбилъ Фридриховѫ-тѫ войскѫ? Въ какво положеніе ся намирала тогава Пруссія и Фридрихова-та войска? Что избавило тогава Фридриха? Кога, зачто и какъ ся свьршила седмогодишна-та война? За какво ся стараялъ Фридрихъ по окончяніе-то на седмогодишнѫ-тѫ войнѫ? Какъвъ былъ краль Фридрихъ Великый въ мирно время?

Колко годины той царувалъ, кога и на колко годины умрѣлъ? послѣ р. хр.

---

94. Важнѣйшіи произшествія въ Германіѭ, Польшѭ и Швеціѭ въ XVIII-то стол.

Останва да кажемъ нѣколко рѣчи за най-важны-тѣ произшествія, кои-то ся случили при свръшеніе-то на новы-тѣ времена въ три-тѣ Европейскы държявы: Въ Австріѭ, Польшѭ и Швеціѭ.

За Австріѭ мы вече нѣчто говорихме, кога-то говорихме за Людовика XIV и за Пруссіѭ. Мы знаемъ, че Людовикъ XIV почти непрестанно ималъ войны съ свои-тѣ съсѣды, за да покори нѣкоѭ тѣхнѫ область, та да разшири своѭ-тѫ власть. Така той ся трудилъ всегда, да принесе нѣкоѭ тщетѫ и Австріи. Въ царствованіе-то Людовиково въ Австріѭ управлявалъ най-напрѣдъ *Леополдъ I*, при свръшеніе на XVII-то и при начяло на XVIII-то стол. Въ негово-то владѣніе Людовикъ XIV-тый не само что самъ нападалъ на Австріѭ, но още ся трудилъ да подигне противу неѭ и Турци-тѣ. Спорядъ исканіе-то Людовиково, кога-то владалъ Леополдъ I, 1683
200.000 Турска войска ударила на Австріѭ и обиколили столицѫ-тѫ ѝ — Віеннѫ. Тіи распѣли тамъ шятори и нѣколко мѣсяци държяли въ обсажденіе Віенѫ. А най-послѣ начнали да штурмуватъ града и цѣлѫ недѣлѫ нарѣдъ разваляли градскы-тѣ стѣны, така, что-то жители-тѣ Віенскы ся намирали въ отчяяніе и вече очякували своѭ-тѫ погыбель. Но въ това время пристигналъ храбрый и благородный краль Польскы *Іоаннъ Собѣйскый* съ войскѫ въ помощь на Австрійци-тѣ. Поляци-тѣ така нечяяно нападнали на Турци-тѣ, что-то Турци-тѣ ничто непримѣтили, но побѣгнали въ разстройство и оставили

послѣ р. хр. непріятелю въ добычя стана съ всичко-то свое имущество. Но не ся свръшила само съ това войнѫ-тѫ съ Турци-тѣ. Тая война ся продължявала още 15 годины; но Австрійскы-тѣ полководци, а най-много принцъ *Евгеній*, нѣколко пѫти побѣждавалъ тоя непріятель. И най-послѣ Турци-тѣ были принуждени да пристанатъ на такъвъ миръ, какъвъ-то имъ прѣд-
1699 писали Австрійци-тѣ.

Въ слѣдующѫ-тѫ годинѫ ся начнала нова война между Австріѭ и Франціѭ за Шпаньолско-то
1701—наслѣдство и продължявался 14 год. и то подъ три
1714 императора: Леополда I, *Іосифа I.* и Карла VI. За тѫѭ войнѫ мы говорихме пòгоре (разказъ 91).

Кога-то ся свръшила война-та на западъ, а Турци-тѣ пакъ начнали да нападатъ на Австріѭ отъ въстокъ и ѭ неоставяли на миръ почти до свръшеніе на царствованіе-то Карла VI. Подирь това подъ дъ-
1739 щеря Карлова — *Марія Терезія*, пакъ ся породила война съ Шпаньолци-тѣ, Французы-тѣ и Баварци-тѣ, зачто-то тіи нещеяли да признаѭтъ Маріѭ Терезіѭ за императрицѫ (разказъ 93). Тая война ся продължявала пять годины; но съ помощь-тѫ Маджарскѫ и Енглезскѫ императрица-та побѣдила свои-тѣ непріятели. Освѣнъ това Марія Терезія была принуждена въ сѫщо-то время и другы три войны да има съ Фридриха Великаго, какво-то что видѣхме (разказъ 93). По между това супругъ-тъ на Маріѭ Терезіѭ, *Францъ I-вый*, былъ признанъ за Австрійскый императоръ; а послѣ неговѫ-тѫ смрьть цару-
1780—валъ въ Австріѭ неговъ сынъ *Іосифъ II*, и то най-
1790 напрѣдъ наедно съ майкѫ си, а послѣ самъ.

Іосифъ II-ый былъ единъ отъ най-достоины-тѣ императоры Австрійскы. Неговъ пріятель Фридрихъ Великый говорилъ за него: „Императоръ Іосифъ е такъвъ императоръ, какъвъ-то въ Германіѭ одавно не е былъ. Той е обиколенъ отъ лъжци, но остана скроменъ; въспитанъ е при раскошенъ дворъ, но люби

простотѫ-тѫ; люби славѫ-тѫ, но не забравя и своя дългъ." Іосифъ ся грыжилъ за счястіе-то и просвѣщеніе-то на свои-тѣ подданници. Той былъ вѣротерпимъ и ся старалъ да истреби отъ народа суевѣріе-то; той уничтожилъ излишны-тѣ монастыри, а оставилъ само оныя, въ кои-то имало училища и умножилъ число-то на богоугодны-тѣ заведенія. Той прекѫсналъ смьртно-то наказаніе; но при това заповѣдалъ строго да сѫдятъ прѣстѫпници-тѣ, отъ какво званіе и да сѫ были тіи отъ знаменито или просто· Той ся трудилъ да въведе едны-тѣ и сѫщы-тѣ законы и Нѣмскыя языкъ у всичкы-тѣ свои области, кои-то были населены съ различны народы. Нѣмци, Славяны, Маджяры, Оландезы. Мнозина не были задоволни съ тыя новвъведенія и противилися Іосифу, така, что-то той былъ принужденъ много нѣчта да измѣни и да гы остави какво-то что были и напрѣдъ. Това го огорчило, зато и неможялъ подирь това дълго да живѣе. после Р. Хр.

Въ сѫщо время, кога-то Пруссія ставала силно господарство, съсѣдна-та ней държява — Польшя ослабнѣвала. Нигдѣ нѣмало толко безпорядъци, колко-то въ Польшѭ. Краль-тъ тамъ нѣмалъ почти никаквѫ власть; само дворяни-тѣ, кои-то были много въ тѫѭ странѫ, правили что-то щяли. Мнозина отъ тѣхъ живѣяли по свои-тѣ богаты помѣстія (спаилѫци) богато и раскошно и угнѣтавали землedѣлци-тѣ. Тіи правили законы и избирали кральове· Отъ това произлазили распры, кои-то довели господарство-то въ разстройство. Това разстройство ся още повече умножило, кога-то ся породили въ Польшѭ религіозны-тѣ партіи, католическа и протестантска, и най-послѣ дошло до междоусобнѫ войнѫ, така, что-то чюждостранни-тѣ господарства были принуждены да ся помѣшѭтъ въ дѣла-та Польскы. И така Руссія, Австрія и Пруссія проводили войскѫ въ Польшѭ за да умирятъ Поляци-тѣ; но 1773

Поляци-тѣ нещеяли да ся смирятъ, заради това Россія
1793 и Пруссія были принуждени още два пѫти да ся біѭтъ съ тѣхъ. Подирь всякоѭ войнѫ Польшя изгу-
1794 бувала по нѣкоѭ чясть отъ свои-тѣ области, така,
1795 что-то най-послѣ всичкѫ Польшѭ раздѣлили по между си три-тѣ господарства: Пруссія припаднала сѣверна-та й чясть, Австріи — южна-та, а Россіи — въсточна-та т. е. сегашны-тѣ западни губерніи Русскы, кои-то и напрѣдъ были нейны. А послѣдняго краля Польскаго — *Станислава Понятовскаго* проводили въ С. Петърбургъ.

Въ това время царувала въ Россіѭ славна-та и мѫдра-та императрица *Екатерина II.* Въ нейно царствованіе Россія станала по могущество-то си обширно и прьво господарство въ Европѫ. Но Россія придобила това съ голѣмы трудове Освѣнъ войны-тѣ съ поляци-тѣ, Русси-тѣ имали и двѣ голѣмы войны съ Турци-тѣ. Въ время-то на Польскѫ-тѫ войнѫ Турскый султанъ за ползѫ на Поляци-тѣ обявилъ войнѫ Россіи. Тогава Екатерина II. принудилася да проводи войскѫ въ Турціѭ, подъ прѣдводителствомъ *графа Румянцова.* Русси-тѣ въ нѣколко сраженія разбили Турци-тѣ и прѣминали презъ *Дунавъ.* Турци-тѣ, като видѣли това, принудилися да направятъ миръ съ Русси-тѣ, кой-то ся и заключилъ въ село *Кайнарджикъ.* По тоя миръ Турція освѣнъ что отдала Россіи нѣколко крѣпости, още ся отрѣкла и отъ *кѫрѫмъ.* Но Турція ся послѣ на ново скарала съ Россіѭ, за то ся и начнала втора война между тыя господарства. За Турціѭ ся завзяли тогава Англичяне-тѣ, Шведи-тѣ, Прусси-тѣ и Поляци-тѣ; но Россія пакъ одържяла побѣдѫ. Князъ *Потемкынъ* и *Суваровъ,* знаменити-тѣ Русскы полководци съвършенно разбили Турци-тѣ и принудили Турціѭ, по договора что станалъ въ *Яшъ,* да устѫпи Россіи всичкыя сѣверный брѣгъ отъ черно море.

Швецiя послѣ Карла XII. съвсѣмъ ся разстроила отъ безпрестанны-тѣ войны. Тогава и въ Швецiѭ, какво-то и въ Полъшѭ, дворяни-тѣ были присвоили почти всичкѫ-тѫ кралѣвскѫ власть за себе. Тiи издавали законы, обявявали войны и опредѣлявали дънъкъ; а краль-тъ самъ неможялъ да издава никаквы заповѣсти, но само подписувалъ хартiи-тѣ, които му тiи подносили. Подирь смрьтъ-тѫ Карла XII-го почти повече отъ 50 год. претьрпѣвали такова униженiе Шведскы-тѣ кральове. Най-послѣ краль *Густавъ III.* рѣшился да стане противъ дворяне-тѣ, за да повдигне пакъ кралѣвскѫ-тѫ власть. Той съ свое-то добродушiе привелъ на своѭ странѫ Шведы-тѣ. Освѣнъ това и нѣкоя чясть отъ войскѫ-тѫ минала на неговѫ странѫ, и така въ малко время Густавъ добилъ доволно силнѫ партiѭ, съ коѭ-то можялъ явно да дѣйствува противъ дворянство-то. — Единъ день, кога-то ся събралъ господарственный съвѣтъ въ двореца, краль-тъ отишьлъ съ прѣдадены-тѣ му гвардейскы офицери на парадѫ, гдѣ-то му ся войска-та заклѣла за вѣрность, а слѣдъ тѣхъ и народъ-тъ Шведскы повторилъ тѫѭ заклятвѫ. Тогава краль-тъ заповѣдалъ на войска-та да обиколи двореца, влезналъ самъ съ нѣколко офицери въ залѫ-тѫ, гдѣ-то было събранiе-то и обявилъ, че въ бѫдѫщее той ще да има пълнѫ власть въ господарство-то. Събранiе-то ся принудило да испълни исканiе-то кралѣвско и заклелося, че ще да му ся покорява.

после р. хр.

1771—1792

Подирь това Густавъ III. царувалъ още двадесять години и прославился съ своѭ-тѫ кротость и справедливость. Но противници-тѣ негови не были доволни, что имъ той превзялъ власть-тѫ; заради това най-послѣ ся договорили да го убiѭтъ въ единъ опредѣленъ день, и то подъ маскѫ (суретъ). И така въ опредѣленныя день, кога-то краль-тъ влѣзналъ въ залѫ-тѫ, изведнѫждъ ся чюлъ изъ гомилѫ-тѫ на 1792

замаскыраны-тѣ человѣци гласъ отъ пищолъ, и Густавъ падналъ смъртно раненъ. Убіица-та наедно съ другы двадесять заговорници веднага уловили и наказали; а краль-тъ послѣ нѣколко дни умрѣлъ, и Шведскый народъ ся опечялилъ за неговѫ-тѫ смрьть, като че изгубилъ отца своего.

Въ царствованіе-то на Людовика XIV, кой царувалъ въ Австріѭ? Какъ повреждалъ Людовикъ Австрійци-тѣ? Кой народъ ся трудилъ той да подвигне противъ тѣхъ? Кое время ударили Турци-тѣ на Австріѭ подъ Леополда I? Колко войска имали тіи? Въ каквѫ опасность ся намирали тогава Австрійци-тѣ? Колко время обсаждавали и штурмували Турци-тѣ Віенѫ? Кой и какъ избавилъ Австрійци-тѣ отъ непріятеля? Колко год. ся продължявала подирь това война-та Австрійска съ Турци-тѣ? Какъ и кога ся свършила тая война? Кой отъ Австрійскы-тѣ полководци побѣждавалъ Турци-тѣ? Послѣ съ кого, зачто, колко год. и при кои императоры имали Австрійци-тѣ войнѫ? Подирь това кой и много время ли нападалъ на Австріѭ при Карла VI? Съ кого, много время ли и зачто имала войнѫ Марія Терезія? Колко годины ся продължявала тая война на Маріѭ Терезіѭ съ Фридриха Великы? Догдѣ живѣяла още Марія Терезія кой былъ признанъ за Австрійскы императоръ? Подирь Франца I кой царувалъ въ Австріѭ? Колко годины и кога царувалъ Іосифъ II? Какъвъ былъ Іосифъ II? Какъ говорилъ за него Фридрихъ Великый? Съ каквы новости и какъ украсилъ Іосифъ II господарство-то си? Каквы слѣдствія произвели тіи? Въ какво положеніе ся намирала Польща, въ онова время, кога-то съсѣдната ней държява Пруссія станала силно господарство? Отъ какво ся пораждали въ Полщѫ безпорядъци? Каквѫ власть имало тогава Польско-то дворянство? Кой начналъ да ся мѣша въ Польскы-тѣ дѣла, кога-то ся породила въ неѫ междоусобна война? Колко пѫти и въ кои годины проваждали въ Поль-

шиѫ, Руссіѧ, Австріѧ и Пруссіѧ войскѫ, за да умирятъ Поляци-тѣ? Какво слѣдствіе породило това? Най-послѣ кога и какъ ся раздѣлила всичка Польшя между три-тѣ господарства? Кой былъ послѣдный краль Польскы и гдѣ го проводили? Кой царувалъ тогава въ Россіѭ? Въ какво положеніе ся намирала Руссія при Екатаринѫ II? Съ кого имала Екатарина II войны? Что подало причинѫ Руссіи да ся біе съ Турци-тѣ? Кой прѣдвождалъ Рускѫ-тѫ войскѫ въ първѫ-тѫ войнѫ съ Турци-тѣ? Какъвъ успѣхъ имал Румянцевъ? Гдѣ и кога ся направилъ миръ подирь свръшеніе-то на първѫ-тѫ войнѫ съ Турціѭ? Что придобила Россія въ таѭ войнѫ? Что подало причина на вторѫ-тѫ войнѫ съ Турци-тѣ? Кой имъ държялъ странѫ? Кой ся отличилъ тогава отъ Руссы-тѣ? Какъ и кога ся свръшила тая война? Отъ какво ся разстроила Швеція послѣ Карла XII? Каквѫ власть было присвоило тогава дворянство-то Шведско за себе и какъ была ослабѣла власть-та кралѣвска? Колко годины трьпѣли Шведскы-тѣ кральове това униженіе? Кой послѣ подкрѣпилъ кралѣвскѫ-тѫ власть? Кога и колко годины царувалъ Густавъ III? Какъ одържялъ той побѣдѫ надъ свои-тѣ противници? Кога и какъ умрѣлъ Густавъ III?

---

95 Сѣверо-Американскы съединены штаты.

Европейци-тѣ много время несмѣяли да ся преселяватъ въ сѣвернѫ-тѫ чясть на Америкѫ, зачто-то тамъ имало много блата и гѫсти лѣсове, въ които диви-тѣ Индіянци ловили ловъ; тапа и нѣмало такива мѣста, отъ кои-то да може да ся добіе много злато и сребро, какво-то въ Мексикѫ и Перу. Прьви-тѣ Европейци отишли въ сѣвернѫ Америкѫ въ 1496 год. и открыли тамъ *Ню-Фоундландъ* (новооткрытѫ-тѫ землѭ). Отъ тогава начнали всякоя год. да ходятъ тамъ Англиаскы корабли за рибо-

послѣ р. хр. ловъ. Най-послѣ на царованье-то на кральицѫ Елисаветѫ Англичяне-тѣ начнали да населяватъ по-крайморскы-тѣ мѣста въ сѣвернѫ Америкѫ.

Отъ това время начнали много колонисти да отиватъ въ сѣвернѫ Америкѫ, гдѣ-то и направили много колоніи, отъ кои-то е най-много знаменита *Пенсильванія*, коя-то ся наричя отъ имя-то на Англичанина *Пенна*, зачто-то той купилъ отъ Индіянци-тѣ землѭ,
1682 на коѭ-то основалъ *Филаделфіѭ* (братскѫ любовь), кой-то единъ отъ най-богаты-тѣ и най-хубавы градища въ Америкѫ.

Всичкы-тѣ колонисти въ сѣвернѫ Америкѫ найнапрѣдъ зависѣли отъ Англиско-то правителство, кое-то гы защищавало отъ нападеніе на Индіянци-тѣ и давало имъ много пары въ помощь. Съ тѫѭ помощь колоніи-тѣ ся обогатили и толко умножили, что-то подиръ 150 год. отъ тѣхно-то тамъ населяванье, умножилися до три миліоны жители. Тогава Англиско-то правителство поискало да му плащатъ колоніи-тѣ данъкъ за помощь-тѫ, коѭ-то имъ отъ напрѣдъ давало. Американци-тѣ испрьво испълнявали това исканіе, но послѣ нещеяли да плащатъ данъкъ. Отъ това произлѣзли несъгласія, а послѣ ся начнала и война между Американци-тѣ и Англичане-тѣ. Това ся случило при свршеніе на XVIII-то столѣтіе.

Англискый парламентъ издалъ законъ, за да плащатъ колонисти-тѣ данъкъ или гюрукъ за чая, кой-то ся проваждалъ изъ Англіѭ въ сѣвернѫ Аме-
1773 рикѫ, на кое-то ся Американци-тѣ несъгласили. Зато, като дошли подиръ нѣкое время три корабли съ чай изъ Англіѭ въ градъ *Бостонъ*, жители-тѣ Босстонскы не само что позволили да ся стовари чая, но още нападнали на корабли-тѣ и исхвьрли нѣколко ковчега въ море-то. Отъ това ся разсърдили Англичяне-тѣ и отъ тогава начнали да угнѣтаватъ Американци-тѣ, а най-много въ търговіѭ-тѫ; а Амери-

канци-тѣ ся напротивъ договорили по-между си за да ся отдѣлятъ отъ Англіѭ. Англичане-тѣ като начнали да ся пріуготовляватъ за войнѫ, всичкы-тѣ провинціи въ сѣвернѫ Америкѫ (кои-то были 13), направили по между си съюзъ, събрали войскѫ, и назначили за предводителя *Вашингтона*, человѣка умна, отважна и благородна. Освѣнъ Вашингтона отличился тогава отъ Американци-тѣ и *Франклинъ*. Той былъ най-напрѣдъ типографъ, но при това занимавался и съ науки. Той былъ въ нрави-тѣ простъ, но прославился съ ума си и съ прекрасны-тѣ качества; зато, като ся начнала война съ Англіѭ, Американци-тѣ го проводили за посланика въ Францію. И той склонилъ Французе-тѣ да дадатъ помощь на Американци-тѣ. послѣ р. хр.

Тая война между Англичане-тѣ и Американцитѣ продължявала ся около десять години, и много Англичани погынали въ горы-тѣ и блата-та Американскы. Най-послѣ Американци-тѣ одържяли побѣдѫ, и Англичане-тѣ были принуждены да припознаѭтъ сѣвернѫ Америкѫ за независимо господарство. 1783 Отъ тогава начнали още повече да ся преселяватъ изъ Европѫ въ сѣвернѫ Америкѫ, коя-то ся за малко время съвсѣмъ промѣнила. Тамъ ся появили прекрасны лѫгове и обработены полета, градища-та ся умножили, пароходи (ваппори) и желѣзны пѫтища ся направили. Въ Америка имало испръво само 13 провинціи или *штаты*, а сега вече има 29.

Въ сѣверо-Американскы-тѣ съединены штаты нѣма краль; но всичкы-тѣ штаты управлява едно събраніе — *конгресъ*, въ кое-то ся опредѣляватъ человѣци (депутаты) изъ всичкы-тѣ штаты. Началникъ-тъ на конгреса ся именува *президентъ*. Той ся избира на четыры год. Първый президентъ былъ генералъ Вашингтонъ. За неговѫ честь ся основалъ градъ *Вашингтонъ*, кой-то ся и опредѣлилъ да бѫде столица на всичкы-тѣ штаты. Въ него ставатъ и

събранія-тѫ на конгреса. Освѣнъ това въ всякой штатъ има особенъ губернаторъ, кой-то наблюдава тамъ за порядъкъ.

Каква была испрьво сѣверна Америка? Кога и кое мѣсто ся тамъ най-напрѣдъ изнамѣрило? Кои и зачто начнали отъ тогава да отиватъ въ сѣвернѫ Америкѫ? Кога начнали да ся населяватъ тамъ Англичяне-тѣ? Коя отъ колоніи-тѣ была най-знаменита? Какъвъ знаменитъ градъ ся основалъ тогава въ Пенисильваніѭ? Кому были подчинени Англійскы-тѣ колонисти въ сѣвернѫ Америкѫ? Какъ имъ помагало Англійско-то правителство? Какъ ся умножили сѣверо-Американскы-тѣ колоніи? Что искала Англія отъ колонисты-тѣ въ сѣвернѫ Америкѫ? Испълнявали ли Американскы-тѣ колонисти това исканіе? Каква была причина-та, та тіи най-послѣ нещеяли да плащатъ данъкъ на Английско-то правителство? Что было причина на войнѫ-тѫ между Англичяне-тѣ и Американци-тѣ? Какъ постѫпили Американци-тѣ съ три-тѣ корабли, кои-то дошли въ Америкѫ съ чяй? Въ коѭ годинѫ ся случило това? Какъ ся приготвили Американци-тѣ за войнѫ? Кой былъ прѣдводитель на тѣхнѫ-тѫ войскѫ? Какъвъ былъ Вашингтонъ? Кой другы Американецъ и съ какво ся прославилъ тогава? Колко провинціи имало тогава въ сѣвернѫ Америкѫ, кои-то направили по между си съюзъ? Колко годины ся продължявала тая война между Американци-тѣ и Англичяне-тѣ? Кой одържялъ побѣдѫ? Кога припознали Англичяне-тѣ области-тѣ на Англичянскы-тѣ преселенци въ сѣвернѫ Америкѫ за независимо господарство? Колко штаты има сега въ него? Кой управлява въ сѣверо-Американскы-тѣ штаты? Какъ ся именува началникъ-тъ на конгреса? Кой былъ първый президентъ? Кой градъ е столица на тыя штаты? Кой наблюдава за порядъка въ всякой штатъ?

послѣ р. хр.

НАЙ-НОВА ИСТОРІЯ.

96. Общый прегледъ.

Мы видѣхме (разказъ 91), че Франція начнала още при Людовика XIV. отъ безпрестанны-тѣ войны да слабѣе и сиромашее. При слѣдующыя краль, *Людовика XV.* нейны-тѣ бѣдствія ся още повече увеличили, а при *Людовика XVI.*, кога-то народъ-тъ начналъ да ся прѣдава на безвѣріе и безнравственость, Франція ся съвсѣмъ развалила. Въ время-то, въ кое-то произлезли тамъ тыя смущенія и безпорядъци, 1789
злодѣи-тѣ убили краля, съ много другы негови привърженници, и присвоили върховнѫ-тѫ власть, а Франціѧ станала република (народоправленіе). Това жалостно время на Французскѫ-тѫ революціѭ ся продължавало нѣколко годины. Най-послѣ ся явилъ умный и храбрый генералъ *Наполеонъ Бонапартъ*, кой-то побѣдилъ революціонерскѫ-тѫ партіѭ, умирилъ народа, завелъ рядъвъ разстроеннѫ-тѫ Франціѭ и craналъ нейнъ императоръ. Но Наполеонъ, като не былъ задоволенъ съ тѫѭ честь, поискалъ да бѫде пръвый господарь въ Европѫ, зато и начналъ да ся біе почти съ всичкы-тѣ Европейскы господарства. Несчястна-та Германія много претрьпѣла отъ войны-тѣ съ Наполеона, кой-то ѭ най-послѣ и освоилъ. Подирь това Наполеонъ нападналъ на Россіѭ; но Русся-тѣ го по- 1812
бѣдили, а една малка чясть отъ войска-та му едва ся избавила, и побѣгнала изъ Россіѭ. Послѣ Наполеонъ събралъ новѫ войскѫ, съ коѭ-то и отишьлъ въ Германіѭ; но тогава ся съединили противъ

послѣ р. хр. него почти всичкы-тѣ Европейскы господарства. Въ тѫѭ послѣднѫ войнѫ съ Наполеона, войскѫ-тѫ му съвсѣмъ разбили, а него проводили въ заточеніе на единъ удаленъ островъ, а на негово мѣсто за Фран-
1815 цускый краль избрали *Людовика XVIII.*, брата убіеннаго краля Людовика XVI-го.

Германія была въ това врѣмя въ голѣмо разстройство. За да ѭ подкрѣпятъ рѣшили ся главны-тѣ Европейскы господарства: Россія, Англія, Австрія и Прусія, та ѭ раздѣлили така, что-то по нѣколко малкы княжества съединили въ едно и припознали гы за кралѣвства, нѣколко княжества припаднали Австріи и Пруссіи; а одъ другы-тѣ малкы княжества станали особны господарства. Това сѫщо-то станало и въ Италіѭ. Всичко това ся нарядило въ събраніе-то прѣдъ Европейскы-тѣ господари и тѣхны-тѣ министры въ Віенѫ, или на Віенскыя
1815 конгресъ.

Подирь това въ Франціѭ ся още два пѫти повторявали смущенія-та, кои-то приводили въ превращеніе това господарство. Въобще у Франціѭ има различны партіи, отъ кои-то ся една дѣржи за роднины-тѣ Наполеонови, друга за кралѣвскы-тѣ потомци изъ Бурбонскыя домъ, третя искѫ да бѫде республика и т. д. Послѣ многогодишны-тѣ распры и несъгласія по между тыя партіи, республиканци-тѣ одържяли вьрхъ, и така Франція отъ кралѣвство
1848 станала республика. Но послѣ ся умножила партія-та на родны-тѣ Наполеонови, и така най-послѣ отхвьрлили республиканско-то правленіе и внукъ-тъ Наполеоновъ — *Людовикъ Наполеонъ* економ станалъ императоръ.

Въ сѫщо- время происходили смущенія и междоусобны войны въ Германіѭ, Италіѭ и въ другы страны въ западнѫ Европѫ, въ кои-то ся много кръвь пролялa; но монарси-тѣ съ благоразумны-тѣ свои мѣркы и распоряженія най-послѣ прѣкѫснали

смущенія-та и постановили пакъ рядъ въ свои-тѣ господарства.

Исторія-та на най-новы-тѣ времена може да ся раздѣли на два періода: 1) отъ время-то на Францускж-тж революціж до Віенскыя конгресъ и 2) отъ Віенскыя конгресъ до наши-тѣ времена.

Что происхождало въ Франціж при Людовика XVI? Кой завелъ рядъ у Франціж? Кой былъ Наполеонъ Бонапартъ? Каквж слава искалъ Наполеонъ, кога-то станалъ императоръ? Съ кого начналъ той войнж? Коя държява най-много пострадала отъ негевы-тѣ войны? На кое господарство ударилъ той послѣ Германіж? Какъ и кога ся свръшила война-та Наполеонова въ Россіж? Кои господарства ся съединили тогава противъ Наполеона? Какъ ся свръшили войны-тѣ съ Наполеона? Гдѣ и кога го проводили въ заточеніе? Подирь него кой станалъ Французскый краль? На кой конгресъ и кога ся урядили дѣла-та Германскы? Какъ была раздѣлена? Послѣ Французскж-тж революціж още колко пжти ся повторили смущенія-та въ Франціж? Каквы партіи господствуватъ въ това господарство? Каквы промѣнения станали въ Французско-то правленіе въ най-ново-то время? Кой е сега нейнъ управитель? Въ кои другы господарства ся пораждали безпорядъци и междоусобны войны въ най-ново-то время? На колко періода може да ся раздѣли най-нова-та Исторія?

ПЕРІОДЪ ПЬРВЫЙ. ОТЪ ФРАНЦУЗСКЖ-ТЖ РЕВОЛЮЦІЖ ДО ВІЕНСКЫЯ КОНГРЕСЪ.

97. Францускa революція.

Безпрестанни-тѣ войны при *Людовика XIV*. и раскошный и безпорядочный животъ при двора *Людовика XV-го* съвсѣмъ разорили Франціж, безбожіе-то и безнравственость-та, кои-то тогава ся были

послѣ р. хр. разпространили въ Франціѭ, още по-вече умножили разстройство-то ѝ. Кога-то стѫпилъ на прѣстолъ
1774 *Людовикъ XVI.* господарство-то было длъжно, а народъ-тъ былъ съвсѣмъ сиромахъ. Истина Людовикъ XVI. былъ добаръ и праведенъ краль; но той не былъ въ състояніе да избави Франціѭ. Залуду той живелъ скромно и просто, за да може само да исплати господарственны-тѣ дълговe, и да поправи положеніе-то на свои-тѣ несчястны подданници. Най-послѣ по съвѣтъ своего министра *Неккера*
1789 краль-тъ свикалъ въ Паризъ отъ всичкы-тѣ части на Франціѭ нѣколко стотинъ человѣци отъ различно званіе: дворяни, священици и простаци, за да рѣшятъ какъ да ся помогне на господарство-то. Но тіи вмѣсто да разсѫждаватъ за онова, за кое-то имъ было заповѣдано да ся съберать, начнали да ся препиратъ по между си за правдины-тѣ на различны народны съсловія, кое-то подало поводъ, та трето-то (простый народъ) съсловіе ся отдѣлило отъ дворянство-то и духовенство-то, и обявило, че ще самото като *народно събраніе*, да ся грыжи за ползѫ Франціи и че неще да испълнява заповѣсти-тѣ и на самыя краль. Подиръ това, краль-тъ кога начналъ да събира войскѫ околъ Паризъ за своѭ защитѫ,
1789 тогава ся начналъ страшенъ бунтъ. Едни начнали да біѭтъ въ звонѫ-тѫ а другы толпи отъ простъ народъ начнали да правятъ различны безчинія по улици-тѣ и разрушили господарственнѫ-тѫ темницѫ, *бастиліѭ.* По между това и народно-то събраніе вече немыслило за ползѫ на господарство-то, но само мыслило каквы правдины да присвои за себе, а най-послѣ обявило, че дворянство-то и духовенство-то нѣматъ никаквы преимущества, че всичкы-тѣ Французи сѫ слободни и равни. Освѣнъ това лишили и краля отъ власть-тѫ му, и нарядили въ слѣдующее не краль, но народно събраніе да управлява господарство-то; а кралю прѣдоставили само да запреща-

ва различны законы. Слабый краль ся на всичко съгласилъ, и тогава въоружены-тѣ толпы ся разишли по всичко-то господарство, кои-то на всякаде убивали дворяны-тѣ и превзимали имъ имущества-та. Въ това время много хыляди дворяни и духовны лица, за да избавятъ живота си, принудили ся да оставатъ Францїѭ, и поселилися въ Германїѭ и въ другы държявы, гдѣ-то мнозина отъ тѣхъ живѣли въ крайнѫ сиромашїѭ. А краль-тъ останалъ въ своя дворецъ въ *Версалъ*, близу до Паризъ.

Освѣнъ това, при всичкы тыя смущенія настѫпилъ и гладъ, отъ кога-то хлѣбъ-тъ поскѫпналъ, отъ кое-то ся умножило общо-то вълненіе. Тогава необузданны-тѣ толпы отишли въ Версаль, влѣзнали прѣзъ нощь-тѫ въ двореца и убили стражѭ-тѫ, а краль-тъ и кральица-та ся принудили да отидатъ въ Паризъ. Отъ това время несчястный краль претърпѣлъ толко много оскръбленія, что-то неможялъ вече да сѣди въ Паризъ, но рѣшилъ ся да отиде тайно наедно съ свое-то домочядіе въ Германїѭ, гдѣ-то были въ начяло на революцїѭ-тѫ отишли и братія-та му. Но по несчястіе на една станцїѭ капетанъ-тъ отъ пощѫ-тѫ го позналъ, и веднага выкналъ стражѭ, та проводилъ Людовика пакъ въ Паризъ подъ караулъ, гдѣ-то го послѣ и държяли подъ стражѭ.

Въ това время ся съставили въ Паризъ двѣ партіи, кои-то искали да управляватъ господарство-то: партія *жирондинска* и партія *якобинска*. И еднитѣ и другы-тѣ были непріятели кралю, и искали да уничтожятъ кралѣвскѫ-тѫ власть и да прѣобърнатъ Францїѭ отъ монархїѭ въ республикѫ. Жирондиститѣ искали, поне, полека-лека да въведѫтъ това промѣненіе, но партія-та якобинска ся състояла отъ най-жестокы злодѣи. Най-лошяви отъ тѣхъ были: *Робеспѣръ*, *Маратъ, Дантонъ* и другы. Тая партія ся съединила съ безумныя простъ народъ и начнала да прави различны безчинія, какъ въ Паризъ, така и

послѣ р. хр. въ много другы градища въ Францій̧. Всичкы-тѣ кои-то още помнили Бога и държяли странѫ кралю запирали въ темницѫ и убивали. Палачи-тѣ (джелати-тѣ) неможяли да пристигнатъ да отсичятъ главы-тѣ на всичкы-тѣ несчястны, кои-то падали въ рѫцѣ-тѣ на якобинци-тѣ.

Най-послѣ повыкали краля въ народно-то събраніе, и обявили му, че той вече не е краль, и за-
1792 прѣли го въ темницѫ; а Францій̧ прогласили за республикѫ. Между това начнали да развалятъ всичкы-тѣ памятници, кои-то напоминяли старо время монархыческаго правленія, сѫщо така уничтожили и всичкы-тѣ различія на званія-та и завели и новъ календарь, по кого-то ся броили годины-тѣ отъ время-то на Французскѫ-тѫ республикѫ.

Несчястный краль стоялъ въ темницѫ-тѫ нѣколко мѣсяци, а послѣ го пакъ повыкали въ народно-
1793 то събраніе и отсѫдили на смрьть. Той ся предалъ воли божіей и останалъ спокоенъ до послѣднѫ-тѫ минутѫ. Подирь нѣколко мѣсяци убили и кралицѫ-тѫ; а сынъ ѝ *Людовикъ XVII.* наскоро слѣдъ това умрелъ.

Отъ тогава начнали да господствуватъ у Францій̧ якобинци-тѣ, а най-много безчеловѣчный тѣхенъ поглаваръ Робеспѣръ. За счястіе, това пагубно господствуванье траяло само 14 мѣсяци; но въ това малко время изгынали до единъ миліонъ невини человѣци. А най-послѣ ся якобинци-тѣ скарали по между си; и по̀-много-то отъ тѣхъ ся вдигнали противъ Робеспѣра, кого-то наедно съ много неговы привърженици убили. И така ся свършило господствованье-то на якобинскѫ-тѫ партій̧ (*Якобинскыя клубъ*),
1795 а за управлянье господарства опредѣлили пять директори.

Отъ коѭ причинѫ Франція при Людовика XIV и Людовика XV ся развалила и разстроила? Кой и кога стѫпилъ на прѣстолъ послѣ Людовика XV? Какъвъ былъ Людовикъ XVI? Какъ ся трудилъ той да поправи положеніе-то на Франціѭ и на свои-тѣ подданници? Кой му давалъ съвѣтъ какъ да помогне на господарство-то? Каквѫ заповѣсть и кога ѭ издалъ Людовикъ XVI, по съвѣтъ Неккеровъ? Какви человѣци ся събрали въ Паризъ изъ всичкѫ Франціѭ на съборъ? Какво начнали тіи свои-тѣ работы? Кое съсловіе направило народно събраніе и что обявило то? Что ся случило въ Паризъ, кога-то краль-тъ начналъ да събира войскѫ за своѭ защитѫ? Кога и какъ ся свръшила революція-та въ Паризъ? Что обявило послѣ народно-то събраніе? Какъ постѫпили тогава съ краля? Гдѣ начнали да ся преселяватъ дворяни-тѣ, като гы гонили злодѣи-тѣ? Гдѣ живѣлъ тогава краль-тъ? Что произлѣзло въ Паризъ отъ смущенія-та и безпорядъци-тѣ? На что ся рѣшилъ краль-тъ подирь всичкы-тѣ оскрьбленія, кои-то му правили въ Версаль? Можя ли той да побѣгне изъ Франціѭ? Кой му станалъ на пѫть и какъ постѫпили тогава съ него? Каквы партіи ся съставили тогава въ Паризъ? Что искали тыя партіи? Какви были жирондисти-тѣ и якобинци-тѣ? Кои были най-лоши отъ якобинци-тѣ? Что правили якобинци-тѣ въ Паризъ и другы-тѣ градища Французскы? Какво правилъ тогава простый народъ съ краля? Кога прогласили Франціѭ за республикѫ? Какъ начнали да дѣйствуватъ республиканци-тѣ въ Паризъ? Какъвъ былъ конецъ-тъ Людовика XVI-го? Кога и какъ умрѣлъ той? Кога сынъ му? Каквѫ власть имали якобинци-тѣ послѣ смрьть-тѫ кралѣвскѫ? Кой имъ былъ поглаваръ? Колко время траяло господствуванье-то Робеспѣрово? Колко невинны человѣци изгинали тогава у Франціѭ? Какъ ся свръшило господствуванье-то Робеспѣрово? Послѣ якобинци-тѣ кой и кога началъ да управлява въ Франціѭ?

послѣ р. хр.

98. Войны у Францїѭ. Наполеонъ Бонапартъ.

Като дознаяли другы-тѣ държявы за злодѣйства-та на якобинци-тѣ, Австрїйскый императоръ и
1792 Прускый краль проводили войскѫ у Францїѭ, за да умирятъ революцїонеры-тѣ. Но Французскый генералъ *Дюмурье* разбилъ непрїятелскѫ-тѫ войскѫ и принудилъ гы да ся върнатъ. Послѣ двѣ годины съединилися Австрїя, Пруссїя, Германїя, Англїя, Шпанїя и нѣкои другы господарства противъ Францїѭ. Освѣнъ тѣхъ и жители-тѣ отъ Французскѫ-тѫ провинцїѭ *Ванде*, бывши привързжени кралю, вдигналися противъ революцїонеры-тѣ.

Тая война испрьво неотивала добрѣ за Французы-тѣ. Дюмурье миналъ на странѫ Австрїйскѫ, а другы-тѣ Французскы генерали были побѣждени отъ съюзнѫ-тѫ войскѫ. Тогава ся събрала у Францїѭ нова многочисленна войска изъ най-отчяянны революцїонеры, коя-то съ голѣмѫ ярость и выканье и като луди нападали на всякаде на съюзны-тѣ войскы, гдѣ-то ся срѣщали. И така Французе-тѣ разбили Австрїйскѫ-тѫ войскѫ и завоевали Оландїѭ; а Прускый краль *Фридрихъ Вилхелмъ II.* ся принудилъ да направи съ тѣхъ миръ. Сѫщо така и Вандейци-тѣ послѣ единъ много кръвопролитенъ бой, въ кой-то много народъ изгыналъ, были побѣждени.

Въ това время ся прославилъ въ Французскѫ-тѫ войскѫ единъ младъ офицеринъ *Наполеонъ Бонапартъ*, сынъ едного дворянина отъ островъ Корсика. Той още отъ дѣтинство ималъ голѣмѫ охотѫ за военнѫ служба. Той былъ най-добаръ офицеринъ и толко ся отличилъ съ своѭ-тѫ храбрость и умны-тѣ распоряженїя въ сраженїя-та, что-то за малко время заслужилъ генералскый чинъ.

Кога излѣзнали съюзны-тѣ войскы изъ Фран-
1796 цїѭ и Вандейци-тѣ ся побѣдили, Французи-тѣ нач-

нали да ся готвятъ да нападнатъ на Австрія отъ три страны. Въ тоя бой былъ определенъ Бонапартъ за командантъ на едня отъ три-тѣ Французскы арміи, сирѣчь на Италіянскя-тя. Тая армія ся намирала съвсѣмъ въ жялостно състояніе, а была принуждена да иде противъ силенъ неприятель. Но при всичко това, что была тя такава, Наполеонъ побѣждавалъ Австріици-тѣ и тѣхны-тѣ съюзници на всякадѣ въ Италія. Той завладѣлъ нѣколко градове Австрійскы въ сѣверня Италія, и взялъ отъ жители-тѣ много пары, кои-то употрѣбилъ за обдржяніе на войскя-тя си, а едня часть отъ тѣхъ проводилъ и въ Франція. Изъ Италія ся готвилъ Бонапартъ да мине въ Германія. послѣ р. хр.

Въ Германія не успѣвали Французе-тѣ въ войня-тя съ Австрійци-тѣ. Едня Французскя армія, съ коя-то командувалъ *Журданъ*, нѣколко пяти разбилъ храбрый ерцхерцогъ *Карлъ*, братъ Австрійскаго императора; а другя-тя армія, коя-то командовалъ *Моро*, принудили да отстяпи. Ерцхерцогъ Карлъ отишьлъ послѣ противъ Наполеона, но неможялъ да го побѣди. Бонапартъ принудилъ Австрійци-тѣ полѣгка полѣгка все да отстяпватъ, и най-послѣ дошьлъ близу до Віеня. Тогава Австрія побързала та направила миръ съ Французе-тѣ, по кой-то имъ 1797 дала свои-тѣ области въ Италія и южня Нидерландія — *Белгія*.

Въ слѣдующя-тя годиня Бонапартъ ся пусналъ 1798 на новы завоеванія. Той искалъ най-напрѣдъ да покори Египетъ, а послѣ да освои Англезскы-тѣ области въ Индія. Зато отишалъ съ флотя по Средиземно море, освоилъ островъ *Малтя* и градъ *Александрія*; а послѣ отишьлъ въ *Каиръ*, въ столицатя Египетскя. Въ тоя походъ много мякя прѣтьрпѣли Французе-тѣ по песчаны-тѣ пустины, въ кои-то непрестанно нападала на тѣхъ силна Египетска вой-

послѣ р. хр. ска — *мамелюци-тѣ*; но Наполеонъ разбилъ войскж-тж на мамелюци-тѣ и освоилъ Каиръ.

Англизскый адмиралъ *Нельсонъ* като ся научилъ, че Бонапартъ ся готви да прѣмине въ Индіж, нападналъ на Французскж-тж флотж, коя-то стояла близу Александріж, и разбилъ ж. Бонапартъ напротивъ продължавалъ свои-тѣ завоеванія въ Египетъ, а послѣ стигналъ въ Палестинж, гдѣ-то ся съединили противъ нега Англичяне-тѣ съ Турци-тѣ. Той и тамъ побѣдилъ Турскж-тж войскж, но Англискж-тж флотж, коя-то ся дрьжяла цвръсто до градъ *Акра*, неможялъ да побѣди.

Французе-тѣ така подобно и въ Европж непрестано нападали на съсѣдны-тѣ господарства и завоевали почти всичкж Италіж и Швайцаріж. Тогава ся съединили противъ Франціж: Россія, Англія и Ав-
1799 стрія и нѣколко пжти побѣдили Французе-тѣ въ Италіж и Швайцаріж, и така Франція изгубила Италіж. Въ тжж войнж ся най-много отличили отъ Австрійци-тѣ Ерцхерцогъ Карлъ, а отъ Руссы-тѣ славный *Суваровъ*.

Бонапартъ, научивши ся за тыя произшествія въ Европж, веднага оставилъ свож-тж арміж въ Египетъ и поспѣшилъ въ Франціж. Той, като стигналъ въ Паризъ, веднага отхврьлилъ директоріялно-то правленіе, съ кое-то были по-много-то отъ Французе-тѣ незадоволни, станалъ *прьвый консулъ* и господствувалъ като господарь. Французе-тѣ обычяли Бонапарта и охотно му ся покорявали. Подирь нѣкол-
1804 ко год. папа го тържественно крунисалъ, и отъ тогава начналъ той да ся наричя императоръ *Наполеонъ I*.

Франція ся намирала въ голѣмо разстройство отъ безпрестанны-тѣ смущенія и междоусобны войны; но Наполаонъ съ свои-тѣ умны расположенія и законы, повжрналъ рядъ, успокоилъ народа и поправилъ му жялостно-то състояніе. Но какво-то что

ся старалъ Наполеонъ за народа, така подобно ся старалъ и за себе, и желалъ да ся прослави. Зато и непрестанно ималъ войны съ съсѣдны-тѣ господарства, на кои-то, какво-то щемъ по-доле да видимъ, много тщетѫ принесалъ. Още доклѣ былъ консулъ, той прѣминалъ прѣзъ Алпійскы-тѣ планины, разбилъ въ кръвопролитно-то сраженіе при *Маренго* Австрійскѫ-тѫ арміѭ, и завладалъ всичкѫ Италіѭ. А кога станалъ императоръ, той поискалъ да господствува надъ всичкѫ Европѫ, заради това и раздавалъ покорены-тѣ мѣста на свои-тѣ роднины и генерали.

Кой и кога начналъ да ся біе съ Францііѫ, кога-то господствували тамъ якобинци-тѣ? Какъ ся свръшилъ тоя походъ Австрійскы и Пруссscы съ Францііѫ? Кой и кога ся послѣ съединилъ противъ Французе-тѣ? Коя Французска провинція ся вдигнала противъ революціонеры-тѣ? Кой одържялъ побѣдѫ въ тѫѭ войнѫ на съюзны-тѣ господарства съ Францііѫ? Кога-то съюзны-тѣ войскы побѣдили Французскы-тѣ генералы; тогава каква войска ся събрала въ Францііѫ? Кой ся тогава прославилъ у Французскѫ-тѫ войскѫ? Кой и какъвъ былъ Наполеонъ Бонапартъ? Като ся оттеглили съюзны-тѣ войскы изъ Францііѫ, на кого и кога ся готвили да нападнатъ Французе-тѣ? Колко арміи проводили тогава Французе-тѣ противъ Австрійци-тѣ? Кой командовалъ съ Французскѫ-тѫ арміѭ въ Италіѭ? Каква была армія-та Бонапартова? Какъ успѣлъ Бонапартъ въ Италіѭ? Кой командувалъ съ другы-тѣ двѣ Французскы арміи въ Германіѭ? Какъ дѣйствували тіи? Кой побѣдилъ арміѭ-тѫ Журдановѫ? Ерцхерцогъ Карлъ, като побѣдилъ Французе-тѣ въ Германіѭ, противъ кого тръгналъ? Какъ и кога ся свръшила тая война Австрійска съ Бонапарта? Послѣ това гдѣ и кога отишьлъ Бонапартъ съ войскѫ? Кой островъ и градъ освоила флота-та Бонапартова въ Средиземно море? Изъ Алексан-

послѣ р. хр. дріѭ гдѣ отишьлъ Бонапартъ съ войскѫ-тѫ си? Какъвъ былъ тоя неговъ походъ въ Египетъ и какъ ся свръшилъ? Кой ударилъ тогава на флотѫ-тѫ Бонапартовѫ въ Средиземно море? Каквѫ тщетѫ направили тамъ Англичяне-тѣ на Французскѫ-тѫ флотѫ? Изъ Египетъ гдѣ отишалъ Бонапартъ? Съ кого ималъ той войнѫ въ Палестинѫ? До кой градъ близу станало тамъ сраженіе между Бонапарта и Англичяне-тѣ? Между това кои държявы были освоили Французе-тѣ въ Европѫ? Кои господарства и въ коѭ годинѫ ся съединили тогава противъ Франціѭ? Кой ся въ тоя бой отличилъ отъ Австрійци-тѣ и кой отъ Руссы-тѣ? Какъ успѣли Русси-тѣ и Австрійци-тѣ въ тоя походъ? Кой дошьлъ тогава бързо въ помощь на Французскѫ-тѫ войскѫ въ Италіѭ? Гдѣ и кога станало сраженіе между Бонапарта и Австрійци-тѣ? Какъ ся свръшилъ тоя бой? Каквѫ власть ималъ тогава Бонапартъ въ Франціѭ? Кога станалъ Наполеонъ императоръ? Съ какво началъ той свое-то царствованіе? Что желаялъ той, кога станалъ императоръ?

---

99. Войны Наполеоновы въ Германіѭ.

Наполеонъ, освоивши държявы-тѣ Италіянскы, станалъ опасенъ за всичкы-тѣ господарства въ Европѫ; зато Австрія, Руссія, Англія и Швеція направили съюзъ по между си противъ него. Австрійци-тѣ начнали бой съ Наполеона; но Наполеонъ гы обиколилъ подъ градъ *Ульма*, и повече-то отъ войскѫ-тѫ имъ заробилъ. Подирь това той влезналъ въ Віенѫ; а въ слѣдующыя день Австрійци-тѣ ся съединили съ Руссы-тѣ, но Наполеонъ разбилъ съюзнѫ-тѫ войскѫ подъ *Аустерлицъ*, въ Моравіѭ, гдѣ-то учяствовали въ сраженіе-то три императори: Руссійскый, Австрійскый и Французскый. Слѣдъ това направили съ Наполеона миръ, спорядъ кой-то Австрія изгубила Венеціѭ, Тироліѭ, и нѣкои другы области

1805

въ Германіѭ. Венеція была съединена съ другы-тѣ послѣ
области Наполеоновы въ Италіѭ; а Тироліѭ и дру- р. хр.
гы-тѣ области Австрійскы въ Германіѭ, Наполеонъ
предалъ своимъ съюзникомъ. Послѣ свршеніе-то
на тоя бой, Наполеонъ начналъ самоволно да ся
распоряжява въ Италіѭ и Германіѭ. Той най-на- 1806
прѣдъ опредѣлилъ свои-тѣ роднины и генерали за
великы херцогы и за херцогы на нѣкои области въ
Германіѭ и Италіѭ; Неаполитанскаго краля промѣнилъ, а на негово мѣсто прогласилъ за краля брата си *Іосифа*, а Олландіѭ наименувалъ кралѣвство и предалъ го брату си *Людовику*. Подирь това Наполеонъ принудилъ 16. Германскы князове да ся отдѣлятъ отъ Германскѫ-тѫ имперіѭ, и да направятъ особенъ съюзъ подъ негово покровителство. За това покровителство ся тіи обѣщали да даватъ Наполеону войскѫ за всичкы-тѣ неговы походы. Така Германска-та имперія, коя-то съществувала почти хылядо год., Наполеонъ ѭ раздѣлилъ, и Германскый императоръ начналъ отъ тогава да ся наричя само *Австрійскый императоръ*.

Отъ главны-тѣ Европейскы господарства почти само една Пруссія не была имала войнѫ съ Наполеона; зачто-то Прусскый краль *Фридрихъ Вилхелмъ III* старалъ ся да живѣе съ него въ миръ, за да не пострадатъ поданници-тѣ му отъ войны-тѣ. Но Наполеонъ най-послѣ раздражилъ Прусскаго краля, за да възбуди и него на войнѫ. Краль-тъ му далъ три отъ свои-тѣ провинціи, за кои-то получилъ отъ Наполеона въ промѣнѫ, *Ханноверанско-то* княжество, кое-то Наполеону устѫпили Англичане-тѣ. На скоро слѣдъ това, Наполеонъ безъ всѣкоѭ причинѫ отнялъ Хановеръ отъ Прусскыя краль и вѫрналъ го на Англичяне-тѣ. Слѣдъ такавѫ неправедность Наполеоновѫ, краль-тъ обявилъ Франціи войнѫ. Съ Прус- 1806
скыя краль ся съединилъ и Саксонскый курфирщъ;
но и въ таѭ войнѫ счястіе-то послужило Наполеону.

послѣ р. хр. Прусска-та войска ся, истинѫ, храбро защищавала, но най-послѣ Французе-тѣ ѭ съвршено разбили и освоили Берлинъ; а Саксонци-тѣ минали на Наполеоновѫ странѫ. Останала-та Прусска войска ся съединила съ Руссы-тѣ и сразилися съ Наполеона подъ
1807 градъ *Ейлау,* гдѣ-то и двѣ-тѣ страны съ голѣмѫ упорность ся били, но нити една-та страна нити друга-та можяла да побѣди. Въ слѣдующе-то обаче сражение Французе-тѣ побѣдили съюзнѫ-тѫ войскѫ при градъ *Фридландъ*, и наскоро слѣдъ това Пруссія ся принудила, да заключи съ Наполеона въ *Тилзитъ*
1807 най-унизителенъ за неѭ миръ. Тя тогава изгубила почти половинѫ отъ свои-тѣ владѣнія. Изъ тыя владѣнія и нѣкой другы провинціи съставилъ Наполеонъ особно *Вестфалско кралѣвство*, въ кое-то поставилъ за краля брата си *Іеронима.*

Въ тѫѭ истѫ годинѫ, Наполеонъ завладалъ Португаліѭ и Шпаніѭ. Португалскаго владѣтеля промѣнилъ, а на негово мѣсто поставилъ за намѣстника едного отъ свои-тѣ генералы. При томъ Наполеонъ заповѣдалъ да отведатъ Шпанскаго краля *Фердинанда VII* въ Францію, а Шпаніѭ прѣдалъ брату си Іосифу Неаполитанскому кралю; а на негово мѣсто въ Неаполь проводилъ сродника си *Мюрата.* Жители-тѣ отъ Пиринейскыя полуостровъ неможяли да търпѭтъ такывы неправды Наполеоновы, зато ся и възбунтовали. Англичяне-тѣ ся тогава трудили да подпомогнатъ това възстаніе, зато и проводили въ помощь на Шпаньолци-тѣ силнѫ войскѫ, подъ началство *Велингтоново.* И така въ Шпаніѭ избухнала война, коя-то ся продължявала нѣколко годины.

Доклѣ ся Наполеонъ занимавалъ съ боя въ Шпаніѭ, Австрія поискала наново да отнеме първы-тѣ
1809 свои области въ Германіѭ. Но Наполеонъ ся вѫрналъ бѫрзо въ Австріѭ, коѭ-то въ нѣколко мѣсяци

и побѣдилъ. Тогава Австрія ся принудила пакъ да му устѫпи чясть отъ свои-тѣ владѣнія.

Кои господарства направили съюзъ противъ Наполеона, кога-то той завоевалъ Италіѭ? Кой начналъ тогава съ него бой? Гдѣ и кога ся Наполеонъ въ тоя бой пьрвый пѫть срѣщналъ съ Австрійци-тѣ? Кой одьржялъ побѣдѫ при Ульма? Подирь това гдѣ станало сраженіе между Наполеона и съюзны-тѣ войскы? Кои императори присутствували въ това сраженіе? Какъ ся свршилъ тоя бой въ 1805 год.? Кои области отдала тогава Австрія Наполеону? Кому прѣдалъ Наполеонъ Тироліѭ и другы-тѣ области, кои-то былъ завоевалъ въ Германіѭ? Подирь тоя бой какъ начналъ Наполеонъ да ся распоряжава въ Германіѭ и Италіѭ? Кои опредѣлилъ той за херцогы и великы херцогы въ нѣкои области въ Германіѭ и Италіѭ? Кому прѣдалъ той кралѣвство-то Неаполитанско и Олландско? На что склонилъ той тогава 16 Германскы князове? Какъ началъ да ся именува Германскый императоръ, кога-то ся отдѣлили отъ Германскѫ-тѫ имперіѭ 16-тѣхъ княжества и направили особенъ съюзъ? Кое отъ главны-тѣ Европейскы господарства не было до тогава имало войнѫ съ Наполеона? Кой былъ тогава Прусскый краль? Зачто избѣгавалъ Прусскый краль войнѫ? Что го най-послѣ побудило да обяви Наполеону войнѫ? Кога ся начнала тая война? Съ кого ся съединилъ Прусскый краль? Кой останалъ побѣдитель въ таѭ войнѫ? Какъ успѣли тогава Французе-тѣ? Съ кого ся съединила Прусска-та войска, кога-то Наполеонъ отнялъ Берлинъ? Гдѣ и кога станало тогава сраженіе между Французе-тѣ и съюзны-тѣ войскы? Послѣ гдѣ станало друго сраженіе? Кой одьржялъ побѣдѫ при Фридланда? Какво было слѣдствіе-то на побѣдѫ-тѫ Наполеоновѫ надъ съюзны-тѣ войскы при Фридланда? Гдѣ и коѭ годинѫ ся заключилъ тогава миръ съ Наполеона? Что изгубила Пруссія по тоя миръ? Какво кралѣвство направилъ Наполеонъ изъ заво

послѣ еваны-тѣ отъ Пруссіѭ области? Кого опредѣлилъ той за р. хр. Вестфалскый краль? Още кои другы дьржявы покорилъ Наполеонъ въ сѫщѫ-тѫ годинѫ? Кого опредѣлилъ той за намѣстникъ въ Португаліѭ и за кралѣве Шпаньолскы и Неаполитанскы? Что произлѣзло тогава въ Шпаніѭ? Кой далъ помощь на Шпаньолци-тѣ, кога-то ся вдигнали-тіи противъ Наполеона? Колко годины ся продължявала тая война Шпаньолска съ Наполеона? Какво предпріяла тогава Австрія? Какъ и кога ся свръшила тая нова Австрійска война съ Наполеона?

---

100. Походъ Наполеоновъ въ Руссіѭ въ 1812-тѫ годинѫ.

Всичка западна Европа отъ Атлантскый океанъ до Руссіѭ была въ власть Наполеоновѫ. Нему ся искало да ослаби още Англіѭ и Руссіѭ, кои-то были опасны за Франціѭ. Той ся най-напрѣдъ трудилъ да ослаби Англіѭ и да ѭ отнеме търговіѭ-тѫ, зачто-то Англія има значителны владѣнія въ всичкы-тѣ чясти на свѣта, гдѣ-то тя всѣкоѭ годинѫ испраща много стокы и дьржи силнѫ флотѫ въ всичкы-тѣ си владѣнія. Заради това Наполеонъ искалъ, ни едно Европейско господарство да неправи търговіѭ съ Англіѭ. Повече отъ господарства-та отъ страхъ послушяли Наполеона. Само Руссійскый императоръ Александръ нещеялъ да приноси тщетѫ Англіи. Това было доволно Наполеону, за да начне войнѫ и 1812 съ Русіѭ. И така той въ Юнія мѣсяца 1812 год. повелъ въ Руссіѭ повече отъ 500.000 отбранѫ войскѫ, коя-то ся състояла изъ Французы, Австрійци Пруссы и другы народы, подвластни Франціи. Русси-тѣ неможяли да противустоѭтъ на такавѫ силнѫ войскѫ, но принудилися полегка полегка да отстѫпватъ назадъ. Въ Августа мѣсяца тіи ся сразили първый пѫть, при градъ *Смоленскъ* съ Французе-тѣ, но

неможяли да гы побѣдатъ, зато продължили своето отстѫпванье камъ *Москвѫ*. При това Русси-тѣ изгорвали подиръ себе всичкы-тѣ села, за да небы ималъ непріятель-тъ гдѣ да ся въспре. И така Французе-тѣ гонили Русскѫ-тѫ армія до село *Бородинъ*, близу до градъ *Можайска*. Тамъ станало второ отчяятелно сраженіе, слѣдъ кое-то Русскый главнокомандующый князь *Кутузовъ* рѣшился да отиде съ войскѫ-тѫ си по-навнѫтрѣ и пусналъ непріятеля въ Москвѫ. Между това по-много отъ жители-тѣ Московскы оставили Москвѫ. Това станало въ мѣсяца Септемврія.

Наполеонъ мыслилъ, че много нѣчто придобилъ, като завзялъ Москвѫ. Но какво намѣрилъ той тамъ! — Кога-то влѣзнали Французе-тѣ въ Москвѫ, всичкы-тѣ улици были пусти, вратьі-тѣ и кѫщя-та были заковани; а дюкяни-тѣ затворени. По между това въ сѫщо-то время Москва ся отъ всичкы-тѣ страны запалила, и огѫнь-тъ за малко время преотнелъ всичкыя градъ. Французе-тѣ награбили много злато, сребро и другы скѫпоцѣнны нѣчта; но найнуждно-то нѣмали — хлѣбъ. При томъ по-голѣмѫ-тѫ чясть отъ Москвѫ изгорѣла, и Наполеонъ, какво-то что мыслилъ, не можялъ да остане да зимува тамъ; зато и началъ да прѣдлага миръ; но Кутузовъ му отговорилъ, че война-та ся едва сега начнува.

Наполеонъ ся рѣшилъ да отстѫпи отъ Руссіѭ. Но колко ужясно было това отстѫпленіе за Французе-тѣ! Въ Октомврія навалѣлъ твърдѣ голѣмъ снѣгъ и настѫпилъ силенъ мразъ. А непріятель-тъ, като нѣмалъ нити храна за войскѫ-тѫ, нити пакъ зимны дрехы, поспѣшилъ да излѣзне изъ Россіѭ; но въ пѫтя солдати-тѣ съ хыляды умирали отъ гладъ и отъ студъ. Освѣнъ това Русси-тѣ гы отъ всякаде притѣснявали. А отъ всичко по-ужясно было за Французе-тѣ преминуванье-то прѣзъ рѣкѫ *Березинѫ*. Тамъ Францусска-та армія начнала безъ рядъ да ми-

нува прѣзъ моста, за да прѣмине прѣзъ рѣкж-тж и да ся избави отъ Руссы-тѣ; но мостъ-тъ ся срушилъ и хыляди Французи ся удавили въ рѣкж-тж. Наполеонъ вече не мыслилъ да ся защищава, но сѣдналъ въ саны (шяйны) и побжрзалъ да излѣзне отъ Руссіж. Тогава Французска-та армія приличяла като на еднж толпж скытачи и сиромаси. Солдати-тѣ отъ всичкы-тѣ полкове ся помѣшяли. Повече-то отъ конници-тѣ ходили пѣши, мнозина отъ тѣхъ нѣмали нити ботуши, нити шяпкы, но увивали главы-тѣ си и нозѣ-тѣ си въ парцале. И, като нѣмали никаквж другж хранж, яли коньско мѣсо. Освѣнъ това Русси-тѣ, а най-много казаци-тѣ, никакъ негы оставяли на миръ, но непрестанно гы нападали. И така за нѣколко мѣсяци погынали въ Руссіж стотины хыляды Французы, и при свръшеніе-то на Декемврія преминала презъ Русскж-тж границж едва десята-та чясть отъ Французскж-тж арміж.

Кои другы господарства искалъ Наполеонъ още да ослаби, кога-то вече повече-то отъ западнж Европж была въ неговж-тж власть? Какъ ся трудилъ той да ослаби Английскж-тж търговіж? Кой го послушялъ и прѣставалъ да търгува съ Англіж? По кож причинж Наполеонъ ималъ войнж съ Россіж? Кога и съ колко войскж ся Наполеонъ втурналъ въ Россіж? Какъ дѣйствували Русси-тѣ въ началo-то на войнж-тж въ 1812 год.? Гдѣ и кога станало първо сраженіе между Руссы-тѣ и Французе-тѣ? Какъ дѣйствували Русси-тѣ послѣ сраженіе-то подъ Смоленскъ? Гдѣ станало второ сраженіе между Руссы-тѣ и Французе-тѣ? Кой командувалъ тогава Русскж-тж арміж? На что ся рѣшилъ Кутузовъ послѣ сраженіе-то подъ Бородина? Кога влѣзналъ Наполеонъ въ Москвж? Что намѣрилъ той тамъ? Что произлѣзло въ Москвж, кога-то ж завзелъ Наполеонъ? На какво ся рѣшилъ Наполеонъ, като видѣлъ, че неможе да остане въ Москвж да

зимува? Какво му отговорилъ Кутузовъ, кога-то Наполеонъ начналъ да му предлага миръ? Гдѣ отишли Французе-тѣ изъ Москвѫ, кога-то навалѣло дълбокъ снѣгъ и настаналъ силенъ мразъ? Въ кой мѣсяцъ начнали тія да излизатъ изъ Россіѭ? Какво имъ было отстѫпленіе-то? Гдѣ най-много и какъ пострадали тія тогава? Въ какво положеніе ся намирала Французска-та армія, кога-то ѭ Наполеонъ оставилъ и излѣзналъ изъ Руссіѭ? Коя часть отъ арміѭ-тѫ ся избавила? послѣ р. хр.

101. Послѣдни войны Наполеонови въ 1813—1815 год. и конецъ на негово-то царствованіе.

Разбита-та Французска войска отишла изъ Россіѭ въ Пруссіѭ съ намѣреніе, да ся избави оттамъ въ Франціѭ, но Русси-тѣ смѣло гонили Французе-тѣ. Кога-то Русска-та войска влѣзнала въ Пруссіѭ, Прусскый краль Фридрихъ Вилхелмъ III ся съединилъ съ императора Александра, за да ударятъ на Наполеона. Тогава, на гласъ кралѣвскы, всякый Пруссъ, кой-то само можялъ, приготвилъ ся да иде на войскѫ, така, что-то въ Прусскѫ-тѫ войскѫ имало тогава, отъ 13—14 год. момчета, и отъ 63—70 год. старци. Сѫщо така и Наполеонъ въ нѣколко мѣсяци пакъ събралъ многочисленнѫ войскѫ, съ коя-то и влезналъ въ Германіѭ. Въ двѣ упорны сраженія при 1813 *Люцена* и *Бауцена*, въ Саксоніѭ, Наполеонъ побѣдилъ съюзници-тѣ. Тогава императоръ Александръ и Прусскый краль заключили съ него примиріе на 10. недѣли, въ кое-то время склонили на своѭ странѫ и Австрійскаго императора *Франца II*, тъстя Наполеонова и наслѣднаго принца Шведскаго *Бернадотта*, едного отъ прѣжны-тѣ генерали Наполеоновы. Послѣ нѣколко сраженія въ Саксоніѭ, Пруссіѭ и Боеміѭ, въ кои-то повече-то съюзны-тѣ войскы

послѣ р. хр. 1813 одържявали побѣдѫ, а особено при рѣкѫ *Кацбахъ*, въ Слезіѭ, и при *Кульма* въ Боеміѭ, съюзници-тѣ най-послѣ обкружили Наполеоновѫ-тѫ арміѭ подъ *Лайпцигъ*, въ Саксоніѭ, гдѣ-то послѣ тридневно кръвопролитно сраженіе, мѣсяца Октомврія, съвсѣмъ разбили Французскѫ-тѫ арміѭ, коя-то безъ рядъ отишла прѣзъ р. Рейнъ въ Франціѭ. Съюзны-тѣ войскы отишли подирь неѭ; но Наполеонъ имъ ся пакъ въспротивилъ съ новѫ силнѫ арміѭ.

Послѣ нѣколко сраженія, въ кои-то ту съюзны-тѣ войскы, ту Наполеонова-та войска одържявала побѣдѫ, най-послѣ съюзници-тѣ побѣдили Наполеона, и тогава Русси-тѣ, Шведи-тѣ, Англичяне-тѣ и Нѣм-
1814 ци-тѣ превзяли Паризъ. Наполеона принудили да ся отрече отъ прѣстола и да отиде на островъ *Елба*, въ Средиземно море, близо Италіѭ, а за Французскый краль назначили брата убитаго краля *Людовика XVIII*.

Монарси-тѣ отъ съюзны-тѣ господарства заключили тогава съ Людовика XVIII миръ, извели свои-тѣ войскы изъ Франціѭ и въобще постѫпили съ Французе-тѣ великодушно. Подирь това монарси-тѣ съ свои-тѣ министры, отишли въ Віенѫ, за да рѣшатъ тамъ въ общый съвѣтъ, какъ да приведатъ разстроены-тѣ и раздѣлены-тѣ отъ Наполеона господарства въ рядъ и да гы возвьрнатъ на прѣжны-тѣ имъ владѣтели.

Но съюзни-тѣ господари още не были свършили това дѣло, а въ Віенѫ нечяянно стигнало извѣстіе, че Наполеонъ ся пакъ появилъ въ Франціѭ,
1815 че проводена-та противъ него войска минала на неговѫ странѫ и, че Парижяне-тѣ го тържественно посрѣщнали, а краль Людовикъ былъ принужденъ да излѣзне изъ Франціѭ. Въ сѫщо-то время писалъ Наполеонъ на съюзны-тѣ господари, че той нѣще вече да начнува войнѫ, но ще да живѣе съ тѣхъ въ миръ. Но на неговы-тѣ рѣчи немогълъ никой да ся

ослони, зато наскоро слѣдъ това отишли противъ него Англичяне-тѣ и Олландезе-тѣ, подъ начялство *Велингтоново*, а Прусси-тѣ подъ начялство *Блюхерово*, и въ Белгіѭ при село *Линьи* начнался жестокъ бой между Французе-тѣ и Пруссы-тѣ. Много время нити една-та нити друга-та страна не ся подавала; но най-послѣ Прусси-тѣ ся принудили да отстѫпятъ. Подирь еднѫ недѣлѭ, Наполеонъ ся ударилъ съ Велингтона при *Ватерлоо* и *Бель-Аліянса*, и, ако да небы пристигнали Прусси-тѣ въ помощь на Англичяне-тѣ, Наполеонъ щялъ да побѣди Велингтона. Блюхеръ нападналъ на Наполеона отъ задъ, и така въ нѣколко чяса съвсѣмъ разбили Французскѫ-тѫ армiѭ, коя-то начнала безъ рядъ да бѣга. Побѣдители-тѣ трьгнали подирь неѭ и послѣ десять дни тіи вторый пѫть влезнали въ Парижъ. И тогава вече непощадили Французе-тѣ. Ако и да не разрушили Парижъ, какво-то что искалъ Блюхеръ, но побѣдители-тѣ взяли голѣмъ данакъ отъ Французе-тѣ, а освѣнъ това чюжды-тѣ войскы стояли пять год. въ Францiѭ, за да обдьржяватъ миръ. Наполеонъ послѣ стодневно-то вторый пѫть царствуваніе побѣгналъ, но Англичяне-тѣ го уловили, и отвели на малый Африканскы островъ *св. Елена*, гдѣ-то той до смрьть стоялъ подъ стражѭ. Тогава Людовикъ XVIII пакъ станалъ Французскый краль и заключилъ съ съюзны-тѣ господари вторы миръ въ Парижъ.

послѣ р. хр. 1815 1821

Като побѣгналъ Наполеонъ изъ Руссіѭ, кой ся съединилъ съ Руссы-тѣ противъ Наполеона? Какъ събралъ Прусскый краль войскѫ, и кой отъ Прусскы-тѣ жители отишьлъ на войскѫ противъ Французе-тѣ? Какъ ся оправилъ Наполеонъ? Гдѣ и кога станали прьвы-тѣ сраженія на съюзници-тѣ съ Наполеона? Кой одьржялъ побѣдѫ подъ Люцена и Бауцена? Съ кого ся тогава съединили императоръ Александръ и Прусскый краль? Подирь това

гдѣ станали сраженія между съюзници-тѣ и Французы-тѣ и кой кого побѣждавалъ? Гдѣ и кога съюзны-тѣ войскы съвсѣмъ разбили Наполеоновѫ-тѫ армія? Колко дни ся продължявало сраженіе-то подъ Лайпцигъ? Гдѣ гонили тогава съюзници-тѣ Наполеона? Кога ся Наполеонъ пакъ оправилъ? Кога побѣдили Наполеона въ тоя бой съвсѣмъ? Что произлѣзло отъ това? Гдѣ отишьлъ Наполеонъ, кога-то го принудили да ся отрѣче отъ прѣстола? Подирь него кой былъ опредѣленъ за Французскй краль? Какъ постѫпили съюзници-тѣ съ Французе-тѣ после побѣдѫ-тѫ въ 1814 год.? Гдѣ и зачто отишли съюзни-тѣ монарси изъ Парижъ съ свои-тѣ министры? Что ся случило въ Францію, кога-то съюзни-тѣ монарси ся договаряли въ Віенѫ? Кога и какъ освоилъ Наполеонъ наново Французскыя прѣстолъ? Какъ ся трудилъ той да ся помири съ съюзны-тѣ господари? Коя войска ся проводила тогава противъ него? Кой прѣдвождалъ тѫѧ войскѫ? Гдѣ ся срѣщнали Пруссы-тѣ съ Французе-тѣ? Кой одържялъ побѣдѫ въ сраженіе-то подъ село Линьи? Подирь това кой, кога и гдѣ ся ударилъ съ Наполеона? Кой дошьлъ на помощь Велингтону? Какъ ся свършило сраженіе-то подъ Ватерлоо? Кога и какъ ся свършилъ тоя бой съ Наполеона? Какъ постѫпили тогава съ Французе-тѣ и съ Наполеона? Кога и гдѣ умрѣлъ Наполеонъ? Кой占 станалъ подирь него Французскы краль? Много ли време стояли съюзны-тѣ войскы въ Францію подирь вторѫ-тѫ побѣдѫ надъ Наполеона?

ПЕРІОДЪ ВТОРЫЙ. ОТЪ ВІЕНСКЫЯ КОНГРЕСЪ ДО НАШИ-ТѢ ВРЕМЕНА.

102. Положеніе Европейскыхъ дѣлъ после Віенскаго конгреса.

Послѣ продължителны-тѣ войны съ Наполеона, настѫпили въ Европѫ мирны времена и всякый отъ

монархы-тѣ ся трудилъ, да поправи състояніе-то на послѣ р. хр.
свое-то разстроено господарство и да облегчи състояніе-то на свои-тѣ подданници, кои-то толко много пострадали отъ войны-тѣ. Да бы могли да запазятъ свои-тѣ народы отъ всичкы-тѣ бѣды и несчястія, кои-то произходятъ отъ войны-тѣ, три-тѣ монарси: Русскый, Австрійскый и Прусскый, още до гдѣ были въ Паризъ, съставили така нареченый *священный съюзъ*, и обѣщалися да живѣѭтъ по между си мирно и пріятельскы. Съ горереченны-тѣ монархы съединилися повече-то отъ другы-тѣ Европейскы монархы. Освѣнъ това въ послѣднѫ-тѫ войнѫ съ Наполеона, свършился и съвѣтъ-тъ *Віенскаго конгреса*, 1815
кой-то нарядилъ Европейскы-тѣ господарства така, както-то что ся повече-то и до днесь намирать. Всичкы-тѣ Германскы господарства, — спорядъ постановленія-та того конгреса, съставили така именуемый *Германскый съюзъ*, за одръжяванье рядъ въ Германіѭ и за защищеніе нейно отъ вънкашны-тѣ непріятели, и назначили *Франкфуртъ* на р. *Майнъ* за главенъ градъ на съюза. Австріи ся възвѫрнали всичкы-тѣ нейны области въ Италіѭ, сир. Миланъ и Венеція, отъ кои-то ся съставило *Ломбардо-Венеціянско-то кралѣвство*. Пруссіи ся възвѫрнали нейны-тѣ области, кои-то былъ превзялъ Наполеонъ, сѣверна-та чясть отъ Саксонско-то кралѣвство, чясть отъ прѣжно-то Польско кралѣвство (*Познань*) и чясть отъ Помераніѭ. Съ Руссіѭ ся съединила сегашна Польшя. Швайцарія ся признала за особно господарство. Отъ Олландіѭ и Белгіѭ ся съставило Нидерландско-то кралѣвство. А Норвегіѭ съединили съ Швеціѭ.

По окончяніе-то на войны-тѣ съ Наполеона, правителства-та при всичкы-тѣ свои трудове, пакъ неможяли да въспостановятъ на всякаде рядъ; зачто-то въ нѣкои господарства пакъ останали безпокойни человѣци, кои-то не были задоволни съ нарѣжденія-та Віенскаго конгряса, и по примѣръ на Фран-

послѣ р. хр. цузскы-тѣ революціонеры, трудилися да производятъ смущенія.

Намъ остава да поговоримъ още заради важны-тѣ произшествія, кои-то ся случили подирь Віенскыя конгрессъ въ Шпаніѭ, Португаліѭ, Италіѭ, Грьціѭ, Францiѭ, Белгiѭ и Германiѭ.

Събытія въ Шпаніѭ. Мы говорихме уже (разказъ 99), че Наполеонъ покорилъ Шпаніѭ и проводилъ Шпаньолскыя краль *Фердинанда VII* въ Францiѭ. Кога-то проводили пьрвый пѫть Наполеона въ заточеніе, Фердинандъ ся освободилъ и отишьлъ въ Шпаніѭ. Въ това сѫщо-то время высокы-тѣ чиновници Шпанскы — *кортеси-тѣ*, трудилися, да придо-
1820 біѭтъ за себе нѣкоѭ часть отъ кралѣвскѫ-тѫ власть, въ кое-то и успѣли. Отъ тогава тіи начнали да дѣйствуватъ своеволно. и въ Шпаніѭ ся появили партіи и начналися безпорядъци. Людовикъ XVIII искалъ да помогне Фердинанду, и проводилъ му вой-
1833 скѫ въ Шпаніѭ. Тогава Фердинандъ побѣдилъ кортесы-тѣ, и получилъ прѣжнѭ-тѫ своѭ кралѣвскѫ власть. Подирь смрьть-тѫ Фердинандовѫ, въ Шпаніѭ пакъ произлѣзли несъгласія и смущенія. Наслѣдница Фердинандова была негова малолѣтна дъщеря *Изабелла*; но господарство-то управлявала майка ѝ *Христина*. Фердинандъ ималъ още и брата, *Карла*, кой-то искалъ да отнеме престола отъ братаницѫ-тѫ си. Шпаньолци-тѣ ся раздѣлили на двѣ партіи, отъ кои-то една-та ся наричяла *Христиноси*, а друга-та *Карлисти*. Тіи нѣколко години ся были по между,
1840 най-послѣ Карлъ побѣгналъ въ Францiѭ, а войската му ся разбила.

Въ тыя междоусобни войны, почти всичкы-тѣ колоніи Шпаньолскы въ Америкѫ отдѣлилися отъ Шпаніѭ и станали республикы. И така ся съставили особни республикы: *Мексикъ. Перу* и другы.

Събытія въ Португаліѭ и Бразиліѭ. Кога-то Наполеонъ освоилъ Португаліѭ, Португалскый краль

Іоаннъ VI. отдалечился въ Бразилія, и нещеялъ да ся вѫрне въ свое-то господарство и послѣ изгнаніе-то отъ тамъ на Французе-тѣ, но поставилъ намѣстникъ въ Португалія. А кога-то Шпаньолци-тѣ начнали да ся бунтуватъ, то и Португалци-тѣ послѣдували по тѣхныя примѣръ и трудилися да ослабятъ кралѣвскѫ-тѫ власть. Тогава краль-тъ оставилъ старыя си сынъ *Донъ-Педро* въ Бразилія за наслѣдникъ, а той самъ отишьлъ въ Португалія. Но тогава ся още повече усилили смущенія-та въ Португалскы-тѣ владѣнія. Съставилися различны партіи, па даже и сынове-тѣ на Іоанна VI — Донъ-Педро и *Донъ-Мигуелъ* въстанали противъ баща си, и единъ противъ другаго. Тогава ся Бразилія отдѣлила отъ Португалія и станала особна имперія, а Донъ-Педро станалъ нейнъ императоръ. Подирь смрьть-тѫ Іоанновѫ война-та ся още много время продължявала по между партіи-тѣ на два-та му сынове. послѣ р. хр. 182

Събытія въ Италія. Сродника Наполеонова Мюрата испѫдили изъ Неаполя, а на негово мѣсто 1814 станалъ *Фердинандъ* Неаполитанскый и Сициліянскый или *на двѣ-тѣ Сициліи* краль. Но наскоро подирь това подданници-тѣ Фердинандови начнали да искатъ такывы правдины, каквы-то были дадени на 1820 Шпаньолци-тѣ; зато начнали най-много въ Палермо 1820 въ Сицилія, да ся бунтуватъ. Австрійскый императоръ проводилъ въ Италія войскѫ, за да смири мятежници-тѣ, кои-то, като видѣли Австрійскѫ-тѫ войскѫ, разбѣгалися, и така смущенія-та за малко время ся прекѫснали. Но Австрійци-тѣ трѣбвало да останатъ нѣколко годины въ Италія, за да одрьжяватъ спокойствіе.

Събытія въ Грьція. Отъ половинѫ-тѫ на XV-то стол. Турци-тѣ владали въ Грьція, и притѣснявали Грьцкыя народъ. Заради това Грьци-тѣ одавно трьсили случяй, за да ся избавятъ отъ свои-тѣ угнѣтатели; и най-послѣ Грьцкый князъ *Александръ Ипси-*

1821 лети, бывшій Русскы генералъ, събралъ нѣколко Грьци, и вдигналися противъ Турско-то правителство. Но Турци-тѣ разбили тая малкѫ войскѫ, и начнали съсѣкъ безчеловѣчно да начатъ и убиватъ Грьци-тѣ както въ Цариградъ, така и по другы градища. Тогава ся Грьци-тѣ на-ново повдигнали въ *Мореѭ* въ Южнѫ Грьціѭ и на острова-тѣ, а послѣ и по всичкѫ Грьціѭ, и начналъся жестокъ бой, какъ-то по сухо така и по море. Египетскый паша, или намѣстникъ Турскаго султана проводилъ на Турци-тѣ въ помощь сына си *Ибрахима* съ силнѫ войскѫ, и тогава настанало за Грьци-тѣ тяжко время.
1827 Ибрахимъ, завоевавши Мореѭ опустошавалъ ѭ. Тогава три-тѣ господарства: Россія, Англія и Франція ся съжалили за Грьци-тѣ, и проводили войскѫ, която разбила Турскѫ-тѫ флотѫ подъ *Наварино*, принудила Египетскѫ-тѫ войскѫ да ся удали изъ Мореѭ и испѫдили Турци-тѣ изъ Грьціѭ. Бывшый же Русскый министеръ, Грьцкый графъ *Каподистрія* назначили за президентъ въ освобожденнѫ-тѫ Грьціѭ; но наскоро подирь това между Грьци-тѣ ся съставили партіи и начнала ся междоусобна война, въ която убили президента. Най-послѣ чюжестранны-тѣ правителства въспостановили въ Грьціѭ спокойствіе и назначили ѭ за краль *Оттона*, сына Баварскаго краля.

1832 По между това Турци-тѣ непрестанно оскърбляваvали Русско-то правителство. Тіи нарушавали прежднu-тѣ свои трактаты, непозволявали на Русскы-тѣ корабли да плуватъ слободно по Черно море и угнѣтавали [illegible]ѣрны-тѣ Рускы братія — Грьци-тѣ. За-
1828 ради това Императоръ Николай I. ся принудилъ да начне войнѫ съ Турци-тѣ. И така Руска-та войска ударила на Турци-тѣ отъ двѣ страны. Една армія подъ предводителствомъ *Дибича*, влѣзнала въ Влашко и Молдавіѭ; а друга-та, подъ началствомъ
1829 *Паскіевича*, нападнала на Турскы-тѣ области въ Азіѭ. На другѫ-тѫ годинѫ Дибичъ прѣминалъ Дунава и раз

билъ Турци-тѣ подъ Силистріѭ, а послѣ прѣминалъ послѣ
прѣзъ высокы-тѣ и почти непроходими *Балканскы* р. хр.
планины, гдѣ-то на выше мѣста рабивалъ Турскѫ-
тѫ войскѫ, освоилъ Едрене, и начналъ да ся при-
близкава камъ Цариградъ. Въ сѫщо-то время Тур-
ція ся намирала въ опасно положеніе и въ Азіѭ, за-
что-то Паскіевичь като освоилъ *Ерзерумъ*, начналъ
да ся приближява камъ Черно море. Тогава Турція, 1829
като ся видѣла въ такова опасно положеніе, по-
бѫрзала, та заключила миръ въ *Едрене*.

Какъвъ съюзъ направили по между си монархы-тѣ, като побѣдили Наполеона? Кой учяствовалъ въ тоя съюзъ? Кога ся свръшилъ Віенскыя конгресъ? Что ся уговорило на тоя конгресъ? Въ всичкы-тѣ Европейскы господарства ли ся въспостановило рядъ, по свръшеніе на войны-тѣ съ Наполеона? Кой былъ причина тогава на смущенія-та въ нѣкои господарства? Въ кои господарства станали смущенія послѣ Віенскыя конгресъ? Кой былъ тогава Шпанскый краль? Кой ся вдигналъ въ Шпаніѭ противъ Фердинанда VII? Что было причина на това? Кой помогналъ Фердинанду да побѣди кортесы-тѣ? Кога умрелъ Фердинандъ VII? Что ся случило тогава въ Шпаніѭ? На каквы партіи ся раздѣлили Шпаньолци-тѣ при кралицѫ Изабелѫ? Кой былъ противникъ Изабеллинъ? Колко годины ся продължявала междоусобна война въ Шпаніѭ? Кога и какъ ся свръшила тая война? Кои области изгубила тогава Шпанія? Кой былъ Португалскый краль, кога-то ѭ покорилъ Наполеонъ? Гдѣ отишьлъ Іоаннъ VI? Кой управлявалъ въ Португаліѭ, послѣ изгнаніе-то на Французе-тѣ? Кога ся върналъ краль-тъ въ Португаліѭ? Кой останалъ тогава намѣстникъ въ Бразиліѭ? Что ся случило тогава въ Бразиліѭ? Кой станалъ нейнъ императоръ? Кога промѣнили Неаполитанскыя краль Мюрата? Кой станалъ вмѣсто него краль? Какъ начнало отъ тогава да ся наричя това кралѣвство? Что

послѣ р. хр. ся случило въ кралѣвство-то на двѣ-тѣ Сициліи при Фердинанда I? Какъ постѫпвало Турско-то правителство съ подчиненны-тѣ му Грьци? Кой ся вдигналъ пьрвый отъ Грьци-тѣ противъ Турско-то правителство и кога? Какъвъ успѣхъ направилъ Ипсиланти? Гдѣ ся вдигнали Грьци-тѣ послѣ? Кой помогналъ Турскому султану въ тоя бой съ Грьци-тѣ? Кой командувалъ съ Египетскѫ-тѫ войскѫ? Какъ дѣйствувалъ Ибрахимъ въ Грьціѭ? Кой и кога далъ помощь тогава на Грьци-тѣ? Какво слѣдствіе ся породило отъ това? Гдѣ была разбита Турска-та флота? Кой былъ назначенъ тогава за президентъ въ Грьціѭ? Какъ умрелъ Каподистрій? Кой и кога ся опредѣлилъ послѣ за Грьцкый краль? Кога началъ императоръ Николай I. войнѫ съ Турціѭ? Что подало поводъ за тѫѭ войнѫ? Отъ коѭ странѫ ударили Русси-тѣ на Турціѭ? Кой командовалъ Руссы-тѣ арміи? Какъвъ успѣхъ ималъ Дибичь и Паскіевичь? Какъ и кога ся свършила тая война? Гдѣ ся заключилъ миръ?

---

103. Продължение: Франція, Белгія, Германія.

Събытія въ Франціѭ. Распра между партіи-тѣ у Франціѭ непрестанно ся продължявала при владѣніе-то Людовика XVIII., коя-то при слѣдующыя краль, *Карла X.*, брата Лыдовика XVIII-го, усилила ся до толко, что-то въ Парижъ пакъ ся начнали смущенія и междоусобна война. Тогава Карлъ X. послѣ шестогодишно-то свое царствованіе, ся отрѣкалъ отъ престола, и излѣзналъ изъ Франціѭ, а на негово мѣсто избрали Французи-тѣ за краль, *Лю-*
1830 *довика Филиппа*, херцога Орлеанскаго.

Людовикъ Филиппъ былъ уменъ и искусенъ царь. Той въ свое-то осамнадесятогодишно царствованіе одържялъ у Франціѭ миръ и спокойствіе; но при всичко това пакъ неможялъ да помири пар-

тіи-тѣ, кои-то ся карали по между си. Тая вражда мѣсяца Февр. 1848
по-между партіи-тѣ най-послѣ произвела въ Паризъ
новы смущенія, отъ кои-то Людовикъ Филиппъ по-
бѣгналъ скрышно въ Англіѭ, гдѣ-то послѣ нѣколко
год. и умрѣлъ. Тогава Французе-тѣ прогласили Фран-
ціѭ за республикѫ и избрали за президентъ на 4 мѣсяца Дек. 1848
годины внука Наполеона Бонапарта — *Людовика*
Наполеона, а слѣдъ 4-тѣхъ годины признали го за
императоръ. 1852

Така въ най-ново-то время, т. е. отъ свршеніе-то на минало-то столѣтіе у Франціѭ ся пять пѫти промѣнявало правленіе-то. Отъ кралѣвство Франціѭ станала республика, послѣ имперія, послѣ пакъ кралѣвство, республика и най-послѣ 2-ый пѫть имперія.

Събытія въ Белгіѭ. Два-та съсѣдни народи — Оландези-тѣ и Белгіянци-тѣ никога не можяли да живѣѭтъ по между си въ тѣсно пріятелство, зачто-то ся отличявали единъ отъ другы съ вѣрѫ-тѫ, языка и обичяи-тѣ. А кога-то, спорядъ нарежденіе-то на Віенскыя конгресъ, Белгія и Оландія ся съединили въ едно господарство — Нидерландско, тогава жители-тѣ отъ тыя двѣ държявы начнали повече да враждуватъ единъ противъ другыго. Белгіянци-тѣ всегда трьсили случяй, да ся отдѣлятъ отъ Оландези-тѣ, заради това най-послѣ ся и въоружили противъ тѣхъ и начначнали да правятъ различ-
ны безчинія въ Белгійскѫ-тѫ столицѫ — *Брюссель.* 1830
Краль-тъ Нидерландскы *Вилхелмъ* проводилъ тогава сына си принца *Фридриха* съ войскѫ въ Брюсселъ, за да накаже жители-тѣ, като виновници на смущенія-та Белгійскы. Но вражда-та между Белгіянци-тѣ и Оландези-тѣ толко ся умножила, что-то ся начналъ въ Брюсселъ най-упоренъ и кръвопролитенъ бой, кой-то ся продължявалъ 4 дни на рядъ. Най-послѣ Оландези-тѣ изгубили силѫ и принудилися да излѣзатъ изъ Брюссель. Тогава жители-тѣ Брюссел-

послѣ р. хр. скы назначили си особно правителство, кое-то искалю да ся отдѣли Белгія отъ Оландіѭ. И така, да бы ся избавили и два-та народа отъ новѫ бѣдственѫ войнѫ, пять-тѣ главны господарства: Руссія, Англія, Франція, Австрія и Пруссія припознали Белгіѭ за отдѣлно господарство и назначили за Белгійскый краль Кобургскаго принца *Леополда*. Нидерландскый краль най-напрѣдъ ся съгласилъ да припознае Белгіѭ за отдѣлно господарство; но скоро послѣ обявилъ на Белгіянци-тѣ войнѫ. Тая война ся продължявала около 8 год. безъ всякѫ ползѫ и за два-та народа, доклѣ най-послѣ и два-та краля ненаправили по между си миръ.

Събытія въ Германіѭ. Лошявый примѣръ безпокойныхъ Французовъ подѣйствувалъ и на Германци-тѣ. Людовикъ Филиппъ като побѣгналъ въ Англіѭ, а Франція ся прогласила за републикѫ, тогава ся съставили партіи и въ много Германскы държявы, кои-то начнали и да ся бунтуватъ. Това ся
1848 случило въ Австріѭ, Пруссіѭ и другы Германскы държявы.

отъ Мар-та 1848 Безпокойства-та и партайска-та борба ся продължявала въ Віенѫ нѣколко мѣсяци; по кои-то императоръ Фердинандъ излѣзналъ изъ своѭ-тѫ столицѫ — Віенѫ, а наскоро подирь това прѣдалъ прѣстола внуку своему *Францу Іосифу I.*

Такывы неустройства происходили и въ другы части на Австрійскѫ-тѫ имперіѭ, какво-то и въ Боеміѭ, Ломбардіѭ и Венгріѭ. Въ първы-тѣ двѣ мѣста бунтъ-тъ наскоро ся уталожилъ. Въ Италіѭ ся прославилъ Австрійскый генералъ *Радецкый*, кой-то съ малко войска и въ малко время побѣдилъ силнѫ-тѫ ар-
1849 міѭ на бунтовници-тѣ и наново покорилъ всичкѫ Ломбардіѭ, коя-то ся была уже отдѣлила отъ Австріѭ. Много по-трудна за Австрійци-тѣ была война-та съ Венгры-тѣ. Венгерскы-тѣ бунтовници прогласили Венгріѭ за републикѫ и назначили за пре-

зидента̀ едного отъ главны-тѣ непріятели Австрійскаго правителства Венгерца *Кошюта.* Австрійска-та войска влѣзнала въ Венгрія̫: но не можяла да смири бунтовници-тѣ, зато Австрія ся принудила, да иска помощь отъ Россія̫. Тогава влѣзнала Русска-та войска въ Венгрія̫ и нѣколко пѫти побѣдила Венгерскѫ-тѫ войскѫ; а най-послѣ Венгерскый главнокомандующый *Гергей* прѣдался на Руссы-тѣ, и Така ся свръшила тая Венгерска война.

Така въ Австрія̫, Пруссія̫, и въ други Германскы държявы борба-та партайска и междоусобный бой ся уничтожили, най-много съ помощь-тѫ на Прусскѫ-тѫ войскѫ, и въ всичкѫ Германія̫ ся повърналъ рядъ и спокойствіе.

Кой царувалъ въ Франція̫ послѣ Людовика XVIII? въ негово-то владѣніе что ся случило въ Франція̫? Какъ ся свръшило негово-то царствованіе? Кои и кога ся избиралъ послѣ за краль? Съ какво е замѣчателно царствованіе-то на Людовика Филиппа? Колко год. царувалъ той? Что ся случило въ Паризъ при свръшваніе-то на негово-то царствованіе? Гдѣ и кога побѣгналъ Людовикъ Филиппъ? Кога умрелъ той? Каквы промѣненія станали тогава въ Франція̫? Кога станалъ Людовикъ Наполеонъ президентъ и императоръ? Кога ся съединили Белгія и Олландія въ едно господарство? Какъ ся наричяло то? Кога станали бунтове въ Белгія̫? Что было причина за въстаніе-то на Белгіянци-тѣ? Зачто искали тіи да ся отдѣлятъ отъ Олландезы-тѣ? Кой былъ тогава Нидерландскый краль? Кого проводилъ краль-тъ въ Брюссель за да казни бунтовници-тѣ? Что ся случило тогава въ Брюссель? Какъ ся свръшила борба-та между Белгіянци-тѣ и Олландезы-тѣ? Въ коя̫ годинѫ и какъ ся прѣкъснали безпорядъци-тѣ въ Белгія̫? Кои държявы припознали Белгія̫ за отдѣлнѫ държявѫ? Кого опредѣлили тогава за Белгій-

скый краль? Още колко години ся продължявала война между Белгіянци-тѣ и Олландезы-тѣ? Что ся случило въ Германіѭ, кога-то Людовикъ Филиппъ побѣгналъ въ Англіѭ а Францiя ся прогласила за республикѫ? Кой царувалъ тогава въ Австріѭ? Кому и кога прѣдалъ Фердинандъ прѣстола, като ся породили смущенія въ Віенѫ? Гдѣ ся още случили тогава въ Австрійскѫ-тѫ имперіѭ смущенія? Кой и скоро ли смирилъ мятежници-тѣ въ Ломбардіѭ? Что ся случило тогава въ Венгріѭ? Кой помогналъ на Австрійци-тѣ, за да смирятъ мятежници-тѣ въ Венгріѭ? Какъ и кога ся свръшила Венгерска-та война?

---

104. Успѣхи просвѣщенія и образованія въ най-ново-то время.

Въ среднѭ-тѫ и новѫ-тѫ исторіѭ (разказъ 77 и 78) мы говорихме за нѣкои Европейскы успѣхы въ наукы-тѣ и искуства-та. А отъ свръшеніе послѣдняго столѣтія, въ мирны-тѣ времена, Европа още по-много тжргнала напрѣдъ въ наукы-тѣ, искуства-та, търговіѭ-тѫ и фабрикы-тѣ.

Трудно е да ся исчислятъ высокы-тѣ и малкы-тѣ училица, кои-то ся намиратъ сега въ Европѫ. Въ всякы по-голѣмъ градъ ся намирать по нѣколко десятины или по сто училища, въ кои-то ся учятъ по хыляды дѣца, и неможе да ся намѣри градъ, колко и да е малъкъ, гдѣ-то небы ся намирало поне едно училище.

Като поглѣдне человѣкъ въ книгопродавници-тѣ, въ кои-то ся продаватъ различны чюждестранны книгы, ще да намѣри въ тѣхъ тысящы новы книгы, кои-то ся всякоѭ годинѫ издаватъ въ Германіѭ, Францiѭ, Англіѭ, Руссіѭ и другы страны. Въ Германіѭ ся издаватъ повече учены съчиненія, а най-много историческы и учебны книгы; сѫщо така и Французе-тѣ пишятъ много историческы съ-

чиненія, а въ Англіѭ ся печятатъ хубавы списанія за пѫтешествія и дѣтински книжкы. Подобно и въ Руссіѭ ся печятатъ твърдѣ много различны полезны книгы.

Да може человѣкъ да прѣсѫди, колко сѫ ся сега усъвършенствовали прѣдмети-тѣ на искуствата, и фабричны-тѣ издѣлія, трѣбува само да влѣзне въ нѣколко магазы, гдѣ-то ся продаватъ различны чюжестранны стокы, пакъ ще да види, до какво е достигналъ человѣческый умъ! Мы ще да видимъ въ тѣхъ, тысящы разнообразны матеріи и нѣчта, изработены, отъ свилѫ, вълнѫ, памукъ, злато, сребро, стоманѫ, дърво и т. д. Но мы бы ся още повече удивили, ако бы ся намѣрили въ 1851. год. въ Лондонъ, гдѣ-то бѣше направена една огромна стъклена палата, въ коѭ-то бѣха поставены всевъзможны-тѣ стокы и издѣлія, кои-то были донесены изъ всичкѫ Европѫ, даже и изъ Азіѭ, Африкѫ и Америкѫ. Отъ всичкы-тѣ Европейскы държявы Англія ся е най-много прославила съ свои тѣ памучны и вълняны матеріи и съ различны издѣлія отъ стоманѫ. У Францію ся най-много работятъ най-добры свилены и вълнены матеріи и различны галантерейны нѣчта. Въ Олландіѭ и Швайцаріѭ ся прави най-добро сыренье; Швайцарія е славна още съ свои-тѣ малкы корманны чясове (за въ пазухѫ), а Олландія съ платно. Въ Германіѭ и сѣверо-Американскы-тѣ штаты сѫщо така има много хубавы фабрикы, въ кои-то ся работятъ различны матеріи и другы различны стокы.

Фабрикы-тѣ като ся умножили и търговія-та ся усилила. Кой-то е ходилъ въ Цариградъ, видѣлъ е колко множество корабли дохождатъ изъ Англіѭ, Францію, Шпаніѭ, Германіѭ, Руссіѭ, Грьціѭ и другы държявы, съ различны стокы, кои-то ся растурятъ по всичкѫ-тѫ пространнѫ Отоманскѫ имперіѭ.

Търговія-та ся най-много улеснила отъ кога-то начнали да ся правятъ параплови (вампоры). Доклѣ нѣмало пароплови, прѣвозували стокы-тѣ отъ едно мѣсто на друго съ корабли, за кое-то трѣбувало много пѫти да ся чяка на едно мѣсто попѫтенъ вѣтаръ. А сега много привозватъ и на пароплови, кои-то могатъ да идатъ по воды-тѣ и въ противенъ вѣтаръ. Изобрѣтеніе-то на пароплови-тѣ е най-много важно за пѫтници (пассажиры). Сега може челоловѣкъ за нѣколко дни да отиде изъ Цариградъ въ С. Петърбургъ, Паризъ, Германіѭ, Англіѭ и т. д. А напрѣдъ было нуждно да чяка человѣкъ доста время въ корабля попѫтенъ вѣтаръ, за да отиде отъ Цариградъ въ Лондонъ или друго нѣкое мѣсто.

Още пò-важно е и то, че сега има въ много Европейскы държавы, а най-много въ Германіѭ, Англіѭ, Франціѭ и Руссіѭ, направены желѣзны пѫтища, отъ единъ градъ до другы. По тыя пѫтища ся прѣминува съ помощь-тѫ на паровоза, до 100 чяса и повечé въ едно денонощіе, така н. п. сега може да отиде нѣкой изъ Берлинъ въ Паризъ за два дни; а напрѣди по обыкновенны-тѣ пѫтища на конь, трѣбувало да ѣзди человыкъ десятина дни.

Въ наше время сѫ изнамѣрены още много другы искуства, н. п. дагеротипны и фотографны пòртреты (кадры), кои-то ся пишятъ сами отъ себѣ, галванопластическы предмѣти, електромагнетическы телеграфи, прѣзъ кои-то ся даватъ извѣстія на 200 чяса далечинѫ, въ нѣколко минути и пр. Но тыя изобрѣтенія е тяжко да ви изтолкувамъ; вы ще да разумѣете тѣхъ, кога-то начнете да учите физикѫ и другы естественны наукы.

Много ли сѫ ся умножили сега училища-та? Кои народи сѫ ся прославили въ ново-то время съ свои-тѣ списанія? Каквы списанія ся най-много отъ всичко изда-

ватъ въ Германіѭ, Франціѭ, Англіѭ и Руссіѭ? Съ каквы фабрични издѣлія сѫ ся прославили Англія, Франція, Олландія, Швейцарія, Германія и Сѣверо-Американскы-тѣ съединены Штаты? Съ какво е замѣчятелно всемирно-то изложеніе, кое-то стана на 1851. год. въ Лондонъ? Отъ какво ся познава, че ся е търговія-та въ най-ново-то время усилила? Съ какво и какъ е улеснено довозванье-то на търговіѭ-тѫ изъ еднѫ държявѫ въ другѫ? Още каквѫ другѫ ползѫ е принесло изобрѣтеніе-то на пароплови-тѣ? Съ какво е улеснено сега пѫтешествіе-то въ Европѫ по сухо? Каквы другы изобрѣтенія сѫ направены въ най-ново-то время?

ХРОНОЛОГЫЧЕСКЫЙ ПРЕГЛЕДЪ НА ВСЕОБЩѪ-ТѪ ИСТОРІѬ.

Древня исторія.

Годины прѣдъ р. хр.	
5508	Сътвореніе міра (свѣта).
	Всемірный потопъ. Ной.
	Вавилонско стълпотвореніе.
2500	Вавилоняни, Ассиріяни. Нимродъ. Ассуръ.
2500	Египтяни. Менесъ.
2000	Ассирійско царство. Нинъ. Семирамида.
2000	Начяло Финикіи.
2000	Евреи. Авраамъ.
1800	Іосифъ въ Египетъ.
1500	Мойсей извелъ Евреи-тѣ изъ Египта.
1500	Преселеніе на Египетскы-тѣ и Финикійскы-тѣ преселенци въ Грьціѭ. Данай, Кадмъ, Кекропсъ, Пелопсъ.
1450	Сезострь, Египетскый царь.
1250	Походъ Аргонавтовъ. Язонъ. Тезей. Херкулесъ. Касторъ. Поллуксъ.
1194 - 1184	Троянска война. Агамемнонъ. Менелай. Улисъ. Ахиллесъ.
1100	Саулъ, Еврейскый царь.
1100	Преселеніе Дорянъ изъ Тессаліи въ Пелопоннезъ.
1050	Давидъ.
1015	Соломонъ.

Год. предъ р. хр.	
975	Раздѣленіе Еврейскаго царства на Іудейско и Ісрайлско.
888	Паденіе Ассирійскаго царства. Основаніе Картагена.
880	Шпарта. Ликургъ.
753	Основаніе Рима отъ Ромула.
753 - 510	Римъ при царовѣ.
722	Исраилтяне-тѣ въ Ассирійскый плѣнъ.
650	Псамметихъ въ Египетъ.
600	Навуходоносоръ, царь Вавилонскый.
594	Атина. Солонъ.
588	Іудеи въ Вавилонскый плѣнъ.
560	Основаніе Персидскаго царства. Кыръ. Лидія. Крезъ.
525	Завоеваніе Египта отъ Персы-тѣ.
500 - 449	Грьцкы войны съ Персы-тѣ. Дарій. Ксерксъ. Милтіядъ. Темистоклъ. Леонидъ. Аристидъ.
450	Периклій въ Атинѫ. Фидій. Иродотъ. Децемвири въ Римъ.
431 - 404	Пелопонезска война. Алцивіядъ. Лизандръ. Сократъ.
389	Галли въ Римъ.
387	Агесилай, Шпартанскый царь.
379 - 371	Пелопидъ и Епаминондъ въ Тивѫ.
338	Филиппъ, царь Македонскый.
336	Александръ Великый, Македонскый царь.
282	Пирръ Фабрицій.
264 - 241	Пьрва Пуническа война. Регулъ.
218 - 201	Втора пуническа война. Ханибалъ. Сципіонъ.
149 - 146	Третя пуническа война. Разрушеніе Картагена.
113 - 104	Кимври и Тевтони въ Италіѭ.
88	Междоусобны войны въ Римъ. Марій Сулла.

Год. предъ р. хр.	
60	Първый тріумвиратъ. Помпей. Крассъ. Цесарь
44	Смрьть цесарева.
43	Вторый тріумвиратъ. Антоній. Лепидъ. Октавій.
30	Августъ, първый Римскый императоръ.
Год. послѣ р. хр.	
9	Арминій освобождава Германіѭ. Варъ.
14	Римскый императоръ Тиверій.
68	Римскый императоръ Неронъ.
70	Разрушеніе Ерусалима. Веспасіянъ.
96 - 180	Щастливы времена Римскыя имперіи. Нерва. Траянъ. Адріянъ. Антонинъ. Маркъ Авреліе.
284 - 305	Діоклетіянъ.
324 - 337	Константинъ Великый. Христіянство господствующа религія въ Римскѫ-тѫ имперіѭ. Цариградъ.
325	Никейскый съборъ. Арій.
375	Хунни въ Европѫ. Преселеніе народно.
395	Теодосій раздѣлява Римскѫ-тѫ имперіѭ.
450	Аттила, царь Унскый.
476	Паденіе на западнѫ-тѫ Римскѫ имперіѭ. Одоакръ, Италіянскый краль.

Кога и въ колко дни былъ сотворенъ свѣтъ-тъ? Кой ся избавилъ отъ всемирныя потопъ? Кой и гдѣ направилъ Вавилонскыя столпъ? Кои господарства сѫ найстары? Кой и кога основалъ Вавилонско-то, Ассирійско-то и Египетско-то господарства? Кога и при кой царь ся съединила Вавилонія съ Ассиріѭ? Съ какво было замѣчятелно царствованіе-то Нина и Семирамиды? Каквы народы ся появили около това время? Кой былъ родоначялникъ Еврейскый? Кога ся преселили Евреи-тѣ въ Егы-

петъ? Кой и кога гы извелъ отъ тамъ? Кой ся преселилъ въ сжщо-то время въ Грьцім? Какъвъ былъ Сезострисъ? Кога станалъ той Египетскы царь? Кога станалъ походъ-тъ Аргонавтовъ? Кой ся прославилъ въ тоя походъ? Кога станала Троянска-та война? Кой былъ пьрвый Ерейскый царь и кога царувалъ той? Кога царувалъ Давидъ и Соломонъ? Кога Еврейско-то царство ся раздѣлило на Іудейско и Исрайлско? Какъвъ былъ Ликургъ? Кога ся прославилъ той въ Шпартж? Кога и кой основалъ Римъ? Какъвъ былъ Псамметихъ? Кога станалъ той Египетскый царь? Кой былъ Навуходоносоръ? Въ коя годинж началъ той да царува? Кой былъ Солонъ? Кога и съ какво ся прославилъ той въ Атинж? Кой и кога станалъ пьрвый Персидскый царь? Кои господарства той освоилъ? Кога и кой освоилъ Египетъ? Кое время станали войны-тѣ Грьцкы съ Персы-тѣ? Кой ся въ тыя войны прославилъ отъ Грьци-тѣ и кой отъ Персы-тѣ? Кое время и и гдѣ живѣлъ Периклесъ? Съ какво е той примѣчятеленъ? Кои были негови знаменити негови съвременници въ Атинж? Кое время ся случила Пелопонезска-та война и кой участвовалъ въ нея? Какви были Алцивіядъ и Лизандръ? Кой былъ Сократъ, кое время и гдѣ живѣлъ той? Кое время освоили Галли-тѣ Римъ и кой былъ тѣхенъ прѣдводитель? Кой былъ Аггесилай и кое время живѣлъ той? Кои были Пелопидъ и Епаминондъ, кое время и гдѣ живѣли тіи? Кои държявы и кога освоилъ Александръ Македонскый? Кои были Пирръ и Фабрицій? Кога ся свршила война-та Римска съ Пирра? Кога ся начнала пьрва-та пуническа война? Кой отъ Римляне-тѣ ся прославилъ въ тая войнж? Кой былъ Картагенскы прѣдводитель въ вторж-тж пуническж войнж? Кой отъ Римскы-тѣ полководци побѣдилъ Ханибала? Кога и какъ ся свршила третя-та Пуническа война? Кога ся появили Кымври-тѣ и Тевтони-тѣ въ Италія? Кога ся начнали въ Римъ междоусобны войны? Кои были прѣдставници на двѣ-тѣ партіи, между кои-то ся начнали тыя войны? Кой съставлявалъ въ Римъ првыья тріумвиратъ? Кога ся той

съставилъ? Кога умрѣлъ Кесарь? Кога и изъ каквы лица ся съставилъ вторый тріумвиратъ? Кой и кога станалъ първый Римскый императоръ? Кой и кога освободилъ Германіѭ отъ Римско-то владычество? Кой былъ тогава въ Германіѭ Римскы полководецъ? Кой и кога стѫпилъ послѣ Августа на Римскыя престолъ? Коя година станалъ Неронъ императоръ? Кога и при кой Римскый императоръ ся разрушилъ Іерусалимъ? При кои императоры и кога были щастливы времена на Римскѫ-тѫ имперіѭ? Кога царувалъ Діоклетіанъ? Съ какво нѣчто е най-знаменито царствованіе-то Константина Великаго? Кога царувалъ той? Кога ся появили Унны-тѣ въ Европѫ и какво нѣчто произвело това тѣхно появленіе? Кога и при кого ся раздѣлила Римска-та имперія? Кой былъ знаменитый Уннскый царь? Кога ся разрушила Западна-та Римска имперія?

Средня исторія.

Годины послѣ р. хр.	
486	Хлодвигъ, краль Франкскый.
527 - 565	Юстиніянъ, Грьцкый императоръ.
568	Лонгобарди-тѣ въ Италіѭ. Албоинъ.
622	Бѣгство Мохамедово изъ Меккѫ въ Мединѫ.
711	Покореніе Шпаніѭ отъ Арабы-тѣ.
732	Карлъ Мартелъ побѣждава Арабы-тѣ.
755	Въведеніе христіянство-то въ Германіѭ. Бонифацій.
768 - 814	Карлъ Великый, Римскый императоръ.
843	Раздѣленіе на Франкскѫ-тѫ имперіѭ по Вердюнскыя договоръ.
878	Алфредъ Великый, Англезскый краль.
919	Хенрихъ I., Германскый краль.
962	Оттонъ Великый, Римскый императоръ.
987	Домъ Капетинговъ въ Франціѭ.

Год. послѣ р. хр.	
1024	Начяло царствованія на Франконскыя Домъ въ Германіѭ.
1055	Начяло на Турско-то владичество.
1066	Вилхелмъ завоевателъ въ Англіѭ.
1075	Начяло на прѣнія-та на императора Генриха IV. съ папа Григорія VII.
1096 - 1291	Крьстоносни походи.
1138	Домъ Хохенщауфеновъ въ Германіѭ.
1190	Фридрихъ Барбаросса, Германскый императоръ, погынува въ Азіѭ въ время-то на третыя крьстоносный походъ.
1226	Людовикъ святый, Французскый краль.
1240	Ганзейскый съюзъ.
1256 - 1273	Время плесничнаго права въ Германіѭ.
1273	Рудолфъ Хамбурскый, Германскый императоръ.
1282	Сицилиянска вечерня.
1300	Изобрѣтеніе пушечнаго праха и компаса.
1308	Освобожденіе Швайцаріѭ. Вилхелмъ Теллъ.
1370	Людовикъ Великый, Маджарскый и Польскый краль.
1415	Сожженіе Іоанна Хусса.
1429	Козма Медичь. Орлеанска дѣвица.
1436	Изобрѣтеніе книгопечятанія.
1452	Начяло войны Аленыя и Бѣлыя ружи.
1453	Освоеніе Цариграда отъ Турци-тѣ.
1477	Карлъ смѣлый, херцогъ Бургундскый.
1492	Открытіе Америкѫ отъ Колумба.
1498	Открытіе морскаго пѫтя въ Остъ-Индіѭ. Васко-де-Гама.

Кой былъ пьрвый христіянскый краль Франкскый и кога пріялъ той христіянскѫ вѣрѫ? Кой былъ Юстині-

инъ? Кога царувалъ той? Коѭ годинѫ и при кой владѣтель Лонгобарди-тѣ освоили Италіѭ? Кога побѣгналъ Мохамедъ изъ Меккѫ въ Мединѫ? Кога покорили Араби-тѣ Шпаніѭ? Кой былъ Карлъ Мартелъ? Кога побѣдилъ той Арабы-тѣ? Кой начналъ да распространява христіянство-то въ Германіѭ? Кога умрѣлъ Бонифацій? Коѭ годинѫ краль Алфредъ великый побѣдилъ Норманны-тѣ въ Англіѭ? Кога стѫпилъ на престолъ Германскый краль Хенрихъ I.? Кой домъ начналъ да царува отъ тогава въ Германіѭ? Кога станалъ Оттонъ Великый Римскы императоръ? Кога начнали да царуватъ въ Франціѭ кральове изъ домъ Капетинговъ? Коѭ годинѫ начналъ да царува въ Германіѭ домъ-тъ Франконскы? Кога ся начнало Турско-то владычество? Коѭ год. освоилъ Англіѭ Вилхелмъ завоеватель? Кога ся начнала распра между императора Хенриха IV. и папа Григорія VII.? Колко были крьстоносни походи? Кога ся тіи начнали а кога ся свършили? Кога начнали да царуватъ въ Германіѭ Хохенщауфени-тѣ? Кой Германскый императоръ и кога погинѫлъ въ третия крьстоносный походъ въ Азіѭ? Кой начналъ послѣдныя крьстоносный походъ? Кога стѫпилъ на прѣстолъ Французскый краль Людовикъ IX. или святый? Кога станалъ Ганзейскый съюзъ? Кога е было плеснично-то право въ Германіѭ? Въ коѭ годинѫ стѫпилъ на престолъ Германскый императоръ Рудолфъ Хабсбургскый? Какво и кога ся случило въ Италіѭ въ време-то така нареченна-та Сицилійска вечерня? Кога ся изнамѣрили праха и компаса? Кога ся освободила Швейцарія отъ владычество-то на Германскыя императоръ? Кога стѫпилъ на престолъ Людовикъ Великый за Маджарскый и Полскый краль? Кой год. сожегли Іоанна Хусса? Какъвъ былъ Козма Медичъ и кога живѣлъ той? Кой ся тогава прославилъ въ Франціѭ и при кой краль? Кога ся изнамѣрило книгопечатаніе-то? Гдѣ были партіи-тѣ отъ Бѣлѫ-тѫ и Алѫ-тѫ рожѫ? Кой принадлежалъ тѣмъ? Кога ся начнала и-то между тѣхъ войни? Коѭ год. освоили Турци-тѣ Цариградъ? Кой былъ Карлъ смѣлый

и кога погыналъ той? Коѭ годинѫ и кой открылъ Америкѫ? Кога и кой изнамѣрилъ морскыя пѫть въ Остъ-Индіѭ.

Нова Исторія.

Год. послѣ р. хр.	
1517	Реформація. Лютеръ.
1520 - 1556	Императоръ Карлъ V.
1525	Густавъ Ваза, Шведскый краль.
1530	Аугсбурско исповѣданіе. Меланхтонъ.
1558 - 1603	Елисавета, кралица Енглезска. Марія Стуартъ.
1572	Истребленіе на протестанты-тѣ въ Франціѭ въ Вартоломеевѫ-тѫ нощь.
1589 - 1610	Хенрихъ IV., Французскый краль.
1618 - 1648	Тридесятогодишная война.
1630 - 1648	Густавъ Адолфъ, Шведскый краль. Валенштайнъ.
1640 - 1688	Фридрихъ Вилхелмъ, Курфирщъ Бранде-бургскый.
1643 - 1715	Людовикъ XIV., Французскый краль.
1648	Вестфалскый миръ.
1649	Кромвель, Английскый протекторъ.
1697 - 1718	Карлъ XII., краль Шведскый.
1701	Фридрихъ I., краль Прусскый.
1703	Основаніе С. Петърбурга.
1709	Полтавска война.
1740 - 1786	Фридрихъ II., великый краль Прусскый. Марія Терезія. Іосифъ II.
1756 - 1763	Седмогодишна война.
1773 - 1783	Сѣверо-Американска война. Вашингтонъ.

Кога ся начнала революція-та въ Западнѫ-тѫ църквѫ и кой былъ причина за неѭ? Кога царувалъ императоръ Карлъ V? Кой былъ Густавъ Ваза? Кога станалъ той краль?

Кога и кой написалъ Аугсбургско-то исповеданіе? Кога царувала Английска-та кралица Елисавета? Коя была Марія Стуартъ и какъ умрѣла тя? Какво произшествіе и коѭ годинѫ ся случило при Карла IX. въ Франціѭ въ Вартоломеевѫ-тѫ нощь? Кога царувалъ Хенрикъ IV. Французскый краль? Кога ся начнала тридесятогодишния-та война? Кой участвувалъ въ неѭ? Коѭ годинѫ умрѣлъ Шведскый краль Густавъ Адолфъ? Кой былъ неговъ силенъ противникъ въ тридесятогодишнѭ-тѫ войнѫ? Кога царувалъ курфирщъ-тъ Бранденбургскый Вилхелмъ Великый? Кога царувалъ неговый съвременникъ Французскый краль Людовикъ XIV.? Какъ ся свршила тридесятогодишня-та война? Кога ся заключилъ Вестфалскый миръ? Къкъвъ былъ Кромвель? Коѭ год. станалъ той Енглезскый протекторъ? Кога царувалъ Карлъ XII., Шведскый краль? Кой былъ прьвъ Прусскый краль? Коѭ год. ся той крунисалъ? Въ коѭ годинѭ ся основалъ С. Петьрбургъ? Кога была Полтавска-та битка и кой участвовалъ въ неѭ? Кога царувалъ Прусскый краль Фридрихъ II.? Кой царувалъ тогава въ Австріѭ? Кога ся начнала седмогодишня-та война? Кой участвовалъ въ неѭ и какъ ся тя свршила? Въ кои годины была Сѣверо-Американска-та война и какъ ся свршила? Кой ся въ тѭѭ войнѫ отличилъ изъ Американскы-тѣ полководци?

Най-нова Исторія.

Год. послѣ р. хр.	
1789	Пьрва Французска революція.
1792	Французска республика.
1793	Смрьть Людовика XVI.
1795	Послѣдно разореніе на Польшѭ.
1804	Французска имперія. Наполеонъ.
1812	Бой Наполеоновъ въ Руссіѭ. Кутузовъ.
1814	Пьрвый Парижскый миръ. Наполеонъ на островъ Елба.

Год. послѣ р. хр.	
1815	Побѣда надъ Наполеона подъ Ватерлоо. Велингтонъ. Блюхеръ.
1815	Вторый Паризскый миръ. Наполеонъ на остовъ св. Елена.
1821	Грьцко въстаніе.
1830	Безпорядъци у Франціѭ. Людовикъ Филиппъ.
1833	Грьцко кралѣвство. Оттонъ I.
1848	Смущенія въ Франціѭ, Германіѭ и Италіѭ.
1852	Людовикъ Наполеонъ императоръ Французскый.

Кога ся начнала пьрва-тѫ Французска революція? Кога ся прогласила Франція пьрвый пѫть за республикѫ? Коѭ годинѫ и какъ умрѣлъ краль Людовикъ XVI.? Въ коѭ годинѫ и между кои господарства ся най-послѣ раздѣлила Польска? Кой и кога ся послѣ признալъ за Французскый императоръ? Кога начналъ Наполеонъ войнѫ съ Руссіѭ? Коѭ год. побѣдили съюзни-тѣ господари Наполеона и проводили го на островъ Елбѫ? Кога и гдѣ вторый пѫть съвсѣмъ разбили Наполеоновѫ-тѫ войскѫ? Кои полководци отъ съюзны-тѣ войскы ся прославили въ тѫѭ войнѫ съ Наполеона? Кога, по свршеніе на тѫѭ войнѫ ся заключилъ вторый Паризскый миръ? Гдѣ проводили послѣ Наполеона? Кога ся вдигнали Грьци-тѣ противъ Турско-то правителство? Гдѣ произхождали смущенія въ 1830. и 1848. год.? Кой и кога ся избралъ за краль въ Грьціѭ? Кой былъ послѣдный краль Французскый? Отъ кога и кой сега управлява въ Франціѭ.

ПОГРѢШКЫ:

Стр.	рядъ	на мѣсто	чети
3	20	нѣнако	нѣмало
„	24	особено изнамѣрили	особено кога изнамѣрили
9	27	наричялся Вавилонъ	наричялся Вавилонъ, а башня-та —
16	3	на касове	на класове
„	24	незнайвали	назнайвали
17	24	Афракѫ	Африкѫ
„	31	сосподарства	господарства
18	8	новаѫ	новѫ
„	10	случявало важны проишествіяы	случявали важны произшествія
19	24	прьши-тѣ	прьвы-тѣ
20	4	рѣгледва	преглядва
20	5	стары-тѣ	въ стары-тѣ
23	9	въ Еврепѫ	въ Европѫ
25	15	негово	неговъ
26	9	Съсѣдни-тѣ съ Индійци-тѣ Кытайци	Съ Индійци-тѣ съсѣдни Кытайци
„	35	завизимость	зависимость
30	1	?	Кому ся кланяли Вавилоняне-тѣ?
„	23	въ планы-тѣ	въ планины-тѣ
31	8	лного	много
38	12	свену	своему
—	—	532	332
43	6	събиралъ	събирали
45	21	кого	кога
46	10	въсписаніе	въспитаніе
50	1	въ Вавинско-то	въ Вавилонско-то
54	16	богове	богове
63	6	завладилѣ	завладѣли
66	11	проволили	проводили
66	28	Мѣсто	На мѣсто
67	1	людіи	ладіи
68	33	Перорядска	Персидска

ПОГРѢШКЫ:

Стр.	рядъ	на мѣсто	чети
3	20	нѣнако	нѣмало
„	24	особено изнамѣрили	особено кога изнамѣрили
9	27	наричялся Вавилонъ	наричялся Вавилонъ, а башня-та —
16	3	на касове	на класове
„	24	незнайвали	назнайвали
17	24	Афракѫ	Африкѫ
„	31	сосподарства	господарства
18	8	новаѫ	новѫ
„	10	случявало важны проишествіяы	случявали важны произшествія
19	24	прьпи-тѣ	прьвы-тѣ
20	4	рѣгледва	преглядва
20	5	стары-тѣ	въ стары-тѣ
23	9	въ Еврепѫ	въ Европѫ
25	15	негово	неговъ
26	9	Съсѣдни-тѣ съ Индійци-тѣ Кытайци	Съ Индійци-тѣ съсѣдни Кытайци
„	35	завизимость	зависимость
30	1	?	Кому ся клапяли Вавилоняне-тѣ?
„	23	въ плапы-тѣ	въ влаkины-тѣ
31	8	лного	много
38	12	свему	своему
—	—	532	332
43	6	събиралъ	събирали
45	21	кого	кога
46	10	въсписаніе	въспитаніе
50	1	въ Вавинско-то	въ Вавилонско-то
54	16	богове	богове
63	6	завладилѣ	завладѣли
66	11	проволили	проводили
66	28	Мѣсто	На мѣсто
67	1	людін	ладін
68	33	Перордска	Перендона

Стр.	рядъ	на мѣсто	чети
70	22	желанъ	желалъ
72	18	были	били
75	5	Гряци	Грьци
—	10	градиша	градища
76	29	священнѫ-тѫ	священнѫ-тѫ
80	30	постѫпава	постѫпва
83	4	Много	Съ много
—	8	по-гомѣмѫ-тѫ	по-голѣмѫ-тѫ
84	10	както си	какъвто си
87	27	гедины	годины
90	8	Въ тоѭ	Въ доѭ
91	3	Албалонія	Албалонга
93	18	побѣдители	побѣдили
94	24	наиненували	наимянували
98	28	свои-тѣ	свои
108	25	вайны	войны
109	23	ведна	веднага
114	2	чясъ	чясть
128	18	и намирали	и ся намирали
131	28	царсвованіе	царствованіе
133	20	безборядоци	безпорядоци
134	4	Ереи	Евреи
,,	22	Тогава	Това
142	18	владѣнія;	владѣнія,
146	10	покори	покорили
160	7	вскичкѫ	всичкѫ
162	12	Герминскы	Германскы
163	27	По-гомѫ-тѫ	По-голѣмѫ-тѫ
178	3	Хенрихъ VI.	Хенрихъ IV.
179	29	на Германци-тѣ да	на Германци-тѣ казалъ да
180	34	Еврейскы	Европейскы
190	20	имачо	имало
193	5	момче-та	момчета
,,	10	добивали	добывали
,,	35	отъ гражданы-тѣ	отъ гражданы-тѣ,
,,	36	вѣкове	вѣкове,
194	11	въ Италіѭ;	въ Италіѭ,
,,	35	походы	походы,
195	12	и господжи-тѣ,	и господжи-тѣ
,,	25	быки	были
,,	31	времяне	времене
,,	32	Страсбугъ	Страсбургъ
200	5	Хагсбурско	Хабсбурско
200	9	Елввеція	Ельвеція
205	15	съ св. тайнѫ	съ Св. Тайнѫ

Стр.	рядъ	на мѣсто	чети
„	35	пришли,	пришли
206	4	съ св. тайнѫ	съ Св. Тайнѫ
„	7	священнѫ-тѫ чашѫ	Священнѫ-тѫ Чашѫ
„	11	спроводъ,	спроводъ
208	4	говорихме,	говорихме
211	20	минутѫ,	минутѫ
212	18	моллъ, да стои,	моллъ да стои
214	13	и ний-богатъ	и най-богатъ
218	20	задъ кѫщѫ-тѫ	задъ кѫщя-та
220	9	но отъ XIV.	но отъ XII.
221	2	мриключеніе,	приключеніе
„	5	Сициліанци,	Сициліанци
„	7	за краля,	за краля
122			222
222	2	правдинныи	правдины
123		страница да ся направи	223
223	5	Араби-тѣ	отъ Арабы-тѣ
224	27	добили	добыли
225	14	Великако,	Великаго
228	3	въ XII-то и XIII.	VII-то и VIII.
„	12	въ пустины-тѣ	въ пустыни-тѣ
„	33	учинилися	училися
231	8	Грьци:	Грьци,
236	2	былъ	билъ
„	31	съедило	съединило
249	33	на запатъ	на западъ
253	18	важны;	важны,
255	14	на югозападъ,	на юго-западъ
„	28	Куба,,	Куба
256	13	съ гродъ	съ громъ
263	12	на Нымскый	на Нѣмскый
265	17	добилъ	добылъ
268	27	добилъ	добылъ
270	24	Хонрихъ	Хенрихъ
276	3	цьрквѫ;	цьрква,
„	8	силѫ;	силѫ,
278	9	волко	колко
279	3	казахме,	казахме
280	7	помогнатъ	помогналъ
„	32	гидины	годины
282	30	да прііме,	да прііме

Стр.	редъ	на мѣсто	чети
283	1	разболѣлъ	заболѣлъ
„	„	дрѣ	двѣ
284	4	на улицѫ-тѫ,	на улицѫ-тѫ
288	21	келко	колко
291	26	въ Боеміѭ;	въ Боеміѭ,
„	33	Валенштайна;	Валенштайна,
294	14	въ Европѫ;	въ Европѫ,
296	28	послѣднѣй	послѣдный
297	22	угнѣтавалъ;	угнѣтявалъ,
„	36	шесто-годиньно	шесто-годишно
		въ мѣсто 303 стр. напечатано е 203,	та да ся поправи
303	14	вачналъ	начналъ
„	35	Польсый	Польскый
304	2	разказказъ	разказъ
316	1	на	въ
„	10	кой-то единъ	кой-то е единъ
„	33	позволили	не позволили
320	29	родны-тѣ	родины-тѣ
„	„	най-послѣ	най-послѣ
321	9	слава	славѫ
„	32	безбожіе-то	а безбожіе-то
322	21	самото	само то
323	12	кога-то	кого-то
428	6	и разбилъ ѭ	и разбилъ ѭ.
328	9	нега	него
336	28	послѣсра женіе-то	послѣ сраженіе-то
342	29	былн	били
345	3	рабивалъ	разбивалъ
345	26	войнѫ	война

ПОЧТЕННИ-ТѢ ИМЕНА НА РОДОЛЮБИВЫ-ТѢ СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ.

ВИДДИНЪ.

Негово Высокоблагородіе Россійско-Императорскій консулъ г. Байковъ 10 кн.
Секретарь Консульства г. Ольхинъ 10 кн.
Негово Высокоблагородіе Россійско-Императорскій консулъ въ Дубровникъ г. К. Петковичъ 10 кн.
Негово Высокоблагородіе Россійско-Императорскій вицеконсулъ въ Филиппополи г. Н. Геровъ 10 кн.
Негово Высокоблагородіе Россійско-Императорскій вицеконсулъ въ Варнѫ г. Рачинскій 10 кн.
Негово Высокоблагородіе Россійско-Императоскій консулъ въ Битоли (манастирь) г. Хитрово 10 кн.
Бывшій Цессаро-Кралѣвскій вице-консулъ въ Виддинъ кавалѣръ, г. Ленкъ 2 кн.
Негово Высокопреосвященство митрополитъ Видинскій г. Паисій 10 кн.
Архидіаконъ Его Высокопреосвящ. г. Софроній 1 кн.
Отецъ Исаій Хилендарецъ 2 кн.
Отецъ Синесій Рылецъ Архимандритъ 1 кн.
Икономъ попъ Иванъ 1 кн.
Священномонахъ Даніилъ отъ монаст. Черепичъ 1 кн.
Учитель Видинскій г. Лука Павловъ 10 кн.

Почтеннородни търговци.

Г. Цанко Х. Ангеловъ за сынове Томо и Ангела 3 кн.
Г. Николчо Х. Ангеловъ за сынове Александра и Манойла 2 кн.
Г. Севастаки И. Ганзовянъ 2 книг.
Г. Х. Цанко Тодоровъ 1 кн.
Г. Х. Илія Х. Петровъ 1 кн.
Г. Атанасъ Симовъ Абаджи 1 книг.
Г. Тодоръ и Ставро Поповичъ 2 кн.
Г. Томо Х. Ангеловъ 1 кн.
Г. Стойко Поповъ 1 кн.
Г. Николчо Ганчовъ 1 кн.
Г. Цеко Вѫлчовъ за сына Томо 1 кн.
Г. Илія Х. Томакіевъ 2 кн.
Г. Маноилъ братія Крьстовичъ брашовянъ 1 кн.

107 кн

ЛОВЧЪ.

Негово Преосвященство Ловчанскый епископъ г. Иларіонъ 5. книг.
Архидияконъ Его Преосвещенства г Неофитъ 1 кн.
Діяконъ Его Преосвященства г. Паисій 1 кн.
Діяконъ Стефанъ Нанчовъ 1 кн.
Г. Станьо Панчовъ за сына си Коста 1 кн.
Г. Михаилъ Павловъ 1 кн.
Г. Коста Павловъ докторъ 1 кн.
Г. Христо П. Симеоновъ 1 кн.
Г. Владьо Ивановъ 1 кн.
Г Коста Филиповъ изъ Софія 1 кн.
Г Христо Николовъ Пировковъ Тетевенецъ 1 кн.
Г. Иванчо Павловъ 1 кн.
За училище-то горнокрайнско 1 кн.

Отъ горнокрайнско-то училище.

Г. Учитель Ангелъ И. Добрювъ 1 кн.
Г. Станьо Петровъ Хиновскій учитель въ харманскій-та махала 1 кн.
Павелъ Богдановъ ученикъ 1 кн.
Димитрій П. Николовъ отъ село Сопотъ учен. 1 кн.
Георгій Христовъ ученикъ 1 кн.
Братія Никола и Петко попъ Михаилови отъ Угърчинъ ученици 1 кн.
Братія Даніилъ и Михаилъ Томчови ученици 1 кн.
Никола Димитровъ Касабскій ученикъ 1 кн.
Никола Станчовъ кожухарскій ученикъ 1 кн.
Ангелъ Мариновъ Тетивенецъ ученикъ 1 кн.
Анастасъ Николовъ кафтанджискій

Отъ долнокрайнско-то училище.

Г. Учитель Вѣнко Христовъ 1 кн.
Г. Христо Добревъ Ширинковъ вторый учитель отъ Плевенъ 1 кн.
Пано Първановъ ученикъ 1 книг.
Доню Драганчовъ ученикъ 1 кни.
Коста Вълковъ ученикъ 1 кни.
Иванчо Тодоровъ ученикъ 1 книг.

34 кн.

СОФІЯ.

Г. Х. Мано Стояновъ 1 кн. Г. Братія Іотовы 1 книг.
Г. Димитрій Трайковъ 1 кн. Г. Сотиръ Андреевъ 1 кн.

Г. Манолаки А. Тодоровъ 1 книг.
Г. Тешо Тодоровъ 1 книг.
Г. Димитрій Митовичъ 1 кн.
Г. Захарій Х. Христовичъ 1. книг.
Г. Братія Михалковичъ 1 кн.
Г. Х. Ангелко учит. 1 кн.
Г. Сава В. Филаретовъ 2 книг.
Г. Маноль Лазаровъ учит. 1 книг.
Г. Христо Лазаровъ учен. 1 книг.

14 кн.

Монастырь Рылскій.

Нѣгово Высокопреподобіе игуменъ Рылскаго монастыря
Негово Высокопреподобіе архимандритъ, отецъ Іосифъ 2 книг.
Негово Высокопреподобіе отецъ епитропъ г. Доротей
Негово Высокопреподобіе духовникъ Давидъ касіеръ.
Негово Высокопреподобіе духовникъ Х. Епифаній 1 книг.
Негово Высокопреподобіе духовникъ Х. Никифоръ 1 кн.
Отецъ Евтимій екклисіярхъ 1 книг.
Священнословесный отецъ Кирилъ священномонахъ 1
Священнословесный отецъ Поліевитъ священномонахъ
Священнословесный отецъ Христофоръ священномонахъ
Священнословесный отецъ Теофилактъ священномонахъ
Священнословесный отецъ Діонисій священномонахъ 1 кн.
Негово священнословесіе г. Агатангелъ священномонахъ и священнопроповѣдникъ 1 книг.
Негово священнословесіе отецъ Пантелеимонъ священномонахъ 1 книг.
Священномонахъ Константій писаръ 1 кн.
Отецъ Агапій священнодіаконъ 1 книг.
Отецъ Савва священнодіаконъ 1 книг.
Отецъ Ксенофонтъ пѣвецъ 1 книг.
Отецъ Исаіа 1 книг.
Отецъ Арсеній чтецъ 1 книг.
Отецъ Мойсей пѣвецъ 1 книг.

21 книг.

СВИЩОВЪ.

Г. Димитрій М. Тошковъ 2 книг.
Г. Димитрій Г. Финговъ 1 книг.
Мусикословесный Георгій М. Мазановъ 1 кн.
Г. Петръ Ангеловъ 1 кн.
Мусикословесный попъ Стоянъ 1 книг.
Г. Братія Е. Шишмановичъ 1 книг.
Г. Констант. Пантелеювъ 1 книг.
Г. Вичу К. Грънчаровъ отъ Рѣховицѫ 1 кн.
Г. Констандинъ Г. Тодоровъ 1 книг.
Г. Теодоръ Пет. Чехларовъ

Г. Икономъ попъ Христо и епитр. св. Търнову 1 кн.
Г. Д. Ив. Кабакчіевъ 1 кн.
Г. Д. П. Вълчевъ 1 кн.
Г. Пет. Н. Кереметчовъ 1 книг.
Г. Георгій К. Жилѣзковъ 1 книг.
Г. Тома Маринчовъ 1 кн.
Г. Димитръ Начовъ 1 кн.
Г. Никола Ивановъ 1. кн.
Г. Братія Крьстовичъ 1 кн.
Г. Атанасъ Н. Каракашъ 1 книг.
Г. Н. Хр. Поповъ 1 кн.
Г. Петръ Хр. Поповъ 1 книг.
Г. Костаки Стефановичъ
Г. Димитръ Ив. Чалжковъ 1
Г. Димитръ И. Димитровъ
Г. Констандинъ Н. Кереметчіевъ 1 книг.
Г. Ангелъ Велювичъ 1 кн.
Народно-то Свищовско читалище 5 кн.
Г. Цвѣтко Радославъ 1 кн.
Г. Емануилъ Васкидовичъ учит. и сынове 1 кн.
Г. Василъ Манчовичъ учитель 1 книг.
Г. Иванъ М. Малаковскій учит. 1 книг.
Г. Пет. Аврамовичъ 1 кн.
Г. Димитръ Анеоглу 1 кн.
Г. Григоръ Лазаревъ 1 кн.
Г. Тодоръ Ив. Алтяновичъ
Г. Николай Матеевъ 1 кн.
Г. Ангелъ Димитровъ 1 кн.

44 кн.

РУЩУКЪ.

Г. Братія Х. Петковичъ 2 книг.
Г. Констандинъ Моровеновъ Пловдивецъ 1. кн.
Г. Д. Х. Стояновъ Шумненецъ 1. кн.
Г. Петръ С. Златьовъ 1 кн.
Г. Петръ Сакеларіевъ и сынъ 1. кн.
Г. Андонъ Х. Саввовъ Шумненецъ 1. кн.
Г. Стефанъ Игнатіевъ 1 кн.
Г. Евстатій Г. Цонаковичъ
Г. Лазаръ Михаиловичъ 1 к.
Г. Георгій Димчовичъ Търновецъ 1 кн.
Г. Здравко Дамяновичъ 1 к.
Г. Иванъ Г. Мавриди 2 книг.
Г. Крьстю Николаевъ 1 кн.
Г. М. Мариновичъ 1 кн.
Г. Христо С Златьовъ 1 к.
Г. Атанасъ Мариновичъ 1 к.
Словеснѣйшій г. П. Дамяновичъ главный учитель въ Рущушко-то народно училище 1 кн.
Г. Петръ К. Арнаудовъ 1 к.
Г. Маринъ и А. Симеоновы 1 книг.
Г. Михаилъ Анастасіевичъ 1 книг.
Г. Бено Сепанчоолу 1 кн.
Г. Братія Іордановн 1 кн.

24 книг.

ГАБРОВО.

Г Тодоръ Стояновичъ Бурмовъ учитель 1 кн.
Г. Андрей Іон. Сапунджіевъ
Г. Киро Парашкеевъ отъ Свищовъ 1. кн.

Г. Никифоръ Ц. Констандиновъ учитель 1 кн.
Г. Цвѣтко Недювъ учит. 1 к.
Учителька монахыня Зиновія
Г. Андрей Д. Хесапчіевъ 1
Г. Стоянчо Я. Арнаудовъ 1
Г. Николай Ев. Сапуновъ 1
Г. Тешко Х. Манафовъ 1
Г. Никодимъ Иванчовъ 1
Г. Димо Минчовъ 1 кн.
Г. Иванъ Савчовъ 1 кн.
Г. Брат. Тихоль и Георгій Продановы.
Г. Максимъ и Христо Григорови.
Г. Георгій и Станчо Генюви отъ Трявнѫ
Г. Цанко и Геню Рачкови 1
Г. Илія и Стефанъ Коюви кожухарн. кн.

Отъ ученици-тѣ школскы.

Георгій А. Хесапчіевъ
Иванъ Хр. Манафовъ
Минчо Иванчовъ
Иванъ попъ-Христовъ
Димо Иванчовъ
Иванъ Недювъ
Николай Рашеевъ
Иванъ Пенчовъ
Спиридонъ Ивановъ
Иванъ Хрис. Хесапчіевъ
Димитрій Г. Хесапчіевъ
Иванъ М. Стояновъ.
Димо П. Танчовъ
Цоню Пенчовъ
Димитрій Тодоровъ
Петко П. Червинакъ
Иванъ П. Малковчяниннъ
Рачо П. Петровъ
Іосифъ Рачковъ
Пенчо Христовъ
Райко Николовъ
Христо Никифоровъ
Минчо Цонювъ
Цанко Христовъ
Христо Марковъ
Янко Ст. Арнаудовъ
Андрей и Димитрій Манолови
Петко Авраамовъ
Василъ Миховъ
Димитрій Х. Пенчовъ
Николай П. Генювъ
Ботю П. Шанъ
Андрей Ив. Х. Досювъ
Василъ Пенчовъ
Георгій Симеоновъ

53 книг.

ТЪРНОВО.

Г. П. Р. Славейковъ 2 кн.
„ Николай П. Василевъ 1 к.
„ Кѫнчо Кесаровъ С. 1 к.
„ Благоговѣйный попъ Констандинъ 1 кн.
„ Витановъ отъ Трявнѫ 1
Г. Иванъ Х. Тодоровъ Б. учитель 1 кн.
„ Николай Тодоровъ Б. 1
„ Иванчо Стоевъ гайтанж. 1
„ Василъ Ст. Беронъ 2 к.
„ Х. Пантели Х. Г. Кисимовъ 1 кн.

11 книг.

СОПОТЪ.

Г. Іорданъ Неновъ учит. 1 к.
„ Никола Петровъ 1-вый под-учитель 1 кн.
Г. Драганъ Гам. Срьбъ 1
„ Фратьо Ивановъ 1 кн.
„ Иванъ Минчовъ К. 1 к.

Г. Савва Назлієвъ 1 кн.
„ Григорій Назлієвъ 1 кн.
„ Иванъ Дончовъ 1 кн.
„ Александеръ Узуновъ 1 к.
„ Иванъ Діяковъ изъ Шюм.
„ Савва Бондаревъ 1 кн.
„ Буншъ Давидовъ 1 кн.
„ Хрисафи Асланоглу 1 кн.
„ Димитрій Скичковъ 2 кн.
„ Савва Радуловъ 2 кн.
„ Георгый Ивановъ Балканскый 1 кн.
„ Стефанъ М. Тодоровъ 1
„ Димитрій Ив. Поповъ изъ Тулчѫ 1 кн.
„ Петръ Бондаревъ 1 кн.
„ Иванъ Митановъ изъ чешме-Варунтъ 1 кн.
„ Степанъ Кардашевъ 1 к.
„ Николай Абаза 1 кн.
„ Илія И. куюнджи 1 кн.
„ Георгый Топаловъ 1 к.
„ Иванъ Краевъ 1 кн.
„ Василій Петровъ 1 кн.
„ Никола Иліевъ 1 кн.
„ Степанъ Н. Бондаръ 1 к.
„ Григорій И. Аврамовъ 1

Г. Иванъ Начевъ 1 кн.
„ Иванъ Х. Атанасовъ отъ Свищовъ 1 кн.
„ Георгый Радіоновъ 1 к.
„ Петръ В. Волкановъ 1 к.
„ Петръ Тивчовъ 1 кн.
„ Х. Георгый Вълковъ 1 к.
„ Димитрій В. Рошовъ 1 к.
„ Иванъ Д. Христовъ 1 к.
„ Х. Иванъ Вълчовъ 1 кн.
Г. Димо П. Вербановъ 1 к.
„ Параскева Тодоровъ 1 к.
„ Констандинъ Кокановъ 1 к
„ Димитрій Велчовъ 1 кн.
„ Авраамъ Дойчовъ изъ Кърничкѫ 1 кн.
„ Иванъ Симеоновъ 1 кн.
„ Иванъ Христовъ 1 кн.
„ Иванъ Радовъ 1 кн.
„ Георгый Желѣзковъ 1 кн.
„ Иванъ Ивановъ 1 кн.
„ Димитрій Мантовъ 1 кн
„ Димитрій Банковъ 1 кн.
„ Иванъ Стойновъ 1 кн.
„ Павелъ Цонковъ 1 кн.
„ Василій Недевъ 1 кн.
„ Спиридонъ Греченли 1 к.

74. кн.

КРАІОВЪ.

Г. Ангелъ Т. Вего 3 кн.
„ Петаръ Беронъ за Казанлѫчко-то училище 5 кн.
„ Христо Р. Беронъ и братія 3 кн.

Г. Петръ Ат. Беронъ 3 кн
„ Н. Х. Крачунъ 3 кн.
„ Тодоръ Василіевъ 3 кн.
„ Стефанъ Гюргыевичъ 1
„ Николай Д. Діяну 1 кн.

22. кн.

Село Поянa (мушія Князa Милоша).

Г. С. Мачичъ 1 книг.

Г. Марко Раевичъ 1 книг.

Почтеннородни търговци.

Г. Петръ Петровичъ 1 кн.
„ Иванъ Николовичъ 1 кн.
„ Ванча Кирку 1 кн
„ Алекса Іовановичъ 1 кн.
„ Янко Пена 1 книг.

Г. Савва Іоцовичъ 1 кн.
„ Іоаница Марковичъ 1 к.
„ Кърста Петровичъ 1 кн.
„ Събиратель А. С. за сына Іоца 1 кн.

11. кн.

Г. А. Богдановъ отъ Ени-Загрж 1 кн.
„ Г. Станчовъ 1 кн.
„ М. Никовъ 1 книг.
„ А. Колевъ 1 книг.
„ С. Колевъ 1 книг.
„ Г. Х. Димитровъ 1. книг.
„ Т. Димитровъ 1 книг.
„ Г. Тодоровъ 1 книг.
„ Т. Милошовъ 1 книг.
„ Д Х. Дечовъ 1 книг.
„ Х. Митевъ 1 книг.
„ С. П. Димовъ 1 книг.
„ Я. Х. Станевъ 1 книг.
„ С. Минчевъ 1 книг.
„ Братія Г. и З. Петковы сахатч. 1 книг.
„ Х. Пантели Х. Георгыевъ отъ Шуменъ 1 книг.
„ Замфираки Теневъ 1 кн.
„ Х. А. Х. Митевъ 1 кн.
„ Н. Добревъ Тушавчи 1 к.
„ Г. К. Фурунджиолу 1 кн.
„ Х. Д. Х. Пешевъ и братія 1 книг.
„ Х. Д. Х. Бойчевъ 1 кн.
„ Д. Георгакевъ 1 кн.
„ Х. Н. Х Иліевъ 1 кн.

Г. Г. Калчовъ 1 книг.
„ Н. Тачовъ 1 книг.
„ Г. Замфировъ 1 книг.
„ Б. Петковъ 1 книг.
„ К. Петровъ 1 книг.
„ М. П. Савчовъ 1 книг.
„ И. Замфировъ 1 книг.
„ Г. Христовъ 1 книг.
„ Д. Диневъ 1 книг.
„ Д. Х. Вълчовъ 1 книг.
„ С. П. Ивановъ учит. 1 к.
„ Слави Тотевъ 1 книг.
„ Георгій Стойковъ 1 кн.
„ Петръ Ивановъ 1 книг.

Г. Колю М. Германовъ 1 к.
„ С. П. Н. Економовъ 1 к.
„ Х. Д. Х. Милковъ 1 кн.
„ Генчо Нифтяновъ 1 кн.
„ Анастасъ Лековъ 1 кн.
„ Г. Стоиловъ 1 книг.
„ С. Петровъ 1 книг.
„ Х. М. Х. Генчовъ 1 кн.
„ И. Кжневъ 1 кн.
„ Сл. Стойчовъ 1 кн.
„ Костандинъ Тараки 1 кн.
„ П. Стоенчовъ 1 кн.
„ С. Стоиловъ фучидж. 1 к.

75. кн.

ЕНИ-ЗАГРА.

Благоговѣйный Хореон Михаилъ 1 кн.
Благогов. П. Прокопій 1 к.
Благог. П. Костандинъ 1 кн.
Благог. П. Гіоргый 1 кн.
Г. Христо Х. Иліевъ 1 кн.

П. Г. Иванчо Прагматаръ 1 кн.
„ Петко П. Костовъ 1 кн.
„ Добре Пеевъ 1 кн.
„ Стоянъ Златевъ 1 кн.
„ Т. П. Димитровъ 1 кн.

10. кн.

БОЛГРАДЪ.

Централното въ Болградъ училище 10 кн.
Г. Панаіотъ Бреновъ 2 кн.
„ Діамантъ Христофоровъ 2
„ Василій Порушевъ 2 кн.
„ Никола Бояджи 1 кн.

„ Стефанъ Панаіотовъ 1 к.
„ Христо И. Кюркчиевъ 1 к.
„ Георгій Минковъ 1 кн.
„ Иванъ Атанасовъ 1 кн.
„ Димо Атанасовъ 1 кн.
„ Христофоръ В. Абаджеровъ

Г. Савва Назліевъ 1 кн.
„ Григорій Назліевъ 1 кн.
„ Иванъ Дончовъ 1 кн.
„ Александеръ Узуновъ 1 к.
„ Иванъ Діяковъ изъ Шюм.
„ Савва Бондаревъ 1 кн.
„ Буишъ Давидовъ 1 кн.
„ Хрисафи Асланоглу 1 кн.
„ Димитрій Скичковъ 2 кн.
„ Савва Радуловъ 2 кн.
„ Георгый Ивановъ Балканскый 1 кн.
„ Стефанъ М. Тодоровъ 1
„ Димитрій Ив. Поповъ изъ Тулчж 1 кн.
„ Петръ Бондаревъ 1 кн.
„ Иванъ Митановъ изъ чешме-Варунтъ 1 кн.
„ Степанъ Кардашевъ 1 к.
„ Николай Абаза 1 кн.
„ Илія И. куюнджи 1 кн.
„ Георгый Топаловъ 1 к.
„ Иванъ Краевъ 1 кн.
„ Василій Петровъ 1 кн.
„ Никола Иліевъ 1 кн.
„ Степанъ Н. Бондаръ 1 к.
„ Григорій И. Аврамовъ 1
Г. Иванъ Начевъ 1 кн.
„ Иванъ Х. Атанасовъ отъ Свищовъ 1 кн.
„ Георгый Радіоновъ 1 к.
„ Петръ В. Волкановъ 1 к.
„ Петръ Тичовъ 1 кн.
„ Х. Георгый Вълковъ 1 к.
„ Димитрій В. Рошовъ 1 к.
„ Иванъ Д. Христовъ 1 к.
„ Х. Иванъ Вълчовъ 1 кн.
Г. Димо П. Върбановъ 1 к.
„ Параскева Тодоровъ 1 к.
„ Констандинъ Кокановъ 1 к.
„ Димитрій Велчовъ 1 кн.
„ Авраамъ Дойчовъ изъ Кърничкж 1 кн.
„ Иванъ Симеоновъ 1 кн.
„ Иванъ Христовъ 1 кн.
„ Иванъ Радовъ 1 кн.
„ Георгый Желѣзковъ 1 кн.
„ Иванъ Ивановъ 1 кн.
„ Димитрій Мантовъ 1 кн
„ Димитрій Банковъ 1 кн.
„ Иванъ Стойновъ 1 кн.
„ Павелъ Цонковъ 1 кн.
„ Василій Недевъ 1 кн.
„ Спиридонъ Греченли 1 к.

74. кн.

КРАІОВЪ.

Г. Ангелъ Т. Вего 3 кн.
„ Петаръ Беронъ за Казанлжчко-то училище 5 кн.
„ Христо Р. Беронъ и братія 3 кн.
Г. Петръ Ан. Беронъ 3 кн.
„ Н. Х. Крачунъ 3 кн.
„ Тодоръ Василіевъ 3 кн.
„ Стефанъ Гюргыевичъ 1
„ Николай Д. Діяну 1 кн.

22. кн.

Село Пояна (мушія Княза Милоша).

Г. С. Мачичъ 1 книг.
Г. Марко Раевичъ 1 книг.

Почтеннородни търговци.

Г. Петръ Петровичъ 1 кн.
„ Иванъ Николовичъ 1 кн.
„ Ванча Киркў 1 кн
„ Алекса Іовановичъ 1 кн.
„ Янко Пена 1 книг.
Г. Савва Іоцовичъ 1 кн.
„ Іоаница Марковичъ 1 к.
„ Кърста Петровичъ 1 кн.
„ Събиратель А. С. за сына Іоца 1 кн.

11. кн.

II.